

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mehmet Ertan YILDIZ

KELAINAI/APAMEIA KIBOTOS'UN
TARİHİ

Danışman
Prof.Dr.Mustafa ADAK

Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2012

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ertan YILDIZ'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Turhan Kaşar

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Mustafa Adak

Üye : Prof. Dr. Gül İsin

Üye : Prof. Dr. N. Eda Akyürek Şahin

Üye : Yrd. Doç. Dr. Muray Gökcalp Özdil

Tez Konusu: *Kelainai/Apameia Kibotos'un Tarihi*

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :.../.../2012

Mezuniyet Tarihi :.../.../2012

Prof. Dr. Mehmet ŞEN
Müdür

İÇİNDEKİLER

HARİTALAR LİSTESİ.....	XV
KISALTMALAR LİSTESİ	XVI
ÖZET.....	XVII
ZUSAMMENFASSUNG	XVIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KELAINAI/APAMEIA KIBOTOS'UN COĞRAFİK VE TOPOGRAFİK TANITIMI

1.1 Kentin Coğrafyası	7
1.2 Kentin Su kaynakları ve Akarsuları	8
1.2.1 Aulutrene.....	9
1.2.2 Maiandros.....	15
1.2.3 Marsyas	18
1.2.4 Orgas.....	22
1.2.5 Obrimas.....	25
1.2.6 Therma	27
1.2.7 Klaion ve Gelon.....	28
1.2.8 Eber ve Kozluca Kaynakları	29
1.3 Kentin Topografyası.....	31
1.4 Kelainai ve Apameia'nın Lokalizasyonu	38
1.5 Kentin Teritoryumu.....	51
1.6 Kentin Teritoryumu İçinde Kalan Yerleşimler	54
1.6.1 Bülüçalan Köyü.....	56
1.6.2 Cumhuriyet Köyü	56
1.6.3 Çakıcı Köyü	56
1.6.4 Çapalı Köyü	56
1.6.5 Dikici Köyü.....	57
1.6.6 Eldere Köyü	58
1.6.7 Gürden Köyü.....	59
1.6.8 İncesu Köyü	59
1.6.9 Pınarlı (Norgas) Köyü.....	59
1.6.10 Uluköy.....	60

1.6.11 Yeşilçat (Eber) Köyü	60
1.7 Kentin Yakın Kentlerle Olan Ulaşım Ağı	61
1.8 Ticaret Yollarının Kavşağındaki Kelainai/Apameia Kibotos.....	65
1.9 Kibotos ve Nuh Tufanı	75

İKİNCİ BÖLÜM

KELAINAI / APAMEIA KIBOTOS'UN TARİHİ

2.1 Pers Dönemi Öncesi Kelainai	89
2.2 Pers Hâkimiyeti Altında Kelainai	91
2.3 Büyük İskender ve Ardıllarının (Diadokhoi) Hâkimiyeti Altında Kelainai/Apameia	96
2.4 Apameia Barışı ve Sonrası	103
2.5 Pergamon Krallığı'nın Hâkimiyeti Altında Apameia	104
2.6 Roma Cumhuriyeti Altında Apameia.....	107
2.7 Hellenistik Dönem'de Kent İdaresi ve Toplumsal Yapı	113
2.8 Roma İmparatorluğu Altında Apameia	116
2.9 Roma İmparatorluk Dönemi'nde Kent İdaresi ve Toplumsal Yapı.....	133
2.10 Kentteki Kültler.....	142

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TESTIMONIA

3.1 Edebi Metinler	156
3.1.1 Kelainai/Apameia'nın Coğrafyasına Ait Belgeler.....	156
TLit.1 Kentin konumu hakkında: Apameia bir Phrygia kentidir	156
TLit.2 Kentin konumu hakkında: Aulutrene'den Phrygia'nın içine, Apameia'ya gidilir	157
TLit.3 Kentin konumu hakkında: Mesogis Dağı Kelainai/Apameia'dan yükselmeye başlar.....	157
TLit.4 Kentin konumu hakkında: Kent Signia Dağı'nın eteğindedir ve nehirler tarafından kuşatılmıştır	157
TLit.5 Kentin konumu hakkında: Apameia Marsyas'ın kaynakları üzerinde kurulmuştur	158
TLit.6 Kentin konumu hakkında: Maiandros'un kaynakları Kelainai'la aynı ismi taşıyan tepeden çıkar.....	158
TLit.7 KentinKonumu hakkında: Berekynthion Tepesi Marsyas'ın yanındadır. 158	

TLit.8 Kentin konumu hakkında: Kent depremlere karşı hassastır	158
TLit.9 Kentin yol bağlantısı hakkında: Kserkses MÖ 480’lerde Kappadokia’daki Kritallai’dan Kelainai’a geliyor.....	159
TLit.10 Kentin yol bağlantısı hakkında: Kserkses Kelainai’dan Sardes’e doğru hareket ediyor	159
TLit.11 Kentin yol bağlantısı hakkında: Kyros Sardes’ten Kelainai’a geliyor... ..	160
TLit.12 Kentin yol bağlantısı hakkında: Kyros Kelainai’dan Keramon Agora’ya doğru hareket ediyor	160
TLit.13 Kentin yol bağlantısı hakkında: Büyük İskender Aspendos’tan Kelainai’a geliyor	161
TLit.14 Kentin yol bağlantısı hakkında: Büyük İskender Kelainai’dan ayrılıp Gordion üzerinden Klikia Kapıları’na doğru hareket ediyor	161
TLit.15 Kentin yol bağlantısı hakkında: Manlius Vulso Pamphylia’dan Aulutrene’ye geliyor	162
TLit.16 Kentin yol bağlantısı hakkında: Manlius Vulso Aulutrene’den Galatia’ya doğru hareket ediyor	163
TLit.17 Kentin yol bağlantısı hakkında: Mithridates Galatia’dan Apameia’ya geliyor	163
TLit.18 Kentin yol bağlantısı hakkında: Ephesos’tan doğuya gidecek herkes tarafından ortak bir yol kullanılır ve bu yol Apameia’dan geçer	164
TLit.19 Aulutrene: Maiandros ve Marsyas’ın kaynağıdır	164
TLit.20 Aulutrene: Apameia’dan 10 mil uzaktadır	165
TLit.21 Kelainailılar Maiandros ve Marsyas’ı kutsuyorlar.....	165
TLit.22 Marsyas: Maiandros’un kaynaklarından uzakta değildir	166
TLit.23 Marsyas üsteki tepeden fişkirir ve Lykos olarak adlandırılır	166
TLit.24 Marsyas: Lykos’a ait belgeler.....	167
TLit.25 Marsyas: Kentin içinden akıyor	168
TLit.26 Marsyas: Başka bir kaynağı da içine alıp kentin içinden geçiyor.....	168
TLit.27 Marsyas: Akropolis’teki kaynaklar Marsyas’a akıyor	168
TLit.28 Marsyas: Büyük iri taş parçalarını kentin ortasına kadar taşıyor.....	168
TLit.29 Maiandros: Kelainai’ın’ın en üstteki hisarından doğar	168
TLit.30 Maiandros: Kaynakları Kelainai Tepesi’ndedir.....	169
TLit.31 Maiandros: Paradeisos’un ve kentin içinden geçiyor.....	169
TLit.32 Maiandros: Düz bir alandan akan Orgas Nehri’yle birleşiyor.....	169
TLit.33 Maiandros: Ülkelerin sınırlarını belirler.....	170

TLit.34 Orgas ve Maiandros nehirlerin en tanrısal ve bilge olanlarıdır	170
TLit.35 Orgas: Düz bir alandan yavaş ve uysal bir şekilde Maiandros'a doğru akıyor	170
TLit.36 Obrimas: Suyunu Maiandros'a boşaltır	170
TLit.37 Klaion ve Gelon: Marsyas'ın kaynaklarının yakınındadır	171
TLit.38 Su kaynaklarının etkisiyle ilgili belgeler	171
3.1.2 Kelainai/Apameia'nın Topografyasına Dair Belgeler	171
TLit.39 Kelainai'nın agorası Marsyas'ın kaynaklarındadır	171
TLit.40 Büyük Kral'ın sarayları Marsyas kaynaklarının üzerindedir	172
TLit.41 Kserkses, Kelainai kalesini ve sarayları yaptırıyor	172
TLit.42 Kyros'un sarayı ve paradeisos'u Maiandros'un kaynaklarındadır	172
TLit.43 Büyük İskender Kelainai kalesini, konumu ve yüksekliği nedeniyle ele geçiremiyor.....	173
TLit.44 Marsyas kent surlarının ortasından akıyor	173
TLit.45 Marsyas istinat duvarları içinde akıyor	174
3.1.3 Kelainai/Apameia'nın Ekonomik Yapısına Dair Belgeler	174
TLit.46 Apameia, Ephesos'tan sonra, Küçükasya'nın ikinci büyük ticaret merkezidir	174
3.1.4 Kelainai/Apameia'nın Mitolojisi'ne Dair Belgeler	174
TLit.47 Marsyas Apollon'la flüt yarışmasını Kelainai'da yapıyor	174
TLit.48 Marsyas aulos için deriden bir ağızlık ve ağız aparatları icat ediyor.....	175
TLit.49 Marsyas Olympos'a aulos çalmayı öğretiyor	175
TLit.50 Olympos, müziği Hellas'a getiriyor	175
TLit.51 Apollon zekâsı sayesinde Marsyas'ı yeniyor	175
TLit.52 Marsyas'ın yüzülen derisi kaynakların bulunduğu mağaraya asılıyor...	176
TLit.53 Marsyas çınar ağacına asılıyor.....	176
TLit.54 Athena'nın su kaynağına fırlattığı aulos'u Marsyas buluyor	176
TLit.55 Marsyas'ın trajik sonu	177
TLit.56 Nuh'un gemisi Ararat Dağı'na iniyor	178
TLit.57 Nuh'un gemisi Marsyas kaynaklarının üzerindeki Ararat Dağına iniyor	178
.....	178
3.1.5 Kelainai/Apameia'nın Tarihine İlişkin Belgeler	179
TLit.58 Kuruluş mitosuna ilişkin: Kent Poseidon'un oğlu Kelainos'tan ya da siyahlaşan taşlardan dolayı bu isimle anılır	179
TLit.59 Pythios Dareios'a altından yapılmış asma ve çınar hediye ediyor	179

TLit.60 Pers Kralı Kserkses Kelainai'a geliyor	180
TLit.61 Pythios Kserkses'i ve ordusunu Kelainai'da büyük bir misafirperverlikle ağırlıyor	180
TLit.62 Kserkses savaşta yenilip Hellas'tan dönerken Kelainai'a uğruyor	182
TLit.63 Kyros Kelainai'da 30 gün kalıyor	182
TLit.64 Kyros'un ordusu büyük sefer için Kelainai'da toplanıyor	182
TLit.65 Büyük İskender Kelainai'a geliyor	182
TLit.66 Büyük İskender Philippos oğlu Antigonos'u Phrygia'nın satrabı olarak Kelainai'a atıyor.	183
TLit.67 Kelainai bir zamanlar Phrygia'nın başkentidir	184
TLit.68 Büyük İskender zamanında deprem oluyor	184
TLit.69 Galatlar Küçükasya'ya yerleşiyor	185
TLit.70 Galatlar Kelainai'a saldırıyor	185
TLit.71 Kelainai'ın yeri değişiyor ismi Apameia oluyor.....	185
TLit.72 Apameia'ya Yahudi aileler yerleşiyor.....	186
TLit.73 Antiokhos, Magneia'daki yenilgisinin ardından Apameia'ya geliyor ...	187
TLit.74 Antiokhos kışı Phrygia'da geçiriyor	188
TLit.75 Apameia'da bulunan Seleukos, Manlius Vulso'yu Apameia'nın su kaynaklarında ziyaret ediyor	189
TLit.76 Antiokhos barış antlaşmasından kaçındıkça toprak kaybediyor.....	189
TLit.77 Antlaşma maddeleri pirinç levhalar üzerine yazılmıştı.....	190
TLit.78 Kral Antiokhos Romalılarla Apameia'da Barış Antlaşması yapıyor.....	190
TLit.79 Romalılar Asia'yı, Eumenes'in krallığına bıraksa da Apameia bağımsız bir kent olarak kalıyor	193
TLit.80 Mithridates zamanında Apameia'da deprem oluyor	193
TLit.81 Apameia, Kibotos olarak da biliniyor	194
TLit.82 Apameia, Küçükasya'nın ikinci büyük ticaret merkezidir	195
TLit.83 Claudius zamanında Apameia'da deprem oluyor	195
TLit.84 Apameia Asia Eyaleti'nin conventus merkezlerindedir	195
3.2 Epigrafik Belgeler	197
3.2.1 İmparator Yazıtları	197
TEp.1 Augustus onuruna Asia Eyaleti'nde yeni bir takvim düzenleniyor	197
TEp.2 Asia valisi Paulus Fabius Maximus'un Latince mektubu	207
TEp.3 İmparator Caesar Augustus Vespasianus'un heykeli dikiliyor.....	208
TEp.4 Boule ve demos, Traianus'un eşi Plotina Augusta'nın heykelini dikeyor	209

TEp.5 Boule ve demos, Traianus'un kızkardeşi Marciana Augusta'nın heykelini dikiyor	209
TEp.6 Boule ve demos Traianus'un yeğeni Mattidia Augusta'nın heykelini dikiyor	210
TEp.7 Lykia-Pamphylia valisi Q. Voconius Saxa Fidus	212
TEp.8 Apameia'luların görkemli kenti, Cornelia Salonina Augusta'yı onurlandırıyor	213
TEp.9 Caesar Saloninus Valerianus Augustus ve Caesar Cornelius Saloninus Valerianus Augustus onurlandırılıyor.....	214
TEp.10 İmparator Caesar Galerius Valerius Maximianus Augustus'a ithaf.....	215
TEp.11 Pisidia valisi Valerius Diogenes'ten Galeria Valeria Augusta'ya ithaf .	215
TEp.12 Flavius Iovianus Augustus' a ithaf.....	216
3.2.2 Onurlandırma Yazıtları	216
TEp.13 Boule Kephisodoros'u onurlandırıyor	216
TEp.14 Demos, Polystratos'u altından bir taçla onurlandırıyor.....	219
TEp.15 Bir hayırsever altından bir taçla onurlandırılıyor.....	221
TEp.16 Metropolis yurttaşları Asia Valisi Gaius Antistius Veterus'u onurlandırıyor	222
TEp.17 Romalı vatandaşlar, Apameialıların <i>demosunu</i> kutsuyor	222
TEp.18 Gerousia, Lucius Atilius Proclus'u onurlandırıyor	223
TEp.19 Gerousia, kurucusu Tiberius Aelius Saturninus Marinianus'u onurlandırıyor	224
TEp.20 Asia Eyaleti'nin valisi Pompeius Falco'nun eşi Sossia Polla'nın heykeli dikiliyor.....	225
TEp.21 Asia valisi Pompeius Falco'nun eşi Sossia Polla'nın heykeli dikiliyor .	226
TEp.22 Rhyndakos yakınındaki Apollonia'lular, Apameia'da Tiberius Claudius Mithridates'in heykelini dikiyor	227
TEp.23 Tiberius Claudius Granianus ve Tiberius Claudius Piso Mithridatianus'un Skytike Plateia'da heykelleri dikiliyor.....	228
TEp.24 Tiberius Claudius Granianus'u ve Tiberius Claudius Piso Mithridatianus'un Thermaia Plateia'da heykelleri dikiliyor.....	230
TEp.25 Boule, demos ve Apameia'da ikamet eden Romalılar Iulius Ligus'u onurlandırıyor	233
TEp.26 Augustus'ların azatlısı Marcus Aurelius Zosimos onurlandırılıyor.....	234

TEp.27 Boule, demos ve Romalı sakinler, Lucius Rutilius Proclus'u onurlandırıyor	235
TEp.28 Demos ve Romalı sakinler, Tanrıça Roma'nın rahibi, Diokles oğlu Mytas'ı onurlandırıyor	235
TEp.29 Boule, demos ve Romalı sakinler, Marcus Aurelius Ariston Euklianos'u onurlandırıyor	236
TEp.30 Asia'nın başrahiplerinden Tryphon ve Regina'nın çocuğu Marcus Aurelius Antonius Apollinarius onurlandırılıyor	237
TEp.31 Proclus Manneius Ruso'nun <i>Thermaia Plateia</i> 'da heykeli dikiliyor	238
TEp.32 Proclus Manneius Ruso'nun <i>TEP... Plateia</i> 'da heykeli dikiliyor.	239
TEp.33 Boule, demos ve Romalı sakinler Proclus Manneius Ruso'yu onurlandırıyor	241
TEp.34 Proclus Manneius Ruso'nun... <i>Plateia</i> 'da heykeli dikiliyor.	242
TEp.35 Kenti için faydalı işler yapan bir hayırsever onurlandırılıyor.....	245
TEp.36 <i>Castra peregrina</i> 'nın komutanı Herennianus'un eşi Gaia Iulia Matriona onurlandırılıyor.....	246
3.2.3 Adak Yazıtları	248
TEp.38 Apameia'da ticaret yapanlar tanrıya adak adıyorlar.....	248
3.2.4 Mezar Yazıtları.....	250
TEp.40 (a) Lucius ve Apphia'nın mezar steli	250
(b) Cassia Quartina'nın mezar steli.	251
TEp.41 Aurelia Kosmia ve kocasına ait mezar steli.....	252
TEp.42 Quintus Ulpius Phabianus Heraklas ve Stratonike'nin mezar steli.....	252
TEp.43 Attalos ve Aurelius Aphphianus'un mezar steli	253
TEp.44 Aurelia Tatia, Philippos ve çocukları Artemon ve Philippos'un mezar steli.....	255
TEp.45 Philippos, Apamis, Zotikos ve anneleri Panthia'nın mezar steli.	255
TEp.46 Aurelia Tatiane'nin mezar steli.....	256
TEp.47 Aurelia Theodora ve Aurelius Dikaaios'un mezar steli.....	257
TEp.48 Aurelius Auksanon ve onun karısı Kalligeneia'nın mezar steli.....	257
TEp.49 Aurelia Amia ve kocası Aurelius Auksanon'un mezar steli.....	258
TEp.50 Aurelius Zosimos ve karısı Pelagia'nın mezar steli	258
TEp.51 Aurelius Mordios ve karısı Aurelia Artemonis'in mezar steli.....	259
TEp.52 Aurelia Papiane ve kocası Zotikos'un mezar steli	259
TEp.53 Aurelia Severa ve oğlu Apollonides'in mezar steli.....	260

TEp.54 Trophimos'un mezar steli	260
TEp.55 Aurelius Epagathos'un mezar steli.....	260
TEp.56 Primos'un mezar steli	261
TEp.57 Tryphon, Caecilia Ammia ve Aeliane'nin mezar steli	261
TEp.58 Zotikos'un mezar steli	262
TEp.59 Epiktetos ve Marcia Agatha'nın mezar steli.....	262
TEp.60 Menedemos'un mezar steli	263
TEp.61 Gaius'un mezar steli.....	263
TEp.62 Antonia kocası için mezar yaptırıyor	263
TEp.63 Dionysios ve Ammia'nın lahti	264
TEp.64 Dionysios ve Ammia'nın mezar steli	264
TEp.65 Apphia ve tüccarlar birliği başkanı Apphia'nın çocuğu Hesykhos'un mezar steli	264
TEp.66 Philadelphos'un mezar steli	265
TEp.67 Gaius ve karısı Ammia'nın mezar steli	265
TEp.68 Diodoros ve Stratonike'nin mezar steli	266
TEp.69 Diophantos ve karısı Iustila'nın mezar steli	266
TEp.70 Ephesia ve Aelius'un mezar steli	267
TEp.71 Maximus'un mezar steli	267
TEp.72 Narkissos'un mezar steli.....	268
TEp.73 Zotike ve Ammia'nın mezar steli.....	269
TEp.74 Epaphras ve öz babası Demetrios'un mezar steli.....	269
TEp.75 Aleksandros, Krateia ve Eutykhes'in mezar steli	270
TEp.76 Agrippina'nın mezar steli	271
TEp.77 Aurelia Hermione, Hermes ve çocukları Attalios ile Hermes'in mezar steli.....	272
TEp.78 Aurelius Polydeukes'in mezar steli.....	273
TEp.79 Gaius Vennonius Eros'un mezar steli	274
TEp.80 S. Helvius Bassus'un mezar steli	275
TEp.81 Pegasis Aurelius Ariston ve Aurelia Base'nin mezar steli	276
TEp.82 Aurelia Zotike ve Aurelius Straton'un mezar steli	277
TEp.83 Trophimos'un mezar steli	278
TEp.84 Tryphon ve Ammia'nın mezar steli.....	279
TEp.85 Ammia'nın mezar steli	280
TEp.86 Heliodoros'un mezar steli.....	281

TEp.87 Tertia'nın mezar steli.....	281
TEp.88 Tatia'nın mezar steli.....	282
TEp.89 Aurelius Tertis ve Meltine'nin mezar steli.....	283
TEp.90 Meltine'nin mezar steli.....	283
TEp.91 Myrismos'un mezar steli.....	284
TEp.92 Khryseros'un mezar steli.....	284
TEp.93 Marcus Aurelius Ba.... ve Aphphia'nın mezar steli.....	285
TEp.94 Aurelius Zosimos, Tatia, Zosimos ve Auksanos'un mezar steli.....	286
TEp.96 Aurelius Proclus'un anne ve babası için diktiği mezar steli.....	287
TEp.97 Polykhronios'un mezar steli.....	288
TEp.98 Eanos'un mezar steli.....	289
TEp.99 Eukarpia'lı Aurelius Artemon'un mezar steli.....	290
TEp.100 Hermes'in mezar steli.....	291
TEp.101 Apphia ve Menekles'in mezar steli.....	292
Hıristiyan Yazıtları.....	292
TEp.102 Helladios olarak da bilinen Auksanon'un steli.....	292
TEp.103 Hermes ve karısı Aelia Lucilla'nın mezar steli.....	294
TEp.104 Zotikos olarak da bilinen Aelius Pankharios ve Aelia Atalante'nin mezar steli.....	294
TEp.105 Aurelius Artemas ve Tatia'nın mezar steli.....	295
TEp.106 Aurelia Domna'nın mezar steli.....	295
TEp.107 Antonia Semne'nin mezar steli.....	296
TEp.108 Aurelius Rufus ve karısı Aurelia Tatiane'nin mezar steli.....	297
TEp.109 Aleksandros, Tatis ve Timotheos'un mezar steli.....	297
TEp.110 Menogenes ve karısı Paulis'in mezar steli.....	297
TEp.111 Aurelius Auksanon ve Aurelia Ammia'nın mezar steli.....	298
TEp.112 Aurelius Trophimos ve Aurelia Antonina'nın mezar steli.....	299
TEp.113 Frugillianus Auksanon ve Metrodora'nın mezar steli.....	300
TEp.114 Aurelius Auksanon ve kardeşi Dositykhe'nin mezar steli.....	301
TEp.115 Aurelia Aphia ve kocası Zotikos'un mezar steli.....	302
TEp.116 Aurelius Demetrios ve Tatarion'un mezar steli.....	303
TEp.117 Aurelius Dikeios ve Auksanousa'nın mezar steli.....	304
TEp.119 Publius ve Ammia'nın mezar steli.....	306
TEp.120 Aurelius Photinos ve Tata'nın mezar steli.....	307
TEp.121 Aurelius Vales ve Luliane'nin mezar steli.....	307

TEp.122 Kapiton ve Trophime'nin mezar steli.....	309
TEp.123 Aurelius Proclus ve Meltine'nin mezar steli.....	310
TEp.125 Ortodoksların mezar steli.....	311
Asker Yazıtları.....	312
TEp.126 11. Claudia ve 1. Italica Lejyon askerleri Castellum'u inşa ediyor	312
TEp.127 Iulius Marinus'un mezar steli	315
TEp.128 Lucius Varius Maximus'un mezar steli.....	316
TEp.129 Publius Aelius Maximus'un mezar steli.....	317
TEp.130 Marcus Aurelius Athenio ve karısı Aurelia Ammia'nın mezar steli....	317
TEp.131 Appas'ın mezar steli.....	318
TEp.132 4. Flavia lejyonunun centurio'su Iulius Licinus'un oğlu Silvanus'a sağlığı için adak adanıyor.....	318
TEp.133 4. Flavia lejyonunun askeri Aurelius Aurelianus'un mezar steli.....	319
TEp.134 11. Claudia lejyonunun askerleri, Valerius Valerianus'un mezar stelini diyor	320
TEp.135 Aurelius Marcellinus'un mezar steli	320
TEp.136 İmparator muhafız birliğinin 1. cohors askeri Iulius Aquila	321
TEp.137 Lucius Aurelius Valens'in mezar steli.....	322
TEp.138 Aurelius Buris'in mezar steli	323
TEp.139 Nice'nin mezar steli.....	323
3.2.5 Mil Taşları.....	324
TEp. 140 Septimius Severus zamanından mil taşı.....	324
TEp.141 Flavius Valerius Constantinus ve Valerius Licinianus Licinius zamanından mil taşı	325
TEp.142 Flavius Valerius Constantinus ve Valerius Licinianus Licinius zamanından mil taşı	325
TEp.143 Flavius Valerius Constantinus ve Valerius Licinianus Licinius zamanından mil taşı	326
TEp.144 Flavius Claudius Iulianus zamanından mil taşı.....	327
TEp.145 Valentinus, Gratianus ve Valentinianus zamanından mil taşı	327
TEp.146 Gratianus zamanından mil taşı.....	328
3.2.6 Fragmentler	329
TEp.147 Fragment M. Ulpio M.....	329
TEp.148 Fragment	329
Karışık.....	330

TEp.149 Kutsal Meclis toplanıyor.....	330
3.3 Nümismatik Belgeler.....	331
3.3.1 Hellenistik Dönem Sikkeleri.....	331
TNm.1	331
TNm.2	331
TNm.3	331
TNm.4	332
TNm.5	332
TNm.6	332
TNm.7	332
TNm.8	333
TNm.9	333
TNm.10	334
TNm.11	334
TNm.12	334
TNm.13	335
TNm.14	335
TNm.15	335
3.3.2 Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri.....	336
TNm.16	336
TNm.17	336
TNm.18	336
TNm.19	337
TNm.20	337
TNm.21	337
TNm.22	338
TNm.23	338
TNm.24	338
TNm.25	339
TNm.26	339
TNm.27	339
TNm.28	340
TNm.29	340
TNm.30	340
TNm.31	341

TNm.32	341
TNm.33	341
TNm.34	342
TNm.35	342
TNm.36	342
TNm.37	343
SONUÇ.....	344
KAYNAKÇA KISALTMALARI.....	347
DİZİN	361
Şahıs İsimleri	361
İmparator, Kral ve Diğer Önemli Kişiler	368
Tanrılar	371
HARİTALAR LİSTESİ.....	373
ÖZGEÇMİŞ.....	382

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Kelainai/Apameia Kibotos merkezli yol ağı	373
Harita 2. Pers Kral Yolu güzergâh önerileri	374
Harita 3. Hirschfeld'in Kelainai/Apameia Kibotos haritası	375
Harita 4. Weber'in Kelainai/Apameia Kibotos haritası	376
Harita 5. Weber'in Kelainai/Apameia Kibotos'un su kaynakları haritası	377
Harita 6. Ramsay'in Kelainai/Apameia Kibotos haritası	378
Harita 7. Ramsay'in Kelainai/Apameia Kibotos haritası	379
Harita 8. Ramsay'in Batı Phrygia haritası	380
Harita 9. Kentin coğrafya ve topografyasına ait harita	381

KISALTMALAR LİSTESİ

bkz.	bakınız
cm.	santimetre
dn.	dipnot
km.	kilometre
krş.	karşılaştırınız
m.	metre
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
nr.	numara
s.	sayfa
s.v.	sub voce
str.	satır
vb.	ve benzeri
vd.	ve devamı
ykş.	yaklaşık
yy.	yüzyıl

ÖZET

Araştırma konusu Kelainai/Apameia Kibotos, Marsyas'ın kaynaklarında kurulmuştur. Kent ilk olarak Herodotos tarafından Pers Savaşları kapsamında belgelenmiştir. Pers Kralı Kserkses ve Genç Kyros burada saraylar ve vahşi hayvan parkı yaptırmışlardır. Antiokhos Soter (MS 281-261) Hellenistik Dönem'de Kelainai'nin yakınında annesinin ismine izafeten Apameia olarak anılan yeni bir kent kurmuştur. Bu tarihten sonra Kelainai ismi resmi belgelerde kullanılmamıştır. Seleukoslar MÖ 190 yılından MÖ 188 yılına kadar belgelenebilir şekilde Apameia'da ikamet etmişlerdir. Roma Cumhuriyeti ile Seleukos Krallığı arasında MÖ 188 yılında burada barış antlaşması imzalanmıştır. Kentin epithetonu Kibotos ilk olarak Strabon aracılığıyla belgelenmiştir. Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Apameia, Ephesos'tan sonra Küçükasya'nın en büyük ticaret merkezi ve bir conventus merkezi olmuştur.

En önemli yol ağlarının kavşağında konumlanan kent zaman içinde büyük bir stratejik ve ekonomik önem kazanmıştır. Krallar, genareller, temsilciler ve binlerce asker bu nedenle kente gelmişlerdir. Kent yoğun bir kültürel buluşma noktası olmuştur. Kent orada yaşayan yerel Phrygia, Lydia, Pers ve Yunan halk gruplarının kültürel etkileşimiyle şekillenmiştir. Daha sonra burada askeri yazıtların açığa çıkardığı gibi farklı Roma lejyon ve yardımcı birliklerinin askerleri ve emekli askerleri yaşamıştır. Son olarak MS 2. yy.'ın sonlarından itibaren belgelenir bir şekilde burada Hristiyan gruplar yaşamıştır.

Kelainai/Apameia Kibotos'un bu tarihi önemine karşılık burada henüz arkeolojik bir araştırma yapılmamıştır.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Untersuchungsgegenstand Kelainai/Apameia Kibotos, an den Quellen des Marsyas gegründet. Die Stadt ist erstmals unter dem Namen Kelainai durch Herodot im Zusammenhang mit den Perserkriegen belegt. Der Großkönig Xerxes und Kyros der Jüngere ließen dort Paläste und Jagdgärten bauen. In hellenistischer Zeit gründete der Seleukidenkönig Antiochos I. Soter (281-261 v. Chr.) bei Kelainai eine neue Stadt, die nach seiner Mutter Apameia benannt wurde. Danach wurde der Name Kelainai auf keinem offiziellen Dokument mehr verwendet. Die Seleukiden residierten in Apameia nachweislich in den Jahren 190 bis 188 v. Chr. 188 v. Chr. wurde dort der Friedensvertrag zwischen der römischen Republik und dem Seleukidenreich unterzeichnet. Der Beiname Kibotos ist erstmals durch Strabon bezeugt. In der römischen Kaiserzeit war Apameia nach Ephesos der grösste Marktort in Kleinasien, der Hauptort eines Conventus.

Die im Schnittpunkt der wichtigsten Verkehrsadern gelegene Stadt gewann im Laufe der Zeit eine grosse strategische und wirtschaftliche Bedeutung. Herrscher, Feldherren, Gesandte und Tausende Soldaten kamen dadurch in die Stadt. Die Stadt war ein Ort des intensiven Kulturkontaktes. Sie war von kulturellen Einflüssen der verschiedenen dort lebenden Bevölkerungsgruppen geprägt, von einheimischen phrygischen, lydischen, persischen und griechischen. Später lebten dort die Soldaten und Veteranen der römischen Legionen und Auxiliartruppen, deren vielfältige Herkunftsorte die Militarinschriften offenbaren. Seit dem Ende von 2. Jh. n. Chr. ist schliesslich eine christliche Gemeinde nachweisbar.

Kelainai/Apameia Kibotos wurde trotz seiner historischen Bedeutung noch nie archäologisch untersucht.

GİRİŞ

Kelainai/Apameia hakkında yapılan bu doktora çalışmasının amacı, edebi, epigrafik, nümismatik ve arkeolojik belgeler ışığında, antik kentin tarihini ana hatlarıyla açığa çıkarmaktır. Araştırma, Küçükasya'daki Pers egemenliği ile I. Constantinus'un (MS 306-337) Roma İmparatorluğu'nun yeni başkenti olarak Byzantium'u (nova Roma) belirlediği 330 yılı arasındaki zaman aralığına odaklanmıştır. Çalışmada bu zaman aralığındaki tüm bilgi ve belgelerin kronolojik olarak sıralanması esas alınmıştır. Bu sayede kentin topografik, mimari ve ekonomik gelişimi ile kent ahalsinin yaşamsal değerleri üzerinde değişikliğe neden olan dinsel, politik ve sosyal yaşam izlerinin dönemsel olarak takip edilmesi sağlanmıştır.

Kelainai/Apameia antik kenti Afyonkarahisar'ın Dinar ilçesinde kurulmuştur. Bilim insanlarının kente olan ilgisi sınırlıdır. İlk çalışmalar 19.yy.'ın ilk yarısında başlamıştır¹. Antik Dönem'de iyi bilinen *Maiandros* ve *Marsyas* nehirlerinin kaynaklarında kurulan kent, Küçükasya'nın en büyük ve en zengin ticaret merkezlerinden biri olmuştur². Kelainai/Apameia antik kenti doğu-batı ve kuzey-güney yönlü ana yolların kavşak noktasında kurulduğundan zamanla ekonomik ve stratejik açıdan büyük bir önem kazanmıştır³.

Antik Dönem'de yapılan askeri seferler genellikle tüccarların kullandığı yol güzargahlarını takip ediyordu. İaşenin, konaklamanın, yük hayvanlarının ve bunların araç-gereçleri ile diğer başkaca ihtiyaçların kolaylıkla temin edilebileceği kentler bu yol güzargahları üzerinde bulunuyordu⁴. Bu nedenle neredeyse tüm askeri seferler Kelainai/Apameia'dan geçmiştir⁵. Kserkses MÖ yak. 481 yılında Hellenler üzerine yaptığı sefer ve bu sefer sonrası dönüş yo-

---

¹ Bu çalışmalar için bkz. Arundell 1834; Hamilton 1842; Weber 1892; Ramsay 1890; - 1895-1897; Hirschfeld 1975; Christol - Drew-Bear 1987; Müller 1997; Nollé 2006. Kelainai/Apameia'da yapılan tek arkeolojik kazı, Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi eski müdürü Ahmet Topbaş'ın başkanlığında 1986-1989 yılları arasında yapılan Tiyatro Kurtarma Kazısı'dır. Son olarak 2008-2010 tarihleri arasında Bordeaux ve Münih Üniversiteleri ortaklaşa olarak Kelainai/Apameia'da yüzey araştırmaları yapmıştır. Bu ekip tarafından 2008-2009 yıllarına ait araştırmalar bir ön rapor halinde 2010 yılında yayınlanmıştır. Bu yayın için bkz. Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010. Ayrıca bu araştırmaların sonuç bildirimleri Münih ve Bordeaux'da düzenlenen iki sempozyumla bilim dünyasına sunulmuştur. Bu sempozyum bildirimleri için bkz. Kelainai I 2011; Kelainai II (baskıda).

² TLit.82.

³ Belke-Mersich 1990, s. 140; Magie 1950, s. 983.

⁴ Stauner 2005, s. 21.

⁵ Bkz. Harita 1.

lunda Kelainai'da konaklamıştır⁶. Onu, burada ikamet eden ve Pers kralından sonra bilinen dünyanın en zengini Atys oğlu Pythios büyük bir misafirperverlikle karşılamıştır⁷. Kserkses, savaşta yenilip Hellas'tan dönerken, dönüş yolunda tekrar Kelainai'a uğramış burada Kelainai kalesini ve saraylarını yaptırmıştır⁸. Genç Kyros MÖ yak. 401 yılında yaklaşık 13.000 askerleriyle birlikte Kelainai'da 30 gün kalmıştır⁹. O'da Maiandros'un kaynakları yakınında bir saray ve avlanmak istediğinde kullanmak üzere *paradeisos* denilen vahşi hayvanlarla dolu bir park yaptırmıştır¹⁰. Büyük İskender de Perslere karşı yaptığı seferinde askerleriyle birlikte burada 10 gün kalmış, komutanlarından Philippos oğlu Antigonos'u Phrygia'nın satrabı olarak atayıp Kelainai'dan Gordion'a doğru yola çıkmıştır¹¹.

Seleukos Hanedanından Antiokhos Soter'in (MS 281-261) krallığının bir dönemine kadar kent, Kelainai olarak adlandırılmıştır. Antiokhos Soter, kenti bulunduğu yerden çok da uzakta olmayacak bir yere taşımış ve yeniden tesis ettiği kente annesi Apama'nın ismine izafeten Apameia adını vermiştir¹². Kent bu tarihten itibaren Apameia olarak anılmıştır. Antik Dönem yazarları tarafından Kelainai ismi kullanılmaya devam etse de resmi belgelerde artık kullanılmamıştır. Kentin bu tarihten itibaren bastığı sikkeler üzerinde daima ΑΠΑΜΕΩΝ lejantı görülür¹³. III. Antiokhos (MÖ 223-187) ile oğlu IV. Seleukos (MÖ 187-175), Roma, Pergamon ve Rhodos ittifakına karşı MÖ 190 yılında yaptığı Magnesia savaşı öncesi ve sonrası belgelenebilir bir şekilde krallığını Apameia'dan yönetmiştir¹⁴. MÖ 189 yılında Roma Cumhuriyeti'nin *consulü* Manlius Vulso, Galatlar üzerine düzenlediği askeri seferi esnasında Apameia'nın su kaynaklarının bulunduğu *Rhocrinus* kaynaklarında bulunan *Acoridos Come*'de kamp kurmuştu¹⁵. *Consul* geldiği güzergâh boyunca kentleri yağmalamasına karşın IV. Seleukos'un Apameia'da bulunması nedeniyle kentte bir yağmalama faaliyetinde bulun-

---

⁶ Hdt., 7.27.; bkz. TLit.60, 62.

⁷ TLit.61.

⁸ Xen., *An.*, 1.2.9. TLit.41.

⁹ TLit.63, 64.

¹⁰ TLit.42.

¹¹ Arr., *An.*, 1.29.1-3. TLit.13, 14, 65, 66.

¹² TLit.71.

¹³ Zwingmann, 2011, s. 93.

¹⁴ Liv., 38.15.; App., *Syr.*, 6.36. TLit.73, 74, 75, 78.

¹⁵ TLit.15. Rhocrinus fontes ve Acoridos Come'nin lokalizasyonu için bkz. Rhocrinus kaynakları= Eldere Ramsay 1890, s. 142 [62]; Christol - Drew-Bear 1987, s. 30 vd.; Acoridos Come= Eldere (Aulutrene), bkz. Christol - Drew-Bear 1987 s. 30-31.

mamıştır¹⁶. MÖ 188 yılında Seleukos Hanedanlarından III. Antiokhos ile Roma Cumhuriyeti arasında Eskiçağ Tarihi'nin en önemli antlaşmalarından biri olarak bilinen ve kentin adıyla anılan *Apameia Barışı* burada yapılmıştır¹⁷. MÖ 88 yılında kente Pontos Kralı Mithridates gelmiştir¹⁸. Kral kente girdiğinde Büyük İskender zamanında da yaşanmış benzer büyük bir deprem felaketiyle karşılaşmış harap olan kentin yeniden imar edilmesi için 100 talanton vermiştir¹⁹. Aynı yıkıcı deprem Claudius (MS 41-54) zamanında da yaşanmıştır²⁰. Deprem şiddetli olmalıydı ki Roma İmparatoru Claudius, kentin beş yıllık vergi borcunu ertelemiştir. Kent, sikkeler ve epigrafik belgeler aracılığıyla belirlenen başka bir büyük depremi de Hadrianus (MS 117-138) zamanında yaşamış olmalıdır²¹. Apameia, Roma İmparatorluk Dönemi'nde de Ephesos'tan sonra Anadolu'nun en büyük ticaret merkeziydi²². Sandık, kutu anlamına gelen *Kibotos* kelimesi de ilk kez Apameia'ya eklenmiş haliyle Strabon tarafından telafuz edilmiştir²³. *Kibotos*, Eski Ahit'in Yunanca tercümesinde Nuh'un Gemisi için kullanılmıştır²⁴. *Sibylla* kehanetlerinde de Nuh'un gemisinin Marsyas Nehri'nin üzerindeki *Ararat Dağı*'nın indiği belirtilir²⁵. Apameia da bastığı ve resmi belge niteliği taşıyan sikkeler üzerinde Nuh'un Gemisi'ni betimlemiştir²⁶. Böylece Kelainai/Apameia Kibotos halkı Nuh'un Gemisi'nin indiği ve insanoğlunun yeniden çoğaldığı topraklarda yaşıyor olmanın haklı kıvancını başka hiçbir antik kentin yapmadığı bir şekilde sikkeler üzerinde betimlemiştir.

Apameia kenti Roma İmparatorluk Dönemi'nde büyüklüğünden ve öneminden bir şey kaybetmemiştir. Bu dönemde o zamanki bağlı olduğu eyaletin bir *conventus* (mahkeme) mer-

---

¹⁶ TLit.15, 16.

¹⁷ TLit.77-78.

¹⁸ TLit.17, 80.

¹⁹ TLit.80.

²⁰ Tac., *Ann.*, 12.58. TLit.83.

²¹ Bu sikkeler için bkz. TNm.21, 22; Hadrianus Dönemi'nde basılan bu sikkelerde Marsyas'ın üzerine düşen kutu formundaki kayalar betimlenmiştir. Ayrıca kentin Hadrianus Dönemi'ne tarihlenen yazıtlarında Mithridatianus ve oğlu Granianus'un Apameia'da bir dizi onarım faaliyeti yaptığı görülmektedir. Kentin *Therma* ve *Skytike* sütunlu caddelerinde yaptıkları bu onarım faaliyetleri sebebiyle bu caddelere onlar için onurlandırma stelleri dikilmiştir. TEp.23, 24; Ayrıca bkz. Başlık. 2.8. *Roma İmparatorluğu Altında Apameia*.

²² TLit.82.

²³ TLit.81.

²⁴ *Vet. Test. Gen.* 8.4. TLit.56.

²⁵ *Orac. Sib.* 1.261-269. TLit.57.

²⁶ Kentin Nuh Tufanı konulu sikkeleri için bkz. SNG von Aulock Nr. 3506, 8347, 3513; Ayrıca bkz. Başlık. 1.9. *Kibotos ve Nuh Tufanı*.

kezidir²⁷. Bu mahkeme merkezleri farklı uğraşları olan pek çok insanı kendine çekiyordu. *Dio Chrysostomus* (MS 1.- 2. yy.) Apameia’da verdiği söylevinde bu mahkeme merkezlerinin insanlarla dolup taşıdığından, buraya genel olarak dava açanların, yargıçların, hatiplerin, yönetici sınıftan memurların, hizmetçilerin, katırcıların, tüccarların, zanaatkârların, seyyar satıcıların, fahişelerin ve onları satanların geldiğinden bahseder²⁸. Aynı zamanda Roma yardımcı birliklerin (*auxilia*) önemli bir askeri üssü olmuştur²⁹. Septimius Severus’un Part seferine katılan I. Italica ve XI. Claudia lejyonunun askerleri tarafından Apameia’nın su kaynaklarının bulunduğu Aulutrene’de bir *castellum* kurulmuştur³⁰. Bugün Eldere olarak adlandırılan bu bölgeden farklı lejyonların askerlerine ait 10’un üzerinde yazıt bulunmuştur³¹.

Antik Dönem’in en iyi bilinen iki nehri Maiandros ve Marsyas buradan doğuyordu. Kent, Antik Dönem yazarlarının çoğu tarafından mitolojik bir kahraman olarak bahsedilen Marsyas’ın memleketidir. O, tek ağızlı çift gövdeli *aulos* denilen flütü öyle güzel çalıyordu ki güzel sanatların tanrısı Apollon’la burada dünyanın ilk müzik yarışmasını yapmıştır³².

Kentin lokalizasyonu ile ilgili ilk araştırmalar 19. yy.’ın ilk yarısında başlar³³. Bu dönemin ikinci yarısında Ramsay kapsamlı bir çalışma yapmıştır. Weber’in, Arundell’in hatalı olarak önerdiği nehir isimlerini, Ramsay hatasız düzeltmiştir. 1997 yılında ise Müller’in Herodotos’un topografyası üzerine yazdığı eseri ve 2008 yılında “Apameia Kenti’nin Tarihi Coğrafyası ve Sikkeleri” başlıklı yüksek lisans tezi de kent hakkında bilinenin dışına çıkmamıştır³⁴. Arkeolojik buluntular ise inşaat ve kaçak kazılardan ele geçmiştir. Akhamenid Dönemi’nden *sigloi* diye adlandırılan büyük miktarda ele geçen gümüş sikkelerin yanında Seyyid Ahmet Çelikleş tarafından bulunan ve bugün Afyonkarahisar Müzesi’nde korunan Geç Hellenistik Çağ’ın en büyük hazinesi olarak bilinen 6000 (56.5 kg.) bakır sikke Dinar’da bulunmuştur³⁵. Kelainai/Apameia kentinden Antik Dönem belgelerinde Küçükasya’nın büyük bir ticaret merkezi olarak bahsedilmiştir. Kent Eskiçağ Tarihi’nde önemli olaylara tanıklık

²⁷ Bkz. Başlık. 2.8. *Roma İmparatorluğu Altında Apameia*.

²⁸ D. Chr. 35.15. TLit.84.

²⁹ Christol - Drew-Bear, 1987, s. 33-42, 46-56; Christol & Drew-Bear, 1995, 57 vd., 86 vd., dn. 200; Ayrıca bkz. Başlık. 2.8. *Roma İmparatorluğu Altında Apameia*.

³⁰ TEp.126. Ayrıca bkz. Başlık. 2.8. *Roma İmparatorluğu Altında Apameia*.

³¹ Bkz. Başlık 3.2.4. Mezar Yazıtları, Asker Yazıtları.

³² Bu hikayeden bahseden yazarlardan bazıları için bkz. Hdt., 7.26.; Xen., *An.* 1.2.8.; Str., 12.8.15.; Liv., 38.13.6.; Plin., *Nat.* 5.105. TLit.47.

³³ Bkz. dn. 1.

³⁴ Müller 1997, s. 129-143; Tekin 2008.

³⁵ Carradice 1998, s. 65-81.

etmesine karşın kentten yüzeyde geriye kalan, *stadion*'un altı oturma sırası, tiyatronun *skene* binasının temelleri ve bugün modern kentin neredeyse tüm caddelerine yayılmış mimari öğeleridir. Bunlardan başka yüzeyde pek bir şey göze çarpmaz. Bunun nedeni bir deprem kuşağı üzerinde kurulan kentin sıkça şiddetli yer sarsıntıları sebebiyle harap olmasıdır. Buna, bugün Üçlerce ve Toptepe diye adlandırılan tepelerden antik kentin üzerine akan hem alüvyonal toprağın hem de modern yerleşimin altında kalması da eklenmelidir.

Günümüze kadar antik kentte yapılan tek arkeolojik kazı 1986-1989 tarihleri arasında Afyonkarahisar Müzesi Müdürü Ahmet Topbaş başkanlığında yapılan tiyatro kurtarma kazısıdır³⁶. 2008-2010 yılları arasında ise Münih ve Bordeaux üniversitelerinin ortaklaşa yürüttüğü uluslararası ekip tarafından Kelainai/Apameia Kibotos Projesi kapsamında kentte yüzey araştırmaları yapılmıştır³⁷.

Kelianai/Apameia Kibotos antik kentinin tarihini açığa çıkarmaya dönük olan bu çalışmada öncelikle kentle ilgili edebi, epigrafik, numismatik ve arkeolojik belgeler bir araya getirilmiştir. Bu amaçla kentten bahseden tüm antik yazarların pasajları aslından incelenerek Testimonia Literatür (TLit.) kapsamında derlenmiştir. Literatür bölümü kentin coğrafyasına, topografyasına, ekonomisine, mitolojisine ve tarihine ait belgelerin kronolojik sıraya göre derlenmesiyle oluşturulmuştur.

İkinci olarak, kentin 19. yy.'dan 2012 yılına kadar farklı dergi ve çalışmalarda yayınlanan tüm epigrafik belgeleri bu çalışmada Testimonia Epigrafi (TEp.) başlığında bir araya getirilmiştir. Burada toplanan 149 yazıt imparator, onurlandırma, adak, mezar, asker ve mil taşları başlığında kronolojik bir sıralamada tasnif edilmiştir. Bu yazıtların şimdiki durumlarının tespiti için Dinar'da ve Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi'nde ayrıntılı bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmayla yazıtların % 78'inin kayıp olduğu anlaşılmıştır. Bulunan 32 yazıttan 6'sı Afyonkarahisar Müzesi'nde, geriye kalan 26 yazıt ise Dinar'dadır. Bunlardan 5'i Suçikan'da, 4'ü Belediye atölyesinde, 4'ü Dikici köyünde, 2'si Eldere köyünde, 3'ü istasyonda, 1'i Dinar Açık Hava Arkeoloji Müzesi'nde, 1'i itfaiyede, 1'i Adliye önünde, 1'i Apameia Restaurant'ında, 1'i Büyük Hamam içinde 3 yazıtta kentin farklı mahallelerinde bulunmuştur. Yeniden bulunan bu yazıtların şimdiki durumları ve konumları tespit edilmiştir. Yazıtlı stelin ölçüleri alınmış ve kaydedilmiştir. Böylece daha önce stel ve yazıt hakkında verilmeyen bilgiler bu çalışma içinde fotoğraflarıyla birlikte eksiksiz verilmiştir. Bulunan bu yazıtlar yeniden okunmuş böylece yazıtlardaki kopist hatası nedeniyle eksik ya da hatalı tamamlama önerileri

³⁶ Topbaş 1991, s. 309-321.

³⁷ Uluslararası ekip tarafından 2008-2009 yıllarında yapılan araştırma sonuçlarının ön raporu için bkz. Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010, s. 109-140.

de çalışmada düzeltilmiştir. Çalışma aynı zamanda değişik zamanlarda yayınlanmış kentin yazıtlarının bir araya getirildiği *corpus* niteliğini de taşımaktadır. Ayrıca bu çalışma sırasında Drew-Bear'ın tasarrufunda bulunan 70'in üzerindeki yayınsız yazıt ile uluslararası ekibin 2008-2010 yılı yüzey araştırmalarında bulduğu 20 kadar yayınsız yazıtın kaydetme usulüyle bir kopyası alınmıştır. Bu yeni bulunan yayınsız yazıtlar Belediye'nin atölyesinde, Suçikan'da ve Dinar Açık Hava Arkeoloji Müzesi'nde durmaktadır.

Üçüncü ve son olarak kentin Hellenistik ve Roma Dönemi boyunca basmış olduğu sikkelere kentin tarihine, kültlerine ve mitolojine ışık tutacak bazı nümismatik belgeler Testimonia Nümismatik (TNm.) başlığı altında toplanmıştır.

Testimonia başlığı altında oluşturulan bu belgeler sayesinde kentin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi ve değişimi edebi, epigrafik ve nümismatik kaynaklardan izlenebilmiştir.

Bu çalışma, yüzlerce yıllık yoğun ticari hareketiyle pek çok kültürden insanı kendisine çeken, sıkı bir kültürel buluşma noktası olan, büyük askeri seferlerin ana istasyonu olan, önemli tarihsel ve mitsel olayların yaşandığı Kelainai/Apameia Kibotos'un genel tarihidir.

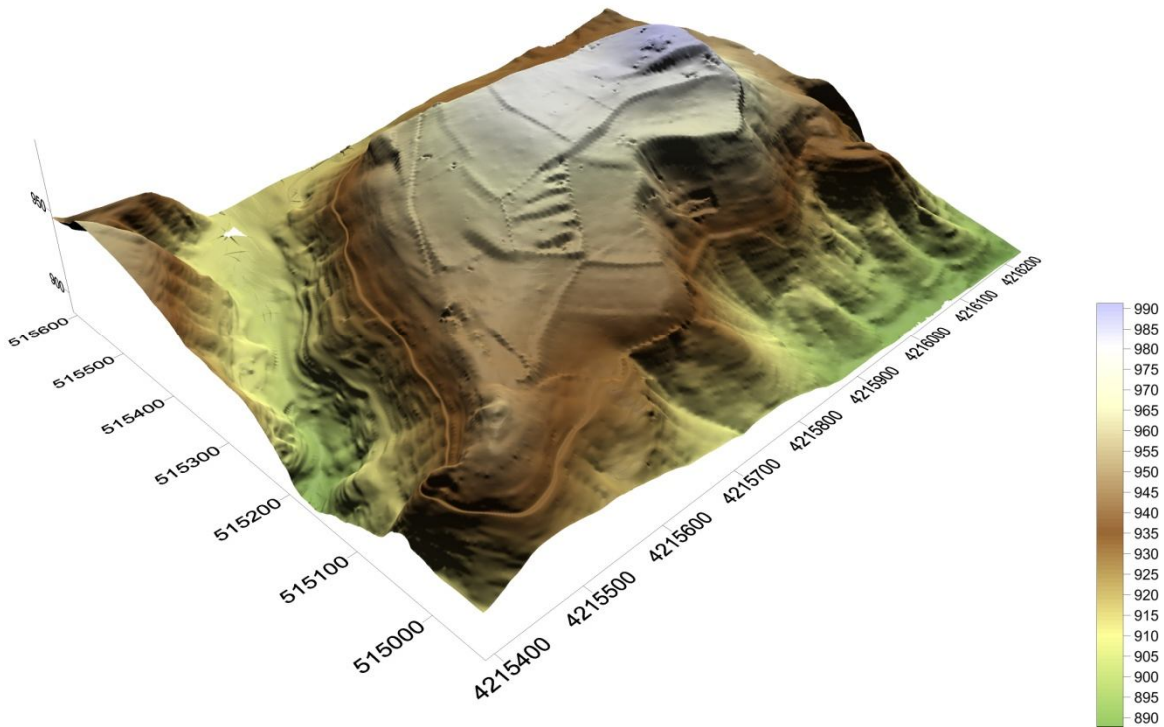

BİRİNCİ BÖLÜM

KELAINAI/APAMEIA KIBOTOS'UN COĞRAFİK ve TOPOGRAFİK TANITIMI

1.1 Kentin Coğrafyası

Kent, Samsun Dağı ile Akdağ'ın alçalıp birleştiği dağ silsilesinin yaklaşık 990 m. yüksekliğindeki batıya bakan iki küçük tepesine ve bu tepelerin kuzey-batı-güney yönlü, su kaynakları bol olan geniş ova manzaralı eteğine kurulmuştur. Marsyas Nehri bu iki tepenin birbirinden dik ve keskin bir hatla ayrıldığı aralıktan yani kentin iki tepesinin ortasından batıya doğru, Maiandros Nehri ise bu tepelerin eteğine yayılmış kentin ortasından akar. Bugün, Marsyas'ın güneyinde kalan tepe Toptepe, kuzeyinde kalan tepe ise Üçlerce Tepe olarak adlandırılır. Toptepe, kuzey, batı ve güneybatı tarafından keskin ve dik bir şekilde yükselirken güney ve doğu yönünden tersine dereceli ve yumuşak bir eğimle yükselir. Üçlerce Tepe ise her tarafından keskin hatlarla yükselir.

Üçlerce Tepe. Kelainai/Apameia Kibotos Projeckt

Strabon kentin eteğinde konumlanan dağ silsilesinin *Mesogis* olarak adlandırıldığını belirtir³⁸. *Mesogis* Dağı Kelainai'dan başlayıp Mykale'ye kadar devam eder. Strabon yine aynı

³⁸ TLit.3.

pasaj içinde dağın Kelainai ve Apameia'daki kısımlarını Phrygialıların, diğer kısımlarını Mysialılar, Lydialılar ve öteki kısımlarını da Karialılar ile İonialıların iskân ettiğini belirtir. Plinius ise bu dağ silsilesini *Signias* olarak adlandırır³⁹.

Kentin yaklaşık 10 kilometre doğusunda Akdağ dağ sırasının hemen arkasında Eldere Gölü vardır. Antik Dönem'de *Aulutrene* olarak adlandırılan bu gölün suları günümüzde olduğu gibi *Mesogis* ya da *Signias* Dağı'nın altından geçerek farklı yerlerden kenti kuşatacak şekilde yeniden gün yüzüne çıkıyordu⁴⁰. Kentin çevresini kuşatan bu nehirler kaynağını *Aulutrene*'den alır. Bugün Ilıca olarak adlandırılan *Therma*'nın kaynakları Üçlerce Tepe'nin güney yamacındadır. Bu kaynağın suyunun derecesi diğer kaynaklara oranla geçtiği kanal açıklığı nedeniyle olsa gerek biraz ılıktır. Bundan dolayı kaynak, hem Antik Dönem'de hem de günümüzde bu durumuna uygun olarak adlandırılmıştır. Toptepe'nin 3 km. güneydoğusunda yer alan Bülüçalan köyünde *Maiandros*'un kaynakları vardır. *Maiandros*'un kaynakları günümüzde DSİ'nin (Devlet Su İşleri) su tutma çalışması nedeniyle kurumuştur. İlk kez Plinius tarafından bahsedilen *Obrimas*'ın kaynakları Toptepe'nin 3 km. doğusundadır⁴¹. Düden olarak adlandırılan bu kaynak, çıkış noktasında bir gölcük oluşturur. *Maiandros* (Büyük Menderes), Dinar kent yerleşiminin ortasından geçerken *Marsyas*'ın (Suçikan) ve *Therma*'nın (Ilıca) sularını da alıp batıya doğru akmaya başlar. Ama ondan önce kaynağı, Norgas olarak adlandırılan köyde olan fakat günümüzde kurduğu için görülemeyen *Orgas* adlı bir nehirle birleşiyordu⁴².

1.2 Kentin Su kaynakları ve Akarsuları

Kelainai/Apameia kenti hakkında zaman zaman çelişkili bilgiler veren Antik Dönem yazarlarının neredeyse tamamı kentin nehirler tarafından kuşatıldığı konusunda birleşir. Kelainai/Apameia, *Signias* (Akdağ) Dağı'nın batıya bakan eteğindeki iki tepe üzerine ve bu tepelerin eteğine kurulmuştur. Bu iki tepenin arasından akan *Marsyas* (Suçikan), bu tepelerden ve bu tepelerin eteklerinden çıkan *Therma* (Ilıca), *Maiandros* (Büyük Menderes), *Obrimas* (Düden) nehirleri ve kentin farklı yerlerinden çıkan irili ufaklı küçük kaynaklar hatta *Klaion* ve *Gelon* gibi küçük pınarlar kenti kuşatmıştır. Kentin batıya bakan geniş ovalık alanını çevreleyen tepelerden *Maiandros*'a doğru akan iki nehir vardır. Bunlardan *Orgas* kaynaklarını bugün Norgas olarak adlandırılan köyden alıyordu. Diğer kaynaklarını bugün Yeşilçat

³⁹ TLit.4.

⁴⁰ TLit.19, 20.

⁴¹ TLit.36.

⁴² TLit.35.

olarak adlandırılan köyün dağlık alanından alıyordu. Antik Çağ'ın belgelerinde bu nehrin ismi anılmaz. Günümüzde yatağında su akıtmayan fakat kış aylarında sel sularını taşıyan bu nehrin istinat duvarları hala görülebilmektedir. Diğer bir deyişle Kelainai/Apameia kenti içinden ve çevresinden irili ufaklı pek çok su kaynağıyla kuşatılmıştır.

Su kaynakları ve nehirler Kelainai/Apameia Kibotos'un tarihinde her zaman belirleyici bir rol oynamıştır. Antik yazarlar Kelainai'nin agorasını, Kserkses'in ve Kyros'un saraylarını hep bu nehirlerin kaynaklarına göre konumlamışlardır.

Antik kent yoğun sismik hareketlerin yaşandığı bir yerde kurulmuştur. Bu sismik hareketler bazen öyle şiddetli oluyordu ki bölgede yeni su kaynaklarının oluşmasına hali hazırda olanlarında kaybolmasına neden oluyordu. Bu yüzden kenti çevreleyen bu su kaynaklarının doğru bir şekilde tespit edilmesi ve anlaşılması kentin mimari yapılarını doğru bir şekilde ortaya çıkarabilmek için son derece önemlidir.

Antik kentte çalışma yapan ilk araştırmacılar kentin her tarafından akan bu nehirleri hatalı olarak değerlendirmişlerdir. Örneğin 1876 yılında antik kentin basit bir fiziki haritasını yapan Hirschfeld tüm nehirleri hatalı olarak işaretlemiştir⁴³. 1892 yılında aynı şekilde Weber de kentin basit ama daha ayrıntılı bir haritasını çizmiştir. Weber bu harita üzerinde sadece Marsyas ve Therma nehirlerinin isimlerini isabetli bir şekilde yerleştirmiştir⁴⁴. Ramsay 1892 yılında kentle ilgili kapsamlı ve detaylı bir çalışma sonrası oldukça iyi hazırladığı haritada tüm nehirleri doğru olarak tespit edebilmiştir⁴⁵.

1.2.1 Aulutrene

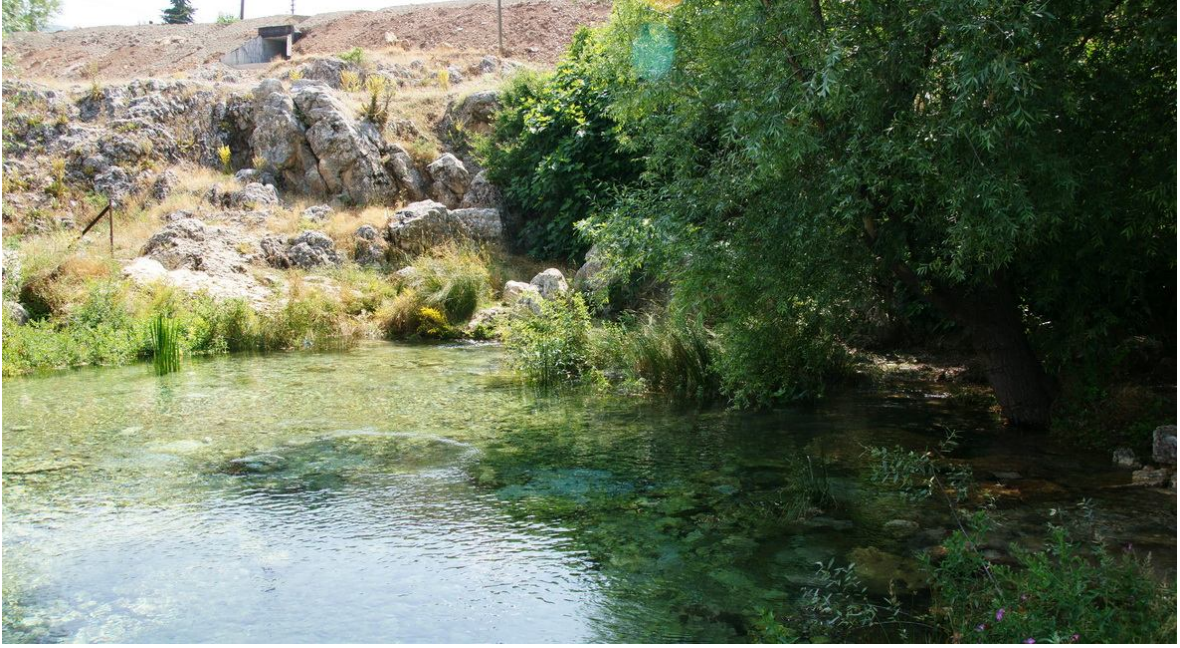
Aulutrene, Dinar'ın yaklaşık 15 km. doğusunda Eldere köyünün kurulduğu kayalık alandan kaynaklarını alır. Kaynakların bulunduğu bölge günümüzde Pınarbaşı, önünde oluşturduğu göl ise Eldere olarak adlandırılır. Antik Dönem'de ise Aulutrene olarak adlandırılıyordu. Aulutrene'den bahseden ilk antik yazar Strabon'dur. Coğrafyacı gölün ismini belirtmez ancak göl hakkında şu ifadeleri kullanır⁴⁶: "*Kentin yukarısında bir göl vardır. Bu göl kavalların ses çıkarması (dil) için gerekli olan kamışı yetiştirir. Hem Marsyas'ın hem de Maiandros'un yani her iki kaynağın da bu gölden beslendiğini söylerler.*"

⁴³ Bkz. Harita 3.

⁴⁴ Bkz. Harita 4-5.

⁴⁵ Bkz. Harita 6-7.

⁴⁶ TLit.18.

Aulutrene'nin kaynakları

Strabon'un pasajı göl çevresi ve göl yüzeyi hakkında genel bir manzara oluşturacak şekilde bir fikir verir. Olasılıkla gölün yüzeyi günümüzdeki gibi *kalamosla* (kamuşla) kaplıydı. Bu kamuşlar efsanevi Satyr Marsyas'ın *aulos* için geliştirdiği aparatların da ham maddesiydi.

Aulutrene Gölü

Gölün isminden ilk bahseden Plinius'tur⁴⁷. Onun verdiği bilgiye göre her yandan dağlarla çevrili *Aulocrene*'de Marsyas, Apollon ile bir flüt yarışması yapmıştır. Plinius aynı pasaj için-

---

⁴⁷ TLit19.

de *Aulocrene*'nin, Apameia'dan Phrygia'ya gidenler için 10 mil uzaklıkta olduğunu da belirterek göl ile kent arasındaki mesafe hakkında da bilgi sunar.

Ancak Plinius'un metninde *Aulutrene*, Yunancalaşmış bir formda "flüt pınarı" anlamına gelen "Aulocrene = Ἀὐλοκρήνη = Ἀὐλοῦ κρήνη" şekliyle karşımıza çıkmaktadır. Pınarlardan çıkan suyla hemen önünde küçük bir göl oluşturan, çevresinde ve içinde flütler için uygun ağızlığın hammaddesi kamışları yetiştiren gölün ismi, Yunanca formuyla tam bir tutarlılık göstermektedir. Üstelik Marsyas, burada flütüyle Apollon'a karşı bir müzik yarışmasına da girişmiştir. Kamış Antik Dönem'de sadece *aulosun* yapımı için değil birçok şey için özellikle evlerin üzerini kapatmada, balık yakalamada tütün ve balık kurutmada ayrıca bağcılıkta üzüm bağına destek olarak da kullanılıyordu⁴⁸.

Kelainai/Apameia Kibotos'un teritoryumu içinde bulunan *Aulutrene*'nin kaynakları, güneyden gelen ana yolun üzerinde bulunuyordu. Ana yol üzerinde yer alışı ve su kaynaklarının bolluğu nedeniyle zaman zaman askeri birlikler burada kamp kurmuşlardır. Titus Livius da bu askeri seferlerden birisi olan Manlius Vulso'nun MÖ 189 yılındaki Galatlara karşı düzenlediği seferde burada konakladığından bahseder⁴⁹: "*Oradan Acoridos Come diye bilinen Rhotrinos kaynaklarının olduğu bölgeye ilerleyerek kamp yapıldı. Ertesi gün oraya Apameia'dan Seleucus geldi.*"

Livius'un, *Rhotrinos* olarak bahsettiği kaynaklar, *Aulutrene*'nin (Pınarbaşı) kaynaklarının çıktığı bölgeydi ve *Acoridos Come* olarak adlandırılan bu köy ise bu kaynakların yanında bulunan şimdiki Eldere köyü olmalıdır⁵⁰. Livius'un yukarıdaki pasaja ait kitabın Ogilvies'in Oxford edisyonunda ise kaynak ismi *Rhotrinos* olarak değil "κρήνη"ye uyumlu *Rhocrinos* olarak kaydedilmiştir⁵¹.

Christol - Drew-Bear *Aulutrene* için Plinius'ta geçen *Aulocrene* ve Livius'ta geçen *Rhocrinos* ya da *Rhotrini* formlarının modern editörler tarafından hatalı kaydedilğine bunun Yunan fantezi etimolojisinde Helenleştirilmiş olduğuna işaret eder⁵². Christol – Drew-Bear, *Rhotrini* için herhangi bir kopist hatası varsayımına gerek duymadan λ/ρ değişimini iyi belge-

⁴⁸ Plin., *NH*, 16.173.

⁴⁹ TLit.70.

⁵⁰ *Rhotrinos Fontes*, Eldere'den çıkan bu kaynakların bulunduğu bölge günümüzde Pınarbaşı olarak adlandırılmaktadır. *Rhotrinos Fontes* = Pınarbaşı, *Acoridos* ya da *Aporidos Come* = Eldere köyü lokalizasyonu için bkz. Christol - Drew-Bear 1987 s. 31-32, 43.

⁵¹ Liv.b. 38.15.

⁵² Christol - Drew-Bear 1987 s. 43 vd.

lenmiş linguistik fenomenlerle, baştaki sesli harfi ise vokal afereziyle açıklamıştır⁵³. Esasen onları böyle düşünmeye sevk eden Eldere’de yapılan bir yol yapım çalışması sırasında ele geçen bir adak yazıtına dayanmaktadır. MS 198-202 aralığına tarihlenen bu yazıt, Roma devlet tanrılarına, Augustus Septimius Severus ve Augustus Caracalla ile Caesar Geta ve ordugahların anası olarak görülen Iulia’ya ithaf edilmiştir⁵⁴. Bu Latince yazıtta ithafta bulunan askerlerin bulunduğu bölge için *Aulutre(nae)* ismi belgelenmiştir.

Aulutrene kaynaklarında ele geçen Romalı askerlere ait adak ve mezar yazıtları burada bir Roma *castellum*unun varlığını ortaya çıkarmıştır⁵⁵. Bu yazıtlardan farklı Roma lejyon birliklerine ait askerlerin bu ileri sınır karakolunda bir arada konuşlandırıldıkları anlaşılmıştır⁵⁶. Farklı lejyonlara ait flamaların bulunduğu bu yardımcı birliklerinin her zamanki kamplarının uzağında konuşlanmaları sık rastlanan bir durumdur⁵⁷. Ayrıca *castellum*un konuşlandığı *Aulutrene* bölgesi jeo-stratejik bir öneme de sahiptir. Bu bölge Apameia Kibotos ve Apollonia arasında yani Galatia-Asia eyalet sınırındadır. Burası güneyden gelen anayolun üzerinde olmasının yanı sıra *Aulutrene* gölünün bulunduğu Dombay Ovası’nda doğudan batıdan ve kuzeyden gelen yolların birleştiği kavşağa tam bir hâkimiyet ve kontrol sağlamaktadır⁵⁸. *Castellum* ayrıca Eldere köyünün hemen güneyinde kalan Çapalı köyünden Pupa Boğazı’nı geçerek Apollonia’ya yani Galatia’ya geçen en kısa yolun da hemen yanındadır⁵⁹. *Castellum* Pınarbaşı kaynaklarının hemen yanındaydı ve buraya 1980’lerde yapılan baraj nedeniyle göl suyu yükselmiş *castellum* da yükselen göl sularının altında kalmıştır⁶⁰.

MS 2. yy.’da yaşayan Maximus Tyrius, *Marsyas* ve *Maiandros*’u hem de bu nehirleri besleyen kaynağı bizzat gördüğünü kaydetmiştir⁶¹: *Kelainai civarında oturan Phrygialılar iki nehri onurlandırır, Marsyas ve Maiandros’u. Bu nehirleri gördüm. Onları bir kaynak besler. Kaynak kentin arkasındaki dağın altından geçerken gizlenir sonra tekrar kentten gün yüzüne çıkar. Nehirlerin hem suyunu hem de isimlerini kaynak belirler. Maiandros Lydia’ya*

⁵³ Christol - Drew-Bear 1987 s. 44-45.

⁵⁴ Bu yazıt için bkz. Christol - Drew-Bear 1987 s. 34, nr. 6. TEp.126.

⁵⁵ Christol - Drew-Bear 1987 s. 34 vd. Bkz. Başlık. 3.2.4. *Mezar yazıtları – Asker yazıtları*.

⁵⁶ Bkz. Başlık. *Roma İmparatorluğu Altında Apameia*.

⁵⁷ Christol - Drew-Bear 1987 s. 35, dn. 72.

⁵⁸ Bkz. Harita 1; bkz. Başlık. 1.7. *Kentin Yakın kentlerle Olan Ulaşım Ağı*; Ayrıca bkz. Christol - Drew-Bear 1987 s. 56 vd.

⁵⁹ Christol - Drew-Bear 1987 s. 12 vd.

⁶⁰ Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010, s. 137. Weber kenti ziyaret ettiğinde Pınarbaşı kaynaklarından çıkan suyun kaynak bölgesinden bir nehir gibi uzaklaştığını çizdiği haritasında belirtmiştir. Bkz. Harita 5.

⁶¹ Max. Tyr. 2.8. TLit.19.

doğru akar. O, orada düzlükte gözden kaybolur. Phrygialılar bu her iki nehir, Maiandros ve Marsyas için kurban adarlar. Bu kurbanın parçalarını hangi nehir için adak adayacaklarsa o nehrin ismini söyleyerek kaynaklara atarlar. Dağa doğru sürüklenen parçalar suyla birlikte dağın içine girer, ne Maiandros'un sunuları Marsyas'a ne de Marsyas'ın sunuları Maiandros'a verilir. Şayet her ikisi içinse sunu pay edilir."

Maximus Tyrius, nehirlere besleyen kaynağın ismini belirtmese de bu kaynağın *Aulutrene* olduğu açıktır. Maximus Tyrius'tan öğrendiğimize göre gölün suları, Plinius'un *Signias*, Strabon'un ise *Mesogis* diye bahsettiği şimdiyse Akdağ olarak adlandırılan dağın ayağını olasılıkla tamamen ıslatmıyordu⁶². Gölün suları dağa yakın bir mesafeye kadar geliyor buradan sanki geniş bir yatağa sahip nehir gibi dağın ayaklarının altından Kelainai/Apameia'ya geçit veren karstik mağaralara doğru ilerliyordu. Ayrıca *Marsyas* ve *Maiandros*'un suları aynı galeriye akıyordu. Bu galeriden dağın içine giren göl suyu dağın altında bir yerde iki kola ayrılıyor olmalıdır. Bu kollardan ilerleyen sular çıkış noktalarına göre *Maiandros* ve *Marsyas* olarak adlandırılmıştı. Kent ahalisi, bu kaynaklara *Signias* Dağı'nın içine girmeden önce adak adanacak nehir tanrısının ismini söyleyip sunularını bırakıyordu. Olasılıkla dileklerinin kabul edildiğinin anlaşılması adakta bulunulan nehir tanrısının kaynağından, sunulan adağın çıkmasıyla ya da tam tersiyle ilişkiliydi. Bu şekilde yapılan bir sununun nehir tanrısı tarafından kabul görmesi ya da kabul görmemesinin eşit oranda bir olasılığı vardı. Belki de bu yüzden adakta bulunananlardan birçoğu her iki nehir tanrısının isimlerini söyleyip dileklerini dile getirdikten sonra Maximus Tyrius'un belirttiği gibi sunuyu iki eşit parçaya ayırmak suretiyle adakta bulunuyorlardı. Bu şekilde yapılan bir adak adama ritüelinin iki amacı olabilir. İlki her iki nehir tanrısını da eşit düzeyde kutsamak ikincisi de arzusunun kabul görme oranını arttırmak belki de kesinleştirmek.

Antik Dönem'de *Aulutrene* Gölü'nün, *Signias* Dağı'na yaklaştığı bir yerde sularını bir nehir gibi sürükleyip burada dağın içine girmesiyle ilgili olarak Maximus Tyrius'un bahsettikleri, Weber'in kenti ziyareti sonrası çizdiği haritada da gözlenmektedir⁶³. Bu haritada *Aulutrene* Gölü'nün suları dağa yaklaştığı sırada geniş bir yatağa sahip nehir gibi akmaya başlamaktadır. Bu genel manzara 1980'li yıllarda elektrik üretmek amacıyla gölün dağa doğru sürüklenen sularının önüne bir set yapılmasıyla bozulmuştur. Gölün suları günümüzde beton bir kanalın içinde Hidroelektrik santraline doğru akmaktadır. *Signias* Dağı'nın kuzeye ve doğuya bakan yüzünün eteklerinde iki büyük karstik galeri grubu görülmektedir. Bunlardan mağara açıklığı

⁶² Signias için bkz. TLit.4., Mesogis için bkz. TLit.3.

⁶³ Bkz. Harita 5.

kuzeye bakan galerilerden en büyüğü *Subatan* ya da *Hanımgözü* olarak, doğuya bakan galerilerden en büyüğü ise *Kokarsu* olarak adlandırılmaktadır. 2008-2010 tarihleri arasında bölgede araştırma yapan Bordeaux-Münih üniversitelerinin araştırma ekibi tarafından yapılan jeomanyetik ölçümler neticesinde, Kokarsu olarak adlandırılan kaya mağarasına yakın bir mesafede daire şeklinde bir yapının varlığı belirlenmiştir⁶⁴.

Uluslararası ekip bu yapının belkide Maximus Tyrius'un bahsettiği adak parçalarının suya atıldığı kutsal mekânın olabileceğini önermiştir⁶⁵. Göl suyunun karstik mağaralara doğru yüzeyde akışı günümüzde bir setle engellenmesine karşın gölsuyu tüm gölün yüzeyini kaplayan kamaşların arasından belki de eski yatağından karstik kaya mağaralarına doğru akışını devam ettirmektedir.

Signias/Mesogis Dağı'ndan, Kokarsu karstik kaya mağarasının üzerinden Aulutrene.

Kokarsu karstik kaya mağarası

Aulutrene'nin suları, önüne konan bu seti, altından bulduğu bir yolla aşmasına karşın tek ama büyük bir fire verir. Bugün Bülüçalan köyü olarak adlandırılan yerde eskiden kaynakları görülebilen *Maiandros* artık kurumuştur⁶⁶.

Maiandros'un kurumuş kaynakları

Buna karşılık *Marsyas*, *Obrimas* ve diğer bazı küçük kaynaklar bu sete rağmen göl suyuyla beslenmeye devam etmektedirler.

1980'li yıllarda henüz *Aulutrene* gölünün önüne set çekilmeden önce küçük bir deney yapılmıştır. Göl suyuna, *Subatan* isimli karstik mağraya girmeden hemen önce

⁶⁴ Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010, s. 137.

⁶⁵ Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010, s. 137.

⁶⁶ Nollé, Maiandros'un kaynak noktasını hatalı olarak vermiştir. Nollé 2006, s. 75 ve Abb. 33.

renklendirici kimyasal bir madde atılmış renklenen suyun hem *Marsyas* hem de *Maiandros*'un kaynaklarından çıkışı gözlenmiştir. Herhangibir yazılı kaydı olmayan sadece görgü tanıklığına dayanan bu deney sonucuna göre, renklendirilmiş su, hem *Maiandros*'un hem de *Marsyas*'ın kaynaklarında gözlenmiştir⁶⁷. Bu deney sonucuna göre Devlet Su İşleri, Subatan ya da Hanımğözü olarak adlandırılan karstik mağaraya giden yatağın önüne ihtiyaç halinde Bülüçalan köyüne su vermek amacıyla bir kapak yerleştirmiştir. Özellikle yaz aylarında, açılan bu kapaktan içeri giren göl suyu *Subatan* kireçtaşı mağarasından içeri girerek Bülüçalan köyünden çıkmaktadır. Maximus Tyrius'un bahsettiği kutsal mekân bu mağaranın önünde olabilir.

Subatan karstik mağarasına su veren kapak

Subatan ya da Hanımğözü karstik mağarası

Böyle bir durumda *Maiandros*'un kaynağından, yeniden su çıkışını sağlayan kapak açılışlarında *Marsyas*'ın kaynağında bir su artışı beklenmelidir.

1.2.2 Maiandros

Antik Dönem'in en iyi bilinen nehirlerinden olan *Maiandros* Kelainai ile aynı ismi taşıyan tepenin eteğinden çıkıyordu⁶⁸. *Maiandros* daha sonra düz bir ovada akan Orgas isimli bir nehirle birleşiyordu. Bu birleşme sonrası hacminde meydana gelen artıştan olsa gerek asıl buradan sonra *Maiandros* olarak adlandırılmaktaydı⁶⁹.

Kelainai/Apameia hakkında bilgi veren tüm antik yazarlar içinde *Orgas* nehrinin aktığı mecrası hakkında bilgi veren tek yazar, Strabon'dur. Strabon'un aktardığına göre *Maiandros*, ilk önce *Orgas* Nehri'yle birleşiyordu. Bu birleşim sonrası *Maiandros*, sürüklediği suyun hacminde meydana gelen artışla kentin önünden geçerken ona *Marsyas* ve *Therma* da katılıp iyice genişliyordu.

⁶⁷ Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010, s. 137.

⁶⁸ TLit.29, 30.

⁶⁹ TLit.32.

İlk kez Strabon'un ikinci ve son olarak da Dio Khrysostomos'un⁷⁰ bahsettiği *Orgas* Nehri, İmparator III. Gordianus (MS 238-244) zamanında kentin bastığı bir sikke üzerinde diğer nehir tanrılarıyla birlikte personofike edilerek temsil edilmiştir⁷¹.

Maiandros'un kaynaklarını doğru bir şekilde tespit eden ilk araştırmacı Ramsay'dir⁷². Ramsay'in, nehirleri hatasız bir şekilde tespit etmesindeki başarısı *Orgas*'ı doğru bir şekilde konumlamasından ileri gelmektedir. Ramsay, *Norgas* olarak adlandırılan köyden *Maiandros*'a doğru akan ve köyle aynı ismi taşıyan nehrin isminde *Orgas* adının saklı olduğunu keşfetmiştir⁷³. Ramsay bu tespitten sonra *Orgas*'ın birleştiği nehri de *Maiandros* olarak belirlemiştir. Böylece *Maiandros*'un kaynaklarını Bülüçalan Köyü'ne yerleştiren de ilk araştırmacı Ramsay olmuştur. *Maiandros*'un antik kentteki nehirlerden ilk önce *Orgas*'la birleşmesi ve bu birleşim noktası göz önüne alındığında nehrin kaynaklarının bugün Bülüçalan olarak adlandırılan köyde olduğu konusunda modern araştırmacılar arasında da tereddüt yoktur⁷⁴. Hem *Maiandros*'un hem de *Orgas*'ın doğru bir şekilde tespit edilebilmesini sağlayan Strabon'dur. Zira kendisinden önce ve sonra hiçbir antik yazarın bahsetmediği bazı önemli ayrıntıları *Orgas* Nehri'nin mecrası da dâhil sadece Strabon vermiştir. Strabon'un naklettiği bilgilerle bugün Kyros'un sarayları ve *paradeisosu* da konumlanabilmektedir⁷⁵. Şu halde Kelainai/Apameia yurttaşlarının *Maiandros*'un kaynakları olarak bahsettikleri yer Kelainai olarak adlandırılan, bugün ise Toptepe ya da Suçıkan Tepesi olarak adlandırılan tepenin etekleri olmalıdır. Çünkü Strabon *Maiandros*'un üzerindeki kentle aynı ismi taşıyan Kelainai adlı tepeden çıkarak yolculuğuna başladığını belirtir⁷⁶.

Lada Sementchenko, Strabon'un kentle alakalı daha ayrıntılı bilgiler verdiğini kabul etse de özellikle *Maiandros*'un kaynaklarıyla ilgili hatalı bilgiler verdiğini bu kaynakların *Marsyas*'ın kaynaklarıyla uyumlu olduğunu düşündüğünden Strabon'un MÖ 2. yy. da yaşamış tarihçi Polybios'un metninden alıntı yaptığına bir başka deyişle Strabon'un Kelainai/Apameia'yı görmediğine işaret etmiştir⁷⁷. Oysa Polybios *Orgas*'tan hiç bahsetme-

⁷⁰ TLit.34.

⁷¹ TNm.35.

⁷² Harita 7.

⁷³ Ramsay 1897, s. 404.

⁷⁴ *Maiandros* ve *Orgas*'ın birleşim noktası için bkz. Harita 6, 7. Bu iki nehrin birleşim noktasını Weber de çizdiği haritasında göstermiştir. Fakat Weber, *Obrimas*'ı *Maiandros*, *Orgas*'ı da *Obrimas* olarak değerlendirmiştir. Weber'in haritası için bkz. Harita 5.

⁷⁵ TLit.31.

⁷⁶ TLit.30.

⁷⁷ Semetchenko 2011, s. 67.

miştir. Üstelik modern araştırmacılar da *Maiandros*'u, Polybios'un değil Strabon'un bu ifadesine dayanarak lokalize edebilmişlerdir.

Maiandros'un, Kelainai/Apameia kentinin önünden geçtiği yatağı günümüze kadar neredeyse hiç değişmemiştir. Zira günümüzde Ilıca, Antik Dönem'de *Therma* olarak adlandırılan suyun kaynaklarından istasyona giden düz yol üzerinde Büyük Menderes'i geçmek için bir köprü vardır. Üzeri beton ve asfaltla kaplı bu geçit esasında Roma Dönemi'ne tarihlenen tonozlu bir mimariye sahip antik bir köprüdür. *Maiandros*'un suları günümüzde de bu köprü'nün altından akmaktadır. Belki de kentin yazıtlarında geçen Apameia'nın (ἐν τῇ Θερμαίᾳ

Maiandros'un altından geçtiği Roma köprüsü.

Πλατεία⁷⁸) *Thermaia* caddesi de da aynı şekilde *Thermaia*'nın kaynaklarından bu köprüye doğru uzanan yoldur.

Maiandros, MÖ 5. yy'da Antik Çağ'ın ahalisi tarafından öyle iyi biliniyordu ki, Herodotosos Nil Nehri'ni anlattığı satırlarında Nil'in *Maiandros* gibi dönemeç-

ler yaptığını herkes tarafından bilinen bir olgunun sıradanlığıyla anlatmıştır⁷⁹.

Nehir, Antik Dönem belgelerinde anılmaya başladığı tarihten günümüze kadar yaklaşık 2500 yıllık bir dönemde düz bir ovadaki mecrasında hala dönemeçler yaparak ilerler. Bu yüzden daha Antik Dönem'de kıvrımlı olan her şey *Maiandros* olarak anılıyordu⁸⁰.

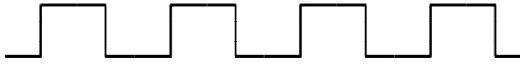
Maiandros'un yakınından geçtiği kentler onun bu kıvrılarak akışını nehrin yakınında konumlandıklarını ima etmek için bastırmış olduğu sikkelerinde farklı motiflerde göstermişlerdir⁸¹.

⁷⁸ TEp.23, 24, 31.

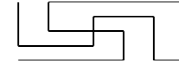
⁷⁹ Hdt., 2.29. σκολιὸς δὲ ταύτη κατὰ περὶ ὁ Μαίανδρός ἐστι ὁ Νεῖλος· “*Nil burada tıpkı Maiandros gibi kıvrımlıdır.*”

⁸⁰ Str., 12.8.15. σκολιὸς ὦν εἰς ὑπερβολὴν ὥστε ἐξ ἐκείνου τὰς σκολιότητος ἀπάσας μαιάνδρους καλεῖσθαι· “*Öylesine kıvrımlı olarak akar ki bundan dolayı tüm kıvrımlı olan şeyler Maiandros olarak adlandırılır.*”

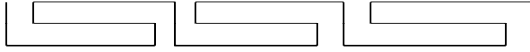
⁸¹ Tonemann 2011b, s. 31 vd.

Antiokheia. SNGvA nr. 2417.

Magnesia. SNGvA nr. 2033.

Magnesia. SNGvA nr. 2417.

Apameia. SNGvA nr. 3467.

Apameia. SNGvA 3473.

Antik Dönem’de bölgelerin ve kentlerin sınırlarını genellikle dağlar ya da nehirler belirliyordu. Maiandros da geçtiği güzergâh boyunca ülkelerin ve kentlerin sınırlarını çizmiştir⁸². Kelainai/Apameia Kibotos’tan kaynaklarını alan Maiandros, Phrygia’nın içinden geçip Karia ve Lydia’nın sınırlarını belirledikten sonra Miletos ve Priene arasında denize dökülür⁸³.

1.2.3 Marsyas

Marsyas, 1.5 km. gibi oldukça kısa bir uzunluğa sahip olmasına karşın *Maiandros* gibi Antik Çağ’ın en iyi bilinen nehirlerindedir. Diğer nehirleri kıskandıracak ölçüde üne kavuşmasına nehre ismini veren Satyr Marsyas’ın, Tanrı Apallon’a karşı verdiği sanatsal mücadele ve bu mücadele sonunda maruz kaldığı trajik hikâyesi sebep olmuştur. Neredeyse tüm antik yazarlar Marsyas’tan bahseder. Marsyas Tanrı Apollon’la tarihin bilinen ilk müzik yarışmasında tanrısal bir kurnazlıkla yenilgiye maruz kalan taraftır⁸⁴.

Marsyas’ın kaynaklarından ilk bahseden Herodotos’tur. Herodotos tarafından *Katarrektes* olarak adlandırılan Marsyas’ın kaynakları, Kelainai’nin MÖ 5. yy.’daki agorasından gün yüzüne çıkmaktadır ve sularını Maiandros’a boşalmaktadır⁸⁵.

İlk ve son olarak sadece Herodotos’un “Καταρρήκτης” (*Katarrektes*) olarak adlandırdığı nehir Marsyas’tan başkası değildir. *Katarrektes*, “καταρρέω” fiilinin isim halidir. Fiil “aşağıya doğru akıyorum, sel gibi akıyorum” vb. anlamlara gelmektedir. İlk bakışta Marsyas’ın kaynağında bir şelale yaparak çıktığı düşünülebilir. Gerçi MS 1. yy. yazarlarından Romalı tarihçi Quintus Curtius Rufus, Büyük İskender’in tarihini yazdığı eserinde Herodotos’un

⁸² TLit.33.

⁸³ TLit.32.

⁸⁴ Bkz. Başlık. 2.10. *Kentin Kültürleri*.

⁸⁵ TLit.39.

Marsyas'ın kaynağında bir şelale olduğu anlamına gelebilecek bu ifadeyi destekler nitelikte bir bildirimde bulunsa da bu gerçeği pek yansıtmamaktadır⁸⁶. Rufus Marsyas'ın kaynağının tepenin en üstteki noktasında olduğunu, alta duran bir kayaya büyük bir gürültüyle suyunu döktüğünü belirtir.

Herodotos ve Rufus'un açıklamalarına bakılarak *Marsyas*'ın kaynağında bir şelale yaptığı ve büyük bir hacim ve gürültüyle sularını aşağıdaki kaya parçasına çarptığı düşünülebilir. Bu muhteşem bir manzara ve Kelainai/Apameia'nın görgü tanığı olarak kent hakkında bilgi veren Ksenophon ve özellikle de Strabon hatta diğer antik yazarlar tarafından mutlaka bahsedilecek bir konu olurdu. Ancak antik kenti gördükleri konusunda bir ipucu olmayan Herodotos ve Rufus'un anlatımları aldatıcı olabilir.

Günümüzde Rufus'un anlatımına uygun olacak şekilde *Marsyas* kayalığının dibinden fişkıran kaynaklardan alınan su, bir motopomp aracılığıyla kayalığın tepesine çıkartılmaktadır. Doğal olmayan bu küçük şelale Rufus'un anlatımına aynen uymaktadır.

Üçlerce Tepe'den Marsyas'ın kaynaklarına bakış

Diğer yandan MÖ 401 yılında, Rufus'un anlatımından yaklaşık beş yüz sene evvel, Pers kral adaylarından Genç Kyros'la birlikte Kelainai'a gelip burada otuz gün kalan Ksenophon, *Marsyas* hakkında şu bilgileri verir⁸⁷: “*Büyük kralın Kelainai'da Marsyas nehrinin kaynakları üzerinde akropolis altında korunaklı sarayları vardı. Marsyas Nehri de kentin içinden akar*

⁸⁶ Curt., *Hist.* 3.1.3; TLit.23.

⁸⁷ Xen., *An.* 1.2.8; TLit.25, 40, 52.

ve Maiandros'a karışır. Marsyas'ın genişliği yirmi beş ayaktır. Burada Apollon'un kendisiyle yarışan Marsyas'ı zekâsı sayesinde yendiği sonra derisini yüzüp, bu deriyi de kaynakların çıktığı yerdeki mağarada astığı anlatılır. Bu olaydan dolayı nehir Marsyas olarak adlandırılır.”

Ksenophon, Marsyas'ın çıkış noktasında bir şelaleden bahsetmez aksine kaynakların Marsyas'ın mağarasının bulunduğu yerde olduğunu söyler και τὸ δέσμα κρεμάσαι ἐν τῷ ἄντρον ὄθεν αἱ πηγαί. Marsyas, bugün Üçlerce ve Toptepe olarak adlandırılan bu iki tepenin dar sayılabilecek eğimli boğazından geçip geniş ovalık manzarayı karşısına aldıktan sonra geldiği yol kadar akıp Maiandros'a katılıyordu. Ksenophon'un bildirdiğine göre genişliği 25 ayak yani yaklaşık 7,5 m. genişliğindeydi⁸⁸. Bugün ise genişliği 2 m. kadardır ve taşıdığı su tabanındaki taşların hemen üzerini yalar. Oysa Plinius olağanüstü nehirlerden bahsederken Marsyas hakkında şunları aktarır⁸⁹: “Theophrastus, Phrygia'da Marsyas Nehri'nin Celaenae'in kent merkezine kadar iri taş parçalarını sürüklediğini söyler.”

Şu ana kadar bahsedilen Antik Dönem yazarlarının ifadelerine göre Marsyas'ın genişliği en az 7.5 metredir. Taşıdığı su hacmi günümüzde küçük bir çakıl tanesine bile güçlkle sürükleyebilecek görüntüsünün aksine büyük taş parçalarını şiddetli ve aceleci bir akımla kent merkezine kadar sürükleyen bir görünüme sahipti. Belki de Pausanias'ın bize aktardığı bilgiler düşünüldüğünde kente saldıran Galatlar olasılıkla akropolisin eteklerinden yuvarlanarak kentlerinin içinden büyük bir hacim ve hızla akan Marsyas'ın kucığına düşüyordu. Büyük iri taş parçalarını sürükleyen Marsyas'ın sularında pek çok yağmacı Galatlı böylece boğularak ölmüş olmalıdır⁹⁰: “Marsyas'ın nehirden aldığı suyla ve auloslardan yayılan ezgiyle onları barbarlara karşı koruduğunu böylece Kelainailuların Galatların saldırısını geri püskürttüğünü söylerler.”

Rufus'tan bir yarım yüzyıl kadar önce yaşayan Strabon ise Marsyas'ın kaynakları ve mecrası hakkında şu bilgileri verir⁹¹: “Apameia, Marsyas ırmağının kaynakları üzerinde kurulmuştur. Nehir, akropolisten akan kaynakları içine alıp kentin ortasından geçer. Kentin önünde biraz duraksayıp şiddetli bir akımla Maiandros'a karışır.”

Strabon, kentin Marsyas'ın kaynaklarının üzerinde kurulduğunu belirtir doğal olarak da kaynağında bir şelale yaptığından bahsetmez. Nehir, kentin üzerine kurulduğu iki tepenin ara-

⁸⁸ 1 ayak = 0.296 m.

⁸⁹ Plin., *Nat. Hist.* 31.19; TLit.28.

⁹⁰ Paus. 10.30.8.6; TLit.70.

⁹¹ Str. 12.8.15. TLit.5, 27.

sından geçerken *akropolisten* akan bazı küçük su kaynaklarını da içine alıp *Kelainai Tepe-si*'ne sırtını veren *stadionun* önünden geçiyordu. Bu iki tepenin arasından geçip şimdi buradan geniş ovalık manzarayı gördüğü yerde bu iki tepenin eteğinin önünden *Maiandros*'a kadar yayılan aşağı kent yerleşiminin bir noktasında biraz duraksıyordu sonra tekrar şiddetli bir akımla *Maiandros*'a doğru akıyordu. Strabon'un, *Marsyas*'ın kentin önünde biraz duraksadığı bilgisini, 19. yy. araştırmacılarından Ramsay'in, Dinar'ı ziyareti sonrası çizmiş olduğu haritası da onaylar⁹².

Curtius Rufus'un *Marsyas Nehri*'yle ilgili olarak vermiş olduğu bilgiler aldatıcı olsa da, *Marsyas*'ın *Maiandros*'a kavuşana kadar aktığı kısa mecrası hakkında ilginç bir ifade kullanmıştır⁹³: “*Diğer taraftan nehir, istinat duvarlarının içinden aktığı evrede adını muhafaza eder fakat istinat duvarlarının dışında büyük bir güç ve hacimle dalgalarını sürüklediği zaman (nehri) Lykos diye adlandırırılar.*”

Antik Dönem'de bazı nehirler *Lykos* olarak adlandırılmıştır. Bu nehirlerin bu isimle anılmasının sebebi yüzeyde akarken aniden yerin altına akması ve bir süre sonra tekrar yeryüzüne çıkmasıdır. Böyle nehirlerin bir kentte olması Eskiçağ'ın insanlarınca oranın depremlere neden olan boşluklarla dolu olduğuna işaret ederdi⁹⁴.

Ovidius *Metomorphoses* adlı eserinin bir bölümünde *Lykos*'la ilgili açıklayıcı bazı bilgiler verir⁹⁵: “*Doğa burada yeni su kaynakları ortaya çıkardı, diğer taraftan ötekileri (hali hazırda akan su kaynaklarını) kapattı. Dünyanın en dibinde meydana gelen yer sarsıntılarıyla ya nehirler harekete geçip fışkırır ya da bütünüyle kuruyarak batarlar. Nitekim Lykos o yerde toprak tarafından bir çatlaktan tamamen içeri çekilip yutulur, buradan uzak başka bir açıklıktan yeniden doğar;*”

Apameia'nın komşusu Laodikeia'da da *Lykos* isminde böyle bir nehir vardı ve Strabon *Lykos*'tan şöyle bahsediyordu⁹⁶: “*Bu nehirden dolayı kent, Lykos yakınındaki Laodikeia olarak söylenir. Kentin üst tarafında Kadmos Dağı uzanır ve oradan Lykos Irmağı ile dağla aynı ismi taşıyan diğer bir ırmak akar. Fakat Lykos birçok yerde yeraltından akar ve sonra yüzeye çıkınca diğer ırmaklarla birleşir. Lykos aynı zamanda kentin hem boşluklarla dolu olduğuna hem de depremlere hassas olduğuna işaret eder.*”

⁹² Bkz. Harita 7.

⁹³ Curt., Hist., 3.1.5; TLit.23.

⁹⁴ TLit.24.

⁹⁵ Ov. Met. 15. 270-278.

⁹⁶ Str., 12.8.16.

Marsyas Nehri de *Maiandros*'a sularını henüz boşaltmadığı bir evrede şayet *Lykos* olarak kent ahalisi tarafından adlandırılıyorsa o halde o da bir çatlaktan içeri girip kısa bir süre yeraltından gittikten sonra yeniden yüzeye çıkıyor olmalıydı.

Küçük Asia'da *Lykos* ismiyle anılan pek çok nehir vardır⁹⁷. Bir nehrin yüzeyde akarken bir çatlaktan içeri girip biraz ilerde tekrar yüzeye çıkması ve bu tür akışa sahip nehirlerin *Lykos* olarak adlandırılması aynı zamanda bir deprem tanrısı da olan Poseidon'la da ilişkilidir. Zira *Lykos*, Poseidon'un Danaios'un kızlarından birisi olan Kelaino'dan olan erkek çocuğunun adıdır⁹⁸. Bu yüzden Antik Çağ insanı bu tür nehirleri *Lykos* olarak adlandırıyor o bölgeyi de depremlere hassas bölgeler olarak değerlendiriyordu.

1.2.4 Orgas

Orgas'tan ilk bahseden Strabon'dur⁹⁹. Strabon, nehrin düz bir ovada uysal bir şekilde aktığından daha sonra *Maiandros*'la birleştiğinden bahseder. Strabon'un ardından *Obrimas*'tan Plinius¹⁰⁰ ve Dio Khryostomos¹⁰¹ da bahsetmiştir. Ancak bu iki yazar *Obrimas*'ın sadece ismini anmıştır. Nehrin tanımlanmasını sağlayacak ayrıntılı bilgiyi sadece Strabon vermiştir. Plinius'un metninde olasıklı hatalı bir kaydetme sonucu *Orbas* olarak nakledilmiştir. Dio Khryostomos ise Apameia'nın nehirlerinden bahsederken *Maiandros* ve *Orgas* için şimdiye kadar görülmüş nehirlerin en tanrısız ve bilge nehirler olduğunu hatta onların Asia'nın en iyi nehirleri olduğunu belirtmiştir. *Orgas* Apameia'nın basmış olduğu Gordianus Dönemi'ne (MS 238-244) ait bir sikkenin üzerinde de nehir tanrısı olarak OP kısaltmasıyla da belgelenmiştir¹⁰².

Orgas Nehri'ni ilk olarak doğru bir şekilde konumlayan araştırmacı Ramsay'dir¹⁰³. Ramsay, 1891 yılındaki Dinar ziyaretinde, yakın bir zamana kadar Norgas şimdiyse Pınarlı olarak adlandırılan Dinar'ın batısında bir köyü ziyaret etmiştir. Norgas köyünden yazları kuruyan ancak kış aylarında *Maiandros*'a doğru düz bir ovada akan nehri haritasında belirtmiştir. Gerçi Norgas köyünden akan bu suyu Weber de tespit etmiştir ama nehrin ismini *Obrimas*

⁹⁷ Tischler 1977, s. 92-93.

⁹⁸ Gunning 1927, s. 2394, s.v. Lykos (15).

⁹⁹ TLit.35.

¹⁰⁰ TLit.36.

¹⁰¹ TLit.34.

¹⁰² TNm.35. Ayrıca bkz. Başlık. 2.10. *Kentin Kültleri*.

¹⁰³ Bkz. Harita 6-7.

olarak değerlendirmiştir¹⁰⁴. Ramsay, Norgas Çayı olarak adlandırılan bu dereyi *Orgas* adının doğruluğunun bir belgesi olarak görüp bu köyden akan suyu *Orgas* nehri olarak özdeşleştirmiştir¹⁰⁵. Tischler'de yapmış olduğu "*Kleinasiatischen Hydronomie*" adlı eserinde bu eşitliği onaylamıştır¹⁰⁶.

Norgas'tan gelen bu su, kentin bu durumu hatırlayan günümüz görgü tanıklarının ifadesine göre Dikici köyüne yakın Eski Isparta Karayolu'nun tren yolu ile kesiştiği yerden bir kanal yardımıyla hem tren hem de kara yolunun altından geçip *Maiandros*'la birleşiyordu. Nehrin bu noktadan geçtiği, Ramsay'in 19. yy.'da çizmiş olduğu haritadaki yatağıyla da tamamen uyumludur. Norgas'tan kaynaklarını alan bu su, çıkış noktasında günümüzde öylesine azalmıştır ki daha köyle Dinar arasındaki geniş ovaya ulaşmadan kaybolmaktadır. Bu yüzden *Orgas*'ın ovadaki yatağı hali hazırda tarım için kullanılan tarlaların arasında kaybolmuştur. Günümüzde *Orgas*'ın kaynak noktasındaki yatağı iki adım genişliğindedir. Buradan Norgas köyüne kadar dar bir kanalda sularını taşıyan *Orgas*, burada yakın bir zaman öncesinde DSİ tarafından yaptırılan bir barajla yazın sulamada kullanılmak üzere suyu tutulur.

Orgas'ın kaynakları

---

¹⁰⁴ Bkz. Harita 5.

¹⁰⁵ Ramsay 1897, s. 404.

¹⁰⁶ Tischler 1977, s. 109-110.

Norgas Barajı

Norgas Barajı üzerinden Dinar Ovası'na doğru bir bakış.

1.2.5 Obrimas

Strabon'a kadar kentin nehirleri hakkında bilgi veren antik yazarlar sadece *Maiandros* ve *Marsyas*'tan bahsetmiştir. Strabon ise bu nehirlerin yanında *Orgas*'tan bahsetmesine karşın *Obrimas*'tan hiç bahsetmemiştir. Dio Khrysostomos da (MS yak. 40-120) Apameia'da verdiği söylevinde *Marsyas*'tan, *Maiandros*'tan ve *Orgas*'tan en bilge ve en tanrısal nehirler olarak övgüyle söz ederken *Obrimas*'tan hiç bahsetmez¹⁰⁷. Hatta Gordianus (MS 238-244) zamanında Apameia'nın bastığı sikke üzerinde kentin dört nehir tanrısı *Maiandros*, *Marsyas*, *Orgas* ve *Therma*, isimlerinin kısaltmalarıyla birlikte personifike edilerek verilmesine karşın, *Obrimas* bizzat kent tarafından da anılmaya değer bulunmamıştır¹⁰⁸. Buna karşılık Plinius (MS yak. 25-79) *Obrimas*'tan bahseden ilk antik yazardır¹⁰⁹. *Obrimas*'tan ikinci ve son olarak bahseden bir başka yazar Nonnus (MS 5. yy.), nehrin ismini Yunanca *Obrimos* olarak nakletmiştir¹¹⁰. Nonnus da Plinius gibi *Obrimos*'un sularını *Maiandros*'a aktıgını belirtir.

Günümüzün bilim insanları *Obrimas*'ın varlığı konusunda haklı olarak şüpheli davranmışlardır¹¹¹. Diğer yandan modern Dinar kentindeki hali hazırda akan nehirler, Kelainai/Apameia'nın anılan nehirleriyle özdeşleştirildiğinde hep bir nehir açıkta kalmıştır. Bu yüzden bölgede araştırma yapan bilim insanları bölge halkı tarafından Büyük Menderes'in kaynağı olarak zannedilen Düden'i, Plinius'un bahsettiği *Obrimas*'la eşleştirmekte bir sakınca görmemişlerdir¹¹².

Yunanca bir sıfat olan *Obrimos* (ὄβριμος, α, ov) "güçlü, kuvvetli, şiddetli, yoğun" anlamına gelmektedir. Dinar halkı da belki bu yüzden kentteki en hacimli kaynağa sahip olan Düden'i, Antik Dönem'deki anlamından habersiz bir şekilde Büyük Menderes'in kaynağı olarak adlandırmıştır.

Obrimas'ın kaynakları Kelainai/Apameia'nın güneydeki en büyük Güney Nekropol'ünün etekleri altındadır. Buradan kaynaklarını alan nehir kısa sayılabilecek bir mecrada aktıktan sonra *Maiandros*'la birleşiyordu. Kentin görgü tanığı olan Strabon, Apameia'dan daha uzakta bir noktadan akan *Orgas*'tan bahsetmesine karşın kentin hemen yanı başındaki üstelik kentteki en hacimli suyu taşıyan *Obrimas*'tan bahsetmemesi diğer yandan Plinius'un bu nehri anması ilk bakışta anlaşılabilir gibi görünebilir ancak açıklanamaz değildir.

¹⁰⁷ TLit.34.

¹⁰⁸ TNm.35.

¹⁰⁹ TLit.36.

¹¹⁰ TLit.36.

¹¹¹ Nollé, *Obrimos*'u hayalet nehir olarak tanımlar ve varlığından şüpheli duyar. Nollé 2006, s. 75, 78-79.

¹¹² Bkz. Harita 6-7.

Kelainai/Apameia'nın ve şimdiki modern Dinar'ın konumlandığı bölge aktif deprem bölgesi kuşağındadır. Strabon, Maiandros'un etrafını çevreleyen toprak için şunları söyler¹¹³: *“Maiandros etrafındaki toprağın tamamı istisnasız depreme karşı hassastır ve yeraltı iç kesimlere kadar ateş ve suyla kaplıdır... Bu kentler arasında Apameia'da vardır.”*

Yukarıdaki pasaj Antik Dönem insanının bölgeye karşı sahip olduğu kaniyi göstermesi açısından önemlidir. Maiandros'un etrafında konumlanan kentler sıkça depremlere maruz kalmalarının yanı sıra bu depremler nedeniyle yeni su kaynaklarıyla da tanışıyorlardı. MS 2. yy.'ın sonları ile 3. yy.'ın başlarında yaşayan Athenaios bu duruma açıklık getirebilecek bazı bilgiler sunmaktadır. Athenaios, Mithridates savaşları sırasında Apameia civarında meydana gelen şiddetli deprem sonrası bölgede yaşanan değişiklikleri MÖ 1. yy'ın sonlarında yaşayan Damaskos'lu Nikolaos'un tarih kitabından alıntı yaparak nakletmiştir¹¹⁴: *“Damaskos'lu Nikolaos, tarih kitabının dördüncü bölümünün yüzüncü kısmında Apameia'dan bahseder. Phrygia'daki Apameia çevresinde, Mithridates savaşları sırasında meydana gelen depremlerle bölgede daha önce olmayan göller, nehirler ve kaynaklar ortaya çıktı. Bu arada bunların birçoğu da kayboldu. Ayrıca bu bölgede ortaya çıkan suyun kokusu kekremsiydi rengi de açık mavi-gri görünümündeydi. O kadar çok su birikmişti ki bölge denizden çok uzak olmasına rağmen burası balık ve diğer deniz canlılarıyla dolup taşıtı.”*

Mithridates savaşları zamanında yaşanan bu depremden Strabon da bahseder¹¹⁵. Strabon Mithridates'in Apameia'ya geldiğinde kentin deprem nedeniyle yerle bir olduğunu bu durum karşısında Mithridates'in kentin yeniden imar edilmesi için 100 talanton verdiğini söyler.

Athenaios'un naklettiği bu bilgilerden bölgede ortaya çıkan yeni su kaynakları ya da hali hazırda akan su kaynaklarının kaybolması depremlerle ilişkilidir. Dolayısıyla ne Strabon'un ne de kendisinden önceki yazarların bahsetmediği buna karşılık ilk olarak Plinius'un daha sonra Nonnus'un bahsettiği, modern yazarlarında Düden'le özdeşleştirdiği *Obrimas* Nehri bu iki yazarın dönem aralığında ortaya çıkmış olmalıdır. Strabon MS yak. 23, Plinius ise MS yak. 79 yılında vefat etmiştir. Şimdi bu tarih aralığında Apameia'da meydana gelen bir deprem *Obrimas*'ın doğum tarihi olabilir. Romalı tarih yazarı Tacitus, Roma İmparatoru Claudius Dönemi'nden (MS 41-54) bahsederken Apameia'da yaşanan bir deprem felaketinden bahse-

---

¹¹³ Str. 12.8.17; TLit.8.

¹¹⁴ Ath., *Deipn.* 8.6-17; TLit.80.

¹¹⁵ TLit.80.

der¹¹⁶: “*Yer sarsıntısı sebebiyle felakete maruz kalan Apameialılara beş yıl süresince vergi muafiyeti getirildi.*”

Roma İmparatoru Claudius zamanında yaşanan depremle kentin beş yıllık vergi yükümlülüğü ortadan kaldırılmıştır. Apameia'nın kaldırılan vergi yükümlülüğünün süresi, depremin kente vermiş olduğu yıkıcı etkisi hakkında bir fikir verebilir. Ayrıca Claudius Dönemi'nde yaşanan bu deprem, Mithridates savaşları sırasında yaşanan şiddetli deprem sonrasında bölgede meydana gelen değişikliklere benzer bir etki gösterip Apameia'da yeni su kaynaklarının ortaya çıkmasına dolayısıyla Obrimas'ın doğumuna vesile olmuş olmalıdır. Aksi halde Strabon ve ondan önceki yazarların bahsetmediği buna karşılık ilk defa Plinius'un bahsettiği, modern bilim insanlarının da Düden kaynaklarıyla eşitlediği Obrimas'ı açıklamak pek mümkün gözüküyor.

Apameia, Gordianus Dönemi'nde (MS 238-244) basmış olduğu bir sikkenin arka yüzünde dört nehri *Maiandros*, *Marsyas*, *Orgas* ve *Therma*'yı nehir tanrılarıyla kişileştirerek vermesine karşın *Obrimas*'a burada yer vermemiştir¹¹⁷. Bunun nedeni eskiçağlardan beri kentin içinden akan bu dört nehrin, Kelainai/Apameia yurttaşları tarafından öteden beri kutsanıp bir yerel tanrı statüsüne kavuşturacak geniş bir zaman aralığına sahip olmasıyla, Obrimas'ın ise kent yurttaşları tarafından yeni bir nehir tanrısının oluşmasına izin vermeyecek bir zaman diliminde ortaya çıkmasıyla açıklanabilir.

1.2.6 Therma

Diğer nehirlerin aksine antik metinlerde bahsedilmeyen tek nehirdir. *Therma*, *Thermos* ya da *Thermaios* sadece Gordianus (238-244) zamanında basılan ve diğer üç nehir tanrısının yanında ΘΕΡ. kısaltmasıyla nehir kent tanrısı olarak belgelenmiştir¹¹⁸. Gordianus Dönemi'nde basılan sikke aracılığıyla varlığı belgelenen *Therma*, Apameia'nın Hadrianus Dönemi yazıtlarında *Therma Nehri*'yle bağlantılı olması beklenen bir cadde ismi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yazıttan, *boulenin*, *demosun* ve kentte ikamet eden Romalı yurttaşların onurlandırdığı Kyrene'li Tiberius Claudius Granianus ve Granianus'un babası Tiberius Claudius Piso Mithridatianus'un *Thermaia* sütunlu caddesinde (ἐν τῇ Θερμαίᾳ Πλατείᾳ) masraflarını kendileri üstlenerek bir takım imar faaliyetleri yaptığı öğrenilmektedir¹¹⁹. Bu caddeye daha sonra

¹¹⁶ Tac., *Ann.*, 12.58.; TLit.83.

¹¹⁷ TNm.35.

¹¹⁸ TNm.35. Ayrıca bkz. Başlık. 2.10. *Kentteki Kültler*.

¹¹⁹ TEp.23, 24.

Marcus Aurelius ve Septimius Severus zamanında yaşayan kentin hayırseveri Proclus Manneius Ruso'nun bir heykeli dikilmiştir¹²⁰.

Therma'nın kaynaklarından bugün batıya doğru dik bir cadde, Maiandros'un üzerine inşa edilmiş Roma Dönemi'ne tarihlenen bir köprü'nün üzerinden geçer. Belki de kentin yazıtlarında geçen Apameia'nın *Thermaia Plateia*'sı da aynı şekilde Thermaia'nın kaynaklarından bu köprüye doğru uzanıyordu¹²¹.

Adından zorunlu olarak sıcak su kaynağı olduğu çıkarılan *Therma*'nın kaynakları, *Berekyntion Tepesi*'nin (Üçlerce Tepe) batıya bakan terasındadır. Günümüzde eski isminin anlamına uygun düşecek şekilde Ilıca olarak adlandırılmıştır. Bu kaynağın hemen altında modern Dinar'ın bir hamamı vardır. Antik Dönem'de de olasılıkla *Therma*'nın yakınında bir hamam ve belki de bir tapınak vardı¹²².

Therma kaynakları (1904 yılı).

Therma'nın kaynaklarını, Üçlerce Tepesi'nin batıya bakan yamaçlarından antik isminin anlamıyla uygun düşecek şekilde konumlayan ilk araştırmacı Weber'dir¹²³. Therma'nın kaynakları Üçlerce Tepesi'ne çıkan yolun batıya bakan yamaçları üzerine inşa edilmiş iki açıklıklı köprü'nün altından geçer. Köprü, kaynakların üzerinden aşarak Üçlerce Tepesi'ne

çıkan antik yolun bağlantısını oluşturuyordu.

1.2.7 Klaion ve Gelon

Plinius'un olağanüstü nehirlerden bahsettiği pasajında geçen *Klaion* ve *Gelon*, kentin ne epigrafik ne nümismatik belgelerinde ne de diğer antik yazarların metinlerinde anılmaz. Plinius, Theophrastus'tan yaptığı alıntıda bu iki kaynak için şunları nakleder¹²⁴:
 “Theophrastus, Phrygia'daki Marsyas Nehri'nin Celaenae'in kasabasına kadar kopmuş kaya

¹²⁰ TEp.31.

¹²¹ Bkz. Başlık. 1.2.2. *Maiandros*.

¹²² Nollé 2006, s. 76.

¹²³ Harita 4-5.

¹²⁴ Plin., *Nat Hist.* 31.19; TLit.37.

parçalarını taşıdığını söyler. Ondan uzak olmayan iki nehir vardır, etkisinden dolayı nehirlerin Yunanca isimlerden Claeon (ağlayan) ve Gelon (gülen) olarak adlandırıldığı söylenir.”

Sadece Plinius'un bahsettiği bu iki pınarın kaynakları Marsyas'ın kaynaklarının yakınında, çıkış noktaları ayrı buna karşılık yan yana duran iki pınar olmalıdır. Plinius'un pınarların etkisel gücünü Yunanca isimlerinin anlamlarında saklı olduğunu belirtir. Bahsettiği şekliyle Κλαίων *Ağlayan*, Γέλων ise *Gülen* anlamındadır. Yan yana akan bu iki pınarın hikâyesi malesef günümüze kadar gelmemiştir. Buna karşılık Apameia yurttaşları bu pınarlardan birisini tercih ederek içen bir kişi için, içtiği pınarın ismi uyarınca ya ağlayacağını ya da güleceğini düşünüyor olmalıydı.

Günümüzde *Klaion* ve *Gelon*'un özdeşliği için yan yana duran ve iki açıklıktan çıkan iki pınar Dinar'da sadece *Therma*'nın kaynaklarında görülebilmektedir. Bu kaynaklara *Klaion* ve *Gelon*'u, hatalı olarak Marsyas diye konumladığı *Therma*'nın kaynaklarıyla özdeşleştiren araştırmacı Hirschfeld'tir¹²⁵. Ramsay ise Obrimas'ın kaynağını *Klaion* ile ve bu kaynaklara yakın duran bugün İncirli olarak adlandırılan kaynakları da *Gelon* ile özdeşleştirmiştir¹²⁶. Buna karşılık her iki araştırmacının öngördüğü kaynaklar Marsyas'ın kaynaklarından uzak olduğu gibi başka bir isimle anılan nehirlerin kaynaklarıdır. *Klaion* ve *Gelon*, Plinius'un belirttiği gibi Marsyas'ın yakınında ve sularını Marsyas'a boşaltıyor olmalıdır. Dolayısıyla bu iki kaynak Marsyas'ın yakınında aranmalıdır.

Dinar'ı 1870'li yıllarda ziyaret eden Weber'in haritası dikkatli bir şekilde incelenirse Marsyas'ın kaynakları yakınında Hüdaverdi (Tanrıverdi) isimli bir kaynak görülebilir¹²⁷. Hüdaverdi'nin kaynakları Hirschfed ve Ramsay'in önerilerine nazaran *Klaion* ve *Gelon* için daha uyumludur. Diğer taraftan bu iki kaynak için bir konum aramak sismik hareketlerin yoğun yaşandığı, bu sismik hareketler sonucunda da yeni su kaynaklarının olduğu eskilerinin kaybolduğu bir kent için hatalı bir girişim olarak değerlendirilmelidir.

1.2.8 Eber ve Kozluca Kaynakları

Kentin tarihinde adı geçmeyen ancak nehir yatakları görülebilen ve günümüzde kaynaklarını aldığı köyle anılan iki nehir de dağlık alandan *Maiandros*'a doğru akıyordu. Kozluca ve Eber köyünün dağlık alanından kaynaklarını alan her iki nehir *Maiandros*'un içinden geçtiği

¹²⁵ Bkz. Harita 3.

¹²⁶ Bkz. Harita 7.

¹²⁷ Bkz. Harita 4.

Dikici köyünde *Maiandros*'a sularını boşaltıyordu¹²⁸. Ramsay'in 1870'li yıllarda Dinar'ı ziyareti sonrasında çizdiği haritasından anlaşıldığı kadarıyla her iki nehir de aynı Norgas Çayı gibi kışın yatağında su bulunduruyordu.

Kozluca'dan akan nehrin yatağı günümüzde ovada izini kaybettirse de eskiden Eber, şimdiye Yeşilçat olarak adlandırılan köyden kaynaklarını alan nehrin yatağı ovada hala görülebilmektedir. Yazın azalan kışınsa artan bir kaynağa sahip olan pınar, kaynak bölgesinde biraz aktıktan sonra DSİ'nin yapmış olduğu bir setle önü kesilerek küçük bir baraşa dönüştürülmüştür.

Biriktirdiği su kütlesiyle Norgas barajıyla benzerlik gösteren Eber Suyu, Antik Çağ'da oldukça hacimli bir su taşıyor olmalıydı. Zira bugün ovada kuruyan yatağında Eber Nehri'nin istinat duvarları hala görülebilmektedir ve bu istinat duvarlarının karşılıklı genişliği 25 m.'dir. Geç Roma belki Erken Bizans Dönemine tarihlenebilecek bu istinat duvarlarının geniş ovalık alanda yapılması olasılıkla tarım arazilerini taşkınlarla ve erozyona karşı korumaya yönelikti.

Eber Suyu kaynakları

Eber Barajı

---

¹²⁸ Ramsay, Kozluca ve Eber köyünden gelen bu iki nehrin yatağını çizmiş olduğu haritasında göstermiştir. Bkz. Harita 6.

Eber Suyu'nun kurumuş yatağı ve her iki yanda istinat duvarları

Eber Suyu istinat duvarları

Eber Suyu istinat duvarları

1.3 Kentin Topografyası

Kelainai/Apameia Kibotos antik kenti iki tepe üzerine ve bu tepelerin eteklerine kurulmuştur. Bu iki tepenin arasından Marsyas, önünden Maiandros akmaktadır. Kentin su kaynaklarının doğru bir şekilde tespit edilmesi önemlidir. Zira Antik Dönem yazarları kentin mimari öğelerini su kaynaklarına göre konumlamışlardır. Ksenophon MÖ 400'lerde yaklaşık 25 ayak (yak. 7.5 m.) genişliğindeki Marsyas'ın kentin içinden aktığını sonra Maiandros'a karıştığını belirtir¹²⁹. Ksenophon aynı pasajda Maiandros'un da Kelainai'nin içinden geçtiğini belirtir¹³⁰. Yazarın bildirdiğine göre Kelainai daha MÖ 5. yy.'da her iki tepelyi ve bu tepelerin önünden geçen Maiandros'un diğer kıyısını da iskân edecek şekilde ovaya yayılmıştır.

¹²⁹ TLit.25.

¹³⁰ TLit.31.

Kelainai'nın *agorası* Herodotos'un eserini yazdığı dönemde Marsyas'ın kaynaklarındadır¹³¹. Fakat kentin daha sonraki evrelerinde *agoranın* yeri olasılıkla Üçlerce Tepe'nin altında Marsyas Nehri'nin yanında olmalıdır¹³². Kserkses'in korunaklı sarayları Marsyas'ın kaynakları üzerinde, *akropolisin* altındadır¹³³. Kyros'un sarayı da Maiandros'un kaynaklarındadır ve Maiandros Kyros'un *paradeisosunun* içinden akmaktadır¹³⁴. Epigrafik belgelerde *Thermaia Plateia* olarak geçen sütunlu cadde de bugün Ilica olarak adlandırılan *Therma Suyu*'nun yakınında olmalıdır¹³⁵. Diğer taraftan yazıtlar aracılığıyla varlığı belgelenen *Skythike Plateia*¹³⁶, *Hierotate Plateia*¹³⁷ ve stelin alt tarafı kırık olduğu için sadece üç harfi okunabilen *Ger... Plateia*¹³⁸ sütunlu caddelerinin kent mimarisi içindeki yeri malesef bilinmemektedir. Fakat Proclus Manneius Ruso'nun onurlandırıldığı ve içinde *Ger... Plateia*'nın geçtiği yazıtlı stel Toptepe'de bulunmuştur. Stel ikinci bir kez kullanılmasına rağmen Drew-Bear – Ivantchik bu caddenin stelin bulunduğu alandan çok da uzakta olmayacağını önermişlerdir¹³⁹.

Kent günümüzde olduğu gibi sıkça depremlere maruz kaldığından Kelainai/Apameia Kibotos'a ait mimari eserlerden tiyatro, stadion ve kilisenin kalıntıları hariç geriye pek bir şey kalmamıştır. Depremler nedeniyle bu yapılara ait mimari öğeler günümüzde olduğu gibi buldukları yerlerden taşınarak farklı yapılarda tekrar kullanılmıştır. Bu yapılara ait mimari öğelerin yüzeyde görülmeişinin birbaşka ve daha önemli nedeni tepelerin eteğinde kurulan kentin bu tepelerden akan toprağın altında kalması ve modern Dinar kentinin de antik kentin üzerine kurulmasıdır.

---

¹³¹ TLit.39.

¹³² Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010, s. 122 ve Fig. 9.

¹³³ TLit.40, 41.

¹³⁴ TLit.42.

¹³⁵ TEp.24, 31; Bkz. Başlık. 1.2.6 *Therma*.

¹³⁶ TEp.23.

¹³⁷ TEp.35.

¹³⁸ TEp.32.

¹³⁹ Drew-Bear – Ivantchik 2011, s. 292.

Tiyatro

Hellenistik Dönem'e tarihlenen tiyatro Üçlerce Tepe'nin batıya bakan terasına, ana kaya üzerine inşa edilmiştir. Caveası ova manzaralı olan tiyatronun sahne binası tamamen harap olmuştur. Tiyatronun 10.000 kişilik olduğu tahmin edilmektedir¹⁴⁰. Tiyatronun

batısında ve doğusunda kayaya oyma mezar odaları ile tekne mezarlar vardır. 1986-1989 tarihleri arasında tiyatroda Afyonkarahisar Müzesi'nin eski müdürlerinden Ahmet Topbaş başkanlığında kısa süreli bir kurtarma kazısı yapılmıştır¹⁴¹. Kurtarma kazısı raporuna göre tiyatro, Arkaik Dönem'de inşa edilmiş, Hellenistik ve Roma Dönemi'nde tamirat görmüştür¹⁴².

Stadion Toptepe'nin batı ucunda tepenin kuzeye bakan sırtına dayanarak doğu-batı yönlü inşa edilmiştir. Bir tepenin yamacına dayanarak inşa edilen böylece daha az masraf yapılmasına izin veren yapı tekniği daha çok Roma İmparatorluk Dönemi öncesine özgüdür. Kienlin basamak yanaklarında görülen aslan ayaklarının Geç Hellenistik ve Erken İmparatorluk dö-

¹⁴⁰ Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010, s. 125.

¹⁴¹ Topbaş 1991, s. 309-328.

¹⁴² Topbaş 1991, s. 314. Tiyatronun yeniden onarıma ihtiyaç duyma sebebi kentin sıkça yer sarsıntularına maruz kalması nedeniyle depremle ilişkili olabilir. Tiyatronun deprem nedeniyle onarıma ihtiyaç duyabileceği dönemler için bazı kesin olmayan olası tarihlendirmeler yapılabilir. Hellenistik Dönem için bilinen iki büyük deprem vardır. İlki Büyük İskender zamanı ki bu, Büyük İskender'in kente geldiği MÖ 333'den sonraki bir dönemle MÖ 323 tarihleri arasında olmalıdır. Zira Büyük İskender kente geldiğinde kentin surları hala sağlamdır bu yüzden kuşatılması ve ele geçirilmesi zor olan *akropolise* saldırmak yerine kent yöneticileriyle anlaşmayı tercih etmiştir. İkincisi Mithridates'in Apameia'ya geldiği MÖ 88 yılıdır. Mithridates kente geldiğinde kentin deprem nedeniyle harap olduğunu görmüş kentin yeniden imar edilmesi için 100 talanton vermiştir. Hellenistik Dönem'de meydana gelen her iki deprem için bkz. TLit 68. Roma Dönemi'nde ise bilinen iki büyük deprem vardır. İlki Claudius (MS 41-54) zamanında meydana gelen depremdir. Depremin Apameia'ya verdiği zarar büyük olmalı ki kentlerin her yıl vermekle yükümlü olduğu vergi borcu Apameia'dan beş yıl süresince alınmamıştır. Bkz. TLit.83. Diğeri Hadrianus (MS 117-138) zamanındadır. bkz. Başlık. 2.8 *Roma İmparatorluğu Altında Apameia*.

nemlerine tarihlenen Arykanda ve Aphrodisias *stadion*larıyla benzerlik gösterdiğine işaret eder¹⁴³.

Stadion

Stadion şahsa özel bir arazide batı, kuzey ve doğusuna inşa edilen binalarla kuşatılmıştır. Sırtını güneye verdiği oturma sıralarından altısı yüzeyde görülebilmektedir. Geri kalan kısımları toprak altındadır ve üzerinden Dinar-Sandıklı yönlü karayolu geçmektedir.

Bizans Dönemi'ne tarihlenen kilise, antik kentin kuzey doğusundadır. *Marsyas* kaynaklarının üzerine inşa edilen kilisenin etrafında herhangi bir yerleşim yeri de yoktur. Kentin her tarafından görülebilen kilisenin ulaşımı da oldukça zahmetlidir. Kilisenin buraya inşa edilmesi olasılıkla Nuh'un gemisinin indiği varsayılan kutsal mekânla ilişkili olmalıdır¹⁴⁴. 1892 yılında Weber kilise hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler vermiş aynı zamanda kilisenin bir planını da çizmiştir¹⁴⁵.

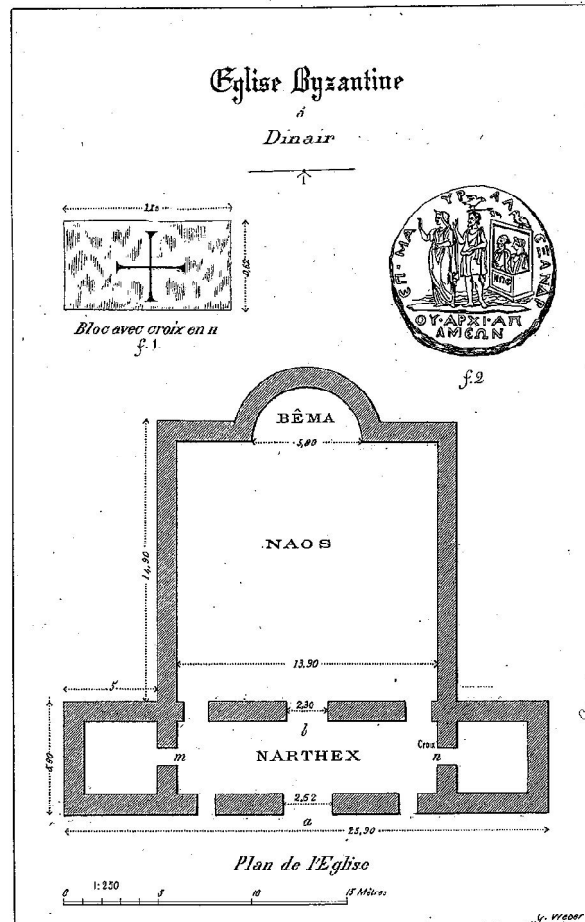
¹⁴³ Kienlin 2011, s. 214-215.

¹⁴⁴ Weber 1892, s. 36; Kienlin 2011, s. 215.

¹⁴⁵ Weber 1892, s. 34-36.

Kaleykığı Tepesi olarak adlandırılan bölgedeki Kilise kalıntıları

Kelainai/Apameia Kibotos antik kentinin etrafı çok sayıda ve farklı büyüklükte nekropollerle sarılmıştır¹⁴⁶. Bunların büyük kısmı açılmış soyulmuş ve tahrip edilmiştir. Bu tahribat, mezar soyguncuları tarafından günümüzde de sistematik ve yoğun bir şekilde devam

¹⁴⁶ A. von Kienlin, Kelainai/Apameia Kibotos Üç Yıllık (2008-2010) Çalışma Raporu 2011 (yayınlanmamış).

etmektedir. Mezar hırsızları ana kaya üzerinde matkapla açtıkları delikler aracılığıyla şayet altında mezar varsa mezar odasına ulaşmakta bu sayede mezarın varlığını daha kolay anlamaktadırlar. Bu yöntem kısa zamanda daha çok mezarın yağmalanması anlamına gelmektedir.

Kentin en büyük *nekropolü* kentin güneyindedir. İkinci büyük *nekropolü* kentin yaklaşık 1.5 km. kuzeyindedir. Doğu Nekropol'ü ise nispeten daha küçüktür. Üçlerce Tepe'nin güneybatı ve kuzeybatı kayalık alanında da kaya mezarları mevcuttur. Bunların dışında Toptepe'nin üzerinden geçen demiryolu ve Kaleyıkığı olarak adlandırılan alanda da kaya mezarları mevcuttur. Dikici ve Bülüçalan köyleri arasında bir *nekropol* alanı daha vardır. Buradaki mezarlar da kaçak kazılarla yağmalanmıştır.

Nekropol alanlarındaki mezarların çoğu kayaya oyulmuştur. Bu mezarların bazılarının girişleri yeraltına gizlenmiştir. Bazıları da cephesi dışarıdan görülebilen fasadlı bir girişe sahiptir. Kayalık tepenin eteğine oyulmuş mezarların bir kısmı *dromosludur*. Mezar odalarının tavanı düz, beşikli ya da tonozludur. Kireçtaşından sandık tipi mezarlar, anıtsal taş lahitler ve pişmiş toprak mezarlar da görülebilmektedir. Küçük tümülüsler altında bulunan mezarların üstünde *phalloslar* vardır.

Güney Nekropol'ü, Devlet Hastanesi, Meslek Lisesi ve İncirli Lokantası'nın sırtını verdiği kayalık alandadır. Buradaki kaya mezarları genellikle *dromoslu* ve iki odadan oluşmaktadır. Bazı mezarlar iyi bir işçilikle kesilmiş taş bloklarla inşa edilmelerine rağmen düzgün bir plan ve kesit göstermezler. Güney Nekropol alanı tepenin üzerine de yayılmıştır. Tepe üzerinde küçük tümülüsler de bulunmaktadır. Burada 1 tane *phallos* tipi mezar taşı da durmaktadır. Devlet Hastanesi'nin inşaatı sırasında şu anda Afyonkarahisar Müzesi'nde korunan mermer bir lahit de burada bulunmuştur¹⁴⁷.

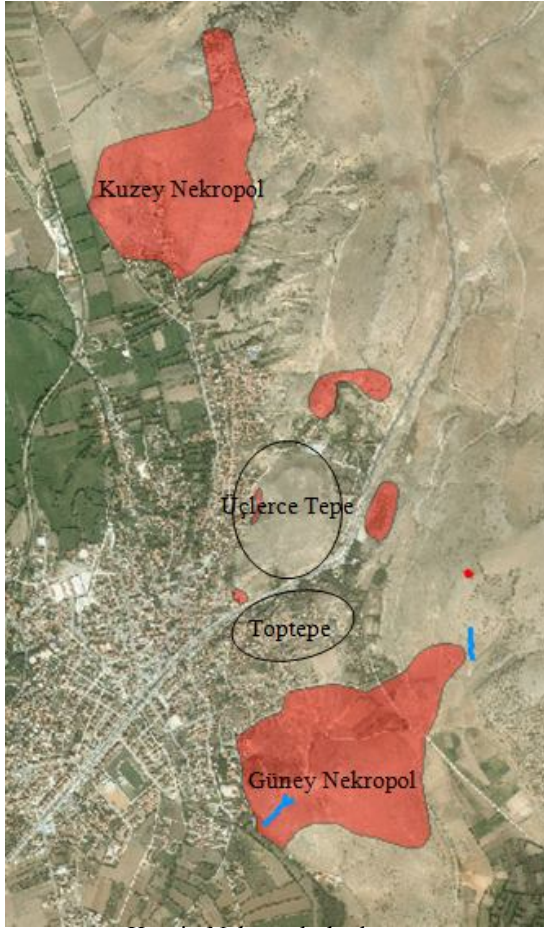

Güney Nekropol dromoslu mezar

Güney Nekropol tepe üzerinde phallos

¹⁴⁷ Topbaş 1987, s. 361 vd.

Kentin Nekropol alanları

Güney Nekropol'den lahit. Afyonkarahisar Müzesi'nde

Üçlerce Tepe güneybatı yamacı kaya mezarları

Dikici köyünde yağmalanmış bir tümülüs mezar

Güney Nekropol alanındaki ana kayaya mezar soyguncuları tarafından açılmış matkap deliği

Pişmiş topraktan sandık tipi mezar (Huzurevi'nin altında bina yapmak için açılan temelden)

Kireçtaşından sandık tipi mezar (Santral Mahallesi)

1.4 Kelainai ve Apameia'nın Lokalizasyonu

Antik kent, Seleukos hanedanlarından Antiokhos Soter'in (MÖ. 281-261) krallığının bir dönemine kadar Kelainai olarak adlandırılmıştır¹⁴⁸. Antiokhos Soter, kenti Kelainai'dan pek de uzak olmayacak şekilde taşıyıp annesi Apama'nın ismine izafeten Apameia adı altında yeniden tesis etmiştir¹⁴⁹. Bu tarihten itibaren Kelainai ismine resmi belgelerde rastlanmamıştır fakat Antik Dönem'in yazarlarının çoğu tarafından Apameia isminin yanında kullanılmaya devam edilmiştir. Bunun nedeni aynı isimle tesis edilen diğer Apameia kentlerinden ayırt edilebilmesi için olsa da aynı zamanda Kelainai ismi altındaki yerleşimin terkedilmemesi ya da kentin Kelainai olarak adlandırıldığı evredeki kentin büyüklüğüne ve önemine olan saygıdan ya da bu nedenlerin tümünden ileri gelmiş olabilir¹⁵⁰. Fakat Kelainai ve Apameia yurttaşları

¹⁴⁸ Bu döneme kadar kentin Kelainai olarak adlandırılması için bkz. Hdt. 7.26; Xen., *An.* 1.2.

¹⁴⁹ Apameia'nın Antiokhos Soter tarafından Kelainai'nin yakınında kurulması için bkz. Str. 12.8.15; Liv. 38.13.5; Plin., *Nat.* 5.106. TLit. 71.

¹⁵⁰ Aynı isimli kentler için bkz. Bithynia'daki Apameia. Str., 12.4.3; Syria'daki Apameia için bkz. Str., 14.2.13; Hdn., *de prosodia catolica*, 3.1.275

için durum biraz farklı olmalıdır. Kent artık Kelainai'ın bitişiğinde kurulan Apameia olarak anılsa da kent ahali Kelainai'ı tamamen terk etmemiştir. Bu yüzden kentin yurttaşları kentin ilk kurulduğu bu eski yerleşim yerini kasetmek maksadıyla Kelainai adını kullanmayı sürdürmüştür. Strabon kentin bu isim değişikliğinden yaklaşık üç asır sonra Maiandros'un kaynaklarından bahsettiği pasajında Kelainai'ın kent yuttaşları tarafından hala Kelainai Tepesi olarak anıldığını belirtmiştir¹⁵¹. Kentle ilgili çalışma yapan modern araştırmacılar da birbirine bitişik bu iki yerleşimin lokalizasyonu hakkında açık bir ifade kullanmamışlardır. Bu yüzden Kelainai ve Apameia'nın lokalizasyonu için yapılan öneriler araştırmacıların öngörüp çizdiği daireler içinde tasavvur edilmiştir. Örneğin G. Weber Kelainai'ı Maiandros'un kaynakları olduğunu düşündüğü Düden'den, kilisenin bulunduğu Kaleyıkığı Tepesi'ne kadar olan oldukça geniş tepelik araziye yerleştirirken Apameia'yı da Üçlerce Tepesine ve bu tepenin eteğine yerleştirmiştir¹⁵². Weber ayrıca Kelainai'ın *akropolisini* de kilisenin bulunduğu Kaleyıkığı Tepesi'ne lokalize etmiştir. Gustav Hirschfeld, Kelainai'ı tepelere, Apameia'yı da bu tepelerin eteklerine yerleştirmiştir¹⁵³. William M. Ramsay ise tam tersine Apameia'yı tepelere Kelainai'ı da bu tepelerin eteklerine yerleştirmiştir¹⁵⁴. Bu önerilere 2010 yılında yenisi eklenmiştir. Dinar'da 2008-2010 tarihleri arasında Bordeaux ve Münih üniversitelerinin ortaklaşa yaptığı yüzey araştırmaları sonucunda hem Kelainai'ın hem de Apameia'nın aynı tepe üzerinde yani Üçlerce Tepe üzerinde olabileceği önerilmiştir¹⁵⁵. Bunun nedeni yüzey araştırmaları sırasında toplanan 25.000 civarındaki keramik parçasının büyük oranda bu tepeden toplanmış olmasıdır. Bu keramik parçaları Bronz Dönemi'nden Bizans Dönemi'ne hatta Selçuklu Dönemi'ne kadar tepenin aralıksız iskân edildiğini gösteriyordu¹⁵⁶.

---

¹⁵¹ TLit.71.

¹⁵² Bkz. Harita 4 ve 5.; Wber'in Kelainai ve Apameia lokalizasyonu için bkz. s. 28-29, Apameia'nın lokalizasyonu için bkz. s. 36.

¹⁵³ Bkz. Harita 3.

¹⁵⁴ Bkz. Harita 7.

¹⁵⁵ Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010, s. 113.

¹⁵⁶ Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010, s. 111.

Üçlerce Tepe ve Toptepe'ye ait uydu fotoğrafı.

Kentin *akropolis*i olabilecek olası ikinci tepede yani Toptepe'de yapılan yüzey araştırmaları sonucunda ise keramik parçaları nispeten daha az Demir Çağı'na ait materyal ise tespit edilememiştir.¹⁵⁷ Bu verilerden dolayı uluslararası ekip tarafından hem Kelainai hem de Apameia Üçlerce Tepesi'ne lokalize edilirken Toptepe ise kentin Hellenistik Çağ'dan itibaren ortaya çıkan bölümünü oluşturduğu önerisi yapılmıştır¹⁵⁸. İlk bakışta uluslararası ekip tarafından yapılan bu bilimsel çalışma, sonrasında varılan yargıyı doğrular nitelikte gözükse de bazı kuşku da beraberinde getirmektedir. Keramik parçalarının yoğun olarak bulunduğu Üçlerce Tepe sit alanındadır ve yerleşime kapalıdır. Keramik parçalarının daha az bulunduğu Toptepe'de ise modern yerleşimin üç mahallesi vardır¹⁵⁹. Küçük bir alan dışında tepenin neredeyse tamamı modern yapılarla kaplanmıştır. Dolayısıyla Toptepe'de daha az materyalin ele geçmesi doğal bir durumdur.

Görüleceği üzere modern araştırmacılar tarafından her iki kentin olası bulunabileceği bölgeler bir kafa karışıklığına sebebiyet vermektedir. Bunun nedeni kentle ilgili bilgi veren edebi metinlerin dikkatli bir şekilde analizinin yapılmayıdır. Ancak Antik Dönem'in yazarları ta-

¹⁵⁷ Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010, s. 113.

¹⁵⁸ Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010, s. 113.

¹⁵⁹ Bu mahalleler Toptepe, Suçikan ve Dere mahalleleridir.

rafından kentin genel manzarası hakkında verilen bilgiler ışığında her iki kentin yerleşim alanlarını tespit etmek mümkündür.

Kelainai/Apameia'dan pek çok Antik Dönem yazarı bahsetse de bunlardan kesin olarak kentin genel manzarasıyla ilgili görgü tanığı olabilecek az sayıda yazar vardır. Bunlardan ilki Ksenophon'dur. Ksenophon MÖ yak. 401 yılında Kyros'un ordusuna katılıp Pers Kralı Artakserkses'e (MÖ yak. 404-362) karşı düzenlenen sefere katılmıştır. Bu sefer sırasında Kyros, Kelainai'a da uğramış burada 30 gün kalmıştır. Kentin görgü tanığı olan Ksenophon kent hakkında şu bilgileri verir¹⁶⁰: *Kelainai büyük, zengin ve kalabalık bir kenttir. Kyros'un burada sarayları, hem bedenini çalıştırmak hem de atlarına talim yaptırmak istediği zaman, at üstünde avladığı vahşi hayvanlarla dolu, büyük bir parkı vardır. Maiandros nehri bu parkın ortasından akar. Onun kaynakları sarayların yanındadır. Sonra Kelainai kentinin içinden geçer. Büyük kralın Kelainai'da Marsyas nehrinin kaynakları üzerinde, akropolis altında korunaklı sarayları vardı. Marsyas nehri de kentin içinden akar ve Maiandros'a karışır. ...Kyros burada otuz gün kaldı.*

Ksenophon'un bize aktardığı bilgilere göre her iki tepenin arasından akan hem Marsyas'ın hem de her iki tepenin eteği önünden akan Maiandros'un kentin içinden aktığıdır. Oluşan manzara daha MÖ 401 yılında, Kelainai'ın sadece her iki tepede iskân edilmediği aynı zamanda bu tepelerin eteğinde akan Maiandros'un diğer yakasının da iskân edildiğidir. Kelainai'ın bu tarihlerde hem iki tepeye hem de ovaya yayılacak kadar büyük bir kent olması şaşılacak bir durum değildir. Zira Kyros'un 10.000'in üzerindeki askerine bir ay boyunca iâşe sağlamıştır. Esasen Kserkses (MÖ yak. 486-465) MÖ yak. 480 yılında Hellenler üzerine yaptığı askeri seferin yürüyüş rotasında Kelainai'a geldiğinde Pers kralını Kelainai'da ikamet eden ve kraldan sonra zenginlikte ilk sırayı alan Pythios karşılamıştır¹⁶¹: *"Bu kentte oturan Atys oğlu Lydia'lı Pythios, bizzat Kserkses'i ve kralın tüm ordusunu büyük bir misafirperverlikle ağırladı. Ve savaş için para vermek istediğini bildirdi. Pythios para vermek istediğini bildirdiğinde, Kserkses yanındaki Perslilere, Pythios'un kim olduğunu ve ne kadar bir varlığı sahip ki bunları söyleyebildiğini, sordu. Onlar da, Ey Kral! Baban Dareios'a altından yapılmış çınar ve asma'yı hediye eden kişi o'dur ve şimdi de bizim bildiğimiz insanlar arasında senden sonra zenginlikte ilk o gelir."* Devasa bir zenginliğe sahip Pythios'un kentteki varlığı Kelainai'ın bir ticaret kenti olduğuna, buna paralel olarak da kentin zenginliğine ve büyüklüğüne işaret etmesi açısından önemlidir. Şu halde kentin daha MÖ 5. yy.'da birbirine yakın iki

¹⁶⁰ Xen., An. 1.2.7-9; TLit.40, 42.

¹⁶¹ Hdt.7.27-28. TLit.61.

tepeyi ve bu tepelerin eteğini iskân etmesi anlaşılır olmalıdır. Ksenophon ayrıca Kserkses'in Kelainai'da *Marsyas* Nehri'nin kaynakları üzerinde *akropolis*in altında korunaklı sarayları olduğunu belirtir. Her ne kadar Kelainai iki tepe üzerine kurulduysa da bunlardan birisi *akropolis* yani Kelainai ismiyle anılan tepeydi. Bu iki tepenin oluşturduğu keskin aralıktan da *Marsyas* akıyordu.

Antik kentin ikinci görgü tanığı dünyanın ilk coğrafyacısı olarak kabul edilen yaklaşık olarak MÖ yak. 63 ile MS yak. 23 tarihleri arasında yaşayan Amasyalı Strabon'dur. Antik Dönem'in önemli yazarlarından Strabon, kendisinin ifade ettiği gibi Apameia'dan çok da uzak olmayan *Nysa*'da (Sultanhisar) gençlik yıllarında Aristodemos'dan retorik ve gramer dersleri almıştır¹⁶². Tüm yönlü yolların kavşak noktasında bulunan Apameia'yı sadece gençlik yıllarında değil aynı zamanda Küçükasya'daki kentlere düzenlemiş olduğu seyahatler sırasında da görmüş olmalıdır. Zira kendisinin de söylediği gibi Ephesos'tan doğu'ya gidecek herkes için ortak bir yol kullanılmaktadır ve bu yol *Nysa* ve Apameia'dan geçmektedir¹⁶³: *Ephesos'tan, doğuya doğru seyahat edecek herkes tarafından ortak bir yol kullanıldığından, Artemidoros da bu yolu kullanır. Ephesos'tan, Phrygia'ya doğru giden yol, Magnesia, Tralleis, Nysa ve Antiokheia'yı geçerek Karia'nın sınır kenti Karura'ya ulaşır, bu yol yedi yüz kırk stadion'dur. Buradan sonrası Phrygia'dır. Yol, Laodikeia, Apameia, Metropolis ve Khelidonia'dan geçip, Paroreia'nın başlangıcı Holmoi'a ulaşır.*

Strabon kent hakkında kendisinden önceki yazarların bahsetmediği birçok ayrıntıyı da ilk kez bildirendir. Daha önceki yazarların anmadığı *Orgas Nehri*'nden ilk kez Strabon bahsetmiştir¹⁶⁴. *Orgas*'ın ovada uysal bir şekilde akıp daha sonra ve diğer nehirlerden önce *Maiandros*'la birleştiği bilgisini sadece o söylemiştir. Strabon'un *Orgas* hakkında verdiği bu önemli bilgi sayesinde günümüz araştırmacılarının da itiraz etmediği gibi Ramsay'ın 19. yy.'ın sonlarında *Maiandros*'un kaynakları olarak Bülüçalan köyünü işaret etmesi yine Strabon'un bu pasajına dayanmaktadır¹⁶⁵. *Maiandros*'un kaynaklarının Bülüçalan köyünde olduğu anlaşılmıştır. Böylece *Kyros*'un sarayları ve *paradeisosunun* da yeri tam olmasa da konumlanabilmiştir¹⁶⁶.

Strabon *Marsyas* Nehri hakkındaki diğer Antik Dönem yazarlarının bahsetmediği bir ayrıntıdan daha söz etmiştir. Strabon hariç diğer tüm Antik Dönem yazarları *Marsyas*'ın hızlı ve

¹⁶² Str., 14.1.48

¹⁶³ Str., 14.2.29. TLit.18.

¹⁶⁴ TLit.32.

¹⁶⁵ Ramsay 1897, s. 404; Bkz. Harita 7.

¹⁶⁶ TLit.31, 42.

güçlü bir akımla *Maiandros*'a doğru aktığından bahsederken Strabon, *Marsyas*'ın kentin önüne geldiğinde biraz duraksayıp sonra aceleci bir akımla *Maiandros*'a aktığını kaydetmiştir¹⁶⁷. Strabon'un, *Marsyas*'ın kentin önünde biraz duraksamasını 19. yy.'da kenti ziyaret eden Ramsay de gözlemlemiş, çizdiği haritasında bu durumu belirtmiştir¹⁶⁸.

Ephesos'tan doğuya gidecek herkes tarafından ortak bir yol kullanılmaktadır. Strabon'un ifadesine göre kendisi bu yol güzargahının üzerinde konumlanan *Nysa*'da (Sultanhisar) Aristodemos'tan bir süre eğitim almıştır¹⁶⁹. *Amaseia*'da (Amasya) doğan ve burada ölen Strabon hem eğitimi sırasında hem de seyahatleri sırasında her yöne ayrılan bir yol kavşağının merkezinde konumlanan *Apameia*'dan pek çok kez geçmiş olmalıdır. Strabon'un *Apameia*'yı görmemiş olması düşük bir ihtimaldir. Bu nedenlerden dolayı ilk kez Strabon tarafından kentle ilgili olarak verilen yeni ve ayrıntılı bilgiler göz önüne alındığında Antik Dönem'in gezgini, kentin görgü tanığı olarak kabul edilmelidir.

Maiandros'un kaynak noktasından bahseden sadece iki Antik Dönem yazarı vardır. Bunlardan birisi olan Strabon, *Maiandros*'un kaynakları hakkında şu bilgiyi nakleder¹⁷⁰: “(*Maiandros*) üzerindeki kentle aynı ismi taşıyan *Kelainai* adlı bir tepeden çıkarak yolculuğuna başlar.” *Maiandros*'un kaynak noktasından söz eden diğer yazar, Livius'dur¹⁷¹: “*Maeander*, *Celaenai*'ın en üsteki hisarından doğar, kentin ortasından akarak evvela *Caria* sonra *Ionia* topraklarından geçip *Priene* ve *Miletus* arasındaki körfezde suyunu denize boşaltır.”

Livius ve özellikle Strabon'un pasajları dikkate alındığında *Mesogis* ya da *Signias* Dağı'nın eteğinde kurulan *Kelainai*'ın *akropolis*i *Maiandros*'un kaynaklarının da bulunduğu tepe olmalıdır. Bu tanımlamaya Üçlerce Tepe değil Toptepe uyumludur¹⁷². Çünkü *Maiandros*'un kaynaklarının bulunduğu, günümüzde Bülüçalan köyü olarak adlandırılan bölgenin Üçlerce Tepe ile organik bir bağı yoktur. Üçlerce Tepe ile *Maiandros*'un kaynakları arasında ilk olarak *Marsyas* ve onun kaynakları, sonra da Toptepe bulunmaktadır. Strabon ve Livius'un ifadesi göz önüne alındığında *Kelainai* Antik Kenti, ilk olarak Toptepe'de tesis edilmiştir. Bu tepe, Antik Dönem'de kentle aynı ismi taşıyan *Kelainai* olarak adlandırılmıştı ve kentin *akropolis*i de *Kelainai* Tepesi'nde yani Toptepe'ydi.

¹⁶⁷ Str. 12.8.15; TLit.27.

¹⁶⁸ Bkz. Harita 6-7.

¹⁶⁹ Str. 14.1.48.

¹⁷⁰ Str. 12.8.15; TLit.30.

¹⁷¹ Liv. 38.13.5; TLit. 29.

¹⁷² Bkz. Harita 9.

Kelainai'ın ilk olarak Üçlerce Tepesi'ne değil de Toptepe üzerinde iskân edilmesinin bazı nedenleri de olmalıdır. İlk olarak tepelerin yüzey genişlikleri karşılaştırıldığında Üçlerce Tepe'nin Toptepe'ye nazaran daha geniş bir yüzeye sahip olduğunu belirtmek gerekir. İlk yerleşimciler bu genişliği göz önüne alarak daha az masraf ve zahmet gerektiren bir savunma duvarı için Toptepe'nin daha uygun olduğunu bu sayede savunulmasının da daha kolay olabileceğini düşünmüş olmalıdırlar. İkinci olarak Toptepe'de bulunan su kaynakları bu tepenin tercih edilmesinde önemli bir rol oynamış olabilir. Strabon'un bize aktardığı bir başka önemli ayrıntı da *akropolisten Marsyas'a* akan su kaynaklarının olduğudur¹⁷³: *ὁ ποταμὸς τὰς ἀπὸ τῆς <ἀκρο>πόλεως*¹⁷⁴ ἔχων· *akropolis'ten akan kaynakları alan nehir*. Şu halde Kelainai'ın *akropolisinden Marsyas'a* akan su kaynakları olmalıdır. Aynı şekilde Aelius Aristides de *Marsyas'ın Maiandros'la* birleşmeden önce başka bir kaynağın *Marsyas'a* aktığından bahseder¹⁷⁵: “*Daha sonra başka bir kaynağı da içine alarak devam eden nehir kentin içinden geçer ve sonra Maiandros Nehri'ne karışır.*” Strabon'un ve Aristides'in pasajından *Marsyas'ın Maiandros'a* kavuşmadan önce başka kaynaklarla da beslendiği anlaşılmaktadır. Her iki tepe üzerinde günümüzde doğal su kaynakları bulunmamaktadır. Fakat 1933 yılında Hacı Mustafa Dedeoğlu Toptepe'ye dört çeşme yaptırmıştır¹⁷⁶. Dedeoğlu, bu çeşmelerden akan suyu *Marsyas'ın* kaynaklarının bulunduğu Suçikan'dan borular yardımıyla sadece kaynak-tepe seviye eşitliğinden yararlanarak getirtmiştir. Bu çeşmelerden aralıksız olarak akan sular Strabon'un tarif ettiği gibi doğal olmasa da Toptepe'den *Marsyas'a* doğru hala günümüzde de akmaktadır. Ayrıca bu tepe üzerindeki pek çok evden Dedeoğlu'nun Suçikan'ın kaynaklarından getirdiği sular akmaktadır.

Curtius Rufus'un bildirdiğine göre Büyük İskender MÖ 333 yılında Kelainai'a geldiğinde, kentin konumu ve etrafındaki korunaklı surlardan dolayı kente saldırmanın işe yaramayacağını düşünmüş ve kent yöneticileriyle bir anlaşma yapmayı tercih etmiştir¹⁷⁷: “*Altmış gün sürecek ateşkes antlaşması konusunda mutabık kalındı. Şayet bizzat Dareus onlara destek kuvveti göndermezse kenti teslim edeceklerdi. Orada hiç nöbetçi bırakılmadı, kararlaştırılan gün geldiğinde krala kendilerini teslim ettiler.*” Büyük İskender'in askeri yürüyüşünü anlatan Flavius

¹⁷³ Str.12.8.15; TLit.27.

¹⁷⁴ “ἀπὸ τῆς πόλεως” ifadesinin hatalı olabileceğini öne süren Kramer metni düzeltip “ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως” olarak önermiştir. Bu öneri Strabon'un editörü French tarafından da kabul edilmiştir. Sementchenko 2011, s. 66. Ayrıca bkz. Radt 2004, s. 520, dn. 23.

¹⁷⁵ Ar., *Ars.* 2.13.1.21. TLit.26.

¹⁷⁶ Kalkan 2007, s. 196 vd.

¹⁷⁷ Curt. *Hist.*, 3.1.8; TLit.65.

Arrianus da Rufus gibi Büyük İskender'in kentin teslim edilme hususunda Kelainailılarla bir anlaşma yaptığından bahseder¹⁷⁸. Pasajdan anlaşılacağı üzere bu iki aylık uzun kuşatma süresince kent ahaliyi yiyecek dışında suyu sorun etmemiştir. Strabon'un bahsettiği dönemde Kelainai halkı da su kaynaklarının bulunduğu Marsyas kutsal alanından *akropolise* seviye eşitliğinden dolayı günümüzdeki gibi borular yardımıyla su taşımış olmalıdır ya da buna gerek kalmadan gerçekten de günümüzde pınarları kuruduğu için görülemeyen su kaynakları Strabon'un bahsettiği şekliyle *akropoliste* mevcuttu ve bu kaynaklar *akropolisten* Marsyas'a doğru akmaktaydı.

Toptepe Çeşme 1

Toptepe Çeşme 2

Toptepe Çeşme 3

Strabon'un metinlerden anlaşılacağı üzere Kelainai ilk olarak Toptepe'de kurulmuş olmalıdır ve tepe kentin ismiyle anılmaktaydı. Strabon kentin bir deprem bölgesi içinde bulunduğunu belirtip Kelainai olarak adlandırılma nedenini Hellen kültür tarihi içinde şöyle açıklar¹⁷⁹: *(Kelainai) her ne kadar iç kısımda bulunuyorsa da, Poseidon'a kent ahalesinin tapınım göstermesi bundan dolayıdır. Kent, Poseidon'un, Danaios'un kızlarından birisi olan Kelaino'dan olan oğlu Kelainos'tan ya da bir yangın felaketinden sonra siyahlaşan taşlardan dolayı bu isimle anılır.*" Kent kurulduğu tepeye ismini verdikten ya da tersi bir durumla coğrafik ya da morfolojik nedenlerle arazi kente bu ismi verdikten sonra, Kelainai ismiyle anılmaya başlanan kent zaman içerisinde büyüyüp gelişmiştir. MÖ 5. yy'da Kelainai, Marsyas'ın ortasından ak-

¹⁷⁸ TLit.66.

¹⁷⁹ Str. 12.8.18. TLit.58.

tığı her iki tepe ve bu tepelerin önünden akan Maiandros'un öbür yakasını da kuşatacak şekilde genişlemiştir¹⁸⁰. Antiokhos Soter'in krallığı döneminde kurulan Apameia ise bu tepelerin eteği önündeki boş bir alanda kendisine yer bulmuş olmalıdır. Zira Antik Dönem yazarlarından Strabon ve Livius'un bildirdiğine göre Apameia'nın Kelainai'dan çok da uzak olmayacak bir şekilde imar edildiğidir¹⁸¹.

Antik Dönem'de özellikle Hellenistik Dönem kralları bir kentin ismini onursal bir unvan için değiştirebildikleri gibi aynı zamanda tahrip olmuş bir kentin yeniden imarı için sağladıkları destek sonrasında bu kentlerin isimlerini anne ya da eşlerinin isimleriyle değiştirebiliyordu. Örneğin, Bithynia'da bulunan *Kios* ve *Myrleia* Demetrios'un oğlu Philippos tarafından yerle bir edildiğinde Prusias her iki kenti yeniden imar ederek Kios'a kendi ismine izafeten *Prusias*, Myrleia'ya da karısının ismine izafeten *Apameia* adını vermiştir¹⁸². Büyük İskender'in generallerinden birisi olan Lysimakhos, Bithynia'daki *Astakos* (Başiskele) kentini yıkınca, Bithynia Kralı Nikomedes MÖ yak. 262 yılında yıkılan Astakos'un tam karşısında yeni bir kent kurmuştur. İsmi de kendi adına izafeten *Nikomedeia* olarak değiştirmiştir¹⁸³. İmparator Tiberius (MS 14-37) zamanında Asia Eyaleti'nin bir kenti olan Kibyra da bir deprem sonrası tahrip olmuş bunun üzerine İmparator kenti üç yıl boyunca vergiden muaf tutmuştur¹⁸⁴. Kentin yeniden imar edilmesi için kullanılan bu parasal yardımın karşılığı olarak, kentin ismi Tiberius'a izafeten *Caesarea Cibyra* olarak yeniden düzenlenmiştir¹⁸⁵.

Ephesos'dan sonra Anadolu'nun ikinci büyük ticaret kenti olan Kelainai'nın yer değiştirip yeniden imar edilmesi ve sonunda isim değiştirmesi I. Antiokhos'un Filler Savaşı da denilen Galatlara karşı elde ettiği (MÖ 275/4 ya da 269/8) zafer işaret edilmiştir¹⁸⁶. Ancak burada bir uyumsuzluk vardır. Zira bir zafer sonrası kentin hem yer değiştirmesi hem de ismini değiştirmesi genel temayüllere uymaz. Buna karşılık kentin başka bir yere taşınıp yeniden imar edilmesi daha çok kentin tahrip olmasıyla açıklanmalıdır. Kelainai büyük bir ihtimalle ya bir savaş nedeniyle ya da bir deprem sonucu tahrip olmuş ve yeniden inşası gerekmişti.

---

¹⁸⁰ TLit.25, 26, 27, 28, 29, 31, 34, 44.

¹⁸¹ TLit.71.

¹⁸² Str. 12.4.3.

¹⁸³ Memn. 20; Paus. 5.12.7; Ayrıca bkz. Şahin, "Bithynia Depremleri" (Akron 3. baskıda).

¹⁸⁴ Tac., *Ann.* 4.13.

¹⁸⁵ Ruge 1921, s. 376, s.v. Kibyra; Kibyra'nın Caesareia ek isminin belgelendiği epigrafik belge için bkz. Corsten-Drew-Bear-Özsait 1998, s. 48.

¹⁸⁶ Nollé 2006, s. 63.

Büyük İskender'in ölümünden sonra MÖ 281 *Kyroupedion* savaşına kadar Küçükasya, İskender'in komutanları arasında yaşanan egemenlik savaşlarının geniş bir arenasıydı. Ayrıca MÖ 279/8 tarihleri arasında Bithynia kralının yardımıyla Anadolu'ya geçen yağmacı Galatlar Kelainai'a da saldırmışlardı¹⁸⁷: “*Derler ki: Marsyas'ın nehirden aldığı suyla ve auloslardan yayılan ezgiyle, onları barbarlara karşı koruduğu için, (Kelainailılar) Galatların saldırısını geri püskürttüler.*” Antik Dönem'de kentlerin tahrip olması en başta savaşlar ya da doğal afetlerle olmaktadır. Zenginliğini daha çok ticarete borçlu olan kent, bölgesinde meydana gelen savaşlar ve yağmacı Galatlar yüzünden olumsuz etkilenmiş olmalıdır. Büyük İskender zamanında (MÖ 334-323) Kelainai'da meydana gelen şiddetli deprem¹⁸⁸ ve sonrasında Büyük İskender'in komutanları arasında ortaya çıkan bir dizi egemenlik mücadelesi, Küçükasya'da yaşanan savaşlar buna ek olarak Galatların Kelainai'ı yağmalamak için düzenledikleri saldırılar nedeniyle tahrip olan kent sağlıklı bir onarım faaliyetini bir türlü yapamamış olmalıdır. Şu halde antik metinlerin bahsettiği şekliyle Apameia'nın, Kelainai'ın bitişiğinde kurulmasının nedeni bir zafer sonrası duyulan sevinçten değil aksine kentin tahrip olmasıyla açıklanmalıdır.

Yukarıda bahsedilen şekliyle savaşlar ya da yağmalama faaliyetleri sonunda kentin yeniden inşasını gerektirecek bir durum Kelainai'da bir deprem felaketiyle birleşip kentin yeniden inşa edilmesini gerekli kılmış da olabilir. Zira Kelainai/Apameia'nın kurulduğu bölge bir deprem kuşağındaydı ve sıkça depremlere maruz kalmaktaydı. Büyük İskender (MÖ 334-323) zamanında ve Mithridates'in kente geldiği tarihteki (MÖ 88) yıkıcı depremlerin dışında, Roma İmparatorlarından Claudius (MS 41-54) zamanında da kentte yıkıcı bir deprem meydana geldiği bilinmektedir¹⁸⁹.

Antik kentin konumlandığı bölgede bugün modern Dinar kenti bulunmaktadır. Dinar'ın yakın tarihinde kayıtlı, yıkıcı 3 deprem belgelenmiştir¹⁹⁰. 1875 yılında olan ilk deprem Dinar ve Çivril bölgesini etkilemiştir. 1925 ve 1995 yıllarında olan son iki deprem ise Dinar merkezlidir. Depremler arasındaki süre 50-70 yıldır. Depremlerin aynı bölgede belirli zaman aralıklarında tekrarlama kaidesi yoksa da, sismik bir hareketin yıkıcı etkiye sahip enerjiyi depolaması için gereken süreyi göstermesi açısından tekrar eden aralık süreleri önemlidir.

---

¹⁸⁷ Paus. 10.30.9; TLit.70.

¹⁸⁸ TLit.68.

¹⁸⁹ TLit.68, 80, 83.

¹⁹⁰ Yakın dönemdeki Dinar depremleri için bkz. Kandilli Rasathanesi: <http://www.kandillideprem.com/> (Tarihsel Depremler ve Büyük Depremler (1903-1946) – (1971-2004)) 30.08.2012.

Bithynia'nın metropol kenti Nikomedeia'nın tarihinde yaşanan bir dizi deprem aralığı da bu tekrarı göstermesi açısından kayda değerdir¹⁹¹. Hieronymos İmparator Hadrianus (MS 117-138) zamanında tam olarak MS 120 yılında burada yıkıcı bir depremin yaşandığını belirtir¹⁹²: “*Bir yer sarsıntısıyla Nikomedeia yıkıldı ve Nikaia büyük zarar gördü. Hadrianus onarım için halka cömertçe yardımda bulundu.*” Nikomedeia'daki bir sonraki deprem Malalas'ın bildirdiğine göre İmparator Commodus Dönemi'nde (MS 180-192) yaşanmıştır¹⁹³: “*İmparator Commodus'un yönetimi sırasında Nikomedeia, Bithynia Eyaleti'nin Metropolis'i, tanrısal bir gazabın kurbanı oldu.*” Nikomedeia'da meydana gelen bir sonraki depreme yine Malalas'ın İmparator Claudius Gothicus'tan (268-270) bahsettiği pasajında rastlanır¹⁹⁴: “*Onun imparatorluğu döneminde Nikomedeia, Bithynia'nın metropolisi, dördüncü tanrısal felakete maruz kaldı.*” Nikomedeia'da meydana gelen depremler antik belgelerden anlaşılacağı üzerine 70-80 yıllık bir zaman aralığında tekrarlanmaktadır. Bu aralıkta olmayan bir deprem yıkıcı etkisini artırarak sadece zaman ertelemektedir. Zira Nikomedeia'da MS 268-270 aralığında yaşanan depremi takip eden bir sonraki yıkım yaklaşık 30 yıllık bir gecikmeyle 100 yıl sonra olmuştur. Bu deprem öyle şiddetliydi ki Nikomedeia'nın yeniden imarı gerekti. 24 Ağustos 368 yılında meydana gelen felaketin boyutlarını devrin ünlü Roma tarihçisi Ammianus Marcellinus şöyle anlatır¹⁹⁵: “*Bu günlerde korkunç depremler Makedonya, Asya (Ege) ve Pontus (Karadeniz) bölgelerinde birçok kenti ve dağı sürekli yer sarsıntılarıyla salladı. Anılmaya değer diğer türlü felaketler arasında Nikomedeia'nın, yani Bithynia'nın başkentinin yok oluşu özellikle önemlidir.*”

¹⁹¹ Şahin, “Bithynia Depremleri” (Akron 3. baskıda).

¹⁹² Eus., *Chron.* 198,9. (Hieronymos, 224. Olympiat'ın 4. Yılı). Terrae motu facto Nicomedia ruit et Nicanæ urbis plurima eversa sunt. ad quarum instaurationem Hadrianus de publico est largitus impensas.

¹⁹³ Jo. Mal. *Chron.* 289.8. ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ αὐτοῦ Κομμόδου βασιλείας ἔπαθεν ὑπὸ θεομηνίας Νικομήδεια, μητρόπολις τῆς Βιθυνίας,

¹⁹⁴ Jo. Mal. *Chron.* 298.22-299.1. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔπαθε Νικομήδεια, μητρόπολις τῆς Βιθυνίας τὸ τέταρτον αὐτῆς πάθος ἀπὸ θεομηνίας,

¹⁹⁵ Amm. Marc. 17.7.1-6: Isdem diebus terrae motus horrendi per Macedoniam Asiamque et Pontum assiduis pulsibus oppida multa concusserunt et montes. Inter monumenta tamen multiformium aerumnarum eminuere Nicomediae clades, Bithyniae urbium matris, cuius ruinarum eventum vere breviterque absolvam..

BMC Phrygia, 155.

Apameia'da Hadrianus Dönemi'nde yaşanan depreme dair açık bir ifadeye rastlanmaz. Buna karşılık epigrafik ve nümismatik belgeler bu imparator döneminde bir depremin yaşandığını ortaya koyar. MS 124 yılı ve sonrasında Mithridatianus ve oğlu Granianus'un

Apameia'nın caddelerinde bir onarım faaliyetinde buldukları bilinmektedir¹⁹⁶. Yine bu dönemde Marsyas'ın mağarasının tavanının çöktüğünü betimleyen kentin bir dizi sikke basması ve MS 124 yılı Asia valisi Pompeius Falco'nun eşi Sossia Polla'nın kentin hayırseveri, kahramanı, kurtarıcısı olarak anılması kentte bir depremin yaşandığına işaret etmektedir¹⁹⁷.

İmparator Claudius zamanında tam olarak MS 53 yılında meydana gelen deprem sonrası, Apameia'da Hadrianus Dönemi'nde (MS 117-138) meydana gelen deprem arasındaki süre de 70 yıllı uyumludur.

Apameia'nın ve Dinar'ın tespit edilebilen ve birbirini takip eden deprem aralıkları Nikomedeia'da yaşanan deprem aralıklarıyla benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla Büyük İskender (MÖ 334-323) zamanında Kelainai'da meydana gelen yıkıcı bir deprem sonrası, tekrarında yaşanabilecek olası yıkıcı bir deprem için gereken 70 yıl civarındaki süre, Apameia'nın Antiokhos Soter (MÖ 281-261) tarafından kurulduğu döneme rastlamaktadır. Buna karşılık Antiokhos'un krallığı döneminde Kelainai'da yıkıcı bir deprem yaşandığına dair herhangi bir belge bulunmamaktadır. Belge sayılabilecek tek bilgi Kelainai'dan taşınılıp kentin hemen yanında yeni bir isimle yeniden bir kent yapma girişiminin nedenidir.

Büyük İskender zamanında kentin maruz kaldığı deprem ve sonrasında yaşanan savaşlar ve yağmalamalar Kelainai'nın sağlıklı bir onarımı yapamamış olmasına neden olmuş olabilir. Bu yüzden Antiokhos Soter Dönemi'nde yaşanan bir deprem Kelainai'nın bitişiğinde onarımından ziyade kentin yeniden inşasının daha sağlam ve daha az masraflı olacağı düşünüldükçe yeni bir kent kurulmuş olmalıdır. Böyle bir öneri hem kentin isminin değişmesine hem de Kelainai'nın bitişiğinde yeni bir kent kurulma nedenine bir açıklık getirebilir.

Burada Antiokhos Soter'in finansal desteğiyle kralın annesi Apama'ya izafeten Apameia adında yeni bir kent kurulmuştur. Yeni kurulan bu kente olasılıkla yeni yerleşimciler de gön-

¹⁹⁶ TEp.23, 24.

¹⁹⁷ Nümismatik belge için bkz. TNm.21, 22.; Sossia Polla'nın onurlandırıldığı yazıt için bkz. TEp.21; Hadrianus zamanında Apameia'da olması muhtemel deprem önerisinin ayrıntıları için bkz. Başlık 1.9. *Kibotos ve Nuh Tufanı* ve 2.8. *Roma İmparatorluğu Altında Apameia*.

derilmişti¹⁹⁸. Antik metinler'den ve modern Dinar kentinin toprak yüzeyinde hala görülebilen *in situ* arkeolojik mimari öğelerden anlaşılacağı üzere kentte henüz yoğun yapılaşmanın görülmediği Üçlerce Tepe'nin kuzeybatı eteklerine, Thermaia'nın her iki yakasını daha çok da güney yakasını kapsayacak şekilde kent taşınmış olmalıdır¹⁹⁹. Zira her iki tepe önünden ele geçen arkeolojik objeler ve *in situ* materyaller daha çok Üçlerce Tepesi eteklerinde yoğun bir yerleşimin olduğunu ortaya koymaktadır²⁰⁰. Roma Dönemi'ne tarihlenen 3 epigrafik belge Üçlerce Tepesi'nin batıya bakan eteğinden kaynaklarını alan Thermaia'nın ismiyle anılan Thermaia Caddesi'nin varlığını da burada ortaya koymaktadır²⁰¹.

Günümüzde olduğu gibi Antik Dönem'de de her iki tepenin ismi olmalıydı. Strabon'un verdiği bilgiye göre Maiandros'un kaynaklarının bulunduğu günümüzde Toptepe olarak adlandırılan tepenin kentle aynı ismi taşıyan Kelainai Tepesi olarak adlandırıldığı bilinmektedir²⁰². Strabon günümüzde Üçlerce olarak adlandırılan tepenin isminden ise bahsetmemiştir. Fakat Pseudo Plutarkhos'un bildirdiğine göre Marsyas'ın kıyısında *Berekynthion* isminde bir tepe vardır ve bu tepe μήτηρ τῶν θεῶν'un (Tanrıların Anası) ilk rahibi olan *Berekynthos* isminden dolayı böyle adlandırılmaktadır²⁰³. Pasaja göre Marsyas'ın kıyısındaki tepe, ismini *Kybele*'nin ilk rahibi olan *Berekynthos*'tan almıştır. Nollé, *Berekynthion* Tepesi'ni Weber'in haritasına dayanarak bu haritada *akropolis* olarak gözüken Üçlerce Tepe'yle özdeşleştirmiştir²⁰⁴. Weber'in *akropolis* önermesi hatalı olsa da Nollé'nin *Berekynthion* Tepesi olarak sehven Üçlerce Tepe'yi önermesi doğrudur.

Sonuç olarak Kelainai antik kenti, *Berekynthion Tepesi* (Üçlerce Tepesi) gibi yüzeyel alanı çok geniş olmayan buna karşılık surlarla çevrilmesi daha kolay olan, su kaynaklarının bulunduğu hem Marsyas'ın hem de Maiandros'un kaynaklarına daha yakın olan *Kelainai Tepesi*'nde (Toptepe) kurulmuştur. Kelainai'nin *akropolisi* de kent ile aynı ismi taşıyan günümüzde Toptepe olarak adlandırılan tepede olmalıdır. Kent daha Kelainai ismiyle anıldığı dönemlerde her iki tepe, Marsyas Nehri'ninin her iki yanı ve o zamanlarda Kelainai olarak adlandırılan tepenin eteklerinden Maiandros'a, hatta bu nehrin karşı tarafını da içine alan geniş bir alana yayılmıştır. Apameia ise Antik Dönem yazarlarının ifade ettikleri gibi Kelainai'dan çok da

¹⁹⁸ Bu yeni yerleşimcilerin Yahudiler olmasıyla ilgili olarak bkz. Trebilco 1991, s. 86

¹⁹⁹ Bkz. Harita 9.

²⁰⁰ Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010, s. 120 vd.

²⁰¹ TEp.23, 24, 31.

²⁰² TLit.6.

²⁰³ TLit.7. Ayrıca bkz. Başlık. 2.10. *Kentteki Kültler*.

²⁰⁴ Nollé 2006, s. 73; Weber'in haritası için bkz. Harita 4.

uzak olmayacak bir yer de, *Signias* Dağı'nın eteğinde tesis edilmiştir²⁰⁵. Dolayısıyla Apameia asla tepelerde inşa edilmemiştir. Apameia Üçlerce Tepe'nin henüz yoğun bir yerleşime maruz kalmayan eteğine kurulmuştur. Fakat burada şunu belirtmek gerekir. Kelainai tamamen terk edilmemiştir aksine ismi ve yerleşim alanının gelişim yönü değişmiştir. Kent Apameia olarak anılmaya başlandıktan sonra da kent ahali her iki tepe ve bu tepelerin eteklerinde yaşamaya devam etmiştir. Bu yüzden Kelainai ve Apameia'yı kesin hatlarla birbirinden ayırmaya çalışmak hatalı bir girişimdir. Çünkü Kelainai ve Apameia adıyla Dinar'da kurulan kente ait arkeolojik, nümismatik, seramik, epigrafik vb. malzemelere ait buluntular, her iki kentin birbirinden ayrılmasına izin vermeyecek şekilde iç içe geçmiştir.

1.5 Kentin Teritoryumu

Kelainai/Apameia Kibotos kentinde yapılan modern araştırmalar kentin doğu sınırları hariç diğer yönlü sınırları hakkında pek bilgi sunmaz. Bununla birlikte yine kentin doğu sınırlarının tespit edilebilmesi hakkında malumat veren epigrafik ve antik kaynaklar, diğer yönlü sınırları için suskun kalır. Kelainai/Apameia'nın sınırları Küçükasya'daki her kentte olduğu gibi zaman içinde sosyal ve politik gelişmelere bağlı olarak değişikliğe uğramış olmalıdır. Fakat bu değişikliklerin izlerini Kelainai/Apameia'nın tarihinde izlemek şu anki veriler ışığında pek mümkün gözükmemektedir.

Antik Dönem'de kentlerin ve ülkelerin sınırlarını genellikle dağlar ve su kaynakları belirliyordu²⁰⁶. Bu yüzden Kelainai/Apameia'nın etrafını çeviren dağların ve su kaynaklarının tespit edilmesi antik kentin teritoryumu hakkında bir fikir verebilir.

Burdur Gölü'nden (Askania) yükselen Sultan ya da Cebel Sultan Dağları, *Marsyas*'ın kaynaklarına ulaştığında burada alçalarak Dombay Ovası'na geçit verip tekrar yükselir. Buradan Samsun Dağları ya da Seydimelek Dağları olarak tekrar yükselen dağ silsilesi Işıklı'ya (Eumeneia) doğru devam eder. Kelainai/Apameia ve Eumeneia'yı batıya bakan eteğine alan bu dağ silsilesi Antik Dönem'de *Signias* ya da *Mesogis* Dağı olarak adlandırılıyordu ve bu dağ silsilesi İonia'daki Mykale'ye kadar uzanıyordu²⁰⁷. Signias Dağı'nın doğuya bakan eteklerinde ise kentin su kaynaklarının bulunduğu *Aulutrene* (Karakuyu/Eldere Gölü) bulunmaktadır. Bu göl kaynaklarını Signias Dağı'na paralel uzanan güney kuzey yönlü Elma Dağı'nın eteklerinden almaktadır. Elma Dağı, Kızılkuyu Dağı ve devamındaki Kumalar Dağı'yla birleşerek kuzeye Pentapolis'e (Sandıklı Ovası) doğru bir dağ silsilesi oluşturarak devam eder. Bu

²⁰⁵ TLit.4, 71.

²⁰⁶ TLit.33.

²⁰⁷ TLit.3, 4.

dağ silsilesi ile *Signias* Dağı arasında kalan güney kuzey uzanımlı geniş ovalık günümüzde Dombay Ovası olarak adlandırılmaktadır. Kızılkuyu Dağı, Dombay Ovası'ndan, ovasında kurulduğu kentle aynı ismi taşıyan günümüzde Güngörmez Ovası olarak adlandırılan *Metropolitanus Campus*'e (Metropolis Ovası) geçit veren çok eski bir yoldur²⁰⁸. *Aulutrene*'nin kaynaklarını aldığı Elma Dağı ve Kızılkuyu Dağı'nın göle bakan eteklerinde güneyden kuzeye doğru sıralanmış günümüzde İncesu, Çapalı, Eldere, Burunkaya ve Akçaköy bulunmaktadır.

Çapalı köyünden Pupa Boğazı'na oradan da Apollonia'ya giden yolun ilk terası üzerinde İmparator Hadrianus'a ithafen yazılan kaideli bir yazıt vardır²⁰⁹. Drew-Bear, Apollonialılar tarafından *Aulutrene*'ye hâkim bir yere bu yazıtın dikilmesini bir sınır yazıtı olarak değerlendirmiştir²¹⁰. Aynı şekilde David French de Çapalı köyünde bulduğu ve yol onarımından bahseden Latince yazılmış bir mil taşı yayımlamıştır²¹¹. Bu yazıtla Galatia valisi T. Atticius Norbanus Strabo'nun gözetimi altında, İmparator Septimius Severus'un (MS 193-211), yazıtta verilen tarihe göre tam olarak MS 198 yılında, Galatia Eyaleti'ne ait bir yolu onardığı anlaşılmıştır. French'in yayımladığı yazıtta onarılan yol, Drew-Bear'ın Çapalı köyü terasında tespit ettiği sınır yazıtı ve Apollonia'ya dolayısıyla da Galatia Eyaleti'ne geçişi sağlayan yolla ilişkilidir. French'in ve Drew-Bear'ın yayımladığı yazıtlardan anlaşılıyor ki, Apameia'nın teritoryumu en azından Hadrianus Dönemi'nden Septimius Severus Dönemi de dâhil olmak üzere *Aulutrene*'nin kaynaklarını aldığı dağ silsilesinin batıya bakan yakasına kadar geliyordu.

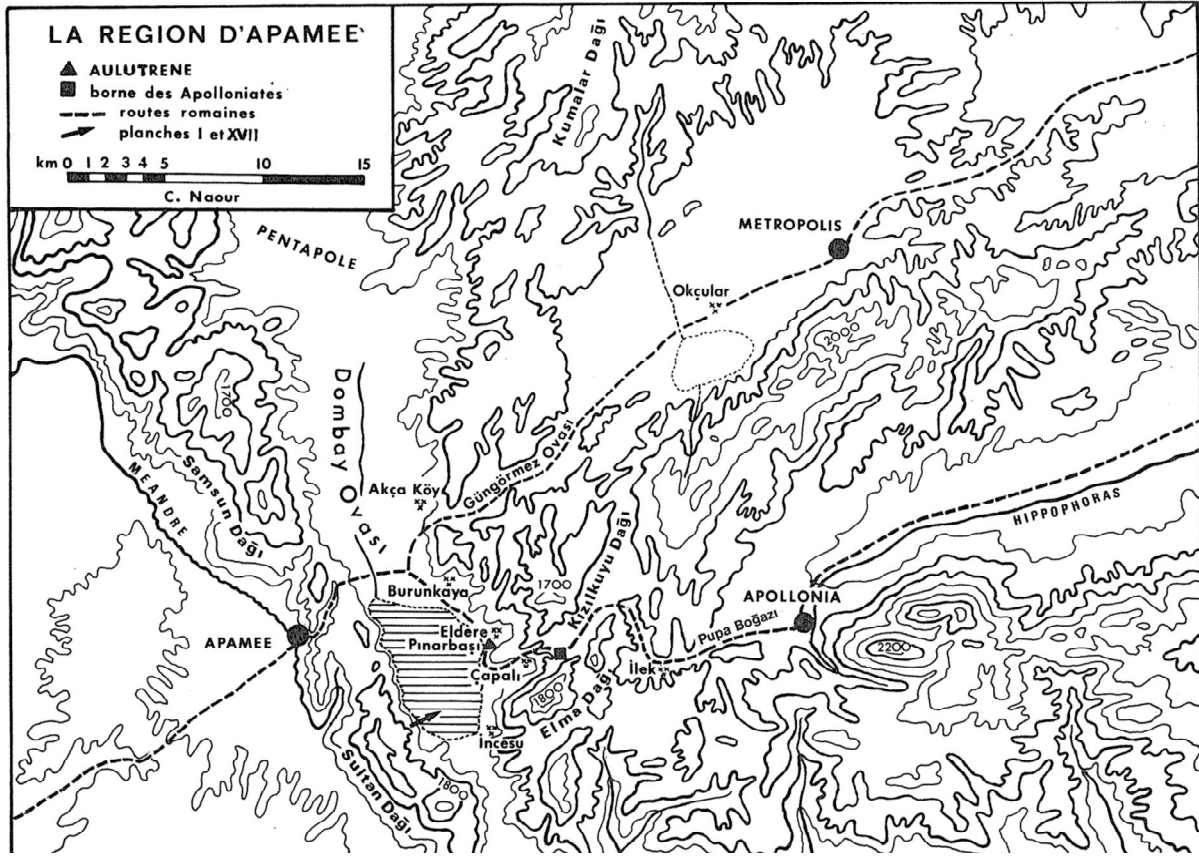
---

²⁰⁸ TLit.16; Bu yol Persler zamanından beri kullanılan Apameia'dan doğuya giden çok eski bir yoldur. Bkz. "1.8 Ticaret Yollarının Kavşağındaki Kelainai/Apameia Kibotos" başlığı.; Liv. 38.15.; Christol-Drew-Bear 1987, s. 12.

²⁰⁹ Bugün Çapalı köy meydanında duran ve oldukça zor okunabilen bu yazıtı Drew-Bear okumuştur. Bkz. Christol-Drew-Bear 1987, s. 16, nr. 1.

²¹⁰ Christol-Drew-Bear 1987, s. 17.

²¹¹ French 1981, s. 167, nr. 13.

Christol-Drew-Bear 1987

Aynı dağ silsilesi, Dombay Ovası'nı Antik Dönem'de *Metropolitanus Campus* olarak adlandırılan Güngörmez Ovası'ndan da ayırmaktaydı. MÖ 189 yılında Galatlara karşı sefer düzenleyen Manlius Vulso, Aulutrene'nin kaynaklarında verdiği bir günlük mola sonrası bu dağ silsilesini aşarak *Metropolitanus Campus*'e (Metropolis Ovası) geçmişti²¹². Bu geniş verimli ovanın bu isimle anılması kuşkusuz araziye hâkim bir noktada konumlanan Metropolis (Tartarlı) antik kentiyle ilişkilidir. Metropolis'te keşfedilen ve MÖ 5. yy.'ın ilk yarısına tarihlenen ve şahsiyetli bir konuma sahip olduğu anlaşılan varlıklı bir şahsiyete ait ahşap mezar odalı tümülüs, kentin Persler Dönemi'nde de önemli ve de eski bir yerleşim yeri olduğuna işaret eder²¹³. Dolayısıyla Aulutrene Gölü'nün bulunduğu ova ile *Metropolitanus Campus*'u birbirinden ayıran bu dağ kütlesi Persler Dönemi'nden beri Kelainai/Apameia'nın kuzeydoğu sınırını çiziyor olmalıdır. Yukarıda verilen belgeler ışığında Kumalar, Kızılkuyu ve Elma Dağı masifi Kelainai/Apameia'nın doğu sınırlarını belirleyen hat olarak gözükmektedir. Buna karşılık doğu sınırlarını oluşturan dağ silsilesi ile paralel bir şekilde kuzey ve güney atımlı uzanan Sultan ve Samsun dağı arasında kalan koridor şeklindeki ovayı güneyden *Askania Limne*

²¹² TLit.16.

²¹³ Summerer-Kienlin 2010, s. 87.

(Burdur Gölü) kapatır. Bu göl de kentin bu yöndeki sınırlarını belirliyordu. Bu koridorun kuzeyinde ise Dombay Ovası ile Pentapolis (Sandıklı) Ovası'nı birbirinden ayıran aşılması güç olmayan bir dağ kütleli vardır. Dinar'ın 18 km. uzağındaki Avşar köyünde yükselen ve iki ovayı birbirinden ayıran bu dağ masifi Kelainai/Apameia ile Pentapolis arasında doğal bir sınır oluşturabilir. Aulutrene'nin de içinde bulunduğu tüm yönlerden gelen ana yolların kesiştiği ve bir Roma *castellum*unun da konuşlandığı Dombay Ovası'nın, Kelainai/Apameia'nın teritoryumu içinde kaldığı edebi ve epigrafik belgeler aracılığıyla neredeyse kesindir. Buna karşın kentin, bu ovanın özellikle kuzey sınırlarının tespiti için gerekli olan edebi ve epigrafik belgelerin yetersizliği, bu sınırların belirlenmesini zorlaştırmaktadır.

Kelainai/Apameia'nın batıya bakan geniş ovalık yönündeki sınırlarını edebi ve epigrafik belgelerin bu konudaki yetersizliği nedeniyle tespit etmek oldukça güçtür. Mesogis ya da Signias Dağı, Askania Gölü'nden yükselip kuzeybatıya doğru ilerlerken batıya bakan eteğine ilk önce Kelainai/Apameia'yı sonra da Eumeneia'yı (Işıklı) alıp yönünü batıya İonia'ya doğru çevirir²¹⁴. İşte bu dağ kütlelerinin batıya ve kuzeybatıya bakan yüzünde Kelainai/Apameia ile sınır oluşturabilecek iki kent vardır. Bunlardan ilki Herodotos zamanından beri bilinen, yanında konumlandığı gölle ile aynı ismi taşıyan Kelainai/Apameia'nın batısındaki *Anaua* kentidir²¹⁵. Diğeri ise kuzeybatıda konumlanan ve MÖ 400'lerde Kyros'un Kelainai'dan sonra uğradığı ilk kent olan *Peltai*²¹⁶ (Çivril ?) ve daha sonraları bu kentin yanında veya çok uzağında olmayacak bir şekilde Pergamon Kralı II. Attalos tarafından kardeşi II. Eumenes'in adına izafeten kurulan *Eumeneia* (Işıklı) kenti gelir. Kelainai/Apameia'nın hem Anaua hem de Peltai ve Eumeneia yönlü teritoryumunu belirlemek için şu an için eldeki edebi ve epigrafik belgeler yetersizdir.

1.6 Kentin Teritoryumu İçinde Kalan Yerleşimler

Antik Dönem'de küçük kentler, köyler ve çiftlikler yerleşim sisteminin önemli bir kısmını oluşturmaktaydı. Bu küçük yerleşimler yani *kome*'ler (köy), dağların çevrelediği dar ve küçük düzlüklerin müsade ettiği kadar gelişebiliyorlardı. Kelainai/Apameia'nın kurulduğu geniş ovalık alan da bu ovalık alanı çevreleyen dağların eteklerinde kurulan küçük yerleşim yerleri

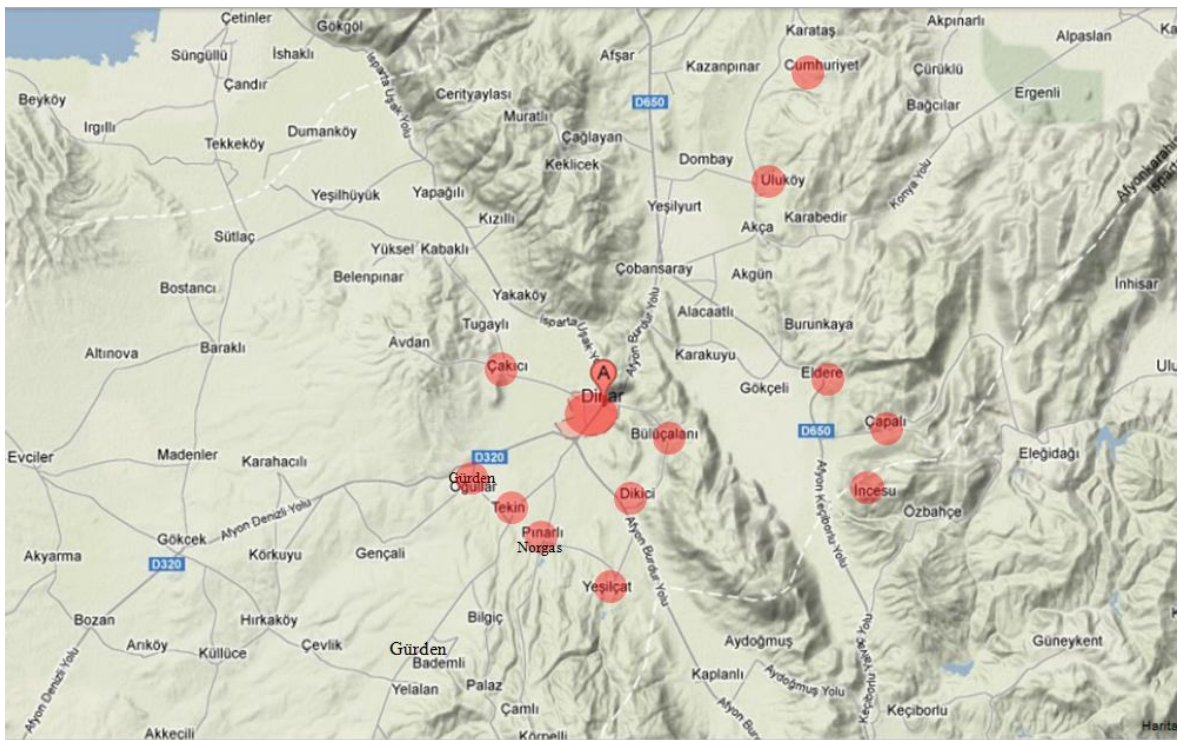
²¹⁴ TLit.3, 4.

²¹⁵ TLit.10.

²¹⁶ Kentin tam olarak yeri bilinmiyor. *Kelainai/Apameia*'dan *Eumeneia* (Işıklı) üzerinden *Nakoleia*'ya (Seyitgazi) giden yol üzerinde. Bkz. TIB 7, s. 357. Ksenophon'un verdiği bilgiye göre Peltai, *Kelainai*'dan 10 parasang (1 parasang= ykş. 5.5 km.) uzaklıktaydı. Bkz. TLit.12. Bu mesafe ölçü alındığında, Peltai antik kenti, Dinar'dan 55 km. uzaklıkta bulunan Çivril civarında olmalıdır.

tarafından kuşatılmıştı. Bu durum günümüzde de aynen devam etmektedir. Bu küçük yerleşim yerlerinin lokalizasyonları, dağılımları ve yapısı hakkında konuya açıklık getirecek yazılı kaynaklar ise kent tarihi içinde yok denecek kadar azdır. Kelainai/Apameia'ya ait arkeolojik mimari materyalleri, Dinar'ın toprak yüzeyinde görmek ne kadar sınırlıysa aynı durum antik kentin kırsalında bulunan küçük yerleşim yerlerinin kalıntıları için de geçerlidir. Burada verilecek bilgiler genellikle arkeolojik buluntulara dayanmaktadır. Bu arkeolojik buluntular bazen nekropol alanı veya *phallos*'lar olabildiği gibi bazen de küçük mimari taş bloklar ya da sütunlar ya da keramik parçaları olabilmektedir. Bazı yerleşim yerlerinde ise bunların hiç birisi görülmezken bunun yerine epigrafik malzemeler görülebilmektedir.

Dinar'ın etrafında arkeolojik materyal bulunan köyler

E. Yıldız

1.6.1 Bülüçalan Köyü

Bülüçalan köyü Maiandros'un kaynaklarının yakınında kurulmuştur. Burada Ksenophon'un bildirdiğine göre Kyros'un bir sarayı vardı ancak bu saraya ait kalıntılardan herhangi bir iz yoktur. Burada yazıtlı bir kaya mezarı vardır. Ayrıca monoteist bir inanca sahip Publius'un mezar

taşı da bu köyde bulunmuştur²¹⁷.

1.6.2 Cumhuriyet Köyü

Bu köyde tarlaların arasındaki toprak yolun hemen kenarında oldukça kaba yontulmuş, üzeri yazıtlı kalker bir taş durmaktadır. Bu yazıtlı taş 2010 yılında uluslararası ekip tarafından bulunmuştur.

1.6.3 Çakıcı Köyü

Bu köyde bir mezar steli bulunmuştur²¹⁸. Bu yazıtlı stele göre Aurelius Tatianos ve karısı Thalia, mezarı Trophimos için yaptırmıştır.

1.6.4 Çapalı Köyü

Köy meydanında, eteğinde bulunduğu dağın ilk terasında, Apollonialılar tarafından diktirilen ve Drew-Bear tarafından ayrıntılı bir şekilde tanıtılan yazıt ve bir sütun parçası bulunmaktadır. Bu yazıt Apollonia ve Apameia arasındaki sınırı göstermektedir. Ayrıca bu köyün he-

²¹⁷ Yazıt için bkz. TEp.119.

²¹⁸ TEp.54.

men üzerinde, Apollonia'nın teritoryumunda Sancar yaylası olarak bilinen ovada, pek çok kayaya oyulmuş mezar vardır.

İmparator Hadrianus Dönemi'nde Apollonia'lılar tarafından sınır tanrılarına ithaf edilen yazıt.

Sancar yaylası.

Sancar Yaylası'nı batıdan kuşatan dağın eteğindeki nekropol alanından bir kaya mezarı.

1.6.5 Dikici Köyü

Maiaindros'un içinden geçtiği Dikici köyü, diğer köylere nazaran en fazla arkeolojik veriyi sunmaktadır. Bu köy, Kyros'un, içinde vahşi hayvanların olduğu ünlü *paradeisosun* da olasılıkla ortasında bulunuyordu. Kelainai Tepesi'nden pek de uzak olmayan bu köyden gerek tarlaların arasından gerekse de evlerin bahçesinden pek çok mezar yazıtı ele geçmiştir²¹⁹. *Boule*, *demos* ve Romalı sakinler tarafından, yaşamı boyunca ölçülü, bilgece bir hayatı süren ve her fırsatta vatani için bir şeyler yapan Lucius Rutilius Proclus'un onurlandırılma steli de bu köyde bulunmuştur²²⁰. Burada bir nekropol alanı da vardır. Dikici Köyü, Kelainai/Apameia

²¹⁹ TEp.27, 44, 45, 73, 76, 91, 94, 97, 99, 112, 115, 123, 148.

²²⁰ TEp.27.

Kibotos'un çok uzağında değildir. Bu köyden ele geçen stel miktarı ve yazılı stellerdeki kalite göz önüne alındığında kentin elit sınıfının olasılıkla burada yaşadığı düşünülebilir.

1.6.6 Eldere Köyü

Pınarbaşı'nın kaynaklarında bulunan köyde Roma Dönemi'nde farklı lejyon birliklerinden askerlerin bulunduğu bir *castellum* vardı²²¹. Buradan bu askerlere ait pek çok mezar yazıtı ele geçmiştir. Bu yazıtlardan askerlerin hangi lejyona ait olduğu dolayısıyla da bu küçük sınır garnizonuna hangi lejyonların asker gönderdikleri de öğrenilebilmektedir. Ayrıca bu köyde bir yerleşime ait kalıntıları, Drew-Bear belgelemiştir²²².

²²¹ Christol-Drew-Bear 1987, s. 33 vd.

²²² Christol-Drew-Bear 1987, s. 29 vd.

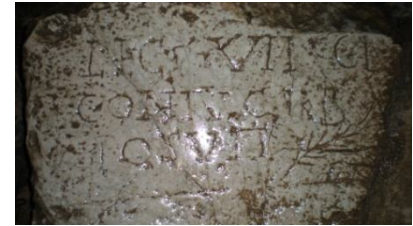
1.6.7 Gürden Köyü

Dinar'ın 7.2 km batısında bulunan köyde henüz yayımlanmamış bir mezar yazıtı, *phallos* ve birkaç arkeolojik materyal hala köy meydanında görülebilmektedir.

1.6.8 İncesu Köyü

Dinar'ın 22 km. güneydoğusunda bulunan köyde henüz yayınsız bazı epigrafik materyaller bulunmaktadır.

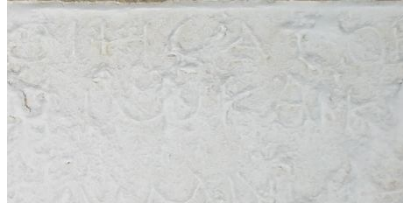
1.6.9 Pınarlı (Norgas) Köyü

Dinar'ın 6.7 km. güneybatısında bulunan köy daha önceleri Norgas şimdi ise Pınarlı olarak adlandırılmaktadır. Köy meydanına yakın bir evin heman yanında bir sütun parçası durmaktadır. Norgas ile Yeşilçat köyü arasında yayımlanmamış bir mezar yazıtı ve Norgas ile Gürden köyü arasındaki yol üzerinde de bir tarlanın sınırlarını belirleyen taş yığınlar arasında başka bir arkeolojik materyal durmaktadır.

1.6.10 Uluköy

Uluköy, Dinar'ın 14.7 km. kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Köy meydanında, henüz inşaat halinde olan bir binanın duvarına dayalı bir şekilde, yazılı alanı hariç işçilik izi görülmeyen kaba bir stel durmaktadır. Taşın üzerinde oldukça özensiz yazılmış bir mezar yazıtı vardır. Bu yazıt henüz yayımlı değildir. Uluköylü bir vatandaşın evinin bahçesinden getirdiği haç motifli bir tablet de köydeki eskiye ait yaşam hakkında bazı fikirler sunmaktadır.

1.6.11 Yeşilçat (Eber) Köyü

Yeşilçat Köyü, Dinar'ın 9.7 km. güneyinde bulunmaktadır. Bu köy üç mahalleden oluşmaktadır. Bunlardan biri olan Peyniryemez mahallesinde, Ali Özdemir'e ait evin avlusunda bazı arkeolojik materyaller bulunmaktadır.

1.7 Kentin Yakın Kentlerle Olan Ulaşım Ağı

Yunan ve Roma yolları, daha erken bir dönemdeki yolları hatta şimdiki Türk yolları da bu eski yolları takip ediyordu²²³. Bu yüzden günümüzdeki yollar da kimi zaman bu antik yolların üzerinden kimi zaman da yanından geçiyordu. Bu durum Kelainai/Apameia'nın yakın çevresindeki kentlerle sağladığı ulaşım rotaları ile modern Dinar'ın yakın çevresindeki kentlerle sağladığı ulaşım ağı için de geçerlidir. Şöyleki: Antik Dönem'de tüm yönlerden bu bölgeye gelen yollar, binlerce yıldır hiç değişmeden hala günümüzde olduğu gibi Aulutrene Gölü'nün kenarında, Dombay Ovası'nda buluşmaya devam eder ve eskiçağlardaki rotalarına sadık kalarak buradan ayrılırlar.

Kelainai/Apameia'nın, *Attaleia*'dan (Antalya) gelen güney anayolu, *Sagalassos* (Ağlasun) üzerinden, *Askania* Gölü'nün kenarından bugünkü Keçiörlü ilçesinden gelen modern yolun hemen altından, Aulutrene'nin kaynaklarının hemen üzerinden Dombay Ovası'na geliyordu²²⁴.

²²³ Dinar-Işıkli-Çivril yolu. Bu yolu MÖ 401 yılında Genç Kyros Kelainai'dan Peltai'a giderken kullanmıştı. Bkz. TLit.12; Dinar-Tatarlı yolu. Bu yolu olasılıkla Kserkses, Büyük İskender, Mithridates ama kesinlikle Manlius Vulso kullanmıştı Bkz. TLit.16; Dinar-Eldere-Keçiörlü yolu. Olasılıkla Büyük İskender ama kesinlikle Manlius Vulso kullanmıştı. Bkz. TLit. 15; Dinar-Dazkırı-Denizli yolu, Kserkses, Kyros, Mithridates kullanmıştı. Bkz. TLit.10, 11, 17. Tüm bu günümüzde kullanılan yollar, Antik Dönem'den beri aynı rotayı takip ediyordu. Bkz. Başlık. "1.8. Ticaret Yollarının Kavşağındaki Kelainai/Apameia Kibotos". Ayrıca bkz. Harita 1.

²²⁴ Güneyden gelen bu yolu Büyük İskender ve Manlius Vulso yürümüşü. Bkz. TLit.13, 15. ve Harita 1.

Aulutrene kaynaklarınının üstünden geçen antik yol kalıntısı

Bu ana yola, henüz Aulutrene kaynaklarına gelmeden, Çapalı köyünde, *Apollonia*'dan (Ulu-borlu) gelen yol katılıyordu²²⁵. Bu yol MS 198 yılında Galatia Valisi *T. Atticius Norbanus Strabo* tarafından da onarılmıştır²²⁶.

Apollonia'dan, Aulutrene'ye inen yol kalıntısı

Bu yol, Aulutrene kaynaklarını ve gölü geçtikten sonra Dombay Ovası'nda, Metropolis'ten yani doğudan gelen ana yolla birleşiyordu²²⁷. Doğudan ve güneyden gelen bu iki ana yol birleşip Kelainai/Apameia'ya, batıya doğru yönünü çevirdiğinde kuzeyden, Pentapolis'ten gelen yolla birleşiyordu.

²²⁵ Christol-Drew-Bear 1987, s. 17.; Bu yol MS 198 yılında Galatia Valisi *T. Atticius Norbanus Strabo* tarafından onarılmıştır. Bkz. French 1981, s. 167, nr. 13. *T. Atticus Norbanus Strabo*'nun Galatia valiliği için bkz. PIR¹, s. 269, nr. 1331.

²²⁶ French 1981, s. 167-8, nr. 13. [*Imp ·Cae*]/s ·L ·*Sept*[*imius ·Sev*]/ [*erus*] *Pius ·Perti*[*nax*]/ [*Aug*] *Arab Adiab*[*eni*]/ [*cu*]/s ·*Parthicus* [*·max*]/ (5) [*pon*]/*tifex max* [*·tr*]/ [*pot*] *VI ·imp ·XI cos*/ [*pro*]/*cos et Imp Cae*]/ [*M ·Aur*] *Antoninus Au*<*g*>/ (*vac*?) *Part · max* (*vac*)/ (10) [*viam*] *restituerunt*/ [*per* · *T*] *Atticium* [*·N*]/ *orbanum Stra/ bonem leg/ Aug pr pr mil/ VIII*

²²⁷ Bu yolu Kserkses, Büyük İskender, Mithridates, Manlius Vulso yürümüşü. Bkz. Harita 1.

Kızlar Sivrisi'ndeki tekerlek izleri.

arasında, şimdiki güzergâhı ile aynı şekilde ilerliyordu²²⁸. Eumeneia'ya (Işıklı) yakın bir bölgedeki Yuvaköy'den, Drew-Bear - Eck bu yol güzergâhı üzerinde duran bir mil taşını 1976 yılında yayınladı²²⁹. Bu mil taşına göre *caput viae* Apameia'ydı ve verilen mesafenin Apameia'dan uzaklığı 28 mil yani 41.44 km.'ydi²³⁰.

Tüm bu yollar Dombay Ovası'nda birleştikten sonra şimdiki Dinar-Sandıklı karayolunu doğu yakasına alıp Kızlar Sivrisi diye bilinen tepenin doğu terasından Kelainai/Apameia'ya giriş yapıyordu.

Kelainai/Apameia'dan kuzeybatıya, Eumeneia'ya giden yol Samsun Dağı ve devamındaki Akdağ ile Maiandros'un bataklık alanı

Dombay Ovası'ndan Kelainai/Apameia'ya gelen yola bakış.

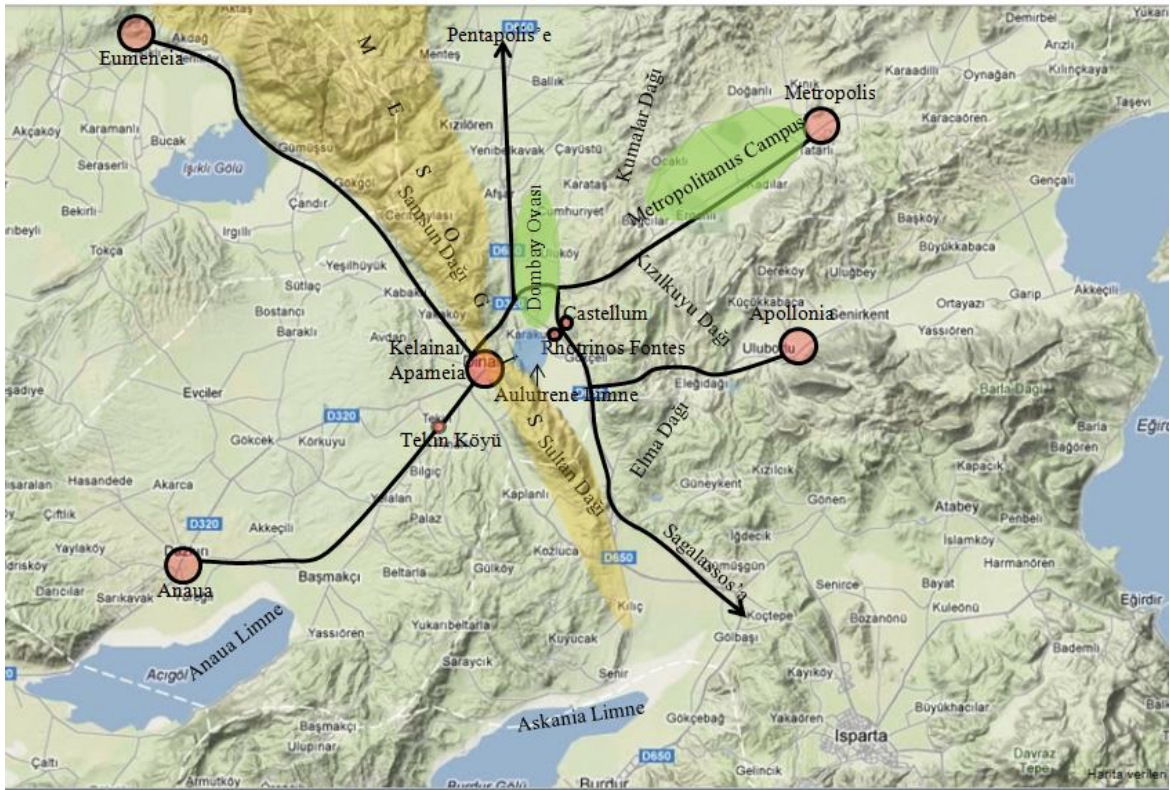
²²⁸ Drew-Bear – Eck 1976, s. 294.

²²⁹ Drew-Bear – Eck 1976, s. 294, nr. 5. *Leg. XII Fulm./ ab. Apam. XXIX.*

²³⁰ 1 Roma Mili = 1.44 km.

Mil taşında verilen mesafe, yazıtın bulunduğu mevki ile Apameia arasındaki uzaklığa tam olarak uymaktadır. Bu yol daha önce MÖ 400'lerde Genç Kyros tarafından Kelainai'dan, Peltai'a giderken kullanmıştır²³¹.

Kelainai/Apameia'dan batıya, Ephesos'a ya da Sardes'e giden yol üzerindeki ilk kent Anaua'dır²³². Strabon, Ephesos'tan doğuya gidecek herkes tarafından ortak bir yol kullanıldığından bahseder²³³. Bu yol, Kserkses'in, Kyros'un ve III. Antiokhos'un (MÖ 223-187) da daha önce kullanmış olduğu Sardes'ten gelen yolla Kolossai'da birleşiyordu ve buradan ilk olarak Anaua'ya sonra da Kelainai/Apameia'ya geliyordu²³⁴. Kelainai/Apameia'ya, ya da tersi istikametinde Anaua'ya (Dazkırı) giden yol Dinar'a bağlı Tekin köyünden geçiyordu. D. French, 1981 yılında yayınladığı makalesinde Dinar'a bağlı Tekin köyünde bir mil taşı Apameia'dan Laodikeia ve Hieropolis yönüne giden yolun güzergâhı üzerinde bulunduğunu belirtmiştir²³⁵. Kelainai/Apamei'dan Anaua'ya giden antik yol, Tekin köyü üzerinden belki de bugün hala kullanılan Tekin köyünün üzerinde bulunduğu Dinar-Başmakçı-Dazkırı modern yolunun güzergâhını takip ediyordu.

E.Yıldız

²³¹ TLit.12.

²³² TLit.10.

²³³ TLit.18.

²³⁴ Bkz. Harita 1.

²³⁵ French 1981, s. 171; Mil taşı için bkz. TEp.146.

1.8 Ticaret Yollarının Kavşağındaki Kelainai/Apameia Kibotos

Antik Dönem’de ordu sefer hareketleri için genelde kumanyanın, konaklamanın ve nakil araçlarının kolaylıkla sağlanabileceği güzargahlar seçiliyordu²³⁶. Bu yollar kullanım açısından hem iyi korunmuş hem de yüzlerce yıldır kullanılan ticaret yollarıydı. Bu ticaret yollarının geçtiği kentlerde konaklamak, karın doyurmak ve nakil araçları bulmak kolaydı. Örneğin Kyros, Kelainai’da askerleriyle birlikte 30 gün kalmıştır²³⁷. Büyük İskender’de seferi sırasında Kelainai’a uğramış ve burada askerleriyle birlikte 10 gün kalmıştır²³⁸. Bu kalış sürelerinin uzunluğu kentin bahsedilen bu ihtiyaçları karşılama konusundaki hünerini gösterse de bir kentin büyüklüğünü göstermesi açısından tek başına yeterli değildir. Zira bunlar kentin sosyal yaşamı ve kültür seviyesi hakkında pek bilgi sunmamaktadır. Manlius Vulso da Galatlar üzerine yaptığı seferde Apameia Kibotos’a uğramamış fakat kentten yaklaşık 10 km. uzaklıkta bulunan kentin su kaynaklarının bulunduğu *Rhotrinos* kaynaklarındaki *Acoridos Come*’de kamp kurmuştu²³⁹. *Consul* askerleri içinden hasta olanlarını buradan Apameia’ya göndermişti²⁴⁰. Livius’un verdiği bilgiye göre Apameia’da bölge kentleri içinde gelişmiş bir tıp merkezinin ya da doktor nüfusun varlığı anlaşılmalıdır. Dinar Devlet Hastanesi’nin önünde bulunan, 2009 yılında Drew-Bear tarafından 27. Araştırma Sonuçları Toplantısı’nda tanıtılan ve şu anda Afyon Müzesinde bulunan bir yazıt da doktor nüfusunun bu kentteki varlığını ispatlamaktadır²⁴¹. Diyalog içeren yazıtı Onesimos’un karısı doktor Eutykhis yazdırtmıştır. Yazıtın önünde duran yolcu mezar taşının sahibi Onesimos’a seslenir. Onesimos’da ona cevap verir. Yazıtın tercümesi şöyledir: “*Ey kadın doktor Eutykhis’in kahramanlaşmış kocası Onesimos! Elveda. Ölenler arasında ceset olsam bile, gözyaşı döken eşim aklıma düştüğünde beni içine alan toprağın yabancı olduğunu anlıyorum.*”

Livius’un tarihi belgesi ve bu yazıt, Apameia’nın sosyal yaşamı ve kültür seviyesini göstermesi açısından önemlidir. Kente bu donanımı veren orduların seferi değil tam tersine ticari seferlerin yoğunluğudur.

---

²³⁶ Stauner, 2005, 21-46.

²³⁷ TLit.63.

²³⁸ TLit.66.

²³⁹ Rhotrinos fontes Eldere ve Acoridos Come’nin lokalizasyonu için bkz. Ramsay 1890, s. 142 [62]; Christol - Drew-Bear 1987, s. 31-32, 43 vd.

²⁴⁰ TLit.75.

²⁴¹ Drew-Bear 2009, 451-452.

Fotoğraf A. Erdoğan

Apameia'nın Ephesos'tan sonra, Küçükasya'nın ikinci büyük ticaret merkezi olduğunu ve bu kentin hem İtalya'dan hem de Hellas'tan gelen ticari malların ortak ambarı olduğunu bildirir²⁴³.

Temizleme işlemi sonrası (Fotoğraf A. Erdoğan)

bu öneminden dolayı Kibotos epitheton'unu aldığını önermiştir²⁴⁵. Cohen'de Weber gibi Kibotos ile Apameia'dan ya da Apameia'ya taşınan içinde eşyaların olduğu sandıkların söz konusu edildiğini ileri sürmüştür²⁴⁶. Schneider ise para kasalarının söz konusu edildiğini önermiştir²⁴⁷. Ancak Kibotos için başka farklı görüşlerin de olduğu bilinmelidir.

1991 yılında, Dinar'da yol yapım çalışmaları sırasında, Marsyas kaynaklarının yakınında toplu olarak 5946 adet sikke bulunmuştur. Bulunan tüm bu sikkeler Apameia'da basılmıştır ve MÖ 133 ile MÖ 48 yılları arasına tarihlenmektedir²⁴². Hellenistik Dönem'e ait oldukça önemli olan bu buluntu Apameia gibi bir kent için şaşırtıcı değildir. Çünkü Strabon,

Apameia'nın bu üstünlüğü, her dönemde önemli ticaret yollarının kesiştiği bir kavşak üzerinde konumlanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bazı araştırmacılar tarafından kentin ticaretle olan ilişkisine bir gönderme yaptığını düşündüğü Apameia'ya eklenen "sandık, kutu" anlamına gelen "Kibotos" kelimesi de ilk kez Strabon'da karşımıza çıkar²⁴⁴. Weber, Apameia'nın bir ticaret kenti olduğunu ve

²⁴² Arslan-Devecioğlu, 2011, s. 209.

²⁴³ TLit.82.

²⁴⁴ TLit.81.

²⁴⁵ Weber, 1892, s. 14.

²⁴⁶ Cohen, 1995, 284 vd.

²⁴⁷ Schneider, 1967 I, s. 723.

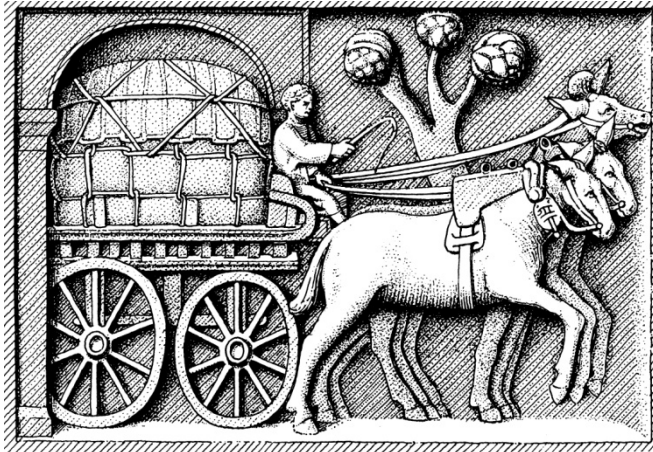

Abb. 1. W. Heinz, Strassen und Brücken im römischen Reich, Antike Welt 1988, Sondernummer, 68, Abb. 88

nı'yla da ilişkilendirilmiştir²⁴⁹. Nollé 2006 yılında Apameia'nın Hadrianus Dönemi (MS 117-138) sikkeleri üzerinde görülen kutu formundaki taşlardan ve meşhur efsanede geçen Marsyas'ın asıldığı mağaranın sandığa benzetilen formundan dolayı kente bu epitheton'un verilmiş olabileceğini önermiştir²⁵⁰.

Antik metinlerde Kelainai'dan bahseden ilk yazar Herodotosos'dur²⁵¹. O, Kserkses'in MÖ 481 yılında Hellas'a yaptığı sefer esnasında ve sefer sonrası dönüş yolunda Kelainai'a uğradığını bildirir²⁵²: 7.26-31. “Ordu, Kappadokia'daki **Kritallai**'dan sevk edilmişti. Çünkü Kserkses'in komutasında ülkeyi geçecek olan bütün birliklerin burada toplanması emredilmişti. ... **Halys Irmağı**'nı geçtikten sonra **Phrygia**'ya giriş yaptılar. Phrygia'nın içinden ilerleyerek, Maiandros ve ondan pek de küçük olmayan başka bir nehrin kaynaklarının olduğu **Kelainai**'a vardılar...(Buradan) Phrygia'luların **Anaua** olarak adlandırdığı kentin ve **tuzlu bir gölün** yanından geçerek, Phrygia'nın büyük kenti **Kolossai**'a vardı. ... Kolossai'dan hareket eden ordu, Phrygia'luların ve Lydia'luların sınırında bulunan **Kydrara**'ya geldi. Burada Kroisos tarafından yaptırılmış, üzerindeki yazıtı aracılığıyla sınırı belirten dikili bir stel vardır. Phrygia'dan Lydia'ya geçti. İkiye ayrılan yolun sol yanı Karia'ya sağ yanı Sardes'e, ... Ertesi günde Lydia'luların başkentine ulaştı. ... **Sardes**'e varınca da...”

Pasajdan anlaşılacağı üzere Kappadokia'dan Sardes'e giden yol, Kelainai'dan geçmektedir. Yol, Kappadokia'daki Kritallai'dan başlayıp – **Kelainai** – **Anaua** – **Kolossai** –

²⁴⁸ Nollé, 2006, s. 91. Ayrıca bkz. Başlık. 1.9. Kibotos ve Nuh Tufanı.

²⁴⁹ TLit.56, 57; Bresson 2011, s. 303.

²⁵⁰ Bu sikkeler için bkz. TNm.21, 22. Nollé'nin önerisi için bkz. Nollé 2006, 82-95.

²⁵¹ Hdt., 7.26.

²⁵² TLit.9, 10.

Kydrara'dan geçip Sardes'e ulaşır. Herodotosos, Kritallai ile Kelainai arasında herhangi bir kent isminden bahsetmez. Buna karşılık Kelainai'dan Sardes'e uzanan yol üzerindeki kentleri hatasız bildirir. Herodotos iç kesimlerdeki kentlerden bahsetmemesine karşın Sardes'ten Kelainai'a ulaşan yol iyi bilindiğinden bu güzergâh üzerinde konumlanan kentleri sırasıyla verebilmiştir.

Kserkses'in babası, Büyük Kral Dareios da (MÖ 521-486) Hellas üzerine yaptığı seferde yine aynı güzergahı kullanmış olmalıdır. Zira Kserkses'ten sonra zenginlikte ilk sırayı alan Lydialı ama Kelainai'da ikamet eden Pythios ona altından bir asma ve çınar hediye etmiştir²⁵³. Hediye edilen asma, Maiandros'un oğlu Kalamos (kamış) ve oğlunun arkadaşı Karpos'la (meyve, ürün) ilişkilidir ve asma aynı zamanda kentin tarımsal manzarasına da bir atıfta bulunuyor olmalıdır²⁵⁴. Pythios'un çınar hediyesi de olasılıkla Marsyas'ın asılarak derisinin yüzüldüğü ve nehir tanrısının kutsal alanındaki çınar ağacıyla ilişkilidir²⁵⁵. Pythios'un bu iki hediyesi de Kelainai'nın mitolojisine bir göndermedir. Lydialı'nın krala sunduğu hediyelerin kentle olan ilişkisinden dolayı Dareios'un da bu sefer sırasında Kelainai'dan geçtiği düşünülebilir.

Herodotosos, bu pasajda daha başkaca bilgiler de sunmakta. Örneğin Kelainai'nın Anaua'nın ve Kolossai'nın Phrygia bölgesinde buna karşılık bir sınır kenti olan Kydrara'nın, Kroisos'un bu kentte diktirdiği ve sınırı belirleyen stelden dolayı Lydia bölgesinde kaldığı ayrıca yolun Kydrara'da ikiye ayrıldığı yollardan birinin Karia'ya yani Karia içinden Ephesos'a diğerinin Sardes'e gittiğidir. Dolayısıyla daha MÖ 5 yy'nın ilk çeyreğinde hem Ephesos'dan hem de Sardes'den doğuya giden iki yolun mevcut olduğu ve bu yolların Kydrara'da birleşip Kolossai ve Anaua üzerinden Kelainai'a geldiği açıktır.

MÖ 400'lerde Genç Kyros'un, kardeşi Pers kralı Artakserkses'e karşı yaptığı sefere Ksenophon da katılmıştır. Ksenophon bu seferi anlattığı Anabasis adlı eserinde Sardes'ten hareket eden ordunun Kelainai geldiğini bildirir²⁵⁶. “*Kyros ordusuyla **Sardeis**'den hareket etti... Phrygia'nın içinden kalabalık, zengin ve büyük bir kenti olan **Kolossai**'a (Honaz)... buradan kalabalık, zengin ve büyük bir kent olan **Kelainai**'a...*” Kyros burada 30 gün kaldıktan sonra seferine anlaşılmaz bir rotayla devam etmiştir²⁵⁷. “*Buradan (Kelainai) Mysia'nın*

---

²⁵³ TLit.59.

²⁵⁴ Nollé 2006, s. 52 vd.

²⁵⁵ TLit.53.

²⁵⁶ TLit.11.

²⁵⁷ TLit.63, 12.

yakınındaki kalabalık ve son kent Peltai'a²⁵⁸ ... buradan kalabalık **Keramon Agora**²⁵⁹ kentine... buradan kalabalık **Kaystrou Pedion**²⁶⁰ kentine... buradan kalabalık **Tymbrion'a**²⁶¹ ... buradan kalabalık **Tyriaion'a** (İlgin)... Phrygia'nın son kenti **İkonion'a** (Konya) ilerledi. **Lykaonia'nın** içinden geçip... **Kappadokia'nın** içinden kalabalık, zengin ve büyük bir kent olan **Dana'ya** vardı... buradan **Kilikia'ya** geçmeye çalıştı.”

Yol, Sardeis – Kolossai – **Kelainai** – Peltai – Keramon Agora – Kaistrou Pedion – Tymbrion – Tyriaion – İkonion – Dana ve Kilikia'ya doğru devam etmektedir. Kyros'un Sardes'den Kelainai'a kadar izlediği yol, Kserkses'in de izlediği yoldur. Fakat Kyros Kelainai'dan sonra kuzeybatı'ya yönelerek yolunu uzatıyor. Oysa O, Kelainai'dan sonra Metropolis ve Holmoi üzerinden İkonion'a daha kısa ve daha çok kullanılan bir yolu tercih edebilirdi. Fakat Kyros'un başkaca hesapları olmalı aksi halde 13.000 asker²⁶² için daha uzun bir yolu tercih etmezdi. Onun amacı öncelikle para sonra da asker toplamak olmalıydı. Zira Kaystrou Pedion kentine geldiklerinde askerlerine üç aylıktan çok birikmiş borcu bulunuyordu²⁶³.

Hadrianus Dönemi'nde (117-138) Kapadokia Valiliği yapan ve Büyük İskender'in yürüyüşünü anlatan Flavius Arrianus da, Büyük İskender'in Kelainai'dan geçtiğini anlatır²⁶⁴: *Onlar (Aspendoslular) bu istekleri kabul ettikten sonra, Aleksandros Perge'ye doğru hareket etti. Oradan da Phrygia'ya doğru yola çıktı. Yolu Termessos kentinin yakınından geçiyordu. Termessos'u kısa bir zaman içinde alacağını ümit etmediğinden Sagalassos'a doğru yola çıktı. Önemsiz bir kent değildi... Buradan ismi Askania olan gölün kenarından geçerek Phrygia'ya doğru devam etti... ve beşinci gün Kelainai'a varıldı... Orada on gün kalıp ve Philippos oğlu Antigonos'u Phrygia'nın satrapı olarak atayıp... Gordion'a doğru seferine*

²⁵⁸ Kentin tam olarak yeri bilinmiyor. Kelainai/Apameia'dan Eumeneia (Işıklı) üzerinden Nakoleia'ya (Seyitgazi) giden yol üzerindedir. bkz. TIB 7, s. 357. Kelainai'dan 10 parasang (1 parasang= ykş. 5.5 km.) uzaklıkta. bkz. Xen., An., 1.2.10. Ksenophon'un verdiği mesafeye göre, Peltai antik kenti, Dinar'dan 55 km. uzaklıkta bulunan Çivril civarında olmalıdır.

²⁵⁹ Kentin yeri bilinmiyor. Ramsay'in İslam Köyü önerisi için bkz. Ramsay, 1890, s. 138; Uşak'ın doğusunda Susuzköy önerisi için bkz. Ruge, 1921b, s. 254-55.

²⁶⁰ Kaystros Ovası, Çay, Eber Gölü ve Bolvadin arasındaki geniş ovalık alan önerisi için bkz. Ramsay, Asia Minor, s. 435; Ruge, 1921a, s. 101.

²⁶¹ Yeri bilinmiyor. Holmoi (Çay) ve Philomelion (Akşehir) arasında Sultandağı bölgesi.

²⁶² TLit.64. Kyros, Kelainai'da sarayının bulunduğu parkta askerlerini denetleyip saymıştır. Onun 11.000 ağır piyade ve 2.000 kadar hafif piyade askeri vardı.

²⁶³ Xen., An., 1.2.11.

²⁶⁴ TLit13, 14.

devam etti... Gordion, Hellespontos'un yakınında, bir Phrygia kentidir. O, ertesi gün Galatia'ya ait Ankyra'ya doğru devam etti. Burada ona Paphlagonia'lı elçiler geldi... Aleksandros onları dinledikten sonra (Paphlagonia'lıları) Phrygia satrapı Kalas idaresine bıraktı. O, Kappadokia'ya doğru ilerledi. ... Sabiktas'ı Kappadokia'lılara satrap atayıp... Kilikia geçitlerine doğru ilerledi ve Kyros'un Ksenophon'la konakladığı yere vardığında..."

Büyük İskender'in, güneyden kuzeye sonrada doğuya dönen güzergâhının anlatıldığı pasaja göre yol, Aspendos – Perge – Termessos – Sagalassos – Askania Gölü – Kelainai – Gordion – Ankyra – Kappadokia ve Kilikia'ya doğru devam etmektedir. Büyük İskender'in Kelainai'dan Gordion'a giden güzergâhı belirsizdir. Çünkü ne Arrianos ne de başka bir Antik Dönem yazarı Büyük İskender'in Kelainai-Gordion arasındaki hangi kentlere uğradığı dolayısıyla nasıl bir güzergâh izlediği konusuna açıklık getirir. Kelainai'dan Gordion'a bir güzergâh için iki alternatif vardır. İlki MÖ 189 yılında Manlius Vulso'nun Galatlar üzerine yaptığı sefer esnasında izlediği Synnada (Şuhut) üzerinden, diğeri Holmoi (Çay) üzerinden²⁶⁵. İskender'in bu iki güzergâhtan hangisini tercih ettiği konusu henüz tartışmalı olduğundan Büyük İskender'in Pamphylia'dan Gordion'a gittiği güzergâh herhangi bir yanlışlığa meydan vermemek için bu başlığın sonunda oluşturulan haritada Metropolis'e kadar gösterilmiştir²⁶⁶.

MÖ 190 yılındaki Magnesia savaşı sonrası Küçükasya'da, Roma Cumhuriyeti söz sahibi olmuştur²⁶⁷. Consul Manlius Vulso da MÖ 189 yılında Galatlar üzerine yaptığı seferde Apameia'nın 10 km. kuzeydoğusunda kentin nehirlerine ait su kaynaklarının bulunduğu Rhotrinos kaynaklarının yakınında bulunan Acoridos Come'de kamp kurmuştu²⁶⁸. Seleukos onu Apameia'dan gelerek ziyaret etmiş bu sefer için Consul'e klavuzlar vermiştir. Romalı komutan Galatlar üzerine yaptığı bu askeri ve yağma yürüyüşüne Ephesos'dan başlamıştır ve Karia'dan geçip Pamphylia'ya ulaşmıştır. Vulso, Pamphylia'dan hareket edip Pisidia'nın içinden Phrygia'ya giriş yapmıştır. Onun güneyden kuzeye yaptığı bu askeri yürüyüş yolunun üzerinde Apameia da bulunuyordu. Ancak consul kenti yağmalamak için Apameia'ya girmemiştir. Çünkü Seleukos, Magnesia Savaşı öncesi ve sonrası belgelenebilir bir şekilde Apameia'da ikamet ediyordu²⁶⁹. Manlius Vulso'nun bu askeri yürüyüşü hakkındaki malumatı

²⁶⁵ Hellenistik Dönem'de Kelainai/Apameia'dan Gordion'a giden iki farklı güzergâh vardır. İlki Metropolis Ovası ve kenti geçildikten sonra kuzeye Synnada'ya yönelen diğeri yine Metropolis Ovası ve kenti geçildikten sonra Holmoi'a devam eden güzergâhtır. bkz. TIB 7, s. 140.

²⁶⁶ Bkz. Harita 1.

²⁶⁷ TLit. 78.

²⁶⁸ TLit. 15.

²⁶⁹ TLit. 73, 74, 75, 77.

Livius verir²⁷⁰: “(Manlius Vulso) Pamphylia’den dönerken ilk gün **Taurus Nehri’nin**²⁷¹ kenarında ertesi günde **Xyline Come**²⁷² diye adlandırılan yerde kamp kurdu. Oradan hareket edip kesintisiz bir yürüyüşle **Cormasa**²⁷³ kentine vardı. Bir sonraki kent **Darsa**²⁷⁴ idi; halkın korkuya kapılıp kenti terk ettiği ve her şeyin bolca stoklandığı bir kentle karşılaştı. Bataklıklar boyunca ilerlerken Lysione’den²⁷⁵ gelen elçiler kentlerini teslim ettiler. Oradan, her türlü meyvenin bereketli ve bol olarak bulunduğu **Sagalassos** bölgesine gelindi. ... Oradan **Acoridos Come** diye bilinen **Rhotrinos kaynaklarının**²⁷⁶ olduğu bölgeye ilerleyerek kamp kurdu. Ertesi gün oraya **Apamea**’dan Seleucus geldi. Consul, hastaları ve ayak bağı olan eşyaları Apamea’ya gönderdi, Seleucus tarafından verilen klavuzlarla birlikte o gün **Metropolis Ovasına**²⁷⁷ doğru yüründü. Ertesi gün Phrygia’daki **Dyniai’a**²⁷⁸ doğru ilerledi. Oradan **Synnada**’ya (Şuhut) geldi.”

Romalı komutanın güneyden kuzeye doğru yaptığı bu yürüyüş yolu üzerinde bulunan Rhotrinos kaynakları ve Acoridos Come Apameia’nın teritoryumu içinde bulunur ve Apameia’nın yaklaşık 10 km. kuzeydoğusundadır²⁷⁹.

MÖ 88 yılında Pontos Kralı Mithridates VI Eupator, Roma Cumhuriyeti’nin Küçükasya’daki varlığına son vermek amacıyla Phrygia’ya doğru ilerlemeye başlamıştır²⁸⁰. Buradan itibaren Mithradates’in Phrygia’da izdiği yol Büyük İskender’in takip ettiği yoldur²⁸¹. Antik metinler, Mithridates’in Gordion’dan Apameia’ya doğru yapmış olduğu askeri yürüyüşün durak yerleri hakkında sessizdir. Bilinen sadece Büyük İskender’in takip ettiği

²⁷⁰ TLit.15, 16.

²⁷¹ Taurus nehri=Bozçay deresi-Korkuteli, bkz. TIB 8-2, s. 873 (s.v. Tauros(1)).

²⁷² Xyline Come=Mahmutlar(?), bkz. TIB 8-2, s. 917.

²⁷³ Cormasa=Kozluca, bkz. TIB 8-2, s. 653.

²⁷⁴ Darsa=Yarıklı gölü yakını, yeri bilinmiyor, bkz. TIB 8-2, s. 513.

²⁷⁵ Lysione, yeri bilinmiyor ama bu bölgede ismi bilinen Lysis nehri= Bozçay, Eren Çayı daha eskiden Gebren Çayı. Bu nehir Pamphylia ve Karia sınırında doğar ve Askania Limne’ye (Burdur Gölü) dökülür, bkz. TIB 8-2, s. 699.

²⁷⁶ Rhotrinos kaynakları= Eldere (Aulutrene) Ramsay, 1890, s. 142 [62]; Christol - Drew-Bear, 1987, 30 vd.; Acoridos Come= Akçaköy, bkz. Christol - Drew-Bear, 1987, s. 31.

²⁷⁷ Metropolis Ovası=Çölovası (Metropolitanus Campus); Metropolis=Tatarlı, bkz. TIB 7, s. 339-40 (s.v. Metropolis (1)).

²⁷⁸ Dyniai=Karadilli(?), bkz. Ramsay, 1890, s. 142 s.v. Khelidonia.

²⁷⁹ Rhocrinos kaynakları ve Acoridos Come’nin lokalizasyonu için bkz. Ramsay, 1890, s. 142 [62]; Christol-Drew-Bear, 1987, s. 30 vd.

²⁸⁰ TLit.17.

²⁸¹ TLit.17.

yolun tersi istikametinde Apameia'ya doğru yürüyüşe geçtiğidir. Pontos Kralı Mithridates, bu yürüyüş esnasında Büyük İskender'in kamp kurduğu yerlerde konaklamanın kendisine talih getireceğini düşünüyordu²⁸². Fakat aynı şekilde edebi metinler Büyük İskender'in Kelainai'dan Gordion'a yaptığı askeri yürüyüşün mola yerleri hakkında da bilgi vermediği için bu yürüyüşün rotası şimdilik iki olasılığı barındırır. O, Apameia'ya vardığında herhangi bir direnişle karşılaşmadı. Zira kent Büyük İskender zaminındaki gibi büyük bir deprem felaketine maruz kalmıştı. Mithradates, kentin harap olduğunu görünce kentin yeniden imar edilmesi için 100 talanta bağışta bulunmuştur²⁸³. Buradan Laodikeia'ya geçti²⁸⁴. Maiandros Vadisi boyunca ilerleyen Mithradates, Tralleis²⁸⁵, Maiandros üzerindeki Magnesia'dan geçip Ephesos'a ulaşmıştır²⁸⁶.

Strabon da, batıdan doğuya yapılacak bir yolculuk için güzergâh verir²⁸⁷. “*Ephesos'tan, doğuya doğru seyahat edecek herkes tarafından ortak bir yol kullanıldığından, Artemidoros da bu yolu kullanır. Ephesos'tan, Phrygia'ya doğru giden yol, Magnesia (Manisa), Tralleis (Maiandros Ovasında), Nysa (Sultanhisar) ve Antiokheia'yı (Çiftlik- Maiandros üzerinde bir Karia Kenti) geçerek Karia'nın sınır kenti Karura'ya (Tekkeköy'ün kuzey batısında- Laodikeia yakınında) ulaşır, bu yol yedi yüz kırk stadion'dur. Buradan sonrası Phrygia'dır. Yol, Laodikeia (Goncalı), Apameia, Metropolis (Tatarlı) ve Khelidonia'dan geçip, Paroreia'nın başlangıcı Holmoi'a (Çay'a bağlı Karamık Karacaören Kasabasına) ulaşır. Karura'dan buraya kadar olan mesafe dokuz yüz yirmi stadion'un üzerindedir. Philomelion'dan (Akşehir), Paroreia'nın sonuna doğru, Lykaonia yakınında bulunan Tyriaion'a mesafe beş yüz stadion'dan biraz fazladır. Daha sonra Lykaonia gelir.*”

Bu metinlerden anlaşılacağı üzere batı-doğu ve güney-kuzey yönlü tüm yollar Kelainai/Apameia'dan geçmektedir²⁸⁸. Askeri seferler genellikle konaklamanın ve iaşenin kolaylıkla sağlanacağı kentlerden geçmektedir. Dolayısıyla metinlerde bahsedilen yollar aynı zamanda Küçükasya'nın ticari yol haritası da olmalıdır. Ve Kelainai/Apameia Kibotos bu ticaret yol haritasının karadaki başkentidir.

²⁸² TLit.17.

²⁸³ TLit.80.

²⁸⁴ Str. 12.8.16.

²⁸⁵ Mithridates'in, Phrygia'ya girip Maiandros Vadisi boyunca ilerlediği güzergâhın ayrıntıları için bkz. Arslan, 2007, s. 143 vd.

²⁸⁶ TLit.17.

²⁸⁷ TLit.18.

²⁸⁸ Harita 1.

Herodotosos tarafından bahsedilen ve Persler tarafından kullanılan ünlü *Pers Kral Yolu* hakkında pek çok araştırmacı, bu yolun güzergâhıyla ilgili olarak farklı önerilerde bulunmuştur²⁸⁹. Bu öneriler içinde Müller de dâhil onun haritasından anlaşılacağı üzerine *Tübingen Atlas des Vorderen Orients (TAVO)* hariç tutulacak olursa hiçbirisi *Pers Kral Yolu*'nun Kelainai'dan geçtiğini öngörmez. Oysa yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere hem Kserkses hem Kyros hatta olasılıkla Dareios da Sardeis-Susa arası güzergâhta Kelainai'dan geçmiştir. Kserkses ve Kyros Kelainai'da kendileri için kraliyet sarayları yaptırmıştır²⁹⁰. Herodotosos'da Kral Yolu hakkında bilgi verdiği pasajında yol boyunca kraliyet konutları ve kervansarayların olduğunu ve yolun, ahalinin ikamet ettiği yerlerden güvenlik içinde geçtiğini belirtmektedir²⁹¹. Şu halde Kral Yolu'nun *Pessinus*'tan *Kelainai*'a uğramadan *Hermos* (Gediz) Vadisi boyunca *Sardes*'e ulaştığını önermek bu güzergâhın kısalığı için yapılıyorsa böyle bir öneri antik metinlerle uyumsuz. Esasen Persler, Susa'dan *Sardes*'e ulaşan en kestirme yolu tercih etmediler. Aksine kendilerinden önce Asurların, Hititlerin ve diğerlerinin Küçükasya'da hâlihazırda kullandıkları yolları hazır buldular²⁹². Bu yollar, taş döşeli olmamalarına rağmen askerlerin, savaş arabalarının, malzemelerinin ve savaş birliklerinin erzaklarını taşıyan arabaların süratle hareket etmesi, seyyahların, tüccarların kolay bir ulaşımaya sahip olması ayrıca hayvanların ve ticari malların taşınması için elverişliydi. Bu yollar Persler tarafından yenilenip, geliştirilmiş ve sonra da ölçülmüştür²⁹³. Bundan dolayı ünlü *Pers Kral Yolu*'nun güzergâhı için antik belgelerin sessiz kaldığı hallerde en kısa yolu tercih etmek kuşkusuz güzergâhın tespiti konusunda hataya neden olur. Zira *Susa*'dan *Sardes*'e giden yol için en kısa güzergâh tercih edilseydi yol *Kappadokia*'dan *Halys*'ten (Kızılırmak) geçmez aksine *Kilikia Geçitleri*'nden sonra daha kısa bir yol olan *Ikonion* (Konya) üzerinden *Sardes*'e ulaşırdı.

Herodotosos'un naklettiği gibi *Pers Kral Yolu* üzerinde kraliyet konutları ve kervansarayları vardı. Bu yol ticari ilişkilerin sıkı bir şekilde yaşandığı bir başka deyişle insan yoğunluğu bakımından kalabalık olan kentlerden geçiyordu. Pers Kralı Kserkses'ten sonra dünyanın en zengini Pythios'un, Kelainai'daki varlığı da olasılıkla kentin bu yol ağının merkezinde konumlanmasıyla ilişkilidir. Tüm bu bilgi ve belgelerin ışığında *Pers Kral Yolu*'nun Kelainai'dan geçtiğini önermek, yolun bu kentten geçmediğini önermekten daha tutarlı ve daha geçerlidir.

---

²⁸⁹ Harita 2.

²⁹⁰ TLit.40, 41, 42.

²⁹¹ Hdt., 5.52.

²⁹² Wiesehöfer, 2003, s. 122 vd.

²⁹³ Wiesehöfer, 2003, s. 123. bkz. Hdt., 5.52.

Kelainai/Apameia Kibotos antik kenti tüm yönlü yolların birleştiği merkezi bir noktada konumlanmıştır. Bu özelliğinden dolayı kent, aktif ticari hareketliliğin buluşma noktası olmuştur. Strabon eserini yazdığı dönemde Apameia'nın Ephesos'tan sonra Küçükasya'nın ikinci büyük ticaret merkezi olduğunu belirtir²⁹⁴. Kent Erken İmparatorluk Dönemi'nde Roma'dan ve Hellas'tan gelen ticari malların ortak ambarı konumundadır.

Apameia, Roma hâkimiyetinde MÖ 51 yılından MS 138 yılına kadar yaklaşık 200 yıl boyunca belgelenen bir şekilde conventus (mahkeme) merkezi olarak hizmet görmüştür²⁹⁵. Apameia bir ticaret kenti olması sebebiyle zaten çok sayıda insanı kendine çekmektedir. Buna ek olarak conventus zamanlarında civar kentlerden gelen çok sayıda insanla birlikte kentin oldukça kalabalık bir görüntüye kavuştuğu anlaşılmaktadır. Bu insan yığını kentin ticari hayatını da olumlu olarak etkilemekteydi. Dio Chrysostomus (MS 1.-2. yy.) Apameia'da verdiği söylevinde kent için övgü dolu sözler sarfetmiştir²⁹⁶. Chrysostomus'un söylevine göre Apameia, *Phrygia*, *Lydia*, *Karia*, *Kappadokia*, *Pamphylia* ve *Pisidia* halklarının toplanma ve pazar yeridir. Ayrıca her yıl Apameia'da mahkemeler düzenlenmektedir. Burada sayısız insan toplanmaktadır, davalılar, davacılar, hatipler, yönetici memurlar, köleler, hizmetçiler, kadın satıcıları, katircılar, seyyar satıcılar, fahişeler ve de zanaatkârlar²⁹⁷. Yoğun bir insan kitlesini kendine çeken kent, tarih boyunca ordu ve ticari seferlerinin durak noktası olduğundan konaklama, karın doyurma, sağlık, nakil araçları temin etme vb. konularında da gelişmiştir.

Fakat Konstantinopolis'in kurulmasıyla birlikte Apameia'da ağır bir ekonomik gerileme de başlamıştır²⁹⁸. Anadolu daki yol ağı şimdi Boğazda kurulan kente göre yeniden şekil almıştır. Maiaindros'u takip eden yol o tarihten itibaren bölgesel bir yola dönüştüğünden Apameia kenara itilmiştir²⁹⁹. Ve o zamana kadar dünyaya açık olan şehir batı ve kuzey yönlü yolların birçoğunu kaybetmekle artık önemini yitirmeye başlamıştır.

---

²⁹⁴ TLit.82.

²⁹⁵ Bkz. Başlık. 2.8. *Roma İmparatorluğu Altında Apameia*.

²⁹⁶ TLit.84; Nollé, Dion Chrysostomos'un Apameia'daki şenlik kutlamalarına katılmak üzere olasılıkla MS 2. yüzyılın ilk on yılında Apameia'da bulunduğunu belirtir. Nollé 2006, s. 65.

²⁹⁷ TLit.84.

²⁹⁸ Nollé 2006, s. 65.

²⁹⁹ Weber 1892, s. 7.

1.9 Kibotos ve Nuh Tufanı

Apameia Kibotos MS 2. yüzyılın sonu ile MS 3. yüzyılın ilk yarısında Nuh Tufanı betimli bir dizi bronz sikke serisi basmıştır. Bu sikkeler Roma imparatorları'ndan Septimius Severus (193-211), Macrinus (217-218), Severus Alexander (222-235), III. Gordianus (238-244), I. Philippus (244-249) ve Trebonianus Gallus (251-253) dönemlerine aittir. Sikkelerin ön yüzlerinde dönemin imparatorunun büstü, arka yüzlerinde ise *Eski ve Yeni Ahit*'te bahsedilen tanrı-

SNGvA Nr. 3506, Septimius Severus

SNGvA, no. 8347, III. Gordianus

sal bir olay betimlenmiştir. Bu betimleme iki ayrı sahneyi içerir. İlk sahne kabaran sular üzerinde yüzen sandık formundaki bir geminin içinde seyahat eden Nuh ve karısıdır. Bu sahne geleneğe uygun olarak ağzında bir zeytin dalıyla gelen güvercinle ve sandığın diğer köşesinde Nuh'un ilk denemesinde gönderdiği karga ya da ikinci bir güvercinin betimlenmesiyle sonlandırılmıştır. İkinci sahne ise tufandan kurtulan Nuh ve karısının karaya ayak basması ve tanrıya olan şükranlarını göstermek için havaya kalkan sağ elle bitirilmiştir. Sandığın ön yüzünde ise Nuh ismi aynı tipteki diğer sikkelerden bilindiği üzere ΝΩΕ (Nōε) olarak yazılmıştır.

MÖ 3. yüzyılda Aleksandreia'da, Yahudilerin kutsal kitabı Yunanca'ya çevrilmişti. *Septuaginta* adıyla anılan bu çevirinin *Genesis* bölümünde Nuh'un Gemisi *Kibotos* (sandık, kutu) olarak anılır. Çünkü geminin dört köşesi vardı ve bu haliyle gemi bir sandık formunda olmalıydı. Bu yüzden kentin bastığı ve Nuh Tufanı'nı hikâye eden sikkelerin arka yüzünde betimlenen geminin formu, geleneğe uygun olarak köşeli sandık formundaydı.

Vet. Test. Gen. 6,14: ποιησον οὖν σεαυτῷ κιβωτὸν ἐκ ξύλων τετραγώνων. "Böylece (Nuh) kendisi için dört köşeli ahşaptan bir gemi yaptı."

Ayrıca Nuh'un ismi, tıpkı *Septuaginta*'da yazıldığı gibi, kentin sikkeleri üzerinde betimlenmiş kutu formundaki geminin ön yüzünde de yine "ΝΩΕ" olarak yazıldı.

Vet. Test. Gen. 8.6: μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἠνέφξεν Νῶε τὴν θυρίδα τῆς κιβωτοῦ, "Nuh, kırk gün sonra geminin kapısını açtı."

Nuh'un Gemisi'nin Apameia'ya indiğine ve insanoğlunun burada yeniden çoğaldığına ilişkin tasvirli sikkelerin haricinde geminin Apameia'ya indiğine dair yazılı kaynaklar da mevcuttur. *Sibylla Kehanetleri* olarak bilinen kehanetler kitabının birincisinde Ararat Dağı'nın genel inanın aksine Armenia'da değil, Phrygia'daki Marsyas Nehri kaynaklarının üzerinde oldu-

ğundan ve geminin buraya indiğinden bahsedilir³⁰⁰: "*Phrygia'nın kara toprağında yüksek bir dağ, adı Ararat, çünkü dağın üstünde bütün herkes tufandan kurtulmuş ve kalplerde oraya karşı duyulan büyük bir arzu. Orada başlıyor büyük Marsyas Nehri'nin kaynakları, sular çekilince, yüksek dağların zirvesinde kaldı gemi.*"

Marsyas Nehri'nin kaynakları *akropolisin* yumuşak bir eğimle birleştiği kayalık bir tepenin altından çıkar. Kentin ortasından hızlı bir şekilde akan nehir, kentin önüne geldiğinde biraz duraksar sonra *Maiandros* Nehri'ne karışır³⁰¹.

SNGvA, no. 3473.

Marsyas, Apameia'nın bastırılmış olduğu sikkeler üzerinde en çok betimlenen nehir/kent tanrısıdır. *Marsyas* bu sikkelerin arka yüzlerinde genellikle *Maiandros* motifi üzerinde yürür halde *aulosunu* çalarken betimlenmiştir. Kentin içinde ve etrafında pek çok su kaynağı vardır. Bunlar-

dan birisi olan ve Miletos'la Priene arasında denize dökülmeden önce kıvrılarak akan, bu şekildeki akışı nedeniyle de *Maiandros* *lamak*³⁰² teriminin yaratıcısı olan ve geçtiği bölgeye hayat veren *Maiandros*, kentle aynı ismi taşıyan *Kelainai akropolisinin* bulunduğu *Toptepe'nin* eteklerinden çıkar³⁰³.

Antik Dönem'de *Therma* olarak adlandırılan günümüzde ise eski isminin anlamına sadık kalan "Ilica Suyu" da kentin tiyatrosunun bulunduğu *Üçlerce Tepe'nin* (Berekynthion Tepesi) eteklerinden çıkıp kentin etrafında bulunan bütün diğer nehirler gibi *Maiandros'a* karışır³⁰⁴. *Obrimas* (Düden) ise kentin güney nekropolünün önünden büyük bir hacimle fişkirir. Kentin batısından ovada uysal bir şekilde akan ve bugün *Norgas* olarak adlandırılan köyden kaynağını alan *Orgas* ve bugün nehir bent duvarları görülen ancak kentin tarihinde adı geçmeyen ve kaynağını *Eber* (Yeşilçat) köyünden alan bir başka nehir de kentin içinden geçen *Maiandros'a* karışır³⁰⁵. Bunların dışında kentin içinden ya da hemen yakınından fişkiran başkaca küçük su kaynakları da mevcuttur³⁰⁶. Kentin her tarafından fişkiran bu kaynaklar olasılıkla Nuh Tufa-

³⁰⁰ TLit.57.

³⁰¹ TLit.25, 26, 27; Bkz. Başlık. 1.2.3. *Marsyas*.

³⁰² Str., 12.8.15: σκολιός ὢν εἰς ὑπερβολὴν ὥστε ἐξ ἐκείνου τὰς σκολιότητος ἀπάσας μαιάνδρους καλεῖσθαι. "*Kıvrımlı olarak aktığından, tüm kıvrımlı olan şeyler Maiandros olarak adlandırılır.*"

³⁰³ TLit.29, 30; Bkz. Başlık. 1.2.2. *Maiandros*.

³⁰⁴ Başlık. 1.2.6. *Therma*.

³⁰⁵ Bkz. Başlık. 1.2.4. *Orgas* ve Başlık. 1.2.8. *Eber Kaynakları*.

³⁰⁶ Bkz. Başlık. 1.2.7. *Klaion ve Gelon*.

nı'yla ilişkilendirilmişti³⁰⁷. Zira Tufan'a sebep olan sular sadece gökyüzünden inmemiş, aynı zamanda yerden de fişkırmıştı³⁰⁸: "*Nuh altı yüz yaşındayken, ikinci ayın, on yedinci günü bütün dipsiz kaynaklar fişkirdi, gökyüzünün kapakları açıldı ve yeryüzüne kırk gün kırk gece yağmur yağdı.*" Ararat Dağı'nın eteğine kurulan Apameia'da, Tufan'a sebep olan bu kaynaklar hâlâ görülebilmekteydi

MS 6. yüzyıl Bizans tarihçilerinden Ioannes Malalas da Nuh'un Gemisi'nin Pisidia'daki Ararat Dağı'na indiğini ve ahşaplarının hâlâ burada olduğundan bahseder³⁰⁹: "*Tufan sona erdikten sonra gemi Pisidia'daki Ararat Dağı'na indi ve (geminin) ahşapları hâlâ buradadır. Nuh'un soyu doğurdu, hem erkekler hem de kadınlar çoğaldı.*"

Apameia, Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Asia Eyaleti'nin önemli bir şehri olarak bilinse de bazı dönemlerde komşu eyaletlere bağlı bir kent olarak da gözükmetedir. Örneğin MÖ 56-49/48 tarihleri arasında Kilikia Eyaleti'ne bağlı bir kentti³¹⁰. Cicero, Kilikia valiliği yaptığı sırada Roma İmparatorluğu boyunca bir *conventus* merkezi olan Apameia'da MÖ 51 yılında bu mahkemenin düzenlenmesi için kentte bulunmuştu³¹¹. MS 4. yüzyılın başlarında da Pisidia doğuya doğru genişlerken bölgenin sınırında bulunan Apameia da bu genişleme sonrası Pisidia'ya dâhil olmuştur³¹². Apameia MS 4. yüzyıldan Ioannes Malalas'ın eserini yazdığı dönem içerisinde Pisidia'ya bağlı bir kent olarak gözükmetedir. Malalas'ın bahsettiği Pisidia'daki Ararat Dağı da Sibylla Kehanetleri'nde geçen Marsyas'ın kaynakları üzerindeki Ararat Dağı olmalıdır.

Nuh'un Gemisi'nin Apameia'da bulunan Ararat Dağı'na indiğini bildiren belgelerin aksine genel kanı Armenia'da bulunan Ararat Dağı'na indiği şeklindedir. Kuran'ı Kerim'de ise yerden

³⁰⁷ Kenti kuşatan bu nehirler için bkz. Harita 7 ve 9.

³⁰⁸ TLit.56.

³⁰⁹ Io. Mal., *Chron.* 3.233; TLit.57.

³¹⁰ Magie 1950, s. 402, dn. 76; s. 1245, 1256.

³¹¹ Cic., *Att.* 5.16.2; 5.20.1; Cic., *Fam.* 15.4.2.

³¹² MS 308-311 aralığına tarihlenen ve Latince olarak kaleme alınan Apameia'ya ait bir yazıtta Pisidia valisi Valerius Diogenes, İmparator Galerius'un eşi Galeria Valeria Augusta'ya, Apameia'da bir ithafta bulunmaktadır (TEp.11). Bu yazıtın Apameia tarihi için önemi MS 4. yy.'ın başlarında kentin Asia Eyaleti'nin bir kenti olarak değil Pisidia Eyaleti'ne bağlı bir kent olarak gözükmesidir. Apameia bu yüzyılın başlarında genişletilerek yeniden düzenlenen Pisidia'ya dâhil olmuş ve belki de Valerius Diogenes bu düzenlemeden sonraki Pisidia'nın ilk valisi olarak atanmıştır (Belke – Mersich 1990, s. 78/79). Apameia'nın bu yüzyılın başlarında Pisidia'ya bağlı bir kent olarak gözükmesini 325 yılında Nikaia'da düzenlenen consil toplantısının tutanakları da onaylar (Ramsay 1890, s. 393). Nikaia Consil Toplantısı'na katılan kentler bağlı oldukları eyaletin ismi altında sıralanmıştır. Bu listede Pisidia'nın bir kenti olarak gözükken Apameia Kibotos, *Tarsicius* isminde bir piskoposla temsil edilmiştir.

fişkırın ve gökyüzünden inen sular kesildikten Nuh'un Gemisi'nin Cudi Dağı'na indiği yazılıdır³¹³. Gerek Ararat gerekse Cudi dağları oldukça yüksek ve kutsal kitaplardaki anlatıya en uygun dağlardır³¹⁴: "*Su yükseldi, yeryüzünde alabildiğine çoğaldı ve gemi suyun üzerinde yüzmeye başladı. Su yeryüzünde öyle yükseldi ki, gökyüzünün altındaki bütün yüksek dağlar su altında kaldı. Su bütün yüksek dağları on beş arşın aştı. Ve gemi yedinci ayın on yedinci günü Ararat Dağı'na oturdu. Su, onuncu aya kadar sürekli azaldı. On birinci ayın ilk gününde dağların dorukları görüldü.*"

Apameia'da Marsyas Nehri kaynaklarının üzerinde bulunan Ararat Dağı'nın yüksekliği 1000 metrenin biraz üzerindedir. Sadece kentin çevresinde bulunan dağlar değil, Anadolu'nun farklı bölgelerinde bulunan pek çok dağ bu yükseklikten oldukça fazladır. Geleneğe göre Ararat Dağı diğer yüksek dağlardan daha yüksekti. Pagan inanışına sahip Apameia'nın, mono-teist bir tanrı anlayışının geleneği olan Nuh Tufanı'nı bastığı sikkeler üzerinde ayrıntılı bir şekilde resmederken, geminin yüksek bir dağa indiğini Apameia yöneticileri atlamışlar mıydı? Üstelik kentin çevresinde daha yüksek dağlar varken niçin Marsyas Nehri kaynaklarının üzerinde bulunan ve daha az yüksekliğe sahip bir dağ seçilmişti? Böyle bir seçimin nedeni geminin dümeni ve küreklerinin olmaması, bundan dolayı geminin tanrısal bir iradeyle insanoğlunun yeniden çoğalacağı yere gidiyor olması mıydı? Yoksa Nuh Tufanı'nı betimleyen sikkeler sadece bir imge miydi?

Bu sorulara cevap aramak Sisyphos işi olarak nitelendirilmelidir³¹⁵. Bu yüzden Apameia'nın MS 2. yüzyılın sonundan itibaren aniden Nuh Tufanı'nı betimleyen bir dizi sikke

---

³¹³ Kuran'ı Kerim, Hud Suresi, 44. Ayet: "*Allah tarafından: Ey arz (yer) suyunu yut, ey gök sen de tut. Denildi. Su çekildi ve iş bitirildi. Gemi de Cudi Dağı'nın üzerinde durdu. Zulmeden millet Allah'ın rahmetinden uzak olsun denildi.*"

³¹⁴ *Vet. Test. Gen. 7.18-20 ve 8.4-5: καὶ ἐπεκράτει τὸ ὕδωρ καὶ ἐπληθύνετο σφόδρα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπεφέρετο ἡ κιβωτὸς ἐπάνω τοῦ ὕδατος. τὸ δὲ ὕδωρ ἐπεκράτει σφόδρα σφοδρῶς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπεκάλυψεν πάντα τὰ ὄρη τὰ ὑψηλά, ἃ ἦν ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ· δέκα πέντε πῆχεις ἐπάνω ὑψώθη τὸ ὕδωρ καὶ ἐπεκάλυψεν πάντα τὰ ὄρη τὰ ὑψηλά. ... καὶ ἐκάθισεν ἡ κιβωτὸς ἐν μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ, ἑβδόμη καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός, ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Αραρατ. τὸ δὲ ὕδωρ πορευόμενον ἠλαττονοῦτο ἕως τοῦ δεκάτου μηνός· ἐν δὲ τῷ ἑνδεκάτῳ μηνί, τῇ πρώτῃ τοῦ μηνός, ὤφθησαν αἱ κεφαλαὶ τῶν ὀρέων.*

³¹⁵ Sisyphos, İlkçağ'ın efsanevi kişiliklerindedir. Sisyphos, akli ve kurnazlığıyla tanrıları kandırmaya çalıştığından ölümler ülkesinde ilginç bir cezaya çarptırılır. Onun cezası kocaman bir kayayı tepeye doğru itmektir. Kaya, tepeye varmak üzereyken bir güç onu tepeden aşağıya kadar yuvarlıyordu. Bu sonsuza kadar tekrarlanan bir cezaydı. Bu yüzden onun yaptığı iş yararsız ve anlamsızdı. Bkz. Hom., *Ody.*, XI. 593-600.

basmasına neden olan olay ya da olayları kentin tarihi içinde araştırmak bu konuda bir sonuca ulaşmayı sağlayabilir.

Hellenistik Dönem krallarından çoğunun yaptığı gibi Seleukoslar da Küçük Asya'da birçok koloni kenti kurmuştur. Antiokhos Soter (MS 281-261) Galatlara karşı kazandığı zaferden sonra egemenlik sahası içinde bulunan bölgelerin güvenliğini, özellikle de Galatlar'a karşı sağlayabilmek için Küçük Asya'nın stratejik noktalarında askeri amaçlı pek çok koloni kent kurmuştur³¹⁶. Daha önce Kelainai olarak adlandırılan Apameia, Seleukos Kralı Antiokhos Soter tarafından yeniden adlandırılmıştı³¹⁷. Antiokhos Soter, kent ahalisini Kelainai'nın bitişiğinde kurduğu bu yeni kente taşıdı. Trebilco bu tarihte yeni yerleşimciler olarak Apameia'ya Yahudi halkının yerleştirilmiş olabileceğini ama kesin olarak III. Antiokhos (222-187) Dönemi'nde yerleştirilmiş olduğunu belirtmektedir³¹⁸. Bu koloni kentlerin kuruluş amacı bölgedeki isyan hareketlerinin bastırılması, haberleşme, askeri ve ticari yolların güvenliği, yani bölge güvenliğinin sağlanmasına yönelikti. Yeni kurulan bu kentlere aynı zamanda yeni yerleşimciler de gönderiliyordu. Yeni yerleşimcilerin içinde Yahudiler daha bir önemliydi. Büyük İskender, Yahudilere atalarının geleneklerine uygun ibadet özgürlüğünü tanımış ve aynı koşulları Babil ve Med ülkesindeki Yahudilere de sağlayacağına söz vermişti³¹⁹. Büyük İskender'in ardılları da aynı şekilde Yahudilere ve onların inanç sistemine saygı gösterdiler. Seleukosların Yahudilere karşı olan bu olumlu tutumuna Nuh'un soyundan geldiğine inanan Yahudiler de Seleukoslara bağlılıklarını göstererek karşılık vermişti. Yahudilerin koloni kentlere gönderilmeleri işte bu genel durum içinde değerlendirilmelidir. MS 1. yüzyılda yaşamış olan Yahudi yazar Flavius Iosephus, Yahudilerin tarihini anlattığı eserinde yukarıda bahsedilenleri açığa çıkaran bir mektuptan bahseder. III. Antiokhos'un Lydia Valisi Zeuksis'e yazdığı bu mektup 212-205/4 arasına tarihlenir³²⁰: *"Kral Antiokhos, saygıdeğer Zeuksis'i selamlar. İyi ve sıhhatliysen bizzat ben de iyiyim. Lydia ve Phrygia'daki halkların isyanda olduğunu öğrendiğim zaman, bu durumun benim tarafımdan ciddi şekilde ele alınması gerektiğini düşündüm ve ne yapılması gerektiği konusunda dostlarıma danıştıktan sonra, Mezopotamya ve Babil'den*

³¹⁶ Arslan 2000, s. 76.

³¹⁷ Apameia'nın daha önce Kelainai olarak adlandırıldığına dair belgeler için bkz. Hdt. 7.26; Xen., *An.* 1.2; Str. 12.8; Liv. 38.13; Plin., *Nat.* 5.106; Curt., *Hist.* 3.1; Arr., *An.* 1.29; Ar., *Ars.* 2.13.1.21; Max. Tyr. 2.8; Paus. 10.30.9; Hrd., 3.1.275; App., *Syr.* 6.36.

³¹⁸ Trebilco'nun bu haklı düşüncesi III. Antiokhos'un Lydia Valisi Zeuksis'e yazdığı bir mektuba dayanır. Bkz. Trebilco 1991, s. 86.

³¹⁹ Jos., *AJ*, 11.336-339.

³²⁰ TLit.72.

iki bin Yahudi aileyi eşyalarıyla birlikte kalelere ve en zaruri yerlere yerleştirmeye karar verdim. Çünkü Yahudilerin, Tanrılarına olan dindarlıklarından dolayı bizim çıkarlarımızı da iyi niyetle koruyacaklarını ve de atalarımızdan onların güvenilir olduklarını biliyorum. Bu nedenle, nakil sırasında sorun çıkarsa dahi söz vermiş bulunduğum için kendi atalarının yasalarına göre yaşamalarını istiyorum. Onları adı geçen yerlere getirdiğin zaman, her birine ev, inşa edebilecekleri bir yer ve ekip biçebilecekleri ve üzüm yetiştirebilecekleri arazi vereceksin ve on yıl süreyle tarım ürünleri vergisinden muaf tutacaksın. Bunun yanı sıra, topraktan ürün alıncaya dek, hizmetlilerini besleyebilmeleri için tahıl verilsin, ayrıca kamu hizmetinde çalışanlara da ihtiyaçlarına yetecek miktarda verilsin ki, böylece bizden gördükleri iyi muamelelerin karşılığında bizim çıkarlarımız için daha istekli olsunlar. Onların halkına mümkün olduğunca özen göster ki, başkaları tarafından rahatsız edilmesinler."

III. Antiokhos'un yazdığı mektuptan anlaşılacağı üzere Yahudiler, Lydia ve Phrygia'daki kalelere ve en gerekli yerlere ayrıcalıklı bir şekilde yerleştirilmiştir. Mektupta Yahudilerin yerleştirileceği yerler anılmış olmasına karşın, Iosephus'un metninde bu yerler belirtilmemiştir. Fakat Yahudilerin iskân edileceği bu yeni yerleşim yerlerinin en başında Apameia olmalıdır. Çünkü Apameia bir ticaret kentiydi, kuzey-güney, doğu-batı yönlü yolların birleştiği bir kavşak noktasında konumlanmıştı³²¹. Ayrıca kent Büyük İskender'in kuşatarak ele geçirmeyi göze alamadığı korunaklı bir kaleye de sahipti³²². Hatta kentin bu özel konumu nedeniyle III. Antiokhos da Magnesia Savaşı (MÖ 190) öncesi ve sonrası, krallığını güvenli bir kaleye sahip olan Apameia'dan yönetmişti³²³.

Yahudiler bu yeni diasporada kendi yasalarına uygun yaşama garantisini kraldan almışlardı ve onların yeni yurtlarındaki hamisi de bir valiydi.

MÖ 62 yılında L. Valerius Flaccus, Yahudiler tarafından tapınak vergisi olarak ödenen ve Apameia'da toplanan 100 *pondustan* az bir altına el koymuştu³²⁴. Bu büyüklükte bir para elbette ki sadece Apameia'da yaşayan Yahudi ahalisinden toplanmamıştı. Ancak paranın top-

³²¹ Bkz. Harita 1.

³²² Büyük İskender, MÖ 333 yılının ilk aylarında Kelainai'a gelmişti. Ancak alınması güç olan bu kaleye saldırmak yerine kent yöneticileriyle antlaşma yapmayı tercih etmiştir. Bkz. TLit.65, 66.

³²³ TLit.73, 74, 78; III. Antiokhos, özellikle de oğlu IV. Seleukos (MÖ 187-175), MÖ 188 yılında imzalanan barış anlaşmasına kadar Apameia'daydı. Liv. 38.38; TLit.75.

³²⁴ Cic., *Flac.* 66-69; Liv. 38.38.13 talentum ne minus pondo octoginta = 1 talentum 80 pondus'tan az değildir.; 1 talentum=25.86 kg.

landığı yerin Apameia olması önemlidir. Bu, Apameia'daki Yahudi topluluğunun nüfusu sorununu çözmesine de büyük bir topluluk olduğuna işaret eder³²⁵.

Yahudilerin Apameia'daki varlığının uzun süreli olduğunu gösteren belge, MS 212'den sonraya tarihlenen şimdilik tek bir mezar yazıtıdır³²⁶. Yunan ve Roma isimleri taşıyan bu Yahudi çiftin mezar stelinde yazıtın son kısmında yer alan cezalandırma pagan inancında görülen aksine parasal değil tanrısaldır: "*Ben Ioulianus torunu, Ioulianus oğlu Aurelius Rufus, bu heroon'u kendim ve hayat arkadaşım Aurelia Tatiane için yaptırđım. Bu mezara başka birisi defnedilemez. Şayet birisi buna cüret edecekse, Yahudilerin yasasını öğrensın.*"

Kelainai/Apameia tüm yönlü yolların kavşak noktasında bulunmasının bir sonucu olarak aynı zamanda farklı kültürlerin ve inançların buluşma noktasıydı. Burada yaşayan farklı halk grupları kentin sosyal, kültürel, dinsel vb. yaşamsal değerlerine şekil veriyordu. Kentin bu sosyo-kültürel faktörlerini yerel ahalinin dışında kentte yaşayan Phrygia-Lydia³²⁷, Pers, Yunan, Yahudi, Roma³²⁸ ve hatta Roma İmparatorluğu tarafından henüz onay görmeyen yeni tek tanrı inancının gizli taraftarları olan Hıristiyan ahalileri de dönemsal olarak etkiledi³²⁹. İki yüz yıldan fazla bir süre Anadolu'yu hâkimiyeti altında tutan Pers krallarının burada sarayları hatta Kyros'un Maiandros Nehri'nin ortasından geçtiği bir *paradeisosu* dahi vardı³³⁰. Kelainai/Apameia'daki bu farklı halk gruplarının mevcudiyeti beraberinde bu halkların kültürel ve inançsal değerlerine karşılıklı saygıyı tesis etmiş olmalıydı. Apameia'nın MS 2. yüzyılın sonlarından 3. yüzyılın ortalarına kadar Yahudi-Hıristiyan inanç sisteminin kabullendiği Nuh Tufanı'nı betimleyen bir dizi bronz sikke bastırması bu inanç sisteminin taraftarlarına, daha çok da Yahudilere karşı olan saygıdan ileri gelmekteydi³³¹. Çünkü, sikkeler üzerinde adı ge-

³²⁵ Bresson 2011, s. 303.

³²⁶ TEp.108.

³²⁷ 2008-2010 tarihleri arasında Bordeaux ve Münih üniversitelerinin ortaklaşa yürüttüğü Kelainai-Apameia Projesi kapsamında kentte yapılan yüzey araştırmalarında Lydia dilinde yazılmış bir mezar steli bulunmuştur. Bu yazıtı Ignasio Adiego ve Askold Ivantchik, "*Une inscription lydiene de Kélainai*" başlığı altında, Bordeaux'da 21-22 Ekim 2010 tarihlerinde düzenlenen "*Kelainai-Apameia Kibotos: Eine achämenidische, hellenistische und römische Metropole. Drei Jahre Forschungen*" başlıklı sempozyumda tanıtmıştır. Sempozyum yayını baskıdadır (Kelainai II).

³²⁸ Kentte ele geçen yazıtlardan Romalı yurttaşların Apameia'daki varlığı belgelenmiştir. TEp.17, 18, 19; ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος ὁ Ἀπαμέων καὶ οἱ κατοικοῦντες Ῥωμαῖοι ifadesiyle başlayan bazı yazıtlar için bkz. TEp.21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31.

³²⁹ Apameia'daki Hristiyanlar için bkz. Başlık. 3.2.4. *Mezar Yazıtları – Hristiyan Yazıtları*.

³³⁰ TLit.40, 41, 42.

³³¹ Trebilco 1991, s. 94.

çen kentin yüksek kademesindeki memurlar, *agonothetes*, *panegyriarkhes*, *asiarkhes* ve *arkhiereus* yani yüksek pagan yöneticileridir³³².

Arie Kindler, sikkeler üzerindeki tufan betimlemesinde dalgalar üzerinde yüzen gemi ile karadaki şükran sahnesinin zamansal sırasının hem Antik Dünya hem de günümüzün alışılmış sıralanışın tersi istikametinde, yani sağdan sola doğru sıralanmış olduğunu belirtip, betimlemenin böyle bir sıralanışla okunmasının İbranice yazım yönüyle uygunluk gösterdiğine dikkat çekmiştir³³³. Buna karşılık, *Eski ve Yeni Ahi'*te Nuh'un karısının bu gelenekte aktif rolü olmamasına karşın Apameia'nın basmış olduğu sikkeler üzerinde görülen Tufan betimlemesinde sandığın ön yüzüne yazılmış Nuh'un ismi (NQE) hariç, Nuh'un karısı, Nuh ile eşit ve aktif bir pozisyonda görülmektedir³³⁴. Kentin basmış olduğu sikkeler üzerinde betimlenen hikâye ile Yahudi geleneğinde görülen Nuh Tufanı'ndaki bu zıtlık Hellen

Thomas Bulfinch, *The Age of Fable*, Philadelphia 1897

mitolojisindeki Deukalion ve karısı Pyrrha'nın tufanla ilgili hikâyesiyle uyumludur³³⁵. Bu anlatıya göre Zeus, insanoğlunu yaptığı fena işlerden dolayı yok etme kararı aldığı anda bir tek Prometheus'un Kelaino'dan olma oğlu Deukalion ve karısı Pyrrha hayatta kalmıştır. Zeus'un yaptığı bu tufanda sadece göklerden yağmur inmedi, aynı zamanda Zeus, kardeşi Poseidon'a üç dişli yabasını toprağa vurmasını söyledi. Böylece aynı zamanda yarılan topraktan fişkıran kaynakların suyu da her yeri kapladı. Bundan dolayı Phrygia'nın sınırında bulunan Kelainai/Apameia kenti, bu yerel tufan hikâyesiyle monoteist tanrı inancının sahiplendiği Nuh Tufanı hikâyesini birleştirmede zorluk çekmedi³³⁶. Kentin ilk olarak Kelainai ismi altında kurulup anılmasını Strabon yerel bir anlatıya dayanarak şöyle açıklamıştır³³⁷: "*Kent, Poseidon'un, Danaios'un kızlarından birisi olan Kelaino'dan olan oğlu Kelainos'tan ya da bir yangın felaketinden sonra siyahlaşan taşlardan dolayı bu isimle anılır.*" Kelainai, bir rivayete

³³² Zwingmann 2011, s. 102.

³³³ Kindler 1971, s. 29.

³³⁴ Trebilco 1991, s. 93-94; Zwingmann 2011, s. 101.

³³⁵ Ov., *Met.*, I.235-350.

³³⁶ Trebilco 1996, s. 93; Nollé 2006, s. 93; Zwingmann 2011, s. 100-101.

³³⁷ TLit.58.

göre adını Poseidon'un oğlu Kelainos'tan almıştır. Kentin yurttaşları bu hikâyeyi hatırlayarak Kelainos'un annesi *Kelaino* ile Phrygia'da hayatı yeniden başlatan Deukalion'un annesi *Kelaino* arasında bir ilişki kurmuş olmalıydı.

Kentin bastırıldığı sikkeler üzerinde Yahudi geleneğinin aksine etkin bir rol üstlenen Nuh'un karısı, Yahudilerin de karşı çıkmadığı bir şekilde Deukalion'un karısı Pyrrha ile bütünleştirilmişti. Bir Phrygia kenti olan Apameia'nın insanoğlunun yeniden çoğaldığı yer olması kentin yerel geleneğiyle de uyumluydu. Çünkü MS 3. yüzyılda Apameia'nın komşusu Laodikeia'da yaşamış gramerci ve hatip (rhetor) Menandros'un bildirdiğine göre, Phrygialılar en eski barbarlardı³³⁸: "*Birinci bölümde yerleşimcileri Hellenler ve Barbarlar diye ayıracağım. İkinci bölümde ise en eski Barbar yerleşimcilerini örneğin Phrygialılar ya da en büyük krallıkları örneğin Lydialılar ya da Persler ya da Aithiopialılar ya da Skythialılar diye ayıracağım.*"

Hellen mitolojisinde geminin indiği iki tepeli Parnassos Dağı, Marsyas Nehri kaynaklarının hemen yanında iki tepe üzerinde kurulmuş Kelainai/Apameia kentinin topografik manzarasıyla da uyumluydu. Aynı zamanda suyla ilgili tufan hikâyelerinde geçen, yerden fışkıran sular kentin her tarafından fışkıran ve bugün bile görülebilen bu kaynaklarla coğrafi bir benzerlik gösterip genel manzaraya uygunluk gösteriyordu. Apameia'nın, tufan sonrası geminin indiği ve insanoğlunun burada, yeniden çoğaldığı argümanlarını besleyen, yukarıda anlatılanların dışında bu tufan hikâyesini sahiplenmesini kolaylaştıran başka bir şey daha vardı. Apameia, Miladi Takvim'in başlangıç yıllarında "Kibotos" olarak da anılıyordu³³⁹: "*Daha sonra Kibotos olarak adlandırılan Apameia ve Laodikeia gelir. Bunlar Phrygia'daki en büyük kentlerdir.*"

Septuaginta'da Nuh'un gemisi *Kibotos* olarak anılmıştı. Apameia'nın da *Kibotos* olarak anılması Nuh'un Gemisi'nin Marsyas kaynaklarının üzerindeki Ararat Dağı'na inişini kolaylaştıran diğer bir faktör olmalıydı. İlk kez, Strabon (MÖ 64 - MS 24) tarafından, yani Nuh Tufanı'nı betimleyen sikkelerden yaklaşık iki yüz yıl önce kentin "Kibotos" olarak anıldığı belirtilmiştir. Kibotos genel olarak "sandık, kutu, kasa" manasında kullanılmıştır. Bu takma adın kent için ne ya da neyi ifade ettiği ise bilim insanları tarafından henüz kesin bir şekilde çözüme kavuşturulamamış bir konudur. Bu araştırmacılardan Weber, Apameia'nın bir ticaret kenti

---

³³⁸ Men. Rh., 353.31-354.9: Τοὺς δὲ οἰκήσαντας διαιρήσομεν μιᾶ μὲν τομῇ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, δευτέρῃ δὲ βαρβάρων μὲν ἢ τῶν ἀρχαιοτάτων, ὥσπερ Φρυγῶν, ἢ βασιλικωτάτων, ὥσπερ Λυδῶν ἢ Μήδων ἢ Περσῶν ἢ Αἰθιοπῶν ἢ Σκυθῶν.

³³⁹ Str., 12.8.13; TLit.81.

olduğunu ve bu öneminden dolayı *Kibotos* takma adını aldığını önerdi³⁴⁰. Cohen'de Weber gibi kentin ticari önemine vurgu yapıp Apameia'dan ya da Apameia'ya taşınan, içinde eşyaların olduğu sandıkların söz konusu edildiğini³⁴¹; Schneider para kasalarının söz konusu edildiğini önermiştir³⁴². Reinach ise yerel bir yer isminin Yunancalaşmış bir formu olabileceğini³⁴³; Alain Bresson da, Nuh'un Gemisi'ne işaret edebileceğini, bunun da Yahudi topluluğunun kentteki varlığını gösterdiğini belirtmiştir³⁴⁴. Traianus Decicus (MS 249-251) zamanında dolaşıma sunulan bir sikkenin arka yüzünde çıplak Heros Kelainos görülmektedir³⁴⁵. Sol elinde mızrak tutan Kelainos sağ elindeki kapla önünde duran sepet biçimli başka bir kaba ya da altara ya da bir kaya parçasına su dökmektedir. Imhoof-Blumer Kelainos'un ayaklarının önünde duran ve içine su akıttığı nesneyle kentin ek ismi olan *Kibotos*'un söz konusu edilmiş olabileceğini önermiştir³⁴⁶. Nollé

ise, Marsyas'ın yüzülen derisinin asıldığı mağaranın sandık biçimindeki formunu *Kibotos* olarak değerlendirmiştir³⁴⁷. Görüleceği üzere, Apameia'nın takma adı *Kibotos* hususunda bir-

BMC Phrygia, 155

birinden farklı öneriler mevcuttur.

Kent, İmparator Hadrianus (MS 117-138) Dönemi'nde bu konuya ışık tutabilecek bir dizi sikke basmıştır³⁴⁸. Bu sikkelerin ön yüzüne Hadrianus'un portresi yer almaktaydı. Arka yüzüne ise sırtını kaya mağarasına dayayarak uzanmış şekilde Marsyas betimlenmiştir. Marsyas yukarı kalkan sağ eliyle bereket boynuzunu, aşağıda duran sol eliyle de tek ağızlı, çift gövdeli flütünü tutmaktadır. Marsyas'ın omuz, baş ve kolunun üzerinde ise kutu formunda beş sandık ya da kaya parçası, altında ise devrilmiş bir vazodan akan su betimlenmiştir. Sikkenin ön yüzüne "Αδριανος Και Σεβ", arka yüzüne ise "Απαμεων Μαρσυας Κιβοτοι" yazılmıştır. Fakat hemen belirtmek gerekir ki bu kutu biçimindeki sandık ya da kaya parçalarının sayısı dolaşımdaki aynı tip sikkelerde farklılık

³⁴⁰ Weber 1892, s. 14.

³⁴¹ Cohen 1995, s. 281, 284 dn. 6.

³⁴² Schneider 1967, s. 723.

³⁴³ Reinach 1913, s. 19.

³⁴⁴ Bresson 2011, s. 303.

³⁴⁵ TNm.37.

³⁴⁶ Imhoof-Blumer 1901, I s. 214, nr. 29.

³⁴⁷ Nollé 2006, s. 89.

³⁴⁸ TNm.21, 22.

gösterir³⁴⁹. Bundan dolayı sikkelerde görülen kutu formundaki sandık ya da kaya parçalarının sayısı özel bir anlam ifade etmese gerek. Bunlar sadece Marsyas'ın üzerine düşen nesnelere ifade ediyor olmalıdır. Ayrıca, Apameia'nın tekil formundaki “Kibotos” takma adı Hadrianus Dönemi'nde basılan bu sikkelerde çoğul formda karşımıza çıkmaktadır. Şu halde *Kibotos*, birden fazla olan benzer formdaki nesnelere tekil olarak ifade edildiği doğal ya da yapay bir yapı olmalıdır. Hadrianus zamanında basılan aynı tip betimlemeye sahip, olasılıkla kısa aralıklarla farklı zamanlarda dolaşıma sürülen bu sikkelerde sayısı değişen kutu formundaki nesnelere sürekli Marsyas'ın üzerine düşüyor olarak betimlenmiştir. Böyle bir resimleme *Kibotos* ile Marsyas arasında sıkı bir ilişkinin varlığı düşüncesini hâkim kılar. Bu açıklamalara dayanarak bilim insanlarının *Kibotos*'la ilgili yaptığı öneriler dikkate alındığında Nollé'nin Marsyas'ın mağarasını *Kibotos* olarak değerlendirmesi, en isabetlisi gibi gözükmektedir. Buna karşılık, Nollé'nin *Kibotos*'un çoğul formu için getirdiği öneri ise kuşkuyla karşılanmalıdır. Nollé, Marsyas'ın üzerine düşen kutu biçimindeki kaya parçalarını İmparator Hadrianus (MS 117-138) zamanında Marsyas'a ait mağaranın tavanının çöktüğü ve bu çökme sonrasında kutu biçiminde kayaların, yani *Kibotoi* oluştuğunu önermiştir³⁵⁰. Nollé mağara tavanının çökmesini açıkça bir depreme bağlamasa da Büyük İskender ve Mithridates dönemlerinde yaşanan büyük depremlere dikkat çekerek antik kentin sıkça depremlere maruz kaldığına işaret etmiştir. Ancak sandık formundaki taşların Marsyas'ın üzerine düşüyor olarak resimlenmesi *Kibotoi*'un oluşma evresine değil, aksine bir depreme işaret etmektedir.

Hadrianus Dönemi'nde (MS 117-138) MS 124 yılı ve sonrasında Mithridatius ve oğlu Granius'un Apameia'nın caddelerinde bir dizi onarım faaliyetinde buldukları bilinmektedir³⁵¹. Yine bu dönemde MS 124 yılı Asia valisi Pompeius Falco'nun eşi Sossia Polla'nın kentin hayırseveri, kahramanı, kurtarıcısı olarak anılması ve Marsyas'ın mağarasının tavanının çöktüğünü betimleyen kentin bir dizi sikke basması kentte bir depremin yaşandığına işaret etmektedir³⁵².

³⁴⁹ Kutu formundaki 3 sandık/kaya parçası için bkz. BMC Phrygia, 158.

³⁵⁰ Nollé 2006, s. 83-90. Fakat Nollé'nin *Kibotoi* önerisi şüpheyle karşılanmalıdır. Marsyas'ın üzerine düşen kutu formundaki kaya parçaları *Kibotos*'ların oluşmasına değil, Hadrianus Dönemi'nde yaşanan depreme ilişkilidir. Bkz. Başlık 1.4. *Kelainai ve Apameia'nın Lokalizasyonu*.

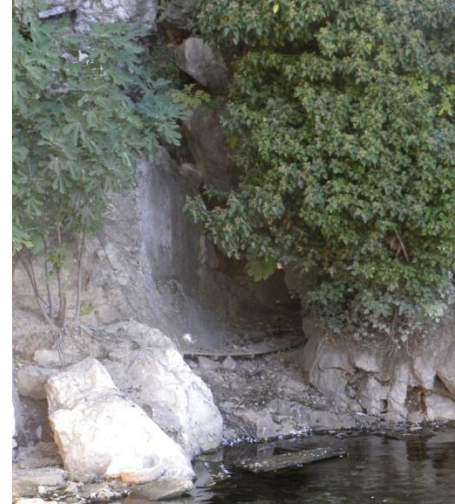
³⁵¹ TEp.23, 24.

³⁵² Nümismatik belge için bkz. TNm.21, 22.; Sossia Polla'nın onurlandırıldığı yazıt için bkz. TEp.21; Hadrianus zamanında Apameia'da olması muhtemel deprem önerisinin ayrıntıları için bkz. Başlık 2.8. *Roma İmparatorluğu Altında Apameia*.

Böyle bir durumda Nollé'nin Marsyas'ın mağarasını *Kibotos* olarak değerlendirmesi ve Hadrianus zamanında *Kibotos*'un tavanının çökmesi doğru bir değerlendirme olmasına karşın, çoğul formda görülen *Kibotoi* önerisi kuşkuyla karşılanmalıdır. Şu halde, madem ki Marsyas'ın mağarası bir *Kibotos*'tu o halde bu mağaradan birkaç tane daha olmalıydı. Böylece sikkelerde çoğul formda görülen *Kibotoi*'a bir açıklama getirebilir. Gerçekten de Marsyas'ın kaynaklarının bulunduğu bölgede yan yana duran iki mağara ile bu mağaraların altında nispeten daha küçük bir mağara bugün hâlâ görülebilmektedir.

Marsyas'ın mağraları

Marsyas'ın kaynağındaki mağara

Yan yana duran bu iki büyük mağaradan birisinin girişi günümüzde taş örgüyle kapatılmıştır. Kelainai yurttaşlarını bir zamanlar Küçükasya'nın en savaşçı ve yağmacı halkı Galatların saldırılarına karşı korumuş Marsyas'ın kutsal alanında görülebilen bu mağaralar olasılıkla kentin belirteci olarak tekil formda *Kibotos* olarak anılmıştı. Ayrıca, Marsyas'ın üzerine düşen sandık formundaki kayalar yalnızca Marsyas kült alanındaki mağara tavanlarının çöktüğü anlamına gelmeyebilir. Zira Curtius Rufus'un kentle ilgili, özellikle de Marsyas'la ilgili aktardığı bilgiler dikkate alınacak olursa, Marsyas'ın Maiandros'a kavuşana kadar aktığı kısa mecrasında kentin ortasına geldiğinde aniden yer altına batıp sonra yeniden yüzeye çıkıyor olmalıydı. Zira Kelainai'nın Klasik Dönem *agora*'sından kaynaklarını alan Marsyas, kentin ortasına geldiğinde "Lykos" olarak adlandırılmaktaydı³⁵³: *Diğer taraftan nehir, istinat duvarlarının içinden aktığı evrede adını muhafaza eder fakat istinat duvarlarının dışında büyük bir güç ve bir hacimle dalgalarını sürüklediği zaman (nehri) Lykos diye adlandırırılar."* Antik Dönem'de bazı nehirler *Lykos* olarak adlandırılmıştır. Bu nehirlerin bu isimle anılmasının sebebi yüzeyde akarken aniden yerin altına akması ve bir süre

³⁵³ TLit.23

sonra tekrar yeryüzüne çıkmasıydı. Böyle nehirlerin bir kentte olması Eskiçağ'ın insanlarınca o bölgenin depremlere neden olan boşluklarla dolu olduğuna işaret ederdi³⁵⁴. Ovidius *Lycus* hakkında şunları söyler³⁵⁵: "*Doğa burada yeni su kaynakları ortaya çıkardı, diğer taraftan ötekileri (hali hazırda akan su kaynaklarını) kapattı. Dünyanın en dibinde meydana gelen yer sarsıntılarıyla ya nehirler harekete geçip fışkırır ya da bütünüyle kuruyarak batarlar. Nitekim Lykos o yerde toprak tarafından bir çatlaktan tamamen içeri çekilip yutulur, buradan uzak başka bir açıklıktan yeniden doğar...*". Apameia'nın komşusu Laodikeia'da da Lykos isminde böyle bir nehir vardı ve bu nehirden Strabon şöyle bahsetmiştir³⁵⁶: "*Bu nehirden dolayı kent, Lykos yakınındaki Laodikeia olarak söylenir. Kentin üst tarafında Kadmos Dağı uzanır ve oradan Lykos Irmağı ile dağla aynı ismi taşıyan diğer bir ırmak akar. Fakat Lykos birçok yerde yer altından akar ve sonra yüzeye çıkınca diğer ırmaklarla birleşir. Lykos aynı zamanda kentin hem boşluklarla dolu hem de depremlere hassas olduğuna işaret eder.*"

Marsyas'la ilişkisi olan mağaralar ve Marsyas'ın yüzeyde akarken aniden batıp biraz ilerde tekrar yeryüzüne çıktığı galeriler kentin "Kibotos" olarak anılmasına neden olmuş olabilir. Hatta kentin her tarafından fışkıran kaynaklar da kentin boşluklarla dolu olduğunu göstermekteydi. Kentin her tarafında görülen bu boşluklar Apameia'nın Kibotos olarak anılmasına neden olmuş olabilir. Bundan dolayı Hadrianus Dönemi'nde dolaşıma sunulan sikkelerde Marsyas'ın üzerine düşen kutu formundaki kayalar bir depreme, çoğul formda yazılan "Kibotoi" da hem mağara ya da mağaraların hem de galeri ya da galerilerin çöktüğüne işaret ediyor olmalıydı. Sonuç olarak sikkeler üzerinde çoğul formda görülen "Kibotoi", hem Bresson'un daima tekil formda görülmesi beklenen Nuh'un *Kibotos*'u için, hem de Reinach'ın Yunancalaşmış yerel bir yer ismi önerisiyle uyumluluk göstermez. Diğer yandan, Weber'in, Cohen'in ve Schneider'in Kibotos için yaptığı öneriler Kelainai/Apameia'nın Herodotos zamanından beri bilinen ticari önemine vurgu yaptığından, ihtimal dahilinde de olsa, düşük derecedir. Bu bilgilerden hareketle kentin en önemli tanrılarında Marsyas ile bağlantısı olması beklenen Kibotos, Nuh'un *Kibotos*'unun Marsyas'ın kaynaklarının üzerinde bulunan Ararat Dağı'na inmesine sadece yardımcı olmuş olmalıdır.

Kelanai/Apameia kenti Karia ve Ionia'ya kadar uzanan Mesogis Dağı'nın (Akdağ) eteğine kurulmuştu³⁵⁷. Mesogis Dağı'nın terasında, Marsyas Nehri kaynaklarının üzerinde Erken

---

³⁵⁴ Str., 12.8.16.

³⁵⁵ Ov. *Met.* 15. 270-278; TLit.24.

³⁵⁶ Str., 12.8.16; TLit.24.

³⁵⁷ TLit.3.

Bizans Dönemi'ne tarihlenen bir kilise mevcuttur³⁵⁸. Kilisenin etrafında Antik Dönem'e ait herhangi bir yapılaşma görülmez. Bu kilise antik kentin yerleşim alanının dışına, diğer yandan kente en yakın ama çıkılması ve inilmesi zahmetli olan Marsyas Nehri kaynaklarının üzerine inşa edilmiştir. Kilise'nin buraya inşa edilmesi olasılıkla Nuh'un gemisinin indiği varsayılan Marsyas Nehri kaynaklarının üzerinde bulunan kutsal Ararat Dağı'yla ilişkili olmalıdır³⁵⁹.

Marsyas kaynaklarının üzerindeki Ararat Dağı

---

³⁵⁸ Bkz. Başlık. 1.3. *Kentin Topografyası*.

³⁵⁹ Weber 1892, s.36; Kienlin 2011, s. 215; Zwingmann 2011, s. 105.

İKİNCİ BÖLÜM

KELAINAI / APAMEIA KIBOTOS'UN TARİHİ

2.1 Pers Dönemi Öncesi Kelainai

Kelainai/Apameia Kibotos'un kurulduğu bölge, Burdur Gölü'nün güneyinde, en önemli neolitik yerleşim yerlerinden biri olan ve MÖ 7. bin yıla kadar giden Hacılar Höyüğü'nden 60 km. uzaklıkta ve Denizli'nin Çivril ilçesinde, MÖ 4. bin yıla kadar giden yerleşim izleriyle Beycesultan Höyüğü'nün 55 km. kuzeybatısında bulunmaktadır. Kalkolitik Çağ'dan itibaren yerleşim gören Kusura Höyüğü'nün ise 37 km. güneyinde bulunmaktadır.

Kelainai/Apameia Kibotos antik kenti, Anadolu'nun her yanından gelen yolların birleştiği bir kavşak noktasında konumlandığından Antik Dönem'de Küçükasya'nın en merkezi ve en önemli kentlerinden birisiydi. Ayrıca burada her tarafından dik, birbirine yakın iki korunaklı tepe vardı. Suyun varlığı önemliydi ve bu iki tepenin her yanından su kaynakları fişkiriyordu. Böyle konuma sahip olan bir yerin, Kalkolitik Çağ'a kadar giden yerleşim yerleriyle etrafının sarılması burada daha eskiye dayanan bir yerleşimin olabileceğini mümkün kılmaktadır.

Kelainai/Apameia olasılıkla Antik Dönem'den çok daha önce iskân edilmişti³⁶⁰. Burada yapılan araştırmalarda ele geçen Hitit Dönemi'ne ait keramik parçaları kentin en azından 2. bin yılda iskân edildiğini ortaya çıkarmıştır³⁶¹. Buna karşılık 2. ya da 1. bin yılın ilk yarısında hangi isimle anıldığı bilgi ve belge eksikliği nedeniyle şimdilik belirsizliğini korumaktadır.

Hitit krallarından I. Hattuşili (1565-1540) Dönemi'nden itibaren Hitit kaynaklarında Arzawa ismine rastlanmaktadır. Arzawa, Luwiya'nın bir parçasıydı ve Anadolu'nun güneybatısı ve batısını Akdeniz'den Menderes kaynaklarına kadar olan bir bölgeyi kapsıyordu³⁶². II. Murşili (1318-1290), Arzawa'yı üç vasaal krallığa ayırdı. Bu krallıklardan Mira ve Kuwalia daha sonra birleştirilmiştir³⁶³. İlk kez Herodotos tarafından anılan Kelainai'da, bu krallığın sınırları içinde kalmıştır. Diğer yandan Mira ve Kuwalia'nın sınırlarıyla ilgili öneriler farklılık gösterdiğinden bilim insanları arasında bu konu hala tartışmalıdır. Fakat bu öneriler arasında Kelainai'ı doğrudan ilgilendirenini Cornelius yapmıştır. Cornelius, Kuwalia ve Kelainai özdeşliğini önerdi³⁶⁴. Bu öneri, Hititçe Kuwalia³⁶⁵ kelimesinin "*koyu, mavi, karahisar*" ve

³⁶⁰ Nunn 2011, s. 17.

³⁶¹ Dupont - Lungu, 2011, s. 250 vd.

³⁶² Nunn 2011, s. 19-20.

³⁶³ Nunn 2011, s. 20.

³⁶⁴ Cornelius 1958, s. 395; Cornelius 1973, s. 182.

Yunanca Kelainos kelimesinin de “siyah, koyu, karanlık” anlamına gelmesindeki mana benzerliğine dayanıyordu.

Hititlerden sonra Kelainai’ın da içinde bulunduğu bölgeye Balkanlar üzerinden boğazları geçerek Anadolu’ya giriş yapan Phrygia’lılar hâkim olmuştur. Herodotos ve Strabon’a göre *Thrak* kökenli olan *Phrygler*, *Brygler*le aynı insanlardı ve Makedonialıların komşularıydı³⁶⁶. *Phrygler*, Herodotos’un ifadesinden anlaşıldığına göre *Halys*’ten (Kızılırmak) *Kydrara*’ya (Denizli/Pamukkale?) kadar olan topraklara hâkim olmuşlardı ve bu bölge isimlerine izafeten Phrygia olarak adlandırılmaktaydı³⁶⁷. Ksenophon da Kelainai’ın büyük, zengin ve kalabalık bir Phrygia kenti olduğundan bahseder³⁶⁸. Livius ise Kelainai’ın bir zamanlar Phrygia’nın başkenti olduğundan bahseder³⁶⁹.

Kelainai, Phrygia’nın güneyinde Lydia’nın sınırlarına yakındır. Burada yapılan yüzey araştırmalarında ele geçen keramik parçaları kentteki Lydia izlerini de ortaya çıkarmıştır³⁷⁰. Esasen bunun aksi durumu düşünülemezdi. Zira Kserkses MÖ yak. 481 yılındaki Yunanistan seferi öncesinde Kelainai’a vardığında onu burada kraldan sonra zenginlikte ilk sırayı alan ve Kelainai’da ikamet eden Pythios karşılamıştı ve o bir Lydia’lıydı³⁷¹. Buna ek olarak burada yapılan yüzey araştırmaları sırasında Lydia dilinde yazılmış bir mezar yazıtı da bulunmuştur³⁷². Buna ek olarak 1996 yılında Dinar’da yapılan bir inşaat çalışması sırasında Lydia’lıların Kelainai’daki varlığına işaret eden elektron sikkeler de bulunmuştur³⁷³.

³⁶⁵ Friedrich 1952, s. 122, s.v. Kuualiu; Ünal 2007, s. 381, s.v. Kuwaliu-/kuliu-.

³⁶⁶ Hdt, 7.73; Str. 12.3.20.

³⁶⁷ TLit.9, 10.

³⁶⁸ TLit.11.

³⁶⁹ TLit.67.

³⁷⁰ Dupont-Lungu 2011, s. 252.

³⁷¹ TLit.61.

³⁷² Bu yazıtı Ignasio Adiego ve Askold Ivantchik, “Une inscription lydienne de Kélainai” başlığı altında Bordeaux’da 21-22 Ekim 2010 tarihlerinde düzenlenen “Kelainai-Apameia Kibotos: Eine achämenidische, hellenistische und römische Metropole. Drei Jahre Forschungen” başlıklı sempozyumda tanıtmıştır. Sempozyum yayını baskıdadır.

³⁷³ Summerer 2011, s. 35, dn. 15.

2.2 Pers Hâkimiyeti Altında Kelainai

Persler'in Kelainai'daki varlığını bize ilk olarak Herodotos bildirir. Pers Kralı Kserkses, MÖ yak. 481 yılında Hellas üzerine düzenlediği seferi sırasında devasa bir orduyla Kelainai'a geldiğinde³⁷⁴, onu ve ordusunu, burada ikamet eden Lydia'lı Atys oğlu Pythios büyük bir misafirperverlikle karşılamıştır³⁷⁵: *“Bu kentte oturan Atys oğlu Lydia'lı Pythios, bizzat Kserkses'i ve kralın tüm ordusunu büyük bir misafirperverlikle ağırladı. Ve savaş için para vermek istediğini bildirdi. Pythios, para vermek istediğini bildirince, Kserkses yanındaki Perslilere, Pythios'un kim olduğunu ve ne kadar bir varlığı sahip ki bunları söyleyebildiğini, sordu. Onlar da, ey Kral! Baban Dareios'a altından yapılmış çınar ve asma'yi hediye eden kişi o'dur ve şimdi de bizim bildiğimiz insanlar arasında senden sonra zenginlikte ilk o gelir. Söylenenler karşısından şaşkına dönen Kserkses, Pythios'a ne kadar bir servete sahip olduğunu bizzat kendisi sordu. Ey Kral! Dedi. Senden gizleyecek değilim, ne kadar olduğunu ben de bilmiyorum, ama sana ayrıntılarıyla açıklayacağım. Zira senin Helen denizine doğru ulaştığına hızlı sefere çıktığını öğrenince, parasal varlığımı, bu savaş için sana vermek istediğimden hesap ettim. Hesabıma göre, benim iki milyon gümüş ve dört milyon Dareikos stater'inden yedi bin eksik servetim var. Tüm bunları sana sunuyorum. Geriye kalan kölelerim ve de arazilerim benim için yeterli. O bunları söyleyince, bu sözlerden hoşlanan Kserkses'de dedi ki: Ey konuksever Lydialı! Persia ülkesinden ayrıldığımdan beri senden başka hiç kimse ordumu böyle misafirperver bir şekilde karşılamadı, savaş için bana malını veren olmadı. Sen orduma büyük bir konukseverlik gösterdin ve büyük bir para sundun. Ben de sana bunlara karşılık olarak şu onuru bahşediyorum. Hem benim konuğum olmanı hem de yaklaşık olarak dört milyon stater'ine tarafımdan yedi bin (stater) veriyorum. Böylece sana benim tarafımdan bir lutufta bulunulsun. Elindekilerin sende kalsın, her zaman böyle bir insan olarak kal. Çünkü ne şimdi ne de gelecekte bunlardan dolayı pişman olmayacaksın.”* Pasajdan, Atys oğlu Lydialı Pythios'un kraldan sonraki en büyük servete sahip olduğu anlaşılmaktadır. Onun böyle bir servete ve arazilere sahip olması araştırmacıların onun kimliği konusunda önerilerde bulunmasına neden olmuştur³⁷⁶. Ayrıca Pythios'un Kserkses'in babası Dareios'la da görüştü-

³⁷⁴ Herodotos'un bildirdiğine göre bu ordu 1.700.000 askerden daha fazlaydı. Bkz. Hdt. 7.60; 7.184. Ancak bu sayı abartılıdır. Bkz. Flower 2007, s. 819-823; Lee 2007, 805-806.

³⁷⁵ TLit.61.

³⁷⁶ Bazı araştırmacılara göre Pythios, Lydia kralı Kroisos'un torunuydu. Sekunda 1991, s. 119; Scardino 2007, s. 174, dn. 295. Ayrıca Nicolas Secunda, “κάθημαι = ikamet ediyorum, oturuyorum” fiilinden gelen “ὑποκατήμενος” participium'un Pythios'un Kelainai'da oturduğu ya da kralı selamlamak için Kelainai'a geldiği

ğü bu karşılaşmada krala altından bir asma ve çınar ağacı hediye ettiği anlaşılmaktadır. Bu iki hediyeden biri olan asma, Kelainai'dan doğan Maiandros'un, kıyılarında boy veren üzüm bağlarına belki de Maiandros'un ince narin oğlu Kalamos ile onun oyun arkadaşı Karpos'un hikâyesine bir atıftır³⁷⁷. Buna bağlı olarak da belki de Pythios'un geniş arazilerindeki üzüm bağlarına bir göndermedir³⁷⁸. Diğer armağan çınar ise Marsyas'ın Tanrı Apollon ile girdiği müzik yarışmasını kaybettikten sonra asılarak derisinin yüzüldüğü çınar ağacıyla ilişkili olmalıdır. Zira Plinius'a göre Kelainai'daki bu çınar ağacı tanrıların ağaçlarından bile daha görkemlidir³⁷⁹. Böyle bir yorum, Pythios'un, Dareios'a sunduğu alışılmadık hediyelerin doğrudan Kelainai ile ilişkisi olduğuna işaret eder. Bu yoruma paralel olarak da hediyelerin özellikle de çınarın Kelainai'ın simgesel niteliğine bir gönderme yaptığı açıktır. Bu durum Pythios'un, Dareios'la Kelainai'da görüşüp görüşmediği sorusunu tam olarak açıklığa kavuşturmasa da inanılmaz bir zenginliğe sahip olan Pythios'un hem Kserkses'i, Kelainai'da karşılaşması hem de Dareios'a sunduğu hediyelerin Kelainai kentiyle ilişkili olması onun Kelainai kentiyle sıkı bir ilişkisinin olduğunu ortaya koyar. Bu yorum Perslerin Anadolu'ya hâkim olduğu yılların başlangıcında, Kelainai'ın hem ana yolların kavşağında konumlandığını hem de önemli bir ticaret kenti olduğunu dolayısıyla doğu ve batı arasında önemli bir ara istasyon, bir kapı vazifesi gördüğünü ortaya koyar. Lydia Kralı Kroisos'un MÖ yak. 546 yılında Persler üzerine düzenlediği seferin gidiş ve dönüş rotası hatta Pers ordusunun da Kroisos'u takip ederek Sardes'e düzenlediği seferin rotası da olasılıkla Kelainai'dan geçiyordu.

Kserkses, Pythios'un yapmış olduğu hediyeye karşılık onun asla pişman olmayacağını söylese de kısa bir zaman sonra ona acıların en büyüğünü yaşatmıştır. Pythios, sefere katılan beş oğlundan en büyüğünü azat etmesini rica ettiğinde Kserkses bu isteğe oldukça fazla sinirlenmiştir. Kral yanındakilere derhal Pythios'un oğullarından en yaşlı olanını bulmalarını ve onu ikiye ayırmalarını, bu işi yapanların cesedin yarısını yolun sağ tarafına, diğer yarısını da yolun sol tarafına koymalarını ve ordunun arasından geçmesini emretmiştir³⁸⁰.

MÖ yak. 401 yılında Kelainai'a Genç Kyros'la birlikte Ksenophon da gelmiştir. Ksenophon'un bize aktardığı bilgiler kentin Pers Tarihi içindeki yeri açısından son derece

---

hususuna açıklık getirmediğini söylerken Martin Balcer, Pythios'un Kelainai'da ikamet ettiğini belirtir. Balcer 1984, s. 202. Ayrıca bkz. Summerer 2011, s. 33 ve dn. 2.

³⁷⁷ Bkz. Başlık 2.10. *Kentteki Kültler*.

³⁷⁸ Bkz. Başlık 2.10. *Kentteki Kültler*.

³⁷⁹ TLit.53; Ayrıca bkz. Başlık 2.10. *Kentteki Kültler*.

³⁸⁰ Hdt. 7.38-39. Kserkses'in bu emri aynı zamanda asker kaçaklarını korkutmak amacı da taşıyordu. Bkz. Summerer 2011, s. 34, dn. 8.

önemlidir³⁸¹: “Buradan (Kolossai) hareket edip üç günlük bir yürüyüşle, yirmi parasang giderek, Phrygia'nın büyük, zengin ve kalabalık kenti Kelainai'a vardı. Kyros'un orada bir sarayı, hem bedenini çalıştırmak hem de atlarına talim yaptırmak istediğinde, atla avladığı vahşi hayvanlarla dolu, büyük bir parkı vardı. Maiandros nehri bu parkın ortasından akar. Onun kaynakları sarayların yanındadır. Sonra Kelainai kentinin içinden geçer. Büyük kralın da, Kelainai'da Marsyas nehrinin kaynakları üzerinde, akropolis altında korunaklı sarayları vardı... Kserkses'in savaşta yenilip Hellas'tan dönerken, burada Kelainai kalesini ve bu sarayları yaptırdığı anlatılır. Kyros burada otuz gün kaldı.” Ksenophon'un pasajından anlaşılıyor ki, Kserkses'in savaş sonrası izlediği dönüş rotası, sefer rotasıyla aynıdır. Kelainai'nın stratejik konumu ve belki de kentin bu önemine eklenmesinde sakınca görülmeyen, kentin her yanından fışkıran sular nedeniyle oluşan olağanüstü manzara, Pers krallarının burada saraylar yaptırmasına hatta bir *paradeisos* yaptırmalarına da neden olmuştu. Kelainai aynı zamanda sefere giden Genç Kyros'un ordusuyla bu orduya katılacak yeni askeri birliklerin bir buluşma noktası olarak da seçilmişti³⁸². Ksenophon Pers krallarına ait sarayların yerlerini de nehirlerin kaynaklarına göre konumlamıştır³⁸³.

Kelainai'da Pers krallarının aralıklı olarak konakladığı saraylarının yanı sıra Pers vatandaşlarına ait çiftlikler de vardı. Diadokhlar Savaşı sırasında kışı Kelainai'da geçiren Eumenes (MÖ 320/319) buradaki çiftlikleri yağma etmiştir. Sekunda, Eumenes'in buraya yerleşmiş olan Persli çiftlik sahiplerini de bu sırada kentten sürdüğünü belirtir³⁸⁴.

1969 yılında, Dinar'ın bir kasabası olan ve Dinar'ın 30 km kuzeydoğusunda bulunan Tatarlı'da, bazı köylüler yaklaşık 50 metre çapında ve 6 metre yüksekliğinde bir tümülüs mezarı yağmaladılar. MÖ 5. yy'ın ilk yarısına tarihlenen *dromoslu* ahşap Phrygia mezarında, 1970 yılında Hasan Tahsin Uçankuş başkanlığında bir kurtarma kazısı yapılmıştır³⁸⁵. Yağmacılar tarafından testereyle kesilerek yurtdışına kaçırılan dört ahşap taşıyıcı hariç mezarın diğer ahşap parçaları yerinden sökülerek Afyonkarahisar Müzesi'ne taşınmıştır. Kırk yıl sonra Latife Summerer ve Alexander von Kienlin Tatarlı Tümülüsü'nün tüm ahşap elemanlarını bir araya getirip mezar odasını yeniden ayağa kaldırmayı başarmışlardır³⁸⁶. Mezar odasının iç duvarlarını süsleyen resimlerin kaybolan renkleri de bu çalışma sonunda yeniden canlanmıştır.

³⁸¹ TLit.11, 31, 40, 42,

³⁸² TLit.64.

³⁸³ TLit.40, 41, 42.

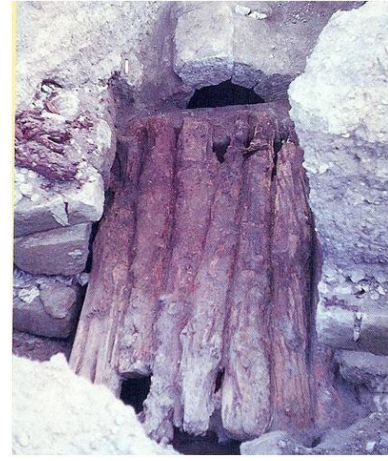
³⁸⁴ Sekunda 1991, s. 121.

³⁸⁵ Uçankuş 1979.

³⁸⁶ Summerer-Kienlin 2010.

Tatarlı Tümülsü

Kurtarma kazısı sırasında mezar odası tavan kirişlerinin üstten görünüşü

Ahşap Mezar

Mezar odasının dijital restitüsyonu (A. Hartmann)

Savaş Sahnesi

Cenaze Alayı

Geryoneus'un Sığırları

Tatarlı Tümülüsü, Kelainai'dan Gordion'a giden Pers Kral Yolu'nun üzerinde bulunmaktadır. Yüksek tümülüsler altındaki ahşap mezar odaları, Gordion'daki Midas anıtında olduğu gibi bir Phrygia geleneğidir. Buna karşılık mezar odasına giriş çıkışı sağlayan dromos ise bir Lydia geleneğidir. Ahşap mezarın arka duvarındaki en uzun ve en iyi korunmuş frizi Herakles'in on iki görevinden onuncusunu yani Geryoneus'un sığırlarının çalınma sahnesini konu alır³⁸⁷. Bu frizle birlikte ahşap mezar odasında Yunan mitolojisinin görüntü dünyasına girilmiştir. Ahşap mezardaki resimlerin ana temasını Perslerin İskitlere karşı kazandığı zafer ve ölüm töreni sahneleri oluşturur. Tatarlı Tümülüsü'nde Phrygia, Lydia ve Yunan kültürlerine ait izlerin Pers giysileri içinde soylu bir adamın ahşap mezarında buluşması bölgenin kültürel etkileşimler konusundaki yoğunluğu hakkında önemli bir fikir verir.

Kelainai aynı zamanda Phrygia'nın Pers satraplık merkeziydi. Büyük İskender MÖ 333 yılının baharında Kelainai'a geldiğinde Phrygia satrabı, olasılıkla yardım getirme bahanesiyle kentten ayrılmıştır³⁸⁸. Büyük İskender hızlı bir askeri yürüyüşle Dareios'u takip ettiğinden Perslerin yönetim organizasyonu olan satraplık sistemini ve merkezlerini değiştirmiyordu. Değişikliği sadece bu satraplık merkezlerine komutanlarından birisini atamak suretiyle satraplarda yapıyordu. Bu yüzden Büyük İskender Kelainai'a geldiğinde aynı zamanda bir satraplık merkezi olan Kelainai'a komutanlarından Philippos oğlu Antigonos'u Phrygia'ya satrap olarak atayıp Kelainai'dan Gordion'a doğru hareket etmiştir³⁸⁹. Livius'un Kelainai'ın bir zamanlar Phrygia'nın başkenti olduğunu söylediği pasaj da olasılıkla kentin satraplık merkezi olduğu dönemle ilgiliydi³⁹⁰.

Kelainai, bir kraliyet başkenti olan Sardes'le eşit bir satraplık düzeyine sahip değildir. Tarihsel olarak bakıldığında yerel karakterler sunan Kelainai'ı Sardes'le değil daha ziyade Daskyleion ve Gordion'la karşılaştırmak gerekir³⁹¹.

1980'lerde Dinar'da bir tarlada Pers Dönemi'ne ait oldukça önemli bir *sigloi* sikke hazine-si bulunmuştur³⁹². Ayrıca Bordeaux ve Münih üniversitelerinin Dinar'da yaptıkları yüzey araştırmaları sırasında da çok sayıda Pers Dönemi'ne ait keramik parçası bulunmuştur³⁹³.

³⁸⁷ Bu frizde yırtıcı hayvan postu giymiş Herakles, renklerin kaybı nedeniyle üç başı ve bacağı görülemeyen Geryoneus'la mücadele içindedir. Frizin sağında Geryoneus'un iki başlı köpeği Orthos görünmektedir. Bu mitolojideki tek fark sığırların kanatlı olmasıdır. Zira bu hikâyede kanatlı sığırlara şimdye kadar rastlanmamıştır. Bkz. Summerer-Kienlin 2010, s. 147-149.

³⁸⁸ TLit.65, 66.

³⁸⁹ TLit.66.

³⁹⁰ TLit.67.

³⁹¹ Tuplin 2010, s. 187.

Özet olarak Perslerin Anadolu'ya hâkim olduğu dönemde Kelainai, Persler tarafından yoğun şekilde iskân edilmiştir. Kelainai'da Pers krallarının sarayları ve Kyros'un bir *paradeisosu* vardı. Perslerin Anadolu'daki son dönemlerinde ise bir satraplık merkezi olmuştur.

2.3 Büyük İskender ve Ardıllarının (Diadokhoi) Hâkimiyeti Altında Kelainai/Apameia

Makedonia'nın genç kralı İskender, Thrakia ve Hellas'taki kentler üzerinde bir hâkimiyet sağladıktan sonra MÖ 334 yılı baharında Perslerin hâkimiyetine son vermek amacıyla Asia seferine çıktı. Çanakkale Boğazı'nı geçerek Anadolu'ya giren İskender, Batı Anadolu'daki önemli denizüssü kentlerini ele geçirdikten sonra ordusunu ikiye ayırdı. Parmenion komutası altındaki bu ordu İskender'in emri doğrultusunda Sardes'ten Phrygia'ya doğru ilerledi³⁹⁴. Kendisi de düşman donanmasının kıyı şeridinden faydalanmasını önlemek için Lykia ve Pamphylia'ya doğru ilerledi. Güney kıyılarındaki kentleri ele geçirdikten sonra Perge'den Phrygia'ya doğru yola çıktı. Termessos kentinin yakınından geçti. Sagalassos'u ele geçirdikten ve Askania Gölü'nün yanından geçerek 333 yılının bahar başlangıcında Kelainai'a ulaştı. Büyük İskender'in seferini anlatan Arrianos, İskender'in Kelainai'ı antlaşma yoluyla ele geçirdiğinden bahseder³⁹⁵: “*Kelainai'da da her yandan sarp kayalıklarla çevrili bir kale vardı. Kaleyi, Phrygia satrabı hariç 1000 kişilik Karia'lı ve 100 kişilik ücretli Hellen askeri savunuyordu. Bunlar Aleksandros'a elçiler gönderdi. Haberciler, şayet belirlenen güne kadar yardım gelmezse, kenti o gün teslim edeceklerini önerdiler. Aleksandros, kaleye saldırmanın ve kaleyi her yönden kuşatmanın faydasızca olacağını düşünüp daha avantajlı olan bu öneriyi kabul etti. Kelainai önünde bin beş yüz kadar askeri, muhafız olarak bıraktı. Orada on gün kaldı ve Philippos oğlu Antigonos'u Phrygia'nın satrabı olarak atadı. Onun yerine de müttefikler komutanı olarak Amyntas oğlu Balakros'u görevlendirip, Gordion'a doğru yola çıktı. Parmenion'a da komutası altındaki askerleri buluşma yerine (Gordion'a) sevketmesi için emir verdi.*” Büyük İskender'in seferinden bahseden bir başka antik yazar Curtius Rufus da Kelainai kalesinden ayrıntılı bir şekilde bahseder. Ayrıca kentin teslim edilmesiyle ilgili olarak belirlenen günün de altmış gün olduğunu belirtir³⁹⁶: “*Aleksandros vatandaşlar tarafından terk edilmiş olan kente girer. Doğal olarak kent ahalisinin kaçıp sığındığı kaleyi kuşattıktan*

³⁹² Summerer 2011, s. 35. Bu sikkelerin bir kısmı yayınlanmıştır. Bkz. Carradice 1998, 65-81.

³⁹³ Dupont - Lungu 2011, s. 251.

³⁹⁴ Arr. *Ann.* 1.24.

³⁹⁵ TLit.66.

³⁹⁶ TLit.65.

sonra bir elçi gönderdi. Elçi, teslim olmazlarsa bizzat onların sonucuna katlanmak zorunda olacaklarını bildirdi. Onlar, elçiye hem konumu hem de mimari yapısı bakımından son derece yüksek inşa edilmiş kuleye bakmasını ve Aleksander'e, kendisinin ve halkın, savunma ve değerlendirme bakımından aynı şekilde düşünmediklerini bildirmesini emrederler: (kalenin) zapt edilemez olduğunu kendisinin de (Aleksandros) bildiğini ve nihayetinde şerefleri uğruna öleceklerini söylemesini bildirdiler. Diğer taraftan kalenin kuşatılmasıyla o günlerde her şeyin kendileri için kıt olacağını farkındaydılar. Altmış gün sürecek ateşkes antlaşması konusunda mutabık kalındı. Şayet bizzat Dareus onlara destek kuvveti göndermezse kenti teslim edecekler, Orada hiç nöbetçi bırakılmadı, kararlaştırılan gün geldiğinde krala kendilerini teslim ettiler.”

Her iki antik yazarın pasajında bazı uyumsuzluklar olsa da pasajlardan Kelainai ile ilgili bazı önemli bilgilere ulaşılmaktadır. Bunlardan ilki; kentin hem konumu hem de mimarisi bakımından zapt edilmesi güç olan bir kaleye sahip olduğudur. Kentin akropolisinin konumlandığı tepe ve üzerine inşa edilen sur duvarları hem mimari hem de yükseklik bakımından kentin ele geçirilmesine engel teşkil etmektedir. Kentin korunaklı bir konuma sahip olmasının yanı sıra kent ahalisinin de şerefleri uğruna ölümü göze almaları, zaman kaybetmek istemeyen Büyük İskender'i kent yöneticileriyle bir antlaşma yapmaya sevk etmiştir. İkincisi; Kelainai kenti aynı zamanda Arrianos'un metninden anlaşıldığı üzere bir satraplık merkeziydi ve satrap, Büyük İskender kente geldiğinde yardım getirmek için Kelainai'dan ayrılmıştı. Bu yüzden Perslerin Anadolu'da tesis etmiş olduğu satraplık yönetim biçimini aynı şekilde devam ettiren İskender, Büyük Phrygia'nın satrapı olarak komutanlarından Antigonos'u 1.500 askerle birlikte Kelainai'da bırakıp daha önce Parmenion komutasında Sardes'e gönderdiği orduyla buluşmak üzere Gordion'a doğru yola çıkmıştır³⁹⁷. Parmenion olasılıkla Sardes ve Gordion'u birbirine bağlayan ve Keramon Agora'dan geçen yolu kullanmıştı. Bu yol, Kelainai'nın kuzeyinden geçen alternatif Pers Kral Yolu'nu takip ediyor olmalıydı³⁹⁸. İskender daha sonra bu orduyla birleşme noktası olarak tayin edilen Gordion'da buluşmuştur³⁹⁹.

Strabon'un bildirdiğine göre Kelainai, Büyük İskender zamanında şiddetli bir yer sarsıntısına maruz kalmıştır⁴⁰⁰. Bu şiddetli depremde olasılıkla halkının önemli bir kısmını kaybeden

³⁹⁷ Büyük İskender, Halikarnassos'u ele geçirdikten sonra ordusunu ikiye ayırdı. Phrygia'yanın içlerine ilerleyecek bir orduyu Parmenion komutasında Sardes'e doğru sevk etti. Kendisi de Lykia ve Pamphylia'ya doğru hareket etti. Bkz. Arr. Ann. 1.24.

³⁹⁸ Bkz. Harita 2.

³⁹⁹ Arr. Ann. 1.29.

⁴⁰⁰ TLit.68.

kent, zahmetli bir onarım faaliyetine girmiş olmalıdır. Zira sadece binalar değil olasılıkla yüksek duvarlara sahip surlar da büyük hasar görmüş olmalıdır. Bu büyük depreme rağmen Kelainai, Büyük Phrygia'nın başkenti olarak kalmıştır⁴⁰¹. Kelainai'in başkent olarak kalması kentin önemi ve büyüklüğünün yanı sıra daha sonra kısa süreli de olsa Anadolu'nun büyük bir kısmına sahip olacak İskender'in komutanlarından Antigonos'un MÖ 333 yılında İskender tarafından Kelainai'da vali olarak bırakılması da olabilir.

Büyük İskender'in MÖ 323 yılında arkasında bir varis bırakmadan ölmesi komutanları arasında bir dizi hanedanlık savaşlarının yaşanmasına neden olmuştur. Antikçağ dünyasında, bilinen toprakların neredeyse yarısını kaplayan bu topraklara sahip olma arzusundan kaynaklanan bu mücadele de Kelainai'in da içinde bulunduğu Büyük Phrygia'ya, Antigonos sahip olmuştu. Antigonos, MÖ 333 yılında Büyük İskender tarafından Büyük Phrygia'nın satrapı olarak atanmıştı. Bu ilk paylaşı sırasında imparatorluğun yerel yönetim sistemi olan satraplık statüsü korunmuştur. Daha sonra Antigonos'un sahip olduğu Büyük Phrygia topraklarına Lykia ve Pamphylia da eklenmiştir⁴⁰². Diğer yandan Makedonia'nın yönetimi Antipatros'a; Asia'daki toprakların yönetimi ve başkomutanlık Perdikkas'a; krallığın vasiliği görevi de Krateros'a verilmiştir. Bu düzenlemeyle diğer komutanlardan Leonnatos, Hellespontos Phrygia'sının; İskender'in sekreteri Eumenes, Paphlagonia ile Kappadokia ve bunlara komşu olan kıyıların; Lysimakhos, Pontos kıyılarıyla Trakia'nın; Meleagros, Lydia'nın; Philotas, Klikia'nın; Philotas'ın oğlu Kassandros, Karia'nın; Ptolemaios da, Mısır'ın hâkimi olmuştur⁴⁰³. İskender'in komutanları arasında paylaşılan kraliyet toprakları daha sonra tarihe "Diodokhoi=Ardıllar" olarak geçen ve egemenlik sahalarını genişletme arzusunu taşıyan bir dizi şiddetli çarpışmalara neden olmuştur.

Asia'daki toprakların yönetimine ve başkomutanlığa sahip Perdikkas'ın zamanla artan gücünden rahatsız olan Lysimakhos, Antigonos ve Ptolemaios, Perdikkas'a karşı bir müttefik cephe oluşturmuşlardır. MÖ 321 yılında Perdikkas Mısır'da öldürüldükten sonra Antigonos, Perdikkas'ın kardeşi Alketas ve Perdikkas'ın müttefiki Eumenes'le bir dizi savaş yapmıştır⁴⁰⁴. Bu savaşlar sırasında Eumenes 320/319 kışını Kelainai'da geçirmiştir⁴⁰⁵. Bu sırada Kelainai'a yerleşmiş olan Persli çiftlik sahiplerini de kentten sürmüştür. Eumenes daha sonra

---

⁴⁰¹ Nollé 2006, s. 62-63, dn. 69.

⁴⁰² App., *Syr.*, TLit.66; Ayrıca bkz. Diod. 18.3.1.

⁴⁰³ Diod. 18.3.1; Plut. *Eum.*, 3-4; App. *Syr.*, 52. Ayrıca bkz. Arslan 2000, s. 32.

⁴⁰⁴ Diod. 18.40-42.

⁴⁰⁵ Nollé 2006, s.63, dn. 70.

Armenia'ya kaçırmıştır⁴⁰⁶. Perdikkas'ın öldürülmesinden hemen sonra yeni bir düzen ve paylaşım için Syria'da, Orontes Nehri (Asi Nehri) yanındaki Triparadeisos kentinde toplantı yapılarak bir dizi kararlar alınmıştır. MÖ 321 yılındaki Triparadeisos Kararları'na göre; Antipatros'a devlet işlerinin idaresi, Büyük Phrygia'nın satrabı Antigonos'a Asia Ordusu komutanlığı, Ptolemaios'a Mısır ve Perdikkas'ın Mısır'da öldürülmesinde rol oynayan Seleukos'a da Babylonia satraplığı verilmiştir⁴⁰⁷. Triparadeisos Kararları'ndan sonra "Monophtalmos" tekgözlü lakabını taşıyan Antigonos'un Perdikkas gibi zamanla artan gücünden rahatsız olan Seleukos, Ptolemaios, Lysimakhos ve Kassandros, Antigonos Monophtalmos'a karşı birleştiler⁴⁰⁸. Antigonos Monophtalmos bu koalisyonla 315 yılından 301 yılına kadar aralıklı olarak savaşmıştır. Antigonos, Büyük Phrygia'nın başkenti olan Kelainai kentinin MÖ 333 yılındaki satraplığından 301 yılına geldiğinde geniş bir alana hükmediyordu. Ancak 301 yılında Seleukos ve Lysimakhos'un birleşik kuvvetlerine karşı Ipsos Ovası'nda yaptığı savaşta öldürüldü. Bu savaş sonunda Lysimakhos, Trakia'dan Halys'e (Kızılırmak) kadar uzanan bölgeyi, Seleukos'da Halys'ün doğusunu topraklarına katmıştır. Bu arada Lysimakhos, Pergamon'u askeri bir üs haline getirmiş ve 9.000 talanton'luk devlet hazinesini buraya taşımıştı. Bu hazineyi koruması için de Philetairos'u görevlendirmiştir⁴⁰⁹. Lysimakhos'un ikinci eşi Ptolemaios Soter'in kızı Arsinoe'yle Philetairos arasındaki anlaşmazlıklar ve de Lysimakhos'un, oğlu Agatokles'i öldürmesiyle sonuçlanan olaylar Lysimakhos Krallığı'nda bazı karışıklıkların ortaya çıkmasına neden olmuştu. Bu durumu fırsat bilen Philetairos da Pergamon'da bir ayaklanma çıkartıp kentin yönetimini ele geçirmiştir⁴¹⁰. Lysimakhos'un içinde bulunduğu durumu fırsat bilen eski müttefiki Seleukos da MÖ 281 yılında Halys Irmağı'nı geçerek Lysimakhos'un topraklarına girdi. Lysimakhos da Seleukos'a karşı Sipylos yakınındaki Magnesia'ya (Manisa) doğru ordusuyla harekete geçmiştir. MÖ 281 yılında *Hermos* Irmağı'nın (Gediz Irmağı) yakınındaki *Kyroupedion*'da yapılan savaşın sonunda Lysimakhos hem krallığını hem de hayatını kaybetmiştir⁴¹¹. Dolayısıyla Büyük İskender'in ölümünden, MÖ 281 yılına kadar Kelainai'nin içinde bulunduğu Batı Anadolu'ya sırasıyla, MÖ 323-281 aralığında Antigonos Monophtalmos, MÖ 301-281 aralığında Lysimakhos hakim olmuştur. MÖ 281 yılından Roma Cumhuriyeti ile III. Antiokhos (MÖ 223-187) ara-

---

⁴⁰⁶ Diod. 18.41.1.

⁴⁰⁷ Diod. 18.36-40.

⁴⁰⁸ Mansel 1999, s. 462; Arslan 2000, s. 34.

⁴⁰⁹ Str. 13.4.1.

⁴¹⁰ Str. 13.4.1.

⁴¹¹ Arslan 2000, s. 36.

sında yapılan Apameia Barış Antlaşması'na (MÖ 188) kadar da Ege Denizi'nden Hindistan'a kadar uzanan geniş topraklar Seleukos Krallığı'nın hâkimiyeti altına girmiştir.

Seleukos'un Küçük Asia'ya sahip olmasından kısa bir süre sonra Avrupa'nın batı bölgelerinde oturan yağmacı ve savaşçı Galatlar ana yurtlarından doğuya doğru büyük bir göç hareketi başlattılar. Bu yağmacı kavmin doğu kolunu oluşturan Trokmi, Tolistobog ve Tektosag'lar Bithynia Kralı I. Nikomedes'in (MÖ 280-242) hizmetinde görev almak üzere MÖ 278/277 yılında Bosporos'u (İstanbul Boğazı) geçerek Küçükasya'ya giriş yaptılar⁴¹². Bunlardan ikisi, Trokmi'ler ve Tolistobog'lar önderlerinin ismini, Tektosag'lar ise ana yurtlarındaki kabilenin ismini almışlardı⁴¹³. Livius'a göre Trokmi'ler Hellespontos'a, Tolistobog'lar Aeolis ve Ionia'ya, Tektosag'lar da Asia'nın iç kısımlarına yerleşmişlerdi⁴¹⁴.

Bithynia Kralı I. Nikomedes'in ve Pontos Kralı I. Mithridates'in, Galatları bu şekilde yerleştirmedeki asıl amaçları olasılıkla Seleukos'lara karşı tampon bir bölge oluşturmak⁴¹⁵. İç kesimlere yerleşen Galat kabilelerinden Tektosag'lar, Pessinus ve Kelainai'nin başkent olduğu Büyük Phrygia'nın yakınındaki bölgeye yerleşmiş öyle ki Halys Irmağı'na kadar olan bölgeye de yayılmışlardı⁴¹⁶. Tektosag'ların yerleştiği bölge daha sonra Galatia olarak anıldı. Galatlar Tauros'lardan tüm Asia'yı içine alan bölgedeki kentleri haraca zorladı⁴¹⁷. Hatta "terör" onların isimlerinden biriydi⁴¹⁸. Galatlar yolları üzerinde bulunan kentlerin tarihinde silinmez izler bırakmıştır. Etrafına korku salan bu yağmacı ve savaşçı kavmin elinden kurtulan kentler kurtuluşlarının neredeyse sadece tanrısal bir yardımla mümkün olabileceğine inanıyorlardı. Pausanias yolların kavşağında bulunan zengin ve kalabalık Kelainai'nin da bu yağmacı kavmin saldırılarına maruz kaldığını bildirir⁴¹⁹: "*Derler ki: Marsyas'ın, nehirden aldığı suyla ve auloslardan yayılan ezgiyle, onları barbarlara karşı koruduğu için, Kelainai'lular Galat'ların saldırısını geri püskürttüler.*"

Galatların özellikle Küçükasya'nın iç kesimlerinde ve batısında yaptıkları yağma faaliyetleri, bölgenin hâkimi olan Seleukos Kralı I. Antiokhos'u (MÖ 281-261, Galatlara karşı sefer düzenlemesine neden olmuştur. MÖ 275/274 ya da 269/268 tarihinde I. Antiokhos filleri sa-

---

⁴¹² Arslan 2000, s. 55.

⁴¹³ Str. 12.5.1.

⁴¹⁴ TLit.69.

⁴¹⁵ Arslan 2000, s. 60.

⁴¹⁶ Str. 12.5.1.

⁴¹⁷ TLit.69.

⁴¹⁸ TLit.69.

⁴¹⁹ TLit.70.

yesinde üstünlük sağladığı bu nedenle de Filler Savaşı da deninilen bu muharebede Galatlara karşı özellikle Küçükasya kentleri için Galatlardan kurtuluş sayılabilecek büyük bir zafer kazanmıştır⁴²⁰. Bu zafer sonrası “soter=kurtarıcı” ünvanını alan I. Antiokhos daha sonra Galatlar üzerine yürümemiş, onların Phrygia’daki egemenliğine göz yummuş hatta onlara haraç dahi ödemiştir⁴²¹.

Antiokhos Soter döneminde Kelainai ile ilgili önemli bir gelişme yaşanmıştır. Kent, bu kralın döneminde, bulunduğu yerden çok da uzak olmayacak bir yere taşınmıştır⁴²². Kelainai’in hemen yanında kurulan kent, I. Antiokhos’un annesinin ismine izafeten Apameia olarak adlandırılmıştır. Kentin yeni bir adla Kelainai’in bitişiğinde yeniden kurulması büyük olasılıkla kentin tahrip olmasıyla ilişkiliydi. Büyük İskender zamanında meydana gelen deprem⁴²³ ve sonrasında, Kelainai’in ortasında kaldığı İskender’in ardılları arasında vuku bulan bitmeyen savaşlar ve de bu savaşların hemen ardından yağmacı Galatların Kelainai’a saldırıları, olasılıkla kentin bir onarımdan ziyade başka bir yerde yeniden inşasını sağlam bir mimari için gerekli kılmış olmalıydı. Hatta Kelainai’in kurulduğu bölge sıkça depremlere maruz kalıyordu belki de Büyük İskender zamanında yaşanan deprem felaketinden sonra Antikhos Soter zamanında yaşanan bir başka yıkıcı deprem, tüm yukarıdaki nedenlerle birleşip Kelainai’in hemen yanında yeni bir kent kurulmasına neden olmuştu⁴²⁴. Bu tarihten itibaren Kelainai ismi Antik Dönem yazarlarınca kullanılmasına karşın şimdiye kadar ele geçen resmi belgelerde Kelainai ismine rastlanmadı⁴²⁵.

Trebilco, yeni kurulan Apameia’ya bu tarihte yeni yerleşimciler olarak Yahudi halkının yerleştirilmiş olabileceğini zira Seleukos krallarının fırsat buldukça bir element olarak gördükleri Yahudileri kurdukları koloni kentlerine yerleştirdiklerini belirtir⁴²⁶. Kentin isim değiştirip Apameia olarak adlandırıldığı dönemden, dünya tarihinde önemli bir yere sahip olan MÖ 190 yılında yapılan Magnesia Savaşı’na kadar doğrudan kent hakkında bilgi veren herhangi bir belgeye rastlanmamaktadır. Buna karşılık III. Antiokhos’un (MÖ 222-187) Lydia Valisi Zeuksis’e yazdığı ve 212-205/4 arasında tarihlenen bir mektuptan bu tarihlerde Lydia ve

---

⁴²⁰ Filler Savaşı’nın iki farklı tarihi için bkz. Nollé 2006, s. 63, dn.72.

⁴²¹ Arslan 2000, s. 73.

⁴²² TLit.71.

⁴²³ TLit.68.

⁴²⁴ Bkz. Başlık. 1.4. *Kelainai ve Apameia’nın Lokalizasyonu*.

⁴²⁵ Zwingman 2011, s. 94.

⁴²⁶ Trebilco 1991, s. 86.

Phrygia'daki halkların isyanda oldukları öğrenilmektedir⁴²⁷. Antiokhos, isyan bölgelerine gönderdiği 2000 Yahudi ailenin kalelere ve stratejik noktalara yerleştirilmesini istemektedir. Kral atalarının yasalarına göre yaşamalarını istediği Yahudileri, ayrıcalıklı bir şekilde buralara yerleştirmekle bölgede yaşanabilecek isyanların önüne geçmek arzusundaydı. Stratejik bir noktada konumlanan Kelainai/Apameia'ya bu dönemde yeni yerleşimciler olarak Yahudiler'in geldiği varsayılmaktadır.

III. Antiokhos Lysimakheia kentinde, Hellas'tan gelen Aetolia elçileriyle yaptığı görüşme sonucunda MÖ 192/191 yılında Hellas'a girmiş burada Roma Cumhuriyeti ve Makedonia Kralı V. Philippos'un birleşik kuvvetleriyle yaptığı savaşta büyük bir hezimete uğramıştır⁴²⁸. III. Antiokhos yenilgi sonrası Küçükasya'ya dönmesine rağmen Romalılar kralın peşini bırakmamıştır. Roma Cumhuriyeti Küçükasya'ya, Scipio Africanus ve kardeşi Lucius Cornelius Scipio önderliğinde bir ordu göndermiştir. III. Antiokhos, kışı Phrygia'da geçirmiş ve oraya yardım birliklerini çağırmıştır⁴²⁹. Antiokhos'un kışı geçirdiği kent Apameia olmalıdır. Magnesia Savaşı'nın hemen ardından kaçıp geldiği kent olan Apameia olasılıkla Antiokhos'un konuşlandığı kentti. MÖ 190 yılında Seleukos kralı III. Antiokhos ve müttefiki Aetolia ile Roma Cumhuriyeti ve müttefiki Pergamon Krallığı arasında, Batı Anadolu'da Sipylos (Yamanlar) Dağı yakınlarındaki Magnesia kentinin kuzeyinde Dünya Tarihi'nin en önemli savaşlarından biri yapıldı. III. Antiokhos, Magnesia Savaşı'nı kaybettiğini savaş alanında anladığında, hemen Sardes üzerinden Apameia'ya gelmişti⁴³⁰. Burada oğlunun kaçtığını öğrendi. Komutanlarına orduyu tutması ve kaçıp kurtulan askerleri toplaması emrini verdikten sonra kendisi de Syria'ya gitmek üzere Kelainai/Apameia'dan ayrıldı. Aynı zamanda barış antlaşması için de *Consul*'e elçiler gönderdi. 189 yılında Galatlar üzerine bir sefer düzenleyen Manlius Vulso Apameia'nın su kaynakları olan Rhotrinos'a (Aulutrene) geldiğinde, burada Antiokhos'un oğlu kral naibi Seleukos, Apameia'dan gelerek *consulle* bir görüşme yapmıştı⁴³¹. 188 yılında ise Roma Cumhuriyeti ile Antik Dönem'in en önemli antlaşmalarından biri olan Apameia Barış antlaşmasını da Kral Antiokhos, Apameia'da imzalamıştır⁴³².

Magnesia Savaşı öncesi III. Antiokhos'un kışı Phrygia'da – bu kent Apameia olmalı- geçirdiğini belirten Livius'un ve onun diğer pasajlarına ve de Appianus'un verdiği bilgilere da-

⁴²⁷ TLit.72.

⁴²⁸ Mansel 1999, s. 483.

⁴²⁹ TLit.74.

⁴³⁰ TLit.73.

⁴³¹ TLit.75.

⁴³² TLit.77, 78.

yanarak, III. Antiokhos'un, Magnesia Savaşı öncesi ve sonrası belgelenebilir bir şekilde krallığını Kelainai/Apameia'dan yönettiği de söylenebilir.

2.4 Apameia Barışı ve Sonrası

MÖ 190 yılında yapılan Magnesia Savaşı'ndan iki yıl sonra MÖ 188 yılında Seleukos Krallığı ile Roma Cumhuriyeti arasında bir *Dostluk Antlaşması* yapılmıştır⁴³³. Antlaşmanın savaştan 2 yıl sonra imzalanmasının nedeni Antiokhos'un daha iyi şartlarda bir barış sözleşmesi imzalamaya arzusuyla ya da ikinci bir savaş için zaman kazanma çabasıyla açıklanabilir. Ancak Antiokhos'un barış antlaşmasını imzalamaktan kaçındığı her gün aleyhine işlemiştir. Zira Livius'un naklettiğine göre Antiokhos gibi barış yapmayı dile getiren buna karşılık barış talebinde bulunmayan Antiokhos'un müttefiki Aetolialılara, *Consul* şunları söylemiştir⁴³⁴: “*Bu söylenenlere karşılık olarak Consul, Aetol'lerin sıkça ve gerçekten barış yapmayı dile getirdiklerini fakat hiçbir vakit barış talebinde bulunmadıklarını söyledi. Barışı, savaşa sürüklemek suretiyle kabul edilebilir bir barışta Antiokhos'a benzer harekette bulunuyorlardı. Antiokhos, sadece özgürlükleri tartışma konusu olan bazı kentleri boşaltmak zorunda kalmadı aynı zamanda zengin krallığını da Taurus Dağı'na kadar terk etmek zorunda kaldı.*”

Eskiçağ Tarihi'nin en önemli antlaşmalarından olan ve Seleukos Krallığı için büyük bir toprak ve itibar kaybına neden olan *Dostluk Antlaşması* Apameia'da (Dinar) yapılmıştır⁴³⁵. Antlaşma, Antiokhos için bir emirname niteliğindedir⁴³⁶. Bu antlaşmanın en önemli maddesi Antiokhos'un, *Taurus* Dağı'ndan *Halys* Nehri'ne (Kızılırmak) kadar olan yerlerdeki kentleri, arazileri, köyleri, kaleleri ve *Taurus* vadisinden *Lykaonia*'ya meyleden dağın doruklarına kadar olan yerleri terk etmesidir. Livius'un bildirdiğine göre sınır, Antiokhos'un gemiyle geçmesine izin verilmeyen *Kalykadnos*'un (Göksu Irmağı) denize döküldüğü *Kalykadnos* ve *Sarpedon* Burnu'na iniyordu⁴³⁷: “*Antiokhos, Taurus dağından Halys Nehri'ne kadar olan yerlerdeki kentleri, arazileri, köyleri, kaleleri ve Taurus vadisinden Lycaonia'ya meyleden dağın doruklarına kadar olan yerleri terk edecek... (Antiokhos) ne Calycadnus ve ne de Sarpedonius burunlarından bu tarafa gemiyle açılmaz.*” Sınırı kuzeyden Halys Nehri ortada

⁴³³ TLit.77, 78.

⁴³⁴ TLit.76.

⁴³⁵ TLit.77, 78.

⁴³⁶ Antlaşmanın maddeleri için bkz. TLit.78.

⁴³⁷ TLit.78.

Taurus Ovası ve güneyde Seleukeia'da Kalykadnos Nehri'nin denize döküldüğü *Calycadnus* ve *Sarpedonius* Burnu belirliyordu⁴³⁸.

Antlaşma maddeleri pirinç levhalar üzerine yazılmış, levhanın bir koyası da Capitolium'a konulmuştur⁴³⁹. Antiokhos'un Romalılara karşı yapmış olduğu savaşın sonunu getiren bu antlaşmayla Roma, Asia'nın yönetimini Pergamon Kralı Eumenes'e bırakmıştır⁴⁴⁰. MÖ 188 yılında yapılan bu antlaşmadan sonra Apameia, Pergamon Krallığı'nın hâkimiyeti altına girmiştir. Fakat Strabon'un aktardığına göre Romalılar, Laodikeia ve Apameia'ya bağımsızlıklarını vermişlerdir⁴⁴¹.

2.5 Pergamon Krallığı'nın Hâkimiyeti Altında Apameia

Büyük İskender'in komutanlarından Lysimakhos, Antigonos'a karşı savaşırken yüksek bir tepenin üzerinde korunaklı bir kent olan Pergamon'u askeri bir üs haline getirmiş ve 9.000 talanton'luk devlet hazinesini buraya taşımıştır. Bu hazineyi koruması için de çocukluğundan beri hadım olan ve hizmetinde güvenilir bir subay olarak görev yapan Tieion'lu Philetairos'u görevlendirmiştir⁴⁴². Daha sonra Lysimakhos Krallığı'nda ortaya çıkan taht kavgası, Lysimakhos'un askeri yeteneğini Demetrios'a karşı yaptığı savaşlarda ispat eden oğlu Agatokles'i, öldürtmesiyle sonuçlanmıştır⁴⁴³. Bunun üzerine Philetairos, Pergamon üzerindeki hâkimiyetini kaybetmemek için Pergamon'da bir ayaklanma çıkartıp kentin denetimini tamamen ele geçirmiştir⁴⁴⁴. Philetairos, Pergamon'daki egemenliğinin uzun süreli olması için de Lysimakhos'un içinde bulunduğu kaotik ortamı fırsat olarak görüp eski müttefiği Lysimakhos'a karşı sefer düzenleyen Seleukos'ların tarafında saf tutmuştur. Philetairos genel olarak kale ve hazine üzerindeki egemenliğini her durumda güçlünün yanında yer almak, dostluk ve vaatler sunmak suretiyle sürdürmüştür⁴⁴⁵. Philetairos, Ptolemaios Keraunos tarafından öldürülen Seleukos'un küllerini oğlu I. Antiokhos'a vermek suretiyle de kral nazarında değerini daha da arttırmıştır⁴⁴⁶. Bunun üzerine Seleukos'un oğlu I. Antiokhos da (MÖ 281-

⁴³⁸ Strabon, *Sarpedon* ve *Zephyron* Burnu'nun Seleukeia'daki *Kalykadnos*'un (Göksu Irmağı) denize döküldüğü yerde olduğunu bildirir. Bkz. Str. 14.5.4.

⁴³⁹ TLit. 76.

⁴⁴⁰ TLit.79.

⁴⁴¹ TLit.79.

⁴⁴² Str. 13.4.1.

⁴⁴³ Mansel 1999, s. 468; Arslan 2000, s. 36.

⁴⁴⁴ Str. 13.4.1.

⁴⁴⁵ Str. 13.4.1.

⁴⁴⁶ App. *Syr.* 63.

261) Philetairos'un, Lysimakhos'a karşı ayaklanmasından ve Kyroupedion Savaşı'ndaki yararlılıklarından dolayı, Pergamon kentinin egemenliğini MÖ 281 yılında sürekli olarak Philetairos'a bırakmıştır. Philetairos (MÖ 283-263), Pergamon Krallığı'nın kurucusudur⁴⁴⁷. Onun büyüğü Eumenes ve küçüğü Attalos isminde iki erkek kardeşi vardı. Yirmi yıl kalenin hâkimi olan Philetairos'tan sonra krallığın başına kardeşi Eumenes'in oğlu Eumenes (MÖ 263-241) geçmiştir. I. Eumenes, Pergamon'un çevresine de hâkim olmaya başladığı sıralarda Seleukos'un oğlu Antiokhos'la Sardeis civarında bir de savaş yapmış bu savaşta Antiokhos'a üstünlük sağlamıştır. I. Eumenes'ten sonra tahta Philetairos'un küçük kardeşi Attalos'un torunu Attalos (MÖ 241-197) geçmiştir. I. Attalos, büyük bir savaşta Galatları yendikten sonra kral ilan edilmiştir⁴⁴⁸. I. Attalos'tan sonra krallığın başına dört oğlundan en büyüğü olan II. Eumenes (MÖ 197-159) geçmiştir. II. Eumenes MÖ 190 yılında yapılan Magnesia Savaşı'nda Antiokhos'a karşı Romalıların yanında yer almış ve bu savaş sonunda krallığının topraklarını Tauros'lara kadar genişletmiştir⁴⁴⁹. Apameia, bu savaş sonrası yine Apameia'da MÖ 188 yılında yapılan barış antlaşmasından sonra Pergamon Krallığı'nın hâkimiyeti altında bağımsız bir kent olarak kalmıştır⁴⁵⁰.

II. Eumenes, kardeşi Attalos ile birlikte Apameia'nın yaklaşık 80 km kuzey doğusunda bulunan Synnada'da (Şuhut) Galatlara karşı yaptıkları savaşta büyük bir zafer kazanmıştır⁴⁵¹. MÖ 168-166 yılları arasına tarihlenen bu savaş sonrasında, Galatların saldırılarına maruz kalan kentler bu zaferi coşkuyla kutlamışlardır. Bazı kentler Kral Eumenes onuruna beş yılda bir düzenlenen şenlikler tertip etmişler bazıları da Kral Eumenes ve kardeşi Attalos'un heykelini dikmişlerdir⁴⁵².

Kelainai/Apameia'da ele geçen Hellenistik bir onurlandırma yazıtında Ariston oğlu Kephisodoros *boule* tarafından onurlandırılmaktadır⁴⁵³. Yazıtın verdiği bilgiye göre Kephisodoros Kral Eumenes ve kardeşi Attalos'un Apameia'da heykelini dikmiştir⁴⁵⁴. II. Eumenes zamanında yaşadığı anlaşılan Kephisodoros'un, yazıtın kaleme alındığı dönemde

⁴⁴⁷ Str. 12.3.8.

⁴⁴⁸ Str. 13.4.2.

⁴⁴⁹ Str. 13.4.2.

⁴⁵⁰ TLit.79.

⁴⁵¹ Arslan 2000, s. 123, dn. 462-463.

⁴⁵² Arslan 2000, s. 123, dn. 462-463.

⁴⁵³ TLit.13.

⁴⁵⁴ TEp.13. Κηφισόδωρος ... ¹⁰ ἀνέθηκεν ἀγάλματ[α βασιλέως Εὐμένους καὶ] Ἀττάλου τοῦ ἀδελφοῦ βασιλέως.

kentin *gymnasiarkhos*udur. Yazıt kentin bu dönemiyle ilgili bazı önemli bilgiler sunmaktadır. Kent *gymnasiarkhosa* bu görevin ifa edilmesi için verilen parayı verememiş Kephisodoros da bu memuriyetliğin tüm masraflarını kendisi karşılamıştır. Kent aynı zamanda savaştaki askerlere iaaşe temin etmek için vermesi beklenen parayı da verememiştir. Kephisodoros 3000 gümüş drakhme'yi faiz almadan kenti adına *tamias*'a vermiştir. Yazıtın kaleme alındığı dönemde Pergamon Krallığı'nın savaşta ve Apameia'nın da bu savaş nedeniyle 3000 drakhme vermekle yükümlü olduğu anlaşılmaktadır⁴⁵⁵. Yapmış olduğu icraatlardan oldukça varlıklı olduğu anlaşılan Kephisodoros aynı zamanda gençlerin ve çocukların Hermaia ve Herakleia bayramlarında her yıl *gymnasionda* toplanması şartıyla 1000 drakhme vererek yine bu dönemde bir de vakıf kurmuştur. Yazıttan bu dönemde kentin zor günler geçirdiği anlaşılmaktadır.

Hellenistik Dönem'de kentin *demosu* tarafından onurlandırılan bir başka hayırsever de Polystratos'tur⁴⁵⁶. *Demos*, Timotheos'un oğlu *gymnasiarkhos* Polystratos'u *övgüyle, altından bir taçla, renkli bir portreyle, renkli bir atlı portreyle, anıtsal bronzdan bir portreyle, anıtsal altından bir portreyle, altından atlı bir portreyle, mermerden bir heykelle, spor yarışmalarında ön sırada oturma ve prytaneion'da yemek yeme ayrıcalığıyla* onurlandırmıştır. Polystratos, oldukça fazla payelerle onurlandırılmasına karşın onun üstlendiği *gymnasiarkhosluğu* dışında Kephisodoros gibi yaptığı hayırsever işleri belirtilmemiştir. Kentin övgüsünü kazanmış Polystratos kentin sıkıntılı durumlarında yaptığı cömertçe harcamalarından dolayı kentin değişik yerlerinde birçok heykeli dikilmiş olmalıdır⁴⁵⁷. Drew-Bear – Fillon, Polystratos'un kentin kritik bir döneminde hayırseverce işler yaptığını belirtip kentin bu tarihlerde bir deprem geçirmiş olabileceğine vurgu yapmıştır⁴⁵⁸.

II. Eumenes, tahtını Kappadokia Kralı Ariarethes'in kızı Stratonike'den olan oğlu Attalos'a bırakmıştır⁴⁵⁹. II. Attalos (MÖ 159-138) 158 yılında Apameia'da, Galat boylarından Tolistobog'ların Kralı Aioioriks'in kardeşi aynı zamanda Pessinus (Ballıhisar) Kybele kültürünün başrahibi Attis⁴⁶⁰ ile bir görüşme yapmıştır⁴⁶¹. II. Attalos MÖ 138 yılında öldüğünde krallığın başına lakabı Philometor olan III. Attalos (MÖ 138-133) geçti. Beş yıllık iktidarından

⁴⁵⁵ II. Eumenes zamanında yapılan savaşların tarihleri için bkz. TEp.13.

⁴⁵⁶ Drew-Bear – Fillon 2011, s. 276.

⁴⁵⁷ Drew-Bear – Fillon 2011, s. 278.

⁴⁵⁸ Drew-Bear – Fillon 2011, s. 277, dn.6.

⁴⁵⁹ Str. 13.4.2.

⁴⁶⁰ Kybele'nin başrahipleri Attis olarak adlandırılıyordu.

⁴⁶¹ Nolé 2006, s. 63, dn. 78; Magie 2001, s. 56/57.

sonra bir hastalıktan öldüğünde arkasında tarihte ender rastlanan bir vasiyetname bırakmıştır⁴⁶².

III. Attalos'un vasiyetine göre Pergamon Krallığı Romalılara bırakılmıştır⁴⁶³. Böylece Romalılar, 188 yılındaki barış antlaşmasında Pergamon Krallığı'na verdiği toprakları emanetçisinden geri almış oluyordu. Romalılar bu ülkeyi bir eyalet olarak ilan edip Asia adını verdiler⁴⁶⁴.

Apameia. SNGCop 147

Pergamon Krallığı, ülkesinde ayar ve tip bakımından yeknesak olan ve kistaphor olarak adlandırılan sikkeyi Batı Anadolu'nun başlıca mübadele aracı yapmıştır⁴⁶⁵. Sikkenin ön yüzünde Dionysos kültüyle ilişkili, kapağı yarı açık, içinden yılan çıkan *Cista Mystica* (sır sandığı) ve sandığın etrafını saran asmadan bir çelenk vardır. Arka yüzünde ise kıvrılmış iki yılan ve vücutları arasında bir yay muhafazası vardır. Bu sikkelere daha sonra darphane merkezlerinin monogramı ya da sembolleri ilave edilmiştir. MÖ 188'den MÖ 133 yılına kadar Pergamon hâkimiyetinde kalan Apameia da monogramıyla bu sikkeyi darp eden kentlerden biridir. Kistaphor'ların basıldığı kentler ya Pergamon Krallığı'nın hâkimiyeti altındaydılar ya da bu krallıkla sıkı ilişki içinde olan kentlerdi⁴⁶⁶.

Kistaphor'lar özellikle Pergamon Krallığı'nın hâkimiyeti altında bulunan kentler arasındaki ticari ilişkilerde tercih bir edilen paraydı. Bu nedenle Apameia'da Kistaphor'ların basımına 133 yılından sonra da devam edilmiştir.

2.6 Roma Cumhuriyeti Altında Apameia

III. Attalos'un MÖ 133 yılındaki ölümünün ardından vasiyetname yoluyla kraliyet topraklarını Roma'ya bıraktığı anlaşıldığında kraliyet ailesinden gelen Aristonikos ilk olarak Leukia'da (Çiğli/Çamaltı Tuzlası) isyan çıkartmak suretiyle bu duruma karşı çıkmıştır⁴⁶⁷. Roma, üç yıldan fazla süren isyanı bastırdıktan sonra, Küçükasya'daki ilk eyaleti olan *provincia Asia*'yı kurmuştur. Eyaletin kurulduğu MÖ 129 yılında *Consul* M. Aquillius idari bakımdan zorluk gösteren bölgeleri, Aristonikos isyanı sırasında Roma'yı destekleyen mütte-

⁴⁶² Str. 13.4.2.

⁴⁶³ Str. 13.4.2.

⁴⁶⁴ Str. 13.4.2.

⁴⁶⁵ Bu sikkeler için bkz. TNm.1, 2, 11, 12, 13, 14.

⁴⁶⁶ Magie 2001, s. 60, dn. 81.

⁴⁶⁷ Str. 14.1.38.

fikleri arasında dağıtmıştır. Apameia'nın içinde bulunduğu Büyük Phrygia ve Kappadokia bölgesi Pontos Kralı V. Mithridates'e (MÖ 150-120) verilmiştir⁴⁶⁸. Roma, V. Mithridates öldükten kısa bir süre sonra yaklaşık MÖ 116 yılında, krallığın başına geçen VI. Mithridates'in (MÖ 120-63) yaşının küçüklüğünü ve krallığı yönetmedeki yetersizliğini bahane ederek Phrygia bölgesinin hâkimiyetini Pontos Krallığı'ndan geri almıştır⁴⁶⁹. VI. Mithridates Eupator'un, Aristonikos isyanındaki dostluk ve ittifaka karşılık atalarına bağışlanan toprakları geri almak amacıyla MÖ 88 yılında Phrygia'ya doğru harekete geçmiştir. Mithridates'in askeri yürüyüşün rotası Büyük İskender'in yürüyüş rotasının tersi istikametindeydi. Zira Mithridates, Aleksandros'un mola verdiği yerlerde konaklamanın kendisine talih getireceğini inanıyordu⁴⁷⁰. VI. Mithridates Eupator, Phrygia'nın içlerine doğru ilerlediği sırada Romalı General Gaius Cassius da ordusuyla birlikte Apameia'ya çekilmiştir⁴⁷¹. Gaius Cassius Apameia'da bulunduğu sırada Nysa'dan (Sultanhisar) buraya gelerek ve sunmuş olduğu armağanla oldukça varlıklı olduğu anlaşılan Pythodoros'un oğlu Khairemon'la⁴⁷² Apameia'da bir görüşme dahi yapmıştır⁴⁷³. Bu görüşmeden kısa bir zaman sonra olasılıkla sarsıntılar nedeniyle kenti terk eden Cassius'un ardından Apameia büyük bir deprem felaketine maruz kalmıştır⁴⁷⁴. Kenti yerle bir eden böyle bir felaket daha önce Büyük İskender zamanında da yaşanmıştır. Cassius'u takip eden Mithridates de MÖ 88 yılında Apameia'a geldiğinde kentin deprem nedeniyle harap olduğunu görmüş ve kentin yeniden inşası için 100 *talanton* vermiştir⁴⁷⁵. Athenaios, Mithridates savaşları sırasında Apameia'da yaşanan şiddetli depremin bölge coğrafyasında bazı değişiklikler yaptığından bahseder⁴⁷⁶: “*Damaskos*'lu Nikolaos, tarih kitabının dördüncü bölümünün yüzüncü kısmında Apameia'dan bahseder. Phrygia'daki Apameia çevresinde, Mithridates savaşları sırasında meydana gelen depremlerle bölgede daha önce olmayan göller, nehirler ve kaynaklar ortaya çıktı. Bu arada bunların birçoğu da

⁴⁶⁸ App., *Mithr.* 39-40. Demircioğlu 1998, s. 418.

⁴⁶⁹ App., *Mithr.* 39-40; Arslan 2007, s. 79 vd.

⁴⁷⁰ TLit. 17.

⁴⁷¹ App. *Mithr.*, 75.

⁴⁷² Khairemon'un babası Nysa'lı Pythodoros aynı zamanda Pontos Kraliçesi Pythodoris'in de babasıydı. Pythodoros Pompeius'un dostuydu ve 2000 *talanton*dan fazla bir servetin de sahipti. Bkz. Str. 14.1.42.

⁴⁷³ Gaius Cassius'un Nysa'lılara Khairemon hakkında gönderdiği mektup için için bkz. SIG³ 2, nr. 741. Γάϊος Κάσιος Νύσσαίων ἀρχουσι χαίρειν· [Χ]αιρήμων Πυθωδώρου υἱός, πολέτης ὑμέ[τερος,] πρὸς ἐμὲ ἤλθ[εν] ἐν Ἀπαμείᾳ.

⁴⁷⁴ TLit. 80.

⁴⁷⁵ TLit. 80.

⁴⁷⁶ TLit. 80.

kayboldu. Ayrıca bu bölgede ortaya çıkan suyun kokusu kekremsiydi rengi de açık mavi-gri görünümündeydi. O kadar çok su birikmişti ki bölge denizden çok uzak olmasına rağmen burası balık ve diğer deniz canlılarıyla dolup taşı.”

Pontos kralı buradan Laodikeia'ya geçmiştir⁴⁷⁷. Maiandros Vadisi boyunca ilerleyen Mithradates, Tralleis'ten, Maiandros üzerindeki Magnesia'dan geçip Ephesos'a ulaşmıştır⁴⁷⁸. Mithridates'in, Apameia'dan Ephesos'a giden bu askeri yürüyüşün rotası, Strabon'un tarif ettiği Ephesos'tan doğuya giden ve herkes tarafından ortak olarak kullanılan yolu takip etmektedir⁴⁷⁹.

Mithridates, Pontos ordusu karşısında kendilerini koruyabilecek Roma desteğinden yoksun olan Küçükasya'daki kentlerin çoğunda kurtarıcı olarak karşılanmıştır. Kentlerin Mithridates'i çoşkuyla karşılaması korkudan kaynaklanan bir zorunluluğun aksine içten geliyordu. Çünkü Romalılar, MÖ 129 yılında *provincia Asia*'yı kurduktan sonra her eyaletin ödemesi gereken vergiyi, vergiyi toplayan iltizam şirketlerinin (*societates publicanorum*) yağmaya dönüşen icraatları nedeniyle eyalet kentleri için zulme dönüştürmüştü⁴⁸⁰. Bu nedenle Küçükasya kentleri, eskiden kentlerini yağmalayan savaşçı Galatları mağlup eden I. Antiokhos'a (MÖ 281-261) ve II. Eumenes'e (MÖ 197-159) nasıl *soter* = kurtarıcı ünvanını verdilerse aynısını hatta daha fazlasını VI. Mithridates'e vermişlerdir. Cicero'nun bildirdiğine göre Asia'nın yurttaşları Mithridates'i, *efendi, baba, Asia'nın koruyucusu, Euhius, Nysius ve Liber* olarak adlandırmışlardır⁴⁸¹.

Asia bir Roma eyaleti olduktan sonra buraya çok sayıda Romalı vatandaş yerleşmiştir⁴⁸². Küçükasya'ya yerleşen bu Romalı vatandaşlar VI. Mithridates'in emriyle katliama maruz kalmış, bu katliam sırasında 80.000-150.000 arasında Romalı öldürülmüştür⁴⁸³. Bu arada Roma, Pontos Kralı VI. Mithridates'le yapacağı savaşın komutanı olarak MÖ 88 yılında *consul* seçilen Sulla'yı atamıştı. Sulla, Mithridates'le yaptığı bir dizi savaştan sonra Pontos kralına karşı kazandığı zafer sonrası MÖ 85 yılında, Troas Bölgesi'ndeki Dardanos kentinde

⁴⁷⁷ Str. XII, 8.16.

⁴⁷⁸ TLit.17.

⁴⁷⁹ TLit.18.

⁴⁸⁰ Arslan 2000, s. 133, dn. 498.

⁴⁸¹ Cic., *Flac.* 25.60. *Mithridatem dominum, illum patrem, illum conservatorem Asiae, illum Euhium, Nysium, Bacchum, liberum nominabant.* Mithridates için verilen adlandırmalardan *Euhius, Nysius ve Liber*, Tanrı Dionysos'un adlarındandır. Mithridates'e, Dionysos'un değişik adlarıyla seslenmeleri olasılıkla kent yurttaşlarının ağır vergi ve borç yükünden kurtulmaları neticesinde bağ ve bahçelerine gelen bereketle ilişkiliydi.

⁴⁸² Ramsay 1895, s. 424-427.

⁴⁸³ Nollé 2006, s. 64; Arslan 2007, s. 163.

Mithridates'le bir antlaşma yapmıştır. Eskiçağ tarihinde *Dardanos Antlaşması* olarak anılan bu barış sözleşmesine göre Mithridates savaştan önceki sınırlarına geri çekilmiştir⁴⁸⁴. Sulla, Mithridates'le yapılan savaş esnasında Roma tarafını tutan kentleri ödüllendirmiş, bu kentlerin özerklikleri ve özgürlükleri Roma Senatosu'nun gevencesi altına alınmasını sağlamıştır. Buna karşılık Sulla, Pontos kralının safında yer alan, Roma vatandaşlarını katleden kentleri ve bölgeleri ise Roma'nın dostu ve müttefiki statüsünden çıkarmış, bağımsızlıklarını ellerinden almıştır⁴⁸⁵.

Apameia. MÖ 88-67. SNGvA 3459

Bu savaşlar sırasında Apameia ise Mithridates'in kente gelmeden hemen önce yaşanan deprem nedeniyle binaları yıkılmış, yıkılan binaların altında kalan pek çok vatandaşını kaybetmiş olduğundan olasılıkla daha çok kentsel sorunlarla meşguldü. Belki de bu yüzden daha savaşın başlangıcında

Apameia'nın maruz kaldığı felaket, onun bu savaşlar sonunda özgür bir kent olarak görünmesine vesile olmuştur. Zira bir kentin özgür olduğunun bir göstergesi sayılan para basma Apameia'da savaş sonunda da aralıksız devam etmiştir⁴⁸⁶.

Sulla, MÖ 89-85 yılları arasında süren Mithridates savaşları sonunda Küçükasya'yı yeniden düzenlemiştir⁴⁸⁷. Bu düzenleme sırasında Pisidia bölgesindeki Kıbyra (Göhlisar) *provincia Asia*'ya dâhil edilmiştir⁴⁸⁸. Sulla'nın yapmış olduğu bir başka düzenleme de eyalet içindeki bazı kentlerin mahkeme merkezleri (*conventus iuridicus*) olarak belirlenmesidir. Apameia bu düzenleme sonrası olasılıkla bir *conventus* kenti olarak belirlenmiştir. Zira Apameia'nın bir *conventus* kenti olarak görüldüğü en erken belge Cicero'nun Klikia valiliğine aittir. Cicero Klikia valisiyken MÖ 51 yılında Apameia'da yapılan *coventus* için bulunmuştur⁴⁸⁹.

Sulla'nın MÖ 85-84 yıllarında yapmış olduğu bu düzenleme Küçükasya kentlerinden bazıları için Sulla *era*'sı (çağ, devir) olarak adlandırılan yeni bir takvimin başlangıcını oluştur-

⁴⁸⁴ App., *Mithr.* 222-224.

⁴⁸⁵ App., *Mithr.* 250-252; Magie 1950, s. 235 vd.

⁴⁸⁶ Bkz. Başlık. 3.3.1 *Hellenistik Dönem Sikkeleri*.

⁴⁸⁷ Arslan 2007, s. 248-250.

⁴⁸⁸ Str. 13.4.17

⁴⁸⁹ Cic., *Att.* 5.16.2; 5.20.1; Cic., *Fam.* 15.4.2. Ayrıca bkz. Haensch 1997, s. 30.

muştur. Apameia'da, bu tarihten sonra yazılan ve tarih verilen epigrafik belgelerden Sulla *aea*'sının yaklaşık 350 yıl boyunca kullanıldığı anlaşılmaktadır⁴⁹⁰.

Apameia'nın MÖ 60'lı yıllardaki demografik yapısı hakkında Cicero bazı bilgiler aktarmaktadır. L. Valerius Flaccus, MÖ 62 yılında Yahudiler tarafından tapınak vergisi olarak ödenen ve Apameia'da toplanan 100 pondus'tan az bir altına el koyduğunda onu Cicero savunmuştur⁴⁹¹. Flaccus'un el koyduğu paranın miktarındaki yükseklik bu paranın sadece Apameia'da yaşayan Yahudi ahalisinden toplanmadığını düşündürür. Bu durum Apameia ve çevresindeki kentlerde yaşayan Yahudi nüfusunun yoğunluğu hakkında da bir fikir verebilir. III. Antiokhos'un (222-187) Phrygia ve Lydia bölgelerine yerleştirmiş olduğu Yahudiler bu tarihlere gelindiğinde hissedilir bir nüfusa erişmiş olmalıydılar⁴⁹². Diğer yandan paranın toplandığı yerin Apameia olması önemlidir. Bu, Apameia'daki Yahudi ahalsinin nüfus sorununu çözmese de büyük bir topluluk olduğuna işaret eder⁴⁹³.

MÖ 57-49 aralığında Apameia'nın bastırılmış olduğu kistophorik sikkeler üzerinde Roma'nın eyalet valilerinin isimleri görülmektedir⁴⁹⁴. C. Fabius (57-56), P. Lentulus (56-53), Appius Claudius Pulcher (53-51), M. Tullius Cicero (51-50), C. Fannius, (49). Bu sikkelerden Apameia'nın kısa bir dönem için Klikia eyaletine bağlandığı anlaşılmaktadır. Zira bu sikkelerin üzerinde görülen isimler Klikia eyaletinin valileriydi. Hatta Cicero Klikia valisiyken bir *conventus* merkezi olan Apameia'da MÖ 51 yılının 5-9 Ağustos'unda bu mahkemenin düzenlenmesi için bulunmuştur⁴⁹⁵.

---

⁴⁹⁰ Bu yazıtlardan bazıları için bkz. TEp.40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 102, 103, 104, 105.

⁴⁹¹ Cic., *Flac.* 66-69; Liv. 38.38.13 talentum ne minus pondo octoginta = 1 talentum 80 pondus'tan az değildir; 1 talentum=25.86 kg.

⁴⁹² TLit.72. Ayrıca bkz. Başlık. 1.9. *Kibotos ve Nuh Tufanı*.

⁴⁹³ Bresson 2011, s. 303.

⁴⁹⁴ TNm.12, 13, 14, 15.

⁴⁹⁵ Cicero Kilikia eyaletinin proconsul'ü olarak MÖ 51 yılında Ikonion (Konya), Philomelion (Akşehir), Synnada (Şuhut) Apameia ve Laodikeia'da (Goncalı) düzenlenen mahkemeler için bulunmuştur. Bkz. Cic., *Att.* 5.16.2; 5.20.1; Cic., *Fam.* 15.4.2. Ayrıca bkz. Haensch 1997, s. 30. Kilikia Eyaleti bu dönemde Laodikeia'ya kadar genişlemiştir.

P. Lentulus, SNGCop 158

C. Fannius, SNGvA 3464

MÖ 44 yılında Caesar'ın öldürülmesinden sonra Octavianus'la güç birliği yapan Antonius Küçükasya'ya geçmiş burada bazı düzenlemelerde bulunmuştur. Bu düzenlemeyle Partların Küçükasya'ya olası saldırılarında bir tampon bölge oluşturmak amacıyla MÖ 39 yılında Galatia Kralı Deiotaros'un sekreterliğini yapmış Amyntas, Dağlık Pisidia ile Phrygia Paroreia bölgelerine Roma'ya bağlı kral olarak atanmıştır. Strabon'un bahsettiğine göre, Amyntas'ın Galatia Krallığı'nın sınırları Apameia Kibotos'tan çok uzakta değildi⁴⁹⁶: “*Amyntas... Çünkü Pisidia'da bulunan Antiokheia kentine, Apameia Kibotos yakınında bulunan Apollonias'a kadar olan yerlere ve Lykaonia'ya sahipti. O Tauros'lardan, Firigyalıların topraklarına yayılmış olan Kilikia ve Pisidia vatandaşlarını çıkarmaya çalışıyordu. Sagalassos'da Amyntas'ın yönetimi altındadır. Amyntas'ın tüm krallığı Romalı bir valiye tabidir.*”

Bu arada Caesar'ın öldürülmesinden sonra güç birliği yapan Antonius ve Octavianus arasında zamanla baş gösteren anlaşmazlıklar Roma Cumhuriyeti'ni bir iç savaşa sürüklemiştir. MÖ 31 yılında *Actium*'da yapılan deniz savaşında Octavianus, Marcus Antonius'u bozguna uğratmıştır. Roma'nın yönetiminde büyük bir değişikliğe neden olan ve tarihte *Actium Deniz Muharebesi* olarak anılan bu savaşta Amyntas, Octavianus'un tarafında yer aldığından savaş sonunda Amyntas'ın krallığı Octavianus tarafından da tanınmıştır.

MÖ 27 yılında *Roma Senatus*'u tarafından Octavianus'a “Augustus” ünvanı verilmek suretiyle Roma'nın yönetim sistemi Cumhuriyet'ten, imparatorluğa (Principatus Dönemi) geçiş yapmıştır. Uzun bir barış dönemini (Pax Romana) başlatan Augustus MÖ 25 yılında Amyntas'ın ölmesiyle Küçükasya'nı merkezinde doğrudan kendisine bağlı olan Galatia Eyaleti'ni (Provincia Galatia) kurmuştur.

⁴⁹⁶ Str. 12.6.4-5.

2.7 Hellenistik Dönem’de Kent İdaresi ve Toplumsal Yapı

Kelainai/Apameia’da ele geçen epigrafik belgeler ile kentin bu dönemi için bilgi veren edebi metinler kentin Hellenistik Dönem’deki idari ve toplumsal yapısı hakkında çok az bilgi sunar. Ayrıca antik kentteki arkeolojik çalışma sadece tiyatronun kurtarma kazısından ibaret olduğu düşünüldüğünde kentin bu dönemdeki idari ve toplumsal yapısı hakkındaki bilgiler daha bir sınırlı kalır. Bu nedenle kentteki idari kurum ve idarenin nasıl şekillendiği konusu çağdaş Yunan polis’lerinde görülen kurumların ve mimari yapıların karşılaştırılmasıyla ancak genel bir değerlendirmeyi açığa çıkarmaya izin verir.

Pausanias’a göre, *devlet binaları, gymnasionu, tiyatrosu, agorası ve içilebilir su kaynağına* sahip olmayan bir kent, kent sayılamazdı⁴⁹⁷. Pausanias’ın bir polis için saydığı özelliklerin Kelainai/Apameia’da varlığı arkeolojik, epigrafik ve edebi belgelerle ispatlanabilmektedir⁴⁹⁸. Kentten bahseden antik yazarlardan Herodotos hariç hiçbirisi kentin bu verilen mimari yapıları hakkında bilgi vermez. Sadece *agoradan* bahseden Herodotos’un aktardığına göre Kelainai/Apameia’nın agorası Marsyas’ın kaynaklarındadır⁴⁹⁹. Arkaik Dönem’de halk toplantılarının düzenlendiği mekânlar olarak karşımıza çıkan agoralar kentin ortasında, yurttaşların toplanıp hem günlük ve politik konuları konuştuğu hem de ticari eşyaların satıldığı dükkânların bulunduğu böylece alıcı ve satıcının buluştuğu mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır⁵⁰⁰. Fakat Herodotos’un kitabında bahsedilen Yunan agorası politik fonksiyona değil daha çok ekonomik fonksiyona işaret etmekteydi⁵⁰¹. Agoralar aynı zamanda dini bir merkez olarak da önemlidir. Tanrıların tapınakları ya da kutsal alanları genellikle agora’da bulunurdu⁵⁰². Marsyas’ın kutsal alanı da bu bu kaynakların yanında bulunan agoranın içinde olmalıdır. Bu dönemde kamusal binalar da önemli rol oynamıştır. Kamusal toplantıların yapıldığı *bouleuterion* bunların en önemlisidir. Politik toplantılarla ilgili bir kamu binası olan *ekklesiasterion* ise her kentte görülmezdi⁵⁰³. Sportif müsabakaların yapıldığı *gymnasion* ve gençlerin eğitimi için yapılan *ephebeion*larda polis statüsündeki bir kentte bulunmaktaydı.

⁴⁹⁷ Paus. 10.4.1.

⁴⁹⁸ Kelainai/Apameia’nın tiyatro için bkz. Başlık. 1.3. *Kentin Topografyası*.

⁴⁹⁹ TLit.39. Herodotos Marsyas için Katarraktes ismini kullanmıştır. Ancak bu nehrin Marsyas olduğu devamında verdiği bilgilerle açıktır.

⁵⁰⁰ Hom., Il.2.18.497; Hdt. 1.153; Hansen 1997, s. 60 vd.

⁵⁰¹ Hansen 1997, s. 61.

⁵⁰² Kolb 1984, s. 129.

⁵⁰³ Hansen 1997, s. 16.

Dinar'dan ele geçen ve MÖ 2. yy.'a tarihlenen iki Hellenistik onurlandırma yazıtı kentin bu kurumlarına ait bazı önemli bilgiler sunmaktadır. Bu kitabelerden ilki Kephisodoros için kaleme alınmıştır⁵⁰⁴. Bu yazıtta göre Kephisodoros *demosun* onay vermesiyle *boule* tarafından onurlandırılmaktadır. Bu ifade kentte Halk Meclisi ve Danışma Meclisi'nin varlığını ortaya koyduğu gibi aynı zamanda *boulenin* toplantılarını yaptığı *bouleuterionun* ve bu mecliste görev yapan *bouleuteslerin* varlığını da görünür kılar. Kephisodoros aynı zamanda masrafını üstlenerek *gymnasiarkhos* olmuştur. Bu memuriyetlik Hellenistik Dönem'de en önemli kurum haline gelmiştir ve onun kamu binası olan *gymnasion* bu dönemde tahkimatlı duvarların içine alınmıştır⁵⁰⁵. *Stadion*⁵⁰⁶, *paleistron*, *hippodromos* ve *gymnasionda* düzenlenen festivaller ve yarışmalar hatta çocukların ve ergenlerin spor ve askeri içerikli eğitimlerinin de yapıldığı *ephebaiondaki* tüm faaliyetler ve bunların ihtiyaçları *gymnasiarkheiayla* ilişkiliydi⁵⁰⁷. Kephisodoros tüm bu işlerden sorumlu olan *gymnasiarkhosluk* görevini masrafını tamamen kendisi karşılayarak üstlenmiştir. Yazıtın bize verdiği bir başka bilgi de Kephisodoros'un gençler tarafından onurlandırılmasıdır. Ayrıca yazıttan *ephebos*'ların ve çocukların her yıl Hermaia ve Herakleia bayramlarının *gymnasionda* kutlanması amacıyla Kephisodoros'un 1000 *drakhme* vererek bir vakıf kurduğu da anlaşılmaktadır. Bu iki bilgi çocukların ve ergenlerin eğitimi için kullanılan *ephebaionun* da kentteki varlığını ortaya çıkarır.

Kephisodoros'la çağdaş hatta yan yana durması muhtemel bir başka Hellenistik yazıt da Polystratos için kaleme alınmıştır⁵⁰⁸. *Demos* tarafından eşine nadir rastlanılacak bir şekilde onurlandırılan Polystratos, Kephisodoros gibi *gymnasiarkhostur*. Fakat bu yazıtı bizim için önemli kılan yönü Hestia kutsal ateşinin sürekli yandığı, temsilcilerin ve onurlandırılan insanların konuk edildiği ve burada yemek yemenin ayrıcalıklı olduğu *prytaneionun* kentteki varlığını açığa çıkarmasıdır. *Arkhonların* yemekli toplantılar yaptığı, kentin kamu hizmetlerinin görüldüğü arşiv hizmetlerinin de yerine getirildiği *prytaneionda* Polystratos yemek yeme hakkıyla onurlandırılmıştır. *Arkheionlar* kentlerin neredeyse en önemli binalarından birisidir. Burada kamu dökümanları, şahsi belgeler, tapu sicilleri, finansal belgeler, vasiyetnameler, borçlar kopyası, hatta yazılı stellerde sıkça karşılaşılan "bu yazının kopyası *arkheiondadır*" ifadesi gibi pek çok belge bu kayıt ofislerinde saklanmaktaydı. Yoğun ticari hareketliliğin yaşandığı

---

⁵⁰⁴ TEp.13.

⁵⁰⁵ Hansen 1997, s.

⁵⁰⁶ Kelainai/Apameia'nın *stadionu* için bkz. Başlık. 1.3. *Kentin Topografyası*.

⁵⁰⁷ Hansen 1997, s. 56/7.

⁵⁰⁸ TEp.14.

Kelainai/Apameia’da bu belgelerin saklandığı ve gerektiğinde yasal hakkın aranmasında ispat için sunulan belgelerin korunduğu bir *arkheionun* da bu dönemde olması beklenmelidir.

Kelainai/Apameia kenti bir Phrygia kentidir ve burada Phrygialıların dışında daha Arkaik Dönem’de Lydialılar da yerleşmiştir. Lydialı zengin Pythios’un kentteki varlığı ve Lydia dilinde yazılmış bir stelin Dinar’da 2009 yılında ele geçmesi kentin Lydialılarca da iskân edildiğini göstermektedir⁵⁰⁹.

Güney Nekropol’den dromos’lu bir mezar

Kentin Hellenistik Dönemi’ne tarihlenen mezarlarının birçoğunda Lydia etkisi görülür. Kayaya oyulmuş bu mezarların çoğu dromos’ludur.

Perslerin Anadolu’ya girmesiyle birlikte Kelainai’da sadece Pers krallarına ait saraylara ve *paradeisosa* değil aynı zamanda Persli vatandaşların da varlığına rastlanır. Bu Persli yurttaşların birçoğu Büyük İskender’in ölümünün ardından komutanları arasında yaşanan savaşlar sırasında Kardialı Eumenes tarafından kentten çıkartılmıştır⁵¹⁰. Bu savaşlar sonunda MÖ yak. 281 yılından Apameia Barışı’na kadar Kelainai, Seleukos Hanedanlığı’nın hâkimiyeti altında kalmıştır. Antiokhos Soter’in döneminde Kelainai’nın ismi ve yeri değiştirilmiştir. Olasılıkla Üçlerce Tepe’nin eteklerine

inşa edilen bu yeni kente, kralın annesinin ismine izafeten Apameia adı verilmiştir⁵¹¹. Trebilco bu dönemde kente Yahudilerin yerleştirilmiş olabileceğini belirtir⁵¹². Diğer taraftan III. Antiokos’un (MÖ 222-187) Lydia Valisi Zeuksis’e yazdığı ve 212-205/4 aralığına tarihlenen bir mektuptan bu tarihlerde Lydia ve Phrygia’daki halkların isyanda oldukları öğrenilmektedir⁵¹³. Mektubun verdiği bir başka bilgiye göre de bölgeye yeni yerleşimciler olarak 2000 Yahudi aile gönderilmesidir. MÖ 62 yılına gelindiğinde Yahudi nüfusu bölgede hatırı sayılır bir nüfusa erişmiştir. MÖ 62 yılında L. Valerius Flaccus, Yahudiler tarafından tapınak

⁵⁰⁹ Yazıt Ignasio Adiego ve Askold Ivantchik tarafından “Une inscription lydiene de Kélainai” başlığı altında Bordeaux’da 21-22 Ekim 2010 tarihlerinde düzenlenen “Kelainai-Apameia Kibotos: Eine achämenidische, hellenistische und römische Metropole. Drei Jahre Forschungen” başlıklı sempozyumda tanıtılmıştır. Sempozyum yayını baskıdadır (Kelainai II).

⁵¹⁰ Nollé 2006, s. 63.

⁵¹¹ TLit.71. Apameia’nın lokalizasyonu için bkz. Başlık. 1.4. Kelainai ve Apameia’nın Lokalizasyonu.

⁵¹² Trebilco 1991, s. 86

⁵¹³ TLit.72.

vergisi olarak toplanan 100 pondus'tan az bir altına Apameia'da el koymuştur⁵¹⁴. Bu yaklaşık olarak 32 kg. altın anlamına gelmektedir ki bu yükseklikteki bir para bölgedeki Yahudi nüfusunun yoğunluğu hakkında bir fikir verebilir. Bu miktardaki bir para sadece Apameia'da yaşayan Yahudilerden 1 yılda toplanmış olamazdı, bu para Apameia'nın çevresindeki kentlerde yaşayan Yahudi topluluğunun ortak birikimi olmalıdır⁵¹⁵. Diğer taraftan paranın toplanma merkezi olarak Apameia'nın tercih edilmesi burada yaşayan Yahudi nüfusunun azımsanmayacak bir sayısal değere ulaştığını göstermesi açısından kayda değerdir.

Attalos'un vasiyeti üzerine Pergamon Krallığı'nın toprakları MÖ 133 yılında Roma'ya bırakılmıştır. Roma MÖ 129 yılında *Consul* M. Aquillius aracılığıyla Küçükasya'daki ilk eyaleti olan *provincia Asia*'yı kurduktan sonra buraya İtalya'dan pek çok Romalı tüccar gelmiştir⁵¹⁶. Fakat bunların bir kısmı MÖ 88/87'de Pontos Kralı Mithridates'in Asia'da bulunduğu sırada Romalılara karşı yapılan taşkınlıklarda hayatlarını kaybetmişlerdir⁵¹⁷. Sulla'nın Mithridates'e karşı kazandığı zafer sonrasında bölgede yaptığı reform ve düzenlemeler sonunda olasılıkla bölgeye yeni Romalı vatandaşlar da gelmiştir. Fakat Apameia'nın bu döneme ilişkin demografik yapısı hakkında maalesef epigrafik ve edebi metinler bilgi vermemektedir.

2.8 Roma İmparatorluğu Altında Apameia

Apameia'nın bu döneme ilişkin ilk belgeleri Augustus'la (MÖ 27-MS 14) başlar. Dinar'da MÖ 9 yılına tarihlenen bir yazıtın bazı fragmanları bulunmuştur⁵¹⁸. Yazıt Augustus'un imparatorluğunda Asia Eyaleti'nin *proconsulü* olan Paulus Fabius Maximus'un, Augustus'un doğum gününü, takvimin başlangıç günü olarak önermesi ve Asia'daki Hellenlerin bu öneriyi kabul etmesiyle ilgilidir⁵¹⁹. Asia'nın kentlerinde ilan edilen bu kararname metni Priene'den tam olarak ele geçmiştir⁵²⁰. Yazıt, Vali'nin mektubu ve Asia'daki Hellenlerin iki ayrı karar metni olarak 3 bölümden oluşmaktadır. Yazıttan Augustus Dönemi'nde Asia'daki Hellenlerin bir birlik (κοινόν) oluşturduğu anlaşılmaktadır. Asia'daki Hellen Birliği'nin MÖ 33(?) yılın-

⁵¹⁴ Cic., *Flac.* 66-69; Liv. 38.38.13 talentum ne minus pondo octoginta, 1 talentum 80 pondus'tan az değildir.; 1 talentum=25.86 kg.

⁵¹⁵ Bresson 2011, s. 303.

⁵¹⁶ Nollé 2006, s.63/4.

⁵¹⁷ Nollé 2006, s. 64; Arslan 2007, s. 163.

⁵¹⁸ TEp.1, 2.

⁵¹⁹ Magie 1950 I, s. 480-481. Bkz. TEp.1.

⁵²⁰ Sherk 1969, 65, A-D.

daki Lucius Volcacijs Tullus'un valiliği sırasında Smyrna'da bir toplantı yaptığı yine aynı yazıttan belgelenmektedir⁵²¹. Augustus Dönemi'nde hem önemli bir ticaret kenti hem de bir conventus merkezi olan Apameia bu birliğin önemli bir üyesi olmalıdır.

Beyaz mermer üzerine yazılan bu kararname metni Augustus ve Tanrıça Roma'nın kutsal alanında teşhir edilmiştir⁵²². Buna ek olarak kararname metni conventus kentlerindeki Caesar kültürlerinde de teşhir edilecektir⁵²³. Yazıtta ait fragmanların Apameia'da bulunması kentteki Tanrıça Roma ve Augustus'un kültürünün varlığını açıkça ortaya koymaz. Buna karşılık bir conventus merkezi olan Apameia'da, bu kültürün milattan önceki dönemde oluşturulmuş olabileceği ihtimalini ortaya çıkarır. Bu kültürün Apameia'da en erken döneme ait rahibi, MS 1. yy. içinde karşımıza çıkar. MS 45/6 yıllarında Apameia'nın Romalı 5 arkhon arasında görülen Lucius Atilius Proclus, imparatorlara da elçi olarak gittiği anlaşılan başka bir yazıtta Augustus kültürünün rahibi olarak gözükmektedir⁵²⁴.

Mithridates savaşları sonrasında başlangıçta kıyı kentlerinde görülen Romalı kolonistler, zamanla iç kesimlere doğru yayılmıştır. Romalıların Phrygia'nın iç kesimlerine doğru yaptığı göç hareketi ise Tiberius zamanından (MS 14-37), 1. yy.'ın 2. yarısına kadar ulaşır⁵²⁵. Apameia'da Romalı vatandaşların varlığını ortaya koyan en erken belge MS 45/46 yılına tarihlenen 5 Romalı magistratın *demosu* onurlandığı yazıttır⁵²⁶. Bu tarihten itibaren kent için faydalı işler yapan ve bu nedenle onurlandırılan ya da yapılan işin finansörü olan vatandaşların neredeyse tamamı Romalıdır⁵²⁷. MS 45/46 yılında kentten Romalı 5 *arkhonu* arasında görü-

⁵²¹ Lucius Volcacijs Tullus'un MÖ yak. 33(?) ya da 26/25 yıllarındaki Asia valiliği için bkz. Sherk 1969, s. 334, dn. 1; Smyrna'daki toplantı için bkz. Sherk 1969, s. 65, D. 41της δὲ Ἀσίας ἐψηφισμένης ἐν Σμύρνῃ [ἐπὶ ἀνθυ]πάτου 42Λευκίου Οὐολκακίου Τύλλου.

⁵²² Sherk 1969, nr. 65, D. 62ἀναγραφῆναι δὲ τὸ δελοτογράφημα τοῦ ἀνθυπάτου καὶ τὸ ψηφισμα τῆς 63Ἀσίας ἐν στήλῃ λευκολίθωι, ἣν καὶ τεθῆναι ἐν τῷ τῆς Πρώμης καὶ τοῦ 64Σεβαστοῦ τεμένει.

⁵²³ Sherk 1969, nr. 65, D. 64προνοῆσαι δὲ καὶ τοὺς καθ' ἔτος ἐκδίκους ὅπως 65ἐν ταῖς ἀφηγουμέναις τῶν διοικήσεων πόλεσιν... 67ἐν τοῖς Καισαρήοις.

⁵²⁴ TEp.17, 18.

⁵²⁵ Kirbihler 2007, s. 24. Kirbihler Romalıların Apameia'da daha geç bir dönemde görülmeye başladığını bunun MS 107 den sonra olduğunu belirtir. Kirbihler bu tarihi IGR IV 779 (TEp.20) nolu yazıtta atıfta bulunarak yapmıştır. Bu değerlendirme hatalı gözükmektedir. Asia Valisi Falco'nun eşi için kaleme alınan bu yazıt 123/4 yılına tarihlenmektedir (Rémy 1989, s. 293, nr. 239). Diğer taraftan Romalı vatandaşların Apameia'daki varlığı yazıtlar aracılığıyla daha erken bir tarihte yani Claudius zamanından bilinmektedir. Bkz. TEp.17, 18, 19.

⁵²⁶ TEp.17.

⁵²⁷ TEp.17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 27, 31, 32, 33, 34, 35.

len Lucius Atilius Proclus *gerousianın* kuruluş işleri için gösterdiği çaba nedeniyle *gerousia* tarafından onurlandırılmaktadır⁵²⁸. Bu dönemde kurulduğu anlaşılan *gerousia*, başka bir yazıtta bu meclisin başkanı Marcus Forbianus aracılığıyla kurucusu Tiberius Aelius Saturninus Marinius'u onurlandırmaktadır⁵²⁹. Bu 3 yazıt MS 1. yy.'ın ilk yarısında Apameia'ya zengin Romalı ailelerin geldiğini ve kentin en üst yönetiminde bulduklarını hatta aynı yüzyılın 2. yarısında Apameia'da *gerousiayı* kurduklarını belgeler.

Kelainai/Apameia kenti tüm yönlü yolların kesiştiği bir bölgede konumlanmıştır ve her dönem yoğun ticari hareketliliğin yaşandığı bir kent olmuştur. Augustus'la birlikte gelen *Pax Romana* (Roma Barışı) sayesinde Küçükasya'daki imar faaliyetlerindeki artışın yanı sıra ticari faaliyetlerde de bir artış yaşanmıştır. İmparator Augustus Dönemi'nde Apameia, Ephesos'tan sonra Küçükasya'nın en büyük ticaret merkezi durumundadır⁵³⁰. Tarih boyunca iç kesimlerdeki en büyük ticaret merkezi olan kent, Augustus'un sağladığı barış ortamıyla hızlı bir şekilde gelişmiştir. Kentin hızlı büyümesini sağlayan ticaret, doğudan ve batıdan gelen tüccarların buluşma noktasıdır. Apameia, İmparatorluğun daha başlangıcında Hellas'tan ve Roma'dan gelen malların depo merkezidir⁵³¹. Romalıların da Apameia'daki varlığı kentin bu durumuyla ilişkili olmalıdır.

Strabon'un Augustus Dönemi'ne ait kent hakkında verdiği başka bir bilgiden kent yuttaşlarının Kelainai olarak adlandırılan tepeyi ve eski ismini kullanmayı sürdürdüğü anlaşılmaktadır⁵³². Bu dönemde Kelainai olarak da bilinen Apameia, aynı zamanda Kibotos olarak da anılmaktadır⁵³³.

Kelainai/Apameia Kibotos, Roma İmparatoru Claudius (MS 41-54) zamanında MS 53 yılında şiddetli bir depreme maruz kalmıştır⁵³⁴. Bu deprem nedeniyle İmparator Claudius, kentin beş yıllık vergi borcunu ertelemiştir. Claudius zamanında Lucius Atilius Proclus'un *gerousia* tarafından onurlandırıldığı yazıtta, Atilius'un Augustuslara elçi olarak gittiği anlaşılmaktadır⁵³⁵. Yazıttan Atilius'un Roma'ya, *gerousianın* kuruluş işlerini tamamlamak için

---

⁵²⁸ TEp.18.

⁵²⁹ TEp.19

⁵³⁰ TLit.82.

⁵³¹ TLit.82.

⁵³² TLit.6.

⁵³³ TLit.81. Ayrıca bkz. Başlık. 1.9. *Kibotos ve Nuh Tufanı*.

⁵³⁴ TLit.83.

⁵³⁵ Lucius Atilius Proclus MS 45/46'ya tarihlenen bir yazıttan Claudius zamanında yaşadığı anlaşılmaktadır. Bkz. TLit.17; TEp.18. Ramsay, Vespasian ve Titus'un birlikte imparator olduğunu düşündüğünden yazıtı 70-79

bir'den fazla imparatora gittiği anlaşılmaktadır. Atilius'un ilk elçiliği Claudius'un son dönemlerinde yani MS 53 yılında Apameia'da meydana gelen deprem sonrası olmalıdır. Böylece onun ilk elçiliği sadece gerousia'nın kuruluş işleri için değil aynı zamanda kentin zor zamanlarıyla belki de 5 yıllığına ertelenen vergisiyle de ilişkili olabilir. İkinci elçiliği ise gerousia'nın kuruluş işlemlerini sonlandırmak için İmparator Nero'ya (MS 54-68) olmalıdır.

Apameia MS 1. yy. içinde sadece tüccarların bulunduğu ve ticari eşyaların toplandığı bir kent değil aynı zamanda her yıl mahkemelerin düzenlendiği bir *conventus* merkezidir. Esasen kent MÖ 1. yy.'dan itibaren Asia'nın *conventus* kentlerinden biridir. MÖ 51 yılında Apameia'da Cicero'nun mahkeme düzenlediği bilinmektedir⁵³⁶. Bu döneme ilişkin bir başka belge 1976 yılında Ephesos'ta, İohannes Kilisesi'nde bulunmuştur⁵³⁷. Asia Eyaleti'nin gümrük yasası'nı konu alan yazıt MÖ 130 yılında kaleme alınmıştır. Fakat değişik zamanlarda MS 62 yılına kadar eklerle güncellenmiştir. Yazıtın MÖ 17'ye tarihlenen 88-96 satırlarında Asia'nın 12 mahkeme merkezine ayrıldığı anlaşılmaktadır⁵³⁸. Bu mahkeme merkezleri *Ephesos, Miletos, Halikarnassos, Smyrna, Pergamon, Adramytion, Hellespont, Sardeis, Kibyra, Apameia, Synnada* ve *Lykaonia*'dır. Gaius Plinius Secundus, MS 1. yy.'da Asia'nın mahkeme merkezleri arasında saydığı Apameia'ya, *Metropolis*⁵³⁹, *Dionysopolis*⁵⁴⁰, *Euphorbium*⁵⁴¹, *Akmoneia*⁵⁴², *Pelta*⁵⁴³, *Siblia*⁵⁴⁴ ve ismini vermediği 9 kentin vatandaşlarının geldiğini belirtir⁵⁴⁵. Ephesos'tan ele geçen ve Domitianus (MS 81-96) ve Traianus'un (MS 98-117) imparatorlukları arasında kaleme alınan başka bir yazıt *conventus* merkezi olan Apameia'ya gelen kentler hakkında daha fazla bilgi sunmaktadır⁵⁴⁶. Yazıtın alt tarafı kırık

---

aralığına tarihlemiştir. Bkz. Ramsay 1897, s. 468, nr. 305. Fakat Vespasian ve Titus aynı zamanda Augustus olmamıştır. Bkz. Kienast 1990, s. 108 ve 111.

⁵³⁶ Cicero MÖ 51 yılında İkonion, Philomelion, Synnada, Apameia ve Laodikeia'da mahkemeler için bulunmuştur. Bkz. Cic., *Att.* 5.16.2; 5.20.1; Cic., *Fam.* 15.4.2.

⁵³⁷ Engelmann – Knibbe 1989

⁵³⁸ Engelmann – Knibbe 1989, s. 106.

⁵³⁹ Metropolitanus Campus'te bulunmaktadır. Bu ova kentin ismiyle anılır. Bugün Tatarlı/Dinar, TIB 7, s. 339.

⁵⁴⁰ Yeri tam olarak bilinmiyor. Üçkuyu-Bekilli civarı, TIB 7, s. 234.

⁵⁴¹ Metropolitanus Campus'te. Bugün Kınık/Dinar, TIB 7, s. 252.

⁵⁴² Ahat/Banaz. TIB 7, s. 175

⁵⁴³ Yeri tam olarak bilinmiyor. Çivril civarı, TIB 7, s. 357.

⁵⁴⁴ Yeri tam olarak bilinmiyor. Evciler civarı, TIB 7, s. 382.

⁵⁴⁵ Plin., *Nat.* 5.106. tertius Apameam vadit, ante appellatam Celaenas, deinde Ciboton. ... ex hoc conventu deceat nominare Metropolitans, Dionysopolitas, Euphorbenos, Acmonenses, Peltenos, Silbianos. reliqui ignobiles VIII.

⁵⁴⁶ Habicht 1975, s. 66.

olduğundan yazıttan conventus zamanında Apameia'ya gelen sadece 21 kentin ismi öğrenilebilmektedir. Bu kentler: *Metropolis*, *Euphorbium*, *Dionysopolis*, *Kainai Kome*⁵⁴⁷, *Hyrgaleis*⁵⁴⁸, *Eukarpia*⁵⁴⁹, *Ammoniatat*⁵⁵⁰, *Antoniupolis-Tripolis*⁵⁵¹, *Pelta*⁵⁵², *Assaiorenoi*⁵⁵³, *Eumeneia*⁵⁵⁴, *Siblia*, *Akmonia*, *Sebaste*⁵⁵⁵, *Moksanaoi*⁵⁵⁶, *Hierapolis*⁵⁵⁷, *Lysias*⁵⁵⁸, *Otrus*⁵⁵⁹ ve *Stektorion*'dur⁵⁶⁰. Genel olarak conventus zamanında Apameia'ya Metropolitanus Campus, Pentapolis Ovası ve Eumeneia etrafındaki kentlerin geldiği anlaşılmaktadır. Yazıtın alt tarafı kırık olduğu için Apameia'ya gelen diğer kentler öğrenilememektedir. Fakat Pentapolis'in beşinci kenti *Bruzos*⁵⁶¹ da bu listeye eklenebilir.

Dinar'da bugün istasyonda kullanılmayan bir çeşmenin yanında ve Suçıkan'da duran iki ayrı epigrafik belge ele geçmiştir⁵⁶². Hadrianus Dönemi'nde aynı tarihlerde kaleme alınan bu onurlandırma levhalarında Tiberius Claudius Piso Mithridatianus ve oğlu Tiberius Claudius Granianus onurlandırılmaktadır. Yazıtlardan Mithridatianus'un ve oğlu Granianus'un *conventus* zamanında kentin verdiği para olmaksızın *gymnasiarkhos* oldukları anlaşılmakta-

⁵⁴⁷ Yeri bilinmiyor. Apameia ve Eumeneia arasında olmalıdır. Habicht 1975, s. 82.

⁵⁴⁸ Yeri tam olarak bilinmiyor. Bu yer Apameia'nın kuzeybatısında Çal Ovası'nda olmalıdır (Bkz. Magie 1950, s. 1022). Bekilli'den ele geçen bir yazıtta Hierapolis, Dionysopolis (Üçkuyu ve Bekilli civarı/Uşak. Bkz. TIB 7, s. 234), Blaundos'un (Sülümenli Köyü/Uşak. Bkz. Magie 1950, s. 1001) demosu ve Hyrgaleon Pediou birliği, Quintus Plautius Venustus'u onurlandırmaktadır. Bkz. MAMA IV, nr. 315. Hyrgaleis

⁵⁴⁹ Emirhisar/Çivril, TIB 7, s. 250.

⁵⁵⁰ Etnikon ismi. Kentin yeri bilinmiyor. Habicht 1975, s. 83.

⁵⁵¹ Yeri bilinmiyor. Augustus zamanında Tripolis olarak adlandırılan kent Apameia'nın batısında olmalıdır. Bkz. Habicht 1975, s. 83.

⁵⁵² Yeri bilinmiyor. *Kelainai/Apameia*'dan *Eumeneia* (Işıklı) üzerinden *Nakoleia*'ya (Seyitgazi) giden yol üzerindedir. bkz. TIB 7, s. 357. *Kelainai*'dan 10 parasang (1 parasang= ykş. 5.5 km.) uzaklıkta. bkz. Xen., *An.*, 1.2.10. TLit.12. Ksenophon'un verdiği mesafeye göre, Pelta antik kenti, Dinar dan 55 km. uzaklıkta bulunan Çivril civarında olmalıdır.

⁵⁵³ Etnikon ismi. Kentin yeri bilinmiyor. Habicht 1975, s. 85.

⁵⁵⁴ Işıklı. TIB 7, s. 251.

⁵⁵⁵ Selçukler/Sivaslı, TIB 7, s. 376.

⁵⁵⁶ Etnikon ismi. Kentin yeri bilinmiyor. Habicht, Banaz ve Sincanlı Ovası arasını önermektedir. Habicht 1975, s. 86.

⁵⁵⁷ Koçhisar/Sandıklı, TIB 7, s. 272. Pentapolis kenti. Burada Hüdaverdi Kaplıcaları bulunmaktadır.

⁵⁵⁸ Yeri bilinmiyor. Olasılıkla Pentapolis yakınında. TIB 7, s. 331.

⁵⁵⁹ Yanıkören Köyü/Sandıklı, Drew-Bear 2010, s. 262/263. Pentapolis kenti.

⁵⁶⁰ Menteş Ksabası/Sandıklı. TIB 7, s. 389; Drew-Bear 2010, s. 258. Pentapolis kenti.

⁵⁶¹ Karasandıklı Köyü/Sandıklı. TIB 7, s. 215; Drew-Bear 2010, s. 257. Pentapolis kenti.

⁵⁶² TEp.23, 24.

dır. Bu iki onurlandırma steli Apameia'nın Hadrianus zamanında da *conventus* merkezi olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Tüm bu belgeler MÖ 51 yılından MS 138 yılına kadar yaklaşık 200 yıl boyunca Apameia'nın bir *conventus* kenti olarak kaldığını ortaya koyar. Apameia bir ticaret kenti olması nedeniyle zaten çok sayıda insanı kendine çekmektedir. Buna ek olarak *conventus* zamanlarında civar kentlerden gelen çok sayıda insanla birlikte kentin oldukça kalabalık bir görüntüye kavuştuğu anlaşılmaktadır. Ünlü hatip Dio Chrysostomus (MS 1.-2. yy.) Apameia'da verdiği söylevinde kent için övgü dolu sözler sarfetmiştir⁵⁶³. Chrysostomus'un verdiği bilgiye göre Apameia, *Phrygia*, *Lydia*, *Karia*, *Kappadokia*, *Pamphylia* ve *Pisidia* halklarının toplanma ve pazar yeridir. Ayrıca her yıl Apameia'da mahkemeler düzenlenmektedir. Burada sayısız insan toplanmaktadır, davalılar, davacılar, hatipler, yönetici memurlar, köleler, hizmetçiler, kadın satıcıları, katırcılar, seyyar satıcılar, fahişeler ve de zanaatkârlar⁵⁶⁴. Yoğun bir insan kitlesini kendine çeken kent, tarih boyunca ordu seferlerinin durak noktası olduğundan konaklama, karın doyurma, sağlık, nakil araçları temin etme vb. konularında da gelişmiştir⁵⁶⁵.

SNGvA 3491

Apameia, Augustus zamanından bilindiği üzere Asia Birliği'nin bir üyesidir. Diğer taraftan bu birlik haricinde Vespasian'ın (MS 69-79) imparatorluğu sırasında Apameia'nın bastırdığı bir sikke üzerinde *Phrygia Birliği*'nin de olduğu ve Apameia'nın bu sikke aracılığıyla birliğin

üyesi olduğu anlaşılmaktadır⁵⁶⁶. Sikkenin ön yüzünde başında diadem bağlı sağa dönük Vespasian'ın büstü, arka yüzünde ise beş başaklı bir demet betimlenmiştir. Sikkenin ön yüzünde Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Σεβαστὸς Οὐεσπασιανός, arka yüzünde ise ἐπὶ Πλανκίου Οὐάρου Κοινὸν Φρυγίας Ἀπαμεῖς yazılıdır. Planci ailesi Roma İmparatorluk devrinde Perge tarihi için önemli bir rol oynamaktadır. Plancius Rutilius Varus, Flaviuslar döneminde senator

⁵⁶³ TLit.84; Nollé, Dion Chrysostomos'un Apameia'daki şenlik kutlamalarına katılmak üzere olasılıkla MS 2. yüzyılın ilk on yılında Apameia'da bulunduğunu belirtir. Nollé 2006, s. 65.

⁵⁶⁴ TLit.84.

⁵⁶⁵ Bkz. Başlık 1.8. *Ticaret Yollarının Kavşağındaki Kelainai/Apameia Kibotos*.

⁵⁶⁶ TNm.20.

olmuş, Achaia ve Asia Eyaleti'nde *praetor*luğun ardından MS 70-72 yıllarında Bithynia ve Pontus Eyaleti'nin *proconsulü* olarak görev yapmıştır⁵⁶⁷.

İmparator Traianus Dönemi'nde (MS 98-117) Apameia'nın *boule* ve *demosu* imparatorun eşi Plotina, kızkardeşi Marciana ve yeğeni Mattidia'yı kent *argyrotamiası* Marcus Attalos gözetiminde onurlandırmıştır⁵⁶⁸. Muhtemelen İmparator Traianus da yazıtlı mermer kaide üzerinde bir heykelle kutsanmıştı ama bu yazıtın akıbeti malesef bilinmiyor. Yazıtlar aynı zamanda MS 112 yılında kaleme alınmıştır⁵⁶⁹. Apameia yöneticilerinin 112 yılında İmparator Traianus'un ailesini kutsayacak bir dizi faaliyeti kent *argyrotamiası* Attalos gözetiminde yürütmesi, imparatorun 113 yılında Parthlar üzerine düzenlediği seferin rotasıyla ilgili olabilir. Cassius Dio, Traianus'un bu seferiyle ilgili verdiği bilgide imparatorun Asia ve Lykia'dan geçerek Seleukeia'ya gittiğini nakleder⁵⁷⁰. Herakleia Salbake'den ele geçen mermer blok üzerindeki bir yazıtta Traianus onurlandırılmaktadır⁵⁷¹. Buckler ve Calder, bu yazıtı dayanarak imparatorun yürüyüş rotasını "ihtimalle" Ephesos – Antiokheia – Herakleia – Kibyra – Attaleia olarak önerdi⁵⁷². L. Robert de bu güzergâha yakın bir rotayı Ephesos'tan Maiandros ovası içinden, Aphrodisias ya da Laodikeia üzerinden Kibyra ve daha sonra Lykia olarak önerdi⁵⁷³. Magie ise imparatorun Laodikeia'ya buradan da Pisidia'nın içinden geçerek Attaleia'ya ulaştığını buradan da gemiyle Syria'daki Seleukeia'ya hareket ettiğini belirtir⁵⁷⁴. Ancak önerilen bu yol güzergâhları L. Robert'in önerisi hariç Cassius Dio'nun belirttiği şekliyle Lykia'ya uğramaz. Diğer yandan yukarıdaki öneriler dikkate alındığında Traianus'un Asia'nın içlerine doğru ilerleyen rotası nedeniyle Apameialı yöneticiler imparatorun kentlerini ziyaret edebileceği beklentisiyle, imparatoru ve ailesini onurlandırmak amacıyla Attalos sorumluluğunda bir dizi faaliyete girişmiş olabilirler.

Roma İmparatoru Aelius Hadrianus (117-138), MS 124/125 yıllarında Atina'da *Panhelleneia* bayramlarının kurulmasını sağlamıştır. İmtiyaz ve itibar sağlayan bu bayramlara

⁵⁶⁷ Apameia'nın basmış olduğu bu sikkenin üzerinde ismi geçen Plancius Varus, Asia Eyaleti'nde *proconcul* olarak değil aksine *Legatus pro praetore* olarak görev yapmaktaydı. Bkz. Mitchell 1974, s. 27/28.; Halfmann 1979, s. 104, nr. 8; Şahin 1996a, 115/116.

⁵⁶⁸ TEp.4, 5, 6.

⁵⁶⁹ Bkz. TEp.6.

⁵⁷⁰ Dio, 68.17.3. καὶ οὕτω διανοίας ὧν ἐπὶ τε τῆς Ἀσίας καὶ ἐπὶ Λυκίας τῶν τε 68.18.1 ἐχομένων ἐθνῶν ἐς Σελεύκειαν ἐκομίσθη.

⁵⁷¹ MAMA 6, s. 34, nr. 91.

⁵⁷² Buckler – Calder 1939, s. 34.

⁵⁷³ Robert 1946, s. 6.

⁵⁷⁴ Magie 1950, s. 606.

katılma hakkı ise sadece Hellen soyundan geldiklerini ispat eden Anadolu kentlerine tanınmıştır⁵⁷⁵. Roma İmparatorluğu'nda Yunanlılar ve Romalılar nezdinde Phrygialılara ve diline ya da başka bir yerel halkın diline ve kültürüne daha az değer verildiği için Küçükasya'daki pek çok kent bu bayramlara katılabilmek amacıyla kentlerinin kuruluş temellerini Yunan tanrısal kuruculara ya da mitolojik Yunan kolonistlere bağlama çabasına girişmişlerdir⁵⁷⁶. Apameia'nın ise bu konuda geçmişten bilinen sağlam delilleri vardır. Strabon tarafından kent'in kuruluş mitosunda bahsi geçen *Kelainos*, Poseidon'un oğludur⁵⁷⁷. Daha önce Kelainai olarak adlandırılan Apameia, geçmişte ve de hali hazırda taşıdığı ismi ile kuruluş mitosu Yunan tanrılar soyuna dayandığından bu bayramlara katılma hakkını kolayca elde etmiş olmalıdır. Apameia'nın bu bayramlara katıldığını belgeleyebilecek epigrafik bir belge 19. yy'dan beri bilinmektedir⁵⁷⁸. Bir mezar taşının üzerine yazılmış bu belgeye göre, mezarda yatan Primos, tüm memuriyetlikleri yerine getirmesinin yanında Hadrianus tarafından Atina'da kurulmuş Panhellen Kurulu'nun da bir üyesi olarak gözükmektedir⁵⁷⁹.

Dinar'da ele geçen iki ayrı onurlandırma yazıtında Apameialıların *boule* ve *demosu*, Asia valisi Pompeius Falco'nun eşi Sossia Polla'yı heykelini dikerek onurlandırmıştır⁵⁸⁰. Bu yazıtlardan onurlandırma için yapılan masrafları karşılayan hayırseverlerin ismi de öğrenilmektedir. Hayırseverlerden Tiberius Claudius Mithridates Asia'nın başrahibiyken Asia Eyaleti'nin Miletos'taki birlik toplantısında da vatanı için bir heykel dikmiştir⁵⁸¹. Ramsay, Miletos'taki bu birlik toplantısını yaklaşık olarak MS 128 yılına tarihler⁵⁸². Fakat Pompeius Falco'nun Asia Eyaleti'ndeki valiliği MS 123/4 yılına tarihlenmektedir⁵⁸³. Tiberius Claudius Mithridates'in İmparator Hadrianus Dönemi'de (MS 117-138) yaşadığı anlaşılmaktadır. Apameia'dan ele geçen bir başka onurlandırma yazıtında Ryndakos Nehri yanındaki Apollonialılar, kentlerinin hamisi ve euergetes'i olarak tanıttıkları Tiberius Claudius Mithridates'i, Apameia'da heykelini dikerek onurlandırmışlardır⁵⁸⁴. Sossia Polla'nın heykeli-

⁵⁷⁵ Panhellen Birliği'nin aldığı kararla Hellen soyundan geldiği kabul edilen kentlerin mitolojik kurucularına ait bronz heykelleri Atina'da sütunlu bir galeride sergilenmekteydi. Şahin 1996b, s. 45.

⁵⁷⁶ Nollé 2006, s. 88. Perge örneği için bkz. Şahin 1996b, s. 46 vd.

⁵⁷⁷ TLit.58.

⁵⁷⁸ TEp.56.

⁵⁷⁹ Ramsay 1897, s. 475, nr. 333.

⁵⁸⁰ TEp.20, 21. Pompeius Falco'nun MS 123/4 yıllarındaki Asia valiliği için bkz. Rémy 1989, s. 293, nr. 239.

⁵⁸¹ TEp.20.

⁵⁸² Ramsay 1897, s. 461, nr. 292.

⁵⁸³ Rémy 1989, s. 293, nr. 239. Birliğin Miletos'taki toplantısı bu tarihten önce olmalıdır.

⁵⁸⁴ TEp.22.

nin dikildiği ikinci onurlandırma yazıtında ise heykelin dikim masrafları Attalos oğlu Aleksandros üstlenmiştir⁵⁸⁵. Bu yazıtta valinin eşi Sossia Polla, Apameia için bazı faydalı işler yapmış olmalı ki “kentnin hayırseveri, kahramanı ve kurtarıcısı” olarak anılmaktadır.

Dinar’dan ele geçen iki ayrı onurlandırma yazıtında Apameialıların *demosu*, *boulesi* ve Apameia’da ikamet eden Romalılar kentnin iki hayırseverini onurlandırmaktadır⁵⁸⁶. Bu iki ayrı epigrafik belge MS 123/124 yılında Sossia Polla’nın heykelini diken, Asia’nın başrahipliğini yapmış Tiberius Claudius Mithridates’in oğlu Tiberius Claudius Piso Mithridatianus ve Mithridatianus’un küçük yaştaki oğlu Tiberius Claudius Granianus için kaleme alınmıştır. Yazıtlardan Mithridatianus’un *conventus* zamanlarında olmak üzere kendisi ve henüz bu memuriyetliği üstlenecek yaşta olmayan oğlu adına *gymnasiarkhos* olduğu anlaşılmaktadır⁵⁸⁷. TEp. 23’te bu memuriyetliğin 1 yıllığına üstlenildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla her iki yazıt toplamda 2 yıl süren bu memuriyetliğin sonunda aynı yılda kaleme alınmış ve iki ayrı sütunlu caddede duvara monte edilmek suretiyle teşhir edilmiş olmalıdır⁵⁸⁸. Bu iki epigrafik belge kentnin içinde bulunduğu sıkıntılı durum hakkında önemli bilgiler verir. Yazıtlardan Mithridatianus’un, hem kendi hem de küçük yaştaki oğlu adına *gymnasiarkhos*’luk yaptığı sırada *Thermaia* ve *Skytike* (Ayakkabıcı-lar) sütunlu caddelerinde bir dizi onarım (*ἀνάστασις* = ayağa kaldırma) yaptırdığı anlaşılmaktadır⁵⁸⁹. Her iki sütunlu caddede yapılan bu işlerin masrafını da Mithridatianus ve Granianus karşılamaktadır. Yazıtlardan *conventus* zamanlarında kentnin *gymnasiarkhosa* vermesi beklenen 15.000 denaria’yı Mithridatianus’a ve Granianus’a veremediği de anlaşılmaktadır. Mithridatianus bu parayı kente bağışlamasının yanı sıra görevli olduğu yılın ilk altı ayı için halka zeytinyağı dağıtmış ikinci altı ayı için de kente 19.000 denaria bağışlamıştır. Apameia toplam 34.000 denaria’yı bir nedenle *curatorlar* tarafından kente verilen ceza ve bu cezanın faizini ödemek için kullanmıştır. *Thermaia* ve *Skytike* (Ayakkabıcı-lar) caddesinde yerini alan bu iki onurlandırma stelini de bu caddelerdeki dükkân sahipleri üstlenmiş olmalıdır⁵⁹⁰.

---

⁵⁸⁵ TEp.21.

⁵⁸⁶ TEp.23, 24.

⁵⁸⁷ Ramsay, Granianus’un *gymnasiarkhos*’luğunu MS 155’ten önce olması gerektiğini belirtir. Bkz. Ramsay 1897, s. 463.

⁵⁸⁸ TEp.23.

⁵⁸⁹ *Thermaia Plateia*, Üçlerce Tepe’nin kuzeybatı eteğinden çıkan *Therma Suyu*’nun yakınında belki de bu suyun kaynaklarından batıya *Maiandros*’un üzerinde bulunan günümüzde de üzerinden araçların geçtiği Roma Dönemi köprüsüne doğru ilerliyordu. Bkz. Başlık 1.7.2. *Maiandros*.

⁵⁹⁰ Bkz. Başlık. 2.9. *Roma İmparatorluk Dönemi’nde Kent İdaresi ve Toplumsal Yapı*.

Kentin caddelerinde bir dizi onarım faaliyetleri yapılırken Mithridatianus'un babası, kentin euergetes, Asia'nın başrahibi Tiberius Claudius Mithridates'in ismi anılmamaktadır. Bu nedenle her iki yazıt Mithridates'in yazıtlarda son kez görüldüğü MS 124 yılından sonraya tarihlenmelidir.

Mithridatianus ve oğlu Granianus'un Hadrianus'un imparatorluğu döneminde kentin caddelerinde onarım faaliyetleri yaparken Apameia kenti, yine bu imparatorun döneminde bir dizi özel sikkeyi dolaşıma sunmuştur. Bu sikkelerin ön yüzünde Hadrianus'un büstü arka yüzünde ise Marsyas, Apollon tarafından yüzülen derisinin asıldığı mağarada oturmuş vaziyette ve sırtını mağara duvarına yaslayarak betimlenmiştir⁵⁹¹. Marsyas bu betimlemede havaya kalkan sağ eliyle bereket boynuzunu aşağıda duran sol eliyle de *aulos*unu tutmaktadır. Kentin bastığı bu sikkelerde dikkat çeken özellik mağara tavanından Marsyas'ın üzerine düşen kutu formundaki kaya parçalarıdır⁵⁹². Nollé, bu sahne için Hadrianus zamanında Marsyas mağarasının tavanının tamamen çöktüğünü belirtmiştir⁵⁹³. Nollé bu resimleme için Hadrianus Dönemi'nde Apameia'da bir depremin yaşandığını açıkça belirtmese de kentin geçmişinde yaşanan depremlerini hatırlatmıştır⁵⁹⁴.

MS 124 yılı veya sonrasında Mithridatianus ve oğlu Granianus'un kentin caddelerinde onarım faaliyetinde bulunuyor olması, yine bu dönemde Marsyas'ın mağarasının tavanının çöktüğünü betimleyen kentin bir dizi sikke basması ve bir ihtimal de valinin eşi Sossia Polla'nın kentin hayırseveri, kahramanı, kurtarıcısı olarak anılması kentte bir depremin yaşandığına işaret edebilir⁵⁹⁵. Hadrianus zamanında yaşanan olası deprem felaketi nedeniyle kent, conventus zamanında gymnasiarkhos'a vermesi beklenen parayı bu memuriyetliği üstlenen Mithridatianus ve Granianus'a da verememiştir. Hatta kentteki onarım faaliyetlerinin masrafını kentin zengini Mithridatianus üstlenmiştir. Kentte yaşanan bu sıkıntılı günlerde Mithridatianus kent yurttaşlarına aynı zamanda zeytinyağı da dağıtmıştır. Belki de curator'ların verdiği ceza ve kentin ödeyemeyip faizinin olduğu para da kentin maruz kaldığı doğal afetle ilişkilidir.

---

⁵⁹¹ TNm.21, 22.

⁵⁹² Nollé 2006, s. 83.

⁵⁹³ Nollé 2006, s. 83.

⁵⁹⁴ Nollé 2006, s. 83. Ayrıca bkz. Hadrianus zamanında Apameia'da olası deprem önerisi için başlık 1.9. *Kibotos ve Nuh Tufanı*.

⁵⁹⁵ Bkz. Hadrianus zamanında Apameia'da olması muhtemel deprem önerisinin ayrıntıları için bkz. Başlık 1.9. *Kibotos ve Nuh Tufanı*.

Hadrianus doğuya yaptığı ikinci seyahatinde, 23 Temmuz 129 yılında Apameia'yı ziyaret etmiştir⁵⁹⁶. Onun bu ziyareti kentte yaşanan bu doğal afet için iki termin sunar. Bu olası deprem ya 124 yılı ve hemen sonrasındaki bir tarihte ya da imparatorun ziyareti sonrasındaki 129-138 aralığında olmuş olmalıdır.

Apameia ve onun yurttaşları için olağanüstü hizmetlerde bulunan bir başka hayırsever Proclus Manneius Ruso'dur. Proclus için kaleme alınan dört onurlandırma yazıtı günümüze kadar ulaşabilmiştir⁵⁹⁷. Bu dört onurlandırma yazıtının metni aynıdır. Fakat TEp.33 nolu yazıt diğer üç yazıttan kısalığı nedeniyle farklıdır. Bu yazıt sütun üzerine kazanmıştır ve stelin üzerindeki ayak izinden stelin üstünde, onurlandırılan Proclus'un heykeli durduğu anlaşılmaktadır. Diğer üç yazıtta farklı olan ise stelin dikileceği cadde isimleri ve bu işin finansörlüğünü üstlenen kişilerin isimleridir. TEp.31 nolu yazıttan Proclus'un heykelinin *Thermaia Plateia*'da dikildiği anlaşılmaktadır. Thermaia sütunlu caddesine dikilen heykelin finansörlüğünü Dionysios oğlu Eumenes ve Iulius Bassio üstlenmiştir⁵⁹⁸. Bu caddeye daha önce Mithridatianus ve oğlu Granianus için kaleme alınan stel dikilmişti. TEp.32 nolu yazıt da bir sütun üzerine yazılmıştır. Sütunun alt tarafı kırık olduğundan heykelin dikileceği caddenin sadece ilk üç harfi okunabilmektedir. Sütunlu caddenin ismi *Ger...* ile başlamaktaydı ama malesef bu caddenin tam adı yazıttan öğrenilememektedir. TEp.34 nolu yazıt mermer bir levha üzerine yazılmıştır. Levhanın sağ ve sol tarafı kırık olduğu için ne yazık ki bu yazıttan da heykelin dikileceği caddenin ismi öğrenilememektedir. Diğer yandan heykelin finansörlüğünü üstlenen Manius oğlu Attalos, Moskhas, Apollonios oğlu falanca kişi ve Papius oğlu Attalos'un isimleri öğrenilebilmektedir. Yazıttan Proclus'un fayda sağlayacak meseleler hakkında imparatorlara elçi olarak gittiği anlaşılmaktadır. Drew-Bear – Ivanchik bu ifadeden dolayı Proclus için kaleme alınan yazıtların harf karakterinden dolayı iki imparatorun iş başında olduğu Marcus Aurelius ya da Septimius Severus Dönemi'nde daha çok da Marcus Aurelius zamanında 2. yy.'ın son çeyreğinde kaleme alınmış olabileceğini önermiştir⁵⁹⁹. Marcus Aurelius ve Lucius Verus 161-169, Marcus Aurelius ve Commodus 177-180, Septimius Severus ve Caracalla 198-211, Septimius Severus, Caracalla ve Geta da 209-211 tarih aralıklarında birlikte imparator olmuştur⁶⁰⁰.

⁵⁹⁶ Hadrianus'un ikinci Doğu seyahatindeki Apameia durağı için bkz. Halfmann 1986, s. 193.

⁵⁹⁷ TEp.31, 32, 33, 34.

⁵⁹⁸ TEp.23, 24.

⁵⁹⁹ Drew-Bear – Ivantchik 2011, s. 289 vd. Ayrıca bkz. TEp.34

⁶⁰⁰ Kienast 1990, s. 137-166.

Kitabelerin verdiği bilgiye göre Apameia bu dönemde tıpkı Hadrianus Dönemi'nde yaşadığı sıkıntılı günler gibi zor bir dönem geçirmektedir. Proclus yaptığı olağanüstü hayırseverlik işlerinin yanında zor zamanlarda kentini pek çok kez beslemiştir. Yazıtlarda geçen $\theta\rho\acute{\epsilon}\psi\alpha\nu\tau\acute{\alpha}$ $\tau\epsilon$ $\tau\eta\nu$ $\pi\acute{o}\lambda\iota\nu$ $\acute{\epsilon}\nu$ $\delta\upsilon\sigma\chi\rho\eta\sigma\tau\omicron\iota\varsigma$ $\pi\omicron\lambda\lambda\acute{\alpha}\kappa\iota\varsigma$ $\kappa\alpha\iota\omicron\iota\varsigma$ ifadesiyle elbette Proclus'un halka buğday yardımı yaptığı anlaşılmalıdır. Aynı şekilde Proclus'un kentin caddelerinde onun için onurlandırma yazıtlarının dikilmesi, Hadrianus Dönemi'nde yine kentin caddelerinde Mithridatianus ve oğlu Granianus için kaleme alınan ve cadde esnafının finansmanını üstlenerek onlar için onurlandırma stellerinin dikildiği dönemi hatırlatmaktadır. Kentin bu zor zamanlarında Proclus halka buğday yardımında bulunurken Mithridatianus da halka zeytinyağı yardımında bulunduğu yazıtlardan belgelenmektedir.

Proclus için kaleme alınan yazıtlar açık olarak doğal bir afete işaret etmese de kentin bir deprem kuşağı üzerinde bulunması ve sıkça depremlere maruz kalması nedeniyle bir depremi düşündürür. Kelainai/Apameia'daki bu depremlerin aralıkları Nikomedeia'daki gibi 70-80 yıllık bir süre sonunda tekrarlayan bir süreçle benzerlik göstermektedir⁶⁰¹. MS 53 yılında Claudius'un imparatorluğunda yaşanan deprem felaketini Apameia, takip eden zamanda Hadrianus Dönemi'nde (MS 117-138) yaşamıştı. Apameia'da Hadrianus Dönemi sonrasında yaşanabilecek olası bir deprem de Septimius Severus'un (MS 193-211) imparatorluğuna rastlamaktadır. Proclus'un yarar sağlayacak meseleler hakkında imparatorlara elçi olarak gitmesi, kentin caddelerinde onun onurlandırılma stellerinin dikilmesi, halka buğday yardımında bulunuyor olması da belki kentin maruz kaldığı olası depremle ilişkilidir. Şayet burada yapılan olası önerme doğruysa Proclus yazıtları da Marcus Aurelius Dönemi'ne değil Septimius Severus Dönemi'ne tarihlendirilmelidir.

MS 2. yy.'ın sonları Apameia'da din temelli toplumsal değişikliğin yoğun bir şekilde görüldüğü evredir. Sibylla Kehanetleri'ne göre Nuh'un gemisi Phrygia'daki Marsyas kaynaklarının üzerindeki Ararat dağına inmişti⁶⁰². Apameia bu hikâyeyi Roma imparatorlarından Septimius Severus (MS 193-211) döneminden Trebonianus Gallus (MS 251-253) dönemine kadar yani 60 yıllık bu dönem içinde Nuh'un gemisi'nin inişini betimleyen en azından altı sikkelyi dolaşıma sürmekle devam ettirmiştir⁶⁰³. MS 2. yy.'ın sonu ile MS 3. yy.'ın ortalarına kadar pagan inancına uzak daha çok Yahudi inancına hitap eden inanışın Apameia yöneticilerinin bastırması olduğu sikkeler üzerinde betimlemesi her iki topluluğa ait geleneklerin onan-

⁶⁰¹ Bkz. Başlık 1.4. *Kelainai ve Apameia'nın Lokalizasyonu*.

⁶⁰² TLit.57.

⁶⁰³ Bkz. Başlık 1.9. *Kibotos ve Nuh Tufanı*.

dığı karşılıklı saygı ve tanımayı ifade ediyor olmalıydı⁶⁰⁴. Diğer taraftan Apameia’da bu tarihlerde sadece Yahudiler değil Hristiyan gruplar da vardı. Bunların en önemlisi ise kurucusu Montanus’un ismine izafeten Montanizm olarak adlandırılan mezhebin taraftarlarıdır. Kilise tarihçisi Eusebius’un (MS 3-4. yy.) bildirdiğine göre, Montanus, Phrygia Mysia’sındaki Ardaba adlı bir köyde, Gratus’un Asia *proconsullüğü* sırasında kilise geleneklerinin aksine hareket ederek peygamberlik etmeye başlamıştır⁶⁰⁵. Kudüs’ü reddederek gerçek Kudüs’ün Pepuza olduğunu iddia eden Montanistlerin, sadece muteber kişilerin ve piskoposların katıldığı bir şeytan kovma ayinine Apameia’dan Iulianus isminde bir montanist de katılmıştır⁶⁰⁶. Phrygia’daki Pepuza Apameia’dan çok uzakta değildi ve bu dinin taraftarları Apameia’da da görülmekteydi⁶⁰⁷. Fakat 190 yıllarında Montanist ve Hristiyan gruplar Apameia’da idam edilmişlerdir⁶⁰⁸. Apameia’da Hristiyanlar öldürülürken aynı dönemde Yahudilere karşı saygı, tanıma ve dinsel inaçlarını onama şeklinde yorumlanan bir dizi sikke dolaşıma sunulmuştur. Hristiyanların kötü muameleye maruz kalmaları, pagan inanaç sistemiyle özellikle de imparatorlara ait kutsal mekân ve onun inanaç sistemine özgü ritüelleri reddetmesiyle ve buna bağlı olarak da devlet otoritesine karşı gelmelerinden ileri gelmekteydi⁶⁰⁹.

MS 3. yy.’da ise Apameia’da yaşayan Hristiyanlar mezar yazıtlarında kendilerini artık açıkça deşifre etmeye başlamışlardır⁶¹⁰. Apameia’nın tarih verilen yazıtları arasında 247/8 yılında üç kez *asiarkhos* olan Helladios olarak da bilinen Auksanon’un⁶¹¹, 249/250 yılında Hermes’in⁶¹², 253/4 yılında Zotikos’un⁶¹³ ve 259 yılında Aurelius Artemas’ın⁶¹⁴ mezar

---

⁶⁰⁴ Trebilco 1991, s. 94.

⁶⁰⁵ Eus. *HE.*, 5.16.7.

⁶⁰⁶ Eus. *HE.*, 5.16.17.

⁶⁰⁷ Tabbernee, Pepuza’nın Külköy’de (Uşak) olduğunu önerir. Bkz. Tabbernee-Lampe 2008, s. 86.

⁶⁰⁸ Eus. *HE.*, 5.16.22. Ayrıca bkz. Nollé 2006, s. 94; Bölgenin Hristiyanlaşması üzerine bkz. Mitchell 1993, s. 39-40.

⁶⁰⁹ MS 111-113 yılları arasında Bithynia-Pontos proconsul’ü Gaius Plinius Secundus Traianus’a yazdığı mektubunda Hristiyanları, inatçılıklarından ve dik başlılıklarından dolayı cezalandırdığını, affettikleri Hristiyanların ise hem imparatorun heykeline, hem de tanrıların tasvirlerine tapınıp, İsa’yı lanetleyenler olduklarını belirtir. Bkz. Plin., *Epist.* 10.96.

⁶¹⁰ Bkz. Başlık. 3.2.4 *Mezar Yazıtları s.v. Hristiyan Yazıtları.*

⁶¹¹ TEp.102.

⁶¹² TEp.103.

⁶¹³ TEp.104.

⁶¹⁴ TEp.105.

stellerinde parasal cezanın yanında hesap açıkça tanrıya verilmektedir. Apameia'nın bu döneminde oldukça hızlı bir şekilde artan Hristiyan mezar stellerine rastlanmaktadır⁶¹⁵.

Apameia'nın su kaynaklarının bulunduğu Aulutrene'de Roma'nın farklı lejyonlarında görev yapan askerlere ait 10'un üzerinde Latince yazıt bulunmuştur. Bu askeri yazıtların içindeki en önemli kitabe burada Roma'nın bir *castellum*unun varlığını belgeleyen TEp.126 nolu yazıttır. Yazıt *castellum*un Septimius Severus (MS 193-211) ve Caracalla'nın (MS 211-217) birlikte imparator olduğu dönemde (MS 197/8-211) inşa edildiği bilgisini vermektedir. Caracalla'nın Augustus olarak imparatorluğa başlangıç tarihi MS 197/8 yılıdır⁶¹⁶. Bu tarih bu küçük Roma sınır karakolunun inşa edildiği tarih için bir *terminus postquam* verir. Kitabede Geta'nın da ismi geçmekte ancak Augustus olarak henüz imparator olmadığı anlaşılmaktadır. Geta hiçbir zaman tek başına imparator olamamıştı buna karşılık onun Augustus olarak imparatorluğu da Septimius Severus'un son iki yılını yani MS 209-211 yıllarını kapsar⁶¹⁷. 209 yılı da *castellum*un inşa edilebileceği tarih için bir *terminus antequam* verir. Kitabede Septimius Severus'un eşi Iulia Domna *mater castrorum* olarak anılmıştır. Iulia Domna bu ünvanı MS 195 yılında aldığından bu tarih *castellum*un inşa edildiği zaman dilimini konusunda malesef yardımcı olmamaktadır⁶¹⁸. Şu halde *castellum* 198-209 tarih aralığında inşa edilmiş olmalıdır. Fakat bu tarih aralığını daraltmak mümkündür. Yazıtın verdiği bir başka önemli malumat da *castellum*un 11. Claudia ve 1. Itatica lejyon askerleri tarafından inşa edildiğidir. Bu iki *legio*'nun kamp alanı Balkanlar'dı ve Septimius Severus'un 197 yılı sonu, 198 yılı başlarında Partlara karşı düzenlediği sefere katılmışlardı⁶¹⁹. Septimius Severus 1 Ocak 202 yılında Caracalla ile birlikte Syria'daki Antiokheia'dadır⁶²⁰. Part Savaşı sonunda tekrar Roma'da olduğu tarih ise Ağustos 202 yılıdır⁶²¹. Aulutrene'nin kaynaklarında inşa edilen *castellum* da imparatorun yanında bu sefere katılan 11. Claudia ve 1. Itatica lejyon askerleri tarafından MS 198-202 aralığında kurulmuş olmalıdır.

Septimius Severus'un bu sefer sonrası Küçükasya'da izlediği dönüş rotası hakkında kısıtlı bilgiler mevcuttur. Cassius Dio'un verdiği bilgiye göre Septimius Severus'un yürüyüş rota-

---

⁶¹⁵ Bkz. Başlık. 3.2.4. *Mezar Yazıtları*, s.v. *Hristiyan Yazıtları*.

⁶¹⁶ Kienast 1990, s. 162.

⁶¹⁷ Kienast 1990, s. 166.

⁶¹⁸ Kienast 1990, s. 167.

⁶¹⁹ Christol – Drew-Bear 1987, s. 35/6.

⁶²⁰ Halfman 1986, s. 218; Kienast 1990, s. 157.

⁶²¹ Kienast 1990, s. 157.

sında *Tyana* (Kemerhisar) ve *Nikaia* (İzник) vardı⁶²². *Tyana*'dan *Nikaia*'ya giden yol güzergâhı *Apameia*'ya uğramamaktadır. Fakat çok eski zamanlardan beri pek çok ünlü komutanın askeri seferlerinin geçiş güzergâhı üzerinde *Kelainai/Apameia* vardı⁶²³. Buradan her yöne dağılan yollar hem daha kullanışlı hem de konaklamalar için iyi mola yerleri sunuyordu. *Apameialıların* *Aulutrene*, *Dinarlıların* ise bugün *Eldere* olarak adlandırdığı bu küçük gölün kuzey kenarında *Karakuyu köyü* bulunmaktadır. Bu köyün mezarlığında yolun kenarında henüz yayınlanmamış, *Drew-Bear*'ın tasarrufunda olan bir yazıt durmaktadır. Bu yazıtta *Apollonialıların* (*Uluborlu*) *demosu mater castrorum* olan imparatorun eşi *Iulia Domna*'yı onurlandırmaktadır. *Apollonialılar* bu steli *Apollonia*'da değil burada şimdiki durduğu yere ya da yakınında bir yere dikmiş olabilir. *Karakuyu*'da bulunan bu kaide *in situ* olabilir ve bu halile de bu askeri seferin yürüyüş rotası hakkında fikir verebilir.

Castellumun buraya kuruluşu tüm yolların bu ovada birleşiyor olmasıyla açıklanabilir. Hatta *Hadrianus Dönemi*'ne tarihlenen ve *Apollonia* halkı ve meclisi tarafından sınır tanrılarına ithaf edilerek dikilen bir yazıt, hem *Apollonia* ve *Apameia*'ya arasındaki sınıra açıklık getirir hem de *castellumun* yakınında bulunan ve bugün *Çapalı Köyü* olarak adlandırılan yerleşimin içinden geçen yol güzergâhını tanımlar⁶²⁴. Dolayısıyla bu Roma *castellumu* hem tüm yönlü yolların kavşağında hem de *Galatia Eyaleti*'nin bir kenti olan *Apollonia*'yı bu güney ana yoluna bağlayan bir noktada yani *Galatia-Phrygia* sınırında inşa edilmiştir.

Castellumu iki farklı lejyonun askerleri kurmuştu ancak ele geçen yazıtlardan burada bu iki lejyonun askerleri haricinde farklı lejyonlara ait askerlerin de görev yaptığı anlaşılmıştır⁶²⁵. Hatta yine yazıtların verdiği bilgiye göre bugünkü adı *Humus* olan *Emese*'den aileleriyle birlikte gelen *Hemesene birliğine* mensup askerler de *Aulutrene*'nin kaynaklarında kurulan bu sınır karakolunda görev yapmışlardı⁶²⁶. Dolayısıyla burada sözü geçen askerler belli bir lejyona bağlı olsalar da yardımcı kuvvet niteliği taşıyan *auxilialardı* ve bu yardımcı birliğin askerleri at üstünde görev yapıyorlardı⁶²⁷.

---

⁶²² Dio, 75.15.3-4.

⁶²³ Bkz. Başlık 1.8. *Ticaret Yollarının Kavşağındaki Kelainai/Apameia Kibotos*.

⁶²⁴ Christol – Drew-Bear 1987, s. 16, nr. 1. *Apameia-Apollonia* yolu için bkz. Başlık 1.7. *Kelainai/Apameia'nın Yakın Kentlerle Olan Ulaşım Ağı*.

⁶²⁵ TEp.127, 128, 130.

⁶²⁶ TEp.127, 139; Thoneman 2011, s. 167.

⁶²⁷ *Praepositi vexillationum* = süvari birliği komutanı TEp.126; TEp.127, 134, 135.

Aulutrene'deki *castellemun* inşaatını konu alan yazıttan burada görev yapan atlı birliğinin (*vexilatio*) komutanının *primus pilus* rütbesini taşıdığı öğrenilmektedir⁶²⁸. Aynı şekilde MS 3. yy.'a tarihlenen başka bir yazıtta Apameialıların en kutsal *boulesi* ve *demosu* Gaia Iulia Matrona'yı onurlandırmaktadır⁶²⁹. Bu yazıtta Gaia Iulia Matrona'nın kocası Marcus Vettius Herennianos *castra peregrinanın princepsi* olarak gözükmektedir.

Castellumun kuruluşunu belgeleyen kitabe aynı zamanda edebi metinlerde *Aulokrene*, *Auloucrene* ya da *Rhocrini* veya *Rhotrini* olarak geçen ismin Trak kökenli bir kelime olan *Aulutrene* olarak anıldığını belgelemesi açısından da ayrı bir önem arz etmektedir⁶³⁰.

Ayrıca MS 2. yy.'ın son çeyreğinden sonra kentin euergetes'i Proclus Maneius Ruso'nun için kaleme alınan onurlandırma yazıtlarından Proclus'un imparatorlara elçi olarak gittiği bilinmektedir⁶³¹. Proclus elçi olarak olaslıkla Roma'ya gitmemişti, onun elçiliği Küçükasya'nın içinden 202 yılında Roma'ya dönmekte olan Semptimius Severus ve Caracalla'nın Apameia'ya en çok yaklaştığı yerde gerçekleşmiş olmalıdır.

İmparator Publius Licinnius Gallienus Dönemi'nde (MS 253-268) Apameialıların ünlü kenti, imparatorun eşi Cornelia Salonina Augusta'yı en tanrısever olarak onurlandırmıştır⁶³². Yine aynı şekilde Gallienus'un iki oğlu Caesar Saloninus Valerianus Augustus ve Caesar Cornelius Saloninus Augustus Apameialıların ünlü kenti tarafından en tanrısever olarak onurlandırılmışlardır⁶³³. Bu iki onurlandırma stelinin yanında olasılıkla imparator Gallienus için de kaleme alınan bir stel duruyordu. Fakat bu kaidenin akıbeti bilinmiyor. Bu iki stele kazınan yazıt aynı formülasyonla kaleme alındığından büyük bir ihtimalle aynı zamanda yazılmıştır. İmparator Gallienus'un küçük oğlu Saloninus, Caesar ünvanını MS 258 yılında almış, büyük oğlu Valerianus ise MS 258 yılında tanrısallaşarak Divus mertebesine ulaşmıştır⁶³⁴. Bu termin yazıtların 258 yılında kaleme alındığını ortaya koyar. Weber bu onurlandırmaların hiç şüphesiz

⁶²⁸ TEp.126. Her bir lejyonda 10 *cohors*, her *cohors*'ta 6 *centuria* vardı. *Centuria*'nın komutanına *centurio* denmekteydi ve sayı bakımından daha fazla olan ilk *cohors*'un ilk *centuria*'sına *primus pilus* denmekteydi. Her lejyonda iki *primus pilus* vardı ve diğer *centuria*'lara nazaran daha fazlabir itibara sahipti. Bkz. Domaszewski 1908, s. 91 vd., s. 112.

⁶²⁹ TEp.36.

⁶³⁰ TEp.126; Plin., *Nat. Hist.* 5.106. Liv. 38.15; Christol - Drew-Bear tüm bu edisyon farklılıklarının editörler tarafından Aulo/Aulou-krene'ye yakın durmak amacıyla yapıldığını bu edisyon farklılıklarını karşılaştırarak verir. 1987, s. 43-45.

⁶³¹ TEp.31, 32, 34.

⁶³² TEp.8.

⁶³³ TEp.9.

⁶³⁴ Kienast 1990, s. 217/8.

siz kente tahsis edilen ayrıcalıklarla ilgili olduğunu belirtir⁶³⁵. Fakat bu ayrıcalıkların ne olduğu konusu şimdilik bilinmemektedir.

Dinar'da ele geçen kitabelerinden kent hakkında bilgi veren bir başka yazıt Artemidoros'un oğlu Artas'la ilgili olanıdır⁶³⁶. Yazıt harf karakterine göre MS 3. yy.'ın 2. yarısından sonraki bir tarihte kaleme alınmış olmalıdır. Artas'ın onurlandırılmadığı ancak kentte yaptığı bir dizi faaliyeti konu alan bu yazıt kent hakkında önemli bilgiler vermektedir. Artas kentteki tüm memuriyetliği ve üstlendiği leitourgia görevleri sonrasında stadion'un iki oturma sırasını yaptırmıştır. Diğer taraftan Apameia'nın Marsyas'ın kıyısındaki stadion'u Geç Hellenistik ve Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendiğinden Artas olasılıkla tahrip olan ya da bir şekilde tamirata ihtiyaç duyulan stadion'da bir dizi onarım faaliyetinde bulunmuştur⁶³⁷. Artas'ın stadion'da yaptığı onarım faaliyeti için sıkça depremlere maruz kalan Apameia'da bir deprem düşünülebilir ancak bunun için şimdilik yeterli kanıt yoktur. Yazıtın verdiği bir başka önemli bilgi de daha önce bilinen *Thermaia*, *Skythike* ve *Ger...* ile başlayan sütunlu caddelelerine *Hierotateia Plateia* isminde yeni bir caddenin eklenmesidir. Artas bu sütunlu caddeye bir de heykel diktirmiştir.

Apameia'nın tarihiyle ilgili bilgi veren son yazıt ise MS 308-311 yıllarına tarihlenmektedir⁶³⁸. Latince olarak kaleme alınan yazıtta göre Pisidia valisi Valerius Diogenes, İmparator Galerius'un eşi Galeria Valeria Augusta'ya Apameia'da bir ithafta bulunmaktadır. Bu yazıtın Apameia'nın tarihi için önemi MS 4. yy.'ın başlarında kentin artık Asia Eyaleti'nin bir kenti olarak değil Pisidia'ya bağlı bir kent olarak gözükmektedir. Apameia bu yüzyılın başlarında genişletilerek yeniden düzenlenen Pisidia'ya dâhil olmuş ve belki de Valerius Diogenes bu düzenlemeden sonraki Pisidia'nın ilk valisi olarak atanmıştır⁶³⁹. Apameia'nın bu yüzyılın başlarında Pisidia'ya bağlı bir kent olarak gözükmektedir. 325 yılında Nikaia'da düzenlenen consil toplantısının tutanakları da onaylar⁶⁴⁰. Nikaia Consil Toplantısı'na katılan kentler bağlı oldukları eyaletin ismi altında sıralanmıştır. Bu listede Pisidia'nın bir kenti olarak gözüken Apameia Kibotos, *Tarsicius* isminde bir piskoposla temsil edilmiştir.

---

⁶³⁵ Weber 1892, s. 19.

⁶³⁶ TEp.37.

⁶³⁷ Stadion'un tarihi için bkz. Kienlin 2011, s. 214 vd.

⁶³⁸ TEp.11.

⁶³⁹ Belke – Mersich 1990, s. 78/79.

⁶⁴⁰ Ramsay 1890, s. 393

MS 2. yy.'ın başından itibaren edebi kaynaklar kent hakkında kısıtlı bilgiler sunarken epigrafik belgeler MS 4. yy.'ın ilk çeyreğine kadar aralıklı bilgiler sunar. Fakat bu tarihten itibaren bu belgeler kent hakkında veri sunmaz.

Küçükasya'nın büyük bir ticaret merkezi olan, önemli tüm askeri sefer hareketlerinin rotasında bir ara istasyon olarak görülen, Sardeis'i ve Ephesos'u hedefleyen yol güzergâhının merkezinde konumlanan Kelainai/Apameia Kibotos, MS 4. yy.'dan itibaren önemini kaybetmeye başlamıştır. Kent ilk darbeyi İmparator Diokletianus'un (MS 284-305) Nikomedeia'ya ikametgâh şehri olarak seçmesiyle almış, I. Constantinus'un (MS 306-337) Byzantion'u 330 yılında imparatorluğun başkenti ilan etmesiyle de durum kent için kötüleşmeye başlamıştır⁶⁴¹. I. Constantinus'un *Nova Roma*'sı daha sonra *Konstantinapolis* ismini almıştır. Anadolu'daki bütün yollar yeni Roma'ya doğru yönelirken sıkça depremlerle yıkılmasına rağmen sahip olduğu ticari hareketliliğiyle ayakta kalmayı başaran Kelainai/Apameia Kibotos yol ağının değişmesiyle artık önemini kaybetmeye başlamıştır.

2.9 Roma İmparatorluk Dönemi'nde Kent İdaresi ve Toplumsal Yapı

Roma İmparatorluğu'nun sınırları genişledikçe farklı kültür ve inanç sistemine dayalı bu toprakları yönetmede Roma, bazı güçlüklerle karşılaşmıştır. Daha başlangıçta Roma İmparatorluğu bu geniş alanda barış ve düzeni sağlamak amacıyla bölgeleri eyaletlere ayırmıştır. Eyalet sistemine dayanan bu yönetim biçiminde en yüksek görevli, eyalet valisidir. Roma, eyalet sistemine dayalı bu yönetim biçiminde, eyalet içindeki kentlerin iç işlerine direkt olarak müdahale etmemiş daha ziyade kentsel yönetimi sistematik olarak organize etme ve düzeltme yoluna gitmiştir. Bu nedenle kentlerin, Klasik ve Hellenistik Dönem'de görülen idari kurumları varlıklarını aynen devam ettirmişlerdir.

Kelainai/Apameia'da Hellenistik Dönem'de görülen *halk meclisi* (δημος) ve *danışma meclisi* (βουλή) bu dönemde de varlığını tamamen korumuşlardır⁶⁴². Bu iki meclis İmparatorluk Dönemi'nde de sadece Apameia'da değil Küçükasya'nın neredeyse istisnasız her kentinde işler olan ve politik-sosyal açıdan yürütülecek görevleri elinde tutan en önemli kurumlar olmuştur. Bu dönemde Küçükasya'nın kentlerinde görülen meclis kararı yazıtlarında şayet her iki meclisin de ismi geçiyorsa neredeyse istisnasız ή βουλή και ό δημος şeklinde yazılmıştır. Kentin en önemli kurulu danışma meclisidir ve daima ilk sırada yer almaktadır⁶⁴³. Bu durum

⁶⁴¹ Weber 1892, s. 20.

⁶⁴² Yazıtlarda geçen bazı örnekler için bkz. TEp.3-4-5-15-18-20-21-23-25-26-27-28-30-32-33-34.

⁶⁴³ Nollé 1993, s. 96.

her iki meclisin birlikte anıldığı Apameia'nın yazıtlarında da değişmemiştir⁶⁴⁴. Bu ifadede βουλή her zaman ön sırada yer almıştır. *Boulenin* özellikle İmparatorluk Dönemi'nde artan önemine karşılık *demos* da önem açısından güç kaybetmiştir⁶⁴⁵. Bu durum kentin yazıtlarında da açıkça görülmektedir. *Demos* tarafından Tryphon'un çocukları Apollinarios ve Reginus için yapılan onurlandırmada onurlandırma kararı *boulenin* kararı uyarıncadır⁶⁴⁶. Bunun yanında aynı yazıtta *demos λαμπρότατος* olarak anılmıştır. *Boule* ise Herennianus için kaleme alınan bir başka onurlandırma yazıtında *ἱερωτάτη* olarak anılmıştır⁶⁴⁷. 1934 yılında Buckler ve Calder tarafından Dikici Köyü'nde mermerden bir mezar steli bulunmuştur⁶⁴⁸. Malesef günümüzde akıbeti bilinmeyen bu yazıtın verdiği tarihe göre stel MS 237/238'de dikilmiştir. Philippos ve ailesi için dikilen bu mezar stelindeki yazıttan Philippos'un danışma meclisinin bir üyesi yani *bouleutes* olarak gözükmektedir. Yazıtta Philippos'un aynı zamanda *dekaprotos* olduğu da anlaşılmaktadır. Kentin tüm yazıtları içinde bu görevlerden bahseden tek yazıt budur. *Dekaprotos* Roma'daki senatonun genel formunda karşımıza çıkan *decemprimi* ile aynı köktendir. Fakat Küçükasya kentlerinde farklı görevleri yerini getirmişlerdir. Meclisin ilk on kişi olarak belirlediği bu kişiler seramonilerde delege olmaktadır. *Dekaprotos*ların görevleri zaman içinde değişmiş daha çok vergilerin toplanmasından sorumlu olmuşlardır. Doğal olarak toplanan paralardaki kayıp ve eksikliklerden sorumlu olan *dekaprotos*lar mal-mülk konusunda varlıklı kişiler arasından seçilmişlerdir⁶⁴⁹.

Apameia'da MS 2. yy.'da Marcus Aelius Apollinarius isimli Hellenize olmuş Romalı bir yurrtaşın ve bir başka yazıtta Diokles'in oğlu Mytas'ın, *demosun grammateusu* olduğu belgelenmiştir⁶⁵⁰. Primos'un mezar steline ait yazıtta onun yapmış olduğu memuriyetliklerinin yanında *grammateusluğu* da belirtilmiştir⁶⁵¹. Primos'un sekreterliğinin hangi meclise ait olduğu belirtilmemiştir. Ancak kentin yazıtları içinde şu ana kadar belgelenmese de *boule* ve *gerousia* kurumlarında da görevli başka *grammateuslar* olmalıdır⁶⁵².

⁶⁴⁴ Bkz. TEp.20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 31, 32, 33, 34, 36.

⁶⁴⁵ Wörrle 1988, s. 80 vd.

⁶⁴⁶ Bkz. TEp.30.

⁶⁴⁷ TEp.36.

⁶⁴⁸ TEp.45.

⁶⁴⁹ Ramsay 1897 s. 437; Wörrle 1988, s. 163.

⁶⁵⁰ TEp.25, 28.

⁶⁵¹ TEp. 56.

⁶⁵² Grammateus'lar için bkz. Schulthess 1912, s. 1707-1780, s.v. Γραμματεῖς.

Apameia'da *boule* ve *demosun* yanı sıra yazıtlarda karşımıza çıkan bir diğer kurum *yaşlılar meclisi* olarak bilinen *γηρουσία*'dır. Küçükasya'daki kentlerde Hellenistik Dönem'den beri varlığı bilinen *gerousia* Apameia'da ilk olarak İmparatorluk Dönemi'nde karşımıza çıkar. Kent idaresi içinde politik kararlardan ziyade sosyal bir kurum olarak hizmet gören bu meclis İmparatorluk Dönemi'nde sadece toplumsal değil aynı zamanda resmi olmayan politik bir öneme de bürünmüştür⁶⁵³. Apameia'dan bu meclisle ilgili olarak sadece iki yazıt ele geçmiştir⁶⁵⁴. Bu iki önemli yazıttan *gerousia*'nın kurulduğu dönem ve kurucusu hakkında önemli bilgiler öğrenilmektedir. MS 1. yy.'a tarihlenen bu iki yazıttan ilki *gerousianın* kuruluş işlerini tamamlamak için Augustus'lara elçi olarak giden Lucius Atilius Proclus'un *gerousia* tarafından onurlandırılmasını konu alır⁶⁵⁵. Lucius Atilius Proclus'un ismi kentin Romalı beş akhon'unun *demosu* onurlandırdığı ve yazıtın verdiği tarihe göre MS 45/6 yıllarına tarihlenen bir yazıtta da ismi geçmektedir⁶⁵⁶. Claudius'un (MS 41-54) imparatorluk döneminde yaşadığı anlaşılan Proclus'un, *gerousia* tarafından onurlandırıldığı yazıtta *gerousianın* kuruluş işlerini tamamlamak amacıyla Augustus'lara elçi olarak gittiği belirtilmektedir. Bu durumda Proclus sadece Claudius'a değil aynı zamanda Nero'ya da (MS 54-68) elçi olarak gitmiş olmalıdır⁶⁵⁷. *Gerousianın* kuruluşu da İmparator Nero zamanında tamamlanmış olmalıdır. *Gerousianın* yapmış olduğu ikinci onurlandırma da kurucusu içindir. *Consullerin* soyundan gelen Tiberius Aelius Saturninus Marinianus *gerousia* tarafından *gerousia*'nın kurucusu olarak onurlandırılmıştır⁶⁵⁸. Saturninus'un için yapılan bu onurlandırmada heykeli dikilmiş, heykelin dikim masrafını da *gerousianın* başkanı Marcus Forbianus yapmıştır. Her iki yazıttan anlaşılıyor ki

⁶⁵³ Wörrle 1988, s. 114. Sillyon'da *gerousia* ve *demos* yaptığı hizmetlerden dolayı Menodora'yı onurlandırır. Bkz. IGR III, nr. 801.

⁶⁵⁴ TEp.18-19.

⁶⁵⁵ Bkz. TEp.18.

⁶⁵⁶ Bkz. TEp.17.

⁶⁵⁷ Apameia'da Claudius'un imparatorluğunun 12. yılında MS 53 yılında bir deprem yaşandığı bilinmektedir (TLit.83). Bu deprem sonrasında Apameia 5 yıl boyunca vergiden muaf tutulmuştur. Lucius Atilius Proclus'un imparatorlara olan elçiliği sadece *gerousianın* kuruluş işleriyle ilgili olmayabilir. Bu nedenle Proclus'un elçiliği Claudius'un imparatorluğunun son zamanlarıyla daha uyumlu gözükmektedir.

⁶⁵⁸ Bkz. Tep.19. Yazıtta Tiberius Aelius Saturninus Marinianus'un *consul*'lerin soyundan geldiği belirtilmektedir. *Consul* listesinde Quintus Aelius Tuberon MÖ 11 yılında, MÖ 9 yılında Asia Valisi olan Paulus Fabius ile birlikte *consul* olmuştur. Quintus Aelius Tuberon oğlu Sextus Aelius Catus ise MS 4 yılında *consul* olmuştur. Tuberon'un kızı ya da torunu olan Aelia Paetina ise İmparator Claudius'un ikinci eşidir (PIR¹ nr. 305). Aelius gens'ini taşıyan bir diğer *consul* Lucius Aelius Seianus'tur. Seianus MS 31 yılında İmparator Tiberius Claudius Nero'yla (MS 14-37) birlikte *consul* olmuştur.

gerousianın, İtalyan kökenli elit vatandaşlar tarafından Claudius zamanında kuruluş işleri başlatılmış İmparator Nero zamanında da kuruluş işlemi tamamlanmıştır. *Gerousianın*, kurucu başkanı Tiberius Aelius Saturninus Marinianus'u onurlandırdığı yazıtta *gerousia* için (τὸ σεμνότερον συνέδριον τῶν γερόντων) “yaşlıların en saygıdeğer meclisi” ifadesini kullanması bu meclise üye olanların toplumsal konumuna işaret ediyor olmalıdır.

Apameia'da MS 69-74 tarih aralığında kaleme alınan ve İmparator Vespasianus'un heykelinin dikildiği yazıtta Apameia'da ikamet eden Romalıların, *boule* ve *demosun* yanında bir meclis gibi hareket ettiği görülmektedir⁶⁵⁹. İlk olarak Vespasianus Dönemi'nde karşımıza çıkan bu ifade, yazıtlarda ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος καὶ οἱ κατοικοῦντες Ῥωμαῖοι olarak belirtilmiştir. Bu tarihten itibaren Apameia'da ikamet eden Romalıların *boule* ve *demosun* yanında MS 2. yüzyılın sonuna kadar etkin bir rol oynadıkları yazıtlar aracılığıyla takip edilebilmektedir⁶⁶⁰. Romalılar Küçükasya'ya iki dönemde iki göç dalgasıyla gelmişlerdir⁶⁶¹. İlk MÖ 129 yılında Asia'nın eyalet edildiği tarih ile MÖ 89/8 yılındaki Mithridates savaşlarının başladığı tarih aralığıdır. Bu göç dalgası 88 yılında Romalıların büyük bir çoğunluğunun trajik bir şekilde katledilmesiyle ve bölgeden tahliye edilmesiyle sonlanmıştır. İkinci göç dalgası Mithridates savaşları sonrasında Sulla'nın yaptığı düzenlemelerle (MÖ 85/4) birlikte başlamıştır. Başlangıçta kıyı kentlerini hedefleyen bu göç dalgası zamanla iç kesimlere doğru yayılmıştır. Romalıların Phrygia'nın iç kesimlerine doğru yaptığı göç hareketi Tiberius zamanından (MS 14-37), 1. yy.'ın 2. yarısına kadar ulaşır⁶⁶². Daha çok conventus kentlerinin tercih edildiği bu yerlerde Romalılar κατοικοῦντες, προαγματευόμενοι ya da *magistri* olarak gözükmektedirler⁶⁶³.

Kentin idari yapılanması *boule*, *demos* ve *gerousia* olarak gözükmektedir. MS 70 yılı civarından 2. yy.'ın sonuna kadar Apameia'da ikamet eden Romalıların *boule* ve *demosun* yanında etkin bir rol oynadıkları görülmektedir.

⁶⁵⁹ TEp.3.

⁶⁶⁰ TEp.21, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35.

⁶⁶¹ Kirbihler 2007, s. 21.

⁶⁶² Kirbihler 2007, s. 24. Kirbihler Romalıların Apameia'da daha geç bir dönemde görülmeye başladığını bunun MS 107 den sonra olduğunu belirtir. Kirbihler bu tarihi IGR IV 779 (TEp.20) nolu yazıtta atıfta bulunarak yapmıştır. Bu değerlendirme hatalı gözükmektedir. Asia Valisi Falco'nun eşi için kaleme alınan bu yazıt 123/4 yılına tarihlenmektedir (Rémy 1989, s. 293, nr. 239). Diğer taraftan Romalı vatandaşların Apameia'daki varlığı yazıtlar aracılığıyla daha erken bir tarihte yani Claudius zamanından bilinmektedir. Bkz. TEp.17, 18, 19.

⁶⁶³ Kirbihler 2007, s. 24.

Kentin idari yapısından sonra kent yönetimini yerine getiren memuriyetlikler de yine epigrafik belgelerden takip edilebilmektedir. Bu yazıtlardan anlaşılıyor ki kentin en önemli ve en masraf gerektiren memuriyetiği *gymnasiarkhi*dir. Bu memuriyetliğin önemi Hellenistik Dönem'den beri Apameia'da değişmemiştir. Hellenistik Dönem'de onurlandırılan Kephisodos ve Polystratos'un da sadece *gymnasiarkhosluğu* belirtilmiştir⁶⁶⁴. Hadrianus zamanında yaptığı hayırsever işlerden dolayı kentin caddelerinde onurlandırma stelleri dikilen Mithridatianus ve oğlu Granianus'un da, sadece bu memuriyetiği yerine getirmemiş olsa da özellikle *gymnasiarkhosluklarında* yaptıkları işler belirtilmiştir⁶⁶⁵. Onlar aynı şekilde Kephisodoros gibi bu memuriyetliğin masraf gerektiren işleri için kentin verdiği para olmaksızın bu görevi yerine getirmişlerdir. Bu dönemde Apameia'da düzenlenen *conventusun* işlerini de *gymnasiarkhos* üstlenmiştir⁶⁶⁶. Bu memuriyet Hellenistik Dönem'den beri kentin resmi yaşamında çok önemli bir yere sahip olmuştur. Festivallerde ya da yarışmalarda ya da gençlerin eğitiminde kullanılan ve oldukça masraf gerektiren zeytinyağını tedarik etmek, yarışmaların düzenli bir şekilde yerine getirilmesini sağlamak *gymnasiarkhosun* görevleri arasındadır. Yarışmalarda birinci gelenlere ödül verilmesi, kurban kesilmesi, yemek verilmesi hatta gençlerin eğitmeni *epebarkhoi* ve çocukların eğitmeni *paidonomoiun* maaşları da *gymnasiarkhosun* sorumluluğundadır⁶⁶⁷. Yine aynı yazıtlarda Mithridatianus'un aynı zamanda *epebarkhos* olduğu da belirtilmektedir. Apameia'nın yazıtlarında *demosun* *grammateusluğu*nu da yapmış olan Mytas'ın da aynı zamanda *gymnasiarkhos* olduğu bilinmektedir⁶⁶⁸.

MÖ 9 yılında Asia Eyaleti'nin valisi olan Paulus Maximus'un Augustus'un doğum günü olan 23 Eylül'ü takvimin başlangıç günü olarak belirleyen emirnamesi bilinmektedir⁶⁶⁹. Beyaz mermer üzerine yazılan bu takvim yazıtına ait fragmentler Asia'nın bazı kentlerinde olduğu gibi Apameia'da da belgelenmiştir⁶⁷⁰. Yazıtın bildirdiğine göre bu yeni takvim emirnamesi Tanrıça Roma ve Augustus'un kutsal alanında teşhir edilmiştir⁶⁷¹. Apameia'da ele geçen bu takvim yazıtına ait fragmentler daha milattan önceki dönemde burada Tanrıça Roma ve

---

⁶⁶⁴ TEp.13, 14.

⁶⁶⁵ TEp.23, 24.

⁶⁶⁶ TEp.23, 24.

⁶⁶⁷ Quas 1993, s. 286-289.

⁶⁶⁸ TEp.28.

⁶⁶⁹ Sherk 1969 s. 328, nr. 65.

⁶⁷⁰ TEp.1, 2.

⁶⁷¹ Sherk 1969, nr. 65 D, str. 64/5.

İmparator Kültü'nün kurulduğuna işaret edebilir. Anadolu'da Augustus Dönemi'nden itibaren ilk olarak Asia Eyaleti'nde kurulan imparator kültürünün yürütülmesinden sorumlu makam olan *arkhiereia* (başrahiplik), hem eyalet hem de kent düzeyinde oldukça önemli bir memuriyettir. Bu tapınakların başrahiplerini belirtmek için ἀρχιερεὺς Ἀσίας ναῶν τῶν (ναοῦ τοῦ) ἐν Περγάμῳ⁶⁷², ἀρχιερεὺς Ἀσίας ναοῦ τοῦ Σμύρνης⁶⁷³, ἀρχιερεὺς Ἀσίας ναοῦ τοῦ (ναῶν τῶν) ἐν Ἐφέσῳ⁶⁷⁴, ἀρχιερεὺς Ἀσίας ναῶν τῶν ἐν Σάρδεσιν⁶⁷⁵, ἀρχιερεὺς Ἀσίας ναοῦ τοῦ ἐν Κυζίκῳ⁶⁷⁶ ifadeleri kullanılmaktadır. Apameia'dan ele geçen yazıtlarda ise kent ismi verilmeden ἀρχιερεὺς τῆς Ἀσίας şeklinde kullanılmıştır⁶⁷⁷. Başrahipliğin en çok masraf gerektiren bölümü, imparatorluk kültürüyle bağlantılı oyunların düzenlenmesidir. Bu bakımdan başrahiplik *leitourgia* görevleri arasında en masraflı memuriyetlerden birisidir. Bu görevi üstlenenlerden beklenen son derece cömert olmalarıdır⁶⁷⁸. Ayrıca imparator rahipliği, bu görevi üstlenenlere bazı ayrıcalıklar sunmuştur. Bu kültür rahipleri imparator büstlü altın çelenk taşıyor, purpur renginde kıyafet giyiyor oyunlarda ön sırada oturuyorlardı. Başlangıçta bu kültürle ilgili bayram törenlerini düzenlemekle, imparator ve kent tanrıları için sunulan adaklarla ilgili olan rahiplerin görevleri MS 2. yy.'da sadece kült fonksiyonlarıyla sınırlı kalmadığı görülmektedir⁶⁷⁹. Apameia'da ele geçen iki ayrı yazıttan imparator kültürünün rahibi olmuş isimler öğrenilebilmektedir. Bunlardan ilki MS 1. yy.'da yaşamış Lucius Atilius Proclus için yazılan bir onurlandırma kitabesidir⁶⁸⁰. Gerousia'nın Apameia'daki kuruluş işleri için imparatorlara elçi olarak giden gerousia'nın avukatı Lucius Atilius Proclus yazıtta aynı zamanda Augustus kültürünün de rahibi olarak anılmaktadır. İkincisi ise MS 3. yy.'a tarihlenen yine bir onurlandırma yazıtıdır⁶⁸¹. Bu yazıtta *gymnasiarkhos* ve *demosun grammateus*luğunu yapmış Mytas'ın Tanrıça Roma'nın rahipliğini yaptığı anlaşılmaktadır.

Kentin yazıtlarında görülen bir başka memuriyetlik de *agoranomos*luktur. Kentin Kelainai olarak adlandırıldığı dönemde Herodotos tarafından verilen bilgiye göre Marsyas kaynakla-

⁶⁷² IGR IV 525, 577, 908, 1230-1231, 1639.

⁶⁷³ ISmyrna 727.

⁶⁷⁴ IGR IV 643.

⁶⁷⁵ IGR IV 1523.

⁶⁷⁶ IGR IV 153, 155, 157.

⁶⁷⁷ TEp.20

⁶⁷⁸ Price 1985, s. 64 vd.

⁶⁷⁹ Wörrle 1988, s. 103/4.

⁶⁸⁰ TEp.18

⁶⁸¹ TEp.28.

rında bir agora'nın olduğu bilinmektedir⁶⁸². Ancak kentin daha sonraki evrelerinde agoranın yeri olasılıkla Üçlerce Tepe'nin altında Marsyas Nehri'nin yanında olmalıdır⁶⁸³. *Agoranomos*lar genelde yerel pazarın kontrolünden sorumluydular. Malların kalitesini, fiyatını ve genel düzenini gözetirlerdi. Apameia'nın yazıtlarında bu görevi yerine getiren kişilere rastlanmaktadır. Mithridatianus'un, Hadrianus Dönemi'nde ve kentin sıkıntılı günler geçirdiği bir evrede düzenlenen *conventus* zamanında *agoranomos* olduğu bilinmektedir⁶⁸⁴. Aynı şekilde Primos'un ve MS 230 civarlarında Philippos'un *agoranomos* olduğu yazıtlar aracılığıyla belgelenmektedir⁶⁸⁵. Genel olarak kentin teritoryumundaki güvenliğinden sorumlu olan *eireniarkhai* memuriyetliğinin de Apameia'daki varlığı bilinmektedir⁶⁸⁶. *Boule*, *demos* ve Apameia'da ikamet eden Romalılar tarafından onurlandırılan Marcus Aurelius Ariton Euklianos *eireniarkhes*liğini nizami bir şekilde yerine getirmiştir⁶⁸⁷. Yine aynı yazıtta Euklianos *strategos*luğunu lekesiz bir şekilde yerine getirmiştir. *Strategos*lar Roma İmparatorluğu Dönemi'nde kentlerdeki ve kırsal bölgelerdeki kamu güvenliğini sağlamaktaydılar⁶⁸⁸. Politik ve adli görevlerinin yanında onurlandırma için dilekçe verebilir kamu binası ve heykel yaptırabilirlerdi⁶⁸⁹. Euklianos *argyrotamias*lığını güvenilir bir şekilde festivallerin ve oyunların düzenlenmesinden sorumlu *agonothetes*liğini de cömertce yerine getirmiştir. Kentin yazıtlarında geçen bir diğer memur da arşiv sorumlusu *khreophylaks* olan Primos'tur⁶⁹⁰. Bu memur *khreophylakion*da özel antlaşmalar, mahkeme kararları, ticari antlaşmalar vb. belgeleri saklamakla görevliydi⁶⁹¹. MS 193/4 yıllarına ait Aurelia Kosmia'nın mezar stelindeki "bu yazıtın bir kopyası *arkheiona* konuldu" ibaresi de kentteki arşiv binasının ve doğal olarak da *arkheion*un sorumlusu *khreophylaks*sının kentteki varlığıyla ilgilidir⁶⁹². Primos'a ait mezar stelinde onun yapmış olduğu bir diğer görev de *ergepistates*liktir⁶⁹³. *Ergepistates* genel olarak

---

⁶⁸² TLit.39.

⁶⁸³ Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010, s. 122 ve Fig. 9.

⁶⁸⁴ TEp.23, 24.

⁶⁸⁵ Primos için bkz. TEp56; Phlippos için bkz. TEp.44.

⁶⁸⁶ TEp.29; Eireniarkhai için bkz. Dimitriev 2005, s. 206 vd.

⁶⁸⁷ TEp.29.

⁶⁸⁸ Onur 2011, s. 334.

⁶⁸⁹ Brélaz 2005, s. 74.

⁶⁹⁰ TEp.56.

⁶⁹¹ Talheim 1899, s. 2448, s.v. Χρεωφύλακες.

⁶⁹² TEp.41.

⁶⁹³ TEp.56.

bir inşaat faaliyetinin sorumlusudur ve Küçükasya'nın pek çok yazıtlarında yapılan bir inşaat faaliyeti yapılırken karşımıza çıkmaktadır⁶⁹⁴.

Hellenistik Dönem'de kentin yerel halkının yanında Yahudilerin de Kelainai/Apameia'daki varlığı bilinmektedir⁶⁹⁵. MÖ 62 yılında Yahudilerin Apameia'da hissedilir bir nüfusa ulaştıkları görülmektedir⁶⁹⁶. Kentin bu demografik yapısına Roma İmparatorluk Dönemi'nde İtalic vatandaşlar da dâhil olmuşlardır. Kentin yazıtlarında Romalı yurttaşların Apameia'da ilk olarak görülmeye başladıkları evre MS 1. yy.'ın ilk yarısıdır⁶⁹⁷. MS 45/6 yıllarına tarihlenen ve İtalic kökenli vatandaşların kentteki varlığını ortaya koyan ilk yazıtta göre *Camilia, Palatina, Collina* ve *Teretina* tribusundan olan beş arkhon *demosu* kutsamaktadırlar. MÖ 133 yılından sonra Romalı vatandaşların Asia yaptığı göç hareketi Mithridates savaşlarıyla kesintiye uğramıştır. Mithridates savaşları sonunda Asia Eyaleti'ne yeniden Romalı vatandaşlar gelmiştir. Publican'lar dışında bölgeye gelen Romalı yurttaşların büyük bir çoğunluğu tüccarlardan oluşmaktadır⁶⁹⁸. Apameia'nın yazıtlarından da bu dönemde pek çok zengin Romalı vatandaşların kentte geldiği anlaşılmaktadır. Claudius zamanında kurulmaya başlayan *gerousia*'nın kuruluş faaliyetlerini yürüten ve de kurucuları bu dönemde hep Romalıdır. Kentin onurlandırma yazıtlarının büyük bir kısmında onların ismi geçmektedir⁶⁹⁹.

Kelainai/Apameia'nın yazıtlarında ya da kentle ilgili edebi metinlerde fûlelerden bahsedilmez. Fakat kentin yazıtlarından anlaşıldığına göre kentteki toplumsal yapılanma fûlelerden ziyade ticari uğraşlara göre şekilleniyordu. Hadrianus zamanında Mithridatianus ve oğlu Granianus'un Apameia'nın iki caddesinde onarım (yeniden ayağa kaldırma) faaliyetlerini yapan ustaların ücretini kendileri karşıladıkları bilinmektedir⁷⁰⁰. Bu caddelerden birisinin ismi *Thermaia Plateia* diğerinin ismi de *Skythike Plateia*dır. İlki kentin Üçlerce Tepesi'nin (Berekynthion Tepesi) eteklerinden kaynağını alan *Therma* Nehri'in kaynaklarında olmalıdır. Fakat ikincisi bize yeri hakkında bilgi vermese de ayakkabı üzerine iş yapan (σκυτικός = ayakkabı tamircisi) dükkânların bu cadde üzerinde toplandıkları hakkında bir fikir verir. Ayakkabı işi ile ilgilenen bu dükkân sahiplerinin aynı caddede bulunuyor olması onların mes-

⁶⁹⁴ Bkz. TAM 5, 2, nr. 970; MAMA 8, nr. 484, 436; SEG 41, nr. 912; SEG 45, nr.1504.

⁶⁹⁵ Bkz. Başlık. 2.7. *Hellenistik Dönem'de Kent İdaresi ve Toplumsal Yapı*.

⁶⁹⁶ Bkz. Başlık. 2.7. *Hellenistik Dönem'de Kent İdaresi ve Toplumsal Yapı*.

⁶⁹⁷ TEp.17.

⁶⁹⁸ Nollé 2006, s.63/4.

⁶⁹⁹ TEp.17, 18, 19, , 20, 23, 24, 25, 27, 30, 31, 32, 33, 34.

⁷⁰⁰ TEp23, 24.

leki bir birlik ya da lonca şeklinde bir örgütlenme içinde bulduklarını düşündürür⁷⁰¹. Mithridatianus ve oğlu Granianus için kaleme alınan bu onulandırma steli Skytike sütünlu caddesinde duvara monte edilerek teşhir edilmiş olmalıdır⁷⁰². Onların onurlandırılması için yapılan finansal harcama da yine aynı cadde üzerinde dükkânları bulunan Papias, Tyrannos, Lucius Mounatios ve Tryphon yapmış olmalıdır. Böylece bu ayakkabıcıların isimleri de aynı cadde üzerinde teşhir edilen onurlandırma stelinde görünür kılınmıştır. Aynı şekilde Apameia'da ticaret temelli başka bir lonca da görülür. Hesykhos'un mezar stelinde annesi Apphia'nın verdiği bilgiye göre Hesykhos ticaret yapanlardan oluşan bir birliğin başkanıdır (ἐμποροίαρχης)⁷⁰³. Apphia'nın kendisi ve tüccarlar birliği başkanı oğlu Hesykhos için yaptırdığı bu mezar aynı zamanda bu birliğin üyelerinin de yardımıyla yapılmıştır.

MS 2. yy.'ın sonlarına doğru Apameia'nın din temelli sosyal yapısında artık gün yüzüne çıkan bazı değişikliklerin yaşandığı görülmektedir. Yeni yayılmaya başlayan Hristiyan inancının Apameia'daki taraftarları hakkında bize ilk bilgileri yazıtlar değil klise tarihçisi Eusebius verir. Onun bildirdiğine göre yeni dinin geleneklerinin aksine hareket ederek peygamberlik etmeye başlayan Montanus, Phrygia Mysia'sındaki Ardaba adlı bir köyde peygamberlik etmeye başlamıştır⁷⁰⁴. Kudüs'ü reddederek gerçek Kudüs'ün Pepuza olduğunu iddia eden Montanistlerin, sadece muteber kişilerin ve piskoposların katıldığı bir şeytan kovma ayinine Apameia'dan Iolianus isminde bir montanistin de katıldığı bilinmektedir⁷⁰⁵. MS 190 yıllarında Montanist ve Hristiyan gruplar Apameia'da idam edilmişlerdir⁷⁰⁶. MS 3. yy.'da ise Apameia'da yaşayan Hristiyanlar mezar yazıtlarında kendilerini artık açıkça deşifre etmeye başlamışlardır⁷⁰⁷. Helladios'un mezar stelinde verilen 247/8 tarihi Apameia'daki Hristiyanların kendilerini ortaya çıkarmaya başladığı döneme işaret eder⁷⁰⁸. Kentin bu dönemde oldukça hızlı bir şekilde artan Hristiyan mezar stellerine rastlanmaktadır. Mezar yazıtlarında görülen ceza formülü artık parasal değildir. Apameia'nın klasik ceza metni olan εἰ δέ τις ἐπιτηδεύσει, θήσει εἰς τὸ ταμεῖον (δην.) (her kim bunu yapacak olursa kent hazinesine...

---

⁷⁰¹ Ramsay 1897, s. 440.

⁷⁰² TEp.23, 24.

⁷⁰³ TEp.65.

⁷⁰⁴ Eus. HE., 5.16.7.

⁷⁰⁵ Eus. HE., 5.16.17.

⁷⁰⁶ Eus. HE., 5.16.22. Ayrıca bkz. Nollé 2006, s. 94; Bölgenin Hristiyanlaşması üzerine bkz. Mitchell 1993, s. 39-40.

⁷⁰⁷ Bkz. Başlık 3.2.4 Mezar Yazıtları s.v. Hristiyan Yazıtları.

⁷⁰⁸ TEp.102.

denaria verecek) ifadesi bu dönemde εἰ δέ τις ἐπιτηδεύσει, ἔσται αὐτῷ πρὸς τὸν θεόν (her kim bunu yapacak olursa hesabını Tanrı'ya verecek) şekline dönüşmüştür.

Hristiyanlar ve Montanistler'in MS 190'lı yıllarda Apameia'da öldürüldükleri bilinmektedir. Buna karşılık çok kısa bir zaman sonra İmparator Septimius Severus zamanında Yahudi-Hristiyan inanç sisteminin kabullendiği Nuh Tufanı'nı betimleyen bir dizi bronz sikke bastırması bu inanç sisteminin taraftarlarına, daha çok da Yahudilere karşı olan saygıdan ileri gelmektedir⁷⁰⁹. Yahudilerin Apameia'daki varlığı Hellenistik Dönem'den beri bilinmektedir⁷¹⁰. Hatta onların MÖ 60'lı yıllarda Apameia'da hissedilir bir nüfusa ulaştıkları da bilinmektedir⁷¹¹. Buna karşılık onların Kelainai/Apameia'daki varlığını belgeleyecek epigrafik belge sayısı sadece 1 mezar yazıtıyla sınırlıdır⁷¹². *Aurelius Rufus* ve karısı *Aurelia Tatiane*'ye ait mezar stelinde yazıtın son kısmında yer alan ceza metni, Hristiyan mezar stellerinde görüldüğü gibi işlenen suçun hesap merci olarak açıkca tanrıyı işaret etmez. Suçu işleyenin cezası Yahudilerin yasasında belirtildiğine – εἰ δέ τις ἐπιτηδεύσει, τὸν νόμον οἶδεν τῶν Εἰουδέων: *şayet birisi bunu yapacak olursa, Yahudilerin yasasını öğrensin* – işaret eder.

2.10 Kentteki Kültler

Kelainai/Apameia Kibotos antik kenti, askeri, politik ve ekonomik merkezi rolünün dışında farklı kültürlerin de dinsel merkezi rolünü üstlenmiştir. Kentin kuruluş mitosu dahi Yunan konteksi içinde Tanrı *Poseidon*'un oğlu *Kelainos*'a dayanmaktadır⁷¹³. Kentin tanrılarına ilişkin bilgiler, edebi ve epigrafik belgelerden ziyade kentin basmış olduğu sikkelerden edinilmektedir.

İmparator III. Gordianus (MS 238-244) devrinde dolaşıma sunulan bir sikkenin arka yüzünde etrafı dört su tanrısıyla çevrilmiş Ana Tanrıça görülmektedir⁷¹⁴. Geç Roma Dönemi'nde görülen Ana Tanrıça'nın bu ikonografisi kentin Hellenistik Dönem'de bastığı sikkelerde de görülmektedir⁷¹⁵. Kentin bu iki dönem aralığında bastığı sikkelerin üzerinde de aralıklı olarak Ana Tanrıça'nın ikonografisi görülebilmektedir⁷¹⁶. Tanrıça'nın kentin geniş tarih

⁷⁰⁹ Bkz. Başlık. 1.9. *Kibotos ve Nuh Tufanı*; Trebilco 1991, s. 94.

⁷¹⁰ TLit.72.

⁷¹¹ Cic., *Flac.* 66-69.

⁷¹² TEp.108.

⁷¹³ TLit.58.

⁷¹⁴ TNm.35.

⁷¹⁵ TNm.10.

⁷¹⁶ TNm.24.

aralığında sikkeler üzerinde sürekli betimlenmesi Ana Tanrıça'nın kentte bir tapınağının olduğuna işaret eder⁷¹⁷. 2006 yılında Apameia'nın sikkeleri üzerine ayrıntılı bir çalışma yapan Nollé, Gordianus Dönemi sikkelerinde betimlenen Ana Tanrıça'nın Efes Artemisi'yle sadece tipoloji bakımından uygunluk gösterdiğine buna karşılık bu tanrıçanın kentin inanç dünyasında belgelenmediğini belirtmiştir⁷¹⁸. Diğer taraftan kentin Kelainai olarak adlandırıldığı evrede, uzunca bir süre Pers egemenliğinde kaldığı bilinmektedir. Pers krallarının kentteki aralıklı varlığının yanı sıra Kelainai'da Persli yurttaşların da yaşadığı bilinmektedir⁷¹⁹. Hellenistik Dönem'de basılan sikkenin arka yüzünde betimlenen tanrıça daha çok egemen Pers kültürünün tanrısı *Artemis Anaitis* kültüyle ilişkilidir⁷²⁰. Fakat geniş bir aralıkta kentin sikkelerinde betimlenen Ana Tanrıça'nın, *Artemis Anaitis*'le, *Phrygia Kybele*'siyle ya da *Yunan Artemis*'iyle sıkı bir ilişkisi olmalıdır. Pseudo Plutarkhos'un bildirdiğine göre Marsyas'ın kıyısında *Berekynthion* isminde bir tepe vardı ve bu tepe μήτηρ τῶν θεῶν'un (Tanrıların Anası) ilk rahibi olan *Berekynthos* isminden dolayı böyle adlandırılmaktaydı⁷²¹. Pasaja göre Marsyas'ın kıyısındaki tepe, ismini *Kybele*'nin ilk rahibi olan *Berekynthos*'tan almıştır. Bir dağın üzerinde tanrıyı kutsamak ya da dağ olarak bir tanrının kutsanması Küçükasya'nın erken geleneklerindedir⁷²². Gordianus zamanında basılan sikkede Artemis'in başının üzerinde görülen tapınak da bu tepede olmalıdır⁷²³.

Kentin yazıtları arasında *Straton* isminde bir vatandaşın yapmış olduğu tehlikeli deniz yolculuğu sonrası *Büyük Samothrake Tanrıları*'na adakta bulunduğu bilinmektedir⁷²⁴. *Samotrake* ya da *Kabeiroi* ikiz tanrıları Phrygia'da ve Kuzey Ege adalarında tapınım görmektedir⁷²⁵. Strabon, Samothrake'deki ayinlerin *Kabeiros*'lar için yapıldığını ve isimlerini *Berekyntia*'daki *Kabeiros Dağı*'ndan aldıklarını belirtir⁷²⁶. Kelainai/Apameia'da bu tanrılara

⁷¹⁷ Nollé 2006, s. 69.

⁷¹⁸ Nollé 2006, s. 70.

⁷¹⁹ Bkz. Başlık, 2.2. *Pers Hakimiyeti Altında Kelainai*.

⁷²⁰ Nollé 2006, s. 70.

⁷²¹ TLit.7.

⁷²² Hirschmann 2005, s. 62.

⁷²³ Nollé, Berekynthion Tepesi'ni Weber'in haritasına dayanarak bu haritada *akropolis* olarak gözüken Üçlerce Tepe'yle özdeşleştirmiştir. Bk Nollé 2006, s. 73; Weber'in haritası için bkz. Harita 4. Weber'in *akropolis* önermesi hatalı olsa da Nollé'nin Berekynthion Tepesi olarak sehven Üçlerce Tepe'yi önermesi doğrudur.

⁷²⁴ TEp.39.

⁷²⁵ Tripp 1999, s. 274, s.v. Kabiren; RE X₂, s. 1399, s.v. Kabeiros.

⁷²⁶ Str. 10.3.20. ὡς τὰ ἐν Σαμοθράκη ἱερά τοῖς Καβείροις ἐπιτελοῖτο· καλεῖσθαι δὲ φησιν αὐτοὺς ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ ὄρους τοῦ ἐν τῇ Βερεκυντία Καβείρου.

ait tepe Marsyas'ın hemen karşısındaki bugün Mercimek Tepe ya da Üçlerce Tepe olarak adlandırılan *Berekynthion Tepesi* olmalıdır⁷²⁷. Pausanias da *Dioskurlar*'ın Büyük Tanrılar olarak adlandırıldığını belirtir ki kentin sikkeleri incelendiğinde Maiandros motifinin her iki yanında üstünde yıldız olan Dioskurlar'ın şapkası sürekli betimlenmiştir⁷²⁸.

III. Gordianus Dönemi sikkesinde Ana Tanrıça'nın etrafını saran ve personofike olmuş kentin dört nehir tanrısı aynı şekilde kenti de kuşatmaktadır. Efes Artemis'inde görülen yaratıcı, doğaya hayat veren, besleyen, *polymastos* (çok memeli) betimlemesi kentin her yerinden çıkan ve kente bereket sunan kaynakların da yaratıcısı olarak düşünülmüş olmalıdır. Bu nedenle Kelainai/Apameia halkının *Kybele*'si ya da *Anaitis*'i ya da *Artemis*'i farklı inançların farklı dönemlerde farklı tipolojide taptıkları karışım bir yapı olarak düşünülmelidir⁷²⁹. Ayrıca Gordianus Dönemi sikkesindeki tanrıça, Phrygia'lı *Kybele* ve Yunanlı Artemis gibi hayvanların da tanrısıdır⁷³⁰. Bu durum kentin sikkelerinde tanrıçanın her iki yanında duran aynı zamanda tanrıçayı da simgeleyen geyikle de belirtilmiştir⁷³¹. MÖ 4 - MS 19 tarihleri arasında basılan başka bir sikkenin arka yüzünde Maiandros motifi üstünde yürüyen geyik de tanrıçanın kültüyle ilişkili olmalıdır⁷³².

Kentin tapınım gösterdiği diğer bir tanrı *Zeus*'tur. Kentin basmış olduğu sikkelerin üzerinde sıkça betimlenmiştir. Hellenistik Dönem'de Ana Tanrıça'nın betimlendiği sikkenin ön yüzünde Zeus'un meşe çelenkli büstü resmedilmiştir⁷³³. İmparatorluk Dönemi'nde I. Philippus (MS 244-249) zamanında dolaşıma sunulan sikkenin arka yüzünde tahtta oturan Zeus ve onun önünde ayakta duran ayakları dibinde geyik olan Artemis betimlenmiştir⁷³⁴. Zeus'un kartalı

⁷²⁷ Nollé, Plytarkhos'un bu pasajına dayanarak Berekynthion Tepesi'ni kentin tiyatrosunun bulunduğu bu tepeyle özdeşleştirmiştir. Nollé 2006, s. 73.

⁷²⁸ Paus., *Perieg.* 8.21.4. Διοσκούρων, καλουμένων δὲ θεῶν Μεγάλων ἔστιν ἱερόν.; Dioskurlar (Dioskyroi) Zeus ve Leda'nın çocukları Kastor ve Polydeukes'tir. Genel olarak onlar kurtarıcıdır daha çok da ölümden. Zeus onları gökyüzüne yıldız olarak yerleştirir ve böylece seyahat edenlere özellikle denizcilere yol gösterirler. At üstünde sivri uçlu şapkalarıyla betimlenmişlerdir (RE V₁, s.v. Dioskuren). Apameia'nın bastığı sikkelerde de Maiandros motifinin her iki yanında Dioskur'ların şapkası ve üzerinde yıldız sürekli betimlenmiştir. Bu resimlemeye Maiandros motifi üzerine konmakta olan Zeus'un kartalı eşlik ederek hikâye tamamlanmıştır. Sikkeler için bkz. TNm.6, 7, 8, 9.

⁷²⁹ Nollé 2006, s. 75.

⁷³⁰ Nollé 2006, s. 74.

⁷³¹ TNm.17, 24, 35, 36.

⁷³² TNm.17.

⁷³³ TNm.10.

⁷³⁴ TNm.36.

kentin basmış olduğu Hellenistik Dönem sikkelerinde Maiandros motifi üzerinde kanatları açık bir şekilde sıkça betimlenmiştir⁷³⁵. Severus Alexander (MS 222-235) zamanında basılan başka bir sikkede tahtta oturan Zeus öne doğru uzattığı elinin üstünde Apameia'ya zafer getiren Nike'yle betimlenmiştir⁷³⁶. Kentin Hellenistik Dönem'de basmış olduğu başka bir sikkenin ön yüzünde Zeus arka yüzünde kartal betimlenmiştir⁷³⁷. Sikkenin ön yüzünde ΖΕΥΣ ΚΕΛΑΙΝΕΥΣ yazılmıştır. Apameia'nın Ephesos'la yaptığı homonoia antlaşmasını betimleyen sikkesinde Ephesos Artemis'in karşısında tahtta oturur bir şekilde Apameia'yı temsil ettiği görülmektedir⁷³⁸. Kentin basmış olduğu sikkelerin yanında epigrafik belgelerde de Zeus *Kelaineus* belgelenmektedir. Hadrianus Dönemi'nde kentin caddelerinde onarım faaliyeti yapan hayırsever *Tiberius Claudius Piso Mithridatianus*'un onurlandırıldığı iki yazıtta Mithridatianus'un Zeus *Kelaineus*'un rahipliğini yaptığı anlaşılmaktadır⁷³⁹. Ramsay, Zeus *Kelaineus*'a ait tapınağın kentin *akropolis*i olarak düşündüğü ve Erken Bizans Dönemi'nde bir klisesinin inşa edildiği Kaleyıkığı Tepesi'nde olduğunu önermiştir⁷⁴⁰. Buna karşılık Zeus *Kelaineus*'un tapınağı kentle aynı ismi taşıyan, *Kelainai Tepesi*'nde olmalıdır. *Kelainai*'ın *akropolis*i olan bu tepe günümüzde *Toptepe* olarak anılmaktadır⁷⁴¹.

Apameia'nın Commodus Dönemi'nde (MS 180-192) basmış olduğu başka bir sikkenin ön yüzünde Dionysos'un sakallı büstü resmedilmiştir⁷⁴². Sikkenin ön yüzünde ΔΙΟΝΥΣΟΣ ΚΕΛΑΙΝΕΥΣ (*Dionysos Kelaineus*) yazılmıştır. Sikkenin arka yüzünde iki aslan tarafından çekilen bir araba betimlenmiştir. Arabanın üstünde *cista mystica* ve ve çapraz meşale vardır. İmparatorluk Dönemi'nde basılan kentin bir başka sikkesinde şarap tanrısı Dionysos'un belirteci aslan, bu kültün objeleriyle birlikte resmedilmiştir⁷⁴³. Septimius Severus (MS 193-211) zamanında basılan başka bir sikkede Dionysos çıplak olarak resmedilmiştir⁷⁴⁴. Bu betimlemede Dionysos, önünde duran leopara sol eliyle *oinokhoeden* şarap dökerken diğer eliyle de kült objesinden biri olan çoban asasını tutmaktadır. Dört nehir tanrısının personifike edildiği Gordianus Dönemi sikkesinde Nehir Tanrısı *Orgas* bir elini ağzına götürürken diğer eliyle de

⁷³⁵ TNm.6, 7, 8, 9.

⁷³⁶ SNGvA 3507.

⁷³⁷ BMC Phrygia 88, nr. 114.

⁷³⁸ SNGvA 3516.

⁷³⁹ TEp.23, 24.

⁷⁴⁰ Ramsay 1897, s. 462.

⁷⁴¹ Bkz. Başlık, 1.3. *Kelainai ve Apameia'nın Lokalizasyonu*.

⁷⁴² TNm.28.

⁷⁴³ BMC Phrygia 102, nr 183, Tafel 12 3.

⁷⁴⁴ SNGCop. Phrygia nr. 216.

asa tutmaktadır. Bir eli ya da parmağı ağzın üstüne koymak sır saklamanın ifadesidir ki bu mistik inanç Dionysos kültürüne işaret etmektedir⁷⁴⁵. Nollé, Dionysos'un diğer başka kentlerde olduğu gibi Kelainai/Apameia'nın patria geleneklerine göre Orgas'ın kıyısında doğmuş olabileceğine dikkat çekmiştir⁷⁴⁶. Nollé'nin tespiti oldukça isabetlidir zira Orgas'ı, kentin içinden akan diğer nehirlerden ayıran özelliği kentin içinden değil aksine kentin önündeki geniş ovalık araziden akmasıdır. Orgas, kentin ovalık arazisine bereket saçıyordu ve belki de Pythios'un Dareios'a hediye ettiği altından asma bu ovadaki üzüm tarlalarına spesifik bir göndermeyi⁷⁴⁷.

Strabon'un bildirdiği yerel bir rivayete göre Kelainai, ismini kurucusu *Kelainos*'tan almıştır⁷⁴⁸. *Kelainos*, *Poseidon* ve *Danaides* kızlarından *Kelaino*'nun oğludur. Kelainai/Apameia haricinde başka kentlerde görülmeyen *Heros Kelainos* tertibi, kentin adını Küçükasya köklerine dayanmasını anlaşılır kılma ve kentin adına bir anlam yükleme girişimidir⁷⁴⁹. Traianus Decicus (MS 249-251) zamanında dolaşıma sunulan bir sikkenin arka yüzünde çıplak Heros Kelainos görülmektedir⁷⁵⁰. Sol elinde mızrak tutan Kelainos sağ elindeki kapla önünde duran sepet biçimli başka bir kaba ya da altara ya da bir kaya parçasına su dökmektedir. Friedrich Imhoof-Blumer Kelainos'un ayaklarının önünde duran ve içine su akıttığı nesneyle kentin ek ismi olan Kibotos'un söz konusu edilmiş olabileceğini önermiştir⁷⁵¹. Nollé, Heros Kelainos tarafından üstüne ya da içine sıvı dökülen kaya parçasını, kentin *akropolisinin* de dâhil olduğu Marsyas'ın kaynak mağarasıyla özdeşleştirmiştir⁷⁵². Kentin kurucusu Heros Kelainos suyun akışı ve Kibotos'tan çıkışıyla bir ilişkisi olmalıdır⁷⁵³. Coğrafyacının aynı pasajda bildirdiği diğer bir rivayete göre ise kent bir yangın felaketinden sonra siyahlaşan taşlardan dolayı bu isimle anılıyordu⁷⁵⁴. Maiandros Nehri ile Lydia ülkesi arasında kalan bölge aynı zamanda yanardağ tanrısı olan *Tryphon*'un acı çektiği yer olarak da biliniyordu⁷⁵⁵. Kent ve kentin bulunduğu coğrafyanın ateş ve suyla kaplı olmasını Antik Dönem insanı, bölgenin depremlere

⁷⁴⁵ Nollé 2006, s. 78.

⁷⁴⁶ Nollé 2006, s. 77.

⁷⁴⁷ TLit.54.

⁷⁴⁸ TLit.58.

⁷⁴⁹ Ramsay 1897, s. 435.

⁷⁵⁰ TNm.37.

⁷⁵¹ Imhoof-Blumer 1901, I s. 214, nr. 29.

⁷⁵² Nollé 2006, s. 89.

⁷⁵³ Nollé 2006, s. 89.

⁷⁵⁴ TLit.53.

⁷⁵⁵ Str. 12.8.19.

karşı hassas olmasıyla açıklamıştır⁷⁵⁶. Deukalion ve Pyrrha'nın tufan hikâyesinde geçtiği gibi denizlerin ve depremlerin tanrısı Poseidon üç dişli kargısıyla deldiği toprağın yarıklarından kentin her tarafından suların fışkırmasına neden olmuştu⁷⁵⁷. Toprağın derin yarıklarından gelen Therma Nehri'nin sıcak sularıyla *Tryphon* ve kentin her tarafından çıkan su kaynakları ve de sıkça deprem geçirmesiyle Poseidon'un kentteki varlığı hissedilebiliyordu. Strabon'un naklettiği bilgiye göre Poseidon'nun kentte bir kültü vardı ve kent ahalsinin Poseidon'a tapınım göstermesi de kentin sıkça depremlere maruz kalmasıyla ilgiliydi⁷⁵⁸. İmparator Macrinus (MS 260-261) zamanında basılan bir sikkede Kelainai/Apameia'da Poseidon'a saygı duyulduğu doğrulanmaktadır⁷⁵⁹. Bu sikkede çıplak olarak görülen Poseidon, sağ ayağını bir geminin pruvasına koymuş şekilde, öne doğru uzatılan sağ eliyle yunus balığını ve sol eliyle de üç dişli kargısını tutarken betimlenmiştir.

Kentin sikkelerinde sıkça betimlenen bir başka tanrı Athena'dır. Hellenistik Dönem'de basılan sikkelerin ön yüzünde büstü resimlenen tanrıçanın başında daima korint miğferi vardır⁷⁶⁰. Antoninus Pius'un (MS 138-161) imparatorluk dönemi'nde basılan başka bir sikkede ayakta duran Athena, sol elinde mızrağı ve kalkanı tutarken başında miğferiyle betimlenmiştir⁷⁶¹. Elagabalus'un (MS 218-222) imparatorluğunda basılan başka bir sikkede ayakta duran ve başında miğferi olan tanrıça sol eliyle mızrağını sağ elinde ise bir patera tutarken betimlenmiştir⁷⁶². Kent, Athena'nın bir su kenarında *aulos* çalarken ve onu bir kayalağın arkasından gizlice izleyen Marsyas hikâyeli bir dizi sikke de basmıştır⁷⁶³. Hellenistik Dönem'den İmparatorluk Dönemi boyunca kentin basmış olduğu sikkelerde Tanrıça Athena sıkça görülmektedir. Epigrafik ve Marsyas-*aulos*-Athena hikâyesi dışında edebi belgelerde ismi geçmeyen buna karşılık kentin sikkelerinde sıkça betimlenen Athena'nın kentin önde gelen tanrıları arasında olduğu anlaşılmaktadır.

---

⁷⁵⁶ TLit.8.

⁷⁵⁷ Bkz. Başlık. 1.9. *Kibotos ve Nuh Tufanı*.

⁷⁵⁸ TLit.75.

⁷⁵⁹ SNGCop. nr. 219.

⁷⁶⁰ TNm.6, 7, 8, 9.

⁷⁶¹ TNm.25.

⁷⁶² TNm.34.

⁷⁶³ TNm.29, 30, 33

III. Gordianus Dönemi'nde (MS 238-244) Apameia'nın bastığı bir sikkede kentın kutsadığı dört nehir tanrısı personifike edilerek Ana Tanrıça'nın etrafını kuşatır bir şekilde verilmiştir⁷⁶⁴. Bu nehir tanrıalarının isimleri sikkede MAI. (Maiandros), MAP. (Marsyas), OP. (Orgas) ve ΘEP. (Therma) kısaltmalarıyla verilmiştir. Bu nehirler hakkında şimdiye kadar ele geçen epigrafik belgeler sadece Therma hakkında bilgi sunar. Diğer taraftan ilk iki nehir hariç son iki nehir edebi ve

Gordianus Dönemi (238-244). SNGvA 3508

nümismatik belgelerde sıkça konu edilmiştir.

İsminden zorunlu olarak sıcak su kaynağı olduğu çıkarılan Therma'nın kaynakları, *Berekyntion Tepesi*'nin (Üçlerce Tepe) batıya bakan terasındadır. Günümüzde Ilıca olarak adlandırılan bu kaynağın hemen altında modern Dinar'ın bir hamamı vardır. Antik Dönem'de de olasılıkla Therma'nın yakınında bir hamam ve belki de bir tapınak vardı⁷⁶⁵. İmparator Traianus Decicus (MS 249-251) Dönemi'nde kentın basmış olduğu bir sikkede *Asklepion* ve *Hygieia* betimlenmiştir⁷⁶⁶. Dinar'da ele geçen ancak henüz yayınlanmayan İmparatorluk Dönemi'ne ait Latince bir adak yazıtından procurator Antonius Baebianus'un, *Asklepion* ve *Hygieia*'ya bir adakta bulunduğu belgelenmektedir⁷⁶⁷. Decicus zamanındaki sikke ve procurator'un adak yazıtından Apameia'da *Asklepion*'un bir kültü olduğu anlaşılmaktadır. *Therma*'nın kaynaklarıyla ilişki içinde olması beklenen bu kült kentın nehir tanrısı olarak kutsadığı *Therma*'nın kaynaklarında olmalıdır⁷⁶⁸.

Nehir Tanrısı Orgas, Gordianus sikkesinin dışında başka bir sikkede daha betimlenmiştir⁷⁶⁹. Bu sikkede nehir tanrısı yerde uzanmış, sağ ayağını kendine doğru çekmiş, bu ayağının üzerine dayadığı sağ eliyle çoban asasını, sol eliyle de solunda devrilmiş bir şekilde duran ve içinden Orgas Nehri akan kabı tutarken betimlenmiştir. Orgas'ın kaynakları bugün Norgas

⁷⁶⁴ TNm.35.

⁷⁶⁵ Nollé 2006, s. 76.

⁷⁶⁶ Nollé 2006, s. 124, nr. 12.

⁷⁶⁷ Bu yazıtta göre Asia Eyaleti'nin % 2.5'lük gümrük vergisini toplamakla görevli Roma'nın procurator'ü Antonius Baebianus, *Asklepion* ve *Hygieia*'ya Apameia'da bir adakta bulunmaktadır. Latince olarak kaleme alınan bu yazıt şimdi Dinar Belediyesi'ne ait atölyede durmaktadır.

⁷⁶⁸ Nollé 2006, s. 76.

⁷⁶⁹ Nollé 2006, s. 125, nr. 14.

olarak adlandırılan köydedir⁷⁷⁰. Orgas ilk kez Strabon tarafından anılmıştır. Coğrafyacının verdiği bilgiye göre Orgas Nehri kentin önündeki geniş ovalık alandan, kentin önünden geçen Maiandros'a doğru akmaktadır⁷⁷¹. Orgas'ın bu ovalık alandaki tarım arazilerine bereket verdiği ve Dionysos Kültü ile sıkı bir ilişki içinde olduğuna yukarıda değinilmiştir. Buna ek olarak MS 1-2. yy.'da yaşayan hatip Dio Chrysostomus, Apameia'da verdiği söylevinde Maiandros ve Orgas'ın şimdiye kadar görülmüş nehirlerin en tanrısal ve bilge olanları olduklarını ve bu nehirleri gören birisinin Asia'nın en iyi nehirleri olduğunu söyleyebileceğini belirtmiştir⁷⁷². Edebi ve özellikle de nümismatik belgeler Orgas'ın kent yurttaşları tarafından kutsandığını ortaya koymaktadır.

Kelainai/Apameia yurttaşlarının kutsadıkları en önemli iki nehir tanrısı Marsyas ve Maiandros'tur. MS 2. yy.'da yaşayan Maximus Tyrius bizzat bu duruma tanık olmuştur⁷⁷³. Antik Dönem yazarının tanıklığına göre Kelainai yurttaşları, Marsyas ve Maiandros'a kurban adamaktadırlar. Fakat adaklar nehirlerin isimlerini aldığı çıkış noktalarında değil henüz isimlerinin belli olmadığı Aulutrene Gölü'nde sunmaktadır. Göl, suyunu kent ile göl arasında set görevi yapan Mesogis ya da Signia Dağı'nın karstik mağaralarına doğru sürüklemektedir. Bu mağaralardan içeri giren sular çıkış noktalarına göre adlandırılmaktadır. Maximus'un tanık olduğu bu ritüele göre kentin yurttaşları kurbanın parçalarını hangi nehir için adak adayacaklarsa o nehrin ismini söyleyerek kaynaklara atmaktaydılar. Dağa doğru sürüklenen parçalar suyla birlikte dağın içine girmektedir. Kent halkı aynı zamanda sunuyu pay ederek her iki nehir tanrısı için de sunmaktadır. Sununun pay edilerek her iki tanrıya adanması olasılıkla en çok tercih edilen yöntemdir⁷⁷⁴. Maiandros, Hellenistik Dönem sikkelerinde bir motif olarak görülürken İmparatorluk Dönemi'nde personifike olmuş nehir tanrısı olarak betimlenmektedir. Gordianus sikkесinin dışında kentin basmış olduğu başka bir sikkede Nehir Tanrısı Maiandros sağ elinde bir kamış sapı tutarken, sol elinde tuttuğu bereket boynuzuyla içinden Maiandros akan amphoraya yaslanmaktadır⁷⁷⁵. Nollé, Maiandros'un elinde tuttuğu kamış ve bereket boynuzunun rastgele seçilmediğini bunların nehir tanrısının oğlu *Kalamos*'a ve onun oyun arkadaşı *Karpos*'a bir atıf olduğunu belirtmiştir⁷⁷⁶. Zira Maiandros'un oğlu *kamış* anla-

⁷⁷⁰ Bkz. Başlık. 1.2.4. *Orgas*.

⁷⁷¹ TLit.35.

⁷⁷² TLit.34.

⁷⁷³ TLit.21.

⁷⁷⁴ Bkz. Başlık. 1.2.1. *Aulutrene*.

⁷⁷⁵ Nollé 2006, s. 121, nr. 2a.

⁷⁷⁶ Nollé 2006, s. 53.

mına gelen *Kalamos*'tur ve onun oyun arkadaşı *meyve ve ürün* anlamına gelen *Karpos*'tur. Karpos, yağmur getiren batı rüzgârı tanrısı *Zephyros*'un oğludur. Bu iki arkadaşın oyun alanı Maiandros'un içi ve etrafıdır ve onların oyun alanlarını, babaları sürekli nemli tutmaktadır. Böylece Maiandros'un geçtiği güzargah boyunca konumlanan kentler, geçtiği her yeri bereketlendiren Maiandros'u, bastıkları paraların üstünde resmetmekle onurlandırmışlardır. MS 5. yy.'da yaşayan Nonnos, Tanrı Dionysos hakkında yazdığı *Dionysiaka* adlı eserinde Maiandros'un oğlu *Kalamos* ve onun oyun arkadaşı *Karpos* hakkında ayrıntılı bilgiler verir⁷⁷⁷. Hikâyeye göre Kalamos adında ince ve narin bir genç vardır. Onun babası esasını toprağın derinliklerine süren, dağların çukurluklarında saklanan ansızın gün ışığına çıkan Maiandros'tur. Kalamos'un oyun arkadaşı ise güneş kadar sevimli *Zephyros*'un oğlu Karpos'tur. Kalamos da Karpos da birbirlerini çok sevmektedir. Gri Maiandros kıyılarında iki çocuk bir yarış düzenler. İlk yarış zeytin ve karağaçların arasında bir koşudur. Kalamos Karpos'a göre daha zayıftır, ayağı kayıp düşünce yarışın galibi Karpos olur. İkinci yarış yüzmedir. Dalgalara karşı kulaç atıp bitiş noktasına yaklaştıkları sırada ansızın şiddetli bir rüzgâr eser. Dalgalar güzel Karpos'a çarpar. Onun kol ve bacakları gevşer ve nehrin dibine batar. Kalamos ise arkadaşının Maiandros'un kabaran dalgalarında boğulmasını seyretmek zorunda kalır. Kalamos, Maiandros'un kıyılarında oturup ağlar. Yas tutmaktan yorulunca da saçından bir tutam keser ve arkadaşını öldüren sulara fırlatır. Sonra da kendini nehre bırakır ve babasının kollarında kendini boğar. *Kalamos* daha sonra *kamış* olarak, *Karpos* da *toprağın meyvesi* olarak adlandırılır. Nollé, Roma Dönemi'nde bir elinde kamış diğer elinde içi meyve dolu bereket boynuzu tutan Maiandros betimlemesini, yukarıdaki hikâyeye ilişkilendirip isabetli bir yorumla bunun basit birer sembol olmadığına aksine bölgenin genel görünümüne uygunluk arz eden bir durum olduğuna işaret etmiştir⁷⁷⁸.

Kamış Antik Dönem'de oldukça rağbet gören bir hammaddedir. Plinius'un bildirdiğine göre, kamış birçok şey için özellikle evlerin üzerini kapatmada, balık yakalamada tütün ve balık kurutmada ayrıca bağcılıkta üzüm bağına destek olarak çok çeşitli şekillerde kullanılmaktadır⁷⁷⁹. Maiandros'un etrafındaki bereketli topraklarda yetişen karpos ve ona destek olan kalomos Nehir Tanrısı Maiandros'un elinde daha bir anlam kazanmaktadır.

MÖ. yak. 481 yılında Kelainai'a gelen Kserkses'i, Lydialı Pythios karşılamıştır⁷⁸⁰. Pythios, Pers kralına tüm servetini sunmasının yanında Kserkses'in babası Dareios'a da daha

⁷⁷⁷ Nonn., D., 11.370-481

⁷⁷⁸ Nollé 2006, s. 54.

⁷⁷⁹ Plin., NH, 16.173.

⁷⁸⁰ TLit.61.

önce altından bir asma hediye etmişti. Hediye edilen asma, Maiandros'un kente verdiği *karpos* ve ona destek olan *kalamos*'la ilişkili olmalıdır ve kentin tarımsal manzarasına bir atıfta bulunuyor olmalıdır.

Kelainai/Apameia'nın Hellenistik Dönem ve İmparatorluk Dönemi boyunca basmış olduğu sikkelerde en çok betimlenen nehir tanrısı ise Marsyas'tır. Kentin basmış olduğu MS 133 sonrası kistophorik sikkelerde onun *aulosu* kentin bir arması gibi sürekli verilmiştir⁷⁸¹. Nehir tanrısının personifike edildiği sikkelerde Marsyas, Maiandros motifi üzerinde *aulosunu* çalarken resmedilmiştir⁷⁸². Kelainai/Apameia yurttaşlarının Marsyas'ı kutsamaları onun trajik hikâyesiyle ilişkilidir.

Nehir Tanrısı Marsyas, Apollon'la giriştiği müzik yarışmasından galip çıkmasına karşın Apollon zekâsı sayesinde ona üstün gelmiştir⁷⁸³. Plinius yarışmanın yapıldığı yerin AuloCrene olduğunu belirtir⁷⁸⁴. Fakat onun derisi kaynaklarının bulunduğu kutsal alandaki devasa çınar ağacına asılarak bedeninden ayrılmıştır⁷⁸⁵. Hyginus ise Marsyas'ın bir incir ağacına asılarak

Louvre Müzesi, Katalog no: Louvre K570, Arşiv nr: N/A. MÖ. 360-340

derisinin yüzüldüğünü belirtir⁷⁸⁶.

Kurnazlığıyla yarışmanın galibi olan Apollon, Marsyas'ın derisini Skytha'ya diri diri yüzdürürken satyr'ün bedeninden akan kanı, kaynaklara Marsyas ismini vermiştir⁷⁸⁷. Bundan dolayı, kentin iki tepesinin arasından berrak ve öfkeli bir şekilde yüzeyde akan Phrygia'nın en hızlı nehri Marsyas adını taşımaktadır⁷⁸⁸. Marsyas, haksızlığa uğramış flüt ustası Phrygia'lı satyr'dü ve ve kent yuttaşlarını

⁷⁸¹ Nollé 2006, s. 79; Sikkeler için bk. TNm.12, 13, 15.

⁷⁸² TNm.3, 4, 5, 16,

⁷⁸³ TLit.51, 52, 54.

⁷⁸⁴ TLit.47.

⁷⁸⁵ TLit.53.

⁷⁸⁶ TLit.54.

⁷⁸⁷ TLit.54.

⁷⁸⁸ TLit.55.

yağmacı Galatlar'ın saldırılarından *aulos*undan yayılan ezgilerle korumuştur⁷⁸⁹.

Marsyas'tan ilk olarak bahseden MÖ 5. yy.'da yaşamış Herodotos'tur. Kelainai'dan bahsettiği satırlarında Apollon tarafından yüzülen satyr Marsyas'ın derisinin burada olduğunu söyler⁷⁹⁰. Sadece Herodotos değil pek çok antik yazar Marsyas'ın Apollon'la yaptığı müzik yarışmasının geçtiği yer olarak Kelainai/Apameia'yı işaret eder⁷⁹¹. Onun yüzülen derisi, ismiyle anılan Marsyas Nehri'nin kaynaklarının bulunduğu mağaraya asılmıştır⁷⁹².

MS 2. yy.'da yaşamış Hyginus çift gövdeli tek ağızlı flütü icat edenin Marsyas değil Athena'nın olduğunu nakleder⁷⁹³. Hyginus'un hikâyesine göre; Athena, ilk kez yaptığı kemikten çift-flütü tanrıların şöleninde çalmak için getirmiştir. Hera ve Aphrodite, onun çalarken şişen yanaklarından ve griye dönen yüzünden dolayı onunla alay etmişlerdir. Athena, İda Dağı'nın ormanlığına, bir nehrin yanına gelip orada flütü çalarken suda kendine baktığında alay konusu olan kusurunu görmüştür. Flütü suya fırlatan Athena, "her kim bu flütü alırsa korkunç bir ölüme maruz kalsın" diye de lanetlemiştir. Flütü bulan Marsyas, hoş bir ses çıkartabilmek için onunla durmadan günlerce çalışmıştır. Öyle ki Apollon'un kitharasından çıkan nağmeye meydan okuyacak kadar. Apollon bu amaçla Kelainai'a gelir. Musa'lar jüri heyetidir. Marsyas buradan zaferle ayrılmıştır. Fakat Apollon'un teklifi üzerine müzik aletleri ters çevrilip çalınacaktır. Apollon kitharayı ters çevirip çalar fakat Marsyas bunu flütüyle yapamaz. Böylece zafer kazanan Apollon, Marsyas'ı incir ağacına arkadan bağlaması için Skytha'ya verir. O, Marsyas'ı yavaş yavaş derisinden ayırır. Geriye kalan cansız bedeni defnetmesi için Marsyas'ın öğrencisi Olympos'a vermiştir. Hyginus'un hikâyesinde Marsyas, *aulosu* icat eden değil aksine bulucudur⁷⁹⁴. Hikâyeye göre Apollon, Marsyas'ın cansız bedenini defnetmesi için Marsyas'ın öğrencisi ve sevgilisi Olympos'a vermiştir. Bu sırada Olympos sadece Marsyas'ın cansız bedenini değil aynı zamanda *aulosunu* da almıştır. Zira Plutarkhos, Hellen müziğinin şefi olarak gördüğü Olympos'u başlangıçlı bilinmeyen bir zamanda geliştirip Hellas'a getirdiğini belirtir⁷⁹⁵. Aristoteles, Olympos'un bestelediği melodilerin kişiliği etkilediği, hem zihinsel hem de ahlaksal olarak heyecan yarattığını

⁷⁸⁹ TLit.70.

⁷⁹⁰ TLit.39.

⁷⁹¹ TLit. 47. Bu yazarlardan bazıları için bkz. Hdt. 7.26; Xen. 1.2.8; Str. 12.8.15; Liv. 38.13.6; Plin. 5.106, 16.240; Curt. 3.1.2; Aristid. Rhet., 2.13.1.21; Paus. 10.30.8-9.

⁷⁹² Xen., *An.*1.2.8.

⁷⁹³ TLit.54.

⁷⁹⁴ Nollé 2006, s. 59.

⁷⁹⁵ Plut., *Mus.* 1135b.

söylemiştir⁷⁹⁶. Aynı pasaj içinde Phrygia sanatının daha bir heyecan verici olduğunu da söylemiştir. Platon ise *Symposion* adlı eserinde Olympos'un *aulosuna* üflediği tanrısal ezgilerin Marsyas'a ait olduğunu belirtmiştir⁷⁹⁷. Hyginus belki de *aulostan* çıkan tanrısal melodiye karşı yapılan bu övgü dolu sözleri hatırlayıp bir Phrygia nehir tanrısı olan satyr Marsyas'ın elinden *aulosu* alıp, Yunan tanrısı Athena'ya vermekte bir sakınca görmemiştir. Hyginus'un *aulosun* icatçısı olarak bir Phrygia'lıyı değil de Yunanlıların bir tanrıçasını işaret etmesi, Yunan kimliğini üstün tutma girişimi olarak değerlendirilmelidir. Diğer taraftan Plutarkhos, Marsyas'ın hem *aulosa* deriden bir ağızlık hem de çalıcısı için bir ağızlık icat etmiş olduğunu belirtir⁷⁹⁸. Böylece Marsyas icat ettiği bu aparatlar sayesinde Plutarkhos'un aynı satırlarda ifade ettiği gibi çalıcısını zorlayan kuvvetli bir nefesle *aulosa* üflemeyi ortadan kaldırmakla kalmadı aynı zamanda çalma esnasında yüzde meydana gelen şekil bozukluğunu da gidermiş oldu.

Mısır'dan çift gövdeli flüt çalan müzisyen (MÖ 1400 civarı) British Museum.

Böylece şiddetli bir üfleme gerektirmeyen Marsyas, yorulmadan *aulosu* uzun süre çalabiliyordu. Strabon da Apameia'nın üstündeki *Aulutrene Gölü*'nün *aulosların* ağızlığı için uygun kamışı yetiştirdiğini belirterek Plutarkhos'un anlattıklarını destekler⁷⁹⁹. Zira çift gövdeli flütler Hitit, Mısır, Asur ve Sümerler tarafından da bilinen bir çalgı aletidir⁸⁰⁰. Marsyas *aulos* için geliştirdiği aparatlar sayesinde *aulosa* tanrısal melodiler üfleyerek güzel

sanatların tanrısı Apollon'u yenmiştir.

Diğer yandan Apameia kenti de Hyginus'un anlattığı hikâyeye tam olarak uyan sikke basmayı da ihmal etmemiştir⁸⁰¹. Septimus Severus'un (193-211) imparatorluk dönemine ait bu bronz sikkenin ön yüzünde imparatorun büstü resmedilmiştir. Arka yüzünde ise bir kayanın

⁷⁹⁶ Arist., *Pol.* 8.5.

⁷⁹⁷ Pl., *Sym.* 215C

⁷⁹⁸ Plut., *Mor.*, 456b-c.

⁷⁹⁹ Str. 12.8.15. ὑπέρεκεται δὲ καὶ λίμνη φύουσα κάλαμον τὸν εἰς τὰς γλώττας τῶν αὐλῶν ἐπιτήδειον,

⁸⁰⁰ Sönmez 2008, s.85 vd.

⁸⁰¹ TNm. 29, 30.

üzerine oturmuş, arkasına dönük bir vaziyette göl suyuna bakarak *aulosunu* çalan Athena ile bir kayanın arkasına gizlenmiş Marsyas betimlenmiştir.

BMC 164.

Hikâyeye göre biraz sonra Athena Aulutrene göl suyunun yüzeyinde, suretindeki kusuru görüp flütü suya fırlatacak. Athena'nın bulan için bir lanetleme okuduktan sonra oradan ayrılmasının hemen ardından Marsyas gizlendiği kayalıktan çıkıp göl suyunun içinden flütü alacaktır. Kentin, Hyginus'un anlattığı hikâyeye uyumlu böyle bir sikke basması da aynı şekilde kentin Yunan kimliğini öne çıkarma arzusuyla açıklanabilir. Zira yüzlerce yıldır kentin en önemli koruyucu tanrısı olan Marsyas, bu sikkenin üzerindeki betimlemeyle ihanete uğramış gibi gözükmektedir.

Antik Dönem'in en affedilmeyecek suçu tanrılara karşı küstahça (ὕβρις) bir davranış içine girmektir. Bu yüzden Marsyas'ın korkunç cezası Niobe'nin trajik sonundan farklı olamazdı. Ovidius, bir tanrıyla boy ölçüşmek isteyen Marsyas'ın trajik ölümünü ve hikâyenin sonunu şöyle anlatır⁸⁰². “*Birisi Lycialı erkeklerin feci akıbetini anlatırken, diğeri Tritoniaca'nın (Athena) flütüyle yarışmayı kaybeden ve Leto'nun oğlu (Apollon) tarafından cezalandırılan Satyr'ü anlatır. Satyr “Neden beni kendimden ayırıyorsun? Ah! Çok pişmanım. Ah! Bu flüt bana bu kadar kıymetli değil.” diye inledi. O böyle inlerken derisi bedeninden yüzüldü ve her tarafı açık bir yara gibiydi. Bütün vücudundan kanlar akıyor; kaslar ortaya çıkıyor, derisiz kalan damarları titreşerek atıyordu. Hala kıpırdayan iç organları ve göğsünde parıldayan lifler sayılabiliyordu. Orman tanrıları, kır Faun'ları Satyr kardeşleri ve kendisine aşk duyduğu Olympus, bütün Nympe'ler, dağlarda yün taşıyan sürüler ve boynuzlu hayvanlar onun için ağlıyorlardı. Bereketli topraklar nemlendi ve ıslandı, gözyaşlarını içine aldı, sonra iyice içine çekti. Ve onları suya çevirdikten sonra tekrar yeryüzüne bıraktı. Bundan dolayı, sarp kıyıları arasında berrak ve öfkeli bir şekilde yüzeyde akan Phrygia'nın en hızlı nehri Marsyas adını taşır.”*

Hyginus, Marsyas'ın asılıp derisinin yüzüldüğü ağacın incir ağacı olduğunu söylese de Plinius bu ağacın devasa büyüklükte bir çınar ağacı olduğunu belirtir⁸⁰³. Plinius'un naklettiği bilgiye göre Apameia'da Marsyas'ın kutsal alanında bir çınar ağacı vardır ve büyüklüğü bakımından o zamanlarda bile hemen seçilebilmektedir. Bu ağaca Marsyas asılarak derisi yü-

⁸⁰² TLit.55.

⁸⁰³ TLit.53.

zlmtr. Bu ınar ağacı Apollon'un Delos'taki palmyesinden hatta Hercules'in taçlandırıldığı Olympia daki yabani zeytin ağacından bile grkemlidir.

Herodotos'un bildirdiğine gre Perslerin Anadolu'ya hâkim olduğu dnemde burada ikamet eden Pythios, Pers kralı Dareios'a (M 522-486) "altından bir ınar ağacı" hediye etmitir⁸⁰⁴. Pythios'un hediyesi olasılıkla Marsyas'ın asılarak derisinin yzldğu ve nehir tanrısının kutsal alanındaki ınar ağacıyla ilikiliydi.

---

⁸⁰⁴ TLit.59.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TESTIMONIA

3.1 Edebi Metinler

3.1.1 Kelainai/Apameia'nın Coğrafyasına Ait Belgeler

TLit.1 Kentin konumu hakkında: Apameia bir Phrygia kentidir

STRABON, *Geographika*.

12.6.4 Τὴν γὰρ Ἀντιόχειαν ἔχων τὴν πρὸς τῇ Πισιδίᾳ μέχρι Ἀπολλωνιάδος τῆς πρὸς Ἀπαμείᾳ τῇ Κιβωτῶ καὶ τῆς παρωρείου τινὰ καὶ τὴν Λυκαονίαν ἐπειροῶτο τοὺς ἐκ τοῦ Ταύρου κατατρέχοντας Κίλικας καὶ Πισίδας τὴν χώραν ταύτην Φρυγῶν οὕσαν ἐξαιρεῖν ... 5 ἡ Σαγαλασσὸς δ' ἐστὶν ὑπὸ τῶ αὐτῶ ἡγεμόνι τῶν Ῥωμαίων ὑφ' ᾧ καὶ ἡ Ἀμύντου βασιλεία πᾶσα· διέχει δ' Ἀπαμείας ἡμέρας ὁδόν, ... 12.8.13 Ὑπὲρ δὲ τῆς Ἐπικτήτου πρὸς νότον ἐστὶν ἡ με γάλη Φρυγία, λείπουσα ἐν ἀριστερᾷ τὴν Πεσσινοῦντα καὶ τὰ περὶ Ὀρκαόρκους καὶ Λυκαονίαν, ἐν δεξιᾷ δὲ Μαίονας καὶ Λυδοὺς καὶ Κᾶρας· ἐν ἧ ἔστιν ἡ τε παρῶρειος λεγομένη Φρυγία καὶ ἡ πρὸς Πισιδίᾳ καὶ τὰ περὶ Ἀμόριον καὶ Εὐμένειαν καὶ Σύνναδα, εἶτα Ἀπάμεια ἡ Κιβωτὸς λεγομένη καὶ Λαοδίκεια, αἵπερ εἰσὶ μέγισται τῶν κατὰ τὴν Φρυγίαν πόλεων· περὶκεῖται δὲ ταύταις πολίσματα καὶ ... Ἀφροδισιάς Κολοσσαὶ Θεμισώνιον Σαναὸς Μητρόπολις Ἀπολλωνιάς, ἔτι δὲ ἀπωτέρω τούτων Πέλται Τάβαι Εὐκαρ πία Λυσιᾶς. 14 Ἡ μὲν οὖν παρῶρεια ὄρεινήν τινα ἔχει ῥάχιν ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἐκτεινομένην ἐπὶ δύοσιν· ταύτη δ' ἑκατέρωθεν ὑποπέπτωκέ τι πεδίον μέγα, καὶ πόλεις πλησίον αὐτῆς πρὸς ἄρκτον μὲν Φιλομήλιον, ἐκ θατέρου δὲ μέρους Ἀντιόχεια ἡ πρὸς Πισιδίᾳ καλουμένη, ἡ μὲν ἐν πεδίῳ κειμένη πᾶσα ἡ δ' ἐπὶ λόφου ἔχουσα ἀποικίαν Ῥωμαίων· ταύτην δ' ᾧκισαν Μάγνητες οἱ πρὸς Μαϊάνδρω. Ῥωμαῖοι δ' ἠλευθέρωσαν τῶν βασιλέων, ἡνίκα τὴν ἄλλην Ἀσίαν Εὐμένει παρέδοσαν τὴν. ...

12.6.4 (Amyntas) ... Çünkü Pisidia'da bulunan Antiokheia kentine, Apameia Kibotos yakınında bulunan Apollonias'a kadar olan yerlere ve Lykaonia'ya sahipti. O Tauros'lardan, Phrygialıların topraklarına yayılmış olan Kilikia ve Pisidia vatandaşlarını çıkarmaya çalışıyordu. 5... Sagalassos'da Amyntas'ın yönetimi altındadır. Amyntas'ın tüm kırallığı Romalı bir valiye tabidir. Sagalassos Apameia'dan bir günlük uzaklıktadır. 12.8.13 Phrygia Epiktetos'un üstünde güneye doğru olan yer Büyük Phrygia'dır. Bölgenin sol tarafında Pessinus, Orkaorkos toprakları ve Lykaonia, sağ tarafında da Maionia'lular, Lydia'lular ve Karia'lular vardır. Burada Pisidia boyunca uzanan, Phrygia Paroreia olarak adlandırılan bir

bölge vardır. Amorion çevresi, Eumeneia, Synnada sonra Phrygia'nın en büyük kentleri olan ve Kibotos olarak adlandırılan Apameia ve Laodikeia kentleri buradadır. Bunların etrafında kasabalar vardır... Aphrodisias, Kolossai, Themisonion, Sanaos, Metropolis, Apollonias ayrıca bunlardan daha uzakta Peltai, Tabai, Eukarpia ve Lysias. **14** Dolayısıyla Paroreia doğudan batıya uzanan bir dağ silsilesine sahiptir. Dağın her iki tarafında geniş bir ova uzanır. Dağın hemen yakınında kuzeye doğru Philomelion, diğer tarafında, Pisidia yakınında Antiokheia olarak anılan kent vardır. İlki tamamen ovada, diğeri de tepededir ve bir Roma kolonisine sahiptir. İkinciye Maiandros yakınındaki Magnet'ler iskân etmiştir. Romalılar, Asia kısmını Eumenes'in egemenliğine verdiği zaman bu kentlere bağımsızlıklarını verdiler.

TLit.2 Kentin konumu hakkında: Aulutrene'den Phrygia'nın içine, Apameia'ya gidilir
GAIUS PLINIUS SECUNDUS, Naturalis Historia.

16.240... regionem Aulocrenen diximus, per quam Apamea in Phrygiam itur.

Aulocrene bölgesinden bahsetmiştik, bu bölgenin içinden geçerek Phrygia'nın içine doğru Apameia'ya gidilir.

TLit.3 Kentin konumu hakkında: Mesogis Dağı Kelainai/Apameia'dan yükselmeye başlar

STRABON, Geographika.

13.4.12... ἡ δὲ Μεσσηνία εἰς τὸ ἀντικείμενον μέρος διατείνει μέχρι Μυκάλης ἀπὸ Κελαινῶν ἀρχάμενον, ὡς φησι Θεόπομπος, ὥστε τὰ μὲν αὐτοῦ Φρύγες κατέχουσι τὰ πρὸς ταῖς Κελαιναῖς καὶ τῇ Ἀπαμείᾳ, τὰ δὲ Μυσοὶ καὶ Λυδοί, τὰ δὲ Κᾶρες καὶ Ἴωνες.

Teopompos, Mesogis dağının aksi yönde uzanan kısmının Kelainai'dan başlayıp Mykale'ye kadar devam ettiğini söyler. Dolayısıyla dağın Kelainai ve Apameia'daki kısımlarını Phrygia'lılar, diğer kısımlarını Mysia'lılar, Lydia'lılar ve öteki kısımlarını da Karia'lılar ve Ionia'lılar iskân etmişlerdir.

TLit.4 Kentin konumu hakkında: Kent Signia Dağı'nın eteğindedir ve nehirler tarafından kuşatılmıştır

GAIUS PLINIUS SECUNDUS, Naturalis Historia.

5.106 sita est in radice montis Signiase, circumfusa Marsya, Obrima, Orba fluminibus in Maeandrum cadentibus.

(Kent) Signias dağının eteğindedir. Maeander'e dökülen Marsyas, Obrimas ve Orbas nehirleriyle etrafı çevrilmiştir.

TLit.5 Kentin konumu hakkında: Apameia Marsyas'ın kaynakları üzerinde kurulmuştur

STRABON, *Geographika*.

12.8.15 ἴδρῡται δὲ ἡ Ἀπάμεια ἐπὶ ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Μαρσούου ποταμοῦ,

Apameia Marsyas Irmağı'nın kaynakları üzerinde kurulmuştur.

TLit.6 Kentin konumu hakkında: Maiandros'un kaynakları Kelainai'la aynı ismi taşıyan tepeden çıkar

STRABON, *Geographika*.

12.8.15 Μαίανδρος... ἄρχεται δὲ ἀπὸ Κελαινῶν, λόφου τινός, ἐν ᾧ πόλις ἦν ὁμώνυμος τῷ λόφῳ· ἐντεῦθεν δ' ἀναστήσας τοὺς ἀνθρώπους ὁ Σωτὴρ Ἀντίοχος εἰς τὴν νῦν Ἀπάμειαν τῆς μητρὸς ἐπώνυμον τὴν πόλιν ἐπέδειξεν Ἀπάμας, ἡ μητρὸς ἐπώνυμον τὴν πόλιν ἐπέδειξεν Ἀπάμας,

Maiandros, üzerindeki kentle aynı ismi taşıyan Kelainai adlı bir tepeden çıkararak yolculuğuna başlar. Antiokhos Soter, burada ikamet eden kent sakinlerini, annesi Apama'nın ismini verdiği şimdiki Apameia'ya taşımıştır.

TLit.7 Kentin Konumu hakkında: Berekynthion Tepesi Marsyas'ın yanındadır

PSEUDO PLUTARCHUS, *De Fluviiis*.

10.4 Παράκειται δὲ αὐτῷ ὄρος Βερεκύνθιον καλούμενον, τὴν προσηγορίαν ἔχον ἀπὸ Βερεκύνθου τοῦ πρώτου ἱερέως γενομένου τῆς μητρὸς τῶν θεῶν.

Marsyas'ın kıyısında Berekynthion isminde bir tepe uzanır. İsmi tanrıların anasının ilk rahibi olan Berekynthos'tan almıştır.

TLit.8 Kentin konumu hakkında: Kent depremlere karşı hassastır

STRABON, *Geographika*.

12.8.17 σχεδὸν δέ τι καὶ πᾶσα εὐσειστός ἐστιν ἡ περὶ τὸν Μαίανδρον χώρα καὶ ὑπόνομος πυρὶ τε καὶ ὕδατι μέχρι τῆς μεσογαίας. ... 18... καὶ τῶν ἄλλων δὲ πόλεων Ἀπάμεια μὲν καὶ

Maiandros etrafındaki toprağın tamamı istisnasız depreme karşı hassastır ve yeraltı iç kesimlere kadar ateş ve suyla kaplıdır... 18... Bu kentler arasında Apameia'da vardır.

TLit.9 Kentin yol bağlantısı hakkında: Kserkses MÖ 480'lerde Kappadokia'daki Kritallai'dan Kelainai'a geliyor

HERODOTOS, *Historiae*.

7.26. ... ἐν τούτῳ ὁ πεζὸς ἅπας συλλελεγμένος ἅμα Ξέρξη ἐπορεύετο ἐς Σάρδις, ἐκ Κριτάλλων ὀρμηθεὶς τῶν ἐν Καππαδοκίῃ· ἐνθαῦτα γὰρ εἶρητο συλλέγεσθαι πάντα τὸν κατ' ἥπειρον μέλλοντα ἅμα αὐτῷ Ξέρξη πορεύεσθαι στρατόν. ... Οἱ δὲ ἐπεῖτε διαβάντες τὸν Ἄλυν ποταμὸν ὠμίλησαν τῇ Φρυγίῃ, δι' αὐτῆς πορευόμενοι παρεγένοντο ἐς Κελαινάς, ἵνα πηγαὶ ἀναδιδούσι Μαιάνδρου ποταμοῦ καὶ ἑτέρου οὐκ ἐλάσσονος ἢ Μαιάνδρου,

Burada Kserkses'in komutası altında toplanan ordu, Kappadokia'daki Kritallai'dan Sardes'e doğru hareket etmişti. Çünkü Kserkses'in komutasında ülkeyi geçecek olan bütün birliklerin burada toplanması emredilmişti. ... Halys ırmağını geçtikten sonra Phrygia'ya giriş yaptılar. Phrygia'nın içinden ilerleyerek, Maiandros ve ondan pek de küçük olmayan başka bir nehrin kaynaklarının olduğu Kelainai'a vardılar.

TLit.10 Kentin yol bağlantısı hakkında: Kserkses Kelainai'dan Sardes'e doğru hareket ediyor

HERODOTOS, *Historiae*.

7.30. ... Ἄναυα δὲ καλεομένην Φρυγῶν πόλιν παραμειβόμενος καὶ λίμνην ἐκ τῆς ἄλεις γίνονται, ἀπίκετο ἐς Κολοσσὰς πόλιν μεγάλην Φρυγίης, ... Ἐκ δὲ Κολοσσέων ὁ στρατὸς ὀρμώμενος ἐπὶ τοὺς οὖρους τῶν Φρυγῶν τε καὶ Λυδῶν ἀπίκετο ἐς Κύδραρα πόλιν, ἐνθα στήλη καταπεπηγυῖα, σταθεῖσα δὲ ὑπὸ Κροίσου, 31 καταμηνύει διὰ γραμμάτων τοὺς οὖρους. Ὡς δὲ ἐκ τῆς Φρυγίης ἐσέβαλε ἐς τὴν Λυδίην, σχιζομένης τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς μὲν ἐς ἀριστερὴν ἐπὶ Καρίης φερούσης, τῆς δὲ ἐς δεξιὴν ἐς Σάρδις, ... 32 δευτέρῃ ἡμέρῃ ἀπίκετο ἐς τῶν Λυδῶν τὸ ἄστυ. ... Ἀπικόμενος δὲ ἐς Σάρδις

7.30... Phrygia'luların Anaua olarak adlandırdığı kentin ve tuzlu bir gölün yanından geçerek, Phrygia'nın büyük kenti Kolossai'a vardı. ... Kolossai'dan hareket eden ordu, Phrygia'luların ve Lydia'luların sınırında bulunan Kydrara'ya geldi. Burada Kroisos tarafından yaptırılmış, üzerindeki yazıtı aracılığıyla sınırı belirten dikili bir stel vardır. 31 Phrygia'dan Lydia'ya geçti. İkiye ayrılan yolun sol yanı Karia'ya sağ yanı Sardes'e, 32 Ertesi günde Lydia'luların başkentine ulaştı. ... Sardes'e varınca da...

TLit.11 Kentin yol bağlantısı hakkında: Kyros Sardes'ten Kelainai'a geliyor**KSENOPHON**, *Anabasis*.

1.2.5... Κῦρος δὲ ἔχων οὖς εἴρηκα ὠρμᾶτο ἀπὸ Σάρδεων: 6... τοῦτον διαβάς ἐξελαύνει διὰ Φρυγίας σταθμὸν ἓνα παρασάγγας ὀκτῶ εἰς Κολοσσάς, πόλιν οἰκουμένην καὶ εὐδαίμονα καὶ μεγάλην. 7 ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας⁸⁰⁵ εἴκοσιν εἰς Κελαινάς, τῆς Φρυγίας πόλιν οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα.

1.2.5 Kyros saydığı birliklerle Sardeis'den hareket etti. ... 6... Phrygia'nın içinden bir günlük yürüyüşle sekiz parasang gidip büyük, zengin ve kalabalık bir kent olan Kolossai'a 7 buradan hareket edip üç günlük bir yürüyüşle, yirmi parasang giderek, Phrygia'nın büyük, zengin ve kalabalık kenti Kelainai'a vardı.

TLit.12 Kentin yol bağlantısı hakkında: Kyros Kelainai'dan Keramon Agora'ya doğru hareket ediyor**KSENOPHON**, *Anabasis*.

1.2.10 ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα εἰς Πέλτας, πόλιν οἰκουμένην. ἐνταῦθ' ἔμεινεν ἡμέρας τρεῖς· ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δώδεκα ἐς Κεράμων ἀγοράν, πόλιν οἰκουμένην, ἐσχάτην πρὸς τῇ Μυσία χώρα. 11 ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας τριάκοντα εἰς Καῦστρου πεδῖον, πόλιν οἰκουμένην. 13... ἐντεῦθεν δὲ ἐλαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα εἰς Θύμβριον, πόλιν οἰκουμένην. 14... ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς δύο παρασάγγας δέκα εἰς Τυριάειον, πόλιν οἰκουμένην. 19... ἐντεῦθεν ἐξελαύνει σταθμοὺς τρεῖς παρασάγγας εἴκοσιν εἰς Ἰκόνιον, τῆς Φρυγίας πόλιν ἐσχάτην. ... ἐντεῦθεν ἐξελαύνει διὰ τῆς Λυκαονίας σταθμοὺς πέντε παρασάγγας τριάκοντα. 20... Κῦρος δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἐξελαύνει διὰ Καππαδοκίας σταθμοὺς τέτταρας παρασάγγας εἴκοσι καὶ πέντε πρὸς Δάναν, πόλιν οἰκουμένην, μεγάλην καὶ εὐδαίμονα. 21... ἐντεῦθεν ἐπειρῶντο εἰσβάλλειν εἰς τὴν Κιλικίαν·

1.2.10 Buradan iki günde on parasang gidip kalabalık Peltai şehrine vardı. Burada üç gün kaldı. 11... buradan kalabalık Keramon Agora kentine... buradan kalabalık Kaystros Ovası kentine... 13... buradan kalabalık Tymbrion'a... 14... buradan kalabalık Tyriaion'a... 19 Phrygia'nın son kenti Ikonion'a ilerledi. Lykaonia'nın içinden geçip... 20... Kappadokia'nın

---

⁸⁰⁵ παρασάγγα= ykş. 5.5 km.

ιçinden kalabalık, zengin ve büyük bir kent olan Dana'ya vardı... 21... buradan Kilikia'ya geçmeye çalıştı.

TLit.13 Kentin yol bağlantısı hakkında: Büyük İskender Aspendos'tan Kelainai'a geliyor

FLAVIUS ARRIANUS, *Aleksandrou Anabasis*.

1.27.5... Ως δὲ πάντα οἱ ἐπεχώρησαν , ἀνέζευξεν ἔς Πέρην, κάκειθεν ἔς Φρυγίαν ὤρητο· ἦν δὲ αὐτῶ ἡ πορεία παρὰ Τελμισσὸν πόλιν. 28.2... τὴν Τελμισσὸν δὲ ἀπέγνω εἰλεῖν ἂν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, ἀλλ' ἐπὶ Σαγαλασσοῦ ἐστέλλετο. ἦν δὲ καὶ αὕτη οὐ μικρὰ πόλις· 29.1 Ἐντεῦθεν δὲ ἦει ἐπὶ Φρυγίας παρὰ τὴν λίμνην, ἣ ὄνομα Ἀσκανία, ἐν ἣ ἄλλες πηγνυνται αὐτόματοι, καὶ τούτοις χρῶνται οἱ ἐπιχώριοι οὐδὲ θαλάσσης τι ἐπὶ τούτῳ δέονται· καὶ ἀφικνεῖται ἔς Κελαινὰς πεμπταῖος.

1.27.5... Onlar (Aspendoslular) bu istekleri kabul ettikten sonra, Aleksandros Perge'ye doğru hareket etti. Oradan da Phrygia'ya doğru yola çıktı. Yolu Telmissos kentinin yakınından geçiyordu. 28.2... Telmissos'u kısa bir zaman içinde alacağını ümit etmediğinden Sagalassos'a doğru yola çıktı. Önemsiz bir kent değildi...29.1 Aleksandros buradan Phrygia'ya doğru, ismi Askania olan gölün yanından geçerek yola devam etti. Bu gölde kendiliğinden tuz oluşur. Yerli halk denize ihtiyaç duymaksızın burada tuza sahiptir. Beşinci gün Kelainai'a varılır.

TLit.14 Kentin yol bağlantısı hakkında: Büyük İskender Kelainai'dan ayrılıp Gordion üzerinden Klikia Kapıları'na doğru hareket ediyor

FLAVIUS ARRIANUS, *Aleksandrou Anabasis*.

1.29.3 πρὸς μὲν δὴ ταῖς Κελαιναῖς φυλακὴν καταλείπει στρατιώτας ἔς χιλίους καὶ πεντακοσίους. μείνας δὲ αὐτοῦ ἡμέρας δέκα καὶ σατράπην ἀποδείξας Φρυγίας Ἀντίγονον τὸν Φιλίππου, ἐπὶ δὲ τοὺς συμμάχους ἀντ' ἐκεῖ νου στρατηγὸν Βάλακρον τὸν Ἀμύντου ἐπιτάξας, καὶ Παρμενίωνι ἐπέστειλεν, ἄγοντα ἅμα οἱ τὴν δύναμιν ἐκεῖσε ἀπαντᾶν· καὶ 4 ἀπήντα ξὺν τῇ δυνάμει Παρμενίων. ... αὐτὸς ἐπὶ Γορδίου ἐστέλλετο. 5... Τὸ δὲ Γόρδιον ἔστι μὲν τῆς Φρυγίας τῆς ἐφ' Ἑλλησπόντου, 2.4.1... Αὐτὸς δὲ τῇ ὑστεραία ἐπ' Ἀγκύρας τῆς Γαλατικῆς ἐστέλλετο· κάκει αὐτῶ πρεσβεία ἀφικνεῖται Παφλαγόνων, 2-3 τούτοις μὲν δὴ προστάσει Ἀλέξανδρος ὑπακούειν Κάλα τῶ σατράπῃ τῶ Φρυγίας. αὐτὸς δὲ ἐπὶ Καππαδοκίας ἐλάσας .... καταστήσας δὲ Καππαδοκῶν Σαβίκταν σατράπην αὐτὸς ... προῆγεν ἐπὶ τὰς πύλας τὰς Κιλικίας. καὶ ἀφικόμενος ἐπὶ τὸ Κύρου τοῦ

1.29.3 Kelainai önünde bin beş yüz kadar askeri, muhafız olarak bıraktı. Orada 10 gün kaldı ve Philippos oğlu Antigonos'u Phrygia'nın satrapı olarak atadı. Onun yerinede müttelikler komutanı olarak Amyntas oğlu Balakros'u görevlendirip, Gordion'a doğru yola çıktı. Parmenion'a da komutası altındaki askerleri buluşma yerine (Gordion'a) sevketmesi için emir verdi. 4 Parmenion'da askeri birliğiyle birlikte gelmişti. 5... Gordion, Hellespontos'un yakınında, bir Phrygia kentidir. 2.4.1 O, ertesi gün Galatia'ya ait Ankyra'ya doğru devam etti. Burada ona Paphlagonia'lı elçiler geldi. 2-3... Aleksandros onları dinledikten sonra (Paphlagonia'lıları) Phrygia satrapı Kalas idaresine bıraktı. O, Kappadokia'ya doğru ilerledi. ... Sabiktas'ı Kappadokia'lılara satrap atayıp... Kilikia geçitlerine doğru ilerledi ve Kyros'un Ksenophon'la konakladığı yere vardığında...

TLit.15 Kentin yol bağlantısı hakkında: Manlius Vulso Pamphylia'dan Aulutrene'ye geliyor

TITUS LIVIUS, *Ab urbe condita*.

38.15.7-15... Ex Pamphylia rediens ad fluvium Taurum primo die, postero ad Xylinen quam vocant Comen posuit castra. Profectus inde continentibus itineribus ad Cormasa urbem pervenit. Darsa proxima urbs erat; eam metu incolarum desertam, plenam omnium rerum copia invenit. Progredienti praeter paludes legati ab Lysione dedentes civitatem venerunt. Inde in agrum Sagalassenum uberem fertilemque omni genere frugum ventum est. ... Progressus inde ad Rhocrinos fontes ad vicum, quem Acoridos Comen vocant, posuit castra. Eo Seleucus ab Apamea postero die venit. Aegros inde et inutilia impedimenta cum Apameam dimisisset,

38.15.7-15 Pamphylia'dan dönerken ilk gün Taurus nehrinin kenarında ertesi günde Xyline Come diye adlandırılan yerde kamp kurdu. Oradan hareket edip kesintisiz bir yürüyüşle Cormasa kentine vardı. Bir sonraki kent Darsa idi; halkın korkuya kapılıp kenti terk ettiği ve her şeyin bolca stoklandığı bir kentle karşılaştı. Bataklıklar boyunca ilerlerken Lysione'den gelen elçiler kentlerini teslim ettiler. Oradan, her türlü meyvenin bereketli ve bol olarak bulunduğu Sagalassos bölgesine gelindi. ... Oradan Acoridos Come diye bilinen Rhocrinos kaynaklarının olduğu bölgeye ilerleyerek kamp kurdu. Ertesi gün oraya Apamea'dan Seleucus geldi. Consul, hastaları ve ayak bağı olan eşyaları Apamea'ya gönderdi, Seleucus tarafından verilen klavuzlarla birlikte o gün Metropolis Ovasına doğru yüründü. Ertesi gün Phrygia'daki Dyniai'a doğru ilerledi. Oradan Synnada'ya geldi. Civardaki bütün kentler korkudan boşaltılmıştı. Bu kentlerin ganimetlerini yağmaladıktan sonra tüm gün boyunca güç bela beş millik bir yürüyüş tamamlandığında eski bir kent olarak bahsettikleri Beudos'a vardı. Oradan

Anabura'ya ve ertesi günde Mandros kaynaklarına, üçüncü günde Abbasion'da kamp kurdu. Tolostobog'ların sınırlarına yaklaşıldığı için orada günlerce kaldı.

TLit.16 Kentin yol bağlantısı hakkında: Manlius Vulso Aulutrene'den Galatia'ya doğru hareket ediyor

TITUS LIVIUS, *Ab urbe condita*.

38.15.13-14 Aegros inde et inutilia impedimenta cum Apameam dimisisset, ducibus itinerum ab Seleuco acceptis profectus eo die in Metropolitanum campum, postero die Dynias Phrygiae processit. Inde Synnada venit, metu omnibus circa oppidis desertis. Quorum praeda iam grave agmen trahens vix quinque milium die toto itinere perfecto ad Beudos, quod vetus appellant, pervenit. Ad Anabura inde et altero die ad Mandri fontes, tertio ad Abbasium posuit castra. İbi plures dies stativa habuit, quia perventum erat ad Tolostobogiorum fines.

(Consul), hastaları ve ayak bağı olan eşyaları Apamea'ya gönderdi, Seleucus tarafından verilen klavuzlarla birlikte o gün Metropolis Ovasına doğru yüründü. Ertesi gün Phrygia'daki Dyniai'a doğru ilerledi. Oradan Synnada'ya geldi. Civardaki bütün kentler korkudan boşaltılmıştı. Bu kentlerin ganimetlerini yağmaladıktan sonra tüm gün boyunca güç bela beş millik bir yürüyüş tamamlandığında eski bir kent olarak bahsettikleri Beudos'a vardı. Oradan Anabura'ya ve ertesi günde Mandros kaynaklarına, üçüncü günde Abbasion'da kamp kurdu. Tolostobog'ların sınırlarına yaklaşıldığı için orada günlerce kaldı.

TLit.17 Kentin yol bağlantısı hakkında: Mithridates Galatia'dan Apameia'ya geliyor

APPIANOS, *Mithridates*.

20 ἐμβαλὼν δὲ καὶ ἐς Φρυγίαν, ἐς τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου πανδοκεῖον κατέλυσεν, αἰσιούμενος ἄρα, ἔνθαπερ Ἀλέξανδρος ἀνεπαύσατο, καὶ Μιθριδάτην σταθμεῦσαι. ὁ μὲν δὴ καὶ Φρυγίας τὰ λοιπὰ καὶ Μυσίαν καὶ Ἀσίαν, ἃ Ῥωμαίοις νεόκτητα ἦν, ἐπέτρχεε,

Phrygia'ya doğru yönelip, Aleksandros'un mola verdiği yerlerde konakladı. Zira Mithridates, Aleksandros'un mola verdiği yerlerde konaklamanın kendisine talih getireceğini düşünüyordu. O, Romalıların elinde bulunan Phrygia'nın geri kalanına, Mysia'ya ve Asia'ya saldırıya geçti.

21... ἐς Μαγνησίαν καὶ Ἔφεσον καὶ Μιτυλήνην παρῆλθεν,

(Mithridates) Magnesia, Ephesos ve Mitylene'ye vardı.

TLit.18 Kentin yol bağlantısı hakkında: Ephesos'tan doğuya gidecek herkes tarafından ortak bir yol kullanılır ve bu yol Apameia'dan geçer

STRABON, *Geographika*.

14.2.29 ἐπεὶ δὲ κοινὴ τις ὁδὸς τέτριπται ἅπασιν τοῖς ἐπὶ τὰς ἀνατολὰς ὁδοιποροῦσιν ἐξ Ἐφέσου, καὶ ταύτην ἔπεισιν. ἐπὶ μὲν τὰ Κάρουρα τῆς Καρίας ὄριον πρὸς τὴν Φρυγίαν διὰ Μαγνησίας καὶ Τραλλέων Νύσης Ἀντιοχείας ὁδὸς ἑπτακοσίων καὶ τετραράκοντα σταδίων· ἐντεῦθεν δὲ ἡ Φρυγία διὰ Λαοδικείας καὶ Ἀπαμείας καὶ Μητροπόλεως καὶ Χελιδονίων· ἐπὶ μὲν οὖν τὴν ἀρχὴν τῆς Παρωρείου, τοὺς Ὀλμούς, στάδιοι περὶ ἑνακοσίους καὶ εἴκοσιν ἐκ τῶν Καρούρων· ἐπὶ δὲ τὸ πρὸς τῇ Λυκαονίᾳ πέρασ τῆς Παρωρείου τὸ Τυριαῖον διὰ Φιλομηλίου μικρῶ πλείους τῶν πεντακοσίων, εἰθ' ἡ Λυκαονία

Ephesos'tan, doğuya doğru seyahat edecek herkes tarafından ortak bir yol kullanıldığından, Artemidoros da bu yolu kullanır. Ephesos'tan, Phrygia'ya doğru giden yol, Magnesia, Tralleis, Nysa ve Antiokheia'yu geçerek Karia'nın sınır kenti Karura'ya ulaşır, bu yol yedi yüz kırk stadion'dur. Buradan sonrası Phrygia'dır. Yol, Laodikeia, Apameia, Metropolis (Tatarlı) ve Khelidonia'dan geçip, Paroreia'nın başlangıcı Holmoi'a (Çay'a bağlı Karamık Karacaören Kasabasına) ulaşır. Karura'dan buraya kadar olan mesafe dokuz yüz yirmi stadion'un üzerindedir. Philomelion'dan, Paroreia'nın sonuna doğru, Lykaonia yakınında bulunan Tyriaion'a mesafe beş yüz stadion'dan biraz fazladır. Daha sonra Lykaonia gelir.

TLit.19 Aulutrene: Maiandros ve Marsyas'ın kaynağıdır

STRABON, *Geographika*.

12.8.15 ὑπέρεκειται δὲ καὶ λίμνη φύουσα κάλαμον τὸν εἰς τὰς γλώττας τῶν αὐλῶν ἐπιτήδειον, ἐξ ἧς ἀπολείβεσθαι φασὶ τὰς πηγὰς ἀμφοτέρων τὴν τε τοῦ Μαρσίου καὶ τὴν τοῦ Μαϊάνδρου.

Kentin yukarisında bir göl vardır. Bu göl kavalların ağız kısmı (ses çıkarması) için gerekli olan kamışı yetiştirir. Hem Marsyas'ın hem de Maiandros'un yani her iki kaynağın da bu gölden beslendiğini söylerler.

MAXIMUS TYRIUS

2.8. Φρύγες οἱ περὶ Κελαινὰς νεμόμενοι τιμῶσιν ποταμοὺς δύο, Μαρσύαν καὶ Μαϊάνδρον· εἶδον τοὺς ποταμούς· ἀφίησιν αὐτοὺς πηγὴ μία, ἡ προελθοῦσα ἐπὶ τὸ ὄρος ἀφανίζεται κατὰ νότου τῆς πόλεως, καὕθις ἐκδιδοῖ ἐκ τοῦ ἄστεος, διελοῦσα τοῖς ποταμοῖς καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ὀνόματα· ὁ μὲν ἐπὶ Λυδίας ῥεῖ, ὁ Μαϊάνδρος· ὁ δὲ αὐτοῦ περὶ τὰ πεδία ἀναλίσκεται. Θύουσιν Φρύγες τοῖς ποταμοῖς, οἱ μὲν

ἀμφοτέροις, οἱ δὲ τῶ Μαιάνδρῳ, οἱ δὲ τῶ Μαρσύᾳ· καὶ ἐμβάλλουσιν τὰ μηρία εἰς τὰς πηγὰς, ἐπιφημίσαντες τοῦνομα τοῦ ποταμοῦ, ὁποτέρῳ ἔθυσαν· ἀπενεχθέντα δὲ ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ ὑποδύντα ὄρος σὺν τῶ ὕδατι, οὐτ' ἂν ἐπὶ τὸν Μαρσύαν ἐκδοθείη τὰ τοῦ Μαιάνδρου, οὐτ' ἐπὶ τὸν Μαίανδρον τὰ τοῦ Μαρσύου· εἰ δὲ ἀμφοῖν εἴη, διαιροῦνται τὸ δῶρον.

Kelainai civarında oturan Phrygia'lular iki nehri onurlandırırklar, Marsyas ve Maiandros'u. Bu nehirleri gördüm. Onları bir kaynak besler. Kaynak kentın arkasındaki dağın altından geçerken gizlenir sonra tekrar kentten gün yüzüne çıkar. Nehirlerin hem suyunu hem de isimlerini kaynak belirler. Maiandros Lydia'ya doğru akar. O, orada düzlükte gözden kaybolur. Phrygia'lular bu her iki nehir, Maiandros ve Marsyas için kurban adarlar. Bu kurbanın parçalarını hangi nehir için adak adayacaklarsa o nehrin ismini söyleyerek kaynaklara atarlar. Dağa doğru sürüklenen parçalar suyla birlikte dağın içine girer, ne Maiandros'un sunuları Marsyas'a ne de Marsyas'ın sunuları Maiandros'a verilir. Şayet her ikisi içinse sunu pay edilir.

TLit.20 Aulutrene: Apameia'dan 10 mil uzaktadır

GAIUS PLINIUS SECUNDUS, *Naturalis Historia*.

5.106 Marsyas ibi redditur, ortus ac paulo mox conditus. ubi certavit tibiaram cantu cum Apolline, Aulocrene est; ita vocatur convallis, X p. ab Apamea Phrygiam petentibus.

Marsyas'ın burada doğduğu ve çok geçmeden burada öldüğü anlatılır. O, Apollo ile bu yerde yani her yandan dağlarla çevrili olan Aulocrene'de flüt yarışması yaptı. Aulocrene, Apamea'dan Phrygia'ya doğru gidenler için 10 mildir.

TLit.21 Kelainailılar Maiandros ve Marsyas'ı kutsuyorlar

MAXIMUS TYRIUS, *Dialexeis*.

2.8. Φρύγες οἱ περὶ Κελαινὰς νεμόμενοι τιμῶσιν ποταμοὺς δύο, Μαρσύαν καὶ Μαίανδρον· εἶδον τοὺς ποταμούς· ἀφίησιν αὐτοὺς πηγὴ μία, ἢ προελθοῦσα ἐπὶ τὸ ὄρος ἀφανίζεται κατὰ νότου τῆς πόλεως, καὶ οὖτος ἐκδίδοι ἐκ τοῦ ἄστεος, διελούσα τοῖς ποταμοῖς καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ὀνόματα· ὁ μὲν ἐπὶ Λυδίας ῥεῖ, ὁ Μαίανδρος· ὁ δὲ αὐτοῦ περὶ τὰ πεδία ἀναλίσκεται. Θύουσιν Φρύγες τοῖς ποταμοῖς, οἱ μὲν ἀμφοτέροις, οἱ δὲ τῶ Μαιάνδρῳ, οἱ δὲ τῶ Μαρσύᾳ· καὶ ἐμβάλλουσιν τὰ μηρία εἰς τὰς πηγὰς, ἐπιφημίσαντες τοῦνομα τοῦ ποταμοῦ, ὁποτέρῳ ἔθυσαν· ἀπενεχθέντα δὲ ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ ὑποδύντα ὄρος σὺν τῶ ὕδατι, οὐτ' ἂν ἐπὶ τὸν Μαρσύαν

ἐκδοθείη τὰ τοῦ Μαιάνδρου, οὐτ' ἐπὶ τὸν Μαίανδρον τὰ τοῦ Μαρσίου· εἰ δὲ ἀμφοῖν εἴη, διαιοῦνται τὸ δῶρον.

Kelainai civarında oturan Phrygia'lular iki nehri onurlandırır, Marsyas ve Maiandros'u. Ben bu nehirleri gördüm. Onları bir kaynak (gönderir) besler. Kaynak kentin arkasındaki dağın altından geçerken gizlenir sonra tekrar kentten gün yüzüne çıkar. Nehirlerin hem suyunu hem de isimlerini kaynak belirler. Maiandros Lydia'ya doğru akar. O, orada düzlükte gözden kaybolur. Phrygia'lular bu her iki nehir, Maiandros ve Marsyas için kurban adarlar. Bu kurbanın parçalarını hangi nehir için adak adayacaklarsa o nehrin ismini söyleyerek kaynaklara atarlar. Dağa doğru sürüklenen parçalar suyla birlikte dağın içine girer, ne Maiandros'un sunuları Marsyas'a ne de Marsyas'ın sunuları Maiandros'a verilir. Şayet her ikisi içinse sunu pay edilir.

TLit.22 Marsyas: Maiandros'un kaynaklarından uzakta değildir

TITUS LIVIUS, *Ab urbe condita*.

38.13.6 et Marsyas amnis, haud procul a Maeandri fontibus oriens, in Maeandrum cadit,

Maeander'in kaynaklarından pek de uzakta olmayan Marsyas nehri doğduktan sonra Maeander'e karışır.

TLit.23 Marsyas üsteki tepeden fıskırır ve Lykos olarak adlandırılır

QUINTUS CURTIUS RUFUS, *Historiae Alexandri Magni*.

3.1.3 Fons eius ex summo montis cacumine excurrens in subiectam petram magno strepitu aquarum cadit; inde diffusus circumiectos rigat campos, liquidus et suas dumtaxat undas trahens. 4 Itaque color eius placido mari similis locum poetarum mendacio fecit: quippe traditum est nymphas amore amnis retentas in illa rupe considerare. 5 Ceterum quamdiu intra muros fluit, nomen suum retinet; at cum extra munimenta se evolvit, maiore vi ac mole agentem undas Lycum appellant.

3.1.3 Onun kaynağı, tepenin üstteki noktasından fıskırıp, altında yatan bir kayaya büyük bir gürültüyle suyunu döküyordu. Oradan her yana dağılmak suretiyle berrak ve aynı zamanda dalgalı sularını taşıyarak etraftaki tarlaları sular. 4 Böylece onun durgun bir denizin haline benzeyen rengi şairlerin yalanıyla ortaya çıktı. Tabii olarak da nehrin aşkıyla sakinleşen nymphe'lerin oradaki bir kayaya oturduğu nakledildi. 5 Diğer taraftan nehir, istinat duvarlarının içinden aktığı evrede adını muhafaza eder fakat istinat duvarlarının dışında büyük bir güç ve hacimle dalgalarını sürüklediği zaman onu Lycus diye adlandırır.

TLit.24 Marsyas: Lykos'a ait belgeler**PUBLIUS OVIDIUS NASO**, *Metamorphoses*.

15.270-278. hic fontes natura novos emisit, at illic clausit, et aut imis commota tremoribus orbis flumina prosiliunt, aut exsiccata residunt. sic ubi terreno Lycus est epotus hiatu, existit procul hinc alioque renascitur ore; sic modo conbibitur, tecto modo gurgite lapsus redditur Argolicis ingens Erasinus in arvis,

Doğa burada yeni su kaynakları (pınarları) ortaya çıkardı, diğer taraftan ötekileri (hali hazırda akan su kaynaklarını) kapattı. Dünyanın en dibinde meydana gelen yer sarsıntılarıyla ya nehirler harekete geçip fıskırır ya da bütünüyle kuruyarak batarlar. Nitekim Lycus o yerde toprak tarafından bir çatlaktan tamamen içeri çekilip yutulur, buradan uzak başka bir açıklıktan yeniden doğar; Nitekim gizli bir anaforla Argos tarlalarında batan oldukça büyük Erasinus, kapalı bir şekilde suyunu akıtır ve Argos'un tarlalarında yeniden açığa çıkar.

STRABON, *Geographika*.

12.8.16 ἐνταῦθα δὲ καὶ ὁ Κάπρος καὶ ὁ Λύκος συμβάλλει τῷ Μαιάνδρῳ ποταμῷ, ποταμὸς εὐμεγέθης, ἀφ' οὗ καὶ ἡ πρὸς τῷ Λύκῳ Λαοδίκεια λέγεται. ὑπέρκειται δὲ τῆς πόλεως ὄρος Κάδμος, ἐξ οὗ καὶ ὁ Λύκος ῥεῖ καὶ ἄλλος ὁμώνυμος τῷ ὄρει. τὸ πλεόν δ' οὗτος ὑπὸ γῆς ῥοεῖς εἴτ' ἀνακύψας συνέπεσεν εἰς ταὐτὸ τοῖς ἄλλοις ποταμοῖς, ἐμφαίνων ἅμα καὶ τὸ πολύτροτον τῆς χώρας καὶ τὸ εὖσειστον·

Burada Kapros ve oldukça geniş bir nehir olan Lykos, Maiandros nehriyle birleşir, bu nehir-den dolayı kent, Lykos yakınındaki Laodikeia olarak söylenir. Kentin üst tarafında Kadmos Dağı uzanır ve oradan Lykos ırmağı ile dağla aynı ismi taşıyan diğer bir ırmak akar. Fakat Lykos birçok yerde yeraltından akar ve sonra yüzeye çıkınca diğer ırmaklarla birleşir. Bu, ülkenin depremlere neden olan boşluklarla dolu olduğunu gösterir;

GAIUS PLINIUS SECUNDUS, *Naturalis Historia*.

2.225 Quidam vero odio maris ipsa subeunt vada, sicut Arethusa, fons Syracusanus, in quo reddentur iacta in Alpheim, qui per Olympiam fluens Peloponnesiaco litori infunditur. subeunt teras rursusque redduntur Lycus in Asia, Erasinus in Argolica, ...

Birkaç nehir denize karşı olan haklı nefretinden dolayı yeraltına akar, Syracus'daki Arethusa nehri gibi, orada gün yüzüne çıkıp sularını Alpheus nehrine akıtırlar, Alpheus'ta Olympia'dan geçip Peloponnes kumsalında denize dökülür. Asia'daki Lykus, Argolis'teki Erasinus'ta yeraltına batarlar ve yeniden gün yüzüne çıkarlar,

TLit.25 Marsyas: Kentin içinden akıyor**KSENOPHON**, *Anabasis*.

1.2.8. ῥεῖ δὲ καὶ οὗτος διὰ τῆς πόλεως καὶ ἐμβάλλει εἰς τὸν Μαίανδρον· τοῦ δὲ Μαρσίου τὸ εὖρος ἔστιν εἴκοσι καὶ πέντε ποδῶν.

Marsyas nehri de kentin içinden akar ve Maiandros'a karışır. Marsyas'ın genişliği yirmi beş ayaktır.

TLit.26 Marsyas: Başka bir kaynağı da içine alıp kentin içinden geçiyor**AELIUS ARISTIDES**, *Ars Rhetorica*.

2.13.1.21... εἶτα ἡ αὐτὴ ἐπανάληψις, ὡς εἶναι καὶ ἄλλην ἀρχήν, ῥεῖ δὲ οὗτος καὶ διὰ τῆς πόλεως καὶ εἰσβάλλει εἰς τὸν Μαίανδρον ποταμόν.

Daha sonra başka bir kaynağı da içine alarak devam eden nehir kentin içinden geçer ve sonra Maiandros nehrine karışır.

TLit.27 Marsyas: Akropolis'teki kaynaklar Marsyas'a akıyor**STRABON**, *Geographika*.

12.8.15 καὶ ῥεῖ διὰ μέσης τῆς πόλεως ὁ ποταμὸς τὰς ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως ἔχων· κατενε χθεις δ' ἐπὶ τὸ προάστειον σφοδρῶ καὶ καταφερεῖ τῷ ῥεύματι συμβάλλει πρὸς τὸν Μαίανδρον,

Nehir, kentten akan kaynakları içine alıp kentin ortasından geçer. Kentin önünde biraz duraksayıp şiddetli bir akımla Maiandros'a karışır.

TLit.28 Marsyas: Büyük iri taş parçalarını kentin ortasına kadar taşıyor**GAIUS PLINIUS SECUNDUS**, *Naturalis Historia*.

31.19 Theophrastus Marsyae fontem in Phrygia ad Celaenarum oppidum saxa egerere.

Theophrastus, Phrygia'daki Marsyas nehrinin Celaenae'in kent merkezine kadar kopmuş kaya parçalarını taşıdığını söyler.

TLit.29 Maiandros: Kelainai'm'ın en üstteki hisarından doğar**TITUS LIVIUS**, *Ab urbe condita*.

38.13.5 Huius amnis fontes Celaenis oriuntur... 6 et Marsyas amnis, haud procul a Maeandri fontibus oriens, in Maeandrum cadit... 7 maeander ex arce summa Celaenarum ortus, media

urbe decurrens, per Caras primum, deinde Ionas in sinum maris editur, qui inter Prienen et Miletum est.

38.13.5 Bu nehrin kaynakları Celaenae'dan doğar. 6 Maeander'in kaynaklarından pek de uzakta olmayan Marsyas nehri doğduktan sonra Maeander'e karışır. 7 Maeander, Celaenai'in en üsteki hisarından doğar, kentin ortasından akararak evvela Caria sonra Ionia topraklarından geçip Priene ve Miletus arasındaki körfezde suyunu denize boşaltır.

TLit.30 Maiandros: Kaynakları Kelainai Tepesi'ndedir

STRABON, *Geographika*.

12.8.15 Μαίανδρος... ἄρχεται δὲ ἀπὸ Κελαινῶν, λόφου τινός, ἐν ᾧ πόλις ἦν ὁμώνυμος τῷ λόφῳ.

Maiandros, üzerindeki kentle aynı ismi taşıyan Kelainai adlı bir tepeden çıkarak yolculuğuna başlar.

TLit.31 Maiandros: Paradeisos'un ve kentin içinden geçiyor

KSENOPHON, *Anabasis*.

1.2.7-8 διὰ μέσου δὲ τοῦ παραδείσου ῥεῖ ὁ Μαίανδρος ποταμός· αἱ δὲ πηγαὶ αὐτοῦ εἰσιν ἐκ τῶν βασιλείων· ῥεῖ δὲ καὶ διὰ τῆς Κελαινῶν πόλεως.

Maiandros nehri paradeisosun ortasından akar. Onun kaynakları sarayların yanındadır. Sonra Kelainai kentinin içinden geçer.

TLit.32 Maiandros: Düz bir alandan akan Orgas Nehri'yle birleşiyor

STRABON, *Geographika*.

12.8.15 προσειλη φότα καὶ ἄλλον ποταμὸν Ὀργᾶν δι' ὀμαλοῦ φερόμενον πρᾶον καὶ μαλακόν· ἐντεῦθεν δ' ἤδη γενόμενος Μαίανδρος τέως μὲν διὰ τῆς Φρυγίας φέρεται, ἔπειτα διορίζει τὴν Καρίαν καὶ τὴν Λυδίαν κατὰ τὸ Μαιάνδρου καλούμενον πεδίον, σκολιὸς ὦν εἰς ὑπερβολὴν ὥστε ἐξ ἐκείνου τὰς σκολιότητας ἀπάσας μαιάνδρους καλεῖσθαι· τελευτῶν δὲ καὶ τὴν Καρίαν αὐτὴν διαρρεῖ τὴν ὑπὸ τῶν Ἰώνων νῦν κατεχομένην, καὶ μεταξὺ Μιλήτου καὶ Πριήνης ποιεῖται τὰς ἐκβολάς.

Maiandros, düz bir alandan yavaş ve uysal bir şekilde akan Orgas isminde başka bir nehirle birleşip, şimdi buradan Maiandros olarak Phrygia'nın içinden sularını akıtır. Daha sonra Maiandros olarak bilinen ovada Karia ve Lydia'nın sınırlarını çizer. Kıvrımlı olarak aktığı-

dan, tüm kıvrımlı olan şeyler Maiandros olarak adlandırılır. Şimdi İonya'lular tarafından mesken tutulmuş Karia'da sonlanarak Miletos ve Priene arasında denize dökülür.

TLit.33 Maiandros: Ülkelerin sınırlarını belirler

STRABON, *Geographika*.

13.4.12... οὕτω δὲ καὶ οἱ ποταμοὶ καὶ μάλιστα ὁ Μαΐανδρος τὰ μὲν διορίζοντες τῶν ἔθνῶν, δι' ὧν δὲ μέσοι φερόμενοι δύσληπτον ποιούσι τὰ κριβέες· καὶ περὶ τῶν πεδίων δὲ τῶν ἐφ' ἑκάτερα τῆς τε ὀρεινῆς καὶ τῆς ποταμίας ὁ αὐτὸς λόγος.

Nehirler de böyledir, en çok da Maiandros, ülkelerin sınırlarını belirler, sularını bu ülkelere ait kentlerin içinden akittiği zaman sınırları kesin olarak belirlemek zorlaşır. Bu nehrin ve tepelik arazinin her iki yakasında kalan ovalar için de aynı şey söylenir.

TLit.34 Orgas ve Maiandros nehirlerin en tanrısız ve bilge olanlarıdır

DIO CHRYSOSTOMUS

35.13. τῶν τε ποταμῶν οἱ μέγιστοι καὶ πολυωφελέστατοι τὴν ἀρχὴν ἐνθύνδε ἔχουσιν, ὃ τε Μαρσύας οὗτος, διὰ μέσης τῆς πόλεως ὑμῶν ῥέων, ὃ τε Ὀργᾶς, ὃ τε Μαΐανδρος, πολὺ πάντων τῶν ποταμῶν θειότατος καὶ σοφώτατος, ὃς ἐλίπτων μυρίας καμπᾶς σχεδόν τι τὴν ἀρίστην τῆς Ἀσίας ἐπεισιν.

Buradaki nehirler en geniş ve en işe yarar kaynaklara sahipler. Şuradaki Marsyas, suyu şehrinizin ortasından geçer. Orgas ve Maeandros şimdiye kadar görülmüş nehirlerin en tanrısız ve bilge olanları, bunları gören birisi onların Asia'nın en iyi nehirleri olduğunu söyleyebilir.

TLit.35 Orgas: Düz bir alandan yavaş ve uysal bir şekilde Maiandros'a doğru akıyor

STRABON (MÖ 1.-MS 1. yy.), *Geographika*.

12.8.15 προσειλη φότα καὶ ἄλλον ποταμὸν Ὀργᾶν δι' ὀμαλοῦ φερόμενον προᾶον καὶ μαλακόν·

Maiandros, düz bir alandan yavaş ve uysal bir şekilde akan Orgas isminde başka bir nehirle birleşir.

TLit.36 Obrimas: Suyunu Maiandros'a boşaltır

GAIUS PLINIUS SECUNDUS (MS. 1. yy.), *Naturalis Historia*.

5.106 circumfusa Marsya, Obrima, Orba fluminibus in Maeandrum cadentibus.

(Kentin) etrafı Maeander'e dökülen Marsyas, Obrimas ve Orbas nehirleriyle çevrilmiştir.

NONNUS, *Dionysiaca*.

13.514-515 καὶ Ὀβριμον, ὅς τε ῥεέθροις Μαιάνδρου σκολιοῖσιν ἐὼν παραβάλλεται ὕδωρ,

Obrimas suyunu dolambaçlı yataklara sahip Maiandros 'a boşaltır.

TLit.37 Klaion ve Gelon: Marsyas'ın kaynaklarının yakınındadır

GAIUS PLINIUS SECUNDUS, *Naturalis Historia*.

31.19 non procul ab eo duo sunt fontes Claeon et Gelon ab effectu Graecorum nominum dicti.

Ondan uzak olmayan (Marsyas) iki nehir vardır, etkisinden dolayı nehirlerin yunanca isimlerden Claeon (ağlayan) ve Gelon (gülün) olarak adlandırıldığı söylenir.

TLit.38 Su kaynaklarının etkisiyle ilgili belgeler

GAIUS PLINIUS SECUNDUS, *Naturalis Historia*.

31.17 Theopompus in Scotusaeis lacum esse dicit, qui volneribus 18 medeatur... 19 Cyzici fons Cupidinis vocatur, ex quo potantes amorem deponere Mucianus credit. 20 Cranone est fons calidus citra summum fervorem, qui vino addito triduo calorem potionis custodit in vasis. sunt et Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorum haustus triduo fervet, circa margines vero pumi- cem faciunt aquae.

Theopompus Scotusae da bir gölün olduğunu ve bu gölün aşk acısı çekenlere 18 şifa verdiğini söyler... 19 Kyzikos daki bir kaynak Eros kaynağı olarak adlandırılır. Ve bundan her kim içerse Mucianus'un inandığı gibi aşktan feragat eder. 20 Kranon da sıcak bir kaynak bulunur. Adeta kaynama noktasındadır. Öyle ki kaplardaki içecek üç gün boyunca sıcaklığını muhafaza eder ve şarap olur."

3.1.2 Kelainai/Apameia'nın Topografyasına Dair Belgeler

TLit.39 Kelainai'ın agorası Marsyas'ın kaynaklarındadır

HERODOTOS, *Historiae*.

7.26. παρεγένοντο ἐς Κελαινάς, ἵνα πηγαὶ ἀναδιδούσι Μαιάνδρου ποταμοῦ καὶ ἑτέρου οὐκ ἐλάσσονος ἢ Μαιάνδρου, τῷ οὖνομα τυγχάνει ἐὼν Καταρρήκτης, ὅς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀγορῆς τῆς Κελαινέων ἀνατέλλων ἐς τὸν Μαιάνδρον ἐκδιδοῖ ἐν τῇ καὶ ὁ τοῦ Σιληνοῦ Μαρσύεω ἀσκὸς [ἐν τῇ πόλει] ἀνακρέματα, τὸν ὑπὸ Φρυγῶν λόγος ἔχει ὑπὸ Ἀπόλλωνος ἐκδαρέντα ἀνακρε μασθῆναι.

(Kserkses ve ordusu) Maiandros ve ondan pek de küçük olmayan başka bir nehrin kaynaklarının olduğu Kelainai'a vardılar, Katarrektes isimli bu nehir Kelainai agorasından kaynar ve sularını Maiandros'a boşaltır. Phrygia'lılar tarafından anlatılan söylenceye göre, Apollon tarafından derisi yüzülen Silen Marsyas'ın derisi de burada, bu kentte asılıdır.

TLit.40 Büyük Kral'ın sarayları Marsyas kaynaklarının üzerindedir

KSENOPHON, *Anabasis*.

1.2.8 ἔστι δὲ καὶ μεγάλου βασιλέως βασιλεία ἐν Κελαιναῖς ἔρυμνὰ ἐπὶ ταῖς πηγαῖς τοῦ Μαρσίου ποταμοῦ ὑπὸ τῆ ἀκροπόλει·

Büyük kralın da Kelainai'da Marsyas nehrinin kaynakları üzerinde, akropolis altında korunaklı sarayları vardı.

AELIUS ARISTIDES, *Ars Rhetorica*.

2.13.1.21... ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀναβάσει ἔχει τῆ Κύρου, ἔστι δὲ καὶ μεγάλου βασιλέως βασιλεία ἐν Κελαιναῖς ἔρυμνα ἐπὶ ταῖς πηγαῖς τοῦ Μαρσίου ποταμοῦ ὑπὸ τῆ ἀκροπόλει.

Kyros'un Anabasis'inde Büyük Kral'ın, Kelainai'da Marsyas ırmağının kaynakları üzerinde akropolisin altında korunaklı sarayları olduğu anlatılır.

TLit.41 Kserkses, Kelainai kalesini ve sarayları yaptırıyor

KSENOPHON, *Anabasis*.

1.2.9 ἐνταῦθα Ξέρξης, ὅτε ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἠττηθεὶς τῆ μάχῃ ἀπεχώρει, λέγεται οἰκοδομῆσαι ταῦτά τε τὰ βασιλεία καὶ τὴν Κελαινῶν ἀκρόπολιν.

Kserkses'in savaşta yenilip Hellas'tan dönerken, burada Kelainai kalesini ve bu sarayları yaptırdığı anlatılır.

TLit.42 Kyros'un sarayı ve paradeisos'u Maiandros'un kaynaklarındadır

KSENOPHON, *Anabasis*.

1.2.7-8 ἐνταῦθα Κύρω βασιλεία ἦν καὶ παράδεισος μέγας ἀγρίων θηρίων πλήρης, ἃ ἐκεῖνος ἐθήρευεν ἀπὸ ἵππου, ὅποτε γυμνάσαι βούλοιτο ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς ἵππους. διὰ μέσου δὲ τοῦ παραδείσου ῥεῖ ὁ Μαίανδρος ποταμός· αἱ δὲ πηγαὶ αὐτοῦ εἰσὶν ἐκ τῶν βασιλείων·

Kyros'un orada (Kelainai) bir sarayı, hem bedenini çalıştırmak hem de atlarına talim yaptırmak istediği zaman, atla avladığı vahşi hayvanlarla dolu, büyük bir paradeisosu vardı. Maiandros nehri bu parkın ortasından akar. Onun kaynakları sarayların yanındadır.

TLit.43 Büyük İskender Kelainai kalesini, konumu ve yüksekliği nedeniyle ele geçiremiyor

QUINTUS CURTIUS RUFUS, *Historiae Alexandri Magni*.

3.1.6 Alexander quidem urbem destitutam ab suis intrat, arcem vero, in quam confugerant, oppugnare adortus caduceatorem praemisit, qui denuntiaret, ni dederent, ipsos ultima esse passuros. 7 Illi caduceatorem in turrem et situ et opere multum editam perductum, quanta esset altitudo, intueri iubent ac nuntiare Alexandro non eadem ipsum et incolas aestimatione munimenta metiri: se sciret inexpugnabiles esse, ad ultimum pro fide morituros.

Aleksander vatandaşlar tarafından terk edilmiş olan kente girer. Doğal olarak kent ahalsinin kaçıp sığındığı kaleyi kuşattıktan sonra bir elçi gönderdi. Elçi, teslim olmazlarsa bizzat onların sonucuna katlanmak zorunda olacaklarını bildirdi. 7 Onlar, elçiye hem konumu hem de mimari yapısı bakımından son derece yüksek inşa edilmiş kuleye bakmasını ve Aleksander'e, kendisinin ve halkın savunma ve değerlendirme bakımından aynı şekilde düşünmediklerini bildirmesini emrederler: (kalenin) zapt edilemez olduğunu kendisinin de bildiğini ve nihayetinde şerefleri uğruna öleceklerini söylemesini bildirdiler.

FLAVIUS ARRIANUS, *Aleksandrou Anabasis*.

1.29.1 ἐν δὲ ταῖς Κελαιναῖς ἄκρα ἦν πάντη ἀπότομος

Kelainai'da da her yandan sarp kayalıklarla çevrili bir kale vardı.

TLit.44 Marsyas kent surlarının ortasından akıyor

QUINTUS CURTIUS RUFUS, *Historiae Alexandri Magni*.

3.1.2 Media illa tempestate moenia interfluebat Marsyas amnis, fabulosis Graecorum carminibus inclitus.

O zamanlarda kent surlarının orta yerinden Yunanlıların efsanevi şarkılarıyla ünlenmiş olan Marsyas Nehri akardı.

TLit.45 Marsyas istinat duvarları içinde akıyor**QUINTUS CURTIUS RUFUS** (MS 1. yy), *Historiae Alexandri Magni*.

3.1.5 Ceterum quamdiu intra muros fluit,

*Diğer taraftan nehir, istinat duvarlarının içinden akar.***3.1.3 Kelainai/Apameia'nın Ekonomik Yapısına Dair Belgeler****TLit.46 Apameia, Ephesos'tan sonra, Küçükasya'nın ikinci büyük ticaret merkezidir****STRABON**, *Geographika*.

12.8.15 Ἀπάμεια δ' ἐστὶν ἐμπόριον μέγα τῆς ἰδίως λεγομένης Ἀσίας, δευτερεῦον μετὰ τὴν Ἑφεσον· αὕτη γὰρ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος ὑποδοχεῖον κοινόν ἐστιν.

*Apameia, Ephesos'tan sonra, Küçük Asia'nın ikinci büyük ticaret merkezidir. Zira bu kent hem İtalya'dan hem de Hellas'tan gelen ticari malların ortak ambarıdır.***3.1.4 Kelainai/Apameia'nın Mitolojisi'ne Dair Belgeler****TLit.47 Marsyas Apollon'la flüt yarışmasını Kelainai'da yapıyor****TITUS LIVIUS**, *Ab urbe condita*.

38.13.6 famaue ita tenet, Celaenis Marsyan cum Apolline tiliarum cantu certasse.

*Celaenae'da Marsyas'ın Apollon ile flüt çalmak suretiyle yarıştığı bir söylence vardır.***STRABON**, *Geographika*.

12.8.15. ἐνταῦθα δὲ μυθεύεται τὰ περὶ τὸν Ὀλυμπον καὶ τὸν Μαρσύαν καὶ τὴν ἔριν ἣν ἤρισεν ὁ Μαρσύας πρὸς Ἀπόλλωνα.

*Hem Olympos ile Marsyas hakkındaki efsane hem de Marsyas'ın Apollon'a karşı verdiği mücadeleye burada vuku bulmuştur.***GAIUS PLINIUS SECUNDUS**, *Naturalis Historia*.

5.106 Marsyas ibi redditur, ortus ac paulo mox conditus. ubi certavit tiliarum cantu cum Apolline, Aulocrene est; ita vocatur convallis,

Marsyas'ın burada doğduğu ve çok geçmeden burada öldüğü anlatılır. O, Apollo ile bu yerde yani her yandan dağlarla çevrili olan Aulocrene'de flüt yarışması yaptı.

TLit.48 Marsyas aulos için deriden bir ağızlık ve ağız aparatları icat ediyor**PLUTARKHOS**, *De cohibenda ira* 6 (*Moralia* 456 b).

456.B-C. καὶ ὁ Μαρσύας, ὡς ἔοικε, φορβεῖα τινι καὶ περιστομίοις [βία] τοῦ πνεύματος τὸ ῥαγδαῖον ἐγκαθεῖρξε καὶ τοῦ προσώπου κατεκόσμησε καὶ ἀπέκρουσε τὴν ἀνωμαλίαν,

Marsyas'ın, flütü çevreleyen deri bir ağızlık ve ağız aparatları sayesinde, kuvvetli bir üflemeyle yüzde meydana gelen bozulmaya mani olduğu anlaşılmaktadır.

TLit.49 Marsyas Olympos'a aulos çalmayı öğretiyor**PAUSANIAS**, *Periegesis, Graeciae descriptio*.

10.30.8 λύρα δὲ ἔρριπται πρὸς τοῖς ποσὶ, κατεαγότες αὐτῆς οἱ πήχεις καὶ αἱ χορδαὶ κατερωγυῖαι. 9 ὑπὲρ τούτου ἐστὶν ἐπὶ πέτρας καθεζόμενος Μαρσύας, καὶ Ὀλυμπος παρ' αὐτὸν παιδὸς ἐστὶν ὠραίου καὶ αὐλεῖν διδασκομένου σχῆμα ἔχων. οἱ δὲ ἐν Κελαιναῖς Φρύγες ἐθέλουσι μὲν τὸν ποταμὸν ὃς διέξεισιν αὐτοῖς διὰ τῆς πόλεως ἐκεῖνόν ποτε εἶναι τὸν ἀλητήν, ἐθέλουσι δὲ καὶ εὖρημα εἶναι τοῦ Μαρσύου τὸ Μητροῶν ἀύλημα:

Onun üstünde bir kayanın üzerinde oturan Marsyas ve onun yanında da gençliğinin baharında aulos çalmayı öğrenen bir çocuk görünümünde Olympos var. Kelainai'daki Phrygia'lular kentlerinin içinden akan ve (bu nehrin tanrısının) eskiden bir flüt ustası olması ve de (bu nehir tanrısı) Marsyas'ın Metroon flüt ezgisini bestelemesinden dolayı bu nehri üstün tutarlar.

TLit.50 Olympos, müziği Hellas'a getiriyor**PLUTARKHOS**, *De Musica*.

1135.b φαίνεται δ' Ὀλυμπος αὐξήσας μουσικὴν τῷ ἀγέννητόν τι καὶ ἀγνοούμενον ὑπὸ τῶν ἔμπροσθεν εἰσαγαγεῖν, καὶ ἀρχηγὸς γενέσθαι τῆς Ἑλληνικῆς καὶ καλῆς μουσικῆς.

Hellen müziğinin şefi Olympos'un, bu müziği başlangıcı bilinmeyen bir dönemde Hellas'a getirdiği söylenir.

TLit.51 Apollon zekâsı sayesinde Marsyas'ı yeniyor**AELIUS ARISTIDES**, *Ars Rhetorica*.

2.13.1.21 καὶ ἄλλο πάλιν ἐκ τοῦ τόπου ἔν δοξον, ἐνταῦθα λέγεται Ἀπόλλων ἐκδεῖραι Μαρσύαν ἐρίσαντά οἱ περὶ σοφίας.

Ayrıca buradan unutulmaz başka bir şey de yayılır. Apollon'un burada ona karşı yarışan Marsyas'a zekâsı sayesinde üstün gelip onun derisini yüzdüğü anlatılır.

TLit.52 Marsyas'ın yüzülen derisi kaynakların bulunduğu mağaraya asılıyor

KSENOPHON, *Anabasis*.

1.2.8 ἐνταῦθα λέγεται Ἀπόλλων ἐκδειραὶ Μαρσούαν νικήσας ἐρίζοντά οἱ περὶ σοφίας, καὶ τὸ δέρμα κρεμάσαι ἐν τῷ ἄντρῳ ὅθεν αἱ πηγαί· διὰ δὲ τοῦτο ὁ ποταμὸς καλεῖται Μαρσούας.

Burada Apollon'un, kendisiyle yarışan Marsyas'ı zekâsı sayesinde yendiği sonra derisini yüzüp, bu deriyi de kaynakların çıktığı mağarada astığı anlatılır. Bu olaydan dolayı nehir Marsyas olarak adlandırılır.

TLit.53 Marsyas çınar ağacına asılıyor

GAIUS PLINIUS SECUNDUS, *Naturalis Historia*.

16.240... regionem Aulocrenen diximus, per quam Apamea in Phrygiam itur. ibi platanus ostenditur, ex qua pependerit Marsuas victus ab Apolline, quae iam tum magnitudine electa est. nec non palma Deli ab eiusdem dei aetate conspicitur, Olympiae oleaster, ex quo primus Hercules coronatus est, et nunc custoditur religio.

Aulocrene bölgesinden bahsetmiştik, bu bölgenin içinden geçerek Phrygia'nın içine doğru Apameia'ya gidilir. Orada bir çınar ağacı gösterilir, büyüklüğü bakımından o zamanlarda bile hemen seçilen bu ağaçtan, Apollo tarafından hezimete uğratılan Marsyas asılmış olacak. Aynı tanrının zamanından Delos da bir palmiye böyle fark edilmez, ilk olarak Hercules'in taçlandırıldığı Olympia daki yabani zeytin ağacı da, ve şimdi dahi kutsal bir alan olarak korunur.

TLit.54 Athena'nın su kaynağına fırlattığı aulos'u Marsyas buluyor

HYGINUS, *Fabulae*.

165. Minerua tibias dicitur prima ex osse ceruino fecisse et ad epulum deorum cantatum uenisse. Iuno et Venus cum eam irriderent, quod et caesia erat et buccas inflaret, foeda uisa et in cantu irrisa in Idam siluam ad fontem uenit, ibique cantans in aqua se adspexit et uidit se merito irrisam; unde tibias abiecit et imprecata est ut quisquis eas sustulisset, graui afficeretur supplicio. quas Marsyas Oeagri filius pastor unus e <sa>t<y>ris inuenit, quibus assidue commeletando sonum suauiozem in dies faciebat, adeo ut Apollinem ad citharae cantum in certamen prouocaret. quo ut Apollo uenit, Musas iudices sumpserunt, et cum iam Marsyas

inde uictor discederet, Apollo citharam uersabat idemque sonus erat; quod Marsya tibiis facere non potuit. itaque Apollo uictum Marsyan ad arborem religatum Scythae tradidit, qui eum membratim <cut> separauit; reliquum corpus discipulo Olympo sepulturae tradidit, e cuius sanguine flumen Marsy<a> est appellatum.

İlk kez Athena'nın kemikten yaptığı çift-flütü tanrıların şöleninde çalmak için getirdiği söylenir. Hera ve Aphrodite, onun çalarken şişen yanaklarından ve griye dönen yüzünden dolayı onunla alay ettiler. Flütü çalma esnasında çirkin görüldüğü ve gülünç duruma düştüğü için İda dağının ormanlığına, bir nehrin yanına geldi ve orada çalarken suda kendine baktığında alay konusu olan kusurunu gördü. Bundan dolayı flütü fırlattı ve her kim bu flütü alırsa korkunç bir ölüme maruz kalsın diye lanetledi. Flütü satyrlerden birisi, Oeagrus'un çoban oğlu Marsyas buldu. Hoş bir ses çıkartabilmek için onunla günlerce durmadan çalıştı. Öyle ki Apollon'un kitharasından çıkan nağmeye meydan okuyacak kadar. Apollon bu amaçla geldi. Musa'lar jüri heyetiydi. Marsyas gerçekten de oradan zaferle ayrılmıştı. Apollon kitharayı ters çevirip çaldı fakat Marsyas bunu flütüyle yapamadı. Böylece zafer kazanan Apollon, Marsyas'ı incir ağacına arkadan bağlaması için Skytha'ya verdi. O, Marsyas'ı yavaş yavaş derisinden ayırdı. Geriye kalan cansız bedeni defnetmesi için (Marsyas'ın) öğrencisi Olympos'a verdi. Onun kanından dolayı nehir Marsyas olarak adlandırıldı.

TLit.55 Marsyas'ın trajik sonu

PUBLIUS OVIDIUS NASO, *Metamorphoses*.

6.382-400. Sic ubi nescio quis Lycia de gente viorum rettulit exitium, satyri reminiscitur alter, quem Tritoniaca Latous harundine victum adfecit poena. 'quid me mihi detrahis?' inquit; 'a! piget, a! non est' clamabat 'tibia tanti.' clamanti cutis est summos direpta per artus, nec quicquam nisi vulnus erat; cruor undique manat, detectique patent nervi, trepidaeque sine ulla pelle micant venae; salientia viscera possis et perlucetes numerare in pectore fibras. illum ruricolae, silvarum numina, fauni et satyri fratres et tunc quoque carus Olympus et nymphae flerunt, et quisquis montibus illis lanigerosque greges armentaque bucera pavit. fertilis inmaduit madefactaque terra caducas concepit lacrimas ac venis perbibit imis; quas ubi fecit aquam, vacuas emisit in auras. inde petens rapidus ripis declivibus aequor Marsya nomen habet, Phrygiae liquidissimus amnis.

Birisi Lycialı erkeklerin feci akıbetini anlatırken, diğeri Tritoniaca'nın (Athena) flütüyle yarışmayı kaybeden ve Leto'nun oğlu (Apollon) tarafından cezalandırılan Satyr'ü anlatır. Satyr "Neden beni kendimden ayırıyorsun? Ah! Çok pişmanım. Ah! Bu flüt bana bu kadar kıymetli değil." diye inledi. O böyle bağırırken derisi vücudundan yüzüldü ve her tarafı açık bir yara

gibiydi. Her yerinden kanlar akıyor; kaslar ortaya çıkıyor, derisiz kalan damarları titreşerek atıyordu. Hala kıpırdayan iç organları ve göğsünde parıldayan lifler sayılabiliyordu. Orman tanrıları, kır Faun'ları Satyr kardeşleri ve kendisine aşk duyduğu Olympus, bütün Nymphe'ler, dağlarda yün taşıyan sürüler ve boynuzlu hayvanlar onun için ağlıyorlardı. Bereketli topraklar nemlendi ve ıslandı, gözyaşlarını içine aldı, sonra iyice içine çekti. Ve onları suya çevirdikten sonra tekrar yeryüzüne bıraktı. Bundan dolayı, sarp kıyıları arasında berrak ve öfkeli bir şekilde yüzeyde akan Phrygia'nın en hızlı nehri Marsyas adını taşıır.

TLit.56 Nuh'un gemisi Ararat Dağı'na iniyor

SETUAGINTA, Genesis.

6.14 ποιήσον οὖν σεαυτῷ κιβωτὸν ἐκ ξύλων τετραγώνων·

Böylece Nuh kendisi için dört köşeli ahşaptan bir gemi yaptı.

7.11-12 ἐν τῷ ἑξακοσιοστῷ ἔτει ἐν τῇ ζῶῃ τοῦ Νωε, τοῦ δευτέρου μηνός, ἑβδόμη καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός, τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἐρράγησαν πᾶσαι αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου, καὶ οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἠνεώχθησαν, καὶ ἐγένετο ὁ ὑετὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας.

Nuh altı yüz yaşındayken, ikinci ayın, on yedinci gününü bütün dipsiz kaynaklar fışkırdı, gökyüzünün kapakları açıldı ve yeryüzüne kırk gün kırk gece yağmur yağdı.

8.4 καὶ ἐκάθισεν ἡ κιβωτὸς ἐν μηνὶ τῷ ἑβδόμῳ, ἑβδόμη καὶ εἰκάδι τοῦ μηνός, ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ἀραράτ.

Kibotos, yedinci ayın yirmi yedinci gününde Ararat Dağı'na indi.

8.6 μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἠνέωξεν Νωε τὴν θυρίδα τῆς κιβωτοῦ,

Nuh, kırk gün sonra geminin kapısını açtı.

TLit.57 Nuh'un gemisi Marsyas kaynaklarının üzerindeki Ararat Dağına iniyor

ORACULA SIBYLLINA.

1.261-269 ἔστι δέ τι Φρυγίης ἐπ' ἠπειροῖο μελαίνης ἠλίβατον τανύμηκες ὄρος· Ἀραράτ δὲ καλεῖται, ὅττ' ἄρα σωθήσεσθαι ἐπ' αὐτῷ πάντες ἔμελλον, ἐν τούτῳ μεγάλη δὲ ποθὴ καταθύμιος ἦεν· ἔνθα φλέβες μεγάλου ποταμοῦ Μαρσίου πέφυκαν. τῷδε κιβωτὸς ἔμεινεν ἐν ὑψηλοῖσι καρῆνοισι ληξάντων ὑδάτων, τότε δ' αὖ πάλιν οὐρανόθι πρό θεσπεσίῃ μεγάλῳ θεοῦ πάλιν ἴαχε φωνή τοῖον ἔπος·

Frigya'nun sert ve kara toprağında bir dağ, adı Ararat, çünkü dağın üstünde bütün herkes tufandan kurtulmuş ve kalplerde oraya karşı duyulan bir arzu. Orada başlıyor büyük Marsyas nehri, sular çekilince, o dağın tepesinde kaldı Nuh'un gemisi.

IOANNES MALALAS, *Chronographia*.

3.233. μετὰ δὲ τὸ παῦσαι τὸν κατακλυσμόν, εὐρέθη ἡ κιβωτὸς εἰς τὰ ὄρη Ἀραράτ τῆς Πισιδίας, καὶ ἔστιν ἐν αὐτῷ ξύλα ἕως τοῦ νῦν. Ἡ δὲ γενεὰ τοῦ Νῶε, ἔτεκνοποίησε, καὶ ἐγένετο πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν.

Tufan sona erdikten sonra gemi Pisidia'daki Ararat Dağı'na indi ve (geminin) ahşapları hâlâ buradadır. Nuh'un soyu doğurdu, hem erkekler hem de kadınlar çoğaldı.

3.1.5 Kelainai/Apameia'nın Tarihine İlişkin Belgeler

TLit.58 Kuruluş mitosuna ilişkin: Kent Poseidon'un oğlu Kelainos'tan ya da siyahlaşan taşlardan dolayı bu isimle anılır

STRABON, *Geographika*.

12.8.18. διόπερ εἰκός ἐστι καὶ τὸν Ποσειδῶ τιμᾶσθαι παρ' αὐτοῖς καίπερ μεσογαίοις οὔσι, καὶ ἀπὸ Κελαινοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἐκ Κελαινοῦς, μιᾶς τῶν Δαναΐδων, γενομένου κεκληῖσθαι τὴν πόλιν ἐπώνυμον, ἢ διὰ τῶν λίθων τὴν ἀπὸ τῶν ἐκφυρώσεων μελανίαν.

Poseidon'a kent ahalisinin tapınım göstermesi bundan dolayıdır (deprem). Kent, Poseidon'un, Danaios'un kızlarından birisi olan Kelaino'dan olan oğlu Kelainos'dan ya da bir yangın felaketinden sonra siyahlaşan taşlardan dolayı bu isimle anılır.

TLit.59 Pythios Dareios'a altından yapılmış asma ve çınar hediye ediyor

HERODOTOS.

7.27. Ἐπαγγελλομένου δὲ χρήματα Πυθίου εἶρετο Ξέρξης Περσέων τοὺς παρεόντας τίς τε ἐὼν ἀνδρῶν Πύθιος καὶ κόσα χρήματα ἐκτημένος ἐπαγγέλλοιτο ταῦτα. Οἱ δὲ εἶπαν· Ὡ βασιλεῦ, οὗτός ἐστι ὅς τοι τὸν πατέρα Δαρεῖον ἐδωρήσατο τῇ πλατανίστῳ τῇ χρυσέῃ καὶ τῇ ἀμπέλῳ· ὅς καὶ νῦν ἐστι πρῶτος ἀνθρώπων 28 πλούτῳ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν μετὰ σέ, πλούτῳ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν μετὰ σέ.

Kserkses yanındaki Perslilere, Pythios'un kim olduğunu ve ne kadar bir varlığı sahip ki bunları söyleyebildiğini, sordu. Onlar da, ey Kral! Baban Dareios'a altından yapılmış çınar ve asma'yı hediye eden kişi o'dur ve şimdi de bizim bildiğimiz insanlar arasında 28 senden sonra zenginlikte ilk o gelir.

TLit.60 Pers Kralı Kserkses Kelainai'a geliyor

HERODOTOS, *Historia*.

7.26. ... ἐν τούτῳ ὁ πεζὸς ἅπας συλλελεγμένος ἅμα Ξέρξη ἐπορεύετο ἐς Σάρδις, ἐκ Κριτάλλων ὀρμηθεὶς τῶν ἐν Καππαδοκίῃ· ἐνθαῦτα γὰρ εἶρητο συλλέγεσθαι πάντα τὸν κατ' ἠπειρον μέλλοντα ἅμα αὐτῷ Ξέρξη πορεύεσθαι στρατόν. ... Οἱ δὲ ἐπεῖτε διαβάντες τὸν Ἄλυν ποταμὸν ὠμίλησαν τῇ Φρυγίῃ, δι' αὐτῆς πορευόμενοι παρεγένοντο ἐς Κελαινάς, ἵνα πηγαὶ ἀναδιδούσι Μαιάνδρου ποταμοῦ καὶ ἐτέρου οὐκ ἐλάσσονος ἢ Μαιάνδρου,

Burada Kserkses'in komutası altında toplanan ordu, Kappadokia'daki Kritallai'dan Sardes'e doğru hareket etmişti. Çünkü Kserkses'in komutasında ülkeyi geçecek olan bütün birliklerin burada toplanması emredilmişti. ... Halys ırmağını geçtikten sonra Phrygia'ya giriş yaptılar. Phrygia'nın içinden ilerleyerek, Maiandros ve ondan pek de küçük olmayan başka bir nehrin kaynaklarının olduğu Kelainai'a vardılar.

TLit.61 Pythios Kserkses'i ve ordusunu Kelainai'da büyük bir misafirperverlikle ağırlyor

HERODOTOS, *Historia*.

7.27. Ἐν ταύτῃ τῇ πόλι ὑποκατήμενος Πύθιος ὁ Ἄττος ἀνὴρ Λυδὸς ἐξείνισε τὴν βασιλέος στρατιὴν πᾶσαν ξεινίοισι μεγίστοισι καὶ αὐτὸν Ξέρξη, χρήματά τε ἐπαγγέλλετο βουλόμενος ἐς τὸν πόλεμον παρέχειν. Ἐπαγγελλομένου δὲ χρήματα Πυθίου εἶρετο Ξέρξης Περσέων τοὺς παρεόντας τίς τε ἐὼν ἀνδρῶν Πύθιος καὶ κόσα χρήματα ἐκτημένος ἐπαγγέλλοιτο ταῦτα. Οἱ δὲ εἶπαν· Ὡ βασιλεῦ, οὗτός ἐστι ὅς τοι τὸν πατέρα Δαρεῖον ἐδωρήσατο τῇ πλατανίστῳ τῇ χρυσῆ καὶ τῇ ἀμπέλῳ ὅς καὶ νῦν ἐστι πρῶτος ἀνθρώπων 28 πλούτῳ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν μετὰ σέ, πλούτῳ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν μετὰ σέ. Θωμάσας δὲ τῶν ἐπέων τὸ τελευταῖον Ξέρξης αὐτὸς δεύτερα εἶρετο Πύθιον ὀκόσα οἱ εἶη χρήματα. Ὁ δὲ εἶπε· Ὡ βασιλεῦ, οὔτε σε ἀπο κρῦψω οὔτε σκήψομαι τὸ μὴ εἰδέναι τὴν ἐμεωυτοῦ οὐσίην, ἀλλ' ἐπιστάμενός τοι ἀτρεκέως καταλέξω. Ἐπεῖτε γὰρ τάχιστα σε ἐπυθόμην ἐπὶ θάλασσαν καταβαίνοντα τὴν Ἑλληνίδα, βουλόμενός τοι δοῦναι ἐς τὸν πόλεμον χρήματα ἐξέμαθον, καὶ εὖρον λογιζόμενος ἀργυρίου μὲν δύο

χιλιάδας εούσας μοι ταλάντων, χρυσίου δὲ τετρακοσίας μυριάδας στατήρων Δαρεικῶν, ἐπιδεούσας ἑπτὰ χιλιάδων. Καὶ τούτοισί σε ἐγὼ δωρέομαι· αὐτῶ δέ μοι ἀπὸ ἀνδραπόδων τε 29 καὶ γεωπέδων ἀρκέων ἐστὶ βίος. Ὁ μὲν ταῦτα ἔλεγε, Ξέρξης δὲ ἤσθεις τοῖσι εἰρημένοισι εἶπε· Ξεῖνε Λυδέ, ἐγὼ ἐπέιτε ἐξῆλθον τὴν Περσίδα χώραν, οὐδενὶ ἀνδρὶ συνέμειξα ἐς τόδε ὅστις ἠθέλησε ξείνια προθεῖναι στρατῶ τῶ ἐμῶ, οὐδὲ ὅστις ἐς ὄψιν τὴν ἐμὴν καταστάς αὐτεπάγ γελτος ἐς τὸν πόλεμον ἐμοὶ ἠθέλησε συμβαλέσθαι χρήματα, ἔξω σέο. Σὺ δὲ καὶ ἐξείνισας μέγας στρατὸν τὸν ἐμὸν καὶ χρήματα μεγάλα ἐπαγγέλλεαι. Σοὶ ὦν ἐγὼ ἀντὶ αὐτῶν γέρεα τοιάδε δίδωμι· ξεῖνόν τέ σε ποιεῦμαι ἐμὸν καὶ τὰς τετρακοσίας μυριάδας τοι τῶν στατήρων ἀποπλήσω παρ' ἐμευτοῦ δούς τὰς ἑπτὰ χιλιάδας, ἵνα μή τοι ἐπιδευέες ἔωσι αἱ τετρακόσiai μυριάδες ἑπτὰ χιλιάδων, ἀλλὰ ἦ τοι ἀπαρτιλογίη ὑπ' ἐμέο πεπληρωμένη. Ἐκτῆσό τε αὐτὸς τά περ αὐτὸς ἐκτῆσαι, ἐπίστασό τε εἶναι αἰεὶ τοιοῦτος· οὐ γάρ τοι ταῦτα ποιεῦντι οὔτε ἐς τὸ παρεὸν οὔτε ἐς χρόνον μεταμελήσει.

27. Bu kentte oturan Atys oğlu Lydia'lı Pythios, bizzat Kserkses'i ve kralın tüm ordusunu büyük bir misafirperverlikle ağırladı. Ve savaş için para vermek istediğini bildirdi. Pythios, para vermek istediğini bildirince, Kserkses yanındaki Perslilere, Pythios'un kim olduğunu ve ne kadar bir varlığı sahip ki bunları söyleyebildiğini, sordu. Onlar da, ey Kral! Baban Dareios'a altından yapılmış çınar ve asma'yı hediye eden kişi o'dur ve şimdi de bizim bildiğimiz insanlar arasında 28 senden sonra zenginlikte ilk o gelir. Söylenenler karşısından şaşkına dönen Kserkses, Pythios'a ne kadar bir servete sahip olduğunu bizzat kendisi sordu. Ey Kral! Dedi. Senden gizleyecek değilim, ne kadar olduğunu ben de bilmiyorum, ama sana ayrıntılarıyla açıklayacağım. Zira senin Helen denizine doğru olabildiğince hızlı sefere çıktığını öğrenince, parasal varlığımı, bu savaş için sana vermek istediğimden hesap ettim. Hesabıma göre, benim iki milyon gümüş ve dört milyon Dareikos stater'inden yedi bin eksik servetim var. Tüm bunları sana sunuyorum. Geriye kalan kölelerim 29 ve de arazilerim benim için yeterli. O bunları söyleyince, bu sözlerden hoşlanan Kserkses'de dedi ki: Ey konuksever Lydialı! Persia ülkesinden ayrıldığımdan beri senden başka hiç kimse ordumu böyle misafirperver bir şekilde karşılamadı, savaş için bana malını veren olmadı. Sen orduma büyük bir konukseverlik gösterdin ve büyük bir para sundun. Ben de sana bunlara karşılık olarak şu onuru bahşediyorum. Hem benim konuğum olmanı hem de yaklaşık olarak dört milyon stater'ine tarafımdan yedi bin (stater) veriyorum. Böylece sana benim tarafımdan bir lutufta bulunulsun. Elindekilerin sende kalsın, her zaman böyle bir insan olarak kal. Çünkü ne şimdi ne de gelecekte bunlardan dolayı pişman olmayacaksın.”

TLit.62 Kserkses savaşta yenilip Hellas'tan dönerken Kelainai'a uğruyor**KSENOPHON**, *Anabasis*.

1.2.9 ἔνταυθα Ξέρξης, ὅτε ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἠττηθεὶς τῇ μάχῃ ἀπεχώρει, λέγεται οἰκοδομῆσαι ταῦτά τε τὰ βασιλεία καὶ τὴν Κελαινῶν ἀκρόπολιν.

Kserkses'in savaşta yenilip Hellas'tan dönerken, burada Kelainai kalesini ve bu sarayları yaptırdığı anlatılır.

TLit.63 Kyros Kelainai'da 30 gün kalıyor**KSENOPHON**, *Anabasis*.

1.2.9 ἔνταυθα ἔμεινε Κῦρος ἡμέρας τριάκοντα·

Kyros burada otuz gün kaldı.

TLit.64 Kyros'un ordusu büyük sefer için Kelainai'da toplanıyor**KSENOPHON**, *Anabasis*.

1.2.9-10. καὶ ἦκε Κλέαρχος ὁ Λακεδαιμόνιος φυγὰς ἔχων ὀπλίτας χιλίους καὶ πελταστὰς Θοῤῃκας ὀκτακοσίους καὶ τοξότας Κρητὰς διακοσίους. ἅμα δὲ καὶ Σῶσις παρῆν ὁ Συρακόσιος ἔχων ὀπλίτας τριακοσίους, καὶ Σοφαίνετος Ἀρκάδας ἔχων ὀπλίτας χιλίους. καὶ ἔνταυθα Κῦρος ἐξέτασιν καὶ ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων ἐποίησεν ἐν τῷ παραδείσῳ, καὶ ἐγένοντο οἱ σύμπαντες ὀπλίται μὲν μύριοι χίλιοι, πελτασταὶ δὲ ἀμφὶ τοὺς δισχιλίους.

Lakedaimonia'lı kaçak-sürgün Klearkhos bin ağır piyade asker, sekiz yüz Trakia'lı hafif piyade asker ve iki yüz Kretia'lı okçuyla geldi. Aynı zamanda Syrakosia'lı Sosis, üç yüz ağır piyade askerle, Sophainetos'da, Arkadia'lı bin ağır piyade askerle geldi. Kyros parkta Hellen birliklerini teftiş edip saydı. Ağır piyade askerlerinin tamamı on bir bin, hafif piyade askerlerin sayısı da iki bin civarındaydı.

TLit.65 Büyük İskender Kelainai'a geliyor**QUINTUS CURTIUS RUFUS**, *Historiae Alexandri Magni*.

3.1.1 Inter haec Alexander ad conducendum ex Peloponneso militem Cleandro cum pecunia misso Lyciae Pamphyliaeque rebus compositis ad urbem Celaenas exercitum admovit... 6 Alexander quidem urbem destitutam ab suis intrat, arcem vero, in quam confugerant, oppugnare adortus caduceatorem praemisit, qui denuntiaret, ni dederent, ipsos ultima esse passuros. 7 Illi caduceatorem in turrem et situ et opere multum editam perductum, quanta esset altitudo, intueri iubent ac nuntiare Alexandro non eadem ipsum et incolas aestimatione

munimenta metiri: se sciret inexpugnabiles esse, ad ultimum pro fide morituros. 8 Ceterum ut circumsederi arcem et omnia sibi in dies artiora esse viderunt, sexaginta dierum indutias pacti, ut, nisi intra eos auxilium Dareus ipse misset, dederent urbem, postquam nihil inde praesidii mittebatur, ad praestitutam diem permisere se regi.

3.1.1 Bu arada Aleksander, Cleandrus Peloponnesus'tan asker kiralamak için parayla gönderildikten, Lycia ve Pamphylia'daki meseleler yoluna konulduktan sonra orduyu Celaenae kentine sevk etti... 6 Aleksander vatandaşlar tarafından terk edilmiş olan kente girer. Doğal olarak kent ahalisinin kaçıp sığındığı kaleyi kuşattıktan sonra bir elçi gönderdi. Elçi, teslim olmazlarsa bizzat onların sonucuna katlanmak zorunda olacaklarını bildirdi. 7 Onlar, elçiye hem konumu hem de mimari yapısı bakımından son derece yüksek inşa edilmiş kuleye bakmasını ve Aleksander'e, kendisinin ve halkın savunma ve değerlendirme bakımından aynı şekilde düşünmediklerini bildirmesini emrederler: (kalenin) zapt edilemez olduğunu kendisinin de bildiğini ve nihayetinde şerefleri uğruna öleceklerini söylemesini bildirdiler. 8 Diğer taraftan kalenin kuşatılmasıyla o günlerde her şeyin kendileri için küt olacağını farkındaydılar. Altmış gün sürecek ateşkes antlaşması konusunda mutabık kalındı. Şayet bizzat Dareus onlara destek kuvveti göndermezse kenti teslim edeceklerdi. Orada hiç nöbetçi bırakılmadı, kararlaştırılan gün geldiğinde krala kendilerini teslim ettiler.”

TLit.66 Büyük İskender Philippos oğlu Antigonos'u Phrygia'nın satrabı olarak Kelainai'a atıyor.

FLAVIUS ARRIANUS, *Aleksandrou Anabasis*.

1.29.1-4 και ἀφικνεῖται ἐς Κελαιναῖς πεμπταῖος. ἐν δὲ ταῖς Κελαιναῖς ἄκρα ἦν πάντη ἀπότομος, καὶ ταύτην φυλακὴ κατεῖχεν ἐκ τοῦ σατράπου τῆς Φρυγίας Κᾶρες μὲν χίλιοι, Ἕλληνες δὲ μισθοφόροι ἑκατόν. καὶ οὗτοι πρεσβεύονται παρ' Ἀλέξανδρον, ἐπαγγελλόμενοι, εἰ μὴ ἀφίκοιτό σφισι βοήθεια ἐν ἡμέρᾳ ἣ ξυνέκειτο, φράσαντες τὴν ἡμέραν, ὅτι παραδώσουσι τὸ χωρίον. καὶ ἔδοξε ταῦτα Ἀλεξάνδρῳ ὠφελιμώτερα ἢ πολιορκεῖν ἄπορον πάντη προσφέρεσθαι τὴν ἄκραν. πρὸς μὲν δὴ ταῖς Κελαιναῖς φυλακὴν καταλείπει στρατιώτας ἐς χιλίους καὶ πεντακοσίους. μείνας δὲ αὐτοῦ ἡμέρας δέκα καὶ σατράπην ἀποδείξας Φρυγίας Ἀντίγονον τὸν Φιλίππου, ἐπὶ δὲ τοὺς συμμάχους ἀντ' ἐκείνου στρατηγὸν Βάλακρον τὸν Ἀμύντου ἐπιτάξας, καὶ Παρμενίωνι ἐπέστειλεν, ἄγοντα ἅμα οἱ τὴν δύναμιν ἐκεῖσε ἀπαντᾶν· καὶ ἀπήντα ξὺν τῇ δυνάμει Παρμενίων. ... αὐτὸς ἐπὶ Γορδίου ἐστέλλετο.

Beşinci gün Kelainai'a varılır. Kelainai'da da her yandan sarp kayalıklarla çevrili bir kale vardı. Kaleyi, Phrygia satrabının dışında bin kişilik Karia'lı ve yüz kişilik ücretli Hellen askeri savunuyordu. Bunlar Aleksandros'a elçiler gönderdi. Haberciler, şayet belirlenen güne kadar yardım gelmezse, kenti o gün teslim edeceklerini önerdiler. Aleksandros, kaleye saldırmanın ve kaleyi her yönden kuşatmanın faydasızca olacağını düşünüp daha avantajlı olan bu öneriyi kabul etti. Kelainai önünde bin beş yüz kadar askeri, muhafız olarak bıraktı. Orada on gün kaldı ve Philippos oğlu Antigonos'u Phrygia'nın satrabı olarak atadı. Onun yerinde müttetikler komutanı olarak Amyntas oğlu Balakros'u görevlendirip, Gordion'a doğru yola çıktı. . Parmenion'a da komutası altındaki askerleri buluşma yerine (Gordion'a) sevketmesi için emir verdi. Parmenion'da askeri birliğiyle birlikte gelmişti.

APPIANUS, *Syriaca*.

9.53 Ἀντίγονος δ' ἦν Φρυγίας μὲν καὶ Λυκίας καὶ Παμφυλίας σατράπης,
Antigonos da Phrygia'nın, Lykia'nın ve Pamphylia'nın satrabı oldu.

TLit.67 Kelainai bir zamanlar Phrygia'nın başkentidir

TITUS LIVIUS (MÖ 1. - MS 1. yy.), *Ab urbe condita*.

38.13.5 Celaenae urbs caput quondam Phrygiae fuit.

Celaenae bir zamanlar Phrygia'nın başkentiydi.

TLit.68 Büyük İskender zamanında deprem oluyor

STRABON, *Geographika*.

12.8.18 πρὸ τῆς Μιθριδάτου στρατείας ἐσειέθη πολλάκις, καὶ ἔδωκεν ἐπελθῶν ὁ βασιλεὺς ἑκατὸν τάλαντα εἰς ἐπανόρθωσιν, ὁρῶν ἀνατετραμμένην τὴν πόλιν. λέγεται δὲ καὶ ἐπ' Ἀλεξάνδρου παραπλήσια συμβῆναι.

Mithridates'in seferinden önce de kent, deprem geçirmişti. Kral kente gelip kentin yerle bir olduğunu görünce, yeniden imar edilmesi için yüz talanton vermişti. Benzer durumun Aleksandros zamanında da meydana geldiği söylenir.

TLit.69 Galatlar Küçükasya'ya yerleşiyor**TITUS LIVIUS**, *Ab urbe condita*.

38.16.12-13. Trocmis Hellesponti ora data; Tolostobogii Aeolida atque Ioniam, Tectosages mediterranea Asiae sortiti sunt. et stipendium tota cis Taurum Asia exigebant, sedem autem ipsi sibi circa Halyn flumen cepere. tantusque terror eorum nominis erat,

Trokmiler Hellespontos'a Tolistobog'lar Aeolis ve Ionia, Tektosag'lar da Asia'nın iç kısımlarına yerleşti. Tauros'lardan tüm Asia'ya kadar olan yerleri haraca zorluyorlardı. Hatta Halys Irmağı'na kadar olan bölgeyi iskân etmişlerdi. Öyle ki "terör" onların isminden biriydi.

TLit.70 Galatlar Kelainai'a saldırıyor**PAUSANIAS**, *Periegesis, Graeciae descriptio*.

10.30.8 φασὶ δὲ ὡς καὶ τὴν Γαλατῶν ἀπώσαιντο στρατείαν τοῦ Μαρσίου σφίσιν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ὕδατί τε ἐκ τοῦ ποταμοῦ καὶ μέλει τῶν ἀλῶν ἀμύναντος.

Derler ki: Marsyas'ın nehirden aldığı suyla ve Avlos'lardan yayılan ezgiyle, onları barbarlara karşı koruduğu için, Kelainai'lılar Galat'ların saldırısını geri püskürttüler.

TLit.71 Kelainai'ın yeri değişiyor ismi Apameia oluyor**TITUS LIVIUS**, *Ab urbe condita*.

38.13.5 migratum inde haud procul ueteribus Celaenis, novaeque urbi Apameae nomen inditum ab Apama, sorore Seleuci regis.

Oradan, eski Celaenae'dan, pek uzak olmayacak şekilde taşınıldı ve bu yeni kente kral Seleucus'un karısı Apama'nın ismine izafeten Apamea adı verildi.

STRABON, *Geographika*.

12.8.15 Μαίανδρος... ἄρχεται δὲ ἀπὸ Κελαινῶν, λόφου τινός, ἐν ᾧ πόλις ἦν ὁμώνυμος τῷ λόφῳ· ἐντεῦθεν δ' ἀναστήσας τοὺς ἀνθρώπους ὁ Σωτὴρ Ἀντίοχος εἰς τὴν νῦν Ἀπάμειαν τῆς μητρὸς ἐπώνυμον τὴν πόλιν ἐπέδειξεν Ἀπάμας, ἡ μητρὸς ἐπώνυμον τὴν πόλιν ἐπέδειξεν Ἀπάμας, ἡ θυγάτηρ μὲν ἦν Ἀρταβάζου δεδομένη δ' ἐτύγχανε πρὸς γάμον Σελεύκῳ τῷ Νικάτορι.

Maiandros, üzerindeki kentle aynı ismi taşıyan Kelainai adlı bir tepeden çıkararak yolculuğuna başlar. Antiokhos Soter, burada ikamet eden kent sakinlerini, annesi Apama'nın ismini verdi-

ği şimdiki Apameia'ya taşımıştır. Apama, Artabazos'un kızıydı ve Seleukos Nikator'la da evlenmişti.

AELIUS HERODIANUS/PSEUDO HERODIANUS, περί καθολικῆς προσωιδίας.

3.1.275 λέγεται δὲ κατὰ παραγωγὴν ἐκ τῆς Λαοδίκης ὡς Ἀπάμη Ἀπάμεια Συρίας πόλις ἀπὸ Ἀπάμας τῆς Σελεύκου μητρὸς. ἔστι καὶ ἄλλη ἐν τῇ Μεσηνῶν γῆ "τῷ Πίγρητι περιεχομένη, ἐν ἣ σχίζεται ὁ Πίγρης ποταμός, καὶ ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ μοῖρα περιέρχεται ποταμὸς Σέλλας, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ Πίγρης, ὁμώνυμος τῷ μεγάλῳ". ἔστι καὶ τῆς μικρᾶς Φρυγίας, ἣτις ἐκαλεῖτο Κελαιναί. ἔστι καὶ Βιθυνίας, κτίσμα Νικομήδους τοῦ Ἐπιφανοῦς, ἐκαλεῖτο δὲ πρῶτον Μύρλεια.

Köken itibariyle Laodike'den geldiği söylenir. Apame gibi Syria kenti olan Apameia'nın da Seleukos'un annesi Apama isminden gelir. (Apameia ismini taşıyan) Başka bir kentte Mesenos'ların arazisinde Pigres'in ikiye ayrıldığı yerde bulunur. Sağ tarafta kalan bölümü Sellas nehri, sol tarafta kalan bölümü ise aynı şekilde büyük ismini taşıyan Pigres nehri çevreler. Kelainai diye adlandırılmış Küçük Frigya'nın kenti ile daha önce Myrleia olarak adlandırılan Epiphanes'in oğlu Nikomedes'in kurduğu Bithynia kenti de Apameia olarak adlandırıldı.

TLit.72 Apameia'ya Yahudi aileler yerleşiyor

FLAVIUS IOSEPHUS

12.148-153 βασιλεὺς Ἀντίοχος Ζεύξιδι τῷ πατρὶ χαίρειν. εἰ ἔρρωσαι, εὖ ἂν ἔχοι, ὑγιαίνω δὲ καὶ αὐτός. πυνθανόμενος τοὺς ἐν Λυδία καὶ Φρυγία νεωτερίζοντας μεγάλης ἐπιστροφῆς ἡγησάμην τοῦτό μοι δεῖσθαι, καὶ βουλευσαμένῳ μοι μετὰ τῶν φίλων, τί δεῖ ποιεῖν, ἔδοξεν εἰς τὰ φρούρια καὶ τοὺς ἀναγκαιοτάτους τόπους τῶν ἀπὸ τῆς Μεσοποταμίας καὶ Βαβυλωνίας Ἰουδαίων οἴκους δισχιλίους σὺν ἐπισκευῇ μεταγαγεῖν. πέπεισμαι γὰρ εὖνους αὐτοὺς ἔσεσθαι τῶν ἡμετέρων φύλακας διὰ τὴν πρὸς τὸν θεὸν εὐσέβειαν, καὶ μαρ-τυρουμένους δ' αὐτοὺς ὑπὸ τῶν προγόνων εἰς πίστιν οἶδα καὶ προ θυμίαν εἰς ἃ παρακαλοῦνται· βούλομαι τοίνυν καίπερ ἐργώδους ὄντος τοῦ μεταγαγεῖν ὑποσχομένους νόμοις αὐτοὺς χρῆσθαι τοῖς ἰδίοις. ὅταν δ' αὐτοὺς ἀγάγῃς εἰς τοὺς προειρημένους τόπους, εἰς τὴν οἰκοδομίας οἰκιῶν αὐτοῖς δώσεις τόπον ἑκάστῳ καὶ χώραν εἰς γεωργίαν καὶ φυτεῖαν ἀμπέλων, καὶ ἀτελεῖς τῶν ἐκ τῆς γῆς καρπῶν ἀνήσεις ἐπὶ ἔτη δέκα. μετρεῖσθωσαν δὲ καὶ ἄχρῃς ἂν τοὺς παρὰ τῆς γῆς καρποὺς λαμβάνωσιν σῖτον εἰς τὰς τῶν θεραπόντων διατροφάς· δίδόσθω δὲ καὶ τοῖς εἰς τὰς χρείας ὑπηρετοῦσιν τὸ αὐταρκές, ἵνα τῆς παρ' ἡμῶν τυγχάνοντες φιλανθρωπίας προθυμοτέρους

παρέχωσιν αὐτοὺς περὶ τὰ ἡμέτερα. πρόνοιαν δὲ ποιοῦ καὶ τοῦ ἔθνους κατὰ τὸ δυνατόν, ὅπως ὑπὸ μηδενὸς ἐνοχλῆται.

Kral Antiokhos, saygıdeğer Zeuksis'i selamlar. İyi ve sıhhatliysen bizzat ben de iyiyim. Lydia ve Phrygia'daki halkların isyanda olduğunu öğrendiğim zaman, bu durumun benim tarafımdan ciddi şekilde ele alınması gerektiğini düşündüm ve ne yapılması gerektiği konusunda dostlarıma danıştıktan sonra, Mezopotamya ve Babil'den iki bin Yahudi aileyi eşyalarıyla birlikte kalelere ve en zaruri yerlere yerleştirmeye karar verdim. Çünkü Yahudilerin, Tanrılarına olan dindarlıklarından dolayı bizim çıkarlarımızı da iyi niyetle koruyacaklarını ve de atalarımızdan onların güvenilir olduklarını biliyorum. Bu nedenle, nakil sırasında sorun çıksa dahi söz vermiş bulunduğum için kendi atalarının yasalarına göre yaşamalarını istiyorum. Onları adı geçen yerlere getirdiğin zaman, her birine ev, inşa edebilecekleri bir yer ve ekip biçebilecekleri ve üzüm yetiştirebilecekleri arazi vereceksin ve on yıl süreyle tarım ürünleri vergisinden muaf tutacaksın. Bunun yanı sıra, topraktan ürün alıncaya dek, hizmetlilerini besleyebilmeleri için tahıl verilsin, ayrıca kamu hizmetinde çalışanlara da ihtiyaçlarına yetecek miktarda verilsin ki, böylece bizden gördükleri iyi muamelenin karşılığında bizim çıkarlarımız için daha istekli olsunlar. Onların halkına mümkün olduğunca özen göster ki, başkaları tarafından rahatsız edilmesinler.

TLit.73 Antiokhos, Magneia'daki yenilgisinin ardından Apameia'ya geliyor

APPIANUS, *Syriaca*.

6.36 Καὶ ταύτη μὲν ὁ Δομίτιος ἐκράτει, καὶ ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀντιόχου φθάσας ἐβιάζετο τοὺς ἐν αὐτῷ φυλάσσοντας: ὁ δὲ Ἀντίοχος ἐς πολὺ διώκων παρ' οὗς ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς φάλαγγος ἐτέτακτο, οὐδενὸς οὐδ' ἐκείνοις ἰππέων ἢ ψιλοῦ παρόντος ἐς ἐπικουρίαν ὅν γὰρ παρετετάχει Δομίτιος, ἡγούμενος οὐ δεήσεισθαι διὰ τὸν ποταμόν, μέχρι τοῦ Ῥωμαίων χάρακος ἦλθεν. ἐπεὶ δὲ αὐτὸν ὁ τε χιλιάρχος ὁ τοῦ χάρακος φύλαξ, ἀκμῆσι τοῖς φύλαξιν ὑπαντιάσας, ἐπέσχε τῆς ὀρμῆς καὶ οἱ φεύγοντες τοῖς ἀναμιχθεῖσι θαρροῦντες ἐπεστρέφοντο, ἐπανήει σοβαρὸς ὁ Ἀντίοχος ὡς ἐπὶ νίκη, οὐδενὸς τῶν ἐπὶ θάτερα πεπυσμένος. Ἄτταλος δ' αὐτόν, ὁ Εὐμένους ἀδελφός, ἰππεῦσι πολλοῖς ὑπαντιάζει. καὶ τούσδε μὲν εὐμαρῶς ὁ Ἀντίοχος διακόψας διέδραμε, καὶ παρατρεχόντων ἔτι καὶ μικρὰ λυπούντων οὐκ ἐφρόντιζεν: ὡς δὲ κατεῖδε τὴν ἦτταν καὶ τὸ πεδίον ἅπαν νεκρῶν ἰδίων πλήρες, ἀνδρῶν τε καὶ ἵππων καὶ ἐλεφάντων, τότε δὴ καὶ ὁ Ἀντίοχος ἔφυγεν ἀμεταστρεπτί, καὶ μέχρι μέσων νυκτῶν ἐς Σάρδεις παρηλθεν. παρηλθε δὲ καὶ ἀπὸ Σάρδεων ἐς Κελαινάς, ἣν Ἀπάμειαν καλοῦσιν, οἱ τὸν υἱὸν ἐπυνθάνετο συμφυγεῖν. τῆς δ'

ἐπιούσης ἐς Συρίαν ἐκ Κελαινῶν ἀνεξεύγνυ, τοὺς στρατηγούς ἐν Κελαιναῖς καταλιπὼν ὑποδέχεσθαι τε καὶ ἀθροίζειν τοὺς διαφυγόντας. περὶ τε καταλύσεως τοῦ πολέμου πρέσβεις ἔπεμπε πρὸς τὸν ὑπατον. ὁ δὲ τὰ οἰκεῖα ἔθαπτε, καὶ ἐσκύλευε τοὺς πολεμίους, καὶ τὰ αἰχμάλωτα συνῆγεν. ἐφάνησαν δὲ νεκροὶ Ῥωμαίων μὲν τῶν ἐξ ἄστεος ἵππεις εἴκοσι καὶ τέσσαρες καὶ πεζοὶ τριακόσιοι μάλιστα, οὓς ὁ Ἀντίοχος ἔκτεινεν, Εὐμένους δὲ πεντεκαίδεκα ἵππεις μόνοι. Ἀντιόχου δέ, σὺν τοῖς αἰχμαλώτοις εἰκάζοντο ἀπολέσθαι περὶ πεντακισμυρίουσ: οὐ γὰρ εὐμαρὲς ἦν ἀριθμῆσαι διὰ τὸ πλῆθος. καὶ τῶν ἐλεφάντων οἱ μὲν ἀνήρηντο, πεντεκαίδεκα δ' αἰχμάλωτοι ἐγεγένητο.

Bu arada Domitius zafer kazanmıştı ve Antiokhos'un karargâhına gidip oradaki muhafızları kuşattı: Antiokhos da uzun bir süre Roma Lejyonundan kendilerine karşı gelenleri takip edip onların kampına kadar geldi. Onlardan ne atlı birliği ne de hafif piyade birliği (orada) yoktu. Çünkü Domitius nehir sayesinde bir koruma sağlanacağını düşünerek (koruma) bırakmamıştı. Kampın birlik komutanı bir grup birlikle onu karşılayıp gelişini kontrol etti. Esirler yandaşlarından cesaretlenip toplandılar. Antiokhos başka yerde ne olduğunu bilmeden sanki zafer kazanan taraf olarak döndü. Eumenes'in kardeşi Attalos da birçok atla birlikte kendini (kralın) önüne attı. Antiokhos'da kolayca yarıp aralarından geçti fakat düşmanı göz ardı etti, düşman da büyük bir zarar almadan hemen önce kaçan düşmanı göz ardı etmişti. Kral tüm ovanın kendi adamları, atları ve de filleriyle dolu olduğunu fark ettiğinde yenilgisini anladı. O zaman Antiokhos ardına bakmaksızın kaçtı. Gece yarısına doğru Sardes'e vardı. Sardes'ten de Apameia diye adlandırılan Kelainai'a vardı. Oğlunun kaçmış olduğunu öğrendi. Ertesi gün, komutanlarını orduyu tutması ve kaçıp kurtulanları toplaması için Kelainai'da bırakıp Kelainai'dan Syria'ya gitmek üzere ayrıldı. Barış antlaşması için de Consul'e elçiler gönderdi.

TLit.74 Antiokhos kışı Phrygia'da geçiriyor

TITUS LIVIUS, *Ab urbe condita.*

37.8.4 ipse in Phrygia hibernavit undique auxilia accersens.

Bizzat O (Antiokhos), kışı Phrygia'da geçirdi ve oraya yardım birliklerini çağırdı.

TLit.75 Apameia’da bulunan Seleukos, Manlius Vulso’yu Apameia’nın su kaynaklarında ziyaret ediyor

TITUS LIVIUS, *Ab urbe condita*.

38.15.12-13 Progressus inde ad Rhocrinos fontes ad vicum, quem Acoridos Comen vocant, posuit castra. Eo Seleucus ab Apamea postero die venit. Aegros inde et inutilia impedimenta cum Apameam dimisisset, ducibus itinerum ab Seleuco acceptis profectus eo die in Metropolitanum campum,

Oradan Acoridos Come diye bilinen Rhocrinos kaynaklarının olduğu bölgeye ilerleyerek kamp kurdu. Ertesi gün oraya Apamea’dan Seleucus geldi. Consul, hastaları ve ayak bağı olan eşyaları Apamea’ya gönderdi, Seleucus tarafından verilen klavuzlarla birlikte o gün Metropolis Ovasına doğru yüründü.

TLit.76 Antiokhos barış antlaşmasından kaçındıkça toprak kaybediyor

TITUS LIVIUS, *Ab urbe condita*.

38.8.7-10 ad ea consul respondit magis saepe quam vere umquam Aetolos pacem petere. imitentur Antiochum in petenda pace, quem in bellum traxissent; non paucis urbibus eum, de quarum libertate certatum sit, sed omni Asia cis Taurum montem, opimo regno, excessisse. Aetolos nisi inermes de pace agentes non auditorum se; arma illis prius equosque omnes tradendos esse, deinde mille talentum argenti populo Romano dandum, cuius summae dimidium praesens numeretur, si pacem habere vellent. ad ea adiecturum etiam in foedus esse ut eosdem quos populus Romanus amicos atque hostes habeant.

Bu söylenenlere karşılık olarak Consul, Aetol’lerin sıkça ve gerçekten barış yapmayı dile getirdiklerini fakat hiçbir vakit barış talebinde bulunmadıklarını söyledi. Barışı, savaşa sürüklemek suretiyle kabul edilebilir bir barışta Antiokhos’a benzer harekette bulunuyorlardı. Antiokhos, sadece özgürlükleri tartışma konusu olan bazı kentleri boşaltmak zorunda kalmadı aynı zamanda zengin krallığını da Taurus Dağı’na kadar terk etmek zorunda kaldı. Şayet Aetol’ler barış görüşmesi için kendisine silahsız gelmezlerse dinlemeyeceğini, eğer barışı arzuluyorlarsa ilk önce tüm silahlarını ve atlarını teslim etmelerini sonra Roma Halkı’na 1000 gümüş talenton vermelerini ki bu paranın yarısının şimdi verilmesi gerektiğini, bunların sonucunda bir antlaşmanın olabileceğini, Roma Halkı’nın nasıl dostları ve düşmanları varsa aynı şekilde onların da dostlarının ve düşmanlarının olduğunu (söyledi).”

TLit.77 Antlaşma maddeleri pirinç levhalar üzerine yazılmıştı

APPIANUS, *Syriaca*.

7.39-40 ταῦτα συγγραψάμενοί τε καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον ἐς δέλτους χαλκᾶς ἀναθέντες, οὗ καὶ τὰς ἄλλας συνθήκας ἀνατιθέασιν, ἔπεμπον ἀντίγραφα Μαλλίῳ Οὐούλσωνι τῷ διαδεδεγμένῳ τὴν Σκιπίωνος στρατηγίαν. ὁ δ' ὤμνυ τοῖς Ἀντιόχου πρέσβεσι περὶ Ἀπάμειαν τῆς Φρυγίας, καὶ ὁ Ἀντίοχος ἐπὶ τοῦτο πεμφθέντι Θέρμῳ χιλιάρχῳ. τοῦτο μὲν δὴ Ἀντιόχῳ μεγάλῳ τοῦ πρὸς Ῥωμαίους πολέμου τέλος ἦν. καὶ ἐδόκει μέχρι τοῦδε προελθεῖν μόνου διὰ χάριν τὴν ἐς τὸν παῖδα τὸν Σκιπίωνος Ἀντιόχῳ γενομένην:

Antlaşma maddeleri pirinç levhalar üzerine yazıldı ve bu tür antlaşmaların gösterildiği Capitolum'a konuldu, bir kopyası da Scipio'nun seferinin ardılı Manlius Vulso'ya gönderildi. Phrygia Apameia'sında bu, Antiokhos'un elçilerine yemin ettirildi, Antiokhos da aynısını gönderilen khiliarkhos Thermus'a yaptırdı. Bu, Büyük Antiokhos'un Romalılara karşı yapmış olduğu savaşın sonuydu. Bazıları Antiokhos'un Scipio'nun oğluna karşı olan bir lütuftan dolayı buraya kadar genişletildiğini düşündü.

TLit.78 Kral Antiokhos Romalılarla Apameia'da Barış Antlaşması yapıyor

TITUS LIVIUS, *Ab urbe condita*.

38.37.8 principio deinde veris lustrato exercitu profectus die octavo Apameam venit. ibi triduum stativis habitis, tertiis rursus ab Apamea castris in Pamphyliam, quo pecuniam frumentumque regios convehere iusserat, pervenit. 9 duo milia et quingenta talenta argenti accepta Apameam deportantur; frumentum exercitui dividitur. inde ad Pergam ducit, quae una in iis locis regio tenebatur praesidio. 10 appropinquanti praefectus praesidii obvius fuit, triginta dierum tempus petens ut regem Antiochum de urbe tradenda consuleret. 11 dato tempore ad eam diem praesidio decessum est. a Perga L. Manlio fratre cum quattuor milibus militum Oroanda ad reliquum pecuniae ex eo quod pepigerant exigendum misso, ipse, quia Eumenem regem et decem legatos ab Roma Ephesum audierat venisse, iussis sequi Antiochi legatis Apameam exercitum reduxit.

38.38.1 ibi ex decem legatorum sententia foedus in haec verba fere cum Antiocho conscriptum est: 2 “amicitia regi Antiocho cum populo Romano his legibus et condicionibus esto: ne quem exercitum, qui cum populo Romano sociisve bellum gesturus erit, rex per fines regni sui eorumve qui sub ditione eius erunt transire sinito, neu commeatu neu qua alia ope iuvato; 3 idem Romani sociique Antiocho et iis qui sub imperio eius erunt praestent. belli gerendi ius Antiocho ne esto cum illis qui insulas colunt neve in Europam transeundi. 4 excedito urbibus agris vicis castellis cis Taurum montem usque ad Halyn amnem, et a valle

Tauri usque ad iuga qua in Lycaoniam vergit. 5 ne qua praeter arma efferto ex iis oppidis agris castellisque quibus excedat; si qua extulit quo quaeque oportebit recte restituito. 6 ne militem neu quem alium ex regno Eumenis recipito. si qui earum urbium cives quae regno abscedunt cum rege Antiocho intraque fines regni eius sunt, Apameam omnes ante diem certam redeunto; 7 qui ex regno Antiochi apud Romanos sociosque sunt, iis ius abeundi manendique esto; servos seu fugitivos seu bello captos, seu quis liber captus aut transfuga erit, reddito Romanis sociisque. 8 elephantos tradito omnes neque alios parato. tradito et naves longas armamentaue earum, neu plures quam decem naves tectas neve plures quam ... naves actuarias, nulla quarum plus quam triginta remis agatur, habeto, neve monerem belli causa quod ipse illaturus erit. 9 ne navigato citra Calycadnum neu Sarpedonium promunturia, extra quam si qua navis pecuniam in stipendium aut legatos aut obsides portabit. 10 milites mercede conducendi ex iis gentibus quae sub ditione populi Romani sunt Antiocho regi ius ne esto, ne voluntarios quidem recipiendi. 11 Rhodiorum sociorumve quae aedes aedificiaque intra fines regni Antiochi sunt, quo iure ante bellum fuerunt, eo Rhodiorum sociorumve sunt; 12 si quae pecuniae debentur, earum exactio esto; si quid ablatum est, id conquirendi cognoscendi repetendique item ius esto. si quas urbes quas tradi oportet ii tenent, quibus Antiochus dedit, et ex iis praesidia deducito, utique recte tradantur, curato. 13 argenti probi talenta Attica duodecim milia dato intra duodecim annos pensionibus aequis - talentum ne minus pondo octoginta Romanis ponderibus pendat - et tritici quingenta quadraginta milia modium. 14 Eumeni regi talenta trecenta quinquaginta intra quinquennium dato, et pro frumento quod aestimatione fit talenta centum viginti septem. 15 obsides Romanis viginti dato et triennio mutato, ne minores octonum denum annorum neu maiores quinum quadragenum. 16 si qui sociorum populi Romani ultro bellum inferent Antiocho, vim vi arcendi ius esto, dum ne quam urbem aut belli iure teneat aut in amicitiam accipiat. 17 controversias inter se iure ac iudicio disceptanto, aut, si utrisque placebit, bello.” 18 de Hannibale Poeno et Aetolo Thoante et Mnasilocho Acarnane et Chalcidensibus Ebulida et Philone dedendis in hoc quoque foedere adscriptum est et ut, si quid postea addi demi mutarive placuisset, ut id salvo foedere fieret. 38.39.1 consul in hoc foedus iuravit; ab rege qui exigerent iusiurandum, profecti Q. Minucius Thermus et L. Manlius, qui tum forte ab Oroandis rediit. 2 et Q. Fabio Labeoni qui classi praeerat scripsit, ut Patara extemplo proficisceretur, quaeque ibi naves regiae essent concideret cremaretque.

38.37.8 (Gn. Manlius) Buradan bahar başlangıcında ordusuyla birlikte ilerleyip sekiz günde Apamea'ya vardı. Orada üç gün kaldı. Apamea'daki ordugâhtan hareket edip, kralın tebasına para ve hububat getirmeleri hususunda emir verdiği için yeniden Pamfilya'ya döndü. 9 İki bin

beş yüz gümüş talent kabul edilip Apamea'ya nakledildi. Hububat ise orduya dağıtıldı. Buradan Perge'ye hareket etti, bu kent o mintikalarda tek bir kraliyet ordugâhıyla muhafaza ediliyordu. 10 Consul yaklaştığı sırada ordugâhın komutanı onu karşılayıp, kenti teslim etmesi hususunda Kral Antiokhos'a danışmak için kendisine 30 gün süre tanınmasını istedi. 11 Kendisine verilen süre bitiminde ordugâh boşaltıldı. Kardeşi L. Manlius ile birlikte dört bin askeri Perge'den paranın geri kalanını almak için gönderdi. Bizzat kendisi de, Kral Eumenes ve Roma'dan on elçinin Ephesus'a geldiğini işitmiş olduğundan Antiokhos'un elçilerine kendisini izlemesini emredip yeniden ordusunu Apamea'ya götürdü.

38.38.1 Orada on elçinin kararına uygun olarak Antiokhos'la aşağı yukarı şu ifadelerle antlaşma kaleme alındı. 2 "Dostluk, Kral Antiokhos ile Roma Halkı arasında şu hükümler ve şartlar altında olacak. Kral, Roma Halkı'yla ya da müttefikleriyle savaş yapacak bir orduya sahip olamaz, Kral, bu ordunun kendi ülkesinin ya da egemenliği altında bulunan yerlerin topraklarından geçmesine müsaade etmeyecek veya nakil yoluyla veyahutta herhangi bir suretle (bu orduya) yardım etmeyecek. 3 Aynı şekilde Romalılar ve müttefikleri, Antiokhos'a ve onun egemenliği altında bulunan yerlere bunu sağlasın. Antiokhos, ne adalarda oturanlarla ne de Avrupa'ya geçip savaş yapmayacak. 4 O, Taurus dağından Halys nehrine kadar olan yerlerdeki kentleri, arazileri, köyleri, kaleleri ve Taurus vadisinden Lycaonia'ya meyleden dağın doruklarına kadar olan yerleri terk edecek. 5 Antiokhos, bu kentlerden, arazilerden ve müstahkemli yerlerden silah hariç hiçbir şeyi beraberinde götüremez. Şayet bir şey götürürse tamamını eski yerinde iade etmesi gerekecek. 6 Eumenes'in krallığından bir askeri ya da başka birisini kabul etmeyecek. Eğer Kral Antiokhos ve onun hükümranlığının sınırları içinde kalan kentlerin vatandaşları krallıktan ayrılırlarsa, belirlenen günden önce Apamea'ya dönecekler. 7 Antiokhos'un krallığından olup ta Romalıların ve müttefiklerinin yanında olan vatandaşların da gitme ya da kalma hakkı olacak. Köleleri ya da kaçanları ya da savaş esnasında esir düşenleri ya da esir düşen özgür vatandaşları veyahutta firar edenleri Romalılara ve müttefiklerine geri verecek. 8 Fillerin hepsini teslim edecek ve başka fil edinmeyecek. Savaş gemilerini ve bu gemilere ait donanımları teslim edecek, 10'dan daha fazla muhafaza edilen gemisi veyahutta hızlı gemisi olmayacak. 30'dan daha fazla kürekli gemiye ve başlamak istediği bir savaşta kullanmak için daha küçük kürekli gemiye sahip olmayacak. 9 (Antiokhos) ne Calycadnus ve ne de Sarpedonius burunlarından bu tarafa gemiyle açılmaz. Çünkü bir gemi, bir seferberlik için para ya da komutanlar ya da rehineler taşıyabilir. 10 Roma Halkı'nın hâkimiyeti altında bulunan kentlerden toplanan askerlerden, Kral Antiokhos'un bir ücret talep etmesine ve her nasıl olursa olsun özgür iradesiyle hareket eden bu vatandaşların Antiokhos tarafından (asker olarak) kabul edilmelerine Kral Antiokhos'un hakkı yoktur. 11 Rhodosluların ve müttefiklerinin Antiokhos'un hükümranlığının sınırları içinde kalan evleri

ve yapıları üzerindeki hakları, savaş öncesi nasılsa (şimdi de) Rhodosluların ve müttefiklerinin oradaki hakları aynı şekilde olacak. 12 Şayet herhangi bir parasal borçlanma olursa, bu borçlar tahsil edilecek. Eğer herhangi bir şey gasp edildiyse, bu şeyin araştırılması, teşhis edilmesi ve karşılığının ödenmesi için de bir hak olacak. Antiokhos'un kentin ahalisine verdiği ve bu ahalinin de elinde tuttuğu devredilmesi zorunlu olan kentlerin, Antiokhos usule uygun bir biçimde teslim edilmesini sağlayacak ve bu kentlerden ordugâhlarını çıkartacak. 13 Antiokhos, 12.000 Attika iyi gümüş talantı, 12 yıl içinde eşit taksitle ödeyecek – Talentum, Roma ağırlığıyla 80 Libre'den daha az olamaz – ve 540.000 modius buğday verecek. 14 (Antiokhos), Kral Eumenes'e 5 yıl içinde 350 talentum verecek ve hububat yerine değerine karşılık gelen 127 talentum verecek. 15 Romalılara 20 rehine verecek ve onları 3 yılda bir değiştirecek, rehinelere ne 18 yaşından küçük ne de 45 yaşından büyük olacak. 16 Eğer Roma Halkı'nın müttefiklerinden herhangi birileri kendiliğinden Antiokhos'a savaş açacak olursa, Antiokhos'un güç kullanmak suretiyle uzak tutmaya hakkı olacak. 17 Aralarındaki anlaşmazlıkları adilane bir yolla veya mahkeme yoluyla giderecekler aksi durumunda ise şayet her ikisine de doğru görünüyorsa savaş yoluyla." 18 Karthacalı Hannibal, Aetolialı Thoas, Akarnanalı Mnasilokhos ve Chalcisli Eubolidas ile Philon'un teslim edilmesiyle ilgili olarak ta burada antlaşmaya bir ilave yapıldı ve şayet sonradan (bir maddenin) eklenilmesi, çıkarılması, değiştirilmesi kararlaştırılırsa bu, antlaşmayı ihlal etmeyecek şekilde olmalı. 38.39.1 Consul, bu antlaşmaya yemin etti. Q. Minucius Thermus ile tam da o sıralarda şans eseri Oroanda'dan geri dönmekte olan L. Manlius, Kral'dan (bu antlaşmaya) yemin etmesini istediler. 2 Consul, donanma komutanı Q. Fabius Labeo'ya derhal Patara'ya gidilmesini ve orada bulunan Kral'a ait her bir geminin parçalanmasını ve yakılmasını yazdı.

TLit.79 Romalılar Asia'yı, Eumenes'in krallığına bıraksa da Apameia bağımsız bir kent olarak kalıyor

STRABON, *Geographika*.

12.8.13-14. ἐν ἣ ἔστιν ἡ τε παρῳρειος λεγομένη Φρυγία καὶ ἡ πρὸς Πισιδίᾳ καὶ τὰ περὶ Ἀμόριον καὶ Εὐμένειαν καὶ Σύνναδα, εἶτα Ἀπάμεια ἢ Κιβωτὸς λεγομένη καὶ Λαοδίκεια, αἵπερ εἰσὶ μέγιστα τῶν κατὰ τὴν Φρυγίαν πόλεων. ... Ῥωμαῖοι δ' ἠλευθέρωσαν τῶν βασιλέων, ἠνίκα τὴν ἄλλην Ἀσίαν Εὐμένει παρῳδοσαν...

Amorion çevresi, Eumeneia, Synnada sonra Phrygia'nın en büyük kentleri olan ve Kibotos olarak adlandırılan Apameia ve Laodikeia kentleri buradadır. ... Romalılar, Asia kısmını Eumenes'in egemenliğine verdiği zaman bu kentlere bağımsızlıklarını verdiler. ...

TLit.80 Mithridates zamanında Apameia'da deprem oluyor

ATHENAIOS, *Deipnosophistae*.

8.6. Νικόλαος δ' ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῇ τετάρτῃ πρὸς ταῖς ἑκατὸν τῶν ἱστοριῶν περὶ Ἀπάμειαν, φησί, τὴν Φρυγιακὴν κατὰ τὰ Μιθριδατικὰ σεισμῶν γενομένων ἀνεφάνησαν περὶ τὴν χώραν αὐτῶν λίμναι τε [αἰ] πρότερον οὐκ οὔσαι καὶ ποταμοὶ καὶ ἄλλαι πηγαὶ ὑπὸ τῆς κινήσεως ἀνοιχθεῖσαι, πολλαὶ δὲ καὶ ἠφανίσθησαν, τοσοῦτόν τε ἄλλο ἀνέβλυσεν αὐτῶν ἐν τῇ γῆ πικρὸν τε καὶ γλαυκὸν ὕδωρ, πλεῖστον ὅσον ἀπεχούσης τῶν τόπων τῆς θαλάσσης, ὥστε ὄστρέων πλησθῆναι τὸν πλησίον τόπον ἅπαντα καὶ ἰχθύων τῶν τε ἄλλων ὅσα τρέφει ἡ θάλασσα.

Damaskos 'lu Nikolaos, tarih kitabının dördüncü bölümünün yüzüncü kısmında Apameia'dan bahseder. Phrygia'daki Apameia çevresinde, Mithridates savaşları sırasında meydana gelen depremlerle bölgede daha önce olmayan göller, nehirler ve kaynaklar ortaya çıktı. Bu arada bunların birçoğu da kayboldu. Ayrıca bu bölgede ortaya çıkan suyun kokusu kekremsiydi rengi de açık mavi-gri görünümündeydi. O kadar çok su birikmişti ki bölge denizden çok uzak olmasına rağmen burası balık ve diğer deniz canlılarıyla dolup taşıtı.

STRABON, *Geographika*.

12.8.18 πρὸ τῆς Μιθριδάτου στρατείας ἐσεισθη πολλακίς, καὶ ἔδωκεν ἐπελθῶν ὁ βασιλεὺς ἑκατὸν τάλαντα εἰς ἐπανόρθωσιν, ὁρῶν ἀνατετραμμένην τὴν πόλιν. λέγεται δὲ καὶ ἐπ' Ἀλεξάνδρου παραπλήσια συμβῆναι· διόπερ εἰκὸς ἐστὶ καὶ τὸν Ποσειδῶ τιμᾶσθαι παρ' αὐτοῖς καίπερ μεσογαίοις οὔσι,

Mithridates'in seferinden önce de kent, birçok kez depremlerle sarsılmıştı. Kral kente gelip kentin yerle bir olduğunu görünce, yeniden imar edilmesi için yüz talanton vermiştir. Benzer durumun Aleksandros zamanında da meydana geldiği söylenir. Kelainai her ne kadar iç kısımda bulunuyorsa da, Poseidon'a kent ahalisinin tapınım göstermesi bundan dolayıdır.

TLit.81 Apameia, Kibotos olarak da biliniyor

STRABON, *Geographika*.

12.8.13 ἐν ἣ ἔστιν ἢ τε παρῶρειος λεγομένη Φρυγία καὶ ἡ πρὸς Πισιδίᾳ καὶ τὰ περὶ Ἀμόριον καὶ Εὐμένειαν καὶ Σύνναδα, εἶτα Ἀπάμεια ἢ Κιβωτὸς λεγομένη καί...

Burada Pisidia boyunca uzanan, Phrygia Paroreia olarak adlandırılan bir bölge vardır. Amorion çevresi, Eumeneia, Synnada sonra Phrygia'nın en büyük kentleri olan ve Kibotos olarak adlandırılan Apameia ve...

GAIUS PLINIUS SECUNDUS, *Naturalis Historia*.

5.106 tertius Apameam vadit, ante appellatam Celaenas, deinde Ciboton.

Üçüncü mahkeme daha önce Celaenae, sonra Cibotos olarak adlandırılan Apamea'ya gider.

TLit.82 Apameia, Küçükasya'nın ikinci büyük ticaret merkezidir

STRABON, *Geographika*.

12.8.15 Ἀπάμεια δ' ἐστὶν ἐμπόριον μέγα τῆς ἰδίως λεγομένης Ἀσίας, δευτερεῦον μετὰ τὴν Ἐφεσον· αὕτη γὰρ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος ὑποδοχεῖον κοινόν ἐστιν.

Apameia, Ephesos'tan sonra, Küçük Asia'nın ikinci büyük ticaret merkezidir. Zira bu kent hem İtalya'dan hem de Hellas'tan gelen ticari malların ortak ambarıdır.

TLit.83 Claudius zamanında Apameia'da deprem oluyor

TACITUS, *Annales*.

12.58 Tributumque Apamensibus terrae motu convolsis in quinqueennium remissum.

Yer sarsıntısı sebebiyle felakete maruz kalan Apameialılara beş yıl süresince vergi muafiyeti getirildi.

TLit.84 Apameia Asia Eyaleti'nin conventus merkezlerindedir

GAIUS PLINIUS SECUNDUS, *Naturalis Historia*.

5.105 Sed prius terga et mediterraneas iurisdictiones indicasse conveniat. una appellatur Cibyrtica; ipsum oppidum Phrygiae est. conveniunt eo XXV civitates, celeberrima urbe Laodicea. imposita est Lyco flumini, latera adluentibus Asopo et Capro, appellata primo Diospolis, dein Rhoas. reliqui in eo conventu, quos nominare non pigeat, Hydrelitae, Themisones, Hierapolitae. alter conventus a Synnade accepit nomen; conveniunt Lycaones, Appiani, Corpeni, Dorylaei, Midaei, Iulienses et reliqui ignobiles 106 populi XV. tertius Apameam vadit, ante appellatam Celaenas, deinde Ciboton... ex hoc conventu deceat nominare Metropolitae, Dionysopolitae, Euphorbenos, Acmonenses, Peltenos, Silbianos. reliqui ignobiles VIII.

Ama ilk önce arka tarafları ve iç kesimlerdeki mahkeme vilayetlerini bildirmek daha iyi olur. İlki Cibyrtica diye adlandırılır ki; bizzat bu kent Phrygia'ya aittir. Buraya yirmi beş kent ahalisi gelir. Bunların arasında Laodikeia en bilinen kenttir. Kent Lykos ırmağının yanındadır. Orada ki Asopos ve Karpos (dereleri) yan tarafları sular. İlk önce Diaspolis sonra Rhoas

olarak adlandırıldı. Bu mahkeme merkezindeki zikre değer halklar Hydrela, Themisonion ve Hierapolis'in ahalisidir. Diğer bir mahkeme vilayeti ismini Synnas'dan alır. Buraya Lykaonialılar, Appia, Eukarpeia, Dorylaion, Midaion, Iulia ve diğer ehemmiyetsiz [106] on beş kentin ahalileri gelir. Üçüncü mahkeme daha önce Celaenae, sonra Cibotos olarak adlandırılan Apamea'ya gider... Bu mahkeme merkezinden Metropolis, Dionysopolis, Euphorbion, Akmonieia, Peltai ve Sibia kentlerinin ahalisi zikre değerdir. Geriye kalan dokuz kent önemsizdir.

DIO CHRYSOSTOMOS

35.14. τῆς τε Φρυγίας προκάθησθε καὶ Λυδίας, ἔτι δὲ Καρίας, ἄλλα τε ἔθνη περιοικεῖ πολυανδρότατα, Καππάδοκές τε καὶ Πάμφυλοι καὶ Πισίδαι, καὶ τούτοις ἄπασιν ἀγορὰν ὑμεῖς καὶ ξύνοδον παρέχεσθε τὴν αὐτῶν πόλιν. καὶ τοῦτο μὲν πολλὰς τῶν ἀνωνύμων πόλεων, τοῦτο δὲ πολλὰς εὐδαίμονας κώμας ὑπηκόους ἔχετε. σημεῖον δὲ μέγιστον τῆς δυνάμεως ὑμῶν τὸ πλῆθος τῶν φόρων. ὡς γὰρ οἶμαι τῶν ὑποζυγίων κράτιστα δοκεῖ τὰ πλεῖστον ἔλκοντα, οὕτω καὶ τῶν πόλεων εἰκὸς 35.15 ἀρίστα εἶναι τὰς πλεῖστον ἀργύριον ὑποτελούσας. πρὸς δὲ τούτοις αἱ δίκαι παρ' ἔτος ἄγονται παρ' ὑμῖν καὶ ξυνάγεται πλῆθος ἀνθρώπων ἀπειρον δικαζομένων, δικαζόντων, ῥητόρων, ἡγεμόνων, ὑπηρετῶν, οἰκετῶν, μαστροπῶν, ὀρεοκόμων, καπήλων, ἐταιρῶν τε καὶ βαναύσων·

Sizler, Phrygia, Lydia ve de Karia'nın hatta çevrenizde bulunan Kappadokia, Pamphylia ve de Pisidia halklarının önde gelenlerisiniz. Sizler, kentinizi bu halklar için bir toplanma ve pazar yerine dönüştürdünüz. Bir taraftan adı bilinmeyen kentlere diğer taraftan size bağlı köylere sahipsiniz. Verginizin miktarı gücünüzün en büyük kanıtıdır. Bağımlı olan kentlerin arasında en güçlü ve en büyüğü olduğunuzu öyle ki bu kentlerin içinden en fazla parayı ödediğinizi görüyorum. Ayrıca her yıl sizde mahkemeler düzenleniyor ve burada sayısız insan toplanıyor, davalılar, davacılar, hatipler, yönetici memurlar, köleler, hizmetçiler, kadın satıcıları, katırcılar, seyyar satıcılar, fahişeler ve de zanaatkârlar.

3.2 Epigrafik Belgeler

3.2.1 İmparator Yazıtları

TEp.1 Augustus onuruna Asia Eyaleti'nde yeni bir takvim düzenleniyor

7.
No 13. At Deenare.

ΕΣΤΙΝΗΤΟΥΘΕΙΟΤΑΤΟΥΚΑΙΣΑΡΟΣΓΕΝΕΘΛΙΟΣ...
ΠΑΝΤΩΝΑΡΧΗΙΣΗΝΔΙΚΑΙΩΣΑΝΑΙΥΓ...
ΜΗΤΗΙΦΥΣΕΙΤΩΙΤΕΧΡΗΣΙΜΩΙΕΙΓΕΟΥΔΕ...
ΠΤΟΝΚΑΙΕΙΣΑΤΥΧΕΣΜΕΤΑΒΕΒΗΚΟΣΣΧ...
ΕΤΕΡΑΝΤΕΕΔΩΚΕΝΠΑΝΤΙΤΩΙΚΟΣΜΩΙΟ...
ΞΑΜΕΝΩΦΘΟΡΑΝΕΙΜΗΤΟΚΟΙΝΟΝΠΑΝΤ...
ΤΕΝΝΗΘΗΚΑΙΣΑΡΔΙΟΑΝΤΙΣΔΙΚΑΙΩΣΥΠΟ...
ΑΡΧΗΝΤΟΥΒΙΟΥΚΑΙΤΗΣΖΩΗΣΓΕΓΟΝΕΝ...
ΚΑΙΟΡΟΣΤΟΥΜΕΤΑΛΕΣΘΑΙΟΤΙΓΕΤΕΝΝ...
ΜΙΑΣΑΝΑΠΟΗΜΕΡΑΣΕΙΣΤΕΤΟΚΟΙΝΟΝΚΑΙΕ...
ΤΟΣΟΦΕΛΟΣΕΥΤΥΧΕΣΤΕΡΑΣΛΑΒΟΙΑΦΟΡ...
ΤΕΝΟΜΕΝΗΣΕΥΤΥΧΟΥΣΣΧΕΔΟΝΤΕΣΥΝΒΑ...
ΕΝΑΣΙΑΙΠΟΛΕΣΙΝΚΑΙΡΟΝΕΙΝΑΙΤΗΣΕΙΣΤΗΝ

Inscr. K. Madaly, Lithog. 316. Strand

Arundell 1828

Col. I b. Beyaz mermer bir blok üzerine kazınmış yazıtın buluntu yeri ve şu anda nerede olduğu bilinmemektedir.

Ölçüleri : yükseklik: 0.68 m.; genişlik: 0.78 m.; harf yüksekliği: 1.5 cm. İlk satır, blok taşın 2.1 cm. aşağısından başlıyor.

Edisyon : Arundell 1828, nr. 13; CIG III, nr. 3957 (b); BCH 17, 1893, s. 315, nr. 9; AM XXV, 1900, s. 150; OGIS 458. (str. 4-14); MAMA 6, s. 66, nr. 175.

Col. I a

Col. I b

	[- - - 11-14 harf - - -]	ἔστιν ἡ τοῦ Θειοτάτου Καίσαρος γενέθλιος
	[ήμέρα, ἦν τῆι τῶν]	πάντων ἀρχῆι ἴσην δικαίως ἂν εἶναι ὑπ-
	[ολάβοιμεν καὶ εἰ]	μῆ τῆι φύσει τῶι γε χρησίμωι, εἴ γε οὐδὲ-
	[ν οὐχὶ διαπεῖ-]	πτον καὶ εἰς ἀτυχῆς μεταβεβηκὸς σχ-
5	[ἦμα ἀνώρθωσεν]	ἑτέραν τε ἔδωκεν παντὶ τῶι κόσμωι ὀ-
	[ψιν, ἦδιστα ἂν δε-]	ξαμένω φθοράν, εἰ μὴ τὸ κοινὸν πάντ-
	[ων εὐτύχημα ἔπε-]	γεννήθη Καῖσαρ· δι' ὃ ἂν τις δικαίως ὑπο-
	[αλάβοι τοῦτο ἀτῶι]	ἀρχὴν τοῦ βίου καὶ τῆς ζωῆς γεγονέν-
	[ι ὃ ἔστιν πέρας]	καὶ ὄρος τοῦ μεταμέλεσθαι ὅτι γεγένν-
10	[ηται. καὶ ἐπεὶ οὐδε-]	μῖας ἂν ἀπὸ ἡμέρας εἰς τε τὸ κοινὸν καὶ ε-
	[ἰς τὸ ἴδιον ἕκασ-	τος ὄφελος εὐτυχεστέρας λάβοι ἀφορ-
	[μὰς ἢ τῆς πᾶσιν]	γενομένης εὐτυχοῦς, σχεδόν τε συνβαί-

[νει τὸν αὐτὸν ταῖς]	ἐν Ἀσίαι πόλεσιν καιρὸν εἶναι τῆς εἰς τὴν
----------------------	---

Col. II b.

Yazıtın buluntu yeri, ölçüleri ve şimdiki durumu bilinmemektedir. Col. I. i takip eden Col. II, Priene yazıtının 15-25 satır aralığını kapsar

Edisyon : CIG III 3957,c; BCH 17, 1893, s. 315, nr. 9 (B); OGIS 458; Sherk 1969, 65 A (15-25);

	Col. II a	Col. II b
15	[ἀρχὴν εἰσόδου, [ούλησιν οὕτως τῆς τάξεως] [γένοιτο τῆς εἰς τὸν Σεβασ] [μέν ἐστὶν τοῖς τοσοῦτοις] [σον εὐχαριστεῖν, εἰ μὴ πα] [ον τινὰ τῆς ἀμείψεως, ἦ]	δηλονότι κατὰ τινα θῆαν β- προτετυπωμένης, ἵνα ἀφορμῇ τὸν τιμῆς, καὶ ἐπεὶ δύσκολον αὐτοῦ εὐεργετήμασιν κατ' ἴ- ρ' ἕκαστα ἐπινοήσαιμεν τρόπ- δε[ιον δ' ἄ]ν ἄνθρωποι τὴν κο- ον ἀ[γά]γο<ιε>ν ἐὰν προσγένη-
20	[ται αὐτοῖς καὶ ἰδία τις διὰ τὴν] [ν τῶν πολειτηῶν εἶναι μί] [νίαν τὴν τοῦ θηοτάτου Καί] [ας εἰς τὴν ἀρχὴν ἐνβαίνειν,]	ἀρχὴν <ἦ>δονή, δοκεῖ μοι πασῶ- αν καὶ τὴν αὐτὴν νέαν νομη- σαρος γενέθλιον, ἐκείνη τε πάντ- ἦτις ἐστὶν πρὸ ἐννέα καλανδῶν
25	[Ὀκτωβρίων, ὅπως καὶ περισσό] [ἔξωθεν τινα θρησκίαν καὶ]	τερον τειμηθῆι προσλαβομένη μᾶλλον πᾶσιν γένηται γνώριμ<ο>ς,

Col. III b.

Yazıtın buluntu yeri, ölçüleri ve şimdiki akıbeti bilinmiyor.

Edisyon : CIG 3957, Col. I. a.; Sherk 1969, s. 330, 65 A.

Col. III a

Col. III b

[ἦν οἶομαι καὶ πλείστην εὐχρηστίαν τῇ ἐπαρχίᾳ παρέξεσθαι. ψή]φισ[μ]α δὲ
---

vac.

30 ἔδοξεν τοῖς ἐπὶ τῆς Ἀσίας Ἑλλησιν, γνώμη τοῦ ἀρχ[ιερέως]
 Ἀπολλωνίου τοῦ Μηνοφίλου Αἰζεανίτου· νν ἐπε[ιδὴ ἡ θείως]
 διατάξασα τὸν βίον ἡμῶν πρόνοια σπουδῆν εἰσεν[ενκαμέ]-
 νη καὶ φιλοτιμίαν τὸ τεληότατον τῶι βίωι διεκόσμη[σεν]
 ἐνεγκαμένη τὸν Σεβαστόν, ὄν εἰς εὐεργεσίαν ἀνθρώ[πων]

35 ἐπλήρωσεν ἀ[ρετῆ]ς ΠΕΡΙ[— — — — — με]θ' ἡμᾶς Α[— —]
 ΟΝΔΟΩΑ[— — — — —]ΝΙΑ[— — — — — — — — — — — — — — —]

Col.V.

Buluntu yeri belirsiz olan yazıt şu anda Suçıkan'da durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.68 m.; genişlik: 0.505 m.; derinlik: 0.38 m.; harf yüksekliği: 1.5 cm.; satır aralığı: 3 cm.

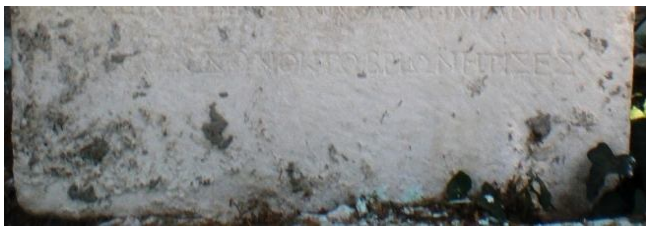
Edisyon : SEG 15, 815; Sherk 1969 65, D 40-51; MAMA 6, s. 145, nr. 95.

Col. V b

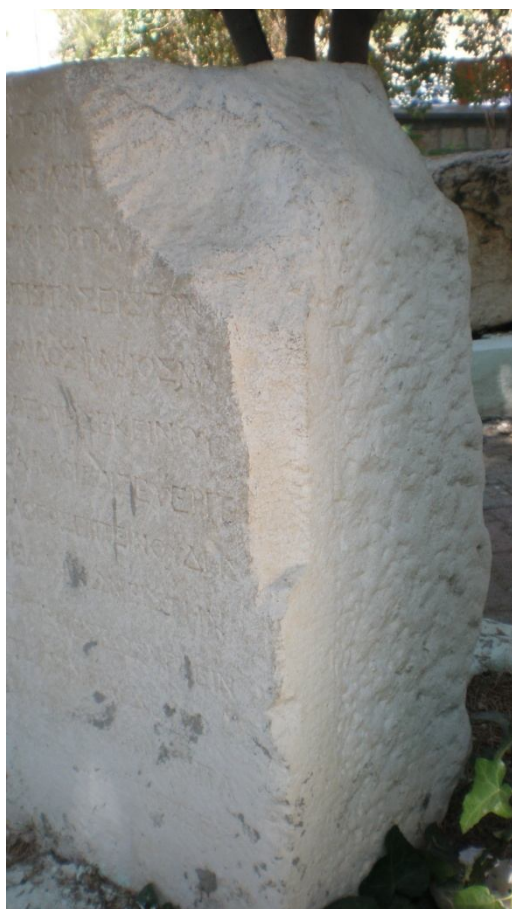
Col. V b (sağ yan tarafı)

Col. V b (alt boşluk 13 cm.)

Col. V b (üst sol zivana izi)

Col. V b (sağ taraf)

Col. V b (sol taraf)

Col. V a

Col. V b

40	[εὐαγγελίων ἢ γενέθλιος ἡμ] [μένης ἐν Σμύρνη ἐπὶ ἀνθρ] [γραμμοτεύοντος Παπίωνο] [θεὸν καθευρόντι τειμὰς εἶ]	ἤρξεν δὲ τῶι κόσμωι τῶν δι' αὐτὸν ἔρα τοῦ θεοῦ, τῆς δὲ Ἀσίας ἐψηφισ- πάτου Λευκίου Οὐλκακίου Τύλλου, ς Διοσιερίτου, τῶι μεγίστας εἰς τὸν ναί στέφανον, Παῦλλος Φάβιος Μά
45	[ξιμος ὁ ἀνθύπατος τῆς ἐπ]	αρχίας εὐεργέτης ἀπὸ τῆς ἐκείνου

50	<p>[δεξιᾶς καὶ γνώμης ἀπεστ] αλμένος ξὺν τοῖς ἄλλοις οἷς εὐεργέ [τησεν τὴν ἐπαρχίαν ὧν εὐεργ] γεσιῶν τὰ μεγέθη λόγος εἰπεῖν οὐδεις [ἂν ἐφίκοιτο, καὶ τὸ μέχρι νῦν ἀ] γνοηθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν [τοῦ Σεβαστοῦ τειμὴν εὗρετο,] τὸ ἀπὸ τῆς ἐκείνου γενέσεως ἄρχειν τῷ βίῳ τὸν χρόνον· διὸ τύ] χη ἀγαθῆι καὶ ἐπὶ σωτηρίαι δεδό- χθαι τοῖς τῆς Ἀσίας Ἑλλησ] ιν ἄρχειν τὴν νέαν νομηνιαν πά- σαις ταῖς πόλεσιν τῇ πρὸ ἐν] νέα καλανδῶν Ὀκτωβρίων, ἥτις ἐσ-</p> <p style="text-align: center;">Vacat</p>
----	---

Col.VI.

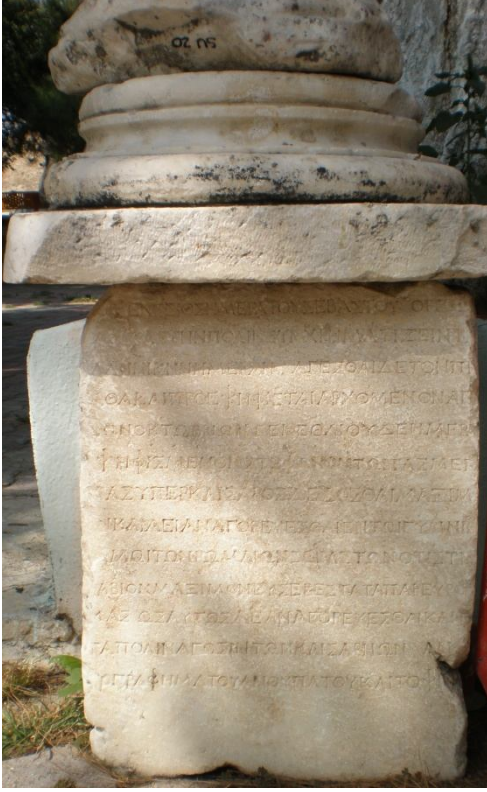
Yazıt mermer bir taş üzerine yazılmıştır.

Buluntu yeri belirsiz olan yazıt şu anda Suçıkan'da durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.68 m. ; genişlik: 0.525m.; derinlik: 0.36 m.; harf yüksekliği: 1.5 cm.

Edisyon : MDAI(A) 16.1891.282 (col. VII); Sherk 1969, 65 D 51-62; MAMA 6, s. 145, nr. 95.

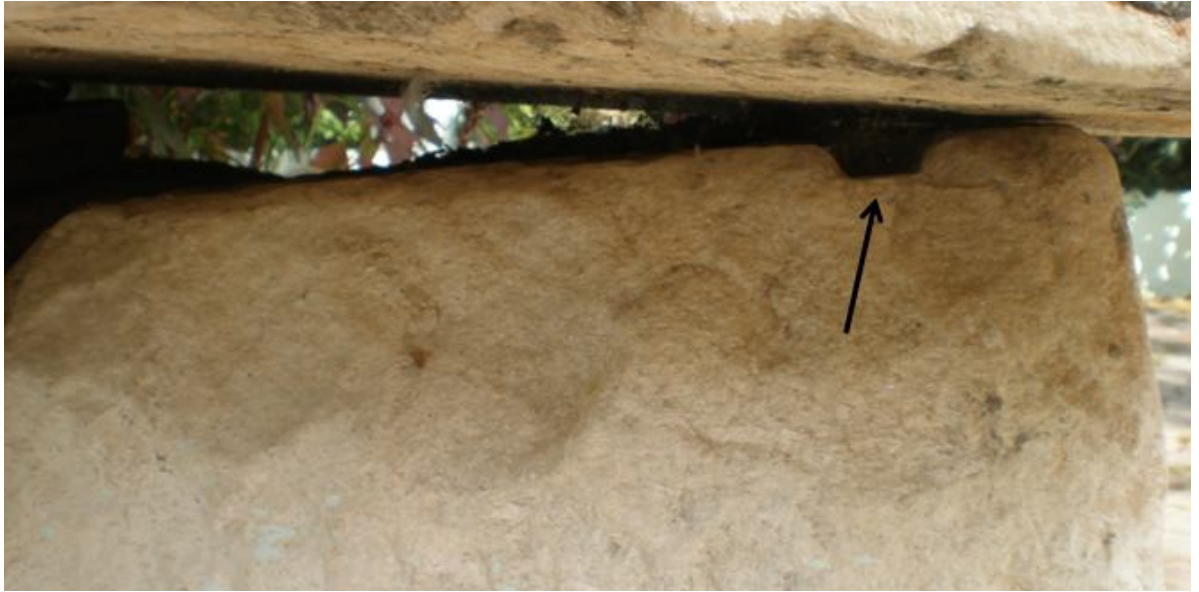
Literatur: Drew-Bear 1978, s. 25/6.

Col VI a

Col VI a (sol yan)

Col VI a (sağ yan üst zivana izi)

Col. VI a

Col. VI b

	[τι]ν γενέσιος ἡμέρα τοῦ Σεβαστοῦ· ὅπως	[δὲ ἀεὶ ἢ {τε} ἡμέρα στοιχῆ]
	καθ' ἐκάστην πόλιν συνχορηματίζειν τῆ	[Ῥωμαϊκῆ καὶ τὴν]
55	Ἑλληνικὴν ἡμέραν· ἀγεσθαι δὲ τὸν προ	[ῶτον μῆνα Καίσαρα],
	καθὰ καὶ προεψηφίσται ἀρχόμενον ἀπ	[ὸ πρό ἐννέα μὲν καλαν]-
	δῶν Ὀκτωβρίων γενεθλίου δὲ ἡμέρα	[ς Καίσαρος, τὸν δὲ]
	ἐψηφισμένον στέφανον τῶι τὰς μεγ	[ίστας εὐρόντι τει]-
	μάς ὑπὲρ Καίσαρος δεδόσθαι Μαξιμ	[ωι τῶι ἀνθυπάτῳ],
60	ὄν καὶ ἀεὶ ἀναγορεύεσθαι ἐν τῶι γυμνικ	[ῶ ἀγῶνι τῶι ἐν Περ]-
	γάμῳ τῶν Ῥωμαίων Σεβαστῶν ὅτι στε	[φανοῖ ἢ Ἀσία Παῦλον]
	Φάβιον Μάξιμον εὐσεβέστατα παρευρόν	[τα τὰς εἰς Καίσαρα τει]-
	μάς· ὡσαύτως δὲ ἀναγορεύεσθαι καὶ	[ἐν τοῖς ἀγομένοις κα]-
	τὰ πόλιν ἀγῶσιν τῶν Καισαρήων· ἀν	[αγραφήναι δὲ τὸ δελ]-
65	τογράφημα τοῦ ἀνθυπάτου καὶ τὸ ψή	[φισμα τῆς Ἀσίας ἐν]
Vacat		

Dinar'da İmparator Augustus (MÖ 27- MS 14) onuruna mermer bloklar üzerine yazılmış oldukça meşhur bir takvim yazıtının bazı fragmentleri bulunmuştur (TEp.1-2). Bu taş bloklardan iki tanesi günümüzde Suçikan'da durmaktadır (TEp.1. Col V b, Col VI a). Her iki taş bloğun ölçüleri, harf yükseklikleri ve satır aralıkları aynıdır. Yazıt, şimdiye kadar parçalar halinde Apameia'dan, Eumeneia'dan, Dorylaion'dan, Maionia'dan ve neredeyse eksiksiz olarak Priene'den ele geçmiştir⁸⁰⁷. Priene'den ele geçen Yunanca yazıt 84 satırdan oluşmaktadır. Bu yazıt diğer kentlerden fragment şeklinde ele geçen yazıtların tamamlanmasına da olanak vermiştir. Yazıt üç bölümden oluşmaktadır. 1-30 satır aralığı Asia Eyaleti'nin *proconsulü* Paulus Fabius Maximus'un mektubunu, 30-77 ve 78-84 satır aralığı da Asia'daki Hellen'lerin

⁸⁰⁷ Bu yazıt için bkz. Sherk 1969, 65, A-D

iki ayrı kararını konu alır. Ayrıca Apameia ve Dorylaion'da *proconsul*ün orijinal Latince mektubunun fragmentleri de bulunmuştur⁸⁰⁸. Asia'daki Hellenlerin *proconsul*'e ve imparatora, *proconsul*ün de imparatora yaranma icraatının güzel bir örneğini gösteren bu yazıt MÖ 9 yılına tarihlenir⁸⁰⁹. Yazıt Augustus'un imparatorluğunda Asia Eyaleti'nin *proconsulü* olan Paulus Fabius Maximus'un, Augustus'un doğum gününü Asia Birliği kentlerinin de kabul etmesiyle takvimin başlangıç yılı olarak düzenlemesiyle ilgilidir⁸¹⁰.

Maximus'un resmi yazısı ve Asia Birliği'nin kararı özellikle her yıl düzenlenen mahkemelere ev sahipliği yapan kentlerde beyaz mermer bir stel üzerine yazılmıştı ve stel Augustus'un ve Tanrıça Roma'nın kutsal alanında durmaktaydı⁸¹¹.

Bu yeni takvim Roma'da kullanılan Iulien takvimiyle, Doğu'da kullanılan Makedon takviminin harmonize edilmiş halidir⁸¹². Doğu'da kullanılan takvimin başlangıcı güz ekinoksunda olduğundan yeni takvimin Augustus'un doğum günü olan Eylül'ün 23'ü olmasıyla da uyumludur. Roma takvimiyle eş zamanlı olan yeni takvimin ilk ayı *Dios* yerine *Caesar* olarak değiştirilmiş diğer ay isimleri ise hali hazırda kullanılan ay isimleriyle aynı kalmıştır. Priene'den ele geçen yazıtta göre yeni düzenlenen bu takvimde 28 gün olan *Dystros* ayı hariç, 7 ay 31, diğer 4 ay ise 30 gündür⁸¹³.

Arundell 19. yy.'ın başlarında Anadolu'nun kentlerine bir dizi seyahat düzenlemiştir. Bu seyahatinde Dinar'a da uğramış, günümüzde kayıp olan bu takvim yazıtına ait blok taşlardan Col.I b'de minuscul'ü verilen fragmentin kopyasını almıştı. Dinar'da bu levhaya ait iki beyaz mermer blok ise bugün Suçukan'da durmaktadır. Arundell'in kopyası Col. I b ve fotoğrafları Col V b ve Col VI a'da verilen yazıtlar anıt levhanın görünümü hakkında bir fikir sunmaktadır. Bu üç blok taşın yüksekliği eşit (0.68 m.) olmasına karşın genişlikleri farklı ölçüdedir (Col I b, 0.78 m.; Col V b, 0.505 m.; Col VI a, 0.525 m.). Her 3 blok taştaki harf yükseklikle-

⁸⁰⁸ Sherk 1969, 65, B.; Bkz. TEp.2.

⁸⁰⁹ Sherk 1969, s. 336.

⁸¹⁰ Magie 1950 I, s. 480-481, II, s. 1342, nr. 39.

⁸¹¹ Sherk 1969, nr. 65, D. ⁶²ἀναγραφῆναι δὲ τὸ δελτογράφημα τοῦ ἀνθυπάτου καὶ τὸ ψήφισμα τῆς ⁶³Ἀσίας ἐν στήλῃ λευκολίθω, ἣν καὶ τεθῆναι ἐν τῷ τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ ⁶⁴Σεβαστοῦ τεμένει. προνοῆσαι δὲ καὶ τοὺς καθ' ἔτος ἐκδίκους ὅπως ⁶⁵ἐν ταῖς ἀφηγουμέναις τῶν διοικήσεων πόλεσιν

⁸¹² Magie 1950 I, s. 480-481.

⁸¹³ Sherk RDGE 65, D. ⁶⁷ἀχθήσονται ⁶⁸οἱ μῆνες κατὰ τάδε. Καῖσαρ ἡμερῶν λα, Ἀπελλαῖος ἡμερῶν λ, ⁶⁹Ἀὐδναῖος ἡμερῶν λα, Περίτιος ἡμερῶν λα, Δύστρος κη, Ξανδικός λα, ⁷⁰Ἀρτεμισιῶν ἡμερῶν λ, Δαίσιος λα, Πάνημος λ, Λῶος λα, Γορπιαῖος λα, ⁷¹Υπερβερεταῖος λ.

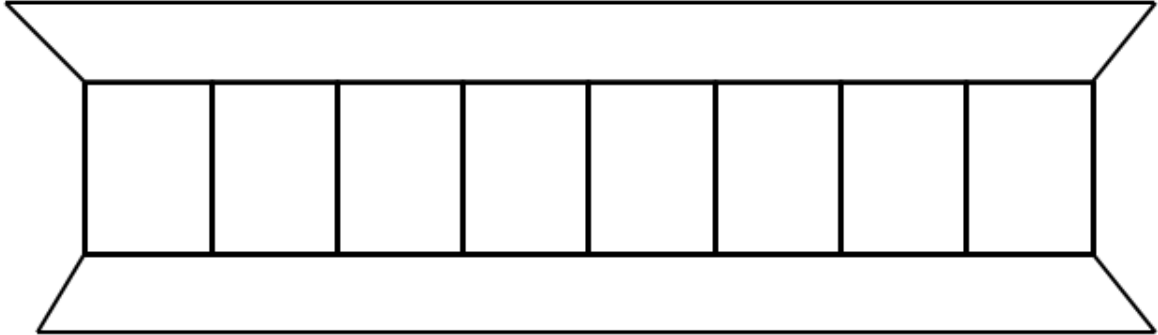
ri (1.5 cm.) eşittir. Satır aralıkları ise Col V a, Col. VI b'de 3 cm. olasılıkla Col. I b'de aynı ölçüye sahipti. Her 3 mermer blok üzerindeki yazıtların satır sayısı eşit yani 13'tür.

Dinar'da ele geçen takvim yazıtına ait fragmentler Priene'deki aynı metne sahip yazıt aracılığıyla tamamlanabilmiştir. Fakat bu tamamlamalar hatasız olmasına karşın Apameia'daki anıt levhaya ait blokların nasıl bir dizgeye sahip oldukları konusu herhangi bir şekilde açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu nedenle tamamlamalar ya kısmen hatalı ya da Col VI a'da olduğu gibi tamamlanmadan bırakılmıştır.

Bu çalışmada yukarıda blok taşlara ve yazıtlara ait verilen ölçüleri hesaba katılarak yazıtın yeniden tamamlaması ve düzenlemesi yapılmıştır. Özellikle Col. V b'deki yazıt taş üzerinde sola dayalı olarak buna karşılık sağda ise boşluklar bırakılarak bitirilmiştir. Bu durumda bu satırı tamamlayan blok taş, bu yazıtın sol yanında duruyor olmalıydı. Col. V b üzerinde, solda duran taş blokla kenetlemeyi sağlayacak dübel delik izi de bu durumu onaylar. Böylece anıt levhanın yan yana duran iki taş blok üzerine dizilen parça blok taşlardan meydana geldiği sonucu çıkar. Col. VI a fragmenti Col. V b'nin devamıdır ve okuyucuya göre her iki bloğun sol tarafında yazıtı tamamlayan daha az bir genişliğe sahip blok taşlar vardı. Buna karşılık Col. I b'ye ait taş bloğun genişliği daha fazla olduğundan bu bloğun yanındaki taşın genişliği daha dar olmalıydı. Bu da bize gösteriyor ki anıt levhanın inşasında kullanılan mermer blokların yükseklikleri aynı buna karşılık genişlikleri farklıydı. Col. I b'de verilen yazıt Priene yazıtının 4-14 satır aralığını kapsar. 4 taş blok üzerinde toplamda 26 satırdan oluşan Col. V b-Col. VI a fragmentleri ise Priene yazıtının 40-62 satır aralığını kapsar. Dolayısıyla Apameia'da bulunan takvim yazıtının satır sayıları, 84 satırdan oluşan Priene yazıtının satırlarıyla karşılaştırıldığında Apameia'daki anıt levha, beyaz mermer üzerine yazılmış yaklaşık 16 taş bloktan meydana gelmiş olmalıydı. Bu tespitten hareketle mademki yazıt yan yana duran iki taş bloktan oluşuyor o halde 8 taş blok iki sıralı olarak üst üste duruyor olmalıydı. Fakat böyle bir görüntü karşımıza bazı zorlukları çıkarır. Her taş bloğun yüksekliği 0.68 m.dir. Bu durumda üst üste duran 8 taş bloğun yüksekliği 5.44 m.'ye ulaşır ki bu da 1.5 cm. harf yüksekliğine sahip yazıtın okunmasında güçlük çıkarır. Levha ikişerli grup oluşturmak suretiyle yan yana duran dört taş bloğun üst üste 4 sıra oluşturmasından meydana geliyor olabilir. Böyle bir durumda 2.72 m. yüksekliğe sahip levhanın iki sütun yüzü (A-B) olmalıydı. Ancak her iki önermede de önemli bir ayrıntı sorun çıkartmaktadır. Levha B yüzünün en üst sırasında bulunması beklenen Col. VI a yazıtı ile Levha A'nın en alt sırasında bulunması beklenen Col. V b ya da diğer bir olasılıkla üst üste durması beklenen Col. V b ve Col. VI a'ya ait taş blokların her ikisinde de yazılı yüzeyin alt kısmında 13 cm.'lik bir boşluk vardır. Buna karşılık yazıt her iki taş blokta da taşın üst kısmının 2.1 cm. aşağısından başlamaktadır. Bu durumda taş blokların nasıl dizildikleri konusunda yeni bir önermeye ihtiyaç duyulmaktadır. Taş bloklar

olasılıkla yan yana iki blok taş, levhanın 1 sayfasını oluşturacak şekilde 8 sayfadan oluşmaktaydı. Bu levha Augustus ve Tanrıça Roma'nın kutsal alanında duvara dayalı olarak durmaktaydı. Çünkü taşların arka yüzleri kaba işçilikle bitirilmiştir.

Takvim Levhası'nın olası görünüşü

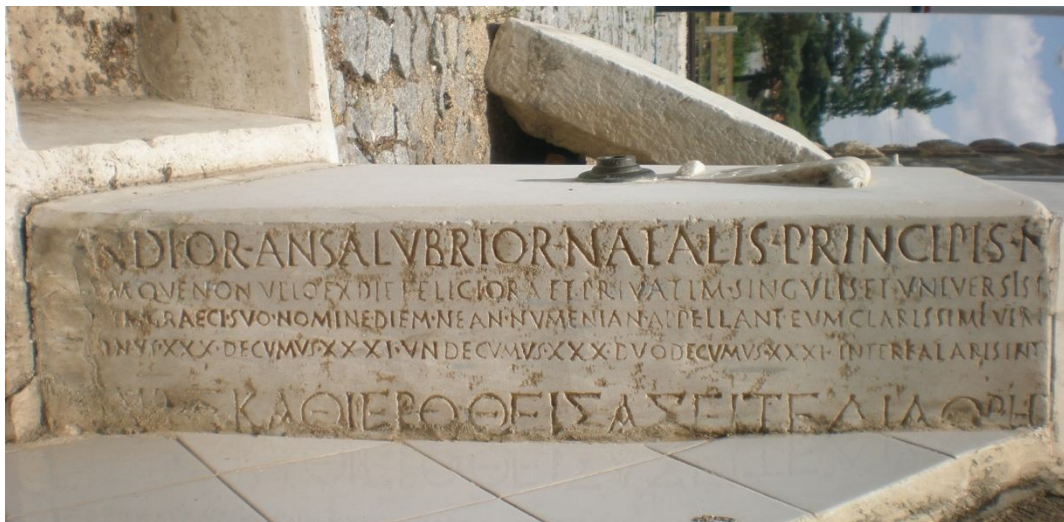
TEp.2 Asia valisi Paulus Fabius Maximus'un Latince mektubu

Yazıt düz mermer bir blok üzerine yazılmıştır.

Buluntu Yeri : Tren istasyonunda, artık kullanılmayan bir çeşmenin yapımında kullanılan taş hala burada durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.20 m. ; genişlik: 0.85 m. , ; derinlik: 0.68 m. ; harf yüksekliği: 1. satır 3 cm., 2-4. satır 2-2.5 cm. 5. satır 3.3 cm.

Edisyon : CIL III, 12240; MAMA 6, s. 65, nr. 174. Sherk 1969, s. 330, 65,B.

Proconcul Paulus Fabius Maximus'un Latince mektubu

-- iucun]dior an salubrior principis n[o]stri natalis...

-- cum]que non ullo ex die feliciora et privatim singulis et universis pu[b]lice trahi possint auspicia --

- - quem] Graeci suo nomine diem nean numenian appellant eum clarissimi uiri [Caesaris natalem

- - nonu]s XXX decumus XXXI undecumus XXX duodecumus XXXI interkalaris inte[pronetur - -

- - νες] καθιερωθείσας εἴτε διὰ [θρησκείαν- -

MÖ 9 yılına tarihlenen yazıt, proconcul Paulus Fabius Maximus'un Latince mektubunun bir kopyasıdır. Bu beyaz mermer blok olasılıkla TEp.1'de verilen sıralı taş blokların üzerinde duruyordu.

TEp.3 İmparator Caesar Augustus Vespasianus'un heykeli dikiliyor

Kalker taşından bir kaide. Buckler ve Calder'in kopyasından taşın sağ tarafının yukarıdan aşağıya kadar kırıldığı anlaşılmaktadır.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından bir bahçede bulunan yazıtın akıbeti bilinmemektedir.

Ölçüleri : yükseklik: 1.05 m.; genişlik: 0.60 m.; derinlik: 0.77 m.; harf yüksekliği: 2.5 cm.

Tarih : MS 69-74.

Edisyon : MAMA 6, s. 67, nr. 177.

Αὐτοκράτορα Καίσαρα
2 [Σε]βαστὸν Οὐεσπασίανον
καθιέρωσεν
4 ἢ βουλή καὶ ὁ δῆμος
καὶ οἱ κατοικοῦντες
6 Ῥωμαῖοι
ἔτους ρ καὶ ν κα[ι.]

Boule, demos ve Romalı sakinler, İmparator Caesar Augustus Vespasianus'un (heykelini) kutsayarak dikti. Yıl 150.

Buckler-Calder 1939, Plate 31, nr. 177

Yazıtın tarih verdiği 7. satırdaki birler basamağı stelin kırık olması nedeniyle okunamamıştır. Bu nedenle tarih satırında birler basamağı görülemediği için 150 yılını okumak hatalıdır. Buckler ve Calder'de bu durumu fark etmişti. Fakat buna rağmen yazıtın tarihini 65/6-69 aralığı olarak önermişlerdir. Sulla Erası'nın kullanıldığı Apameia'da 150 yılı, MS 65/6 yılını vermektedir ki bu tarih Vespasianus'un imparator olduğu 69-79 aralığıyla tutarlılık göster-

mez. Vespasianus'un imparatorluğuyla uyumlu olabilecek tarih ἔτους ρ καὶ ν κα[ι] (δ – θ) yani 154 – 159 tarih aralığıdır. Bu durumda yazıtın kaleme alındığı tarih Vespasianus'un imparatorluğunun başladığı 69 yılı ile 74 yılı arasında olmalıdır.

TEp.4 Boule ve demos, Traianus'un eşi Plotina Augusta'nın heykelini diyor

Buluntu yeri ve ölçüleri belirtilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 112⁸¹⁴

Edisyon : IGR 4.773; BCH 17.1893.313,7; Ramsay 1897, s. 457, nr. 281; MAMA 6, s. 145, nr. 96.

	Πλωτειναν Σε[βασ]-		θέντος Μάρκου
2	τὴν ἢ βουλή καὶ	6	Ἀττάλου ἀργυρο-
	ὁ δῆμος καθειέ-		ταμείου τῆς πόλεως.
4	ρωσεν, ἐπιμελη-		

Boule ve demos, argyrotamias Marcus Attalos sorumluluğunda Plotina Augusta'yı kutsayarak (heykelini) dikti.

Traianus'un eşi Pompeia Plotina, 100 - 105 aralığında *Augusta* payesini aldı. 112 yılından sonra sikkeler üzerinde *Plotina Augusta* olarak belirtti. 123 yılında da *Diva Plotina* mertebesine ulaştı⁸¹⁵.

TEp.5 Boule ve demos, Traianus'un kızkardeşi Marciana Augusta'nın heykelini diyor

Mermer bir kaide.

Buluntu yeri belirsiz olan kaide 2009 yılında yeni belediye binasının hemen arkasındaki boş arsada bulunmuştur. Bu tarihte burada son kez görülen taşın şu andaki yeri ve akıbeti bilinmemektedir.

Ölçüleri : yükseklik: 1.01 m.; genişlik: 0.52 m.; harf yüksekliği: 3-3.5 cm.

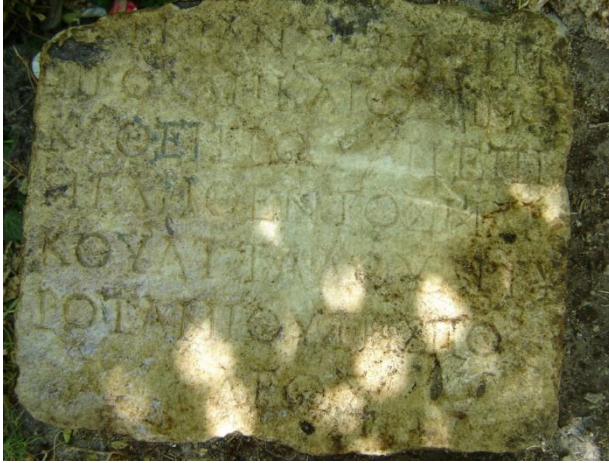
Tarih : MS 112⁸¹⁶

Edisyon : CIG 3958; IGR 4, 774; Ramsay 1897 s. 457, nr. 282; MAMA 6 s. 67, nr. 178.

⁸¹⁴ Tarihleme için bkz. TEp.6.

⁸¹⁵ Kienast 1990 s. 126.

⁸¹⁶ Tarihleme için bkz. TEp.6.

2	Μαρκιαν(ήν) Σεβαστήν	6	κου Ἀττάλου ἀργυ-
	ή βουλή και ό δήμος		ροταμίου τῆς πό-
	καθειέρωσεν ἐπι-		λεως.
4	μεληθέντος Μάρ-		

Boule ve demos, argyrotamias Marcus Attalos **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.** sorumluluğunda *Marciana Augusta* 'yı kutsayarak (heykelini) dikti.

Traianus'un kızkardeşi Ulpia Marciana, 100 - 105 aralığında *Augusta* onurunu aldı. 112 yılından sonra sikkeler üzerinde *Marciana Augusta* olarak belirtidi. 29 Ağustos 112 yılında *Diva Plotina* mertebesine ulaşmıştır⁸¹⁷.

TEp.6 Boule ve demos Traianus'un yeğeni Mattidia Augusta'nın heykelini diyor

Mermer bir kaide.

Buluntu yeri : Bir evin duvarında bulunan kaidenin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.02 m.; genişlik: 0.52 m.; derinlik: 0.53 m.; harf yüksekliği: 3-3.5 cm.

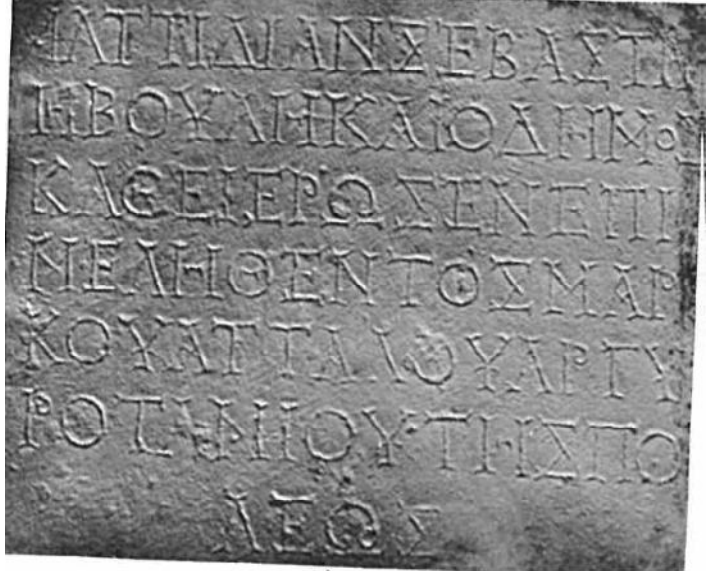
Tarih : MS 112

Edisyon : Arundell 1828, s. 110, nr. 16; Hamilton 1842, nr. 200; CIG 3959; Ramsay 1897, s. 458, nr. 283; IGR IV, 775; MAMA 6 s. 67, nr. 179.

⁸¹⁷ Kienast 1990 s. 125.

Ματτιδίαν Σεβαστή[ν]
 2 ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος
 καθιέρωσεν ἐπι-
 4 μεληθέντος Μάρ-
 κου Ἀττάλου ἀργυ-
 6 ροταμίου τῆς πό-
 λεως.

*Boule ve demos, argyrotamias
 Marcus Attalos sorumluluğunda
 Mattidia Augusta'yi kutsayarak
 (heykelini) dikti.*

Buckler-Calder 1939, Plate 31, nr. 177

Str.1 Ματτιδίαν = Ματιδίαν.

Traianus'un yeğeni Salonia Matidia, 29 Ağustos 112 yılında *Augusta* onurunu almış, 119 yılında da *Diva Matidia* mertebesine ulaşmıştır⁸¹⁸.

Traianus'un eşi Plotina Augusta, kızkardeşi Marciana Augusta ve yeğeni Matidia'nın heykelleri aynı zamanda yani Marcus Attalos'un *argyrotamias*lığında dikilmiştir. Yazıtta Matidia'nın *Augusta* olarak anılması 112 tarihi için bir *postquem* oluşturur. Marciana'nın kutsandığı yazıtta ise *Diva* olarak anılmaması tanrısallaştığı yıl olan 112 yılı için *antequem* oluşturur. Bu her üç yazıt da MS 112 yılında kaleme alınmış olmalıdır. Muhtemelen İmparator Traianus da yazıtlı mermer kaide üzerinde bir heykelle kutsanmıştı ama bu yazıtın akıbeti malesef bilinmiyor. Apameia yöneticilerinin 112 yılında İmparator Traianus'un ailesini kutsayacak bir dizi faaliyeti kent *argyrotamiası* Attalos gözetiminde yürütmesi, imparatorun 113 yılında Parthlar üzerine düzenlediği seferin rotasıyla ilgili olabilir. Cassius Dio, Traianus'un bu seferiyle ilgili verdiği bilgide imparatorun Asia ve Lykia'dan geçerek Seleukeia'ya gittiğini nakleder⁸¹⁹. Herakleia Salbake'den ele geçen mermer blok üzerindeki bir yazıtta Traianus onurlandırılmaktadır⁸²⁰. Buckler ve Calder, bu yazıtta dayanarak imparatorun yürüyüş rotasını "ihtimalle" Ephesos – Antiokheia – Herakleia – Kibyra – Attaleia olarak

⁸¹⁸ Kienast 1990 s. 126.

⁸¹⁹ Dio, 68.17.3. καὶ οὕτω διανοίας ὦν ἐπὶ τε τῆς Ἀσίας καὶ ἐπὶ Λυκίας τῶν τε 68.18.1 ἐχομένων ἐθνῶν ἐς Σελεύκειαν ἐκομίσθη.

⁸²⁰ MAMA 6, s. 34, nr. 91.

önerdi⁸²¹. L. Robert de bu güzergâha yakın bir rotayı Ephesos'tan Maiandros ovası içinden, Aphrodisias ya da Laodikeia üzerinden Kibyra ve daha sonra Lykia olarak önerdi⁸²². Magie ise imparatorun Laodikeia'ya buradan da Pisidia'nın içinden geçerek Attaleia'ya ulaştığını buradan da gemiyle Syria'daki Seleukeia'ya hareket ettiğini belirtir⁸²³. Ancak önerilen bu yol güzergâhları L. Robert'in önerisi hariç Cassius Dio'nun belirttiği şekliyle Lykia'ya uğramaz. Diğer yandan yukarıdaki öneriler dikkate alındığında Traianus'un Asia'nın içlerine doğru ilerleyen rotası nedeniyle Apameialı yöneticiler imparatorun kentlerini ziyaret edebileceği beklentisiyle, imparatoru ve ailesini onurlandırmak amacıyla Attalos sorumluluğunda bir dizi faaliyete girişmiş olabilirler.

TEp.7 Lykia-Pamphylia valisi Q. Voconius Saxa Fidus

Buluntu Yeri : Burdur Gölü'nün kuzeybatısında Isparta'ya bağlı Kılıç Köyü'nde bulunmuştur. Bölge Kelaianai/Apameia'nın teritoryumu içindedir.

Tarih : MS 143-147

Edisyon : Thonemann 2011a, s. 165-169; Labarre – Özsait – Özsait – Güceren 2011, s.130-133.

[- - - - -] . ἐ[πι?]
 [Κ. Οὐοκωνίου Σάξα · ἀ[ρχ]-
 [όντων τῆς] πόλεως Ἰο[υλ]-
 4 [ίου - c.5 -]ου Παυλείνου
 [τοῦ - c.5 -]δος · καὶ Μάρ-
 [κου - c.4 -]ου · καὶ Λευκί-
 [ου - c.5 -]γαιου · ἐπιμε-
 8 [ληθέντο]ς τῆς ἀναστά-
 [σεως Πρό]κλου δις Οὐεν-
 [ούστου.]

Q. Voconius Saxa'nın yöneticiliğinde, kentten arkhonları Iulius ... Paulinus, Marcus, Lucius ...gaius zamanında Venustus'un torunu, Proklos'un oğlu Proklos heykelin dikim sorumluluğunu üstlendi."

⁸²¹ Buckler – Calder 1939, s. 34.

⁸²² Robert 1946, s. 6.

⁸²³ Magie 1950, s. 606.

[- -] . Ε
 ΟΥΣΑΣΑ . Α
 πολεως ΣΙΟ
 4 ου Παυλείνου
 δος και Μάρ-
 [κου - -]ου και Λευκί-
 [ου - -] Γαίου έπιμε-
 8 [- -]ετης άναστα-
 [- -]κλου δις ουεν
vacat

Labarre'nin edisyonu

Yazıt ilk olarak Labarre tarafından yayınlanmıştır. Thonemann makaledeki fotoğraftan yazıtı tekrar düzenlemiştir. Thonemann bu düzeltme önerisinde yazıtın 2. satırında ΟΥΣΑΣΑ şeklinde okunan harflerde Q. Voconius Saxa Fidus'un ismini görmüştür. Vocanius, MS 143-147 yıllarında Lykia-Pamphylia Eyaleti'nin valisi (*legatus Augusti*) olarak gözükmektedir⁸²⁴. Thonemann, Vali Voconius isminin Asia Eyaleti'nin bir kenti olan Apameia'nın sınırları içinde görülüyor olmasını Lykia – Pamphylia Eyalet sınırlarının genişlemesiyle açıklamıştır⁸²⁵.

Τεπ.8 Apameia'lıların görkemli kenti, Cornelia Salonina Augusta'yı onurlandırıyor

Buluntu yeri : Taşocağı'nda bulunan stelin akıbeti bilinmiyor

Ölçüleri : Kayıt edilmemiştir.

Tarih : MS 254-268.

Edisyon : REG 2 1889, s. 32 e; BCH 17.1893.304,3.; SEG 6.267.; Ramsay 1897, s. 458, nr. 284.; IGR 4.777; MAMA 6, s. 145, nr. 97.

τὴν θεοφιλεστάτην
 2 Κορνηλίαν Σαλωνεΐναν
 Σεβαστὴν γυναῖκα τοῦ
 4 κυρίου ἡμῶν Ποπλίου
 Λικιννίου Γαλλιηνοῦ Σεβαστοῦ
 6 ἢ λαμπρὰ τῶν Ἀπαμέων
 πόλις.

Apameia'lıların meşhur kenti, efendimiz Publius Licinnius Gallienus Augustus'un eşi en tanrı sever Cornelia Salonina Augusta'yı (onurlandırdı).

⁸²⁴ RE IX A₁, s. 696, s.v. Voconius; SEG 31, nr 1300.

⁸²⁵ Thonemann 2011, s. 166.

TEp.9 Caesar Saloninus Valerianus Augustus ve Caesar Cornelius Saloninus Valerianus Augustus onurlandırılıyor

Kalker taş.

Buluntu yeri : Weber tarafından kentnin güneyinde, içinde antik taş yığını bulunan bir bahçede bulunmuştur. Kitabenin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri: : yükseklik: 0.81 m.; genişlik: 1.38 m.; derinlik: 0.25 m.; harf yüksekliği: 4 cm.

Tarih : MS 258

Edisyon : IGR 4.776.; Ramsay 1897, s. 458, nr. 285/286.; MAMA 6, s. 145, nr. 98.; REG 2.1889.32, e.

I.

[τὸν] θεοφιλέστατον Καίσαρα
2 [. . .] Σαλωνεῖνον Οὐαλεριανὸν
Σεβαστόν, υἱὸν τοῦ κυρίου
4 ἡμῶν Γαλλιηνοῦ Σεβαστοῦ,
ἢ λαμπρὰ τῶν Ἀπαμέων
6 πόλις.

II.

τὸν θεοφιλέστατον Καίσαρα Κορνήλιον
8 Σαλωνεῖνον Οὐαλεριανὸν Σεβαστόν,
υἱὸν τοῦ κυρίου ἡμῶν Γαλλιηνοῦ Σεβαστοῦ,
10 ἢ λαμπρὰ τῶν Ἀπαμέων
πόλις.

I. *Apameia'luların ihtişamlı kenti, efendimiz Gallienus Augustus'un oğlu en tanrı sever Caesar Saloninus Valerianus Augustus'un heykelini dikti.*

II. *Apameia'luların ihtişamlı kenti, efendimiz Gallienus Augustus'un oğlu en tanrı sever Caesar Cornelius Saloninus Valerianus Augustus'un heykelini dikti.*

İmparator Gallienus'un küçük oğlu Saloninus, Caesar ünvanını MS 258 yılında, büyük oğlu Valerianus ise MS 258 yılında tanrısallaşarak Divus mertebesine ulařmıřtır⁸²⁶.

⁸²⁶ Kienast 1990, s. 217/8.

TEp.10 İmparator Caesar Galerius Valerius Maximianus Augustus'a ithaf

Buluntu yeri belirsiz ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 305-311.

Edisyon : CIL 3.364; Ramsay 1897, s. 458, nr. 287; MAMA 6, s. 145, nr. 99.

Imp(eratori) Caes(ari) Gal(erio) Val(erio)
2 Maximiano
p(io) f(elici) inv(icto) Aug(usto).

Dindar, bahtiyar, yenilmez İmparator Caesar Galerius Valerius Maximianus Augustus'a.

TEp.11 Pisidia valisi Valerius Diogenes'ten Galeria Valeria Augusta'ya ithaf

Buluntu yeri belirsiz ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 308 - 311.

Edisyon : CIL 3.13661.; MAMA 6, s. 145, nr. 100.

d(ominae) n(ostrae) Gal(eriae) · Valeriae
2 sacratissimae
ac piissimae Aug(ustae)
4 matrique castro-
rum
6 [Val]l. Diogenes v(ir) · p(erfectissimus) · praes[es]
[de]vot(us) · n(umini) · m(aiestai)q(u)e dignissim[ae].

En mukaddes ve en dindar efendimiz, ordunun annesi, tanrıya hizmet eden en muteber insan Galeria Valeria Augusta için, görevini en iyi şekilde ifa eden sadık vali Valerius Diogenes (adadı).

Valerius Diogenes, Antiokheia'dan (Yalvaç) ele geçen Latince bir yazıtta Pisidia'nın valisi olarak gözükmektedir⁸²⁷. İmparator Galerius'un eşi *Galeria Valeria Augusta, Mater Castrorum* onurunu 308 yılında almıştır⁸²⁸. Yazıt 308 ile Galerius'un imparatorluğunun sonlandığı 311 tarih aralığında yazılmış olmalıdır. Apameia MS 4. yy.'ın başlarında genişletile-

⁸²⁷ CIL 3, nr. 6807

⁸²⁸ Kienast 1990, s. 282.

rek yeniden düzenlenen Pisidia'ya dâhil olmuş olmalıdır ve belki de Valerius bu düzenlemeden sonraki Pisidia'nın ilk valisiydi⁸²⁹.

TEp.12 Flavius Iovianus Augustus' a ithaf

Geniş mermer bir kaide.

Buluntu Yeri : Maiandros ve Orgas nehirlerinin birleştiği yerde bulunan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiştir.

Tarih : MS 363/4.

Edisyon : BCH 7.1883, s. 309, nr. 32; CIL 3. 7054; MAMA 6, s. 145, nr. 101.

d(omino) n(ostro)

2 Fl<a>(vio) · Iobi-

ano p(io) <f>(elici) · C

4 [inv]ic[t]o [Aug(usto)].

Efendimiz, dindar, mutlu ve yenilmez Flavius Iovianus Augustus' a.

3.2.2 Onurlandırma Yazıtları

TEp.13 Boule Kephisodoros'u onurlandırıyor

Beyaz mermer olan kaidenin sol üst köşesi kırık olduğundan kaide iki parçadan ibarettir. Tepesi düz, her iki yanı, tabanı ve tüm köşeleri kırıktır.

Buluntu Yeri : Yazıt 1934 yılında Dinar da yapılan kazılar sırasında, hamam binasının yakınlıklarında bulunmuştur. Yazıt şu anda 1972 envanter numara ve 226 A,B kayıt numarasıyla Afyonkarahisar Müzesi'ndedir. Müze kayıtlarında buluntu yeri olarak Tahrirat Baş Katibi'ne ait bahçe belirtilmiştir.

Ölçüleri : yükseklik: 0.39 m. ; genişlik: 0.37 m.; derinlik: 0.08-0.10 m.; harf yüksekliği: 0.7-1.25 cm.

Tarih : MÖ 168-166.

Edisyon : Buckler 1935 s. 71-73; MAMA 6, s. 64/5, nr. 173.

Literatur :

⁸²⁹ Belke – Mersich 1990, s. 78/9.

Afyonkarahisar Müzesi, env. nr. 1972/226 A,B

- [ἔ]δοξεν τῇ βουλῇ· ἐπεὶ Κηφισόδωρος Ἀρίστωνος ἀνὴρ [ἔστιν]
 [κ]αλὸς καὶ ἀγαθός, ἄξια πράσων τῆς τε τῶν προγόνων [δόξης]
 [κ]αὶ τῆς ἑαυτοῦ φ[ιλ]αγαθίας, πρότερόν τε ποιησάμενος [τὰς αἰὲ]
 4 [π]ρεπούσας ἀπο[δε]ίξεις τῆς ἑαυτοῦ ἀναστροφῆς καὶ τὸν δῆμον
 [εὐε]ργετήσας ἔτ[υ]χεν τῶν προσηκόντων τιμ<ί>ων, ὧν τὰ κατὰ [μέρος]
 [ἐν τοῖς ὑ]πὲρ αὐτοῦ γραφεῖσιν ψηφίσμασιν κατακεχώρισται, ἀπ' ἐκεῖ[νου τε]
 [τοῦ χρόνου] μέχρι τοῦ παρόντος οὐ διαλείπει ὑπερτιθέμενος [ἑαυτόν],
 8 [τὴν τε πᾶσαν] ὑπὲρ τῶν κοινῶν σπουδὴν τε καὶ φιλοτιμίαν προσ[φερόμε]-
 [νος καὶ πράσ]ων αἰεὶ τὰ συμφέροντα τῶι δήμῳ, γυμνασιαρχήσα[ς τε ἐκ]
 [τῶν ιδίων(?) λαμπρῶ]ς καὶ τιμηθεὶς ὑπὸ τῶν νέων ἀνέθηκεν ἀγάλματ[α βασιλέ]-
 [ως Εὐμένους καὶ] Ἀττάλου τοῦ ἀδελφοῦ βασιλέως, νῦν τε, ἐπιχωρή[σαντος]
 12 [καὶ τοῦ δήμου, ἀργ]υρίου δραχμὰς τρισχιλίας ἀνατίθησιν ὑπὲρ αὐτο[ῦ ἀτόκου]ς
 [τῶι ταμίαι(?) τῶι ἐν τ]ῶι πολέμῳ σίτον χορηγ<ή>σαντι τοῖς στρατιώταις, καὶ ἐν ἄ[λλαις
 πολ-]
 [λαῖς χρειαι]ς τοῦ δήμου καλὰς ἀποδείξεις τῆς εἰς τὰ πράγματα εὐνοίας παρασχό]-
 [μενος δίδωσιν(?) χιλί]ας δραχμὰς ἑφ' ὧ ἔσται καθ' ἕκαστον ἔτος σύνοδ[ος ἐν τῶι]
 16 [γυμνασίῳ τῶν τε ἐφήβ]ων καὶ τῶν παίδων ἀγόντων Ἑρμαῖα καὶ Ἡράκλε(ι)α, [καθήκει]
 [τε καὶ ἡμᾶς ἀποδέξασθ]αι τὴν μὲν Κηφισοδώρου σπουδὴν καὶ φιλοδοξίαν]
 [τὰς δὲ εἰς εὐεργεσίαν ἐπι]γοίας, ἐπαινέσαντας αὐτὸν ὅτι γί[νεται ἐν καιροῖ]ς
 [πᾶσιν χρήσιμος· ἵνα οὖν φανερόν γένητ]α[ι ὅτι ὁ δήμος εὐχάριστός ἐστιν, φαίνηται]
 20 [δὲ καὶ ἡ βουλή χάρι]τας ἀξίας ἀποδιδούσα τ[οῖς] εὐεργετοῦσιν αὐτ[ήν,]
 [INA]

Boule karar verdi: Mademki atalarının şanına ve kendi erdemine yakışır hal ve davranış takınan Ariston oğlu Kephisodoros iyi ve güzel bir insandır. Ve madem ki daha önce de bu tutumuna uygun olan icraatları her daim yaparak halk için hayır işleri yapmak suretiyle onun hakkında kaleme alınmış dekretlerde ayrı ayrı kaydedilmiş olan onurları aldı ve o zamandan bu zamana kadar hem kamu işleri için tüm gayretini ve cömertliğini sergilemekten hem de halk için faydalı işler yapmaktan kendini alıkoymadı. Masrafını kendi parasından karşılamak suretiyle gymnasiarkhos oldu ve gençler tarafından onurlandırılan Kephisodoros, Kral Eumenes ve kralın kardeşi Attalos'un heykelini dikti. Ve şimdi de demosun onay vermesiyle, savaştaki askerlere iase temin eden tamias'a, faiz almadan üç bin (3000) gümüş drakhme veriyor ve halkın ihtiyaç duyduğu diğer zamanlarda ephebos'ların ve çocukların Hermaia ve Herakleia bayramlarında her yıl gymnasiumda toplanması şartıyla bu işlere olan iyi niyetinin güzel icraatlarını göstermek için bin (1000) drakhme veriyor, bize de; her zaman faydalı olmuş olan Kephisodoros'u övmek suretiyle onun gayretini, ünseverliğini ve hayır işlerine olan iyi niyetini kabul etmek düşer. Bu nedenle, halkın minnetar olduğu ve boulenin, boule için hayır işleri yapan kişilere şükran sunduğu bilinsin.

Yazıtta Kephisodoros'un Pergamon krallarından Eumenes ve kralın kardeşi Attalos'un heykelini diktiğini bu bilgiden hareketle bir Phrygia kenti olan Apameia'nın Pergamon krallığına ait bir kent olduğu söylenebilir. MÖ 192-190 yılları arasında Roma ve müttefikleriyle Seleukos Kralı Antiokhos arasında Magnesia Savaşı yapılmış. Bu savaşı kaybeden Antiokhos Apameia'da MÖ 188 yılında imzalanan barış anlaşmasıyla Toros'ların kuzeyindeki ve Halys Irmağı'nın batısındaki tüm topraklarından vazgeçmiştir. Roma Senatosu Anadoludaki yeni kazandığı bu toprakları müttefiki Pergamon'a vermiştir. Dolayısıyla yazıt MÖ 188 yılı ile bu tarihten sonra Apameia'nın da içinde bulunduğu topraklara sahip olan II. Eumenes'in öldüğü MÖ 159 yılları arasına tarihlenmelidir.

Kephisodoros'un onurlandırılma nedeni (savaş zamanında) “ἐν τῶι πολέμωι” tamias'a savaş nedeniyle faizsiz para yardımında bulunuyor olmasıdır. Pergamon Krallığı, 185-183 yılları arasında Galatlarla ittifak kuran Bithynia Kralı Prusias'a karşı, 183-179 yılları arasında Pontos Kralı Pharnakes'e karşı, 171-168 yılları arasında Roma'nın müttefiki olarak 3. Makedonia Savaşı'nda Perseus'a karşı, savaş yapmıştır⁸³⁰. II. Eumenes kardeşi Attalos ile birlikte son olarak yaklaşık 167-165 yılları arasında krallığın doğu kesimindeki pek çok kenti yağmalayan Galatlara karşı bir savaş yapmış ve bu muharebe sonunda büyük bir zafer kazan-

⁸³⁰ Buckler 1935, s. 74.

mıştır⁸³¹. Savaş sonrasında, Galatların saldırılarına maruz kalan kentler bu zaferi coşkuyla kutlamışlardır. Öyle ki Kral Eumenes ve kardeşi Attalos'un heykelini dahi dikmişlerdir⁸³². Attalos'un yazıtlarda, II. Eumenes'in yanında $\acute{\omicron} \acute{\alpha}\delta\epsilon\lambda\phi\acute{o}\varsigma \beta\alpha\sigma\iota\lambda\acute{\epsilon}\omega\varsigma$ olarak görülmesi 168 yılından sonradır⁸³³. Dolayısıyla yazıt, Attalos'un kralın kardeşi olarak yazıtlarda görülmeye başladığı tarihten sonra kaleme alınmıştır. Bu tarihten sonra Pergamon Krallığı'nın son olarak Galatlarla yaptığı savaş yani MÖ 167-165 aralığı yazıtın kaleme alındığı tarih olmalıdır⁸³⁴.

Yazıtta Kephisodoros'un daha önce yapmış olduğu işler sıralanmıştır. Buna Kral Eumenes ve kardeşi Attalos'un heykelinin dikimi de dâhildir. Yazıttan onurlandırılan Kephisodoros'un atalarının şanına yakışır davranışlarda bulunduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Şu halde Kephisodoros'un, ataları gibi bir Apameia yurttası olduğu söylenebilir.

Yazıtın 6. satırından Kephisodoros'un yapmış olduğu iyi işler nedeniyle daha öncede onurlandırıldığı belirtilmektedir. Bu yüzden ileride Kephisodoros ile ilgili olarak başka yazıtların da bulunabileceği söylenebilir.

Ayrıca yazıt kentin içinde bulunduğu sıkıntılı bir duruma da işaret etmektedir. Bu dönemde *Apameialı*ların kent kasası hem bayramların düzenlenmesi hem de iâşe temin edebilecek parasal güçten yoksundur. Kephisodoros tüm bunları karşılamasının yanında kentin en masraf gerektiren memuriyetliğini de üstlenmiş tüm harcamaları kendi servetinden karşılayarak *gymasiarkhos* olmuştur.

TEp.14 Demos, Polystratos'u altından bir taşla onurlandırıyor

Yazıt kalker bir taş üzerine yazılmıştır. Taş her tarafından kırıktır.

Buluntu yeri : Dinar mezbahanesinin arkasında moloz yığınları arasında bulunmuştur. Şu anda belediyenin atölyesinde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.48 m.; genişlik: 0.63 m.; derinlik: 0.32 m.; harf yüksekliği: 1.4-2 cm.

Tarih : MÖ 2. yy.

Edisyon : Drew-Bear – Fillon 2011, s. 276.

⁸³¹ Thonemann 2003, s. 105.

⁸³² Arslan 2000, s. 123.

⁸³³ Thonemann 2003, s. 105.

⁸³⁴ Thonemann 2003, s. 105.

Satır 8

ὁ δῆμος ἐτ[ίμησεν]

Πολύ[σ]τρατον Τιμοθέο[υ]

[ἀν]δρα καλὸν καὶ ἀγαθόν, γυμνασίαρχ[ον - - - -]

4 [ἐ]παινῶι, χρυσῶι στέφανωι, εἰκόνι γραπτ[ῆ], εἰκόνι γραπτῆ

[ἐφίππ]ῶι, εἰκόνι χαλκῆ κολοσσικῆ, εἰκόνι χρ[υσῆ κολος]-

[σικ]ῆ, εἰκόνι χρυσῆ ἐφίππωι, ἀγάλματι μαρμ[αρινῶι],

[προεδρία]ι ἐν τοῖς ἀγῶσι, σιτήσει ἐν πρυτανείωι,]

[ἐ]νεκα [κ]αὶ φιλοδοξίας τῆς εἰς τ[ὸν δῆμον]

Str. 8 ἔ]νεκα [κ]αὶ φιλοδοξίας αἰκκα okunuyor, ἔ]νεκα [τῆς] ιλοδοξίας Drew-Bear – Fillon.

Demos iyi ve güzel insan, gymnasiarkhos, Timotheos'un oğlu Polystratos'u övgüyle, altından bir taçla, renkli bir portreyle, renkli bir atlı portreyle, anıtsal bronzdan bir portreyle, anıtsal altından bir portreyle, altından atlı bir portreyle, mermerden bir heykelle, spor yarışmaların-

da ön sırada oturma ve kent konsey binasında yemek yeme ayrıcalığıyla ve de halka karşı olan cömertliğinden dolayı onurlandırdı.

Yazıt Kephisodoros'un onurlandırıldığı Hellenistik Dönem'de kaleme alınmıştır⁸³⁵. Polystratos, oldukça fazla payelerle onurlandırılmasına karşın onun üstlendiği gymnasiarkhos'luğu dışında Kephisodoros gibi yaptığı hayırsever işleri belirtilmemiştir. Kentin övgüsünü kazanmış Polystratos kentin sıkıntılı durumlarında yaptığı cömertçe harcamalarından dolayı kenttin değişik yerlerinde birçok heykeli dikilmiş olmalıdır⁸³⁶. Drew-Bear – Fillon, Polystratos'un kentin kritik bir döneminde hayırseverce işler yaptığını belirtip kentin bu tarihlerde bir deprem geçirmiş olabileceğine vurgu yapmıştır⁸³⁷.

TEp.15 Bir hayırsever altından bir taçla onurlandırılıyor

Üstü ve sağ tarafı kırılmış mermer bir levha.

Buluntu yeri belirsiz olan (okulda) yazıtın şimdiki durumu bilinmemektedir.

Ölçüleri : yükseklik: 0.14 m.; genişlik: 0.15 m.; derinlik: 0.02 m.; harf yüksekliği: 1.5 cm.

Tarih : MÖ 2. ya da 1. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 71, nr. 185

[-----]
 ἐν ταῖς λ[οιπαῖς χρειαῖς χρησιμὸν],
 2 στεφανο[ῦσθαι δὲ αὐτὸν χρυσῶι στε]-
 φάνωι φιλ[αγαθίας ἔνεκα]
 (vacat)

... diğer ihtiyaçlarda da faydalı bir insan olan, (ve bu) iyilik severliğinden dolayı onun altından bir taçla onurlandırılmasına.

Buckler – Calder 1939, Plate 33, 185

⁸³⁵ Drew-Bear – Fillon 2011, s. 276.

⁸³⁶ Drew-Bear – Fillon 2011, s. 278. Ayrıca Drew-Bear – Fillon, Polystratos'un kentin kritik bir döneminde üstlendiği memuriyetliği için, kentin sıkça deprem geçirmesine atıfta bulunarak bir depreme işaret etmiştir, s. 277, dn. 6.

⁸³⁷ Drew-Bear – Fillon 2011, s. 277, dn.6.

TEp.16 Metropolis yurttaşları Asia Valisi Gaius Antistius Veterus'u onurlandırıyor

Buluntu yeri belirsiz ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MÖ 6 - MS 3.

Edisyon : IGR 4.778; Ramsay 1897, s. 470, nr. 307; MAMA 6, s. 146, nr. 107.

- [Γάιον Ἀντίστιον Γα]ίου υἱὸν Οὐέτερα
 2 [- - - - -] τὸν πάτρωνα
 [Μηνό(?)φιλος Ἀττ]άλου καὶ Φιλίσκος καὶ
 4 [Διοκλῆς Διοκλ]έους Μητροπολίτα[ι].
 [C. Antis]tium C. f. Veterem
 6 [Meno(?)]philus At[t]ali f. et
 [Phili]scus et Diocl[es] Diocli f.
 8 [Met]ropolit(ani).

Yunanca Metin:

Metropolis vatandaşlarından Attalos oğlu Menophilos, Philiskos ve Diokles oğlu Diokles, hamileri Gaius oğlu Gaius Antistius Veterus'u onurlandırıyor.

Latince Metin:

Metropolis vatandaşlarından Attalos oğlu Menophilos, Phliskos ve Diokles oğlu Diokles, parronları Gaius oğlu Gaius Antistius Veterus'u onurlandırıyor.

Gaius Antistius Veterus MÖ 6 yılından önce *consul* olarak gözükmektedir. MS 3 yılından önce de Asia Valisi olarak gözükmektedir⁸³⁸.

TEp.17 Romalı vatandaşlar, Apameialıların *demosunu* kutsuyor

Yazıt sütun üzerine yazılmıştır.

Buluntu yeri : Bir bahçede bulunan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiştir.

Tarih : MS 45/6

Edisyon : BCH 17.1893.247,17; Ramsay 1897, s. 459, nr. 290; IGR 4.792; MAMA 6, s. 146, nr. 104.

⁸³⁸ PIR¹, s. 147/8, nr. 771; TAM 6, s. 339, nr. 922; IGR 4, s. 161, nr. 399.

- Δῆμον τὸν Ἀπαμέων
 2 καθιέρωσαν
 Λεύκιος Μουνάτιος Λευ-
 4 κίου υἱὸς <ς> Καμιλία Τέρτιο[ς],
 Λεύκιος Ἀτίλιος Λευκίου
 6 υἱὸς Παλατίνα Πρόκλος,
 Πόπλιος Καρουίλιος Μάρκου
 8 υἱὸς Κολλίνα Πωλλίων,
 Μᾶρκος Οὐίκκιος Μάρκου υἱὸς
 10 Τηρητίνα Ροῦφος,
 Μᾶρκος Πόρκιος Ὀνησιμίων,
 12 ἄρξαντες ἐν τῷ λ' καὶ ρ' ἔτ(ε)ι Ρω-
 μαῖοι πρώτως, ἐκ τῶν ἰδίων
 14 ἀνέστησαν.

Apameia'lıların demosunu, Lucius oğlu Camilia tribus'undan Lucius Munatius Tertius, Lucius oğlu Palatina tribus'undan Lucius Atilius Proclus, Marcus oğlu Collina tribus'undan Publius Carvilius Pollio, Marcus oğlu Teretina tribus'undan Marcus Viccius ve Marcus Porcius Onesimon kutsadılar. Arkhon'lar masrafını kendileri karşılayarak 130 yılında diktiler.

TEp.18 Gerousia, Lucius Atilius Proclus'u onurlandırıyor

Yazıt sütun yüzeyine yazılmıştır.

Buluntu yeri belirtilmeyen yazıtın akıbeti bilinmemektedir.

Ölçüleri : çapı: 1.60 m.; yükseklik: 1.20 m.

Tarih : MS 45/6-68

Edisyon : MDAI (A) 21, 1896, s. 469, nr. 1; BCH 17.1893.247,18; Ramsay 1897, s. 468, nr. 305; IGR 4.783; MAMA 6, s. 146, nr. 105.

- οἱ γέροντες
 ἐτείμησαν Λούκιον Ἀτίλιον
 Λουκίου υἱὸν Πρόκλον
 4 νεώτερον · ἱερέα τῶν Σεβαστῶν
 φιλογέροντα καὶ φιλόπατριν,
 πρεσβεύσαντα πρὸς τοὺς Σεβασ-
 τοὺς δωρεὰ <ν> ὑπὲρ τῶν εἰς τὴν κτί-
 8 σιν διαφερόντων, ἐν τε ταῖς λοιπαῖς

τῆς πόλεως καὶ τῆς γερουσίας
 χρειᾶις ἀγνῶς καὶ δικαίως ἐκ προ-
 γόνων πολιτευόμενον, σ<υ>νή-
 12 γορον τῆς γερουσίας.

Gerousia, Augustus'ların rahibi, ihtiyar ve baba sever, gerousia'in kuruluşunu tamamlayan işler için ücret almadan Augustus'lara elçi olarak giden, hem kentin geriye kalan işlerinde hem de gerousia'nın ihtiyaç duyduğu durumlarda ataları gibi azizane ve adilane bir şekilde vatandaşlık yapan, Lucius'un en küçük oğlu gerousia'nın avukatı Lucius Atilius Proclus'u onurlandırdı.

TEp.19 Gerousia, kurucusu Tiberius Aelius Saturninus Marinianus'u onurlandırıyor

Simitçioğlu Mikhalakis'in evinin duvarında bulunan yazıtın şu andaki durumu ve ölçüleri bilinmiyor.

Tarih : MS 1. yy.

Edisyon : Ramsay 1897, s. 469, nr. 306; BCH 17.1893.301,1; IGR 4.782; MAMA 6, s. 146, nr. 112.

[τὸ σε]μνό[τ]α[τ]ο[ν συνέδρι]-
 [ο]ν τῶν γερό[ντ]ων
 [Τιβ]έριον Αἴλιον Σα-
 4 [το]υρνεῖν[ο]ν Μαρει-
 [νια]νὸν τὸν ἴδιον
 [κτ]ίστην, ἔγγονον
 ἀρχιερέων καὶ ὑπ-
 8 ατικῶν συνγ[εν]ῆ,
 ἐπιμεληθέντος τῆς
 ἀναστάσεως Μάρκου
 Φορβιανοῦ, ἄρχοντος
 12 τῶν γερόντων.

En saygıdeğer yaşlılar meclisi, bu meclisin kurucusu, başrahiplerin torunu, consullerin soyundan gelen Tiberius Aelius Saturninus Marinianus'u, bu işlerin sorumluluğunu üstlenen yaşlılar meclisinin başkanı Marcus Forbianus aracılığıyla (heykelini dikerek) onurlandırdı."

TEp.20 Asia Eyaleti'nin valisi Pompeius Falco'nun eşi Sossia Polla'nın heykeli dikiliyor

Buluntu yeri bilinmeyen (bir evin duvarında) beyaz mermer üzerine yazılan kaidenin akıbeti bilinmemektedir.

Ölçüleri : yükseklik: 1.07 m.; genişlik: 0.585 m.; derinlik: 0.47 m.; harf yüksekliği: 3-3.5 cm.

Tarih : MS 123-124⁸³⁹.

Edisyon : MAMA 6, s. 70, nr. 182; BCH 17, 1893, s. 306, nr. 5; RA 1894, II, s. 281, nr. 13; Ramsay 1897, s. 461, nr. 292; OGIS 490; IGR IV, 780; ILS 8820.

Ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος ὁ Ἀ-
παμέων Σοσσίαν Πῶλλαν
θυγατέρα Σοσσίου Σενεκίω-
4 νος β' ὑπάτου, ἐκγόνην Ἰουλί-
ου Φροντίνου ὑπάτου γ', γυ-
ναῖκα δὲ Πομπηίου Φάλκω-
νος ἀνθυπάτου τῆς Ἀσίας, ἡρωίδα,
8 ἀναστήσαντος τὸν ἀνδρ[ι-]
άντα ἐκ τῶν ἰδίων Κλαυ-
δίου Μιθριδάτου ἀρχι-
ερέως τῆς Ἀσίας, καθὼς ἐν
12 τῷ κοινοβουλίῳ τῷ τῆς
Ἀσίας ἐν Μιλήτῳ ὑπὲρ τῆς
πατρίδος ὑπέσχετο.

Buckler – Calder 1939, Plate 32, nr 182

Apameialıların boule ve demosu iki kez consul olmuş Sossius Senecio'nun kızı, üç kez consul olmuş Iulius Frontinus'un torunu, Asia Eyaleti'nin proconsulü Pompeius Falco'nun eşi aziz Sossia Polla'yı heykelini dikerek onurlandırdı. Heykelin yapımını tıpkı Asia Eyaleti'nin Miletos'daki birlik toplantısında olduğu gibi vatani için masrafını kendisi karşılamak suretiyle Asia Eyaleti'nin başrahibi Claudius Mithridates üstlendi.

⁸³⁹ Rémy 1989, s. 293, nr. 239.

TEp.21 Asia valisi Pompeius Falco'nun eşi Sossia Polla'nın heykeli dikiliyor

Yazıt, ilk kez Bérard tarafından istasyonda bulunmuştur. Günümüzde de hala istasyondadır. Fakat stel istasyonda faal olmayan bir soğutma kulesinin inşaatında temel taş olarak kullanılmıştır. Taş tüm kenarlarında 0.5 cm. derinliğinde 3 cm. yüzey genişliğinde traşlanmıştır.

Ölçüleri : yükseklik: 1.13 m. ; genişlik: 0.44 m.; derinlik: 0.44 m.; harf yüksekliği: ilk satır 4 cm. diğer satırlar 3.2 cm.

Tarih : MS 123/4.

Edisyon : IGR 4.779; BCH 17.1893.305,4; Ramsay 1897, s. 460, nr. 291, MAMA 6, s. 146, nr. 108.

1 ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ὁ Ἀ-
 2 παμέων καὶ οἱ κατοικοῦν-
 3 τες Ῥωμαῖοι ἐτείμησαν
 4 Σοσσίαν Πῶλλαν, θυγατέ-
 5 ρα Σοσσίου Σενεκίωνος,
 6 τὸ β' ὑπάτου, ἐκγόνην Ἰ-
 7 ουλίου Φροντίνου ὑπά-
 8 του τὸ γ', γυναῖκα δὲ Πομ-
 9 πηίου Φάλκωνος ἀνθυπά-
 10 του τῆς Ἀσίας, ἡρώιδα, διὰ
 11 τε τὴν ἐκ προγόνων εὐνοι-
 12 αν εἰς τὴν πόλιν καὶ διὰ τὴν
 13 ἰδίαν αὐτῆς ἀνυπέρβλητον ἀρε-
 14 τὴν καὶ διὰ τὸν ἄνδρα αὐτῆς Πομ-

πήιον ἀνθύπατον ἄν<ω>-
 16 θε<ν> εὐεργέτην τῆς πόλεως ἡμῶν
 καὶ σωτήρα, προησαμέ-
 18 νου τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἀνασ-
 τάσεως Ἀλεξάνδρου
 20 Ἀττάλου.

Apameia 'lıların *boule* ve *demosu* ve *Apameia* 'da ikamet eden Romalılar, iki kez *consul* olmuş *Sossius Senecio* 'nun kızı, üç kez *consul* olmuş *Iulius Frontinus* 'un torunu, *Asia Eyaleti* 'nin valisi *Pompeius Falco* 'nun eşi, kocası vali *Pompeius* 'tan dolayı kentimizin başından beri hayırsveri, kurtarıcısı, kahramanı olan ve kentimize karşı atalarından beri olan iyi niyetinden dolayı, *Sossia Polla* 'yı heykelini dikerek onurlandırdı. Bu işin yapımı ve dikimini *Attalos* oğlu *Aleksandros* üstlendi.

Sossius Senecio, MS 99 ve 107 olmak üzere iki kez *consul*, *Ioulius Frontinus*, MS 74, 98 ve 100 olmak üzere üç kez *consul* olmuştur. *Q. Roscius Pompeius Falco* 'nun *Asia proconsullüğü* için Rémy MS 123/4 tarihini önerir⁸⁴⁰.

TEp.22 Rhyndakos yakınındaki Apollonia'lılar, Apameia'da Tiberius Claudius Mithridates'in heykelini dikeyor

Buluntu yeri ve ölçüleri belirtilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 123/4 civarı⁸⁴¹.

Edisyon : CIG 3960; IGR 4.787; Ramsay 1897, s. 461, nr. 293; MAMA 6, s. 146, nr. 110.

ὁ δῆμος ὁ Ἀπολλωνιατῶν
 τῶν ἀπὸ Ῥυνδάκου ἐτείμη-
 σεν Τιβέριον Κλαύδιον Τιβε-
 4 ρίου υἱὸν Κυρεῖνα Μιθριδάτην
 ἀρχιερέα τῆς Ἀσίας, τὸν ἑαυτῶν
 προστάτην καὶ εὐεργέτην, διὰ τε
 τὴν ἐκ λόγων καὶ ἤθει ἀρετὴν
 8 καὶ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐνοί-

⁸⁴⁰ Rémy 1989, s. 293, nr. 239, Ayrıca bkz. Halfmann 1979, s. 211.

⁸⁴¹ Rémy 1989, s. 293, nr. 239.

αν, τὴν ἐπιμέλειαν ποιησαμέ-
νου τῆς τοῦ ἀνδριάντος ἀνασ-
τάσεως Ἐένωνος Ἀπολλωνίου,
12 ἀνδρὸς κρατίστου τῶν πολειτῶν.

Rhyndakos Irmağı yanındaki Apollonia'luların (Mysia) kenti, Asia'nın başrahibi, kendilerinin hamisi, hayırseveri, Tiberius'un oğlu Kyrene'li Tiberius Claudius Mithridates'i, hem sözlerinin ve yaratılışının erdeminden hem de kendine olan hüsnüniyetinden dolayı (heykelini dikiperek) onurlandırdı. Heykelin yapımı ve dikimini yurttaşların en seçkin insanı Apollonios oğlu Ksenon üstlendi.

Tiberius Claudius Mithridates, Asia Eyaleti'nin valisi Falco'nun eşi Sossia Polla'nın heykelini MS 123/4 yıllarında Asia Eyaleti'nin başrahibiyken Apameia'da dikmişti⁸⁴². Apollonia'luların Mithridates'i Asia'nın başrahibiyken onurlandırdığı bu yazıt da yine bu tarih civarında olmalıdır.

TEp.23 Tiberius Claudius Granianus ve Tiberius Claudius Piso Mithridatianus'un Skytike Plateia'da heykelleri dikiliyor

Yazıt, düz mermer bir blok üzerine geniş yüzey ikiye ayrılarak iki bölümde yazılmıştır. Levha, genişliği boyunca üstten kırılmış olduğundan ilk 2 satırı okunamamaktadır. Levhanın arka yüzeyi traşlanmış olmasına karşın ortada, 0.55 m. genişliğinde, 0.39 m. yüksekliğinde ve 0.07 m derinliğinde bir çıkıntısı vardır. Levhanın kırık olmayan üst kısmında bir zıvana açıklığı görülmektedir. Levha olasılıkla bir duvara raptiyelenmişti. Buluntu yeri bilinmeyen yazıt şu anda Suçukan'da durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.82 m.; genişlik: 131.3 m.; derinlik: 0.21 m.; harf yüksekliği: 2-2.4 cm.

Tarih : MS 124 sonrası⁸⁴³.

Edisyon : Ramsay 1897, s. 461, nr. 294/5; REG 2.1889.30,b; IGR 4.790; MAMA 6, s. 146, nr. 111.

⁸⁴² TEp.20.

⁸⁴³ TEp.20.

I.

ή βουλή κ[αὶ ὁ δῆμος καὶ]
 2 [οἱ] κατοικοῦντες Ῥωμαῖ-
 οὶ ἐτείμησα[ν Τ]ιβέριον
 4 Κλαύδιον Τιβερίου Κλαυ-
 δίου Πείσωνος Μιθρι-
 6 δατιανοῦ υἰὸν Κυρεῖνα
 Γρανιανόν, γυμνασιαρ-
 8 χοῦντα δι' ἀγοραίας ἐκ
 τῶν ἰδίων τῆ γλυκυτά-

II.

ή βουλή κ[αὶ ὁ δῆμος καὶ οἱ]
 18 [κατοικοῦντες Ῥωμαῖοι ἐτείμησαν]
 Τι. Κλαύδιον Τι. Κλαυδίου [Μιθρι]-
 20 δάτου υἰὸν Κυρεῖνα Πείσωνα
 Μιθριδατιανόν, ἱερέα διὰ βίου
 22 Διὸς Κελαινέως, ἐφηβαρχήσαντα
 καὶ γυμνασιαρχήσαντα καὶ ἀγορα-
 24 νομήσαντα διὰ ἀγοραίας καὶ ὑπεσ-
 χημένον ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ Κλαυδίου

10	τη πατρίδι δίχα τοῦ πό- ρου τοῦ ἐκ τοῦ δημοσίου	26	Γρανιανουῦ γυμνασιαρχίαν δι' ἄγο- ραίας ἐκ τῶν ιδίων, δίχα πόρου τοῦ
12	διδομένου, τὴν ἀνάσ- τασιν ποιησαμένων	28	διδομένου ἐκ τοῦ δημοσίου, δηνα- ρίων μυρίων πεντακ(ισ)χειλίων,
14	ἐκ τῶν ιδίων τῶν ἐν τῇ Σκυτικῇ Πλατεία τεχνει-	30	τὴν ἀνάστασιν ποιησαμένων ἐκ τῶν ιδίων τῶν ἐν τῇ Σκυτικῇ
16	τῶν. ἐπιμεληθέντων Παπίου Δείδα τοῦ Αἰδούχου καὶ Τυράννου Μύτα καὶ Λουκίου Μουνατίου Ἄνθου καὶ Τρύφωνος Διογᾶ.	32	Πλατεία τεχνειτῶν.

I. *Boule, Demos ve Apameia'da ikamet eden Romalı yurttaşlar, en sevgili vatani için conventus zamanında devlet kasasından verilen para olmaksızın masrafını kendisi karşılayarak gymnasiarkhos'luk yapan, Skytike Plateia'da (Ayakkabıcı-lar Caddesi) onarım işlerini yapan ustaların ücretini karşılayan, Tiberius Claudius Piso Mithridatianus'un oğlu Quirina tribus'undan Tiberius Claudius Granianus'u, onurlandırdı. Bu işin finansmanını Aidoukhos'un torunu, Deidas'ın oğlu Papias ve Mytas oğlu Tyrannos ve Anthos oğlu Lucius Munatius ve de Diogas oğlu Tryphon yaptı.*

II. *Boule, Demos ve Apameia'da ikamet eden Romalı yurttaşlar, hayatı boyunca Zeus Kelaineus'un rahipliğini yapan, ephebarkhos'luk, gymnasiarkhos'luk, conventus zamanında agoranomos'luk ve oğlu Claudius Granianus adına conventus zamanında devlet kasasından verilen 15.000 denaria'yı almaksızın masrafını kendisi karşılayarak gymnasiarkhos'luk yapan, Skytike Plateia'da (Ayakkabıcılar Caddesi) onarım işlerinin ücretini karşılayan, Tiberius Claudius Mithridates'in oğlu Quirina tribus'undan Tiberius Claudius Piso Mithridatianus'u, onurlandırdı. (Bu işin finansmanını Aidoukhos'un torunu, Deidas'ın oğlu Papias ve Mytas oğlu Tyrannos ve Anthos oğlu Lucius Munatius ve de Diogas oğlu Tryphon yaptı.)*

Str. 24 πεντακ(οσίων), IGR 4.790.

TEp.24 Tiberius Claudius Granianus'u ve Tiberius Claudius Piso Mithridatianus'un Thermaia Plateia'da heykelleri dikiliyor

Yazıt, düz mermer bir blok üzerine ve geniş yüzey ikiye ayrılarak iki bölümde yazılmıştır. İstasyonun karşısındaki bir evin çeşmesinde bulunan yazıt şu anda Dinar istasyonunda faal olmayan bir çeşmenin yanında durmaktadır. Bu çeşmenin yapımında Asia valisi Paulus Fabius Maximus'un orijinal Latince mektubunun bir kopyası bulunan beyaz mermer blok kullanılmıştır.

Buluntu Yeri : İstasyonun karşısındaki bir evin çeşmesinde bulunmuştur.

Ölçüleri : yükseklik: 0.735 m.; genişlik: 1.40 m.; derinlik: 0.16 m.; harf yüksekliği: 0.025 m.

Tarih : MS 124 sonrası.

Edisyon : Ramsay 1897, s. 462, nr. 296/7.; BCH 15, 1891, s. 685.; BCH 17, 1893, s. 308; Weber 1892, s. 45.; IGR 4, nr. 788-798; MAMA 6, s. 68/9, nr. 180.

I.

1	ή βουλή και ὁ δῆμος καὶ οἱ κα-		ων μυρίων πεντακισχει
2	τοικοῦντες Ῥωμαῖοι ἐτείμη-	12	λίων, τὴν ἀνάστασιν
	σαν Τιβέριον Κλαύδιον Τι-		ποιησαμένων ἐκ τῶν ἰ-
4	βερίου Κλαυδίου Πείσωνος	14	δίων τῶν ἐν τῇ Θερμαία
	Μιθριδατιανοῦ υἱὸν Κυρεί-		Πλατεία, ἐπιμεληθέν-
6	να Γρανιανόν, γυμνασιαρ-	16	των Μάρκου Μάρκου τοῦ
	χοῦντα δι' ἀγοραίας ἐκ τῶν		Οὐικκίου καὶ Ἀβασκάν-
8	ιδίων τῇ σεμνοτάτῃ πατρίδι	18	του καὶ Τρύφωνος Ἀλεξάν-
	δίχα τοῦ πόρου ἐκ τοῦ δη-		δρου τῶν ἀνδριάντων.
10	μοσίου διδομένου δηναρί-		

II.

	ή βουλή και ὁ δῆμος καὶ οἱ κατοικοῦντες Ῥωμαῖοι	
2	ἐτείμησαν Τιβέριον Κλαύδιον Τιβερίου Κλαυδίου Μι-	
	θριδάτου υἱὸν Κυρείνα Πείσωνα Μιθριδατιανόν, ἱερέα	
4	διὰ βίου Διὸς Κελαινέως, γυμνασιαρχήσαντα δι' ἀγο-	
	ραίας καὶ ἀγορανομήσαντα δι' ἀγοραίας καὶ ἐφηβαρχήσαντα,	
6	καὶ ὑποσχόμενον ὑπὲρ Κλαυδίου Γραν<v>ιανοῦ τοῦ υἱοῦ	
	γυμνασιαρχίαν δι' ἀγοραίας ἐκ τῶν ιδίων, καὶ χαρισάμενον	

8 τῆ πόλει τὸν ἐξ ἔθους διδόμενον ὑπ' αὐτῆς τῶ γυμνα-
 10 σιαρχοῦντι πόρον δηνάρια μύρια πεντακισχέιλια, τῆ μὲν
 12 πρώτη ἑξαμῆνῳ ἐν ἧ καὶ ἡ ἀγόραιοις ἤχθη θέντα τὸ
 14 ἔλαιον, ὑπὲρ δὲ τῶν λοιπῶν μηνῶν ἐξ δεδωκότα
 16 καθὼς ἡ πόλις ἠξίωσεν δηνάρια μύρια ἑνακισχέι-
 18 λια, ὥστε προστεθέντα καὶ τοῦτον τὸν πόρον
 20 τοῖς μυρίοις πεντακισχελίοις δηναρίοις σώζειν
 τόκον δραχμιαῖον εἰς τὸ τῶν κουρατόρων ἐπι-
 ζήμιον τὸ κατὰ ἔτος ὑπ' αὐτῶν διδόμενον, ὥσ-
 τε τοῦ λοιποῦ χρόνου μηκέτι εἶναι κουράτο-
 ρας καθὼς ἡ πόλις ἐψηφίσατο δι' ὅλου
 τοῦ αἰῶνος· τὴν ἀνάστασιν ποιησαμένων
 ἐκ τῶν ἰδίων τῶν ἐν τῆ Θερμαίᾳ Πλατεία.

I. *Boule, Demos ve Romalı sakinler, conventus zamanında, kent hazinesinden verilen 15.000 denaria' u almaksızın görkemli vatanı için masrafları kendisi karşılamak suretiyle gymnasiarkhos' luk yapan, Thermaia Caddesinde yapılan onarım işlerinin masrafını üstlenen, Tiberius Claudius Piso Mithridatianus oğlu Quirina tribus' undan Tiberius Claudius Granianus' u onurlandırdı. Vikkius torunu Marcus oğlu Marcus, Abascantus ve Aleksandros oğlu Tryphon da heykellerin finansmanını üstlendi.*

II. *Boule, Demos ve Romalı sakinler, yaşamı boyunca Zeus Kelaineus' un rahibi olan, conventus zamanında gymnasiarkhos' luk yapan ve (yine) conventus zamanında agoranomos' luk yapan, ephebarkhos' luk yapan, adet olduğu üzere kent tarafından gymnasiarkhos' a yardım olarak verilen on beş bin denaria' u kente bağışlayarak, masrafını kendisi karşılamak suretiyle oğlu Claudius Granianus adına conventus zamanında gymnasiarkhos' luğu üstlenen, görevinin ilk altı ayında yurttaşlara zeytinyağı veren, geriye kalan altı ay için de kentin uygun gördüğü şekliyle 19.000 denaria verip bu parayı da 15.000 denaria' ya ekleyerek her yıl curator' lar tarafından verilen ceza ve faizinden kurtaran Tiberius Claudius Mithridates' in oğlu Quirina tribus' undan Tiberius Claudius Piso Mithridatianus' u onurlandırdı. Kent bundan sonra gelecekte artık curator' ların (cezası) olmaması için karar aldı. Thermaia Plateia' da yapılan onarım işlerinin ücretini kendisi karşıladı.*

Tiberius Claudius & -
 ↓
 Tiberius Claudius Mithridates & -
 ↓
 Tiberius Claudius Piso Mithridatianus & -
 ↓
 Tiberius Claudius Granianus & -

TEp.25 Boule, demos ve Apameia’da ikamet eden Romalılar Iulius Ligus’u onurlandırıyor

Buluntu yeri ve ölçüleri belirtilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 138-141.

Edisyon : Ramsay 1897, s. 466, nr. 301; IGR 4.786; REG 2 1889, s. 33 f; MAMA 6, s. 146, nr. 113.

ή βουλή καὶ ὁ δῆμος
 καὶ οἱ κατοικοῦντες
 Ῥωμαῖοι ἐτείμησαν
 4 Ἰουλ. Λίγυν τὸν κράτισ-
 σον π(ρειμι)π(ειλάριον), εὐεργέτην τῆς
 πόλεως,
 ἐπιμεληθέντος
 8 τῆς ἀναστάσεως
 Μ. Αἰλ. Σεργία Ἀπολ-
 λιναρίου, γραμμα-
 τέως τοῦ δήμου.

Boule, demos ve Romalı kent sakinleri, kentin euergetesi, en seçkin insan, primiplarius Iulius Ligus’u onurlandırdı. Bu işi demosun grammateusu olan, Sergia tribusundan Marcus Aelius Apollinarius üstlendi.

Marcus Aelius Apollinarius, Apameia’nın bastırıldığı ve MS 138-141 aralığına tarihlenen bir sikkenin üzerinde *argyrotamias* olarak gözükmektedir⁸⁴⁴.

---

⁸⁴⁴ Bkz. TNm.25.

TEp.26 Augustus'ların azatlısı Marcus Aurelius Zosimos onurlandırılıyor

Kireçtaşından bir kaide.

Buluntu yeri belirsiz olan (bir bahçe) taşın şimdiki akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.35 m.; genişlik: (üst) 0.88 m., (alt) 0.66 m.; derinlik: (yaklaşık) 0.64 m.; harf yüksekliği: 3-4.5 cm.

Tarih : Marcus Aurelius – Lucius Verus MS 161-169 ya da Marcus Aurelius – Commodus MS 176-180⁸⁴⁵.

Edisyon : MAMA 6, s. 70, nr. 183.

ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος
καὶ οἱ κατοικοῦντες Ῥω-
μαῖοι ἐτείμησαν
4 Μ. Αὐρήλιον Σεβ. ἀπελ.
Ζώσιμον τὸν εὐεργέ-
την τῆς πόλεως,
τὴν ἀνάστασιν ποι-
8 ησαμένων τοῦ ἀν-
δριάντος τῶν πε-
ρὶ Μ. Αὐρηλιανὸν
Δωρόθεον πρῶτον
12 ἄρχοντα τ<ὸ> γ ἀρχόντων.

Boule, demos ve Apameia'da ikamet eden Romalılar kentin hayırseveri, Augustus'ların azatlısı Marcus Aurelius Zosimos'u onurlandırdı. Üç arkhondan birincisi Marcus Aurelianus Dorotheos heykelin masrafını üstlendi.

Str. 4 Σεβ(αστῶν)⁸⁴⁶ ἀπελ(εύθερον)

Buckler – Calder 1939, Plate 32, 183

⁸⁴⁵ Tarihleme için bkz. Kienast 1990, s. 137-144.

⁸⁴⁶ Σεβαστῶν ἀπελεύθερον benzer örnek için bkz. IGR 4, nr. 749.

TEp.27 Boule, demos ve Romalı sakinler, Lucius Rutilius Proclus'u onurlandırıyor

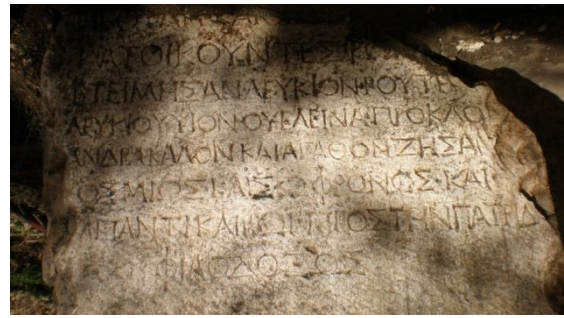
Yerel taş üzerine yazılmış kaidenin sağ üst ve sol alt köşesi kırık.

Buluntu Yeri : Dikici Köyü'nde bulunan yazıt hala Dikici Köyü'nde Cemal Ögüt'e ait evin bahçesinde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.71 m.; genişlik: 0.575 m.; derinlik: 0.59 m.; harf yüksekliği: 2.3-2.6 cm.; satır aralığı: 2cm.

Tarih : MS 2. yy.

Edisyon : Ramsay, 1897, s.464, nr. 298; IGR 4.794; MAMA 6, s. 146, nr. 103.

ή βουλή καὶ ὁ [δημος καὶ οἱ] | κατοικοῦντες Ῥω[μαῖοι] | ἐτείμησαν Λεύκιον
Ῥουτε[ίλιον] | Λευκίου υἷον Οὐελίνα Πρόκλο[ν], ἴσ' ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθόν,
ζήσαν[τα] κλοσμίως καὶ σωφρόνως καὶ ἐμ παντὶ καιρῷ πρὸς τὴν πατρίδα |
φιλοδόξως.

Boule, demos ve Romalı sakinler, yaşamı süresince ölçülü, bilgece ve her fırsatta vatani için bir şeyler yapmak suretiyle de ünseverce bir hayatı yaşayan Lucius oğlu Velina tribus'undan iyi ve güzel insan Lucius Rutilius Proclus'u onurlandırdı.

TEp.28 Demos ve Romalı sakinler, Tanrıça Roma'nın rahibi, Diokles oğlu Mytas'ı onurlandırıyor

Beyaz mermerden sütun tamburu.

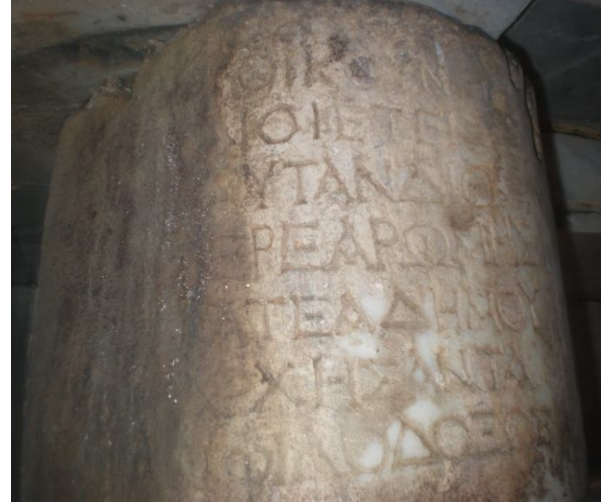
Buluntu yeri : Weber tarafından kentin güneyindeki bir bahçede, sütun tamburları, arşitrav blokları ve diğer antik mimari parçalardan oluşan taş yığını arasında bulunmuştur. Stel şu anda Ilıca Suyu'nun altındaki Hamam'da ters dönmüş bir şekilde kurna taşı olarak kullanılır.

maktadır. Stel ilk satırından kesilmiş, içi oyulmuş ve yazıtlı sol kısmı yukarıdan aşağıya kadar korozyona uğramıştır.

Ölçüleri : yükseklik: 1.19 m.; derinlik: (çap) 0.60 m.; harf yüksekliği: 3cm.

Tarih : MS 2. yy.

Edisyon : MDAI(A) 16.1891.147; IGR 4.793; Ramsay 1897, s.467, nr. 302; MAMA 6, s. 145, nr. 102.

	ὁ δῆμος		κλέους ἱερέα Πώμης
2	καὶ οἱ κατοικοῦν-	6	καὶ γραμματέα δήμου
	τες Ῥωμαῖοι ἐτή-		γυμνασιαρχήσαντα
4	μησαν Μύταν Διο-	8	καλῶς καὶ φιλοδόξως.

Demos ve Romalı sakinler, gymnasiarkhos'luk ve demosun grammateusluğunu yapmış olan, Tanrıça Roma'nın rahibi, güzel ve ünsever insan Diokles'in oğlu Mytas'ı onurlandırdı.

Str.8. φιλοδόξως açıkça okunmaktadır. Weber'in φιλοδοξέως kopyası hatalıdır ve bir düzeltmeye ihtiyaç yoktur. MDAI(A); IGR 4. 793.

TEp.29 Boule, demos ve Romalı sakinler, Marcus Aurelius Ariston Euklianos'u onurlandırıyor

Buluntu yeri ve ölçüleri belirtilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : IGR 4.785; Ramsay 1897, s. 466, nr. 300; BCH 17.1893.302,2; MAMA 6, s. 146, nr. 115.

ἡ βουλὴ κὲ ὁ δῆμος κ(αὶ) οἱ κατο-
 2 ικοῦντες Ῥωμαῖοι ἐτείμη-
 σαν ταῖς ἀρίσταις τειμαῖς Μ.
 4 Αὐρ. Ἀρίστωνα Εὐκλιανόν,
 ἄνδρα ἀγαθόν καὶ ἐκ προγό-
 6 νων εὐεργέτην γενόμενον τῆς
 πατρίδος κὲ ἐν πᾶσι δημωφελ[ῆ]
 8 καὶ θρέψαντα τὴν πόλιν ἐν δυσ-
 χρήστοις καιροῖς σείτου τε ἐπ[ιδό]-
 10 σει καὶ τῆ λοιπῆ εὐνοίᾳ χρησ[ά]με-
 νον ἀδιαλεί<π>τως, στρατηγήσαν-
 12 τα {τ} ἀγνῶς, ἀγωνοθετήσαντα
 φιλοτείμως, εἰρηναρχήσαντα
 14 κοσμίως, ἀργυρο{ι}οταμιεύσαντα
 πιστῶς, κὲ ἐπὶ τῆ προαιρέσει
 16 τοῦ βίου ἐπαινεθέντα.

Boule, demos ve Romalı sakinler, vatanının hayırsever bir soyundan gelen, her zaman halkını seven, zor zamanlarda kente karşılıksız hububat vermiş, iyi niyetini her daim ifşa etmiş, aralıksız strategos olmuş, agonothes'te'liğini cömertce, eirenarkhes'liğini nizami bir şekilde, argyrotamias'liğini da güvenilir bir şekilde yerine getirmiş, yaşamsal tutumuyla övülen, iyi ve güzel insan Marcus Aurelius Ariston Euklianos'u, en yüce payelerle onurlandırdı.

Str. 4. Εὐκλαιανόν IGR 4.785.

TEp.30 Asia'nın başrahiplerinden Tryphon ve Regina'nın çocuğu Marcus Aurelius Antonius Apollinarius onurlandırılıyor

Kaidenin taban ortası kırılmıştır.

Buluntu yeri ve ölçüleri belirtilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 1-2. yy.

Edisyon : IGR 4.784; Ramsay 1897, s. 467, nr. 304; BCH 17.1893.319,10; MAMA 6, s. 146, nr. 114.

[- - - - -]
 2 [- - - - - κατὰ τὰ δόγμα]-
 α[τ]α τῆς βου[λῆς] ὁ λαμπρό-
 4 τατος δῆμος ἐτ[είμ]ησαν τοὺς εὐ-

γενεστάτους καὶ ἀξιολογωτά-
 6 τους υἱοὺς [Πρ]οκλιανοῦ
 Τρύφωνος [ἀρχι]ερέως κα[ὶ]
 8 Αἰλ<ι>αν[ῆ]ς Πη<γ>εἰ[νης] Ἀσίας ἀρχιερέων,
 ἐγγόνο<υ>ς τῆς ἀρ[χιερ]εῖης, Μ. Αὐρ. Ἀντώ-
 10 νιον Τρύφωνος [Πηγ]εῖνον καὶ Μ. Α(ὐ)ρ.
 Ἀντώνιον Τ[ρυφωνιαν]ὸν Ἀπολλινάριον
 12 ἐπὶ εὐκτ[- - - - -]ιναις τε πόλε-
 ως ἀνατ[- - - - -]ους ἐλπίσιν.

Boulenin kararları uyarınca, ... ve en ünlü demos, başrahip Proclianus Tryphon ve Asia'nın baş rahiplerinden başrahibe Aeliana Regina'nın en soylu en kıymetli çocukları, Tryphon oğlu Marcus Aurelius Antonius Reginus ve Marcus Aurelius Tryphonianus Apollinarius'u onurlandırdı.

TEp.31 Proclus Manneius Ruso'nun Thermaia Plateia'da heykeli dikiliyor

Yazıt Bérard tarafından istasyonda demiryolu inşaatı için kesilip düzeltilen taşlar arasında bulunmuştur. İşçiler bu taşları Dinar-Çivrıl arası demiryolu köprü inşaatında kullanmışlardır. Yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiştir.

Tarih : MS 2. yy.'ın 2. yarısı - 3. yy.'ın başları.

Edisyon : Drew-Bear – Ivantchik 2011, s. 287/8; IGR 4.791; Ramsay 1897, s. 464, nr. 299; BCH 17.1893.313, nr. 8.

[ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος
 καὶ οἱ κατοικοῦντες]
 Ῥωμαῖοι ἐτείμησαν
 Πρόκλον Μαννήιον
 5 Ποπλίου υἱὸν Ῥωμιλία
 Ῥούσωνα, ἀγομένης
 πανδήμου ἐκκλησίας, ἄν-
 δρα ἀγαθὸν καὶ μεγαλόφρ[ο]-
 να δι<α> τε τὰς ἐκ προγόνων
 10 αὐτοῦ καὶ τὰς ἰδίας εἰς τὴν πα-
 τρίδα <α>συνκρίτους εὐεργεσί-
 ας, θρέψαντά τε τὴν πόλιν ἐν
 δυσχρήστοις πολλάκις και-

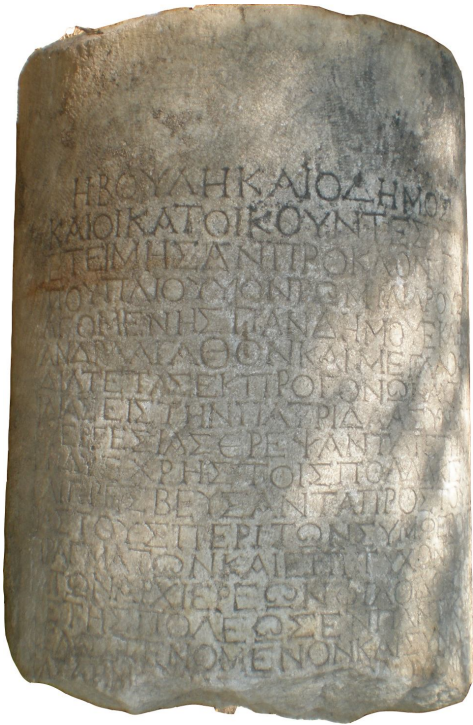
- ροῖς καὶ πρεσβεύσαντα πρὸς
 15 τοὺς Σεβαστοὺς περὶ τῶν
 συμφερόντων πραγμάτων
 καὶ ἐπιτυχόντα τὰς παρὰ τῶν
 ἀρχιερέων φιλοδοσίας,
 [ἔκδικόν] τε τῆς πόλεως ἐν παντὶ
 20 [καί]ρῳ δημωφελ[ε]ῶς γενομε-
 [νο]ν καὶ συναυξήσαντα τὰς
 [δημ]οσίας προσόδους, ἀνασ-
 [τη]σάντων τὸν ἀνδριάντα τῶν
 ἐπὶ τῆς Θερμαΐας πλατείας ἐργασ-
 25 τῶν ὑπὸ ἐπιμέλειαν Εὐμένου]
 Διονυσίου καὶ Ἰουλίου Βασσίωνο[ς]
 κατὰ τῆς πόλεω<ς> ψήφισμα.

Boule, demos ve Romalı sakinler, genel halk kurulunda, hem atalarından gelen hem de bizzat kendisinin vatani için yaptığı olağanüstü hayırseverlik işleri nedeniyle, sıkıntılı zamanlarda pek çok kez kentini besleyen, fayda sağlayacak meseleler hakkında görüşmek üzere Augustus'lara elçi olarak giden, başrahipler nezdinde cömertlikleri ayrı bir yer tutan, kenti için hem her koşulda yurttaşını seven hem de kamusal gelirleri artıran, Romilia tribus'undan Publius oğlu cömert, iyi ve güzel insan Proclus Manneius Ruso'yu onurlandırdı. Heykelin Thermaia caddesindeki dikim masrafları kentin aldığı karar uyarınca Dionysos oğlu Eumenes ve Iulius Bassio tarafından yapıldı.

Str. 1-2 IGR, Ramsay, BCH'de tek satır olarak gösterilmiştir. **11** συνκρίτους IGR, Ramsay, BCH **26** [ὑπέ] <ρ> Ἰουλ. Δουβασσίωνο[ς] IGR, Ramsay, BCH.

TEp.32 Proclus Manneius Ruso'nun ΓΕΡ... Plateia'da heykeli dikiliyor.

Mermer bir sütun. İçi oyularak ikinci bir kez kullanılmıştır. Alt tarafı kırılmıştır
 Buluntu Yeri : Tekke mahallesinde (Toptepe) Değirmen sokak ve Dedeoğlu caddesinin ke-
 şiştiği kazım Eryavuz'un evinde bulunmuştur. Yazıtlı sütun şu anda Suçikan'da durmaktadır.
 Ölçüleri : yükseklik: 0.42 m.; sütun genişliği: 1.80 m.; derinlik: 0.65 m.; harf yüksekli-
 ği: ilk satır, 5 cm., diğer satırlar, 4 cm.
 Tarih : MS 2. yy.'ın 2. yarısı - 3. yy.'ın başları.
 Edisyon : Drew-Bear – Ivantchik 2011, s. 281/2.

- vac. ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος vac.
καὶ οἱ κατοικοῦντες Ῥωμαῖοι
ἐτείμησαν Πρόκλον Μαννήιον
Ποπλίου υἱὸν Ῥωμιλία Ῥούσωνα
5 ἀγομένης πανδήμου ἐκκλησίας,
ἄνδρα ἀγαθὸν καὶ μεγαλόφρονα
διὰ τε τὰς ἐκ προγόνων αὐτοῦ καὶ τὰς
ιδίας εἰς τὴν πατρίδα ἀσυνκρίτους
εὐεργεσίας, θρέψαντά τε τὴν πόλιν
10 ἐν δυσχρήστοις πολλάκις καιροῖς
καὶ πρεσβεύσαντα πρὸς τοὺς Σε-
βαστοὺς περὶ τῶν συμφερόντων
πραγμάτων καὶ ἐπιτυχόντα τὰς πα-
ρὰ τῶν ἀρχιερέων φιλοδοξίας, ἔκδικόν
τε τῆς πόλεως ἐν παντὶ καιρῷ δημω-
φελῶς γενομένον καὶ συναυξήσαντα
τὰς δημο[σί(ο)υ]<α>ς π[ρο(ς)]όδους, ἀναστησά[ν]-
[των τὸν ἀνδριάντα τῶν ἐπὶ] τῆς Γερ[. .]-
[- - - πλατείας - - -]
[- - -]

Boule, demos ve Romalı sakinler, genel halk kurulunda, hem atalarından gelen hem de bizzat kendisinin vatani için yaptığı olağanüstü hayırseverlik işleri nedeniyle, sıkıntılı zamanlarda

pek çok kez kentini besleyen, fayda sağlayacak meseleler hakkında görüşmek üzere Augustus'lara elçi olarak giden, başrahipler nezdinde cömertlikleri ayrı bir yer tutan, her fırsatta kentin avukatlığını üstlenen, kamusal gelirleri arttıran, Romilia tribus'undan Publius oğlu cömert, iyi ve güzel insan Proclus Manneius Ruso'yu onurlandırdı. Heykelin Ger... cadesindeki dikim işlerinin finansmanını...

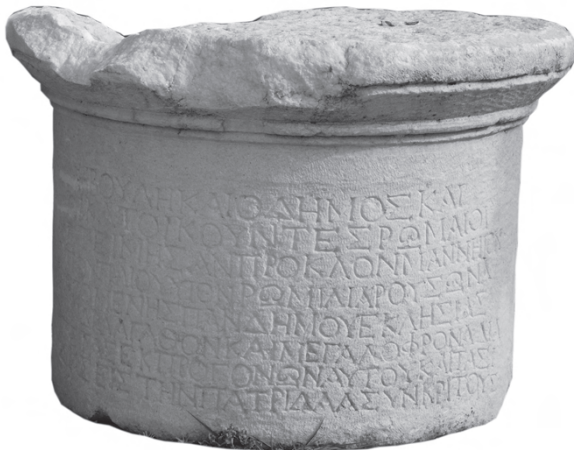
TEp.33 Boule, demos ve Romalı sakinler Proclus Manneius Ruso'yu onurlandırıyor

Mermer bir sütun. Arka tarafı kırılmış, üst tarafında heykele ait ayak izi görülebilmektedir.

Ölçüleri : yükseklik: 0.46 m.; sütun genişliği: 1.72 m.; derinlik: 0.50 m.; taşın yazıtlı kısım çapı: 0.55 m., harf yüksekliği: 2-2.8 cm.

Tarih : MS 2. yy.'ın 2. yarısı- 3. yy.'ın başları.

Edisyon : Drew-Bear – Ivantchik 2011, s. 283/4.

Fotoğraf A. Ivantchik

vac. ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος καὶ vac.
οἱ κατοικοῦντες Ῥωμαῖοι
ἔτείμησαν Πρόκλον Μαννήιον
Ποπλίου υἱὸν Ῥωμιλία Ῥούσωνα
5 ἀγομένης πανδήμου ἐκκλησίας
ἄνδρα ἀγαθὸν καὶ μεγαλόφρονα διὰ
τε τὰς ἐκ προγόνων αὐτοῦ καὶ τὰς ἰ-
δίας εἰς τὴν πατρίδα ἀσυνκρίτους

Boule, demos ve Romalı sakinler, genel halk kurulunda, hem atalarından gelen hem de bizzat kendisinin vatani için yaptığı olağanüstü hayırseverlik işleri nedeniyle, Romilia tribus'undan Publius oğlu cömert, iyi ve güzel insan Proclus Manneius Ruso'yu onurlandırdı.

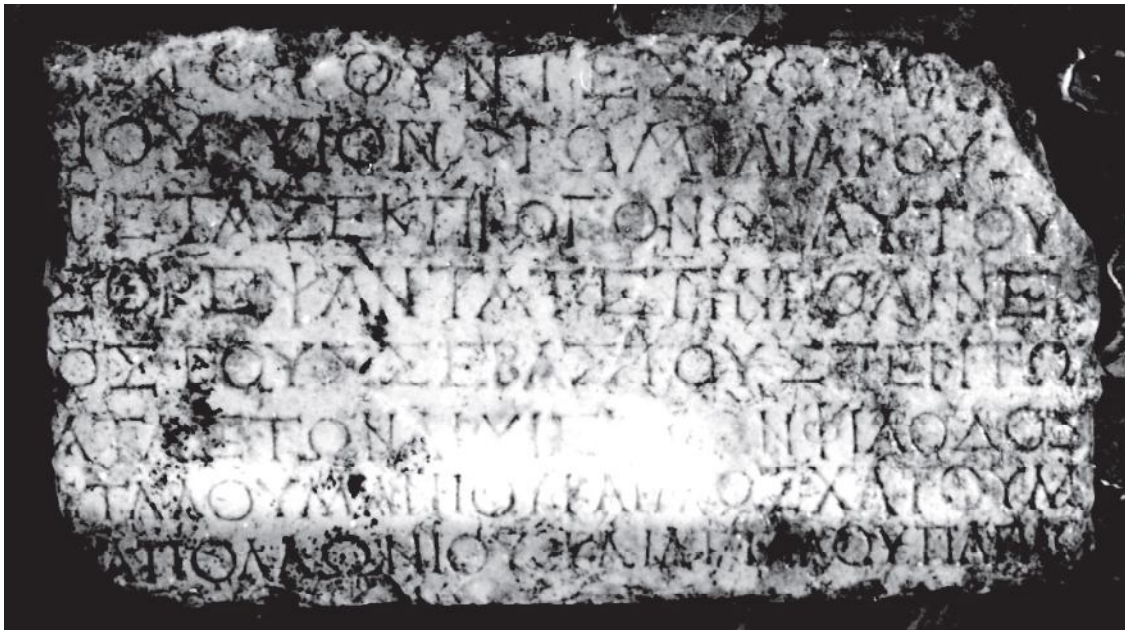
TEp.34 Proclus Manneius Ruso'nun... *Plateia*'da heykeli dikiliyor.

Mermer bir levha üzerine kazınan yazıtı Afyonkarahisar Müzesi'nin emekli bekçisi Seydi A. Çelikle tarafından Th. Drew-Bear'a gösterilmiştir. Buluntu yeri belirsiz olan yazıtın akıbeti bilinmemektedir.

Ölçüleri : yükseklik: 0.295 m.; sütun genişliği: 0.56 m.; derinlik: 0.08 m.; harf yüksekliği: 2.5 cm.

Tarih : MS 2. yy.'ın 2. yarısı - 3. yy.'ın başları.

Edisyon : Drew-Bear – Ivantchik 2011, s. 283/4.

Fotoğraf Th. Drew-Bear

[ή βουλή και ὁ δῆμος καὶ οἱ] κατοικοῦντες Ῥωμαῖ[οι ἐτείμησαν]
 [Πρόκλον Μαννήιον Ποπλί]ου *vac.* υἰὸν Ῥωμιλία Ρούσ[ωνα ἀγομένης πανδήμου
 ἐκκλησίας]
 [ἄνδρα ἀγαθὸν καὶ μεγαλόφρονα διὰ] τε τὰς ἐκ προγόνων αὐτοῦ [καὶ τὰς ἰδίας εἰς τὴν]
 [πατρίδα ασυνκρίτους εὐεργεσία]ς, θρέψαντά τε τὴν πόλιν ἐν [δυσχρήστοις πολλάκις]
 5 [καιροῖς καὶ πρεσβεύσαντα πρὸς τοὺς Σεβαστοὺς περὶ τῶν [συμφερόντων πραγμάτων]
 καὶ ἐπιτυχόντ]α τὰς παρὰ τῶν ἀρχιε[ρέ]ων φιλοδοξ[ίας ἀναστησάντων τὸν ἀνδριάντα]
 [τῶν ἐπὶ τῆς --- Α]ττάλου Μανίου καὶ Μοσχᾶ τοῦ Μ[---]
 [---] Απολλονίου καὶ Αττάλου Παπίου[---]

Boule, demos ve Romalı sakinler, genel halk kurulunda, hem atalarından gelen hem de bizzat kendisinin vatanı için yaptığı olağanüstü hayırseverlik işleri nedeniyle, sıkıntılı zamanlarda pek çok kez kentini besleyen, fayda sağlayacak meseleler hakkında görüşmek üzere Augustus'lara elçi olarak giden, başrahiplerin saygınları arasında yer tutan, her koşulda kentin avukatlığını üstlenen, kamusal gelirleri artıran, Romilia tribus'undan Publius oğlu

cömert, iyi ve güzel insan Proclus Manneius Ruso'yu onurlandırdı. Heykelin... caddesindeki dikim işlerinin finansmanını Manius oğlu Attalos ve ... oğlu Moskhas, Apollonios oğlu ..., Papius oğlu Attalos üstlendi.

Proclus Manneius Ruso için kaleme alınmış bu dört onurlandırma yazıtından en kapsamlı bilgiyi ilk yazıt verir. Manneius Ruso'nun onurlandırılma kararına *boule* ve *demosun* yanında Apameia'da ikamet eden Romalılar da onay vermiştir. Bu nedenle karar metnine ἐκκλησία πάνδημος (genel kurul toplantısı) ifadesi eklenmiştir⁸⁴⁷. Proclus'un Apameia'daki atalarının izlerine ilk kez Claudius zamanında rastlanır⁸⁴⁸. Bu dönem yazıtlarında adı geçen Palatina tribus'undan Lucius Atilius Proclus'un *gerousia*'nın kuruluşu için Augustus'lara elçi olarak gittiği bilinmektedir. Buna ek olarak kent MS 2. yy.'a tarihlenen yazıtları arasında Velina tribus'undan Lucius Rutilius Proclus da bilinmektedir⁸⁴⁹. Rutilius da vatani için yaptığı cömertçe harcamalarının karşılığı olarak onurlandırılmıştır. Atilius ve Rutilius yazıtlarından *Proclus* cognomen'yle Apameia'ya *Velina* ve *Palatina* tribus'undan iki ailenin geldiği anlaşılmaktadır. Proclus için kaleme alınan yazıtlardan Proclus'un Romilia tribus'undan olduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan cognomen'in praenomen olarak görülmesi Romalı kolonistlerin Hellenizasyonlarına işaret eder⁸⁵⁰. Ataları Romalı olan Proclus, Apameia'ya yerleşmiş atalarının içinde kıyas kabul etmeyecek cömertliklerde bulunarak Apameia'yı, gerçek vatani olarak görmüş olmalıdır.

Yazıtların verdiği bilgiye göre Proclus kente fayda sağlayacak meseleler hakkında görüşmek üzere Augustus'lara elçi olarak gitmiştir. Bu, Proclus'un kentin hangi tarihi döneminde yaşadığı hakkında bir ipucu verir. Proclus birçok kez, farklı imparatorlara elçi olarak gitmemiştir aksi durumda bu, yazıtlarda πολλάκις/ πλεονάκις/ πολλαὶ πεισβεύσαντα ifadeleriyle açıkça belirtilirdi⁸⁵¹. Proclus elçilik görevini bir kez fakat iki Caesar iş başındayken yerine getirmiş olmalıdır⁸⁵². Yazı karakteriyle uyumlu olarak Augustus payesiyle iş başına geçen ilk iki imparator Marcus Aurelius ve Lucius Verus'tur. Onların birlikteki imparatorluğu 161-169 tarih aralığıdır. 177-180 aralığında Marcus Aurelius ve Commodus, Septimius Severus ve

⁸⁴⁷ Bérard 1893, s. 315

⁸⁴⁸ TEp.14-15.

⁸⁴⁹ TEp.26.

⁸⁵⁰ Drew-Bear – Ivantchik 2011, s. 289.

⁸⁵¹ Bu örnekler için bkz. MAMA 8, 484; IK 27, 8 - 20; IK 21, 220 a; SEG 35, 1407; Sardis 7, 1, 27.

⁸⁵² Drew-Bear – Ivantchik 2011, s. 290.

Caracalla 198-211, Septimius Severus, Caracalla ve Geta 209-211 tarih aralıklarıdır⁸⁵³. Drew-Bear ve Ivantchik yazı karakterine göre kitabeyi Marcus Aurelius dönemine daha çok da 2. yy.'ın son çeyreğine tarihlemişlerdir⁸⁵⁴. Diğer yandan yazıtın içeriği incelendiğinde Proclus'un kıyaslanamayacak cömertçe harcamaları, halka buğday yardımında bulunuyor olması kentin sıkıntılı bir dönem geçirdiğine işaret eder ki bu yazıtlarda da açıkça belirtilmiştir. Proclus'un heykelleri tıpkı Hadrianus zamanında Thermaia ve Skytike sütunlu caddelerinde yaptıkları onarım faaliyeti sonrasında bu caddelere heykelleri dikilen Mithridatianus ve oğlu Granianus gibi bir onarım faaliyetiyle ilişkili olabilir. Proclus'un heykelleri ilk yazıtın verdiği bilgiye göre *Thermaia Plateia*'ya, ikinci yazıttan sadece ilk üç harfini öğrenebildiğimiz *Ger... Plateia*'ya ve alt tarafı kırık olduğu için ismini öğrenemediğimiz dördüncü yazıttan bir başka sütunlu caddede heykeli dikilmiştir. Bu heykellerin masrafını da olasılıkla bu caddeler üzerinde bulunan dernek locaları (Skytike-Ayakkabıcılar) perakendeci esnaflar ya da onların loncaları (ἐργασταί) karşılamış olmalıdır⁸⁵⁵. Bu durumda Proclus'un, Mithridatianus ve oğlu Granianus gibi bu caddelerde bir onarım, ayağa kaldırma işlerinin finansörü olduğu ağırlık kazanır. Proclus'un cömertliği hem halka buğday yardımı yapması hem de Apameia'nın caddelerindeki onarım faaliyetinden ileri gelmektedir. Bu durum, kentin tarihinde sıkça maruz kaldığı doğal afet sonucu tahrip olduğunu ve kentin bu durumdan dolayı yeniden imar edildiğini düşündürülebilir. Kentin deprem tarihi incelendiğinde neredeyse 70 yıllık bir sürenin sonunda depreme gebe olduğu görülecektir⁸⁵⁶. Bu durumda Hadrianus zamanında yaşanan deprem sonrası Apameia'da meydana gelebilecek olası deprem Septimius Severus'un imparatorluğuna rastlar. Bu durumda Proclus için kaleme alınan yazıtların tarihi, yazı karakterine göre Drew-Bear – Ivantchik tarafından önerilen Marcus Aurelius dönemine değil yazıtın verdiği bilgiler ışığında iki imparatorun iş başında olduğu Septimius Severus Dönemi olmalıdır. Ayrıca yazıtlarda Proclus'un elçi olarak Augustus'lara gittiği belirtilmektedir. Drew-Bear – Ivantchik Proclus'un elçi olarak Roma'ya gittiğini düşünmektedir⁸⁵⁷. Fakat Proclus Roma'ya değil aksine Apameia'nın su kaynaklarının bulunduğu Aulutrene'ye gitmiş olmalıdır. Zira Septimius Severus ve oğlu Caracalla Parth savaşları sonunda Roma'ya dönerken Apameia'nın su kaynaklarının bulunduğu Aulutrene'den geçmiştir⁸⁵⁸. Burada ele geçen bir yazıttan anlaşıl-

⁸⁵³ Kienast 1990, s. 137-166.

⁸⁵⁴ Drew-Bear – Ivantchik 2011, s. 289.

⁸⁵⁵ Drew-Bear – Ivantchik 2011, s. 291/2.

⁸⁵⁶ Kelainai/Apameia'nın maruz kaldığı depremler için bkz. Başlık 1.3. Kelainai/Apameia'nın Lokalizasyonu.

⁸⁵⁷ Drew-Bear – Ivantchik 2011, s. 290.

⁸⁵⁸ Bkz. Başlık. 3.2 Epigrafik Belgeler, Asker Yazıtları.

lıyor ki İmparator beraberinde bu sefere götürdüğü 11. Claudia ve 1. Italica lejyonlarına Aulutrene kaynaklarında bir *castellum* inşası için emir vermiştir. Belki de Proclus imparatorlara elçi olarak Apameia'nın çok uzağındaki Roma'ya değil aksine Apameia'dan sadece 10 km. uzaklıktaki Aulutrene kaynaklarına gitmiştir.

TEp.35 Kenti için faydalı işler yapan bir hayırsever onurlandırılıyor.

Mermer. Taş üç parçaya ayrılmıştır.

Buckler ve Calder tarafından istasyonun yakınındaki bir evin duvarında görülmüştür. Yazıtın akıbeti bilinmemektedir.

Ölçüleri : yükseklik: (a) 0.22 m. (b) 0.31 m. (c) 0.28 m.; genişlik: (a) 0.33 m. (b) 0.15m. (c) 0.25 m.; harf yüksekliği: 0.035-0.04 m.

Edisyon : MAMA 6, s. 70/1, nr. 184

Buckler – Calder 1939, Plate 33, 184 a

Buckler – Calder 1939, Plate 33, 184 b-c

(a)		(b)	(c)
	[-----]		[--]νιε. ο[----- τῶι τε]
	[-----] περὶ τὸ κοιν[όν]	6	[δήμ]ωι καὶ τ οῖς [κατοικοῦσιν Ῥωμαίοις]
2	[καὶ] ἀγορανομία[ι πο]-		[καὶ] ἀρχὰς καὶ λειτ[ουργίας τελέσαν]
	[λυδ]απάνωι κα[-----]	8	[τα π]ολλάς, ποιησάμ[ενόν τε ἀεὶ τὰ]
4	[-----]ερο[-----]		[τῆ π]όλει σ υμφέρον[τα-----]

(a) ... birlik için ve masraf gerektiren agoranomos bürosuna ....

(b-c) ... gerek halk ve Romalı sakinler için hem resmi hem de kamusal bir çok işi yerine getiren gerekse de kenti için yararlı olan işleri yapmış olan.... (falanca kişiyi onurlandırdı.)

TEp.36 Castra peregrina'nın komutanı Herennianus'un eşi Gaia Iulia Matrona onurlandırılıyor

Kalitesiz mermerden bomos.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından bir bahçede bulunmuştur. Yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.41 m.; genişlik: (üst) 0.69, (alt) 0.51-0.56 m.; harf yüksekliği: 3.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 69, nr. 181.

Buckler – Calder 1939, Plate 32, 181

	ή ιερωτάτη βουλή και ό	4	Ματρώναν, σύνβιον
2	δήμος ό Απαμέων έτεί-		Μ. Ουεττίου Έρεννιανοῦ
	μησαν Γαϊαν Ιουλίαν	6	π. π. ά, π. πρίνκιπος περεγρίνων.

Apameia'lıların demosu ve en kutsal boulesi, primus pilus prior⁸⁵⁹ ve castra peregrina'nın princeps'i Marcus Vettius Herennianus'un eşi Gaia Ioulia Matrona'yı onurlandırdı.

Str. 6 π(ρείμει) π(ίλου) ά (πρώτου), π(ρείμει) = primi pili prioris, πρίνκιπος περεγρίνων = princeps peregrinorum MAMA 6, nr. 181.

⁸⁵⁹ *Primus pilus prior*, bir lejyonu oluşturan 10 cohorts'un ilk cohorts'undaki ilk centurio'suna verilen rütbedir. Bu, diğer centurio'lar arasındaki kıdemi ve itibarı gösterir.

Herennianos Roma vatandaşı olmuş ve askeri olduğu lejyon içinde yüksek bir rütbeye (*primus pilus prior*) ulaşmış bir *peregrinus*'tur⁸⁶⁰. *Castra Peregrina*, yabancı askerlerin oluşturduğu birliklerdir⁸⁶¹. Dinar'ın 10 km. doğusunda bulunan Eldere köyünden yoğun olarak ele geçen askeri yazıtlar, burada Apameia'nın su kaynaklarının bulunduğu Aulutrene'de bir *castellum*un varlığını ortaya çıkarmıştır⁸⁶². Bu *castellum*da farklı lejyonlara ait askerler görev yapmaktadır. Peregrinorum castra'nın en yüksek rütbelisi *princeps peregrinorum*du ve Herannianos'ta bu *castellum*un *princeps*i yani en yüksek rütbeli askeriydi⁸⁶³.

TEp.37 Artas, stadion'u onarıyor ve Hierotate Platia'da bir heykel diyor

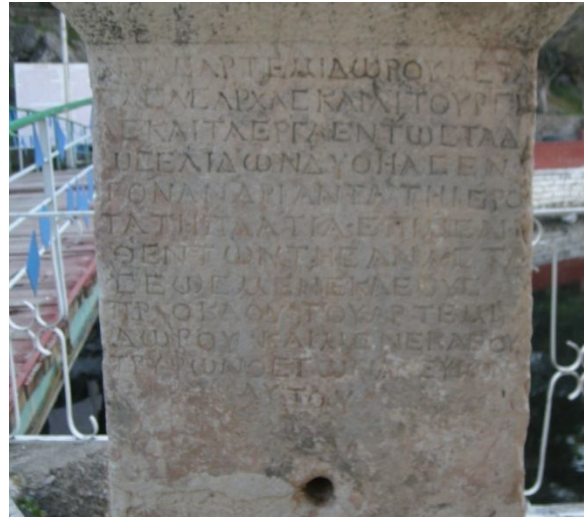
Beyaz mermerden bir kaide. Taşın üst sol profili kırık ve yazıtlı yüzeyin alt orta boşluk kısmında çeşme için yuvarlak bir delik açılmıştır.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder steli bir bahçede bulmuştur. Stel şu anda Suçikan'da durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 1.33 m.; genişlik: (üst) 0.76 m, (alt) 0,54 m.; derinlik: 0.60 m.; harf yüksekliği: 2-2.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.'ın 2. yarısı

Edisyon : MAMA 6, s. 66, nr. 176.; CIG 3960 b.; Ramsay 1897, s. 467, nr. 303.

⁸⁶⁰ Yunan şahıs ismi Herennianos için bkz. LGPN 1, s. 162; 2, s. 155; 3A, s. 151.

⁸⁶¹ Reynolds 1923, s. 168 vd.

⁸⁶² Christol – Drew-Bear 1987, s. 33 vd.

⁸⁶³ Domaszewski 1908, s. 28; Reynolds 1923, s. 172.

	Ἀρτᾶς Ἀρτεμιδώρου μετὰ		θέντων τῆς ἀναστά-
2	πάσας ἀρχὰς καὶ λιτουργί-	8	σεως Μενεκλέους
	ας καὶ τὰ ἔργα ἐν τῷ σταδί-		Πρόκλου τοῦ Ἀρτεμι-
4	ω σελίδων δύο ἦασεν	10	δώρου καὶ Μενεκλέους
	τὸν ἀνδριάντα τῆ ἱερῶ-		Τρύφωνος τῶν ἀνεψιῶν
6	τάτη πλατῖα· ἐπιμελη-	12	αὐτοῦ.

*Artemidoros'un oğlu Artas, tüm memuriyetliği ve üstlendiği leitourgia görevleri sonrasında stadion'daki iki oturma sırasınının işlerini yaptı ve bu heykeli en kutsal caddeye dikti. Bu işle-
rin sorumluluğunu Artemidoros'un torunu, Prokles'in oğlu Menekles ve Artas'in kuzenlerin-
den Tryphon oğlu Menekles üstlendi.*

Str. 4 ἦασεν yazıtta açıkça okunmaktadır. Hamilton tarafından alınan hatalı kopya nede-
niyle farklı tamamlamalarda bulunulmuştur⁸⁶⁴. [ἀ]ν[έ]σ[τησε]ν CIG 3, 3960 b.; ἀνέ[θηκε]ν
Ramsay 1895, s. 467, nr. 303, dn.1.; Buckler ve Calder'in 1934 yılında aldıkları kopya
tamamıyla doğrudur. ἦασεν = κατέλιπεν MAMA 6, nr. 175.

Artas için kaleme alınan bu yazıt esasen bir onurlandırma yazıtı değildir. Buna karşılık
Artas'ın kent için yaptığı bir dizi faaliyeti konu alması nedeniyle yazıtın bu sınıflandırma
içinde değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

Yazıt harf karakterine göre MS 3. yy.'ın 2. yarısından sonraki bir tarihte kaleme alınmış
olmalıdır.

3.2.3 Adak Yazıtları

TEp.38 Apameia'da ticaret yapanlar tanrıya adak adıyorlar

Bir sütun üzerinde fragment.

Buluntu yeri mezarlık olan yazıtın ölçüleri kaydedilmemiştir.

Edisyon : LBW, nr. 746; CIL 3.365; MAMA 6, s. 146, nr.109

[- - - - -]

qui Apameae

negotiantur

h(ic) c(onsecraverunt).

⁸⁶⁴ Hamilton 1842, nr. 203

... *Apamea'da ticaret yapanlar burada dinsel bir törenle tanrıya ithaf ettiler.*

TEp.39 Straton, *Büyük Samothrake Tanrıları'na adak adıyor*

Buluntu yeri belirsiz ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Edisyon : Ramsay 1897, s. 458, nr. 289.; CIG 3961; MAMA 6, s.145, nr 94.

Στρατων Ἄρχ-
 2 οντος σωθεῖς κ-
 ἀτὰ θάλλ[ασ]σαν θ-
 4 [ε]οῖς με<γ>άλοις Σα-
 μόθ<α>ξιν χαιρε-
 6 στήριον

Str.4-5. Σαμόθ<α>ξιν Ramsay; ἀ[νέθηκε]ν CIG; **5-6** χαιρεστήριον Ramsay, χαριστήριον CIG.

Arkhon oğlu Straton, denizden kurtulduğu için, en içten minnettarlığıyla, büyük Samothrake tanrılarına (adadı).

Phrygia'da ve Kuzey Ege adalarında tapınım gören Samotrake ya da Kabeiroi ikiz tanrıları hakkında çok fazla birşey bilinmez⁸⁶⁵. Strabon, Samothrake'deki ayinlerin Kabeiros'lar için yapıldığını ve isimlerini Berekyntia'daki Kabeiros dağından aldıklarını belirtir⁸⁶⁶. Pseudo Plutarkhos da nehirler hakkında yazdığı eserinde Marsyas'tan bahsederken bu konuya açıklık getirebilecek bazı detaylar verir. Plutarkhos, Marsyas'ın önünde *Berekynthion* isminde bir tepenin olduğunu ve bu tepenin μήτηρ τῶν Θεῶν'un (Tanrıların Anası) ilk rahibi olan *Berekynthos* isminden dolayı böyle adlandırıldığını belirtir⁸⁶⁷. Bu tepe Marsyas'ın hemen karşısındaki bugün *Mercimek Tepe* ya da *Üçlerce Tepe* olarak adlandırılan tepe olmalıdır⁸⁶⁸. Pausanias da Dioskourlar'ın Büyük Tanrılar olarak adlandırıldığını belirtir ki kentin sikkeleri

⁸⁶⁵ Tripp 1999, s. 274, s.v. Kabiren.; RE X₂, s. 1399, s.v. Kabeiros.

⁸⁶⁶ Str. 10.3.20. ὡς τὰ ἐν Σαμοθράκη ἱερὰ τοῖς Καβείροις ἐπιτελοῖτο· καλεῖσθαι δέ φησιν αὐτοὺς ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ ὄρους τοῦ ἐν τῇ Βερεκυντία Καβείρου.

⁸⁶⁷ Ps.-Plu., *Fluv.*10.4. Παράκειται δὲ αὐτῶ ὄρος Βερεκύνθιον καλούμενον, τὴν προσηγορίαν ἔχον ἀπὸ Βερεκύνθου τοῦ πρώτου ἱερέως γενομένου τῆς μητρὸς τῶν Θεῶν.

⁸⁶⁸ Nollé, Plytarkhos'un bu pasajına dayanarak Berekynthion Tepesi'ni kentin tiyatrosunun bulunduğu bu tepeyle özdeşleştirmiştir. Nollé 2006, s. 73.

incelendiğinde Maiandros motifinin her iki yanında Dioskurlar'ın üzerinde yıldızlı şapkası sürekli verilmiştir⁸⁶⁹.

Yazıttan anlaşıldığına göre Straton tehlikeli bir deniz yolcuğu yaşamış, hayatta kaldığına şükretmek için de Berekyntion Tepesi'ndeki Dioskurlar'a adakta bulunmuştur.

3.2.4 Mezar Yazıtları

TEp.40 (a) Lucius ve Apphia'nın mezar steli

Yerel taş.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder steli Cemil Bey'in üzüm tarlasında bulmuştur. Stel, şu anda Dinar Açık Hava Arkeoloji Müzesi'nde durmaktadır.

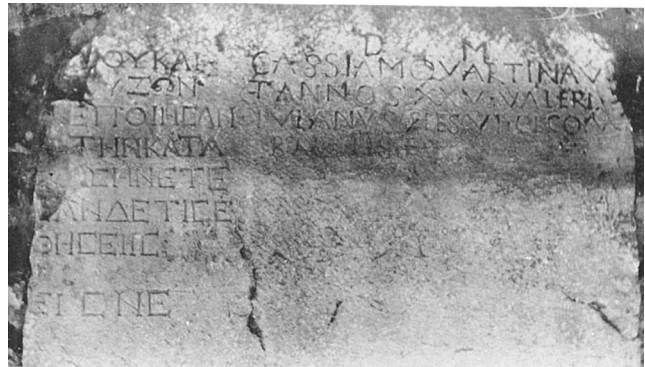
Ölçüleri : yükseklik: 1.06 m.; genişlik: 1.23 m.; derinlik: 0.59 m.; harf yüksekliği: 3.5-4 cm.

Tarih : MS 170/171

Edisyon : MAMA 6, s. 73, nr. 191 a; REG 2, 1889, s. 29; Ramsay 1897, s. 473, nr. 324 ve s. 474, nr. 329.

Buckler – Calder 1939, Plate 34, 191 a

Buckler – Calder 1939, Plate 34, 191 b

⁸⁶⁹ Paus., *Perieg.* 8.21.4. Διοσκούρων, καλουμένων δὲ θεῶν Μεγάλων ἐστὶν ἱερόν

(a)

Λούκιος Πρ[ίμ]ου καὶ
 Ἀφφια Διδύ[μο]υ ζῶν-
 τες ἑαυτοῖ[ς] ἐποίησαν
 τὸν βωμὸν κ[αὶ] τὴν κατὰ
 5 αὐτοῦ σορὸ[ν] εἰς ἣν ἕτε-
 ρος οὐ τεθῆ, [ἐ]ὰν δέ τις ἐ-
 πιτηδεύσει, θήσει ἰς [τὸν]
 [φίσκον δηνάρια]
 [πεντακόσια· ἕτ]ει σνε.

Str. 4-5 ἐπὶ αὐτοῦ Ramsay 9 σνέ =
 τιδ Ramsay.

Primos oğlu Lucius ve Didymos kızı Aphphia, henüz hayattayken bu sunağı ve sunağın altındaki soron'u kendileri için yaptırdı. Bu soron'a başka bir ceset konulamaz. Eğer ki buna başka birisi teşebbüs edecek olursa devlet hazinesine 500 denaria verecek. Yıl 255.

(b) Cassia Quartina'nın mezar steli.

Yerel taş.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder steli bir caddede bulmuştur. Yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.17 m.; genişlik: 1.06 m.; harf yüksekliği: 0.03-0.045 m.

Tarih : MS 171sonrası.

Edisyon : MAMA 6, s. 73, nr. 191 b; Arundell 1828, s. 109; CIG 3965; CIL 3, 367, 7056, 12239; Ramsay 1897, s. 474 nr. 329; IGR IV,803.

d(is) m(anibus).

2 Cassia M. <f.> Quartina u[ixi-]
 t annos XXV. Valeriu[s M.(?) f.]

4 Iul(i)anus, (centurio) le(g)(ionis) VII Cl(audiae), coiu[gi]
 b(ene) m(erenti). h(ic) s(ita) e(st).

Yeraltı Tanrılarına! Marcus kızı Cassia Quartina yirmi beş yıl yaşadı. 7. Claudia legion birliği askeri Marcus oğlu Valerius Iulianus (onu) eş olarak aldı. Anısı vesilesiyle. Burada yatıyor.

Bu mezar steli ortadan ikiye ayrılmıştır. Bu taşın genişliği 2.29 m. dir. Taş “a” metnindeki ceza kısmı silinerek ikinci bir kez kullanılmıştır. Bu nedenle “b” metnin kaleme alındığı tarih MS 171 tarihinden sonra olmalıdır.

TEp.41 Aurelia Kosmia ve kocasına ait mezar steli

Buluntu yeri belirsiz ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 193/4.

Edisyon : Ramsay 1897, s. 473, nr. 323; MAMA 6, s. 147, nr. 137.

A(ύ)ρ. Κοσ[μία τῶ ἀνδρὶ - - - - κ]αὶ ἑμαυτῇ [ἐποίησεν - - - - -εἰ] δέ
 2 τις ἕτερος ἐπιτηδεύσει τεθῆ[ναι, θή]σει ἰς τὸν φύσκον (δην.) φ'.
 [τού]του ἀντίγραφον ἀπετέ[θη ἰς τ]ὸ ἀρχεῖον· ἔτους σοη',
 4 μη(νὸς) β', α'.

Aurelia Kosmia bu mezarı kocası ve kendisi için yaptırdı. Eğer birisi başka birini defnetmeye cüret edecek olursa, fískos'a 500 denaria verecek. Bu yazıtın bir kopyası arşive konuldu. 278 yılının 2. ayının 1.günü."

TEp.42 Quintus Ulpus Phabianus Heraklas ve Stratonike'nin mezar steli.

Beyaz mermer. Taşın yazılı yüzeyinin sağ yan ve sol alt kısmı kırılmıştır.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder steli üzüm tarlasında bulmuştur. Yazıtın akıbeti bilinmemektedir.

Ölçüleri : yükseklik: 1.21 m.; genişlik: 0.55 m.; harf yüksekliği: 1-8. satır, 3-3.5 m., 9-11. satır, 2.5-3 cm.

Tarih : MS 198-199

Edisyon : MAMA 6, s. 79, nr. 214.

- (vacat) ἔτους σπγ, [μη(νός)]
 2 (vacat) ια, δ, Κ. Ο. Φάβ. Ἡ-
 ρακλᾶς τὸ μνημ[εῖ-]
 4 ον κατεσκεύασε[ν]
 ἑαυτῶ κὲ τῆ γυνα[ι-]
 6 κὶ αὐτοῦ Στρατο-
 [νε]ίκε σὺν τῶ κρη-]
 8 [πι]δώματι κὲ τῆ
 [στ]ήλῃ, εἰς ὃ ἕτερο[ς]
 10 [οὐ] τεθῆ· εἰ δ[έ] μ[ή], θήσει
 [εἰ]ς τὸ ταμείον. [(δην.) —].

Str. 2 Κ(όιντος) Ο(ὔλπιος) Φάβ(ίος)

283 yılı 11.ayının 4. günü, Quintus Ulpius Phabius Heraklas, temeli ve steliyle birlikte bu anıt mezarı kendisi ve karısı Stratonike için yaptırdı. Bu mezara başka birisi defnedilemez. Aksi takdirde hazineye .....(defneden) denaria verecek.

Buckler – Calder 1939, Plate 38, 214

TEp.43 Attalos ve Aurelius Aphphianus'un mezar steli

Kalker taş. Yazıt panel içine yazılmıştır.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder steli Pınarbaşı yolu üzerinde bulunmuştur. Yazıtın akıbeti bilinmemektedir.

Ölçüleri : yükseklik: 0.93 m.; genişlik: 1.59 m.; derinlik: 0.34 m.; harf yüksekliği: 3-5 cm.

Tarih : MS 220/21

Edisyon : MAMA 6, s. 79, nr. 213; REG 2, 1889, s. 34; BCH 17, 1893, s.320, nr. 13; Ramsay 1897, s. 475, nr. 336.

Buckler – Calder 1939, Plate 38, 213

- Αὐρ. Τατα ἡ καὶ Εὐτυχὶς Ἀττάλω ἀν-
 2 δρὶ ἐκ{κ} τῶν ἰδίων κατεσκεύασεν τὸ ἡρῶ-
 ον ἰς ὃ καὶ αὐτὴ τεθήσεται ἐχόντων ἐξου-
 4 σίαν μοι κὲ τῶν τέκνων· ἰ δ' ἕτερος ἐπιτηδεύ-
 σι θήσι ἰς τὸ ταμίον (δην.) φ.
 6 ἔτι τρεακοσιοστῶ πέμπτῳ Αὐρ. Τατα κατεθέ-
 μην Αὐρ. Ἀφφίανὸν τὸν υἱὸν μου ἀγύναιον καὶ ἄτεκνον.

Eutykhis diye de bilinen Aurelia Tata bu heroon'u masrafını kendisi karşılayarak kocası Attalos için yaptırdı. Bu heroon'a, O da defnedilecek, onun (Aurelia Tata) sahip olduğu (heroon üzerindeki) yetkiye çocukları da sahiptir. Şayet birisi aksi yönde davranacak olursa kent hazinesine 500 denaria verecek.

Ben Aurelia Tata şimdi bir eşten ve çocuktan yoksun oğlum Aurelius Aphphianos'u 305 yılında defnettım.

Yazıtın 6. ve 7. satırı, stel yazıldıktan sonra Aurelia Tata'nın oğlu Aphphianos'un ölümü üzerine yazıta eklenmiş olmalıdır.

TEp.44 Aurelia Tatia, Philippos ve çocukları Artemon ve Philippos'un mezar steli.

Kalker taş. Taşın üst kısmı piramit şeklindedir. Tarih veren satır stelin üst panel bölümüne yazılmıştır.

Buluntu Yeri : Buckler ve Calder steli Dikici köyü mezarlığında bulmuştur. Yazıt şimdi köy camisinin önünde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 1.26 m.; genişlik: (üst) 0.52 m., (orta) 0.49 m.; derinlik: 0.48 m.; harf yüksekliği: 2-2.5 cm.

Tarih : MS 234

Edisyon : MAMA 6, s. 80, nr. 215; Ramsay 1897, s. 476, nr. 337.

ἔτι τη μη(νὶ) θ' ἰε·
 2 Αὐρ. Τατία Ἀρτέμωνος
 ἐπόησα τὸ ἡρώων τῷ ἀνδρὶ
 4 μου Φιλίππῳ ἀγορανόμῳ
 [ἐν ῶ] καὶ αὐτῇ τεθήσομαι, ο[ὗ]
 6 [ἐξ]ουσίαν ἔξουσι τὰ τέκνα
 ἡμῶν Φίλιππος κὲ Ἀρτέ-
 8 μων οὗς ἤασε πατήρ τὸν
 μὲν Φίλιππον ἐτῶν ἕξ τὸν δὲ
 10 Ἀρτέμωνα ἐτῶν δύο· εἰ δέ τις
 ἕτερος ἐπιτηδεύσι θήσι ἰς τὸ
 12 ταμίον (δην.) φ. (folium)

318 yılının 9. ayının 15. günü.

Ben Artemon kızı Aurelia Tatia bu heroon'u agoranomos olan kocam Philippos için yapturdım. Buraya ben de defnedileceğim. Heroon üzerindeki yetkiye çocuklarımız Philippos ve Artemon da sahip olacak. Philippos altı, Artemon da iki yaşındayken onlara baba oldu. Şayet başka birisi aksi yönde davranacak olursa kent hazinesine 500 denaria ödeyecek.

TEp.45 Philippos, Apamis, Zotikos ve anneleri Panthia'nın mezar steli.

Üst kısmı piramidalli mermerden mezar steli.

Buluntu Yeri : Buckler ve Calder steli Dikici köyü mezarlığında bulmuştur. Stelin akıbeti bilinmemektedir.

Ölçüleri : yükseklik: 1.07 m.; genişlik: (üst) 0.52 m. (orta) 0.43 m.; derinlik: 0.42 m.; harf yüksekliği: 2.5-3 cm.

Tarih : MS 237/8

Edisyon : MAMA 6, s. 80, nr. 216; BCH 7, 1883, s. 311, nr. 35; Ramsay 1897, s. 472, nr. 314.

ἔτους τκβ μη(νός) δ η·
 2 Αὐρήλιοι Δαμάς κέ
 Μενεκράτης κέ Ἀρίστων
 4 Φιλίππῳ πατρὶ βου-
 λευτῇ καὶ δεκαπρώτῳ
 6 Ἀπαμί κέ Ζωτικῶ ἀδελ-
 φῶ κέ Πανθίῃ μητρ[ὶ]
 8 ἐπόησαν ἔνεκα μνήμης
 χάριν.

“ 322 yılının 4. ayının 8. günü.

Aurelius Damas, Aurelius Menekrates ve Aurelius Ariston (bu steli) buleutes ve dekaprotos olan babaları Philippos, Apamis ve erkek kardeşleri Zotikos, anneleri Panthie için anısı vesilesiyle yaptırıldılar.”

Buckler – Calder 1939, Plate 38, 216

TEp.46 Aurelia Tatiane'nin mezar steli

Buluntu yeri belirsiz ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 239/40

Edisyon : BCH 7.1883.311,34.; Ramsay 1897, s. 472, nr. 313; MAMA 6, s. 147, nr. 144.

ἔτους τκδ', μ(ηνός) η', κ'.
 2 Αὐρ. Γάϊος Ζωσίμου ἐποίησα τὸ ἡρώων ἐ-
 μαυτῶ καὶ τῇ γλυκυτάτῃ συνβίῳ μου Αὐρ.
 4 Τατιανῆ· εἰς ὃ ἕτερος οὐ τεθήσεται· εἰ δ[έ]
 τις ἐπιτηδεύσι, θήσι ἰς τὸ ταμεῖον (δην.) φ'.

324 yılının, 8. ayının 20. günü. Ben Zosimos'un oğlu Aurelius Gaius bu mezarı kendim ve çok sevgili can yoldaşım Aurelia Tatiane için yaptırдым. Buraya başka birisi defnedilemez. Eğer birisi aksini yapacak olursa, o, kent kasasına 500 denaria verecek.

TEp.47 Aurelia Theodora ve Aurelius Dikaios'un mezar steli

Tabula ansata'lı üstü kırılmış kireçtaşından bir blok

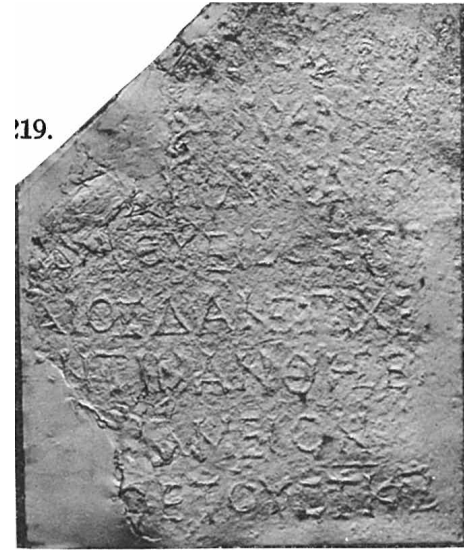
Buluntu yeri : Buckler ve Calder steli dar bir sokakta bulmuştur. Yazıtın akıbeti bilinmemektedir.

Ölçüleri : yükseklik: 0.74 m.; genişlik: 0.50 m.; harf yüksekliği: 2.5-3 cm.

Tarih : MS 242/3

Edisyon : MAMA 6, s. 81, nr. 219; REG 2 1889, s. 36, nr. k; Ramsay 1897, s. 473, nr. 321.

- [Αὐρ. Θεοδώρα Φιλ]αδέλφου.
 2 [ἐποίησα τὸ ἡρώων ἐ]μαυτῆ
 [καὶ τῶ ἀνδρί μου Αὐ]ρ. Δικαίω.
 4 [καὶ τοῖς τέκνοι]ς μου εἰς ὃ ἔτε-
 [ρος οὐ τεθήσεται]αι· ὃς δ' ἂν ἐπιχε[ι]
 6 [ρῆσει ἐπισενέ]νκε]ν τινὰν θήσει
 [εἰς τὸ ἱερώατον τ]αμείον
 8 [Ἀττικὰς φ. ἐγένετ]ο ἔτους κζζ'
 [μη(νὸς) ἰ', ἰ'].

Buckler – Calder 1939, Plate 38, 219

Ben Philadelphos'un kızı Aurelia Theodora bu heroon'u kendim, kocam Aurelius Dikaios ve çocuklarım için yaptırđım. Heroon'a başka birisi defnedilmeyecek. Şayet birisi başka birisini defnetmeye teşebbüs edecek olursa, en kutsal hazineye 500 Attia drakhme'si verecek. Yıl 327.

TEp.48 Aurelius Auksanon ve onun karısı Kalligeneia'nın mezar steli

Her tarafından kırılmış levha.

Buluntu yeri belirsiz ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 212 sonrası.

Edisyon : MDAI(A) 21.1896.372; MAMA 6, s. 147, nr. 142.

- τοῦτο τὸ ἡρώων κατεσκεύ-
 2 ασαν ζῶντες ἑαυτοῖς Αὐρ.
 Αὐξάνων καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Καλ-
 4 λιγένεια, εἰς ὃ ἔτερος οὐ τεθῆ
 ἢ μόνον τὰ προσήκοντα τέκνα
 6 ἡμῶν. εἰ δέ τις ἕτερος ἐπιτηδεύ-
 σει, θήσει ἰς τὸ ταμίον (δην.) φ'.

Bu mezarı Aurelius Auksanon ve onun karısı Kalligeneia henüz hayattalarken kendileri için yaptırdı. Buraya çocuklarımızdan başkası defnedilemez. Eğer birisi aksini yapacak olursa, kent hazinesine 500 denaria verecek.

TEp.49 Aurelia Amia ve kocası Aurelius Auksanon'un mezar steli

Buluntu yeri belirsiz ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 212 sonrası.

Edisyon : BCH 17.1893.320,16; Ramsay 1897 308, s. 470; MAMA 6, s. 147, nr. 141.

Αὐρ. Ἀμία Αὐξάνοντος ἐποίησα τὸ
ἤρῳον ἐμαυτῆ καὶ τῷ ἀνδρὶ μου Αὐρ. Αὐξάνοντος
καὶ τοῖς τέκνοις· εἰς ὃ ἕτερος οὐ τεθήσετε

2 Αὐξάνοντος = Αὐξάνοντι; **3** τεθήσετε = τεθήσεται.

Auksanon kızı Aurelia Am(m)ia bu mezarı kendisi, kocası Aurelius Auksanon ve çocukları için yaptırdı. Bu mezara başka birisi defnedilemez.

TEp.50 Aurelius Zosimos ve karısı Pelagia'nın mezar steli

Buluntu yeri belirsiz ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 212 sonrası.

Edisyon : BCH 17, 1893, s. 320, nr. 15; Ramsay 1897, s. 473, nr. 320; IGR 4.797; MAMA 6, s. 147, nr. 138.

Αὐρ. Ζώσιμος ἐποίησα τὸ ἤρῳον ἑαυτῷ
καὶ τῆ γυναικὶ αὐτοῦ Πε[λ]αγ[ί]α· εἰ δέ [τις ἕτερος ἐπιτηδεύσει, θήσει] ἰς τὸ
ταμείον (δην.) φ'.

Ben Aurelius Zosimos bu mezarı kendim ve karım Pelagia için yaptırdım. Eğer bir başkası aksini yapacak olursa, kent kasasına 500 denaria verecek.

Yazıtı ilk ve son kez gören Bérard, 2. satır ayırımını belirtmemiştir⁸⁷⁰.

---

⁸⁷⁰ Bérard 1893, BCH 17, nr. 15.

TEp.51 Aurelius Mordios ve karısı Aurelia Artemonis'in mezar steli

Buluntu yeri ve ölçüleri kayıt edilmemiştir. Yazıt şu anda Santral Mahallesi'nde Yeni Sokak ile Dik Sokak'ın kesiştiği, bir evin bahçe duvarında, sokağa bakan dış kısmında inşaat malzemesi olarak kullanılmıştır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.61m.; genişlik: 0.48 m. ; harf yüksekliği: m.

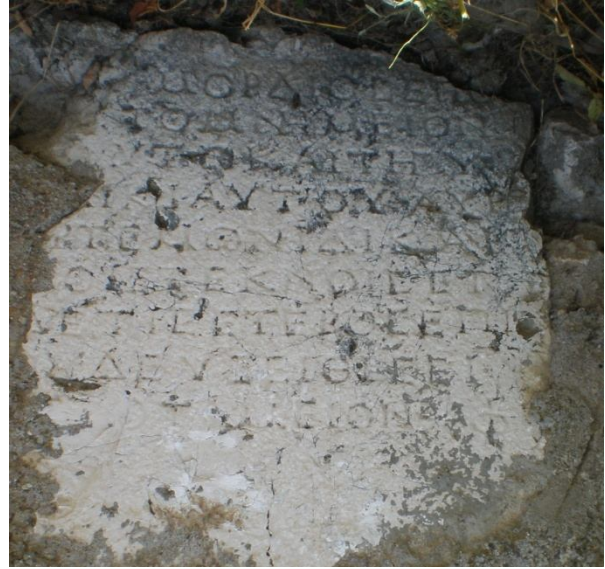
Buluntu Yeri : Santral mah. Yeni sk. ile Dik sk.'ın kesiştiği, bir evin bahçe duvarında sokağa bakan dış tarafında.

Ölçüleri : yükseklik: 0.61m.; genişlik: 0.48 m.; harf yüksekliği: 2-3 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : REG 2.1889.37, 1; Ramsay 1897, s. 473, nr. 325; MAMA 6, s. 147, nr. 135.

Αὐρ. Μόρδιος ἐποίησε τὸ μνημεῖον ἑαυτῷ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Αὐρ. [Α]ρτεμωνίδι καὶ τοῖς τέκνοις· εἰ δέ τις ἕτερος ἐπιτηδεύσει, θήσει ἰς τὸ ταμείον (δην.) φ'.

Aurelius Mordios bu mezarı kendisi, karısı Aurelia Artemonis ve çocukları için yaptırdı. Eğer birisi aksini yapacak olursa, kent hazinesine 500 denaria verecek.

TEp.52 Aurelia Papiane ve kocası Zotikos'un mezar steli

Buluntu yeri belirsiz ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : Ramsay 1897, s. 475, nr. 331; MAMA 6, s. 147, nr. 134.

Αὐρ. Παπιαν[ῆ] Παπίου [κατεσκεύασε]ν τὸ ἡρώ[ο]ν ἑμαυτῇ [καὶ] τῷ ἀνδρὶ μου Ζωτικῷ [καὶ] τοῖς τέκνοις ἡμῶν. εἰ δέ τις ἄλλος ἐπιτηδεύσει, θήσει ἰς τὸ ταμίον (δην.) φ'.

Papios kızı Aurelia Papiane, bu heroon'u kendisi, kocası Zotikos ve çocukları için yaptırdı. Şayet bir başkası aksini yapacak olursa, kent hazinesine 500 denaria verecek.

TEp.53 Aurelia Severa ve oğlu Apollonides'in mezar steli

Buluntu yeri : Mezarlıkta bulunan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiştir.

Tarih : MS 212 sonrası.

Edisyon : BCH 17.1893.249,21; Ramsay 1897, s. 475, nr. 335; MAMA 6, s. 147, nr. 133.

	Αὐρ. Σευήρα ἐποί-		ἕτερος οὐ τεθήσεται
2	ησα τὸ ἡρώων ἐμαυ-	6	εἰ δέ τις ἐπιτηδεύ-
	τῆ κ(αὶ) τῶ υἱῶ μου Ἀ-		σει, θήσει ἰς τὸ τα-
4	πολλωνίδη· ἰς ὃ	8	μεῖον (δην.) φ'.

Ben Aurelia Severa bu mezarı kendim ve çocuğum Apollonides için yaptırdım. Buraya başka birisi defnedilemez. Eğer birisi buna teşebbüs edecek olursa, kent kasasına 500 denaria verecek.

TEp.54 Trophimos'un mezar steli

Buluntu yeri : Çakıcı Köyü'nde bulunan stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiştir.

Tarih : MS 212 sonrası.

Edisyon : Ramsay 1897, s. 476, nr. 338; MAMA 6, s. 147, nr.132.

Αὐρ. Τατια[νός] καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Θάλια Τροφίμω μνήμης χάριν.

Aurelius Tatianos ve onun karısı Thalia, (bu mezarı) Trophimos için anısından dolayı yaptırdı.

TEp.55 Aurelius Epagathos'un mezar steli

Buluntu yeri ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 212 sonrası.

Edisyon : CIG 3962c; SEG 6.267; Ramsay 1897 s. 472, nr. 316; MAMA 6, s. 147, nr. 130.

	Αὐρ. Ἐπάγαθος Ὠφε-		ναϊκί μου καὶ τοῖς τέ-
2	λίου Αὐξάνοντος	6	κνοῖς· ἰς ὃ ἕτερος οὐ
	ἐποίησα τὸ ἡρώων		τεθῆ· εἰ δέ τις<ς> ἐπιτη-
4	ἐαυτῶ καὶ τῆ γυ-	8	δεύσει, θήσι ἰς τὸ τα-

μῖον (δην.) φ'.

Ben Ophelios oğlu Auksanon torunu Aurelius Epagathos, bu heroon'u kendim, karım ve çocuklarım için yaptırđım. Buraya başka birisi defnedilemez. Eğer ki birisi buna teşebbüs ederse, kent kasasına 500 denaria verecek.

TEp.56 Primos'un mezar steli

Buluntu yeri ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Edisyon : Ramsay 1897, s. 475, nr. 333; IGR 4.801; MAMA 6, s. 147, nr. 126.

[ή δεῖνα ἔσθη]σε ἐ[α]υτῆ καὶ τῷ ἀνδρὶ [αὐτῆς Πρεῖμω Πρεῖμο]υ,
ἀρχάς τε τετελεκότι πάσας καὶ [χ]ρεοφυλακήσ[αν]τι καὶ ἀγορανομήσαντι,
γρα[μματεύσαντι], ἐργεπιστατήσαντι, καὶ Πανέλληνι γενομ[ένω] ζήσα]ντι
καλῶς. Π[ρ]εῖμε, ἦρως χρηστέ, χαῖρε.

Falanca kadın (bu mezarı) kendisi ve tüm memuriyetlikleri tamamlamış, khreophylaks, agoranomos, grammateus ve ergepistates olan Panhellen Kurulu'un bir üyesi olmuş, kocası Primos oğlu Primos için yaptırdı. Ey Primos! Ey aziz merhum! Selam eyle."

TEp.57 Tryphon, Caecilia Ammia ve Aeliane'nin mezar steli

Buluntu yeri ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Edisyon : BCH 7, 1883, s. 308, nr. 30; Ramsay 1897, s. 475, nr. 334; IGR 3.29 = 4.802.

[Π]ροκλιανὸς Τρύφων[ος - - - - -]
2 [κ]ατεσκεύασα τὸν βω[μὸν καὶ τήν]
[σορὸ]ν τήν ἐπικειμένην [- - - - ἧ κ]-
4 ατεθέμην τήν γενομένην [γυναῖκ]-
α μου Κεκιλλίαν Ἀμμ[ί]α[ν· εἰς ὃ ἔτε]-
6 ρος οὐ τεθήσετε πλὴν ἐμοῦ [καὶ τῆς μ]-
εταγενεστέρας γυνεκός μου Αἰλ[ιαν]-
8 ῆς· ὡς εἴ τις ἕτερος ἐπιτηδεύσει [παρὰ τ]-
ήν ἐμήν γνώμην, εἰσοίσει εἰς [τὸ ἱερ]-
10 ῶτατον ταμεῖον ἀργυρίου [δηνάρι]-
α δισχέιλια πεντακόσια.

Str. 2-3 taşçı ustası tarafından satır değiştirilmiştir⁸⁷¹ **6** τεθήσεται.

Ben Tryphon'un oğlu Proklianos, bu soron'u ve üzerindeki sunağı içine defnettiğim karım Caecilia Ammia için yaptırđım. Soron'a benden ve en küçük kızım Aeliane dışında hiçkimse konulmayacak. Şayet birisi benim kararımın aksine hareket edecek olursa en kutsal hazineye 2.500 gümüş denaria ödeyecek.

TEp.58 Zotikos'un mezar steli

Buluntu yeri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.90 m.; genişlik: 1.60 m.

Edisyon : MDAI(A) 21, 1896, s. 372; MAMA 6, s. 147, nr. 124.

Φωτεινος Ζωτικῶ Ομαδηνῶ
2 φίλῳ μνείας χάριν.

Photeinos, (bu mezarı) dostu Zotikos Omadenos için anısı vesilesiyle (yaptı).

TEp.59 Epiktetos ve Marcia Agatha'nın mezar steli

Buluntu yeri : Yeni yapılan bir okulda bulunan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiştir.

Edisyon : MDAI(A) 21.1896.470,2; MAMA 6, s. 147, nr. 123.

Τελέσφορος Διο-
2 γένους ἐποίησα
τῶ ἰδίῳ υἱῶ Ἐπικτή-
4 τῳ σὺν τῇ γυναικὶ Μαρκ-
ία <A>γαθᾶ μνήμης χά-
6 ριν. ἤρωσ χριστὲ χαῖ-
ρε.

Str. 6 χρηστέ.

Ben, Diogenes'in oğlu Telesphoros, (bu mezarı) oğlum Epiktetos ve karısı Marcia Agatha için anısı vesilesiyle yaptırđım. Ey aziz merhum! Selam eyle.

---

⁸⁷¹ Ramsay 1883, s. 308, nr. 30.

TEp.60 Menedemos'un mezar steli

Buluntu yeri : Bir bahçe duvarında bulunan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiştir.

Edisyon : REG 2 1889, s. 37 m; Ramsay 1897, s. 476, nr. 340.; MAMA 6, s.147, nr. 121.

ΑΙΔΗ.Η. . . ΩΝ
2 [Μ]ενεδήμου
τὸ ἀνγεῖον.

Menedemos'un mezarı.

TEp.61 Gaius'un mezar steli

Buluntu yeri belirsiz olan ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Edisyon : BCH 17.1893.320,14; Ramsay 1897, s. 474, nr. 327.; MAMA 6, s. 147, nr. 120.

Ξένων Γαίω ας χάριν τὸ μνημεῖ-
2 πατρὶ χρηστῶ μνεί- 4 ον ἐποίηι.

Ksenon, hayırlı babası Gaius için anısı vesilesiyle bu mezarı yaptı.

TEp.62 Antonia kocası için mezar yaptırıyor

Buluntu yeri belirsiz olan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.95 m.; genişlik: 1.55 m.

Edisyon : MDAI(A) 21.1896.372.; MAMA 6, s. 147, nr. 119[2].

Ἀντωνία Χάρις ΡΟΥ[- - - -]
2 ἀνδρὶ ἥρωι τὴν σο[ρὸν - - -]
ἐπ<ο>ήσε, εἰς ἣν σορ[ὸν ἔτερος οὐ]
4 τεθῆ ἢ μόνη αὐ[τ]ῆ Η[- - -]

Antonia Kharis bu soron'u rahmetli kocası için yaptı. Bu soron'a başka hiçkimse konulamaz aksi halde...

TEp.63 Dionysios ve Ammia'nın lahti

Bir lahit üzerinde.

Buluntu yeri belirsiz olan ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Edisyon : REG 13 1900, s. 502.; MAMA 6, s. 147, nr. 118[2].

Διονύσιος Μενάνδρου
 2 Ἀμμία τῆ γλυκυτάτῃ
 γυναικὶ καὶ αὐτῷ τὸ μνη-
 4 μεῖον ἐποίησε.

Str. 3-4 μνημεῖον REG.

Menandros oğlu Dionysios, bu mezarı pek sevgili karısı Ammia ve kendisi için yaptırdı.

TEp.64 Dionysios ve Ammia'nın mezar steli

Kare bir levha üzerine yazılan kitabede birçok ligatür vardır.

Buluntu yeri belirsiz olan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.90 m.; genişlik: 1.20 m.; derinlik: 2.5 cm.

Edisyon : MDAI(A) 21.1896.372; MAMA 6, s. 147, nr. 118[1].

Διονύσιος Μενάνδρου Ἀμμία
 2 τῆ γλυκυτάτῃ γυναικὶ καὶ αὐ-
 τῷ τὸ μνημεῖον ἐποίη.

Menandros oğlu Dionysios, bu mezarı pek sevgili karısı Ammia ve kendisi için yaptırdı.

TEp.65 Apphia ve tüccarlar birliği başkanı Apphia'nın çocuğu Hesykhos'un mezar steli

Buluntu yeri belirsiz olan ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Edisyon : BCH 7 1883, s. 307, nr. 29; REG 2.1889.32,c cf.; Ramsay 1897, s. 470, nr. 309.; IGR 4.796; MAMA 6, s. 147, nr. 117.

Ἀφία Παπίου μήτηρ
 2 Ἡσύχω ἐνποριάρχη
 τέκνω κὲ αἰαυτῇ
 4 ἐποίησε τὸ ἡρώων
 ἐκ τῶν ἰδίων, σπου-
 6 δασάντων κὲ τῶν
 συνβιωτῶν κὲ λβ' ἄλλων.

8 ἥρωσ χρηστὲ χαῖρε.

Str.3 αἰαυτῆ̄ = ἔαυτῆ̄

Papios'un annesi Apphia, bu heroon'u tüccarlar birliğinin başkanı olan çocuğu Hesykhos ve kendisi için, bu birliğin üyeleri ve başka 32 kişinin çabalarıyla masrafını kendisi karşılayarak yaptırdı.

TEp.66 Philadelphos'un mezar steli

Üçgen alınlıklı, kırık beyaz bir mermer stel üzerine yazılmıştır.

Buluntu Yeri : Karakol kapısında bulunmuştur. Yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.11 m.; genişlik: (üst) 0.15 m. (gövde) 0.44 m. (alt) 0.57 m. ; derinlik: (üst) 0.255 m., (gövde) 0.23 m., (alt) 0.34 m. ; harf yüksekliği: 3 cm.

Tarih : MS 1. ya da 2. yy.

Edisyon : MAMA 4, s. 134, nr. 361.

	Φιλάδελ-	4 ἥρωσ χρησ-
2	φε Ἀσκλη-	τὲ χαῖρε
	πιάδου	

Ey Asklepiades'in oğlu Philadelphos! Ey aziz merhum! Selam eyle.

TEp.67 Gaius ve karısı Ammia'nın mezar steli

Kireçtaşından her tarafı kırılmış bir levha

Buluntu yeri (özel bir arazide) belirsizdir.

Ölçüleri : yükseklik: 0.315 m.; genişlik: 0.38 m.; harf yüksekliği: 1.75-2.5 cm.

Tarih : MS 2.-3. yy.

Edisyon : MAMA 4, s. 134, nr. 362.

	[τ]ὸ[ν πατέρα Γάϊον] Ἀμμίαν τε μητ[έρ]α
2	Φιλόξενος κατὰ πά[ν]τα τοὺς θεοῖς ἴσους
	ἐν τῶιδε τύμβω[ι] θῆκε, καὶ χαίροι (τ)έ μοι
4	κουφήν ἔχοντες γα[ί]αν ἐν θεοῖς θεοί.

Philoksenos, her yönüyle tanrılara eş, babası Gaius ve annesi Ammia'yı bu mezara koydu. Tanrılar arasında yumuşak toprağa sahip olanlar bana elveda.

TEp.68 Diodoros ve Stratonike'nin mezar steli

Kireçtaşından bir levha.

Buluntu Yeri : İncesu'da, cami çevre duvarının eşiğinde bulunan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.56 m.; genişlik: 0.044 m.; derinlik: (yaklaşık) 0.15 m.; harf yüksekliği: 2 cm.; panel yüksekliği: 0.28 m., panel genişliği: 0.32 m.

Edisyon : MAMA 4, s. 134, nr. 364.

	Διόδωρ[ος] Μολεω	6	παρούσης καὶ τῆς μ[η-]
2	ἐαυτῶ καὶ τῆ γυ-		τρ[ὸ]ς αὐτῆς ζῶν
	νεκὶ Στρατονεΐκη	8	φρονῶν Διόδω-
4	Μαρτηνῆ Δούλου		ρος ἐποίησε[ν]
	Μανίου θυγάτηρ: συ[ν-]	10	μνήμης χάριν.

Ben Moles oğlu Diodoros, (bu mezarı) kendim ve karım Doulos Manios'un kızı Stratonike Martenes için (yaptırdım). Diodoros annesinin de yardımıyla henüz hayattayken anısı vesilesiyle yaptı.

TEp.69 Diophantos ve karısı Iustila'nın mezar steli

Tabula ansatalı blok.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder'in dar bir sokakta bulduğu yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.865 m.; genişlik: 1.22 m.; harf yüksekliği: 2.5-3.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 71, nr. 187; BCH 7, 1883, s.311, nr. 36; Ramsay 1897, s. 472, nr. 315.

	Διόφαντος Γλύκωνος
	ἐποίησεν τὸ μνημεῖον
	ἐαυτῶ καὶ τῆ γυναικὶ αὐ-
4	τοῦ Ἰουστίλη καὶ εἴ τινα
	συνχωρήσει τῶ ἀπὸ τοῦ
	αἵματος αὐτοῦ· εἰ δέ
	τις ἕτερος ἐπιτηδεύ-
	σει θήσει ἰς τὸ ταμεῖον
	*,α.

Str. 5 τῶ = τῶν MAMA 6.

Buckler – Calder 1939 Plate 33, 187

Glykon'un oğlu Diophantos bu mnemeion'u kendisi ve karısı Iustila için yaptırdı. Birisine (bu mezarda) yer verilecekse bile bu kendi kanından olanlardan birisi olacak. Eğer başka birisi (buna) teşebbüs edecek olursa hazineye 1000 denaria verecek.

TEp.70 Ephesia ve Aelius'un mezar steli

Yerel taş. Sağ üst tarafı kırık.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından son olarak 1934 yılında bir caddede görülmüştür. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.15 m.; genişlik: 0.59 m.; derinlik: 0.35 m.; harf yüksekliği: 3-4.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

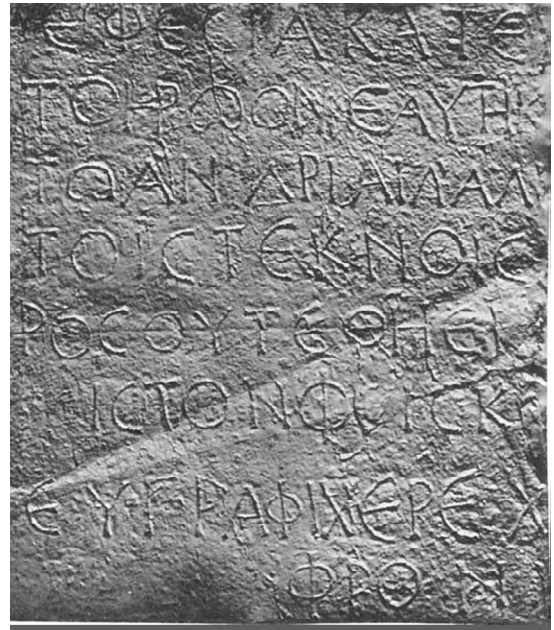
Edisyon : Hamilton 1842, nr. 202; CIG 2 3962, d; Ramsay 1897, s. 472, nr. 317; MAMA 6, s. 72, nr. 188.

Ἐφεσία κατε[σκεύασεν]
 2 τὸ ἡρώων ἑαυτῆ κ[ὲ τῶ γλυκυτά-]
 τῶ ἀνδρὶ Αἰλ. Αἰλ[- - - - - κὲ]
 4 τοῖς τέκνοις ἀ[ύτῶν ἰς ὃ ἔτε-]
 ρος οὐ τεθῆ· εἰ δ[ὲ μῆ, θήσι]
 6 ἰς τὸν φίσκο[ν (δην.) - - - - .]
 Εὐγράφι χῆρε· χ[ῆρε κὲ εὐ-]
 φρόνι.

Str. 2-3 [καὶ] τῶ ἀνδρὶ Αἰλ. Αἰλ[έτα κὲ]
 Ramsay, **7-8** καὶ μῆ φρόν[τιζε] Ramsay.

Ephesia bu heroonu kendisi, çok sevgili kocası

Aelius Alk... ve kendi çocukları için yaptırdı. Mezara başka birisi konulamaz, aksi takdirde phiskos'a .... denaria verecek. Ey eşinden yoksun Eugraphis! Üzülme.

Buckler – Calder 1939, Plate 33, 188

TEp.71 Maximus'un mezar steli

Kaba işçilikli bir kaya.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından kentin yarım mil doğusu bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.57 m.; genişlik: 0.85 m.; derinlik: 0.32 m.; harf yüksekliği: 2.5-4 cm.

Tarih : MS 3. yy.
Edisyon : MAMA 6, s. 72, nr. 189.

Buckler-Calder 1939, Plate 33, 189

Μαξίμου.

2 εἴ τις ἐπιτηδεύσι,
θήσι (δην.) φ'.
μνίας χάριν.

Str. 2 Υ, E içinde.

Maximus'un mezarı, şayet birisi (başka birini defnetme) teşebbüs edecek olursa 500 denaria ödeyecek. Anısı vesilesiyle.

TEp.72 Narkissos'un mezar steli

Yerel taş.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından son olarak 1934 yılında bir su kaynağında görülmüştür. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.90 m.; genişlik: (üst) 0.40 m (alt) 0.33 m.; harf yüksekliği: 2.5-3 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 72, nr. 190; Ramsay 1897, s. 477, nr. 334

βαιὸν μεῖνον, ξ[εῖ]-
νε, καὶ ὕστερον ἔν-
θα πορεύση
4 μὴ προλιπὼν σ(τ)ήλ-
λην ἀλλὰ μαθὼν
[τ]ί λέγει. Νάρκισσος
νεώτερος ἐνθά-
8 δε κεῖμαι ὄν (ἔ)τ(ε)-
ξε Ζωτικὴ Παρθε(νί)-
ω κ(τ)έανον φιλῆς
λειψα δὲ τέκνα [δύο ?]
12 καὶ σύνβιον τοῦ[ς]
λυπήσας
τοῦτο μόνον

Buckler – Calder 1939, Plate 34, 190

λύπης εἰς Αἴδην
ἔμολον.

Dön ve dur ey yabancı! Sonra yaklaş buraya, mezar taşını arkanda bırakmadan, lakin öğren ne söylüyor: Ben Narkissos oldukça genç yaşta burada yatıyorum. Onu (beni) Parthenios'un kızı Zotike defnetti. Güçlü bir aşkı, iki çocuğumu ve hayat arkadaşımı bıraktım geride, onlara üzülererek. Sadece bu acıyla gittim ölümler ülkesine.

TEp.73 Zotike ve Amnia'nın mezar steli

Buluntu Yeri : Dikici Köyü'nün 1 mil kuzey batısında Maiandros'un yukarısındaki bir dağ eteğindeki mezarlık alanda bulunmuştur.

Ölçüleri : yükseklik: 1.06 m.; genişlik: 0.98 m.; derinlik: 0.40 m.; harf yüksekliği: 2.5-3 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 73, nr. 192.

2	Ζωτικός Δαμᾶ ἐπόησα τὸ ἡ- ρῶν τῆ γυναικί μου Λε[οντι]- κῆ Ζωτικῆ καὶ Ἀμνια θυγατρὶ	4	καὶ αὐτ[ο]οῦ ἐξουσίαν ἕξ[ου-] [σ]ι Δαμᾶς καὶ Ζωτικός.
---	--	---	--

Str. 2 Λε[οντι-(?)] MAMA 6 3 Ἀμνια açık olarak okunuyor MAMA 6.

Ben Damas oğlu Zotikos bu heroon'u eşim Leontike(?) Zotike, kızım Amnia için yapturdım. Heroon'un üzerindeki yetki Damas ve Zotikos'a aittir."

TEp.74 Epaphras ve öz babası Demetrios'un mezar steli

Kalker taş.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından üzüm tarlasında bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

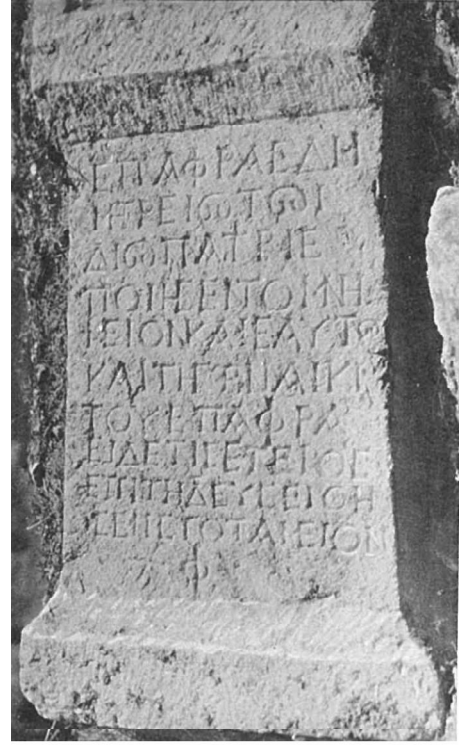
Ölçüleri : yükseklik: 1.175 m.; genişlik: (üst) 0.49 m., (alt) 0.44-0.48m.; harf yüksekliği: 3.5-4.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 74, nr. 193.

Ἐπαφροῦς Δη-
μητρείῳ τῷ ἰ-
δίῳ πατρὶ ἐ-
4 ποιήσεν τὸ μνη-
μεῖον καὶ ἑαυτῷ
καὶ τῇ γυναικί
τοῦ Ἐπαφροῦ·
8 εἰ δέ τις ἕτερος
ἐπιτηδεύσει θή-
σει ἰς τὸ ταμεῖον
(δην.) φ.

Ephras bu mezarı öz babası Demetrios, Ephras'ın karısı ve kendisi için yaptı. Şayet başka bir kişi aksi yönde hareket edecek olursa, kent hazinesine 500 denaria verecek.

Buckler – Calder 1939, Plate 34, 193

TEp.75 Aleksandros, Krateia ve Eutykhes'in mezar steli

Yerel taş. Tabula ansata'lı üst sağdan sol alta çaprazla doğru kırık bir blok.

Buluntu Yeri : Marsyas kaynağının yakınında.

Ölçüleri : yükseklik: 0.85 m.; genişlik: 0.83 m.; derinlik: 0.44 m.; harf yüksekliği: 2-4.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 75, nr. 198.

Buckler – Calder 1939, Plate 35, 198

- [— — — — — Ἀλέξα]νδρος
 [— — — — —]ου ὁ ἀδελφὸς τῆς
 [Κρατείας] καὶ Αὐρ. Εὐτύχης β ὁ
 4 [υἱὸς αὐτῆς κα]θὰ ἐνετείλατο ἡ Κράτεια
 [ἐποίησαν οἶκον α]ὐτῇ τὸν ἴστατον, ἐν ᾧ
 [κηδευθήσονται αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος καὶ]
 [Κράτεια ἡ ἀδε]λ[φ]ῆ καὶ ὁ Εὐτύχης·
 8 [εἰ δέ τις ἐπιτη]δεύσει, δώσει τῷ ταμίῳ
 (δην.) φ.

Krateia'nın erkek kardeşi Aleksandros, ... ve Krateia'nın oğlu Eutykhes'in torunu Aurelius Eutykhes, Krateia'nın isteği üzerine bu anıt (dikili) mezarı onun (Krateia) için yaptılar. Buraya bizzat Aleksandros, kız kardeşi Krateia ve Eutykhes defnedilecek. Şayet birisi aksi yönde hareket edecek olursa, kent hazinesine 500 denaria ödeyecek.

TEp.76 Agrippina'nın mezar steli

Yazıt yerel bir taş üzerine yazılmıştır. Taşın üst ve altı pervazlanmıştır. Sol üst ve sağ alt tarafı kırılmıştır.

Buluntu Yeri : Dikici köyü mezarlığında bulunmuştur. Stel bugün hala Dikici köyünde okunulun hemen batısındaki eski mezarlık yakınındaki Mehmet Ateş'in tarlasında durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.75 m.; genişlik: 0.60 m.; derinlik: 0.30 m.; harf yüksekliği: 2.25-4 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 77, nr. 205; Ramsay 1897, s. 473, nr. 322.

Buckler – Calder 1939, Plate 35,205

Κλ(αύδιος) Ἕγλας ἐποίησα τὸ ἡρώ-
 ον ἐμαυτῶ κὲ τῆ γλυκυτάτη
 συνβίῳ μου Ἀγριππίνη ἥτις και-
 4 ρ(οῦ) ἀστραφῆς τυχοῦσα συντό-
 μως ἔλυσε τὸν γάμον ἐτῶν γὰ[ρ]
 οὐδὲ τριῶν συνεβίωσέ μοι
 χρόνον, νέα δὲ κῆτε ὀκτωκεδε-
 8 καέτις ἐνθάδε· εἰς τοῦτο τὸ ἡρώ-
 ον ἕτερος οὐ ταφήσετε· ὅς ἄ[ν ποτε]
 κακούργως ἐπιβουλεύσ[η τῶδε τῶ]
 τόπῳ ταμίῳ δώσι (δην.) φ.

Ben Claudius Hylas, bu heroon'u kendim ve bir felaketle karşılaşır kısa zaman içinde evliliğini sonlandıran üç yıl süresince benden ayrı yaşayan ve on sekiz yaşında genç bir kız iken burada yatan oldukça hoş, eşim Agrippina için yaptırdım. Bu heroon'a başka birisinin defin izni yoktur. Birisi herhangi bir zamanda kötü bir niyetle hareket edecek olursa bu yerel hazineye 500 denaria verecek.

TEp.77 Aurelia Hermione, Hermes ve çocukları Attalianos ile Hermes'in mezar steli

Kalker taştan panelli blok.

Buluntu Yeri : Buckler ve Calder tarafından bir evin duvarında görülen yazıt hala Konak mahallesinde terk edilmiş bir evin duvarında yazıtlı kısmı dışa gelecek şekilde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 1.01 m.; genişlik: 0.65 m.; derinlik: 0.15 m.; harf yüksekliği: 3-3.5 cm.

Tarih : MS 3. y.

Edisyon : MAMA 6, s. 78, nr. 208; SEG 6, nr. 264; AJP 48, 1927, s. 32, nr. 4.

χῆρε.
 2 Αὐρ. Ἑρμιόνη
 ἐποίησεν τὸ
 4 ἥρωον ἑαυτῆ
 κὲ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς
 6 Ἑρμῆ κὲ τοῖς τέκνοις
 αὐτῆς Ἀτταλιανῶ
 8 κὲ Ἑρμῆ· εἰ δέ τις
 ἐπιτηδεύσει
 10 θήσει ἰς τὸ τα-
 μεῖον (δην.) φ.

Selam söyle! Bu heroon'u Aurelia Hermione kendisi, kocası Hermes ve çocukları Attalios ile Hermes için yaptırdı. Şayet birisi aksini yapacak olursa tameion'a 500 denaria ödeyecek.

TEp.78 Aurelius Polydeukes'in mezar steli

Tabula ansatalı kireçtaşından blok.

Buluntu yeri belirsiz (üzüm bağı tarlasında) olan yazıtın akıbeti bilinmemektedir.

Ölçüleri : yükseklik: 0.80 m.; genişlik: 1.20 m.; derinlik: 0.32 m.; harf yüksekliği: 2.5-3.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 80, nr. 217; MDAI(A) 21, 1896, s. 372.

Buckler – Calder 1939, Plate 38, 217

2	Αὐρ. Πολυδεύκης γ ἐποίησα τὸ ήρῳον ἐμαυτῶ καὶ τῶ πα- τρί μου ἰς ὃ ἕτερος οὐ θ(ε)θή-	4 6	σ(ε)ται· εἰ δέ τις ἐπιτηδεύσει θήσει εἰς τὸ ἱερώτατον ταμεῖον (δην.) φ.
---	---	--------	---

Ben Aurelius Polydeukes 3, bu heroon'u kendim ve babam için yaptırđım. Bir başkası bu heroon'a defnedilmeyecek. Eğer birisi bunu yapacak olursa en kutsal hazineye 500 denaria ödeyecek.

TEp.79 Gaius Vennonius Eros'un mezar steli

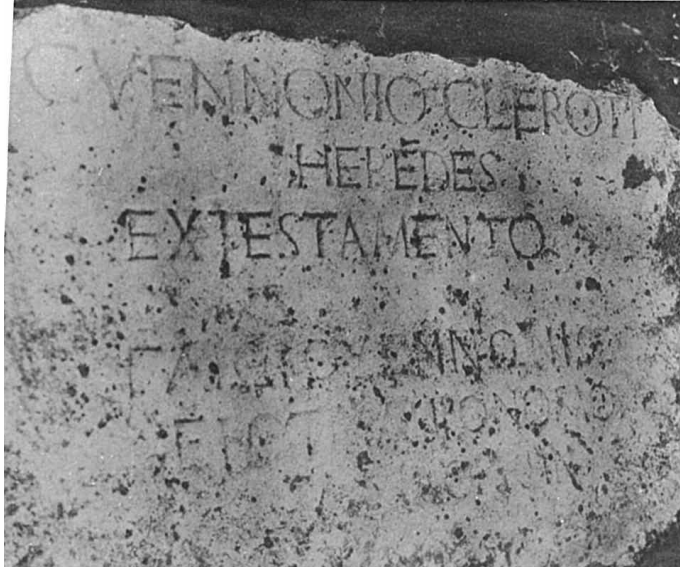
Kireçtaşından düz bir blok. Yazıt Yunanca ve Latince olarak yazılmış.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından bir sulama kanalının karşısındaki köprüde bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.89 m.; genişlik: 1.64 m.; harf yüksekliği: (a) 5.5-7 cm., (b) 5-6 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 76, nr. 202; Ramsay 1897, s. 475 nr. 330; IGR IV, 804

Buckler – Calder 1939, Plate 35,201

(a)
C. Vennonio C(aii) l(iberto) Eroti
heredes
ex testamento.

(b)
Γαῖωι Οὐεννωνίω
Ἔρωτι κληρονόμοι
κατὰ διαθήκην.

(a) *Gaius oğlu azatlı Gaius Vennonius Eros için mirasçıları, vasiyetine izafeten (yaptı).*

(b) *Gaius Vennonius Eros için mirasçıları, vasiyetinden dolayı (yaptı).*

TEp.80 S. Helvius Bassus'un mezar steli

Yerel taş. Yazıt panel içine yazılmıştır. Stel, sağ üst köşesinden sağ alt köşesine kadar derin bir aşınmaya maruz kalmıştır. Üst panelde iç içe geçmiş iki daire süslemesi vardır.

Buluntu Yeri : Marsyas kaynağının yakınında bulunan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.08 m.; genişlik: 1.02 m.; derinlik: 0.31 m.; harf yüksekliği: 2.5-3 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 76, nr. 203.

- Σ. Ἑλβιος Βάσσ[ος δῖς(?)]
 2 ζῶν ἐπόησεν τ[ὸ ἠρώων]
 μετὰ τῆς γυνα[ικὸς]
 4 ἑαυτοῖς εἰς ὃ ἔτε[ρος οὐ]
 τεθῆ. εἰ δέ τις ἄλ[λος ἐπι-]
 6 τηδεύσι θήσι τ[ῶ τα]
 (δην.) ων.

Bassus oğlu S. Helvius Bassus bu heroon'u karısıyla birlikte kendileri için yaptı. Bu heroon'a başka birisi defnedilemez. Şayet bir başkası aksi yönde davranacak olursa "kent hazinesine" 850 denaria verecek."

Buckler – Calder 1939, Plate 35,202

TEp.81 Pegasis Aurelius Ariston ve Aurelia Base'nin mezar steli

Kalker taş. Taşın üstünde iki palmiye arasında bir çember var.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından bir tarlanın giriş kapısının yanında bulunmuştur.

Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.22 m.; genişlik: 0.55 m.; derinlik: 0.45 m.; harf yüksekliği: 2-2.7 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s.77, nr. 207.

Πηγάσις

- 2 Αὐρήλιος Ἀρίστων δ
κατεσκεύασα τὸ ἡρώων
4 σὺν τῷ βωμῷ ἑμαυτῷ κὲ
τῇ γυνεκί μου Αὐρ. Βάσση κ[ἐ]
6 τοῖς τέκνοις μου ἕως τῆς ἐν
νόμου ἡλικίας· εἰ δέ τις τολ-
8 μήσι θήσι τῷ ἱερωτάτῳ ταμίῳ.
δηνάρια χεῖλια.

Ben Pegasis Aurelius Ariston 4, bu mezarı kendim, eşim Aurelia Base ve çocuklarım için yaptırđım. Meşru dönem müddetince şayet birisi başka birisini defnedecek olursa en kutsal hazineye 1.000 denaria ödeyecek.

Buckler – Calder 1939, Plate 35,207

TEp.82 Aurelia Zotike ve Aurelius Straton'un mezar steli

Kireç taşı. Yazıt panel içine yazılmıştır.

Buluntu Yeri : Buckler ve Calder tarafından okul arkasındaki yokuşta bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.83 m.; genişlik: 1.25 m.; derinlik: 0.45 m.; harf yüksekliği: 0.02-3.5 m.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 78, nr. 210.

Buckler – Calder 1939, Plate 37, 210

2	Αὐρ. Ζωτική ἐπόησεν τὸ ἡρώων τῶ εἰδίῳ συνβίῳ Αὐρ. Στράτω- νι μνίας χάριν, δηλοῦσα ἐνθά- 4 δε ἕτερον μηδίνα θῆναι ἄλλον ἢ μόνον τὴν προδηλουμένην αὐτο[ῦ]	6 8 10	σύνβιον Ζωτικήν καὶ τὰ ἐξ αὐτο[ῦ] τέκνα· εἰ δέ τις παράγεται ἕτερόν τινα ἐνθάδε θῆναι θήσει προστί- μου εἰς [τὸ ἱερ]ώτατον ταμίον (δην.) α.
---	--	--------------	---

Aurelia Zotike, bu heroon'u hayat arkadaşı Aurelius Straton için minnettarlığından dolayı yaptırdı. O burada, başka bir kimsenin bir başkasını defne izni olmayacağını ilan edip sadece onun (Aurelius) hayat arkadaşı Zotike'nin bildirdiği ve ondan (Aurelius) olan çocuklar defnedilecek. Şayet birisi buraya başka birisini defnetmeye yeltenecek olursa bilinen ceza miktarı 1.000 denaria'yı en kutsal hazineye verecek.

TEp.83 Trophimos'un mezar steli

Yerel taş. Taşın sol tarafı tamamen kırılmış.

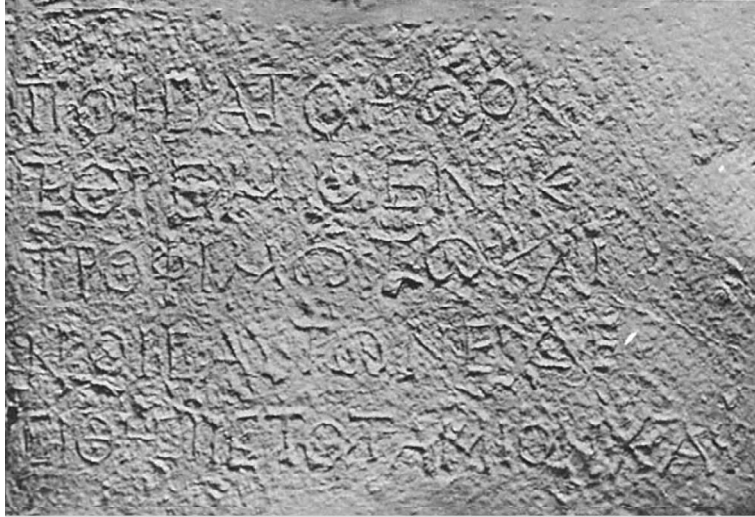
Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından caddede bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.84 m.; genişlik: 1.10 m.; harf yüksekliği: 2.5-3 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 75, nr. 199.

Buckler – Calder 1939, Plate 35, 198

- [— ό δεῖνα — ἐ]πόησα τὸ ἡρῶν
 2 [— τῆ δεῖνι —] τεθρεμμένη κέ
 [τῶ ἀνδρὶ αὐτῆς] Τροφίμω τῶ καὶ
 4 [. . . . καὶ τέκ]νοῖς αὐτῶν· εἰ δέ
 [τις ἐπιτηδεύ]σι, θήσι ἰς τὸ ταμίον (δην.) ,αφ.

Ben (falanca kişi) olarak bu mezarı, beslemelik (falanca kadın), onun (falanca kişi) olarakta bilinen kocası Trophimos ve onların çocukları için yaptırdım. Her kim aksine davranacak olursa kent hazinesine 1.500 denaria ödeyecek.

TEp.84 Tryphon ve Ammia'nın mezar steli

Kalker taş. Yazıt tabula ansatalı bir profil içine yazılmıştır. Üst profil üzerinde üçgen bir alınlık vardır. Stel sol üst alınlık çizgisinden sol yan ortaya kadar kırılmıştır.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından bir üzüm tarlasına ait çevre duvarında bulunmuştur. Stel şu anda Hükümet Konağı'nın önünde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 1.06 m.; genişlik: 1.36 m.; harf yüksekliği: 3.5-5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 75, nr. 200.

- Τρύφων β ζῶν ἐποίησα τὸ ἡ-
 2 ρῶν ἐμαυτῶ καὶ τῇ γλυκυτά-
 τη γυναικὶ Ἀμμια ἐχόντων ἐξ-
 4 ουσίαν μοι καὶ τῶν τέκνων·
 εἰ δέ τις ἕτερος ἐπιτηδεύ-
 6 σι τεθῆναι θήσι εἰς τὸ ἱε-
 ρώτατον ταμίον (δην.) βφ.

Ben Tryphon oğlu Tryphon bu heroon'u hayattayken kendim ve oldukça zarif eşim Ammia için yaptırdım. Heroon üzerindeki yetkime çocuklarım da sahiptir. Şayet başka birisi aksi yönde davranacak olursa en kutsal kent hazinesine 2.500 denaria ödeyecek.

TEp.85 Ammia'nın mezar steli

Beyaz mermer bir blok.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından özel bir mülkte bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

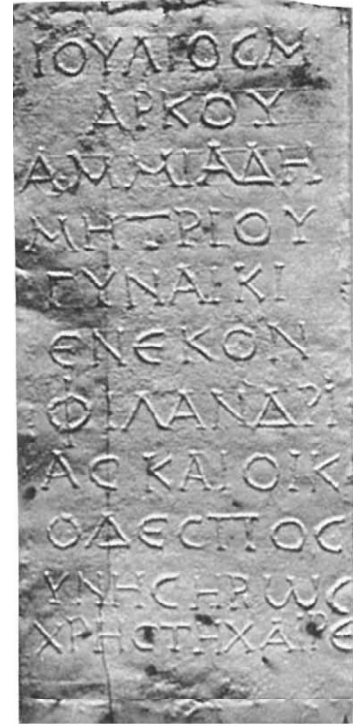
Ölçüleri : yükseklik: 0.34 m.; genişlik: 0.16 m.; derinlik: 0.05 m.; harf yüksekliği: 1.75 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 74, nr. 194.

	Ιούλιος Μ-		φιλανδρί-
2	άρχου	8	ας καὶ οἰκ-
	Ἀμμία Δη-		οδεσποσ-
4	μητροῦ	10	ύνης ἥρωσ
	γυναϊκὶ		χρηστὴ χαῖρε.
6	ἕνεκον		

Marcus oğlu Iulius, (bunu) eş severliğinden ve aile yönetiminden dolayı, Demetrios'un eşi Ammia için yaptırdı. Ey aziz merhum! Selam eyle.

Buckler – Calder 1939, Plate 34, 194

TEp.86 Heliodoros'un mezar steli

Yerel taş. Yukarısı kırılmış.

Buluntu yeri (okulda) belirsiz yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.145 m.; genişlik: 0.21 m.; derinlik: 0.05 m.; harf yüksekliği: 1.3-1.5 cm.

Tarih : 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 74, nr. 195.

[— — — ἦ-]	ς Ἀρτᾶ ἥρω-
2 [ρω]ς χ[ρηστῆ]	6 ς χρηστῆ χῆ-
χῆρε. (folium)	ρε. (folium)
4 Ἡλιόδωρο-	

... Ey aziz merhum! Selam eyle. Artas oğlu Heliodoros. Ey aziz merhum! Selam eyle.

Buckler – Calder 1939, Plate 35, 195

TEp.87 Tertia'nın mezar steli

Kalker taş. Üçgen alınlığında sekiz yapraklı bir gül rozeti vardır..

Buluntu Yeri : Marsyas kaynağı yakınındaki bir değirmende bulunmuştur.

Ölçüleri : yükseklik: 0.665 m.; genişlik: 0.40 m.; derinlik: 0.34 m.; harf yüksekliği: 0.025-0.03 m.

Tarih : MS 2. yy.'ın 2. yarısı
 Edisyon : MAMA 6, s. 74, nr. 196; AJP 1 8, 1927,
 s.33, nr. 5; SEG 6, 265.

Τερτία Ἡ-
 2 λιόδωρου
 ἥρωεις χρη-
 4 στή χαῖρε.

Heliodoros'un kızı Tertia. Ey aziz merhum! Selam eyle.

Buckler – Calder 1939, Plate 35, 196

TEp.88 Tatia'nın mezar steli

Kireçtaşından bir blok.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından bir evin duvarında bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.33 m.; genişlik: 0.70 m.; derinlik: 0.25 m.; harf yüksekliği: 2-4 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 74, nr. 197.

Μᾶρκο-
 2 ς Σευλευκ-
 εὺς Τατεια
 4 τῆ εἰδεῖα σ-
 υβείω μνή
 6 μης χάρειν.

Seleukeia'lı Marcus, eşi Tatia için anısı vesilesiyle (yaptı).

Buckler – Calder 1939, Plate 35, 197

TEp.89 Aurelius Tertis ve Meltine'nin mezar steli

Buluntu Yeri : Aydoğmuş Köyü'nün yaklaşık 1.5 km. kuzeyinde Eskiköy ismiyle anılan yerde bulunmuştur.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : Thonemann 2011a, s. 168/9; Labarre – Özsait – Özsait – Güceren 2011, s.130-133.

Ἀυρήλιος Τέρτις ζῶν
 ἐποίησα τὸ ἡρώων ἐ-
 μαυτῶ καὶ τῇ γυναι-
 4 κί μου Μελτίνῃ καὶ το-
 ῖς τέκνοις, ἰς ὃ ἕτερος
 οὐ [τεθῆσεται· εἶ] τις δὲ
 ἐπι[τηδεύσει, - - - - -]

Aurelius Tertis bu heroon'u yaşarken kendisi, karısı Meltine ve çocukları için yaptı. Buraya başka birisi konulmayacak. Eğer birisi aksini yapacak olursa...

TEp.90 Meltine'nin mezar steli

Buluntu Yeri : Aydoğmuş Köyü'nün yaklaşık 1.5 km. kuzeyinde Eskiköy ismiyle anılan yerde bulunmuştur.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : Thonemann 2011a, s. 169; Labarre – Özsait – Özsait – Güceren 2011, s.130-133.

Αυ(ρήλιος) Τρύφων
 Μελτίνης τῆς
 ἑαυτοῦ . . νε
 4 κΠ μνήμης
 χάριν

Str. 2-5 Μελτίνης τῆς ἑαυτοῦ γυνεκί casus uyumsuzluğu Geç Roma Phrygia'da yaygındır⁸⁷².

Aurelius Tryphon karısı Meltine için anısı vesilesiyle (yaptı).

---

⁸⁷² Thonemann 2011, s. 169.

TEp.91 Myrismos'un mezar steli

Yerel taş. Stelin üzerinde bir omphalos vardır.

Buluntu Yeri : Buckler ve Calder tarafından Dikici Köyü mezarlığında bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.08 m.; genişlik: 0.49 m.; derinlik: 0.49 m.; harf yüksekliği: 2-2.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 75, nr. 201; Ramsay 1897, s. 476 nr. 342.

ἐνθάδε τὸν χρηστό[ν]
πατέρα κατὰ γαῖ' ἐκ[ά]-
λυψε τὸν σοφὸ[ν]
[ἐ]ν φιλή και πίστ[ει],
5 πάσης μνήμην
χάριτος γράμμασι
μηνύσας, Μυρισμὸς
δ' ἐκέκλητο Αἴλιος,
οὗ κἀγὼ τοῦνομ' ἔχω.

vacat

Saygıdeğer ve bilge babasını, sevgi ve sadakat içinde, hatırasına yönelik tüm minnettarlığını yazılarıyla gösterip burada toprağa verdi. Myrismos, Ailios olarak adlandırdı ki; ben onun adını taşıyorum.”

Buckler – Calder 1939, Plate 35,201

TEp.92 Khryseros'un mezar steli

Kalker taş. Yazıt ortasında kabartma büstü olan mermer bir sunak

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından bir caddede bulunmuştur. Stel şu anda Suçikan'da durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.94 m.; genişlik: (üst) 0.67 m., (alt) 0.57 m.; derinlik: 0.46 m.; harf yüksekliği: (ilk satır) 2.5 cm., (diğer satırlar) 3.5-4 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 76, nr. 204; BCH 17, 1893, s. 319, nr. 11; Ramsay 1897, s. 473 nr. 319; IGR 4, 798.

Ἀὐρ. Ἑρμογένης
 2 Ἀὐρηλίου Ζωσίμου
 πραγμα- τευτῆς
 4 ἐποίησα τὸ ἐξυκο-
 δόμη- τον
 6 καὶ (büst) τὸν
 Βω- μὸν
 8 τέκνω Χρυσέρω
 τι αὐώρω μνή
 10 μης χάριν.

Ben, Aurelius Zosimos'un oğlu avukat Aurelius Hermogenes, bu büstü ve sunağı zamansız ölen çocuğum Khryseros için hatırası vesilesiyle yaptırıldı.

TEp.93 Marcus Aurelius Ba.... ve Aphphia'nın mezar steli

Kalker taş. Üstü ve sağ tarafı kırılmıştır.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından üzüm tarlasının çevre duvarında bulunmuştur.

Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.56 m.; genişlik: 0.96 m.; harf yüksekliği: 3.5-4 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 77, nr. 206.

Buckler – Calder 1939, Plate 35,206

- Μᾶρ. Αὐρή. Βα[- - - ykḥ. 14 h. - - - ἐποίησα τὸ ἡρώων ἐμαυτῶ]
 2 καὶ τῶ πατρ[οῖ - - - ykḥ. 12 h. - - - καὶ τῆ γλυκυτάτῃ γυναικὶ]
 Ἀφφια τῆ καὶ Αὐξαν[ούση, ἐχόντων ἐξουσίαν μοι καὶ τῶν]
 4 τέκνων· εἰ δέ τις ἕτερο[ς ἐπιτηδεύσει θήσει τῶ ταμείῳ (δην.) –]
 τούτου τὸ ἀντίγρ[αφον ἀπετέθη εἰς τὰ ἀρχεῖα].

Ben Marcus Aurelius Ba....bu heroon'u kendim, babam ve Auksanousa olarak da bilinin pek sevgili, eşim Aphphia için yaptırđım. Heroon üzerindeki yetkime çocuklarım da sahiptir. Eğer bir başkası aksi yönde davranacak olursa hazineye... denaria verecek. Bu yazının bir kopyası arşiv binasına konuldu.

TEp.94 Aurelius Zosimos, Tatia, Zosimos ve Auksanos'un mezar steli

Yerel taş. Kitabenin üzerinde kadın ve erkek büstü olan bir stel.

Buluntu Yeri : Dikici köyünde bir çeşmede bulunan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.16 m.; genişlik: 0.86 m.; derinlik: 0.47 m.; harf yüksekliği: 3-3.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 78, nr. 209; BCH 17, 1893, s. 320, nr. 14; Ramsay 1897, s. 472, nr. 318; IGR 4, nr. 797.

Αὐρ. Ζώσιμος Δημητρίου ζῶν
 ἐποίησα τὸ ἡρώων ἐμαυτῶ καὶ τῆ
 γυναικὶ Τατια κὲ τῶ υἱῶ Ζωσίμῳ
 κὲ τῶ θρεπτῶ Αὐξάνοντι μνίας χά-
 ριν.

Ben, Demetrios oğlu Aurelius Zosimos, bu heroon'u henüz hayattayken kendim, eşim Tatia, oğlum Zosimos ve beslemem Auksanos için anısı dolayısıyla yaptırđım.

TEp.95 Aurelia Nysa, Saturnina ve Auksanon'un mezar steli

Kalker taş. Yazıt panel içine yazılmıştır.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından bir üzüm bağı tarlasının kapısında bulunmuştur.

Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.86 m.; genişlik: 1.05 m.; derinlik: 0.37 m.; harf yüksekliği: 2.5-3 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 78, nr. 211; BCH 17, 1893, s. 320, nr. 12; Ramsay 1895, s. 474, nr. 326.

Buckler – Calder 1939, Plate 37, 211

Αὐρηλία Νύσα ἐποίησα τὸ ἡρώων
 2 τῆ μητρὶ μου Σατουρνείνη κὲ τῶ ἀδελ-
 φῶ μου Αὐξάνοντι· εἰ δέ τις ἔτε-
 4 ρος ἐπιτηδεύσι δώσει τῶ ταμείῳ (δην.) φ.

Ben Aurelia Nysa bu heroon'u annem Saturnina ve erkek kardeşim Auksanon için yaptırırım.

Eğer başka birisi aksi yönde davranacak olursa kent hazinesine 500 denaria verecek.

TEp.96 Aurelius Proclus'un anne ve babası için diktiği mezar steli

Kalker taş. Yazıt panel içine yazılmıştır.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından bir üzüm bağı tarlasının duvarında bulunmuştur.

Stelin akıbeti bilinmemektedir.

Ölçüleri : yükseklik: 1.11 m.; genişlik: 0.95 m.; derinlik: 0.30 m.; harf yüksekliği: 3-3.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 79, nr. 212; MDAI(A) 21, 1896, s. 373, 89.

Buckler – Calder 1939, Plate 37, 212

	Αὐρή. Πρόκλος	4	τάτοις γονεῖσ(ί)ν μου
2	Τιβ. Φλα. Φλαβια-		μνήμησ χάρι(ν).
	νοῦ τοῖς γλυκυ-		

Tiberius Flavius Flavianus'un oğlu Aurelius Proclus çok sevgili ebeveynleri için anısı vesilesiyle (yaptı).

TEp.97 Polykhronios'un mezar steli

Mermer stel. Stel üzerinde çam kozalağı, altında yerel motif.

Buluntu Yeri : Bucler ve Calder tarafından Dikici Köyü mezarlığında bulunan yazıtın bugün akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.98 m.; genişlik: 0.39 m.; derinlik: 0.43 m.; harf yüksekliği: 2.5-3.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 80-81, nr. 218; Ramsay 1897, s. 475, nr. 332.

[A]ὐρ. Πολυχρό[νιος]
 τῷ γλυκυτάτῳ [υῖῳ]
 Πολυχρονίῳ τὸ[ν]
 4 βωμὸν ζήσαντι ἔ[τη]
 δ καὶ ἡμέρα ἐπὶ [τῷ]
 εἶναι αὐτὸ ἀνεξ-
 οδίαστον· ὅς δ' ἂν
 8 σκύλη δώσει τῷ [ίε]-
 [ρ]ωτάτῳ ταμείῳ (δην.) [.]

Aurelius Polykhronios bu sunağı çok tatlı dört yaşındaki oğlu Polykhronios için yaptırdı. Birisi (buna) zarar verecek olursa en kutsal hazineye... denaria verecek.

Buckler – Calder 1939, Plate 38, 218

TEp.98 Eanos'un mezar steli

Kireç taşı. Üstü kırılmış stelde iki fragment bulunuyor.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından bir evin duvarında bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik (a) 0.30 m. (b) 0.36 m.; genişlik: (a) 0.46 m. (b) 0.50 m.; harf yüksekliği: (a) ve (b) 3-4 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 81, nr. 220.

(a)

[καὶ ἢ γυ]νῆ αὐτοῦ
[. . . . .] εἰς ὃ Ἐαν-
[ὸς] αὐτὸς τεθήσετ-
ε ἕτερος δὲ οὐδεὶς·

5 ἔαν δέ τις ἐπιχει-

(b)

[ρ]ήσει [ἔτε]ρος τοῦ
τεθή[ν]αι ἀποδώ-
σει εἰς τὸ ἱερώτατ-
ον ταμίον (δην.) χεί-
10 λια ὑφαιρου[μ]έν-
ου μου μόνων.

Buckler – Calder 1939, Plate 39, 220

Str.2 Ἐανὸς = Αἰανός MAMA 6, nr. 220 **11** μόνων = μόνον MAMA 6, nr. 220.

...onun karısı ..... buraya bizzat Eanos defnedilecek. Başka hiç kimse defnedilmeyecek. Eğer birisi başka birisini defnetmeye teşebbüs edecek olursa en kutsal hazineye 1000 denaria verecek. Sadece benim tenzilimle.

TEp.99 Eukarpia'lı Aurelius Artemon'un mezar steli

Mermer. Stelin üstü koni şeklindedir.

Buluntu Yeri : Dikici köyü mezarlığında bulunan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.45 m.; genişlik: (üst) 0.55 m. (orta) 0.45 m.; derinlik: 0.51 m.; harf yüksekliği: 2.5-4 cm. (sadır 13) 1.75-2 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 82/3, nr. 223; BCH 7,1883,s. 306, nr. 28; Ramsay 1897, s. 471, nr. 310.

Αὐρή(λιος) Ἀρτέμων
 δὶς Εὐκαρπεὺς οἰ-
 κῶν ἐν Ἀπαμε[ί-]
 4 α ζῶν ἐποίησεν
 τὸ ἡρώων ἐαυτῶ
 καὶ τῇ γυναικί μο[υ]
 καὶ τοῖς τέκνοις
 αὐτοῦ εἰς ὃ ἕτερο[ς]
 οὐ τεθῆ· εἰ δέ τις ἐ-
 πιτηδεύσει, ἔσθε
 αὐτῶ πρὸς τὸν
 12 θεόν.
 [καὶ] εἴ τινα βουλεύσο(μ)ε ἐγ[γόνων,]

Apameia'da ikamet edenlerden Eukarpia'lı Artemon oğlu Aurelius Artemon bu heroonu henüz yaşarken kendisi, karısı ve çocukları için yaptırdı. Bu heroona başka birisi defnedilemez. Eğer birisi aksi yönde davranacak olursa, tanrı huzuruna çıkacak. Şayet torunlarımdan birisi isterse.

Buckler – Calder 1939, Plate 39, 223

TEp.100 Hermes'in mezar steli

Yerel taş. Stel üzerinde üçgen alınlık ve içinde yuvarlak kabartma. Üst profilde yerel motif. Kitabenin altında her iki yanda palmiye ve arasında bir *patera* ve güvercin.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder tarafından bir üzüm tarlasında bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.07 m.; genişlik: 0.59 m.; harf yüksekliği: 2-3 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 81, nr. 221.

Αὐτῷ. Εὐκλείδης Ἑρμεῖ θεο-
πτῶ μνείας χάριν.

Aurelius Eukleides, beslemesi Hermes için hatırası vesilesiyle (yaptı).

Buckler – Calder 1939, Plate 38, 221

TEp.101 Apphia ve Menekles'in mezar steli

Buluntu yeri belirsiz olan ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : Ramsay 1897 s. 534, nr. 387.; CIG 3962; MAMA 6, s. 146, nr. 116.

Ἀπφία ἐγὼ κεῖμαι Μενεκλεῖ μίγα τῶδε σὺν ἀνδρί,
2 καὶ γὰρ ζῶντες ὁμοῦ τοῦτο γέρας λάχομεν·
καὶ λίπομεν δύο τέκνα, νέον δέ γε Ἀρτεμίδωρον,
4 ὃς χάριν εὐσεβίης τεῦξεν τύμβον φθιμένοισιν.
χαίρε<τε> δ' οἱ παριόντες καὶ εὐχὰς θέσθ' ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ben Apphia burada kocam Menekles ile birlikte yatıyorum çünkü bu ödülü yaşarken birlikte kazandık. Arkamızda iki çocuk bıraktık, en küçüğü Artemidoros, bu tymbos'u dindarlığına izafeten o yaptırdı. Siz yanından geçenler selamlayınız ve onun için dua ediniz.

Hıristiyan Yazıtları

TEp.102 Helladios olarak da bilinen Auksanon'un steli

Taşın cinsi belirtilmemiş. Üstü çelenkli bir sunak. Kitabenin tarih kısmı stelin üst pervazına yazılmıştır.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder 1934 yılında yazıtı son olarak caddedeki bir evin duvarında görmüştür. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.47 m.; genişlik: (üst) 0.67 m. (orta) 0.55 m.; harf yüksekliği: 3-3.5 cm.

Tarih : MS 247/48

Edisyon : MAMA 6, s. 82, nr. 222; REG 2, 1889, s. 35, nr. h; Ramsay 1897, s. 471, nr. 312, IGR 4, nr. 795.

ἔτους τλβ·
 τοῦτο τὸ ἠρωόν
 ἐστὶν Αὐξάνωντος
 4 τοῦ καὶ Ἑλλαδίου
 πραγματευτοῦ
 Αἰλ. Τρύφωνος
 ἀσιάρχου τρίς,
 8 ὃ ἐποίησεν ζῶν
 ἑαυτῷ τε καὶ τῇ
 γυναικὶ αὐτοῦ
 Ἀπάμῃ καὶ τῇ
 12 μητρὶ αὐτῆς Ἀμμία·
 εἰ δὲ ἐπιτηδεύσει
 ἕτερος νεκρὸν
 ἐνθάδε θάψαι,
 16 δώσει εἰς τὸν φύσκον
 δηνάρια χεῖλια
 κὲ χωρὶς τούτων τὸ[ν θ(εὸ)ν]
 κεχολωμένον ἕ[ξει].
 ζῶμεν.

Buckler – Calder 1939, Plate 39, 222

Yıl 332. Bu heroon, üç kez asiarkhos olmuş Aelius Tryphon'un avukatı Helladios olarak da bilinen Auksanon'undur. Bu heroon'u henüz hayattayken hem kendisi hem karısı Apame hem de karısının annesi Ammia için yaptı. Şayet buraya başka birisi bir ceset koyma teşebbüsünde bulunacak olursa devlet hazinesine 1000 denaria verecek. Ve ayrıca bu kişilerin soyu hesap soran tanrının huzuruna çıkacak. Yaşıyoruz.

TEp.103 Hermes ve karısı Aelia Lucilla'nın mezar steli

Beyaz mermer. Kaidenin üçgen alınlığı ve bu alınlık içinde bir patera var. Kitabenin sonunda yerel bir motif işlenmiştir.

Buluntu Yeri : Hükümet Konağı'nın bahçesinde bulunan stel, 1934 yılında Afyonkarahisar Müzesi'ne getirilmiştir. Stel 1567 env. no ve 384 kayıt numarasıyla müzenin bahçesinde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 1.035 m.; genişlik: (üst) 0.44 m. (orta) 0.36 m.; derinlik: 0.40 m.; harf yüksekliği: 2.2-2.6 cm.

Tarih : MS 249/50

Edisyon : MAMA 6, s. 83/4, nr. 226, MDAI(A) 20, 1895, s. 237; MDAI(A), 21, 1896, s. 373; Ramsay 1895, s. 538, nr. 399.

(folium) ἔτους τλδ, μη(νός) ζ· (folium)

- 2 Ἑρμῆς ἐποίησα τὸ μνη-
 4 μεῖον ἑμαυτῶ καὶ τῆ συν-
 4 βίῳ μου Αἰλ. Λουκίλλῃ ἰς ὃ
 ἕτερος οὐ τεθήσετε· εἰ
 6 δέ τις ἐπιτηδεύσει, ἔστε
 αὐτῶ πρὸς τὸν θεὸν κέ
 8 θήσῃ [ἰς] τὸ ταμεῖον.
 δηνάρια χεῖλια.

334 yılının, 7. ayı. Ben Hermes, bu mezarı kendim ve hayat arkadaşım Ailia Loukilla için yaptırđım. Eğer birisi aksine davranacak olursa, tanrı karşısında suç işler ve kent hazinesine bin denaria verir.

Str. 8-9 rasura.

TEp.104 Zotikos olarak da bilinen Aelius Pankharios ve Aelia Atalante'nin mezar steli

Buluntu yeri : Stel mezarlıkta bulunmuştur. Akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiştir.

Tarih : MS 253-254

Edisyon : BCH 17, 1893, s. 248, nr. 19; Ramsay 1897, s. 533, nr. 385;

MAMA 6, s. 148, nr. 147.

	ἔτους τλη΄. Αἴλιος	8	κνοις· εἰ δέ τις
2	Πανχάριος ὁ καὶ		ἐπιτηδεύσει ἕτερος,
	Ζωτικός κατεσκε-	10	ἔσται αὐτῷ πρὸς τ[ὸν]
4	ύασεν τὸ ἡρῶον ζῶν		θεόν, καὶ δώσει ἰς τὸ
	ἑαυτῷ καὶ τῇ	12	ταμεῖον (δην.) φ΄
6	γυνεκι αὐτοῦ Αἰλία		(δηνάρια πεντακόσια).
	Ἀταλάντη καὶ τέ-		

Yıl 338. Bu mezarı, Zotikos olarak da bilinen Ailios Pankharios, henüz hayattayken kendisi, karısı Ailia Atalante ve çocukları için yaptırdı. Bu mezara başka birisi defnedilemez. Eğer herhangi bir kişi aksini yapacak olursa, tanrıya hesap verecek ve de kent hazinesine 500 denaria ödeyecek.

TEp.105 Aurelius Artemas ve Tatia'nın mezar steli

Dört köşeli levha.

Buluntu yeri belirsiz olan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.80 m.; genişlik: 0.75 m.

Tarih : MS 259

Edisyon : MDAI(A) 21.1896.373; Ramsay 1897, s. 534, nr. 388; MAMA 6, s. 148, nr. 146.

	ἔτους τμγ΄, μ(ηνός) θ΄ κ΄. Αὐρ. Ἀρτέμα[ς Ἀρτεμᾶ(?)]
2	ἐποίησα τὸ ἡρῶον ἑμαυτῷ [καὶ τῇ γυναικί]
	μου Τατία κὲ τοῖς τέκνοις μ[ου, εἰς ὃ ἕτερος]
4	οὐ τεθήσεται· εἰ δέ τις ἐπι[τηδεύσει, ἔσ]-
	ται αὐτῷ πρὸς τὸν ἄθάνα[τον θεόν].

343 yılının 9. ayının 20. günü. Ben Artemas oğlu Aurelius Artemas bu mezarı, kendim, karım Tatia ve çocuklarım için yaptırdım. Bu mezara başka birisi defnedilemez. Eğer birisi aksini yapacak olursa, o ölümsüz tanrıya hesap verecek.

TEp.106 Aurelia Domna'nın mezar steli

Buluntu yeri belirsiz ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 212 sonrası.

Edisyon : REG 2 1889 s. 36.; Ramsay 1897, s. 537, nr. 396; MAMA 6, s. 147, nr. 143.

[. . . .]N[- -]ἐποίησα τὸ ἡρῶον τῇ γυναι[-

- 2 κί μου Αὐρ. Δόμνη Ὀνησίμου καὶ
 τοῖς τέκνοις μου· ἰς ὃ ἔτε[ρος οὐ τε]-
 4 [θή]σεται· εἰ δέ τις ἐπιτη[δεύσει, θή]-
 [σει τῶ] ἱερωτάτῳ ταμείῳ [- - -]
 6 καὶ ἔστω αὐτῶ πρὸς τὸν θεόν.

Ben... bu mezarı Onesimos'un kızı eşim Aurelia Domna ve çocuklarım için yaptırđım. Buraya başka birisi defnedilemez. Eğer birisi aksini yapacak olursa, en kutsal hazineye... denaria verecek ve tanrıya hesap verecek.

TEp.107 Antonia Semne'nin mezar steli

Yerel taş. Taş üstten ve alttan kırılmış. Yazıt çerçeve üstüne yazılmıştır.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder steli bir bahçenin duvarında bulmuştur. Stel, Pınarbaşı mah. İncirli sok. No: 16 adresindeki bir evin yola bakan iç duvar bahçesinde malzeme olarak kullanılmıştır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.31 m.; genişlik: 1.13 m.; derinlik: (yaklaşık) 0.25 m.; harf yüksekliği: 2-3 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 71, nr. 186; MDAI(A) 21, 1896, s. 372.

- Ἀντωνία Σεμνή προλιποῦσα φάος γε
 2 τὸ κοινόν, ἤλυθες εἰς Ἀΐδην, γαίη δέ σοί
 ἔστ' ἔτι κούφη· ἀθανάτη ψυχῇ Ἰουλι-
 4 ανὸς ἔγραψε ποιήσας.

Str. 1 σεμνή MAMA 6.

Antonia Semne arkasında gün ışığını ve yol arkadaşını bırakarak Hades'e gitti. Şimdi toprak senin için yumuşak olsun. Iulianus ölümsüz ruh için yazdı.

TEp.108 Aurelius Rufus ve karısı Aurelia Tatiane'nin mezar steli

Buluntu yeri belirsiz ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : Ramsay 1895 s. 538, nr. 399bis.; MAMA 6, s. 147, nr. 136.

Αὐρ. Ρουῤφος Ἰουλιανουῦ β'. ἐποι[ησα τὸ ἡ]ρῶον ἐμαυτῶ κὲ
2 [τῆ συνβίῳ μ]ου Αὐρ. Τατιανῆ· ἰς ὃ ἕτερος οὐ τεθῆ, εἰ δέ
τις ἐπιτηδεύσει, τὸν νόμον οἶδεν [τ]ῶν Εἰουδέων.

Ben Iulianus torunu, Iulianus oğlu Aurelius Rufus, bu mezarı kendim ve can yoldaşım Aurelia Tatiane için yaptım. Bu mezara başka birisi defnedilemez. Şayet aksini yapacak olan birisi Yahudilerin yasasını öğrensin.

TEp.109 Aleksandros, Tatis ve Timotheos'un mezar steli

Buluntu Yeri : Obrimas üzerindeki bir köprüde bulunan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiş.

Edisyon : Ramsay 1883, s. 308, nr. 31; Ramsay 1897, s. 533, nr. 386; MAMA 6, s. 148, nr. 148.

Ἀλέξανδρος β' ἐπο[ί]-
2 ησα τὸ ἡρῶον ἐμαυτῶ
καὶ τῆ συνβίῳ μου Τάτει
4 καὶ τῶ ἀδελφῶ μου Τειμοθέω ἰς ὃ ἕτερος
οὐ τεθήσετε· εἰ δέ τις ἐπιτη-
6 δεύσει, ἔστε αὐτῶ πρὸς
τὸν θεόν.

Str. 6 ἔστε = ἴστημι. ἔστ(αι) Ramsay 1883, ἔστε Ramsay 1895.

Ben Aleksandros oğlu Aleksandros, bu mezarı kendim, karım Tatis ve erkek kardeşim Timotheos için yaptırđım. Başka birisi bu mezara defnedilemez. Her kim aksini yapmaya cüret ederse, tanrıya hesap verecek.

TEp.110 Menogenes ve karısı Paulis'in mezar steli

Yazıt geniş bir levha üzerine yazılmıştır.

Buluntu yeri belirsiz (kentın dışında) olan ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiş.

Edisyon : Hamilton 1842, s. 442, nr. 201; CIG 3964; Ramsay 1897, s. 476, nr. 343; MAMA 6, s. 147, nr. 122.

τὸ ζῆν ὁ ζήσας καὶ θανῶν ζῆ τοῖς φίλοις·
 2 ὁ κτώμενος δὲ πολλὰ μὴ τρυφῶν σὺν τοῖς φίλοις
 οὔτος τέθνηκε πε[ρι]πατῶν καὶ ζῆ νεκρ[οῦ Βίον]
 4 ἐγὼ δὲ ἐτρώφισα Μηνογένης ὁ κὲ εὐσταθῆς,
 μετέδωκ[α] ἑμαυτ[ο]ῦ πάντα τῇ ψυχῇ καλὰ·
 6 ἀμάχως ἐβίωσα μετὰ φίλων κὲ συγγενῶν·
 μηδέποθ' ὑπούλως ἢ δολίως λαλῶ<ν> τινι.
 8 οὔτος ὁ βίος μοι γέγονεν, ὅταν ἔζων ἐγὼ·
 ἐς πάντα δ' ἠτύχησα, ἑμαυτὸν πιστεύσας θεῶ,
 10 τὸ δ' [ὀφ]ει[λ]όμενον ἀπέδωκα τῇ φύσι τέλος.
 Ῥοῦφος ἐπύησα Μηνογένει μου γλυκυτάτῳ πατρὶ
 12 κὲ Παύλει Μ[η]νο[γ]ένου φιλάνδρῳ μέχ<ρ>ι τέλους.

Str. 3 νεκρ[οῦ Βίον] Ramsay; νεκρ[οῦ τρόπον] CIG **4** Εὐσταθῆς Ramsay; ε]ὐσταθεῖ CIG.

Hayatını ölü olarak yaşayan sevdikleri için yaşar.

Herşeyi elde eden sevdikleriyle geçinemez.

Bu kişi yürüyenlerin arasında ölüdür ve bir cesedin hayatını yaşar.

Ben Menogenes, sağlıklı olarak nazikçe bir hayatı sürdürdüm.

Tüm güzelliklerimi ruhuma verdim.

Sevdiklerimle ve akrabalarımınla tartışmadan yaşadım.

Hiçbir zaman, biriyle konuşurken riyakârca ya da düzenbazca davranmadım.

Ben yaşarken, bu hayat benim için böyleydi.

Kendimi tanrıya emanet ederek her şeyden haz aldım.

Kaçınılmaz sonu ruhuma verdim.

Ben Rufus, (bu mezarı) çok sevgili babam

ve kocasını sonsuza dek seven Menogenes'in eşi Paulis için (yaptım).

TEp.111 Aurelius Auksanon ve Aurelia Ammia'nın mezar steli

Buluntu yeri belirsiz olan ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Edisyon : CIG 3962 b; Ramsay 1897, s. 535, nr. 390; MAMA 6, s. 148, nr. 145.

Αὐρ. Αὐξάνων Παννύχου κατεσκεύασα τὸ ἥρῳ-
 2 ον ἑμαυτῷ καὶ Αὐρηλία Ἀμμία τῇ γυναικί μου,

εἰς ὃ ἕτερος οὐ τεθήσεται· εἰ δέ τις ἐπιτηδεύσει,
4 εἰ, ἔσται αὐτὸ πρὸς τὸν θεόν.

Str. 4 αὐτὸ = αὐτῶ

Ben Pannykhos'un oğlu Aurelius Auksanon bu mezarı kendim ve karım Aurelia Ammia için yaptırdım. Buraya başka birisi defnedilemez. Eğer birisi aksini yapacak olursa, tanrıya hesap verecek.

TEp.112 Aurelius Trophimos ve Aurelia Antonina'nın mezar steli

Kalker taşı. Yazıtın ilk satırı ve sol üstten sol alta kadar olan bölümü korozyona uğramış.

Buluntu Yeri : Dikici köyünde bir evin eşliğinde bulunan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.81 m.; genişlik: 1.21 m.; derinlik: 0.45 m.; harf yüksekliği: 2.5-3 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 83, nr. 224.

Buckler – Calder 1939, Plate 40, 224

[Αὐρ. Τρ]όφιμος Δι[ο]νυσίου Ἀντι-
2 [ο]χεύς] τῆς Ἀσίας ἐπόησα τὸ ἥρῳ-
[ον ἐμα]υτῶ καὶ τῇ γυναικί μου
4 [Αὐρ. Ἀν]τωνεῖνη εἰς ὃ ἕτερος [ο]ὐ
[τεθή]σεται· εἰ δέ τις ἐπιτηδεύσει
6 [ἔστα]ι αὐτῶ πρὸς τὸν θεόν.

(vac.) IXΘΥΣ (vac.)

Ben Asia Eyaleti'ndeki Antiokheia'lı Dionysios oğlu Aurelius Trophimos, bu heroonu kendim ve karım Aurelia Antonina için yaptırđım. Buraya başka birisi konulmayacak. Eğer birisi bunu yapacak olursa, o tanrı huzurunda olacak. Balık.

TEp.113 Frugillianus Auksanon ve Metrodora'nın mezar steli

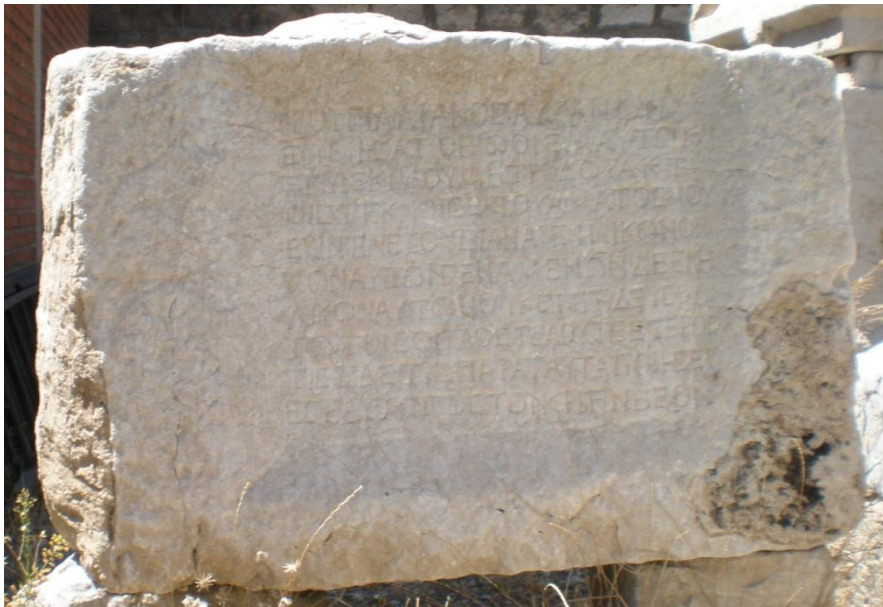
Kalker taş. Taş panellenmiş ve yazıt bu çerçeve içine yazılmıştır. Stelin arkası işlenmemiştir. Taşın sağ alt paneli kırılmıştır.

Buluntu Yeri : Çarşıbaşı'ndaki bir evin bahçe duvarında bulunan stel, 1934 yılında Afyonkarahisar Müzesi'ne getirilmiştir. Stel burada 1999 env. no ve 383 kayıt numarasıyla müzenin bahçesinde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.72 m.; genişlik: 1.05 m.; derinlik: 0.55 m.; harf yüksekliği: 2-2.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 83, nr. 225; BCH 7, 1883, s. 309, nr. 33; Ramsay 1897, s. 537, nr. 394.

2	Φρουγιλλιανός Αὐξάνων ἐποίησα τὸ ἡρώων ἐμαυτῶ κὲ τῆ (γ)υνεκί μου Μητροδώρα κὲ τ-	6	των αὐτῶν, γεναμένων δὲ ἐνη λίκων αὐτῶν οὐκ ἐπιτηδεύσουν
4	οἷς τέκνοις ἐκ τοῦ αἵματός μου, ἔχιν τὴν ἐξουσίαν ἀνενηλίκων ὄν-	8	τῶν γονέων τὰ ὀστέα οὔτε ἕτερός τις· εἰ δὲ τις παρὰ ταῦτα ποιήσει,
		10	ἔστε αὐτῶ πὸς τὸν κριτὴν θεόν.

Ben Frugillianus Auksanon, bu heroonu kendim, karım Metrodora ve benim kanımdan olan çocuklarım için yaptırđım. Onlardan (çocuklar) yetişkin olanlar (bu heroon üzerinde) yetki sahibidirler. Ne yetişkin olanların ailelerine ait kemikler ne de başka birisine ait kemikler buraya konamaz. Şayet birisi bu yazılanların dışında bir şey yapacak olursa yaratıcı tanrıya hesap verecek.

TEp.114 Aurelius Auksanon ve kardeşi Dositykhe'nin mezar steli

Kalker taş. Stel panellenmiş ve yazıt bu çerçeve içine yazılmıştır. Panel üstünde üçgen alınlık var.

Buluntu Yeri : Marsyas kaynağının yakınındaki Şemsettin Bey'in bahçesinde bulunmuştur. 1934 yılında Afyonkarahisar Müzesi'ne getirilmiştir. Stel 1998 env. no ve 386 kayıt numarasıyla müzenin bahçesinde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 1.055 m.; genişlik: 1.31 m.; derinlik: 0.55 m.; harf yüksekliği: 2.5-3 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 84, nr. 227; SEG 6, 269; BCH 17, 1893, s. 248, nr. 20; Ramsay 1897, s. 535, nr. 389.

- 2 Αὐρ(ή)λιος Αὐξάνων δις ἐπ-
οίησα τὸ ἡρῶον ἐμαυτῶ καὶ
τῶ ἀδελφῶ μου Δω(σ)ιτύχη δῶ-

- 4 ρου χάριν σὺν τῇ γυν(α)ικὶ αὐτοῦ,
εἰς ὃ ἕτερος οὐ τεθήσεται·
- 6 εἴ τις δὲ (ἕ)τερος ἐπιτηδεύσει
ἔσται αὐτῶ πρὸς τ(ὸν) θεόν·
- 8 χαίρετέ μοι φι(λ)όθροιοι
καὶ καλοὶ νεόθροιοι.

Ben Auksanon oğlu Aurelius Auksanon, bu heroon'u kendim için ve karısıyla birlikte kardeşim Dositykhe'ye armağan vesilesiyle yaptırđım. Bu heroon'a başka birisi defnedilemez. Şayet herhangi birisi bunu yapacak olursa tanrının huzurunda hesabını verecek. Ey tanrısevenler ve tanrıya yeni yönelen güzel insanlar! Elveda.

Yazıtın son satırında geçen νεόθροιοι “yeni avcılar” olarak düşünülmemelidir. Vahşi hayvan anlamına gelen θηρίον burada daha çok Hıritiyanların bir işareti olan balıkla (ιχθύς) ilişkili olmalıdır⁸⁷³.

TEp.115 Aurelia Aphia ve kocası Zotikos'un mezar steli

Kalker taş. Kemer alınlıklı stelin içinde tahrif olmuş iki büst var. Kitabe çerçeveye ve çerçeve içine yazılmıştır.

Buluntu Yeri : Dikici köyünde, eski bir değirmende bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.18 m.; genişlik: 0.87 m.; harf yüksekliği: 2.5-3 cm.

Tarih : MS 3. yy

Edisyon : MAMA 6, s. 84/5, nr. 228.

---

⁸⁷³ Ramsay 1895, s. 535, nr. 389.

Üst ve sağ çerçeve üzeri.

[μή κα]κουγήσεν· εἴ τις δαί ἀδικήσει,
 2 εἴστ[ε] αὐτῶ πὸς
 τὸν θ[ε]-
 4 ὄν.

Çerçeve içinde.

Αὐρ. Ἀφια Ἀσκληᾶ Δίω-
 6 νος ἐπόησα τὸ ἥρω-
 ον ἐμαυτῆ κὲ τῶ συ(μ)βίω
 8 [Ζω]τικῶ Δημητρίου·
 εἰ δαί τις ἕτερος ἐπιτη-
 10 δεύσει, θήσει εἰς τὸ ταμίον
 [- - - - -]

Buckler – Calder 1939, Plate 40, 228

Kötülük yapmadı. Eğer birisi zarar verecek olursa, tanrıya hesabını verecek.

Ben, Asklepion'un kızı Aurelia Aphia, bu heroonu kendim ve Demetrios'un oğlu kocam Zotikos için yaptırдыm. Şayet birisi aksini yapacak olursa, kent hazinesine ..... denaria verecek.

Str. 1 [μή κα]κουγήσεν = [μή κα]κου(ρ)γήσεν Buckler – Calder 1939, s. 85. **5-6.** Ἀσκληᾶ Δίωνος = Ἀσκλαπίωνος = Ἀσκλαπίων.

Aphia steli yazdırdıktan kısa bir zaman sonra monoteist ifadeleri stelin üst ve yan pervazına yazdırarak dinsel tercini açığa vurmuştur.

TEp.116 Aurelius Demetrios ve Tatarion'un mezar steli

Taşın cinsi belirtilmemiştir. Özensiz kesilmiş bir blok.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder steli dar bir yolda bulmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.90 m.; genişlik: 0.76 m.; harf yüksekliği: 2.5-3 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 85, nr. 229.

tim. Heroon'a başka birisi defnedilemez. Şayet birisi bunu yapacak olursa tanrının huzurunda hesap verecek.

TEp.118 Aurelius Zosimos, Aurelia Synkletike ve Aurelia Flavia'nın mezar steli.

Kalker taş. Stel sol üstten aşağıya kadar ve alt tarafı tamamen kırılmıştır. Yazıt çerçeve içine yazılmıştır.

Buluntu yeri : Bir üzüm bağı tarlasında bulunan stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.345 m.; genişlik: 0.42 m.; derinlik: 0.44 m.; harf yüksekliği: 2.5-3 cm.

Tarih : MS 212 sonrası.

Edisyon : MAMA 6, s. 85, nr. 231; Arundel 1828, s. 110, nr. 18; CIG 3963; Ramsay 1897, s. 535/6, nr. 392.

Buckler – Calder 1939, Plate 41, 231

- [Αὐρ. Ζώσιμος ἐπύησα τὸ ἡρώον Α]ὐρηλία Συνκλητι-
 2 [κῆ τῆ καὶ Τατια τῆ συνβίω μο]υ εἰς ὃ καὶ αὐτὸς
 [τεθήσομαι καὶ Αὐρ. Φλαυία Σκ]ύμνου τῆ πεν-
 4 [θερᾶ μου δώρου χάριν, μηδ]ενὶ δὲ ἑτέρῳ ἐ-
 [ξὸν εἶνε τεθῆναι· εἰ δέ τις ἐπιτηδ]εύσει, θήσει
 6 [ἰς τὸ ἱερώτατον ταμειῶν (δην.) β, καὶ ἔσται αὐτῷ πὸς]
 [τὴν χειρὰ τοῦ θεοῦ. τεθήσεται μετ' αὐτὸν καὶ]
 8 [Δημητριανός - - -]

Ben Aurelius Zosimos bu heroon'u Tatia olarak da bilinen karım Aurelia Synkletike için yaptırdım. Bu heroon'a ben de defnedileceğim ve armağanım vasilesiyle Skymnos'un kızı kaynanam Aurelia Flavia da defnedilecek. Başka hiç kimsenin buraya defnedilme izni yoktur. Eğer birisi buna teşebbüs edecek olursa, en kutsal hazineye 2.000 denaria verecek ve tanrıya hesap verecek. Benden sonra da Demetrianos defnedilecek.

Str. 6 πός = πρός Ramsay.

TEp.119 Publius ve Ammia'nın mezar steli

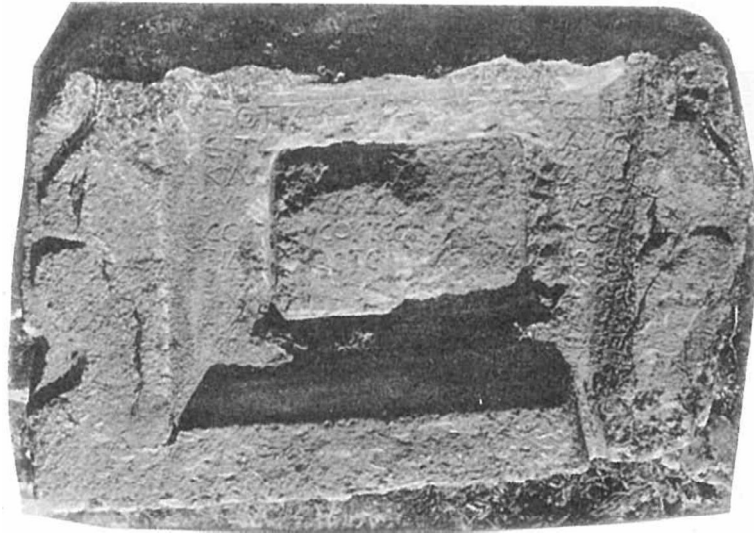
Kireç taşı. Tabula Ansata'lı stelin üst kısmı zarar görmüş.

Buluntu Yeri : Buckler ve Calder steli Arap Işık Çiftliği'nin (Bülüçalan Köyü) yakınındaki bir tarlada bulmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.85 m.; genişlik: 1.27 m.; derinlik: 0.39 m.; harf yüksekliği: 2.5-3.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 86, nr. 232.

Buckler – Calder 1939, Plate 41, 232

Πόπλιο[ς ----- 14 -----]ος ζῶν
 2 ἐπό[ησα τὸ κυμητήριον(?) ἐ]μαυτῶ
 καὶ [τῆ γυναικί μου -- 5 --]α Ἀμμια
 4 Εὐτ[ύχους] καὶ το[ῖς τέκνοις] ἡμῶν
 ἰς ὃ [ἕτερο]ς οὐ τεθ[ῆ· εἰ δέ τ]ις ἐπι-
 6 τηδ[εύσει], ἔστε α[ὐτῶ πρὸς τὸν] θεόν.

Ben Publius .... bu mezarı henüz hayattayken kendim, karım Eutykhes'in kızı Ammia ve çocuklarımız için yaptım. Buraya başka birisi defnedilemez. Eğer birisi bunu yapacak olursa, tanrıya hesap verecek.

Str. 6 ἔστε = ἴστημι.

TEp.120 Aurelius Photinos ve Tata'nın mezar steli

Kireçtaşından bir stel. Yazıtın üst yüzeyi zarar görmüştür.

Buluntu Yeri : İstasyonun karşısındaki bir evin kapı girişinde bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1.07 m.; genişlik: 0.55 m.; derinlik: 0.37 m.; harf yüksekliği: 2.5-4 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 86, nr. 233; MDAI(A) 18, 1893, s. 206, nr. 1; Ramsay 1897, s. 537, nr. 395.

Buckler – Calder 1939, Plate 41, 233

	Αὐ[ρ. Φω]τῖνος Ἀρίστωνο[ς]	4	τα κὲ τέκνοις, ἰς ὃ ἔτερο[ος]
2	ἐπύησα τὸ ἡρώον ἐμα[ῦ-]		οὔ τ[εθ]ῆ· εἰ δὲ μήν, ἔστε
	τῶ κὲ τῆ γυναικί μου Τ[α-]	6	[α]ὐτῶ πὸς τὸν θεό[ν].

Ben Ariston oğlu Aurelius Photinos, bu heroon'u kendim, karım Tata ve çocuklarım için yaptım. Buraya başka birisi defnedilemez. Aksi halde, tanrıya hesap verecek.

TEp.121 Aurelius Vales ve Luliane'nin mezar steli.

Yerel taş. Taşın sol üst köşesi kırılmıştır. Stel pervazlanarak *a* metni çerçeve içine *b* metni de sol pervaza yazılmıştır. Stelin ortasında bir delik vardır. Bu delik, stelin modern yerleşimciler tarafından daha başka örneklerinde olduğu gibi ortası delinerek çeşme alınlığı olarak kullanıldığına işaret etmektedir.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder steli bir üzüm bağı tarlasında bulmuştur. Stel şu anda Mustafa Acar'a ait Apameia Restoran'ın önünde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.85 m.; genişlik: 1.29 m.; harf yüksekliği: (a) 1. str. 4.5-7 cm. diğer strl. 3-5 cm.; (b) 2,5-4 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 86/7, nr. 234.

Literatur : Tabbernee 1996, s. 224-228.

(b)	(a)
	ζω. ἐπ. δ. χ. χρει.
	2 Αὐρή. Οὐάλης β ταυρεινᾶς
ὄς ἄν	κατεσκευάσα <ς> τὸ ἡρῶον
2 ὀστέον ἔ-	4 ἔμαυτῶ καὶ τῆ συνζύγῳ Λου-
νθε βᾶ-	λιανῆ κέ τοῖς κειμένοις
4 λη ποτὲ	6 μετὰ ὑμῶν· εἰ δὲ θέλη τεις
ἔξω, ἔστε	οἰστέα βαρῆσ(ε), ἔσται αὐτῶ
6 αὐτῶ πρὸς	8 πὸς τὸν ἐξσουσειαζοτα πά-
τὸν θεόν.	σης ψύχῆς· μή τεις ἀνύ-
	10 ξεις· ὁ ὄρος μέγα(ς) εἰστί.

Str.1 Ζῶ(σιν) ἐπ(οίησεν) δ(οῦλος) Χρ(ιστοῦ) Χ(ρειστιανός) Χρει(στιανοῖς) / Ζῶ(ντες) ἐπ(ιφωνεῖτε)· δ(όζα) Χρ(ιστῶ) χ(αρά) Χρει(στιανοῖς) Buckler – Calder 1939, nr 234. Fakat önerilen Ζῶ(σιν) tamamlaması hatalıdır hayatta olan Vales'tir. O bu mezarı henüz hayattayken kendisi,

karısı ve ölmüş olan Hıristiyanlar için yapmıştır. Bu yüzden Ζώ. Casus olarak δοῦλος' a bağlıdır ve kısaltma tamamlaması Ζώ(ν) şeklinde olmalıdır⁸⁷⁴. Str. 5-6'de geçen τοῖς κειμένοις μετὰ ὑμῶν (*bizimle birlikte yatanlar*) ifadesiyle ölmüş olan Hıristiyanlar kastedilmektedir. Str. 1'de geçen Χρειαστονοῖς ifadesiyle de hem Hıristiyan Vales hem kocası gibi Hıristiyan olan Louliane hem de ölmüş olan Hıristiyanlar anlaşılmalıdır. 2 ταυρεινᾶς (?), ταυρινάδαι = ayakkabıcılar cemiyeti 6 ὑμῶν = ἡμῶν Buckler – Calder 1939, nr 234. 9 μηθεῖς Buckler – Calder 1939, nr 234.

(a) *Khristos'un Hıristiyan hizmetkârı henüz hayattayken Hıristiyanlar için yaptı. Ben Vales oğlu ayakkabı tamircisi Aurelius Vales, bu heroon'u kendim, karım Louliane ve bizimle birlikte yatanlar için yaptım. Şayet birisi kemiklerin üstüne başka birisini koyacak olursa bütün ruhlara hükmeden tanrıya karşı hesap verecek. Hiçkimseye mezarı açma izni yoktur. Sınır büyüktür.*

(b) *Her kim buradan kemik dışarı çıkarırsa, tanrının huzurunda hesabını verecek.*

Bu yazıtı Taberne Montanist yazıtlar arasında değerlendirmiştir⁸⁷⁵.

TEp.122 Kapiton ve Trophime'nin mezar steli

Kalker taş. Stel Tabula Ansata'lıdır. Kitabe panel içine yazılmıştır.

Buluntu yeri : Buckler ve Calder Arap Işık çiftliğinin -Bülüçalan Köyü- yakınındaki bir tarlada bulmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.89 m.; genişlik: 1.23 m.; derinlik: 0.45 m.; harf yüksekliği: 2-2.5 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 87, nr. 235.

⁸⁷⁴ Gibson 1978, s. 113/4, nr 40.

⁸⁷⁵ Taberne 1996, s. 224-228.

Buckler – Calder 1939, Plate 41, 235

(Üst pervazda) Χριστιανοί.

- 2 Καπίτω[v --- ykş. 16 h. --- ἐ]πόησα τὸ ἡ-
 ρῶνον [ἐμαυτ]ῶ καὶ τῇ [γυναικί μου -- ykş 8 h. --]
 4 [καὶ τῇ ἀδ]ελφῇ μου Τροφίμῃ· [εἰ] δ[έ τις ἔ-]
 τερος [ἐπ]ιτηδεύσει, ἔσται αὐτῶ πρ[ὸς] τὸν
 6 θεόν.

*Hıristiyanlar. Ben Kapiton, bu heroon'u kendim, karım ve kız kardeşim Trophime için yaptır-
 dım. Eğer herhangi birisi aksini yapacak olursa, tanrıya hesap verecek.*

TEp.123 Aurelius Proclus ve Meltine'nin mezar steli

Kireç taşı. Stel pervazlanarak kitabe çerçeve içine yazılmıştır.

Buluntu Yeri : Maiandros'un yukarısında bir tepede aile mezarlığında. Burası Dikici Kö-
 yü'nün 1 mil kuzey, kuzeybatısındadır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.56 m.; genişlik: 0.044 m.; derinlik: 0.15 m.; harf yüksekliği: 2
 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : MAMA 6, s. 87, nr. 236; Ramsay 1897, s. 536, nr. 393; IGR IV, 800.

2 Αὐρ. Πρόκλος (folium)
 Ζωτικοῦ ἐπόησα
 τὸ ἡρώων ἐμαυτῶ
 4 κὲ τῆ γυναικί μου
 Μελτίνῃ Χρειασι-
 6 ανῶν.

Ben Zotikos oğlu Aurelius Proclus, bu heroon'u kendim ve Hıristiyan ahaliden olan karım Meltine için yaptım.

Buckler – Calder 1939, Plate 41, 236

TEp.124 Hıritiyan keşiş tanrıya yakarıyor

Yazıt kireçtaşından bir kaylığa oyulmuştur.

Buluntu Yeri : Akçaköy'den Pınarbaşı'na giden yolun yaklaşık 1.5 km. doğusunda, yüksek bir kayığa oyulmuş keşiş mağarası. Yapı iki katlı odadan oluşmaktadır.

Ölçüleri : harf yüksekliği: 2-5 cm.

Edisyon : MAMA 4, s. 135, nr. 365; BCH 7, 1883, s. 312, nr. 37.

Κ(ύρι)ε βοήθη Ε-
πιφανίου.

Ey Epiphanius' un oğlu Kyrios (Efendi)! Yardım et.

TEp.125 Ortodoksların mezar steli

Beyaz mermer levha. Kitabe haç işaretiyle başlayıp haç işaretiyle bitirilmiştir. Levhanın sol ve sağında açılan üçgen kanat içine karşılıklı haç ve altta solda bir haç daha çizilmiştir.

Buluntu yeri belirsiz (özel bir mülkte) olan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 0.22 m.; genişlik: 0.36 m.; derinlik: 0.05 m.; harf yüksekliği: 1.5-2.5 cm.

Tarih : MS 600 sonrası.

Edisyon : MAMA 6, s. 87, nr. 237.

2 ἡρώων διαφέ-
 ρον τῶν εὐλα-
 4 βεστάτων
 ψαλιτανα-
 γνωστῶν
 6 τῶν ὀρθοδό-
 ξων.

Buckler – Calder 1939, Plate 41, 237

Bu ayrı duran heroon en dindar ortodokslarıdır.

Asker Yazıtları

TEp.126 11. Claudia ve 1. Italica Lejyon askerleri Castellum'u inşa ediyor

Kalker taş. Stelin üst profili kırılmıştır.

Buluntu Yeri : Eldere'de (Aulutrene), artık kullanılmayan bir okulun bahçe kapısında bulunmuştur. Yazıt hala aynı yerinde ve üzerinde bir uydu anteni takılmış vaziyette durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 1.30 m.; genişlik: 0.52 m.; derinlik: 0.56 m.; harf yüksekliği: (üstte) 4.5 cm., (altta) 3 cm.

Tarih : MS 198-202

Edisyon : Christol - Drew-Bear 1987, s. 34-35, nr. 6.

[vac. I.O.M. vac.]
 2 et Iuno[ni Reg]
 pro salu. D. D.
 4 N. N. Imp. p Aug. g.
 [[et Getae Caesar]]
 6 et. Iuliae matri kas
 suc cura Non Felicis
 8 v. o. pp. praepo. Vex
 Aulutre. mil. con-
 10 ducto. kastelli
 leg. XI. Cl. Fl. Sabinian
 12 tess. Val. Silvanus et Val
 Castus Mucatr(a)l Dolei
 14 Aur Seupro et Aur Tarsa leg. I Ita
 [I]ul. Vitalis Iul. Firmus

[I(ovi) O(ptimo)M(aximo)] / et Iuno[ni Reg(inae)] /
 pro salute D(ominorum) / N(ostorum)
 Imp(eratorum) Aug(ustorum duorum) / [[et Getae
 Caesar(is)]] / et Iuliae matri(s) kas(trorum) / suc cura
 Non(i) Felicis / v(iri) o(ptimi) p(irimi) p(ili)
 praepo(siti) vex(illationum) / Aulutre(nae), mil(ites) con/ducto(res) kastelli / leg(ionis) XI
 Cl(audiae): Fl(avius) Sabinian(us) / tess(erarius), Val(erius) Silvanus et Val(erius) / Castus,
 Mucatr(a)l(is) Dolei, / Aur(elius) Seupro et Aur(elius) Tarsa; leg(ionis) I Ita(licae):/ [I]ul(ius)
 Vitalis, Iul(ius) Firmus.

Str.7 suc = sub, Christol - Drew-Bear **14** Seupro = Supro (?), Christol - Drew-Bear.

Tanrıların kralı Iovis ve kraliçesi Iuno'ya, sağlığı için bizim iki efendimiz, imparatorlarımız Augustus'larımız'a ve de Geta Caesar ve ordugâhın annesi Iulia'ya. Optimus primus pili, müfrezelerin komutanı Nonus Felix kumandanlığı altında Aulutrena'da, XI. Claudia Legio'nun castellumu inşa eden askerleri: tesserarius Flavius Sabianus, Valerius Silvanus, Valerius Castus, Mucatralis Dolei, Aurelius Seupro ve Aurelius Tarsa; I. Italica Legio'nun askerleri: Iulius Vitalis, Iulius Firmus.

Bu yazıt Apameia'nın askeri yazıtlar içinde günümüze kadar ulaşabilmiş en önemli yazıttır. Yazıt *castellumun* Septimius Severus (MS 193-211) ve Caracalla'nın (MS 211-217) birlik-

te imparator olduğu dönemde (MS 197/8-211) inşa edildiği bilgisini vermektedir. Caracalla'nın Augustus olarak imparatorluğa başlangıç tarihi MS 197/8 yılıdır⁸⁷⁶. Bu tarih bu küçük Roma sınır karakolunun inşa edildiği tarih için bir *terminus postquam* verir. Kitabede Geta'nın da ismi geçmekte ancak Augustus olarak henüz imparator olmadığı anlaşılmaktadır. Geta hiçbir zaman tek başına imparator olamamıştı buna karşılık onun Augustus olarak imparatorluğu da Septimius Severus'un son iki yılını yani MS 209-211 yıllarını kapsar⁸⁷⁷. 209 yılı da *castellumun* inşa edilebileceği tarih için bir *terminus antequam* verir. Septimius Severus'un eşi Iulia Domna'nın *mater castrorum* olarak anılması ise MS 195 yılıdır ki bu tarih *castellumun* hangi tarihte inşa edildiği konusunda malesef yardımcı olmamaktadır⁸⁷⁸. Şu halde *castellum* 198-209 tarih aralığında inşa edilmiştir. Fakat bu tarih aralığını daraltmak mümkündür. Yazıtın verdiği bir başka önemli malumat da *castellumun* 11. Claudia ve 1. Italica lejyon askerleri tarafından inşa edildiğidir. Bu iki *legionun* kamp alanı Balkanlar'dı ve Septimius Severus'un 197 yılı sonu 198 yılı başlarında Partlara karşı düzenlediği sefere katılmışlardı⁸⁷⁹. Septimius Severus Part Savaşı sonunda tekrar Roma'da olduğu tarih 202 yılıdır⁸⁸⁰. *Castellumda*, bu sefere katılan askerler tarafından 198-202 tarih aralığında bu iki lejyonun yürüyüş rotasında bulunan Aulutrene'nin kaynaklarında kurulmuş olmalıdır.

Bu yazıt aynı zamanda Septimius Severus'un Partlara karşı düzenlediği sefere katılan lejyonların rotası hakkında da bilgi sunar. Bu askeri yürüyüşün rotasında milattan önceki dönemlerde pek çok ünlü komutanın askeri seferlerinde olduğu gibi Apameia da vardı⁸⁸¹. Tüm yönlerden gelen yollar burada Apameia'nın su kaynaklarının olduğu Dombay Ovası'nda birleşmekteydi. Eskiden beri kullanılan bu yol hem iyi bir yürüyüş yolu hem de uygun konaklama yerleri sunmaktaydı.

Apameialıların *Aulutrene*, Dinarlıların ise bugün Eldere olarak adlandırdığı bu küçük gölün kuzey kenarında Karakuyu Köyü bulunmaktadır. Bu köyün mezarlığında yolun kenarında henüz yayınlanmamış Th. Drew-Bear'ın tasarrufunda olan bir yazıt durmaktadır. Bu yazıtta Apollonialıların (Uluborlu) *demosu*, *mater castrorum* olan Iulia Domna'yı onurlandırmaktadır. Bu stelin Apollonia'da değil Dombay Ovası'nda bulunması şayet *in situ* ise bu iki askeri lejyonun geçişiyle ilgili olabilir.

⁸⁷⁶ Kienast 1990, s. 162.

⁸⁷⁷ Kienast 1990, s. 166.

⁸⁷⁸ Kienast 1990, s. 167.

⁸⁷⁹ Christol – Drew-Bear 1987, s. 35/6.

⁸⁸⁰ Kienast 1990, s. 157.

⁸⁸¹ Bkz. Başlık 1.8. *Ticaret Yollarının Kavşağındaki Kelainai/Apameia Kibotos*.

*Castellum*un buraya kuruluşu tüm yolların bu ovada birleşiyor olmasıyla açıklanabilir. Hatta Hadrianus Dönemi'ne tarihlenen ve Apollonia halkı ve meclisi tarafından sınır tanrılarına ithaf edilerek dikilen bir yazıt, hem Apollonia ve Apameia'ya arasındaki sınıra açıklık getirir hem de *castellum*un yakınında bulunan ve bugün Çapalı köyü olarak adlandırılan yerleşimin içinden geçen yol güzergâhını tanımlar⁸⁸². Dolayısıyla bu Roma *castellum*'u hem tüm yönlü yolların kavşağında hem de Galatia Eyaleti'nin bir kenti olan Apollonia'yı bu güney ana yoluna bağlayan bir noktada yani Galatia-Phrygia sınırında inşa edilmişti.

*Castellum*u iki farklı lejyonun askerleri kurmuştu ancak burada ele geçen yazıtlar gösteriyor ki, buraya bu iki lejyonun askerleri haricinde farklı lejyonlara ait askerler de gelmişti ve burada görev yapmışlardı. Hatta yine yazıtlardan anlaşıldığına göre bugünkü adı Humus olan Emese'den aileleriyle birlikte gelen Hemesene birliğine mensup askerlerde Aulutrene'nin kaynaklarında kurulan bu sınır karakolunda görev yapmışlardı. Dolayısıyla burada sözü geçen askerler belli bir lejyona bağlı olsalar da yardımcı kuvvet niteliği taşıyan *auxilia*'lardı ve bu yardımcı birliğin askerleri, yine yazıtlardan öğrenildiği kadarıyla daha çok ata biniyorlardı.

Kitabe aynı zamanda edebi metinlerde *Aulokrene*, *Auloucrene* ya da *Rhocrini* veya *Rhotrini* olarak geçen ismin Trak kökenli bir kelime olan *Aulutrene* olarak anıldığını belgelemesi açısından da ayrı bir önem arz etmektedir⁸⁸³.

TEp.127 Iulius Marinus'un mezar steli

Kalker taş. Stelin üst profili kırılmıştır.

Buluntu Yeri : Eldere Köyü'nde artık kullanılmayan bir okulun bahçe kapısında bulunmuştur. Yazıt hala aynı yerinde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 1.20 m.; genişlik: (üstte) 0.55 m., (altta) 0.47 m.; derinlik: (üstte) 0.55 m., (altta) 0.50 harf yüksekliği: 4 cm.

Tarih : MS 3. yy.

Edisyon : Christol - Drew-Bear 1987, s. 48, nr. 8.

---

⁸⁸² Christol – Drew-Bear 1987, s. 16, nr. 1. Apameia-Apollonia yolu için bkz. Başlık 1.6. Kelainai/Apameia'nın Yakın Kentlerle Olan Ulaşım Ağı.

⁸⁸³ Plin., *Nat. Hist.* 5.106. Liv. 38.15; Christol - Drew-Bear tüm bu edisyon farklılıklarının editörler tarafından Aulo/Aulou-krene'ye yakın durmak amacıyla yapıldığını bu edisyon farklılıklarını karşılaştırarak verir. 1987, s. 43-45.

Iul(io) Mar[ei]-
 2 no mag(istro) Hem-
 s(e)norum Iu-
 4 lius Monim-
 us et Iuli-
 us Bassus
 eq(uites) fratr-
 8 e nostro du-
 lcisimo m(emoriam) p(osuerunt)
 10 ficimus ti-
 tlu(m) (yaprak)
 12 θάρσι Μαρεῖνε
 οὐδεὶς ἀθάνατος

Latince Metin: *Atlı birliğin askerleri Iulius Monimus ve Iulius Bassus, en latif insan olan arkadaşları ve de Hemeseni birliğin magister'i Iulius Mareinus için anısına izafeten bu yazıtlı steli yaptılar.*

Yunanca Metin: *Ey Mareinus! Cesur ol. Hiç kimse ölümsüz değildir."*

TEp.128 Lucius Varius Maximus'un mezar steli

Buluntu yeri ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Edisyon : CIL 3, 366=7055; Ramsay 1897, s. 474, nr. 328; LBW 1702; MAMA 6, s.147, nr. 131.

L. Vario L. f. Fab(ia) Maximo, L. Varius L. f. Fab(ia)
 Maximus pater (centurio) leg(ionis) VII Cl(audiae).

Fabia tribus'undan Lucius oğlu Lucius Varius Maximus için, babası Fabia tribus'undan 7. Claudia legio'nun centurio'su Lucius oğlu Lucius Varius Maximus yaptı."

TEp.129 Publius Aelius Maximus'un mezar steli

Buluntu yeri : İstasyonda bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiştir.

Edisyon : BCH 17, 1893, s. 321, nr. 18; CIL 3, 13662; Ramsay 1897, s. 476, nr. 341;

MAMA 6, s. 147, nr. 127.

	d(is) m(anibus).	4	Maximus mil(es)
2	P. Aelio Maximo		pater memo-
	filio P. Aelius	6	riae posui.

Yeraltı Tanrılarına. Oğlum Publius Aelius Maximus için, ben, babası asker Aelius Maximus, anısına izafeten yaptım.

TEp.130 Marcus Aurelius Athenio ve karısı Aurelia Ammia'nın mezar steli

Mermer levha.

Buluntu yeri : İstasyonda bulunmuştur. Stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiştir.

Edisyon : BCH 17, 1893, s. 321, nr. 19; CIL 3, 13663; Ramsay 1897, s. 471, nr. 311;

MAMA 6, s. 147, nr. 128.

	d(is) m(anibus).	
	M. Aur. Athenio veteranus	
	ex leg(ione) IIII Fl(avia) ex b(eneficiario) sibi vivos et	
	coniugi suae Aur. Ammiae sar-	
5	cofagum posuit in aram quam	
	ipse construxit, in quo iam posi-	
	tus est filius eorum. Alter	
	enim non ponetur in eum [ni]-	
	si ipsi con coniugi sua. [eum]	
10	si quis atferitaverit, i[nfe]-	
	ret poenae nomi[ne fisco]	
	* MM.	

3 vivos = vivus **9** con = cum **10** atferitaverit = adfectaverit.

Yeraltı Tanrılarına. 4. Flavia legio'nun ayrıcalıklı askerlerinden emekli Marcus Aurelius Athenio, bu sarcofagus'u henüz hayattayken kendisi ve karısı Aurelia Ammia için yaptı. Bu

mezara karısını bizzat o defnetti. Bu mezar üzerinde onların çocuğunun da tasarruf hakkı var. Bu mezara başka birisi defnedilemez. Her kim buna teşebbüs edecek olursa fiscus'a 2000 denaria ödeyecek.

TEp.131 Appas'ın mezar steli

Buluntu yeri ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Edisyon : Ramsay 1897, s. 476, nr. 339; MAMA 6, s. 147, nr. 129.

[- - -] καὶ Ἀππᾶ[ς οὐτετερ]ανὸς Ἀπ[αμειῖς] ζῶντες
[ἐποίησαν] τὸ ἡρῶον ἑα[υτοῖς] καὶ τῇ τεκούσᾳ καὶ τοῖς
τέκνοις· ἰς ὃ ἕτερος οὐ τεθήσεται· εἰ δέ τις
ἐπιτηδεύσει, θήσει ἰς τὸ ταμείον (δην.) χεῖλια.

Apameia'lı falanca kişi ve emekli asker Appas henüz hayattayken bu mezarı kendileri, anneleri ve çocukları için yaptılar. Buraya başka birisi defnedilemez. Şayet birisi buna teşebbüs edecek olursa tameion'a 1000 denaria verecek.

TEp.132 4. Flavia lejyonunun centurio'su Iulius Licinus'un oğlu Silvanus'a sağlığı için adak adanıyor

Kalker taş. Kaidenin üst tarafı tahrip olmuştur.

Buluntu Yeri : Eldere. Stelin akıbeti bilinmiyor.

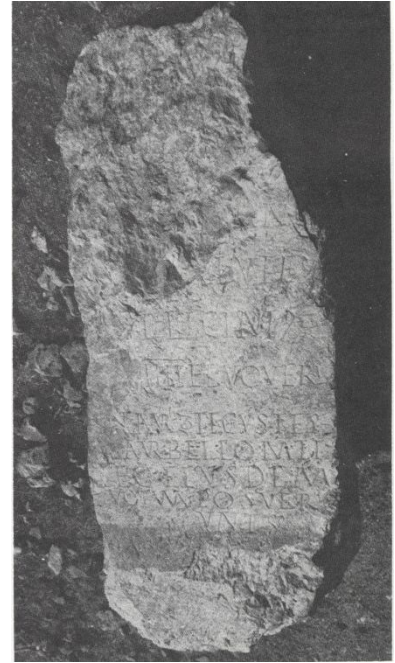
Ölçüleri : yükseklik: 1.48 m.; genişlik: (üst) 0.56 m. (alt) 0.68 m.; derinlik: (üst) 0.57 m. (alt) 0.65 m.; harf yüksekliği: 5 cm.

Edisyon : Christol - Drew-Bear 1987, s. 46, nr. 7.

- [. . . Silv]an[o]
 2 [pro s]alute (*folium*)
 [Iu?](ii) Licini (centurionis)
 4 [leg(ionis)] IV Fl(aviae) voveru-
 nt Aur(elius) Zoticus tes(serarius)
 6 [et] Aur(elius) Bello mil(es)
 leg(ionis) eiusdem,
 8 votum posuer-
 unt.

Str.1 Silvano?, Christol – Drew-Bear **3** Iu?lii, Christol – Drew-Bear.

Christol - Drew-Bear 1987, Planche

4. *Flavia lejyon centurio'su Iulius Licinus'un oğlu*

26

Silvanus'a sağlığı için, aynı lejyonun askerleri tesserarius Aurelius Zoticus ve Aurelius Bello bu adağı adadılar.

TEp.133 4. Flavia lejyonunun askeri Aurelius Aurelianus'un mezar steli

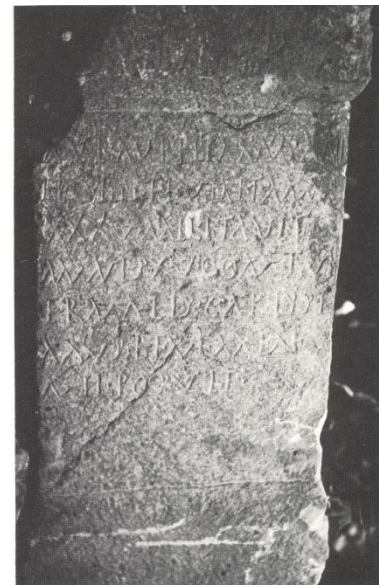
Buluntu Yeri : Eldere. Akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiştir.

Edisyon : Christol - Drew-Bear 1987, s. 53, nr. 9.

- D(is) M(anibus)
 2 Aur(elius) Aurelianus mil(es)
 leg(ionis) IIII Fl(aviae) vixit annis
 4 XXXV militavit
 annis XV, contub-
 6 ernalis carissi-
 mus bene mere-
 8 nti posuit

Yer altı tanrularına. 4. Flavia lejyonunun askeri Aurelius Aurelianus 35 yıl yaşadı. 15 yıl askerlik yaptı. Aynı çadırı paylaşan en yakın arkadaşı iyi hizmeti vesilesiyle yaptı.

Christol - Drew-Bear 1987,
 planche XXVIII

TEp.134 11. Claudia lejyonunun askerleri, Valerius Valerianus'un mezar stelini diyor

Kalker bir taş. Stelin altı ve üstü profilidir. Taşın üst profili prizma görünümlüdür. Stelin ortasında atlı bir asker kabartması vardır. Yazıt üst profil üzerinden başlamıştır.

Buluntu Yeri : Eldere. Stel şu anda Afyonkarahisar Müzesi'nin bahçesinde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik 1.44 m. ; genişlik: (üst) 0.43 m., (orta) 0.45 m. (alt) 0.475; derinlik: 0.39 m.; harf yüksekliği: 2.5-4 cm.

Edisyon : Christol-Drew-Bear 1995, s. 79.

- D(is) M(anibus)
 2 Val(erio) Valeriano
 equet(i) al(a)e I Getu(lorum)
 4 Au(r)el(ius) Marcellus miles
 leg(ionis) XI Cl(audiae) et Vale(rius)
 6 Maximus eq(ues) al
 ae eiusdem
 (atlı asker kabartması)
 8 her(edes) b(ene) m(erenti)
 posuerunt.

Yer altı tanrılarına. I. Gaetulorum(?) eques alae Valerius Valerianus için, 11. Claudia lejyonunun askeri Aurelius Marcellus ve aynı birliğin atlı askeri Valerius Maximus varisleri olarak iyi hizmeti vesilesiyle yaptılar.

TEp.135 Aurelius Marcellinus'un mezar steli

Beyaz mermer. Stelin alt ve üst kaidesi vardır. Üst kaidesinde iki akroter vardır. Kaidenin üstü koni görünümlüdür.

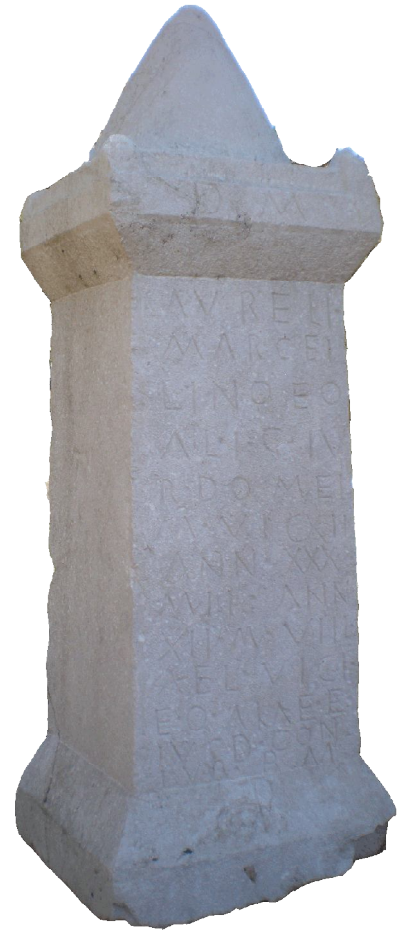
Buluntu Yeri : Eldere. Yazıt şu anda Afyonkarahisar Müzesi'nin bahçesinde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 1.50 m.; genişlik: (üstte) 0.48 m., (ortada) 0.40 m.; kalınlık: (üstte) 0.43 m., (ortada) 0.35 m.; harf yüksekliği: 4.5 cm.

Edisyon : Drew-Bear – Eck 1976, s. 307, nr. 13.

Literatur : Christol – Drew-Bear 1995, s. 81.

D M
 Aureli.
 Marcel-
 4 lino eq
 al. I. G. tu-
 r. Domet
 M. vicxit
 8 ann. XXX
 Mil. ann
 XII. m. VIII
 Ael. Vict.
 12 e. q. alae. e.
 iusd. con-
 tub. b. m.
 p

D(is) m(anibus). Aureli(o) Marcellino eq(uiti) al(ae)
 (prima) G(aetulorum) tur(ma) Domet(ii) M(?), vicxit
 ann(os) (triginta), mil(itavit) ann(os) (duodecim) m(enses)
 (octo), Ael(ius) Vict(or) eq(ues) alae eiusd(em) contub(ernali) b(ene) m(erenti) p(osuit).

Yer altı tanrılarına. Domet. M. turma I. Gaetulorum ala'nın atlı askeri Aurelius Marcellinus 30 yıl yaşadı. 12 yıl sekiz ay askerlik yaptı. O'nun için aynı birliğin atlı askeri ve onun çadır arkadaşı Aelius Victor, iyi hizmetinden dolayı dikti.

TEp.136 İmparator muhafız birliğinin 1. cohors askeri Iulius Aquila

Kalker blok. Stelin üstü ve altı kırılmıştır. Taşın yüzeyi korozyona uğramış çok sayıda küçük delikler var.

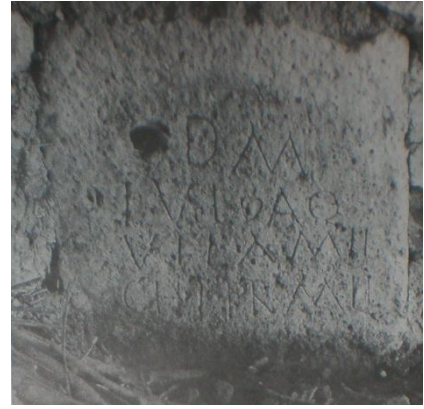
Buluntu Yeri : Konak Mahallesi'nde bir ahırın iç duvarında bulunan stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik 0.55 m.; genişlik: 0.55; harf yüksekliği: 8 cm.

Edisyon : Christol – Drew-Bear 1995, s. 84-85.

D(is) M(anibus)
 2 Iul(ius) (folium) Aq-
 uila mil(es)
 4 c(o)h(ortis) I pr(aetoriae)
 - - - - -

Yer altı Tanrıları'na. İmparator muhafız birliğinin 1. cohors askeri Iulius Aquila...

Christol – Drew-Bear 1995, Fig. 10

TEp.137 Lucius Aurelius Valens'in mezar steli

Kalker taş. Stelin üstü kırılmış. Kitabenin üzerinde *centurio*'nun rölyefi vardır.

Buluntu Yeri : Dinar'ın merkez batı kısmında, Fethi Acar'a ait bir tarlada bulunan yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik 1.30 m. ; genişlik: 0.55 m.; kalınlık: 0.54 m.; harf yüksekliği: 5 cm.

Edisyon : Christol – Drew-Bear 1995, s. 85-86.

Dis (vac.) M[an(ibus)]
 2 L(ucius) Aur(elius) Va[lens]
 (centurio) leg(ionis) [- - -]
 4 vix(it) [ann(os) - -]
 An(t)(onius) Candidian[us]
 6 libr(arius) et Aur(elius) Marcian[us]
 libert(us) b(ene) m(erenti) p(osuerunt)

Str. 3 Va[lens?] Christol – Drew Bear.

Yer altı tanrıları'na. .... lejyonunun centurio'su Lucius Aurelius Valens (?) ... yıl yaşadı. Sekreteri Antonius Candidianus ve azatlı Aurelius Marcianus iyi hizmeti defnetti.

Christol – Drew-Bear 1995, fig 11

TEp.138 Aurelius Buris'in mezar steli

Kalker taş. Taşın alt ve üstü profillenmiştir. Yazıt üst profil üzerinde başlayıp alt profil üzerinde bitirilmiştir. Taşın üstü üçgen görünümlüdür. Üçgen alınlık içinde yuvarlak kabartma vardır.

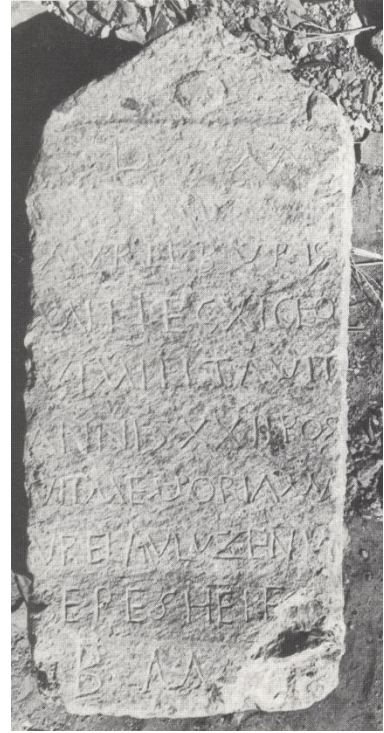
Buluntu Yeri : Konak mahallesinde bulunan stelin akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : yükseklik: 1 m.; genişlik: 0.47 m.; derinlik: 0.425 m.; harf yüksekliği: 3.5 cm.

Edisyon : Christol - Drew-Bear 1987, s. 55-56, nr. 10.

D(is) M(anibus)
 2 Aurel(ius) Buris
 mil(es) leg(ionis) XI Cl(audiae) q-
 4 ui militavit
 annis XXII, pos-
 6 uit memoriam A-
 urel(ius) Auluzenu-
 8 s ERESHERE[.]
 b(ene) m(erenti)

Yer altı tanrılarına. 11. Claudia lejyonunun askeri Aurelius Buris 22 yıl askerlik yaptı. Aurelius Auluzenus iyi hizmeti vesilesiyle anısı için yaptı.

Christol - Drew-Bear 1987, Planches 29

TEp.139 Nice'nin mezar steli

Buluntu Yeri : Eldere (Aulutrene) kaynaklarının olduğu İncesu Köyü'nde bulunmuştur.

Edisyon : Thonemann 2011a, s. 166/9; Labarre – Özsait – Özsait – Güceren 2011, s.130-133.

D(is) M(anibus)
 Nice Salme
 filia vixit an-
 4 nis IIII. Sal<m>e
 frater et Aur(elius)
 Priscus tutor
 et proc(urator) eius

8 b(ene) m(erenti) posuerunt.

Yeraltı Tanrıları'na. Salme'nin kızı Nice 4 yıl yaşadı. Erkek kardeşi Salme ve Nice'nin öğretmeni Aurelius Priscus, iyi hizmeti vesilesiyle yaptı.

3.2.5 Mil Taşları

Tep. 140 Septimius Severus zamanından mil taşı

Kalker taş. Alt kısmı kırılmıştır.

Buluntu Yeri : Çapalı Köyü'nde bulunan mil taşı şu anda Belediyenin atölyesinde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 1.77 m.; çapı: (üst) 0.43, (alt) 0.41; harf yüksekliği: 0.035 m.

Tarih : MS 198

Edisyon : French 1981, s. 167, nr. 13; Christol - Drew-Bear 1987, s. 19, nr. 2 (I), dn. 28.

[Imp ·Cae]s ·L ·Sept[imius ·Sev]/ [erus·] Pius ·Perti[nax]/ [Aug·] Arab Adiab[eni]/ [cu]s ·Parthicus [·max]/⁽⁵⁾ [pon]tifex max [·tr·]/ [pot·] VI ·imp ·XI cos/ [pro]cos et Imp Cae[s]/ [M ·Aur·] Antoninus Au<g>/ (vac) Part· max (vac)/⁽¹⁰⁾ [viam] restituerunt/ [per· T·] Atticium [·N]/ orbanum Stra/ bonem leg/ Aug pr pr mil/ VIII

İmparator Caesar Lucius Septimius Severus pius Pertinax Arabicus Adiabenicus Particus max. 6. kez trib. pot. 6, 11. kez imparator, consul, proconsul ve İmparator Caesar Marcus Aurelius Antoninus Augustus Particus max. eyalet valisi Titus Atticus Norbanus Strabo aracılığıyla yolu onardı.

TEp.141 Flavius Valerius Constantinus ve Valerius Licinianus Licinius zamanından mil taşı

Kalker taş.

Buluntu Yeri : Çapalı Köyü'nde bulunan mil taşının akıbeti bilinmiyor.

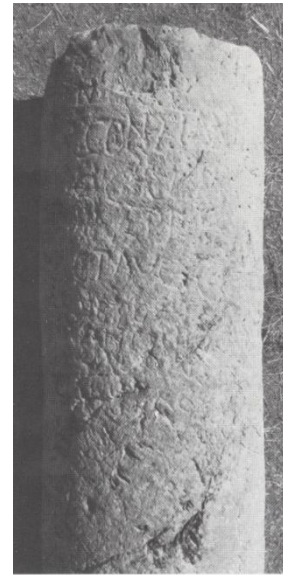
Ölçüleri : harf yüksekliği: (en yüksek harf) 5 cm.

Tarih : MS 317-324

Edisyon : Christol - Drew-Bear 1987, s. 19-20, nr. 2 (II).

D(omino) N(ostro) / [F]l(avio) Val(erio)
Constantino / [[et Val(erio) Licinia[n]o Licinio]] /
p(iis) f(elicibus) in/vict(is) Aug(ustis) et F[l(avio)] /
Val(erio) Crispo et Va[l(erio)] / Constantino Licini[o]
et Cl(audio) Val(erio) Constantino / {ab} (sic)
[nobil(issimus)] / Caes(aribus tribus) M(ilia).

*Efendilerimiz dindar, mutlu, yenilmez
Augustus'larımız Flavius Valerius Constantinus ve
Valerius Licinianus Licinius ve en soylu Caesar aile-
sinden Flavius Valerius Crispus ve Valerius
Constantinus Licinius ve Claudius Valerius
Constantinus'a, ... mil.*

Christol - Drew-Bear 1987, Planches 8

TEp.142 Flavius Valerius Constantinus ve Valerius Licinianus Licinius zamanından mil taşı

Kalker taş. Mil taşı alttan ve üstten kırılmıştır.

Buluntu Yeri : Çapalı Köyü'nde bulunan mil taşı şu anda Belediyenin atölyesinde durmaktadır.

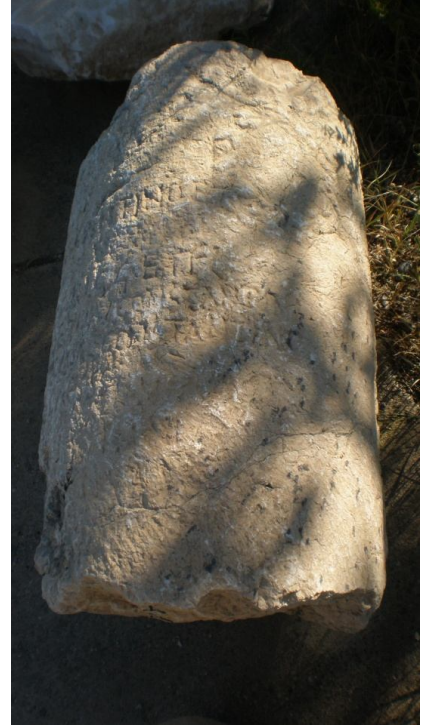
Ölçüleri : yükseklik: 0.83 m.; çevresi: 1.64 m.; çapı: 0.52 m.; harf yüksekliği: (en yüksek) 3 cm.

Tarih : MS 317-318.

Edisyon : Christol - Drew-Bear 1987, s. 23-24, nr. 3 (III).

- D(ominis) N(ostris)
 2 [Fl(avio)] Val(erio) Constantino et
 [[Val(erio) Liciniano Licinio p(iis)(?)]]
 4 [f(elicibus) (?) in]vict(is) Aug(ustis) et Fl(avio)
 [Va]l(erio) Crispo et Val(erio) Constantini (sic)
 6 [Lici]nio et Cl(audio) Val(erio) Constantino
 [n]ob(ilissimis) Caes(aribus tribus)
 8 m(ilia) p(assuum) [V]III.

Efendilerimiz dindar, mutlu, yenilmez Augustus'larımız Flavius Valerius Constantinus ve Valerius Licinianus Licinius ve en soylu Caesar ailesinden Valerius Constantinus Licinius ve Claudius Valerius Constantinus'a, 8 mil.

TEp.143 Flavius Valerius Constantinus ve Valerius Licinianus Licinius zamanından mil taşı

Kalker taş.

Buluntu Yeri : Çapalı Köyü'nde bulunan mil taşı şu anda Belediyenin atölyesinde ters dikilmiş bir vaziyette durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 0.92 m.; genişlik: 0.50 m.; harf yüksekliği: 0.045 m.

Tarih : M.S. 317-318.

Edisyon : Christol - Drew-Bear 1987, s. 24-25, nr. 4.

- D(ominis) N(ostris)
 2 Fl(avio) Val(erio) Constantino
 [[et Val(erio) Liciniano
 4 Licinio p(iis) f(elicibus)]]
 [in]vict(is) Au[g(ustis) et Fl(avio)]
 6 [V]al(erio) Crispo et [Val(erio)]
 [Cons]tant[ino Licinio]
 8 et Cl(audio) Val(erio) [Constantino etc.

Efendilerimiz dindar, mutlu, yenilmez Augustus'larımız Flavius Valerius Constantinus, Valerius Licinianus Licinius ve Flavius Valerius Crispus, Valerius Constantinus Licinius ve Claudius

Valerius Constantinus'a.

TEp.144 Flavius Claudius Iulianus zamanından mil taşı

Kalker taş. Mil taşının alt kısmı kırılmıştır.

Buluntu Yeri : Çapalı Köyü'nde bulunan taşın akıbeti bilinmiyor.

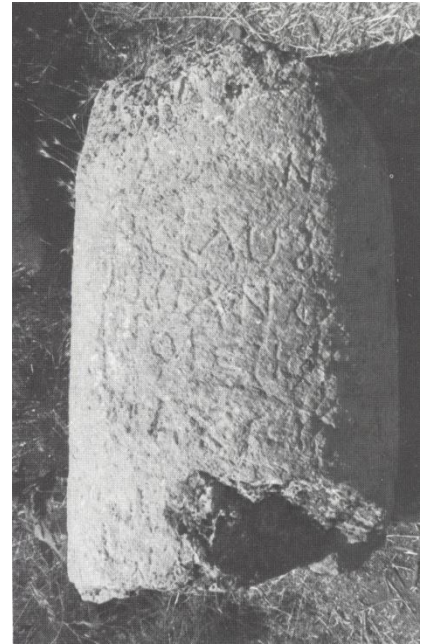
Ölçüleri : yükseklik: 0.84 m.; çapı: 0.52 m.; harf yüksekliği: 4.5-5 cm.

Tarih : MS 361-363.

Edisyon : Christol - Drew-Bear 1987, s. 22-23, nr. 3 (I).

D(omino) N(ostro)
2 Fl(avio) Clau(dio)
Iuliano
4 pio felici
semp(er) Aug(usto)
6 mi(lia) [VIII]

*Efendimiz dindar, mutlu daima Augustus Flavius
Claudius Iulianus'a. 8 mil.*

Christol - Drew-Bear 1987, Planches 5

TEp.145 Valentus, Gratianus ve Valentinianus zamanından mil taşı

Kalker taş.

Buluntu Yeri : Çapalı Köyü'nde bulunan mil taşının akıbeti bilinmiyor.

Ölçüleri : harf yüksekliği: 4-8 cm.

Tarih : MS 375-378

Edisyon : Christol - Drew-Bear 1987, s. 21-22, nr. 2 (III).

[D(ominis) N(ostris tribus)]
2 Val[enti]
et [Gratian]o [et]
4 Valen[t]iniano
p(iis) f(elicibus)

Dindar ve mutlu efendilerimiz Valentus, Gratianus ve Valentinianus'a.

TEp.146 Gratianus zamanından mil taşı

Taşın cinsi hakkında bilgi verilmemiştir.

Buluntu Yeri : Tekin köyünde bulunmuştur.

Ölçüleri : Kayıt edilmemiştir.

Tarih : (i) ?; (ii) ?; (iii) MS 283 (Carus, Carinus, Numerianus); (iv) ?; (v) MS 293-305 (Diocletianus ve Maximianus, Constantius ve Galerius ile birlikte); (vi) MS 379/383 (Gratianus ve ?); (vii) ?;

Edisyon : French 1981, s. 171/2, nr. 15.

- i   Ἀπαμ[έας ---]
- ii   [-----]A
[---]A[-----]
[---]CT[-----]
ἡγεμονεύ(οντος)
- 5   Αὐτῷ Μαξίμου
[-----]
- iii   τοῖς κυρίοις
ἡμῶν Κάρω καὶ Κα-
ρεῖνω κὲ Νομεριανῶ,
ἡγεμονεύοντος τοῦ δι-
5   ασ(ημοτάτου) Ἀσκλημιοδό-
του ἀπὸ Ἀπαμέ-
ας
μ(ίλια) δ'.
- iv   Αὐτοκράτ-
ορι [Κα]ίσαρι
[-----]
- v   [-----]
καὶ τοῖς ἐπιφα-
νεστάτοις Καί-
σ[α]ρ[σιν] Κωνσταντίῳ καὶ
Μαξιμιανῶ

vi. dd(ominis) nn(ostris)

Fl(avio) Gratiano

[- - - - -]

[- - - - -]

5 [- Aug]usti[s]

vii. [- - - - -]

[- PIO -]

[- - - - -]

iii str. 6 Ασκληπιοδότου

Mil taşına göre *caput viae* Apameia'dır. Mil taşında verilen uzaklık Apameia'dan 4 mil'dir⁸⁸⁴. Bu uzaklık Dinar ve mil taşının bulunduğu Tekin köyüne olan mesafeyle uyumludur.

3.2.6 Fragmentler

TEp.147 Fragment M. Ulpio M.

Buluntu Yeri : Dinar istasyonu.

Ölçüleri : kayıt edilmemiş.

Edisyon : BCH 17.1893.321,17; CIL 3. 13664; MAMA 6, s. 147, nr. 140.

M. Ulpio Meti[- - -].

TEp.148 Fragment

Buluntu yeri ve ölçüleri kayıt edilmeyen yazıtın akıbeti bilinmiyor.

Edisyon : Hamilton 1842, s.442, nr. 198; CIG 3966; MAMA 6, s. 147, nr. 139.

[- - - - μνημεῖο[v] προ[γ]ονικ[ον]. εἴ τινες ἀπολειώσαν[τες καταληφθεῖεν]

τὴν ἐπιγραφὴν [- - - -]

---

⁸⁸⁴ 1 mil 1.44 km.

Karışık**TEp.149 Kutsal Meclis toplanıyor**

Tabula ansata'lı kireçtaşından bir sütunun ortasına yazılmış. Tarih kısmı ise dışına yazılmış

Buluntu Yeri : Dikici köyü cami avlusunda bulunmuş. Yazıt hala aynı yerinde durmaktadır.

Ölçüleri : yükseklik: 1.64 m.; genişlik: 1.20 m.; harf yüksekliği: (1-4) 3-4 cm., (5) 5-10 cm.

Tarih : MS 477/8

Edisyon : MAMA 6, s. 87/8, nr. 238.

- ἐγένετο
 2 ἡ ἁγιωτ(άτη)
 ἐκκλησία
 4 ἰνδ(ικτιῶνος) β, αἵτου-
 ς φγξ.

Yıl 563. En kutsal meclis toplandı.

3.3 Nümismatik Belgeler

3.3.1 Hellenistik Dönem Sikkeleri

TNm.1

Tarih	MÖ 189-133
Ön yüz tasarım	Cista Mystica, kapağı yarı açık ve içinden bir yılan çıkıyor. Etrafında bir sarmaşık çelengi
Arka yüz tasarım	Kıvrılmış iki yılan arasında bir yay muhafazası
Arka yüz yazı	☒
Ağırlığı	11.933 gr.
Referans	SNGCop 147-148.

TNm.2

Tarih	MÖ 166-160
Ön yüz tasarım	Cista Mystica, kapağı yarı açık ve içinden bir yılan çıkıyor. Etrafında bir sarmaşık çelengi
Arka yüz tasarım	Kıvrılmış iki yılan arasında bir yay muhafazası
Arka yüz yazı	☒
Ağırlığı	12.83 gr.
Referans	SNGCop 147v.

TNm.3

Tarih	MÖ 133-MÖ 48
Magistrat	Attalos-Bianoros
Ön yüz tasarım	Kule taçlı Artemis başı
Arka yüz tasarım	Maiandros motifi üzerinde ayakta aulos çalan Marsyas
Arka yüz yazı	ΑΠΙΑΜΕΩ ΑΤΤΑΛΟΥ ΒΙΑΝΟΠΟ
Ağırlığı	5.83 gr.
Referans	SNG Cop. 192; SNGvA 3473

TNm.4

Tarih	MÖ 133-MÖ 48
Magistrat	Pankr. Zen.
Ön yüz tasarım	Kule taçlı Artemis başı
Arka yüz tasarım	Maiandros motifi üzerinde aulos çalan Marsyas
Arka yüz yazı	ΠΑΜΕΩΝ ΠΑΝΚΡ ΖΗΝΟ
Ağırlığı	4.39 gr.
Referans	BMC 91-93;SNGCop 193

TNm.5

Tarih	MÖ 133-MÖ 48
Magistrat	Metro. – Kela.
Ön yüz tasarım	Artemis'in kule taçlı başı
Arka yüz tasarım	Düz bir satıh üzerinde ayakta aulos çalan Marsyas
Arka yüz yazı	ΠΑΜΕ ΜΗΤΡΟ ΚΕΛΑ
Ağırlığı	3.55 gr.
Referans	SNGvA 3474; BMC 91-93, SNG Cop 193

TNm.6

Tarih	MÖ 133-MÖ 48
Magistrat	Kokos
Ön yüz tasarım	Athena'nın Korinth miğferli büstü
Arka yüz tasarım	Maiandros motifinin her iki tarafında üzerinde yıldız olan Dioskouroi şapkası, motif üzerinde kartal, kartalın üzerinde yıldız
Arka yüz yazı	ΠΑΜΕΩΝ ΚΩΚΟΥ
Ağırlığı	9.21 gr.
Referans	SNGCop 161

TNm.7

Tarih	MÖ 133-MÖ 48
Magistrat	Antiphon
Ön yüz tasarım	Athena'nın Korinth miğferli büstü
Arka yüz tasarım	Maiandros motifi üzerinde kartal ve her iki yanda üzerinde yıldız olan Dioskouroi şapkası

Arka yüz yazı	ΑΠΑΜΕ ΑΝΤΙΦΩΝ
Ağırlığı	8.44 gr.
Referans	BMC 46; SNGCop 164

TNm.8

Tarih	MÖ 100-MÖ 50
Magistrat	Antiphon-Meneklios
Ön yüz tasarım	Athena'nın Korinth miğferli büstü
Arka yüz tasarım	Maiandros motifi üzerinde kartal ve her iki yanda üzerinde yıldız olan Dioskouroi şapkası
Arka yüz yazı	ΑΠΑΜΕΩ ΑΝΤΙΦΩΝ ΜΕΝΕΚΛΕΟΣ
Ağırlığı	9.21 gr.
Referans	SNGCop 164

TNm.9

Tarih	MÖ 100-MÖ 48
Magistrat	Attalos- Bianoros
Ön yüz tasarım	Athena'nın Korinth miğferli büstü
Arka yüz tasarım	Maiandros motifi üzerinde Poseidon çatalı ayakları olan kanatları açık kartal ve üzerinde yıldız ve her iki yanda da üzerinde yıldız olan Dioskouroi şapkası
Arka yüz yazı	ΑΠΑΜΕΩΝ ΑΤΤΑΛΟΥ [ΒΙ]ΑΝΟΡΟΣ
Ağırlığı	9.32 g.
Referans	SNGCop 165-166; SNG München 112-113; SNGvA 3468; BMC 54.

TNm.10

Tarih	MÖ 133-MÖ 48
Magistrat	Mantio. Diodo.
Ön yüz tasarım	Defne dalından çelenk takmış Zeus başı
Arka yüz tasarım	Artemis Anaitis'in kült heykeli
Arka yüz yazı	ΑΠΙΑΜΕ ΜΑΝΤΙΟ ΔΙΟΔΟ
Ağırlığı	9.06 g.
Referans	SNGCop 180; SNGvA 3471

TNm.11

Tarih	MÖ 88-67
Magistrat	Kelai.
Ön yüz tasarım	Cista Mystica, kapağı yarı açık ve içinden bir yılan çıkıyor. Etrafında bir sarmaşık çelengi
Arka yüz tasarım	Kıvrılmış iki yılan arasında bir yay muhafazası
Arka yüz yazı	ΚΕΛΑΙ ΑΠΙΑ
Ağırlığı	12.54 g.
Referans	SNGvA 3459

TNm.12

Tarih	MÖ 56-54
Magistrat	Myiskos
Ön yüz tasarım	Sarmaşık çelenk içinde kapağı yarı açık ve içinden yılan çıkan Cista Mystica
Arka yüz tasarım	Vücutları arasında yay muhafazası bulunan iki yılan, sağda aulos.
Arka yüz yazı	ΛΕΝΤΥΛΒΣ ΙΜΠΕΡΑΤ ΑΠΙΑ ΜΥΙΣΚΟΥ
Ağırlığı	10.66 g.
Referans	BMC 127; SNGCop 158

TNm.13

Tarih	MÖ 54-51
Magistrat	Apollonios oğlu Theopropos
Ön yüz tasarım	Sarmaşık çelenk içinde yılanlı cista mystica
Arka yüz tasarım	Vücutları arasında yay muhafazası bulunan iki yılan ve sağda aulos
Arka yüz yazı	AP-PVLCHER-[AP. F]-IMP ΘΕΟΠΡΟΠΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ
Ağırlığı	11.48 g.
Referans	BMC Phrygia, Hunterian II 477,2

TNm.14

Tarih	MÖ 54-51
Magistrat	HPA TIMΩΝΟΣ
Ön yüz tasarım	Sarmaşık çelenk içinde kapağı yarı açık Cista Mystica, içinden yılan çıkıyor
Arka yüz tasarım	Vücutları arasında yay muhafazası bulunan iki yılan
Arka yüz yazı	AP-PVLCHER-[AP. F]-IMP ΑΠΙΑ ΗΡΑ ΤΙΜΩ[ΝΟΣ]
Ağırlığı	10.61 gr.
Referans	BMC Phrygia, 30

TNm.15

Tarih	MÖ 49-48
Magistrat	Mantitheos
Ön yüz tasarım	Sarmaşık çelenk içinde kapağı yarı açık Cista Mystica, içinden yılan çıkıyor
Arka yüz tasarım	Tetrastyl tapınağın her iki tarafında yılan, sağda ortada aulos
Arka yüz yazı	C. FAN PONT PR MANTIΘΕΟΣ MANTIΘΕΟΥ
Ağırlığı	12.16 g.
Referans	SNG Cop 159; SNGvA 3464

3.3.2 Roma İmparatorluk Dönemi Sikkeleri

TNm.16

Tarih	MÖ 27- MS 14
Magistrat	Diodoros
Ön yüz tasarım	Sağa dönük büst
Ön yüz yazı	APIAMEQN
Arka yüz tasarım	Ayakta aulos çalan Marsyas
Arka yüz yazı	ΔΙΟΔΩ ΠΟΥ
Ağırlığı	3.34 g.
Referans	RPC I 3126; SNG München -; Waddington 5699

TNm.17

Tarih	MÖ 4-MS 19
Magistrat	Gaios Ioulios Kallikles
Ön yüz tasarım	Germanicus'un başı
Arka yüz tasarım	Maiandros motifi üzerinde geyik
Ağırlığı	3.93 g.
Referans	RPC 3134

TNm.18

Tarih	MS 14-29
Magistrat	Markos Manneios
Ön yüz tasarım	Başı kapalı Sebaste büstü (Julia Augusta (Livia))
Ön yüz yazı	ΣΕΒΑΣΤΗ
Arka yüz tasarım	Maiandros motifi üzerinde Herakles sopası
Arka yüz yazı	ΜΑΡΚΟΥ ΜΑΝΝΗΙΟΥ APIAMEQN
Ağırlığı	2.84 g.
	RPC 3132; SNGCop 207

TNm.19

Tarih	MS 14-37
Magistrat	
Ön yüz tasarım	Sağa dönük baş
Arka yüz tasarım	Palmiye dalı ve çelenk taşıyan Nike
Arka yüz yazı	ΑΠΑΜΕΩ ΗΣΙΕΡΑΣ
Ağırlığı	9.85
Referans	RPC 4374

TNm.20

Tarih	MS 69-79
Ön yüz tasarım	Diadem bağlı sağa dönük baş
Ön yüz yazı	ΑΥΤΟΚΑΤΩΡ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ
Arka yüz tasarım	Beş başak saplarından bağlı demet
Arka yüz yazı	ΕΠΙ ΠΛΑΝΚΙΟΥ ΟΥΑΡΟΥ ΚΟΙΝΟΝ ΦΡΥΓΙΑΣ ΑΠΑΜΕΙΣ
Ağırlığı	11.56 g.
Referans	SNGvA 3491; SNGCop 210.

TNm.21

Tarih	MS 117-138
Ön yüz tasarım	Başında diadem bağlı sağa dönük Hadrianus büstü
Ön yüz yazı	ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΣΕΒ
Arka yüz tasarım	Kaya mağarasında oturan Marsyas, üzerine düşen beş kutu formunda kaya parçaları, sol elinde aulos, altta vazodan dökülen su
Arka yüz yazı	ΑΠΑΜΕΩΝ ΜΑΡΣΥΑΣ ΚΙΒΟΤΟΙ
Ağırlığı	
Referans	BMC Phrygia 155

TNm.22

Tarih	MS 117-138
Ön yüz tasarım	Başında diadem bağlı, yüzü sakallı, başı sağa dönük Hadrianus büstü
Ön yüz yazı	ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΣΕΒΑ
Arka yüz tasarım	Kaya mağarasında oturan Marsyas, üzerine düşen üç kutu formunda kaya parçaları, sol elinde aulos, altta vazodan dökülen su
Arka yüz yazı	ΑΠΙΑΜΕΩΝ
Ağırlığı	6.37 gr.
Referans	BMC 158

TNm.23

Tarih	MS 138-161
Magistrat	Skymnos
Ön yüz tasarım	Diadem bağlı sağa dönük baş
Ön yüz yazı	ΑΥΤΟ ΚΑΙ ΑΔΡΙΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ
Arka yüz tasarım	Dört başaklı demet
Arka yüz yazı	ΕΠΙ ΣΚΥΜΝΟΥ Β ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (ΤΑ) Β ΑΠΙΑΜΕΩΝ
Ağırlığı	6.94 g.
Referans	SNGCop 213

TNm.24

Tarih	138-141
Magistrat	M. Ail. Apollinarios.
Ön yüz tasarım	Başı örtülü Boule büstü.
Ön yüz yazı	ΒΟΥΛΗ ΑΠΙΑΜΕΩΝ
Arka yüz tasarım	Efes Artemis'inin kültü
Arka yüz yazı	ΕΠΙ Μ ΑΙΛ ΑΠΟΛΛΙΝΑΡΙΟΥ
Ağırlığı	5.92 g
Referans	RPC 2959

TNm.25

Tarih	MS 138–141
Magistrat	M. Ail. Apollinarios
Ön yüz tasarım	Başı örtülü Faustina büstü.
Ön yüz yazı	ΦΑΥΣΤΕΙΝΑ ΣΕΒΑΣΤΗ
Arka yüz tasarım	Ayakta duran Athena, sol elinde kalkanı ve mızrağı.
Arka yüz yazı	ΕΠΙ Μ ΑΙΛ ΑΠΟΛΛΙΝΑΡΙΟΥ ΑΠΙΑΜΕΩΝ
Ağırlığı	9.77 g
Referans	RPC 3350

TNm.26

Tarih	139–144
Magistrat	İkinci kez görevde olan Demetrios oğlu II. Skymnos.
Ön yüz tasarım	Başında defne yaprağından çelenk olan Antoninus Pius.
Ön yüz yazı	ΑΥΤΟ ΚΑΙ ΑΔΡΙ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ
Arka yüz tasarım	Sapları bağlı dört başak demeti
Arka yüz yazı	ΕΠΙ ΣΚΥΜΝΟΥ Β ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (ΤΑ) Β ΑΠΙΑΜΕΩΝ
Ağırlığı	7.03 g
Referans	RPC 1737

TNm.27

Tarih	MS 161-180
Ön yüz tasarım	Sağa dönük imparator büstü
Ön yüz yazı	ΑΥΡΗΛΙΟΣ
Arka yüz tasarım	Ayakta Tykhe sağ elinde iki başaklı hububat, sağ elinde cornucopia
Arka yüz yazı	ΑΠΙΑ ΜΕΩΝ
Ağırlığı	17 gr.
Referans	SNGvA

TNm.28

Tarih	MS 180-182
Magistrat	Stratonikianos
Ön yüz tasarım	Dionysos Kelaineneos'un sakallı büstü
Ön yüz yazı	ΔΙΟΝΥΣΟΣ ΚΕΛΑΙΝΕΥΣ
Arka yüz tasarım	İki aslan taraından çekilen bir araba. Cista mystica ve çapraz meşale
Arka yüz yazı	ΠΑΡΑ ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΙΑΝΟΥ ΑΠΙΑΜΕΩΝ
Ağırlığı	27.49 gr.
Referans	RPC 8053

TNm.29

Tarih	MS 180-182
Magistrat	Stratonikianos
Ön yüz tasarım	Commodus büstü, başında diadem
Ön yüz yazı	ΑΥ ΚΑΙ Μ ΑΥΡ ΚΟΜΟΔΟΣ ΣΕ[B?]
Arka yüz tasarım	Bir kaya parçası üzerine oturmuş ve kalkanını bu kaya parçasına yaslamış Athena arkasına dönerek aulos çalıyor.
Arka yüz yazı	ΠΑΡΑ ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΙΑΝΟΥ ΑΠΙΑΜΕΩΝ
Ağırlığı	26.67 g.
Referans	RPC 3351

TNm.30

Tarih	MS 193-211
Magistrat	Artemas
Ön yüz tasarım	Diadem bağlı sağa dönük büst
Ön yüz yazı	ΑΥΤ Κ Λ ΣΕΠΤ ΣΕΟΥΗΡΟΣ ΠΕΡΤΙ
Arka yüz yazı	ΕΠΙ ΑΓΩΝΟΘΕΤΟΥ ΑΡΤΕΜΑ ΑΠΙΑΜΕΩΝ

Ağırlığı

Referans

SNGvA 3497; BMC 164

TNm.31

Tarih

MS 198-209

Ön yüz tasarım

Sağa dönük Geta caesar büstü

Ön yüz yazı

Arka yüz tasarım

Marsyas oturuyor, sağ elinde cornucopia ve aulos

Arka yüz yazı

ΑΠΙΑΜΕΩΝ

Ağırlığı

3.76 gr.

Referans

SNGvA 3505

TNm.32

Tarih

MS 202-205

Ön yüz tasarım

Plautilla Augusta'nın sağa dönük büstü

Ön yüz yazı

Arka yüz tasarım

Marsyas oturuyor, sağ elinde cornucopia

Arka yüz yazı

Ağırlığı

3.72 gr.

Referans

SNGvA 8346

TNm.33

Tarih

193-211

Magistrat

Artemas

Ön yüz tasarım

Başında diadem bağlı Septimius Severus büstü

Ön yüz yazı

ΑΥΤ Κ Λ ΣΕΠΤ ΣΕΟΥΗΡΟΣ ΠΙΕΠΤΙ

Arka yüz tasarım

Miğferli Athena bir kayanın üzerinde oturmuş, sola dönük vaziyette aulos çalıyor. Tanrıçanın arkasında kayalığın arkasında gizlenen Marsyas Athena'yı izliyor.

Arka yüz yazı

ΕΠΙ ΑΓΟΟΘΕΤΟΥ ΑΡΤΕΜΑ ΑΠΙΑΜΕΩΝ

Referans

BMC 164; SNGvA 3497

TNm.34

Tarih	218-222
Magistrat	
Ön yüz tasarım	Başında defneden çelenk ve göğüs zırhı giymiş Elagabalus büstü
Ön yüz yazı	ΑΥΤ Κ Μ ΑΥΡ ΑΝΤΟΝΕΙΟΣ
Arka yüz tasarım	Ayakta duran Athena patera ve mızrak tutuyor
Arka yüz yazı	ΕΠΙ Λ ΜΑ ΣΕΥ ΓΡΑΜ ΤΟ Β ΑΠΙΑΜΕΩΝ
Ağırlığı	9.41 gr
Referans	SNGvA 3500

TNm.35

Tarih	Gordian 238-244
Magistrat	Par bakkhiou pane
Ön yüz tasarım	
Ön yüz yazı	ΣΕΒ ΑΥΤ. ΓΟΡΔΙΑΝΟΣ
Arka yüz tasarım	Ephes Artemis'in kült heykeli ve çevresinde dört nehrin personafikasyonları
Arka yüz yazı	ΜΑΙ. ΜΑΡ. ΟΡ. ΘΕΡ ΑΠΙΑΜΕΩΝ
Ağırlığı	
Referans	SNGvA 3508

TNm.36

Tarih	MS 244-249
Magistrat	
Ön yüz tasarım	Başında çelenk Philippus büstü
Ön yüz yazı	
Arka yüz tasarım	Oturan Zeus ve önünde ayaklarının dibinde geyik olan Ephes Artemis kült heykeli
Arka yüz yazı	ΑΠΙΑΜΕΟΝΚΕΦΕΣΙΟΝΟΜ
Ağırlığı	25.06 g.
Referans	SNGvA 3515

TNm.37.

Tarih	MS 249-251
Magistrat	Stratonikianos
Ön yüz tasarım	Başında defne dalından çelenk imparator büstü
Ön yüz yazı	TPAIAN ΔEK
Arka yüz tasarım	Heros Kelainos elinde bir mızrak ve önünde bir altar
Arka yüz yazı	ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΙΑΝΟΣ ΑΠΙΜΕΩΝ
Ağırlığı	
Referans	BMC 190

SONUÇ

Kelainai/Apameia Kibotos antik kenti Küçükasya'nın iç kesimlerinde tüm yönlü yolların birleştiği merkezi bir noktada konumlanmıştır. Bu konumu nedeniyle sadece ticari seferlerin bir mola istasyonu olmamış aynı zamanda önemli askeri seferlerin de daima bir ara istasyonu hatta askerlerin buluşma noktası olmuştur. Pers krallarının burada sarayları, Genç Kyros'un Maiandros'un kaynaklarında bir *paradeisosu* dahi vardı. Eskiçağ Tarihi'nin en önemli antlaşmalarından biri olan ve kentin adıyla anılan *Apameia Dostluk Antlaşması* burada yapılmıştır. Romalıların Küçükasya'ya gelmeleriyle birlikte kent bir *conventus* (mahkeme) merkezi olmuş, daha imparatorluğun başlangıç yıllarında Anadolu'nun en büyük ikinci ticaret merkezi olmuştur. Kentin mitolojik bir kahramanı ve tanrısı olan Marsyas *aulosuyla*, Tanrı Apollon ile dünyanın ilk müzik yarışmasını burada yapmıştır. Aynı zamanda kent bir tufan sonucu yok olan insanoğlunun Nuh'un soyuyla yeniden çoğaldığı *kibotos*'un (= gemi) indiği varsayılan Ararat Dağı'nın eteğinde kurulmuştur. Tüm yönlü yolların kavşağındaki konumu nedeniyle de farklı kültüre, inanca ve uğraşlara sahip birçok insanı yüzlerce yıl kendine çekmiştir.

Yoğun tarihsel olayların yaşandığı Kelainai/Apameia Kibotos kenti şimdiye kadar detaylı bir şekilde araştırılmamıştır. Antik kentte 1986-1989 tarihleri arasında Afyonkarahisar Müzesi'nce yapılan tiyatro kurtarma kazısı ve 2008-2010 tarihleri arasında Münih ve Bordeaux üniversitelerinin ortaklaşa yaptığı yüzey araştırmaları hariç kentte olan ilgi sınırlıdır.

Yoğun bir tarihsel hareketliliğin yaşandığı Kelianai/Apameia Kibotos antik kentinin tarihini açığa çıkarmaya dönük olan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm kentin sınırları, coğrafyası ve topografik tanıtımına ayrılmıştır. Bu bölümde kentin sınırlarının belirlenmesinin ve teritoryumu içinde kalan yerleşim alanlarının tespit edilmesinin dışında kent için tartışmalı olan iki konu derinlemesine incelenmiş ve bu konu hakkında yeni öneriler sunulmuştur.

Bilim insanları arasında tartışılan ilk konu Kelainai ve Apameia'nın lokalizasyonu ile ilgilidir. Hirschfeld ve Weber, Kelainai'ı tepelere, Apameia'yı da bu tepelerin eteğine yerleştirirken, Ramsay bunun tam tersini önermiştir. Kentte yüzey araştırması yapan uluslararası ekip ise hem Kelainai'ın hem de Apameia'nın aynı tepede yani Üçlerce Tepesi'nde kurulduğunu önermiştir. Bu çalışmada ise, kentin Kelainai ismiyle ilk kez Toptepe'de kurulduğu tepenin de *Kelainai* olarak, Üçlerce Tepesi'nin ise *Berekyntion* Tepesi olarak adlandırıldığı ve kentin daha Kelainai olarak adlandırıldığı evrede her iki tepeli ve bu tepenin eteklerine kadar yayıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Apameia'nın ise Üçlerce Tepesi'nin eteğinde, *Therma* kaynaklarından *Maiandros* ve *Marsyas*'a doğru genişleyen bir alanda kurulduğu buna karşılık Kelainai'ın tamamen terk edilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bilim insanlarının kentle ilgili olarak tartıştığı ikinci konu ise “sandık, kutu, kasa” anlamına gelen ve kentin resmi olmayan ismi *Kibotos*’un kent için neyi ifade ettiği. Modern araştırmacılardan Weber ve Cohen içinde eşyaların olduğu sandıkların, Schneider ise para kasalarının söz konusu edildiğini önermişlerdir. Reinach ise yerel bir yer isminin Yunancalaşmış bir formu olabileceğini, Alain Bresson da, Nuh’un gemisine işaret edebileceğini, bunun da Yahudi topluluğunun kentteki varlığını gösterdiğini belirtmiştir. Nollé ise, Marsyas’ın yüzülen derisinin asıldığı mağaranın kutu biçimindeki formundan dolayı mağaranın, dolayısıyla da kentin *Kibotos* olarak adlandırıldığını belirtmiştir. Ayrıca Nollé, Hadrianus zamanında basılan sikkelerin arka yüzünde yazılı olan çoğul formda görülen *Kibotoi*’un da mağara tavanının çökmesi sonucu kutu formunda oluşan kayalar ifade ettiğini önermiştir. Bu çalışmada ise, Apameia’da birden fazla olan nesnenin ya da yapının kentin belirteci olarak tekil formda kullanılmış olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Hadrianus Dönemi’nde basılan bir dizi sikkeden dolayı Marsyas’la sıkı bir ilişkisi olması beklenen *Kibotos*, Marsyas’ın kaynaklarında bugün de görülebilen birden fazla mağarayı kastediyor olmalıdır. Nollé’nin önerdiği şekliyle mağaranın kutu formunu ifade etmiyordu. Ayrıca Marsyas kısa mecrasında yeraltına batıp tekrar yüzeye çıkıyor, böylece *Lykos* olarak da adlandırılıyordu. Sonuç olarak kentin her tarafında görülen bu oyuklar kentin *Kibotos* olarak anılmasına neden olmuş olmalıdır. Ayrıca Nollé’nin Marsyas mağarasına ait tavanın çökmesi sonucu kutu formundaki *Kibotoi*’un oluştuğu önerisi de bu çalışma kapsamında değerlendirilmiş ve Marsyas’ın üzerine düşen kutu formundaki kayaların *Kibotoi*’un oluşma evresine değil depreme işaret ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu öneri Hadrianus zamanında, kentin sıkıntılı bir döneminde Apameia’nın sütunlu caddelerinde onarım faaliyeti yapan Mithridatianus ve oğlu Granianus için kaleme alınan iki ayrı onurlandırma yazıtıyla da desteklenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü ise kentin tarihine ayrılmıştır. Bu bölüm özellikle edebi, epigrafik, numismatik ve arkeolojik belgeler ışığında kentin Pers hâkimiyetiyle başlayıp, Roma’nın yeni başkentinin ilan edildiği MS 330 zaman aralığındaki kentin tarihini ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Bu bölümde elde edilen sonuçlara göre kentin neredeyse kesintisiz bir şekilde her dönem ticaret kenti olarak varlığını sürdürdüğü anlaşılmıştır. Kentte varlığı belgelenen değişik kültür ve inanca sahip halk grupları kentte dönemsel olarak şekil vermiştir. Bu döneme ait belgeler sayesinde kentin belirli aralıklarla sıkça depreme maruz kaldığı hatta kentin isminin ve yerinin değişmesine de neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu depremler bazen öyle şiddetli oluyordu ki kentin hâlihazırda akan su kaynaklarını kapatıp yeni su kaynaklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Modern araştırmacıların şüpheyile karşıladığı Nollé’nin hayalet nehir olarak tanımladığı *Obrimas*’ında Claudius Dönemi’nde meydana gelen depremlerle ortaya çıktığı bu çalışmada önerilmiştir.

Edebi belgelerden 2. yüzyılın sonlarından itibaren kentte montanist ve hristiyan grupların varlığı anlaşılmaktadır. Epigrafik belgelerden özellikle de mezar yazıtlarından Apameia yurttaşlarının 3. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oldukça hızlı bir şekilde hristiyanlaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu dönem mezar yazıtlarında daha önce parasal olarak hazineye ödenen ceza ortadan kalkmış artık hesap tanrının huzurunda ödenmeye başlanmıştır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümü ise kentle ilgili edebi, epigrafik ve nümismatik belgelerin üç alt başlıkta bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Bu amaçla ilk alt başlıkta kentten bahseden tüm antik yazarların pasajları Testimonia Literatür kapsamında bir araya getirilmiştir. Literatür bölümü kentin coğrafyasına, topografyasına, ekonomisine, mitolojisine ve tarihine ait belgelerin kronolojik sıraya göre derlenmesiyle oluşturulmuştur. İkinci alt başlık kentin şimdiye kadar farklı dergi ve çalışmalarda yayınlanan tüm epigrafik belgelerin Testimonia Epigrafi başlığı altında bir araya getirilmesinden oluşmaktadır. Bu amaçla 19. yy.'dan günümüze kadar değişik dergilerde yayınlanan tüm yazıtların şu andaki durumlarının belgelenmesi esas alınmıştır. Bu belgeleme işlemi sonunda pek çok yazıtın kayıp olduğu anlaşılmıştır. Belgelenen yazıtların şu andaki buldukları yerler kayıt edilmiş ve fotoğraflarına yer verilmiştir. Bu yazıtlar kentin her tarafına dağılmış durumdadır. Yazıtlar özellikle yeni bulunan yazıtlarla birlikte Suçukan Parkı ve Dinar Belediyesi'ne ait atölyede kısmen korunmaktadır. Bunun yanında istasyonda, itfaiyenin bahçesinde ve bazı binaların duvarlarında duran yazıtlar ise tamamen korumasızdır. Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi'nde bulunan yazıtlar ise bu çalışmada envanter numarasıyla birlikte verilmiştir. Dinar'ın köylerinde bulunan yazıtlar ise ya köy meydanında ya da tarlaların arasında sınır taşı olarak veyahutta yol kenarlarında durmaktadır. Dinar ve çevre köylerinde bulunan ve yeniden fotoğraflanarak konumlanan bu yazıtlar yeniden okunmuş ve kopist hataları yüzünden hatalı tamamlanan az sayıdaki yazıtta düzeltmeler yapılmıştır. Ayrıca bazı yazıtlar için özellikle onurlandırma yazıtları için yeni tarihlenmeler önerilmiştir. Tüm bu belgelenen ve yeniden değerlendirilen yazıtlar imparator, onurlandırma, adak, mezar, asker ve mil taşları başlığında kronolojik bir sıralamada tasnif edilmiştir. Bu çalışma aynı zamanda kentin yazıtlarının bir araya getirildiği *corpus* niteliğini de taşımaktadır. Üçüncü ve son alt başlık ise kentin Hellenistik ve Roma Dönemi boyunca basmış olduğu sikkelerden kentin tarihine, kültlerine ve mitolojine ışık tutacak bazı nümismatik belgelerin Testimonia Nümismatik başlığı altında derlenmesiyle oluşturulmuştur. Testimonia başlığı altında kronolojik bir sırada oluşturulan bu belgeler aracılığıyla kentin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi ve değişimi izlenebilmiştir. Sikkeler özellikle kentin kültürleri hakkında oldukça fazla bilgi vermektedir. Bütün bu belgelerden elde edilen sonuçlar kentin coğrafyasının, topografyasının ve tarihinin anlaşılmasına ve yorumlanmasına hizmet etmiştir.

KAYNAKÇA KISALTMALARI

Antik Kaynaklar ve Edisyonları

- Amm. Marc. Ammianus Marcellinus. Ed. C. U. Clark, L. Traube, W. Heraeus, Berlin 1910-1915.
- App. *Mithr.* Appianus, *Mithridatica*. Appiani historia Romana, vol. 1. ed. P. Viereck, A.G. Roos and E. Gabba. Leipzig: Teubner, 1939 (repr. 1962 (1st edn. corr.)): 418-531.
- App. *Syr.* Appianus, *Syriaca*. Appiani historia Romana, vol. 1. ed. P. Viereck, A.G. Roos and E. Gabba. Leipzig: Teubner, 1939 (repr. 1962 (1st edn. corr.)): 352-418.
- Ar. *Ars.* Aelius Aristides, *Ars Rhetorica*. Rhetores Graeci, Vol 2. ex recognitione Leonardi Spengel. Leonhard von Spengel. Leipzig. Teubner. 1854.
- Arist. *Pol.* Aristoteles, *Politica*. Ed. W.D. Ross, Aristotelis politica. Oxford: Clarendon. 1957.
- Arn. *Adv. Nat.* Arnobius, *Adversus Nationes*. Ed. Blasii Amata 2002. (The Latin Library: <http://www.thelatinlibrary.com/arnobius.html>) (14.10.2011).
- Arr. *Ann.* Flavius Arrianus, *Alexandri anabasis*. Flavii Arriani quae exstant omnia, vol. 1. ed. A.G. Roos and G. Wirth. Leipzig: Teubner, 1967 1st edn. corr.: 1-390.
- Ath. *Deipn.* Athenaios Naukratios, *Deipnosophistae*, Georg Kaibel (Hrsg.): *Athenaei Naucraticae Dipnosophistarum libri 15*. 3 Bde. Teubner, Leipzig 1887–1890, Teubner, Stuttgart 1985–1992 Bd. 1 (Buch I-V) Bd. 2 (Buch VI-X) Bd. 3 (Buch XI-XV und Anhänge).
- Cic. *Att.* M. Tullius Cicero, *Epistulae ad Atticum*. Cicero's Letters to Atticus. 6 vols., ed. D. R. Shackleton Bailey 1965-1968.
- Cic. *Fam.* M. Tullius Cicero, *Epistulae ad Familiares*. Cicero: Epistulae ad Familiares. 2 vols. ed. D. R. Shackleton Bailey, 1977.
- Cic. *Flac.* M. Tullius Cicero, *Pro Flacco*. M. Tulli Ciceronis Orationes. Vol. 4, ed. A. C. Clark, Oxonii. e Typographeo Clarendoniano. 1909.
- Curt. *Hist.* Q. Curtius Rufus. *Historiae Alexandri Magni*. Q. Curtius Rufus, Geschichte Alexanders des Grossen, ed. K. Müller, 1954.
- Dio Dio Cassius, *Historiae Romanae*, ed. U. P. Boissevain, Berlin 1895-1901.

- Dio Chry. Dio Chrysostomos, Dionis Prusaensis quem vocant Chrysostomum quae exstant omnia, Vol I. Dio Chrysostom. J. de Arnim. Weidmann. Berlin. 1893.
- Diod. Diodoros Sikylos, Bibliotheca historica, Diodori bibliotheca historica, vols. 3rd. edn. F. Vogel and K. T. Fischer, Leipzig 1888-1906 (repr. 1964).
- Eus. *HE* Eusebius, *Historia ecclesiastica*, The Ecclesiastical History, Vol 1-2. Eusebius of Caesarea. Kirsopp Lake. J.E.L. Oulton. H.J. Lawlor. William Heinemann; G.P. Putnam's Press; Harvard University Press. London; New York; Cambridge, Mass. 1926-1932.
- Hdt. Herodotus, with an English translation by A. D. Godley. Cambridge. Harvard University Press. 1920.
- Hrd. Aelius Herodianus, *De prosodia catholica*, Grammatici Graeci, vol. 3.1 Teubner Leipzig 1867.
- Hom. *Il.* Homeros, *Ilias*. Homeri Ilias, edr. T.W. Allen, Clarendon Press Oxford 1931.
- Hom. *Ody.* Homeros, *Odyseia*. Homeri Odyssea, ed. P. Mühlh. Helbing – Lichtenhahn, Basel 1962.
- Hyg. *Fab.* Hyginus, *Fabulae*. Hygini Fabulae, ed. H. J. Rose, 1933.
- Jos. *AJ.* Flavius Josephus, *Antiquitates Judaicae*. Flavii Iosephi opera, vols. 1-4. ed. B. Niese. Berlin 1887-1890.
- Io. Mal. *Chron.* Ioannes Malalas, *Chronographia*, Ioannis Malalae chronographia. Corpus scriptorum historiae Byzantinae. ed. L. Dindorf. Bonn: Weber 1831: 23-496.
- Kur'an-ı Kerim Kur'an-ı Kerim ve Meal-i Celilesi. Tercüme: Abdullah Aydın, Aydın Yayınevi, İstanbul 1979.
- Liv. T. Livius, *Ab Urbe Condita*. Livy. Ed. W. Weissenborn. Weidmannsche Buchhandlung. Berlin 1873. 8.
- Liv.b. T. Livius, *Ab Urbe Condita*. Ed. R. M. Ogilvies. Oxford 1974.
- Max. Tyr. Maximus Tyrius, *Dialexeis*, ed. H. Hobein, Maximi Tyrii philosophumena. Leipzig: Teubner 1910.
- Memn. Memnon, *Fragmenta*, ed. K. Mueller, FHG 3, Paris: Didot 1841-1870.
- Men. Rh. Menander Rhetor. Ed. D.A. Russell and N.G. Wilson. Oxford: Clarendon Press, 1904 repr. 1961.
- Nonn. *D.* Nonnus, *Dionysiaca*, Ed. W.H.D. Rouse. 3 Vols., Cambridge, MA.,

- Harvard University Press, London 1940-1942.
- Orac. Sibyll. *Oracula Sibyllina*. Die Oracula Sibyllina. Die griechischen christlichen Schriftsteller 8. ed. J. Geffcken. Leipzig: Hinrichs, 1902]: 1-226.
- Ov. *Met.* P. Ovidius Naso, *Metamorphoses*. Ovid: Metamorphoses in Two Volumes. ed. F. J. Miller-G. P. Goold, 1977-1984.
- Paus. Pausanias Periegeta, *Graeciae descriptio*, ed. F. Spiro, Pausaniae Graeciae descriptio, 3 vols. Leipzig: Teubner, 1903 (repr. Stuttgart: 1:1967): 1: 1-420; 2: 1-389; 3: 1-217.
- Pl. *Sym.* Platon, *Symposion*. Platonis opera, vol. 2, ed. J. Burnet. Clarendon Press, Oxford 1901, repr. 1967.
- Plin. *Nat.* C. Plinius Secundus. *Naturalis Historia*. C. Plini Secundi Naturalis Historiae Libri XXXVII. Vols. 1-5, ed. C. Mayhoff. 1892-1909.
- Plin. *Epist.* C. Plinius Caecilius Secundus. *Epistulae*. C. Plini Caecili Secundi Epistularum Libri Decem, ed. R. A. B. Mynors, 1966.
- Plut. *Mus.* Plutarchos, *De Musica (Moralia)*. Plutarchi Moralia. Ed. Gregorius N. Bernardakis, Leipzig. Teubner 1895.
- Plut. *Mor.* Plutarkhos, *De cohibenda ira (Moralia)*. Plutarchi Moralia. Ed. Gregorius N. Bernardakis, Leipzig. Teubner. 1891.
- Ps.-Plu., *Fluv.* Pseudo Plutarkhos, *De fluviis*. Ed. Müller K. Paris 1861, rpl. Hildesheim 1965.
- Str. Strabon, *Geographica*. Strabonis geographica, 3 vols. ed. A. Meineke. Leipzig: Teubner 1877.
- Tac. *Ann.* Tacitus, *Annales*. Cornelii Taciti Annalium Ab Excessu Divi Augusti Libri, ed. C. D. Fisher, 1906.
- Vet. Test. Gen.* *Vetus Testamentum, Genesis*. Septuaginta, Genesis. vol. 1, 9th edn. ed. A. Rahlfs. Stuttgart: Württemberg 1935 repr. 1971. 1-86.
- Xen. *An.* Xenophon, *Anabasis*. Xenophontis opera omnia , vol. 3. ed. E.C. Marchant. Oxford: Clarendon Press, 1904 repr. 1961.

Moden Kaynaklar

AA	Anatolia Antiqua
AJP	The American Journal of Philology
Arslan 2000	M. Arslan, Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi Galatlar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul

- 2000.
- Arslan 2007 M. Arslan, Roma'nın Büyük Düşmanı Mithradates VI Eupator, Odin Yayıncılık İstanbul 2007.
- Arslan-Devecioğlu 2011 M. Arslan - Ü. Devecioğlu, "*Der hellenistische Münzschatz von Apameia: Ein Vorbericht*", Bordeaux 2011, 309-315. Şurada: Kelainai I 2011.
- Arundell 1828 F. V. J. Arundell, A Visit to the Seven Churches of Asia, London 1828.
- Arundell 1834 F.V.J. Arundell, Discoveries in Asia Minor I,II, London [1834] 1975.
- Ashton-Herter 1998 R. Ashton-S. Herter, Studies in Greek Numismatics in Memory of Martin Jessop Price, Chico 1998.
- Aulock, Phrygien H. von Aulock, Münzen und Städte Phrygiens I-II, Ist. Mitt., Beiheft 25,27. Tübingen 1980-1987.
- Balcer 1984 J. M. Balcer, Sparda by the Bitter Sea: Imperial Interaction in Western Anatolia, Chico/California 1984.
- BCH Bulletin de Correspondance Hellenique
- BE Bulletin Épigraphique
- Belke-Mersich 1990 Kl. Belke – N. Mersich, Phrygien und Pisidien, TIB 7 Wien.
- Bittel, 1942 K. Bittel, Kleinasiatische Studien, Ist. Mitt., 5, 1942.
- BMC Phrygia B. V. Head, Catalogue of Greek Coins in the British Museum. Phrygia, London, 1906.
- Bérard 1893 V. Bérard, "*Inscriptions de Dinair*", BCH 17, Paris 1893.
- Brélaz 2005 C. Brélaz, La sécurité publique en Asie Mineure sous le Principat (Ier–IIIème s.ap. J.–C.), Basel 2005.
- Bresson 2011 A. Bresson, "*An introduction to the Funerary inscriptions of Apameia*", Bordeaux 2011, 309-315. Şurada: Kelainai I 2011.
- Buckler 1935 W. H. Buckler, "*Documents from Phrygia and Cyprus*" JHS 55 1, 1935, 71-78.
- Buckler-Calder 1939 W. H. Buckler – W. M. Calder, MAMA 6,

- Monuments and Documents from Phrygia and Caria, The Manchester University Press 1939.
- Buckler-Calder- Guthrie 1933 W. H. Buckler – W. M. Calder – W. M. Guthrie, MAMA IV, Monuments and Documents from Eastern Asia and Western Galatia, The Manchester University Press 1933.
- Carradice 1998 I. A. Carradice, “*The Dinar Hoard of Persian Sigloi*”, şurada: Ashton-Herter 1998, 65-81.
- Christol-Drew-Bear 1987 M. Christol - Th. Drew-Bear, Un castellum romain près d’Apamée de Phrygie, ETAM 12. Wien 1987.
- Christol-Drew-Bear 1995 M. Christol - Th. Drew-Bear, “*Inscriptions militaires d’Aulutrene et d’Apamee de Phrygie*”, in: Le Bohec 1995, 57-92.
- CIG Corpus Inscriptionum Graecarum
- CIL Corpus Inscriptionum Latinarum
- Cohen 1995 G. M. Cohen, The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands and Asia Minor, Berkeley-Los Angeles 1995.
- Cornelius 1958 F. Cornelius, “*Geographie des Hethiterreiches*”, *Orientalia* 27 (1958), 373-398.
- Cornelius 1973 F. Cornelius, *Geschichte der Hethiter*, Darmstadt 1973.
- Corsten-Drew-Bear-Özsait 1998 Th. Corsten-Th. Drew-Bear-M. Özsait, “*Forschungen in der Kibyrtis*” EA 30 (1998), 47-95.
- CPCAActs 4 M. H. Hansen (ed.), The Polis as an Urban Centre and as a Political Community, Symposium August, 29-31 1996, Acts of the Copenhagen Polis Centre vol. 4, Copenhagen 1997
- DAI Deutsches Archäologisches Institut
- Demircioğlu 1998 H. Demircioğlu, *Roma Tarihi, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu*, Ankara 1998.
- Dimitriev 2005 S. Dimitriev, *City Government in Hellenic and Roman Asia Minor*, Oxford 2005.
- Domaszewski 1908 A. von Domaszewski, *Die Rangordnung des*

- römischen Heeres, Bonn 1908.
- Drew-Bear 1978 Th. Drew-Bear, *Nouvelles Inscriptions de Phrygie, Studia Amstelodamensia ad Epigraphicam, Ius Antiquum et Papyrologicam Pertinentia* 16, Zutphen, Holland 1978.
- Drew-Bear 2009 Th. Drew-Bear, “*Apameia, Dokimeion ve Kotiaieion Yazıtları*”, 27. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Denizli 2009.
- Drew-Bear 2010 Th. Drew-Bear, “*Frigya Pentapolisi’nde Bir Bizans Kentinin Lokalizasyonu: Otrous*”, şurada: ed. Ödeken et alii (edd.), 1. Uluslararası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu, 25-28 Haziran 2007 İstanbul, Vehbi Koç Vakfı, İstanbul 2010, 256-262.
- Drew-Bear - Eck 1976 Th. Drew-Bear-Werner Eck, “*Kaiser-, Militär- und Steinbruchinschriften aus Phrygien*”. *Chiron* 6 (1976), 289-318.
- Drew-Bear - Ivantchik 2011 Th. Drew-Bear - A. Ivantchik, “*Honneurs à Apamée pour Proclus Manneius Ruso*”, Bordeaux 2011, 281-294. Şurada: *Kelainai I* 2011.
- Dupont-Lungu 2011 P. Dupont-V. Lungu, “*Kelainai 2008: les trouvailles céramiques. Présentation préliminaire*”, Bordeaux 2011, 248-275. Şurada: *Kelainai I* 2011.
- EA *Epigraphica Anatolica*
- Engelmann - Knibbe H. Engelmann – D. Knibbe, “*Das Zollgesetz der Provinz Asia. Eine neue Inschrift aus Ephesos*”, EA 14, Bonn 1989.
- ETAM *Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris*
- Flower 2007 M. A. Flower, “*The Size of Xerxes’ Expeditionary Force*”, şurada: Strassler 2007, 819-823.
- French 1981 D. H. French, “*Milestones of Pontus, Galatia, Phrygia and Lykia*”, ZPE 43, 1981, 149-174.
- Friedrich 1952 J. Friedrich, *Hethitisches Wörterbuch*, Heidelberg 1952.
- Gaertringen 1906 F. Frhr. Hiller von Gaertringen, *Inschriften von*

- Priene, Berlin 1906.
- Gibson 1978 E. Gibson, The "Christians for Christians" Inscriptions of Phrygia. Grek Text, Translation and Commentary (Harward Theological Studies 32), 1978.
- Gunning 1927 J. Gunning, Lykos, RE XIII₂, 1927.
- Habicht 1975 C. Habicht, "New Evidence on the Province of Asia", JRS 65, 1975, 64-91.
- Haensch 1997 R. Haensch, Capita provinciarum, Statthaltersitze und Provinzialverwaltung in der römischen Kaiserzeit. Şurada: H. Hellenkemper, Kölner Forschungen Band 7, Mainz 1997.
- Halfmann 1979 H. Halfmann, Die Senatoren aus dem östlichen Teil des Imperium Romanum bis zum Ende des 2. Jh. n. Chr., Göttingen 1979.
- Halfmann 1986 H. Halfmann, Itinera principum. Geschichte und Typologie der Kaiserreisen im römischen Reich, Stuttgart 1986.
- Hamilton 1842 W. J. Hamilton 1842 Asia Minor, Pontus and Armenia, vol. II, London 1842.
- Hansen 1997 M. H. Hansen, "The Polis as an Urban Centre. The Literary and Epigraphical Evidence", CPCActs 4, Copenhagen 1997, 9-86
- Hirschfeld 1875 G. Hirschfeld, Kelainai-Apameia Kibotos, Abhandlungen der Königlichen Akademie der Wiissenschaften, Phil.-Hist., Berlin 1875.
- Hirschmann 2005 V.-E. Hirschmann, Horrenda Secta. Untersuchungen zum frühchristlichen Montanismus und seinen Verbindungen zur paganen Religion Phrygiens (Historia Einzelschriften 179), Stuttgart 2005.
- IGR Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes.
- IK Inschriften griechischer Städte aus Kleiasien
- ILS Inscriptiones Latinae Selectae.
- Imhoof-Blumer F. Imhoof-Blumer, Kleinasiatische Münzen 1, Viyana 1901.

- Ist. Mitt. Istanbuler Mitteilungen. DAI Abtlg. İstanbul
- Ivantchik-Kienlin-Summerer 2010 A. Ivantchik-A. von Kienlin-L. Summerer, “*Recherches a Kelainai-Apameia Kibotos en 2008-2009 Rapport Preliminaire*”, AA 18, 2010, 109-140.
- JHS The Journal of Hellenic Studies
- JRS The Journal of Roman Studies
- Kaçar 2009 T. Kaçar, Geç Antikçağ’da Hıristiyanlık, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009.
- Kalkan 1997 A. Kalkan, Geyikler’den Dinar’a İz Bırakanlar, Dinar 1997.
- Kienast 1990 D. Kienast, Römische Kaisertabelle, Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie, Darmstadt 1990.
- Kelainai I 2011 Kelainai-Apameia Kibotos: Stadtentwicklung im anatolischen Kontext Akten des internationalen Kolloquiums, München, 2-4 April 2009, Ausonius Éditions, Bordeaux 2011.
- Kelainai II Kélainai – Apamée Kibotos: Une Métropole Achéménide, Hellénistique et Romaine. Trois ans de Recherches. Colloque International, Bordeaux, 21/22 Octobre 2010.
- Kindler 1971 A. Kindler, “*A Coin-Type from Apameia in Phrygia (Asia Minor) Depicting the Narrative of Noah*”, Museum Haaretz Bulletin 13, 1971, 24-32
- Kirbihler 2007 F. Kirbihler, “*Die Italiker in Kleinasien, mit besonderer Berücksichtigung von Ephesos (133 v. Chr. – 1. Jh. n. Chr.)*”, şurada: ed. J. Borchhardt et alii (edd.), Wiener Forschungen zur Archäologie, Band 12, Viyana 2007.
- Kolb 1984 F. Kolb, Die Stadt im Altertum, München 1984.
- Labarre-Özsait-Özsait-Güçeren 2011 G. Labarre – M. Özsait – N. Özsait – İ. Güçeren, “*D’Askania à Aulutrene: nouvelles inscriptions et monuments de Pisidie*”, Anatolia Antiqua – Eski Anadolu 19, 2011, 113-147.

- LBW Le Bas/Waddington, Ph. Le Bas – W. H. Waddington, Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure. III: Inscriptions grecques et latines recueillies en Asie Mineure, Paris 1870.
- Le Bohec 1995 Le Bohec, Y., ed.: La hierarchie (Rangordnung) de l'armée romaine sous le Haut-Empire. Actes du Congrès de Lyon, 15-18 septembre 1994, Paris 1995.
- Lee 2007 W. I. Lee, "The Persian Army in Herodotus", şurada: Strassler 2007, 805-806.
- LBW Le Bas-Waddington.
- LBW 1972 P. Le Bas - W.H. Waddington, Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure III, 5: Inscriptions grecques et latines recueillies en Asie Mineure, Paris 1870, Hildesheim-New York 1972.
- LGPN A Lexicon of Greek Personal Names
- Magie 1950 D. Magie, Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century after Christ, Princeton 1950.
- Magie 2001 D. Magie, Anadolu'da Romalılar I, Attalos'un Vasiyeti, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2001.
- MAMA Monumenta Asiae Minoris Antiqua,
- Mansel 1999 A. M. Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.
- MDAI(A) Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts (Abt. Athen).
- Metzger 1969 H. Metzger, Anatolien II, Paris 1969.
- Mitchell 1974 S. Mitchell, "The Plancii in Asia Minor", JRS 64, 1974, 27-39.
- Mitchell 1993 S. Mitchell, Anatolia. Land, Men and Gods in Asia Minor, Volume II, The Rise of the Church, Oxford 1993.
- Müller 1997 D. Müller, Topographischer Bildkommentar zu den Historien Herodotos, Berlin 1997.
- Nollé 1993 J. Nollé, Side im Altertum. Geschichte und Zeugnisse, Band I, IK 43, Bonn 1993.

- Nollé 2006 J. Nollé, *“Beiträge zur kleinasiatischen Münzkunde und Geschichte*
4. Das Schilfroh in der Hand des Mäanders 5. An den Quellen des Mäanders: Gewässer, Mythen und Gottheiten von Kelainai/ Apameia”, *Gephyra* 3, 2006, 49-131.
- OGIS Orientis Graeci Inscriptiones Selectae
- Onur 2011 F. Onur, *“New Inscriptions from Hadrianoi pros Olympon (Mysia)”*, *Olba* 19, 2011, 331-348.
- PIR¹ Prosopographia Imperii Romani¹, edd. E. Groag, A. Stein, Berlin-Leipzig 1933.
- Preis 1985 S. R. F. Preis, *Rituals and Power: The Roman Imperial Cult in Asia Minor*, Cambridge University Press 1985.
- Quas 1993 F. Quas, *Die Honoratiorenschicht in den Städte des griechischen Ostens. Untersuchungen zur politischen und sozialen Entwicklung in hellenistischer und römischer Zeit*, Stuttgart 1993.
- RA *Revue Archéologique*
- Radt 2004 S. Radt, *Strabons Geographika, Band 3, Buch IX-XIII*. Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen 2004.
- Ramsay 1883 W. M. Ramsay *“Inscriptions inédites de l'Asie Mineure”* *BCH* 7 1883, 297-328.
- Ramsay 1890 W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor (Royal Geographical Society, Supplementary Papers IV)*. London 1890.
- Ramsay 1895 W. M. Ramsay, *The Cities and Bishoprics of Phrygia, vol. I 1, The Lykos Valley and South-Western Phrygia*, Oxford 1895.
- Ramsay 1897 W. M. Ramsay, *The Cities and Bishoprics of Phrygia, vol. I 2, West and West-Central Phrygia*, Oxford 1897.
- RDGE Roman Documents from the Greek East
- RE *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumwissenschaft*

- REG
Revue des Études Grecques
- Rémy 1989
B. Rémy, Les carrières sénatoriales dans les provinces romaines d'Anatolie au Haut-Empire, İstanbul-Paris 1989.
- Reynolds 1923
P. K. Baillie Reynolds, "The Troops Quartered in the Castra Peregrinorum", JRS 13, 1923, 168-189.
- Robert 1946
L. Robert, Hellenica 3, 1946.
- Robert 1952
J.-L. Robert, BE 1952-1958.
- Robert 1960
L. Robert, Hellenica XI-XII (1960).
- Ruge 1921a
W. Ruge, "Kaystru Pedion", RE, XI₁ (1921).
- Ruge 1921b
W. Ruge, "Keramon Agora", RE, XI₁ (1921).
- Scardino 2007
C. Scardino, Gestaltung und Funktion der Reden bei Herodot und Thukydides, Berlin 2007.
- Schindler 1987
W. Schindler, Mythos Wirklichkeit in der Antike, Leipzig 1987.
- Schneider 1967
C. Schneider, Kulturgeschichte des Hellenismus, 1, Münih 1967.
- Schulthess 1912
O. Schulthess, "Τραμματεῖς", RE VII₂, 1912
- SEG
Supplementum Epigraphicum Graecum
- Sekunda 1991
N. Sekunda, "Achaemenid Settlement in Caria, Lykia and Greater Phrygia", şurada: H. Sancisi-Weerdenburg – A. Kuhrt (Hrsg.), Achaemenid History 6. Asia Minor and Egypt: Old Cultures in a New Empire. Proceedings of the Groningen 1988 Achaemenid History Workshop, Leiden 1991, 83-143.
- Sherk 1969
R. K. Sherk, "Epistula Pauli Fabii Maximi et Decreta de Fastis Provincialibus" RDGE 65, Baltimore, Maryland 1969.
- SIG
Sylloge Inscriptionum Graecorum
- SNGCop
Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals. Danisch National Museum. Phrygia, Copenhagen.
- SNGvA
Sylloge Nummorum Graecorum. Sammlung v. Aulock. Phrygien.

- Sönmez 2008 D. Sönmez, Antik Dönem'de Anadolu'da Müzik ve Müzik Aletleri (Yüksek Lisans Tezi). Konya 2008.
- Stauner 2005 K. Stauner, "*Militär und Wirtschaft: Überlegungen zu den Wirtschaftlichen vor- und Nachteilen Römischer Heereszüge durch Kleinasien von Septimus Severus bis Tacitus*", *Gephyra* 2, 2005, 21-46.
- Strassler 2007 R. B. Strassler, *The Landmark. Herodotus. The Histories*, New York 2007.
- Summerer-Kienlin 2010 L. Summerer- A. von Kienlin, *Renklerin Dönüşü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010.
- Summerer 2011 L. Summerer, "*Die Persische Armee in Kelainai*", *Bordeaux* 2011, 33-54. Şurada: *Kelainai I* 2011.
- SNGvA H. von Aulock, *Sylloge Nummorum Graecorum, Sammlung Hans von Aulock*, Berlin 1957-1968.
- SNGCop *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals. Danisch national Museum. Phrygia I-II*, Copenhagen 1948.
- Şahin 1996a S. Şahin, "*Studien zu den Inschriften von Perge III. Marcus Plancius Rutilius Varus und C. Iulius Plancius Varus Cornutus, Vater und Sohn der Plancia Magna*", *EA* 27 1996, 115-142.
- Şahin 1996b S. Şahin, "*Perge Kentinin Kurucuları ve Plancia Magna*", *Adalya I* 1996, 45-52.
- Tabbernee 1996 W. Tabbernee, *Montanist Inscriptions and Testimonia: Epigraphic Sources (Patristic Monograph Series of the Nort American Patristic Society 16)* 1996.
- Tabbernee 2008 W. Tabbernee, "*The Discovery of Pepuza*", şurada: W. Tabbernee– P. Lampe (edt), *Pepuza and Tymion, The discovery and Archaeological Exploration of a Lost Ancient City and an Imperial Estate*, Berlin-New York 2008, 85-117.
- Talheim 1899 T. Talheim, *RE III*₂, Stuttgart 1899.
- TAM *Tituli Asiae Minoris*

- TAVO
Tübinger Atlas des Vorderen Orients
- Tekin 2008
A. Tekin, Apameia Kenti'nin Tarihi Coğrafyası ve Sikkeleri (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Thonemann 2003
P. J. Thonemann, "Hellenistic Inscriptions from Lydia", EA 36 (2003), 95-108.
- Thonemann 2011a
P. Thonemann, "Inscriptions from Baris and Apameia-Kelainai", EA 44, 2011, 165-169.
- Thonemann 2011b
P. Thonemann, The Maeander Valley. A Historical Geography from Antiquity to Byzantium, Cambridge University Press 2011.
- TIB
Tabula Imperii Byzantini.
- TIB 7
Kl. Belke – N. Mersich, Phrygien und Pisidien, TIB 7 Wien 1990.
- Tischler 1977
J. Tischler, Kleinasiatische Hydronomie. Semantische und morphologische Analyse der griechischen Gewässernamen, Wiesbaden 1977.
- Topbaş 1987
A. Topbaş, "Un sarcophage d' Apamée de Phrygie", RA 1987, nr. 2, 361-374.
- Topbaş 1991
A. Topbaş, "Dinar (Apameia) Tiyatro Kurtarma Kazısı", Ankara 1991, 309-328. Şurada: 1. Müze Kurtarma Kazıları Sonuçları, 19-20 Nisan 1990 Ankara.
- Trebilco 1991
P. R. Trebilco, Jewish Communities in Asia Minor, Cambridge 1991.
- Tripp 1999
E. Tripp, Reclams Lexikon der antiken Mythologie, Stuttgart 1999.
- Tuplin 2010
C. Tuplin, "Tatarlı Mezar Odasının Tarihi Önemi". Şurada: Tatarlı Renklerin Dönüşü, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010, 186-195.
- Uçankuş 1979
H. T. Uçankuş, "Afyon-Tatarlı Kasabası'nda Bulunan Frig Tümülüsü Kazısı". Ankara 1979, 306-334. Şurada: 8. Türk Tarih Kongresi Bildirileri 11-15 Ekim, Ankara 1976.
- Ünal 2007
A. Ünal, Multilinguales Handwörterbuch des

- Hethitischen. Hamburg 2007.
- Weber 1892 G. Weber, Dinair-Célènes-Apamée-Cibotus, Besançon 1892.
- Wiesehöfer 2003 J. Wiesehöfer, Antik Pers Tarihi, çev. M. A. İnci, İstanbul 2003.
- Wörrle 1988 M. Wörrle, Stadt und Fest im kaiserzeitlichen Kleinasien. Studien zu einer agonistischen Stiftung aus Oinoanda, München 1988 (Vestigia 39).
- ZPE Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik.
- Zwingmann 2011 N. Zwingmann, *“Erinnerungslandschaften und Identitäten in einer kulturellen Koontaktzone: Mythen und Denkmäler in Kelainai-Apameia Kibotos”*, Bordeaux 2011, 93-116. Şurada: Kelainai I 2011.

DİZİN

Şahıs İsimleri

A

- Aeliana Regina, 238
 Aeliane, 261, 262
 Aphphianos, 254
 Agatha, 262
 Agrippina, 271, 272
 Ailos, 284, 295
 Aleksandros, 227, 232, 270, 271, 297
 Ammia, 261, 262, 264, 265, 279, 280, 281, 293, 298, 299, 306, 317
 Amnia, 269
 Anthus, 230
 Antonina, 299, 300
 Apama, 2, 38, 49, 158, 185, 186
 Apamis, 255, 256
 Aphia, 302, 303
 Aphphia, 251, 285, 286
 Apollinarius, 237, 238
 Apollonides, 260
 Appas, 318
 Apphia, 141, 250, 264, 265, 292
 Aquila, 321, 322
 Ariston, 105, 218, 236, 237, 256, 276, 277, 307
 Arkhon, 223, 249
 Artas, 132, 247, 248, 281
 Artemas, 128, 295, 340, 341
 Artemidoros, 42, 72, 132, 164, 248, 292
 Artemon, 255, 290, 291
 Artemonis, 259
 Asklapion, 303
 Asklepiades, 265
 Atalante, 294, 295
 Athenio, 317

Attalianos, 272, 273

Attalos, 211, 218, 219, 222, 227, 243, 253, 254, 331, 333, 354

Atys, 2, 41, 91, 181

Auksanon, 128, 257, 258, 261, 287, 292, 293, 298, 299, 300, 301, 302

Auksanos, 286

Auksanousa, 286, 304

Auluzenus, 323

Aurelianus, 234, 319

B

Base, 276, 277

Bassio, 126, 239

Bassus, 275, 276, 316

Bello, 319

Berekynthos, 50, 143, 158, 249

Buris, 323

C

Candidianus, 322

Cassia, 251

Castus, 313

Claudius Mithridates, 123, 124, 125, 228, 230, 232

D

Damas, 256, 269

Demetrianos, 305

Demetrios, 269, 270, 281, 286, 303, 304, 339

Didymos, 251

Dikaios, 257

Dikeios, 304

Diodoros, 266, 335, 347

Diogas, 230

Diogenes, 215, 262

Diokles, 222, 235, 236

Dionysios, 264, 300

Dionysos, 239, 339

Diophantos, 266, 267

Dolei, 313

Doulos, 266

E

Eanos, 289, 290

Epagathos, 260, 261

Epaphras, 269, 270

Ephesia, 267

Epiktetos, 262

Eros, 274, 275

Eugraphis, 267

Eukleides, 292

Eumenes, 239

Eutykhes, 270, 271, 306

Eutykhis, 65, 254

F

Firmus, 313

Flavia, 305, 317, 318, 319

Flavianus, 288

Frugillianus, 300, 301

G

Gaius, 256, 263, 265, 274, 275

Glykon, 267

Granianus, 3, 28, 49, 85, 120, 124, 125, 126, 127, 137, 140, 228, 230, 232, 233, 244, 344

H

Helladios, 128, 141, 292, 293

Heraklas, 252, 253

Herennianos, 131, 246, 247

Hermes, 272, 273, 291, 292, 294

Hermione, 272, 273

Hermogenes, 285

Hesykhos, 141, 264, 265

Hylas, 272

I

Iulianus, 128, 296, 297,

Iulius, 126, 212, 225, 227, 233, 239, 281, 313, 315, 316, 318, 319, 321, 322, 357

Iulius Frontinus, 225, 227

Iulius Ligus, 233

Iustila, 266, 267

K

Kalligeneia, 257, 258

Kapiton, 309, 310

Kephisodoros, 105, 106, 114, 137, 216, 218, 219, 221

Kharis, 263

Khryseros, 284, 285

Kosmia, 139, 252

Krateia, 270, 271

Krateros, 98

L

Leontike, 269

Louliane, 309

Lucius Atilius Proclus, 117, 118, 135, 138, 223, 224, 243

Lucius Munatius, 223, 230

Lucius Rutilius Proclus, 57, 235, 243

M

Manios, 266

Marcus Aelius Apollinarius, 134, 233

Marcus Attalos, 209, 210, 211

Marcus Aurelianus Dorotheos, 234

Marcus Aurelius Ariston Euklianos, 236, 237

Marcus Aurelius Zosimos, 234

Marcus Porcius Onesimon, 223

Marcus Viccius, 223

Mareinus, 316

Martenes, 266

Maximus, 267, 268, 316, 317, 320

Meltine, 283, 310, 311

Menandros, 264

Menedemos, 263

Menekles, 248, 292

Menekrates, 256

Menogenes, 297, 298

Menophilos, 222

Metrodora, 300, 301

Mithridates, 26, 27, 33, 47, 85, 123, 125, 136, 140, 225, 227, 228, 233,

Mithridatianus, 3, 49, 85, 120, 124, 125, 126, 127, 137, 139, 141, 145, 230, 232, 233, 244,
344

Moles, 266

Monimus, 316

Mordios, 259

Mucatralis, 313

Myrismos, 284

Mytas, 134, 137, 138, 230, 235, 236

N

Narkissos, 268, 269

Nice, 323, 324

Nysa, 287

O

Omadenos, 262

Onesimos, 65, 296

Ophelios, 261

P

Pankharios, 294, 295

Pannykhos, 299

Panthie, 256

Papiane, 259

Papias, 141, 230

Papios, 259, 265

Papius, 126, 243

Parthenios, 269
Paulis, 297, 298
Pegasis, 276, 277
Pelagia, 258
Phabius, 253
Philadelphos, 257, 265
Philetairos, 99, 104
Philippos, 255, 256
Philiskos, 222
Philoksenos, 265
Phorbianus, 135, 224
Poteinos, 262
Photinos, 307
Polydeukes, 144, 273, 274
Polykhronios, 288, 289
Polystratos, 107, 115, 138, 219, 220, 221, 374
Primos, 134, 139, 251, 261
Priscus, 323, 324
Proclus, 28, 126, 127, 131, 135, 138, 238, 239, 241, 242, 243, 287, 288, 310, 311, 351
Proclus Manneius Ruso, 28, 126, 238, 239, 241, 242, 243, 351
Prokles, 248
Proklianos, 262
Publius, 56, 131, 213, 223, 239, 241, 242, 306, 317
Publius Carvilius Pollio, 223
Pythios, 2, 41, 67, 73, 90, 91, 92, 115, 146, 151, 156, 179, 180, 181

Q

Quartina, 251

R

Reginus, 134, 238
Rufus, 19, 21, 44, 80, 86, 96, 142, 297, 298, 346

S

Sabianus, 313
Salme, 323, 324

Saturnina, 287
Saturninus, 135, 224
Semne, 296
Seupro, 313
Severa, 260
Silvanus, 313, 318, 319
Skymnos, 305, 338, 339
Skytike, 3, 124, 141, 228, 230, 244
Straton, 143, 249, 250, 277, 278
Stratonike, 106, 252, 253, 266
Synkletike, 305

T

Tarsa, 313
Tarsicius, 77, 132
Tata, 254, 307
Tatarion, 303, 304
Tatia, 255, 282, 286, 295, 305
Tatiane, 80, 142, 256, 297
Tatianos, 56, 260
Tatis, 297
Telesphoros, 262
Thalia, 56, 260
Theodora, 257
Tiberius Claudius Granianus, 120, 124, 230, 232
Tiberius Claudius Mithridates, 123
Tiberius Claudius Piso Mithridatianus, 28, 120, 124, 145, 228, 230, 232, 233, 367
Timotheos, 106, 220, 297
Trophime, 309, 310
Trophimos, 56, 260, 278, 279, 299, 300
Tryphon, 230, 232, 237, 238, 248, 261, 262, 279, 280, 283, 293
Tryphonianus, 238
Tyrannos, 141, 230

V

Vales, 307, 309

Viccius, 232

Victor, 321

Vitalis, 313

Z

Zosimos, 256, 258, 285, 286, 305

Zoticus, 319

Zotike, 269, 277, 278

Zotikos, 128, 255, 256, 259, 262, 269, 294, 295, 302, 303, 311

İmparator, Kral ve Diğer Önemli Kişiler

A

Aleksandros, 69, 96, 108, 124, 161, 162, 163, 184, 194

Antigonos, 2, 69, 95, 96, 97, 98, 104, 162, 183, 184

I. Antiokhos, 46, 100, 101, 104, 109

Antiokhos Soter, 2, 38, 46, 49, 78, 101, 115, 158, 185

III. Antiokhos, 2, 63, 78, 79, 80, 99, 101, 102, 111

Antipatros, 98, 99

Artakserkses, 41, 68

Attalos, 54, 105, 106, 107, 116, 122, 124, 126, 188

I. Attalos, 105

II. Attalos, 106

III. Attalos, 106

B

Büyük İskender, 2, 3, 19, 33, 44, 46, 47, 49, 61, 62, 64, 69, 71, 79, 80, 85, 95, 96, 97, 98, 99,
101, 104, 108, 115, 161, 173, 182, 183, 184

C

Caesar Cornelius Saloninus Valerianus, 214

Caesar Galerius Valerius Maximianus, 215

Caesar Saloninus Valerianus Augustus, 131, 214

Caracalla, 12, 126, 129, 131, 244, 313, 369

Cicero, 77, 109, 110, 111, 119, 346

Claudius, 3, 27, 28, 33, 47, 48

Claudius Valerius Constantinus, 325, 326, 327

I. Constantinus, 1, 133

Commodus, 48, 126, 145, 234, 243, 340, 369

Cornelia Salonina Augusta, 131, 213

D

Dareios, 41, 67, 72, 91, 95, 146, 150, 155, 179, 180, 181

Demetrios, 46, 104

Domitianus, 119

E

Elagabalus, 147, 341

Eumenes, 54, 93, 98, 104, 105, 106, 109, 115, 126, 157, 188, 191, 192, 193

I. Eumenes, 105

II. Eumenes, 105, 218, 219

F

Flavius Iovianus Augustus, 216

Flavius Valerius Constantinus, 325, 326

Flavius Valerius Crispus, 325, 326

G

Gaius Antistius Vetus, 222

Gaius Cassius, 108

Galeria Valeria Augusta, 77, 132, 215

Geta, 12, 126, 129, 244, 313, 314, 340

III. Gordianus, 16, 74, 142, 144, 148

Gothicus, 48

Gratianus, 327, 328

H

Hadrianus, 3, 28, 33, 48, 49, 52, 57, 66, 69, 84, 85, 87, 120, 122, 123, 125, 126, 127, 130,
137, 139, 140, 145, 244, 315, 337, 344, 371

I. Hattuşili, 89

K

Kassandros, 98, 99

Krateros, 98

Kroisos, 67, 68, 91, 92, 159

Kserkses, 1, 9, 32, 41, 61, 62, 63, 67, 68, 72, 73, 90, 92, 93, 150, 159, 172, 180, 181, 182

Kyros, 2, 9, 16, 19, 32, 41, 42, 54, 56, 57, 61, 63, 64, 68, 69, 72, 81, 92, 96, 160, 162, 172, 173, 182, 343

L

L. Valerius Flaccus, 80, 111, 115

Leonnatos, 98

Lucius Volcacijs Tullus, 117

Lysimakhos, 46, 98, 104

M

M. Aquillius, 107, 116

Macrinus, 74, 147

Manlius Vulso, 2, 11, 53, 61, 62, 64, 69, 70, 102, 162, 163, 188, 190

Marciana Augusta, 209, 210, 211

Marcianus, 322

Marcus Aurelius, 28, 126, 127, 139

Matrona, 131, 246

Mattidia Augusta, 210, 211

Maximus, 347

Mithridates, 3, 26, 27, 33, 47, 61, 62, 71, 85, 100, 108, 109, 110, 116, 117, 193, 194

II. Murşili, 89

N

Nikomedes, 46, 100, 186

P

Paulus Fabius Maximus, 116, 204, 207, 208, 230

Perdikkas, 98

Philetairos, 99, 104

Philippos, 2, 46, 69, 95, 96, 102, 134, 139, 162, 183, 184

I. Philippus, 74, 144

Philotas, 98

Plancius Rutilius Varus, 121, 357

Pompeia Plotina, 209

Pompeius Falco, 49, 85, 123, 225, 226, 227

Prusias, 46, 218

Q

Q. Voconius Saxa, 212, 213

S

Seleucus, 11, 71, 162, 163, 185, 188, 189

IV. Seleukos, 2, 80

Septimius Severus, 4, 12, 28, 52, 66, 74, 126, 127, 129, 142, 145, 243, 313, 314, 324, 341

Sossia Polla, 49, 85, 123, 124, 125, 225, 226, 227, 228

Sossius Senecio, 227

T

T. Atticius Norbanus Strabo, 52, 62

Tiberius, 46, 47, 118, 137

Titus Atticus Norbanus Strabo, 324

Traianus, 84, 119, 122, 128, 146, 148, 209, 210, 211

Traianus Decicus, 84, 146, 148

Trebonianus Gallus, 66, 74, 127

V

Valens, 322

Valentinianus, 327

Valentus, 327

Valerius Constantinus Licinius, 325, 326

Valerius Iulianus, 251

Valerius Licinianus Licinius, 325, 326

Tanrılar

A

Artemis, 143, 144, 331, 332, 333, 338, 342

Artemis Anaitis, 143, 333

Asklepion, 148

Athena, 147, 152, 154, 176, 177, 332, 333, 338, 340, 341

D

Dionysos, 107, 145, 146, 149, 150, 339

Dionysos Kelaineus, 146

H

Hygieia, 148

I

Iovis, 313

Iuno, 176, 313

K

Kabeiroi, 143, 249

Kelainos, 45, 82, 90, 123, 143, 147, 179, 342

Kybele, 50, 106, 143, 144

M

Maiandros, 148, 149, 150, 151, 165, 170, 342

Marsyas, 18, 148, 151, 152, 153, 154, 155, 165, 185, 331, 332, 334, 345

O

Orgas, 23, 25, 26, 28, 145, 146, 148, 149, , 170, 342

P

Poseidon, 22, 45, 82, 123, 142, 146, 179, 194, 333

S

Samothrake Tanrıları, 143, 249

T

Tanrıça Roma, 117, 137, 205, 206, 235, 236

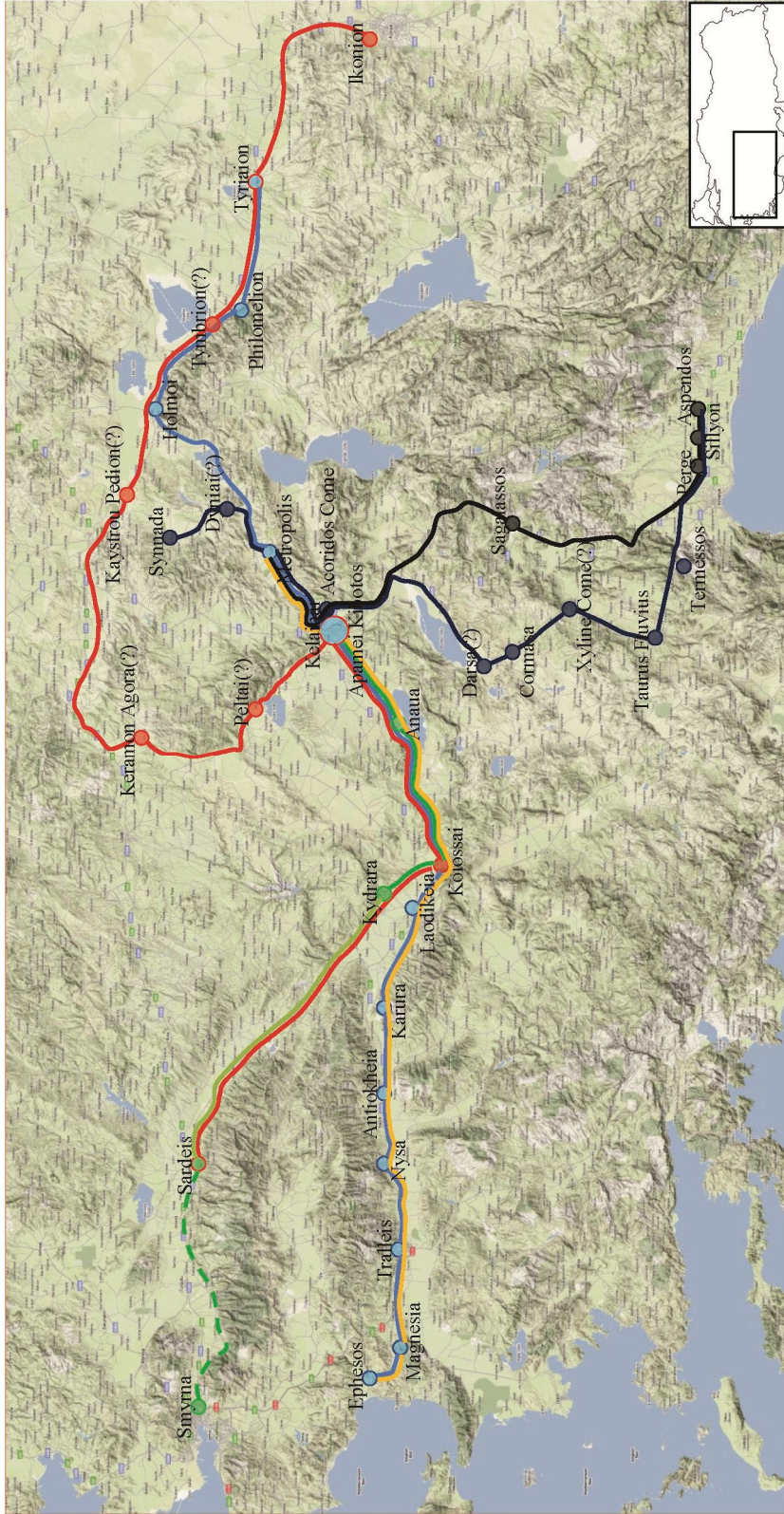
Therma, 25, 28, 148, 342

Z

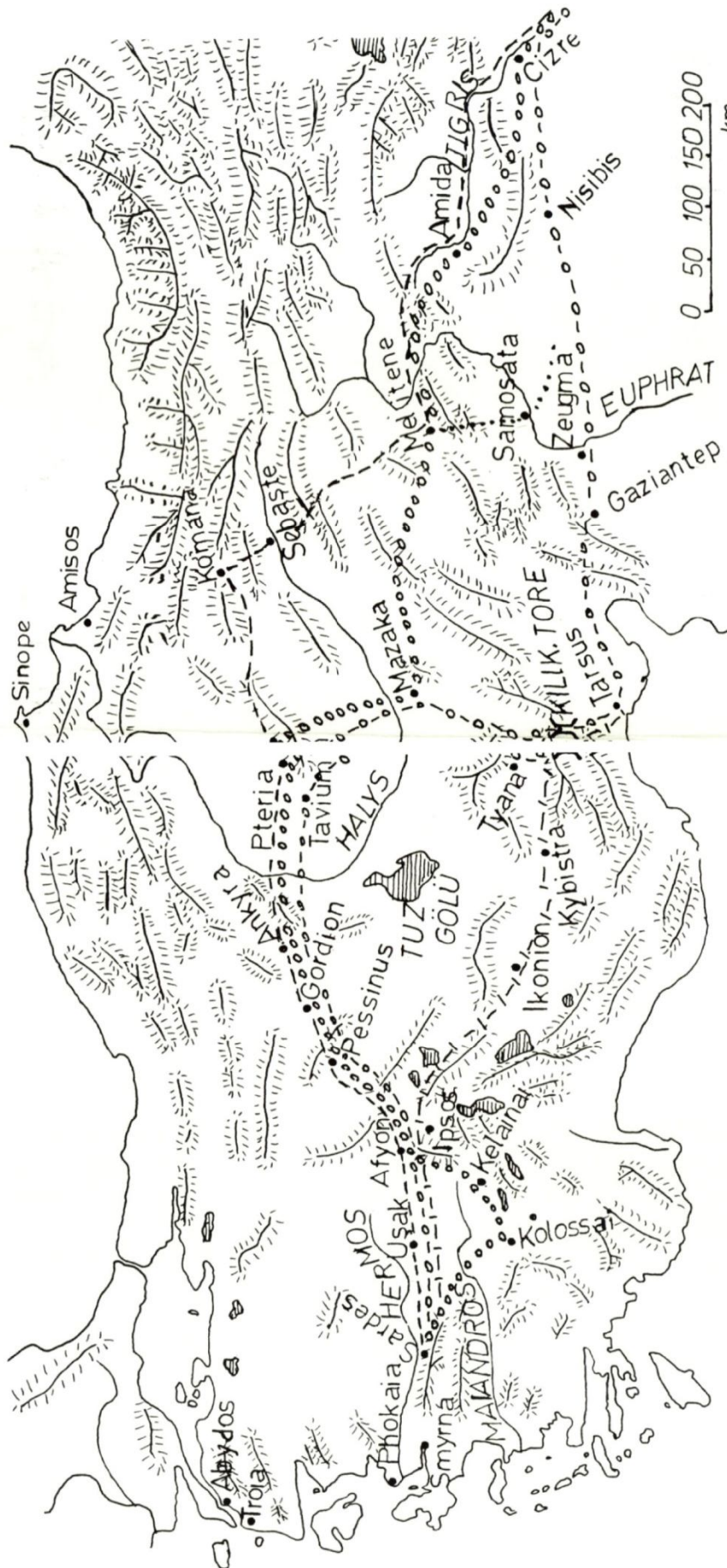
Zeus, 81, 144, 230, 232, 333, 342

Zeus Kelaineus, 145

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Kelainai/Apameia Kibotos merkezli yol ağı

KARTE 2 :
VORSCHLÄGE FÜR DEN VERLAUF DER KÖNIGSTRASSE

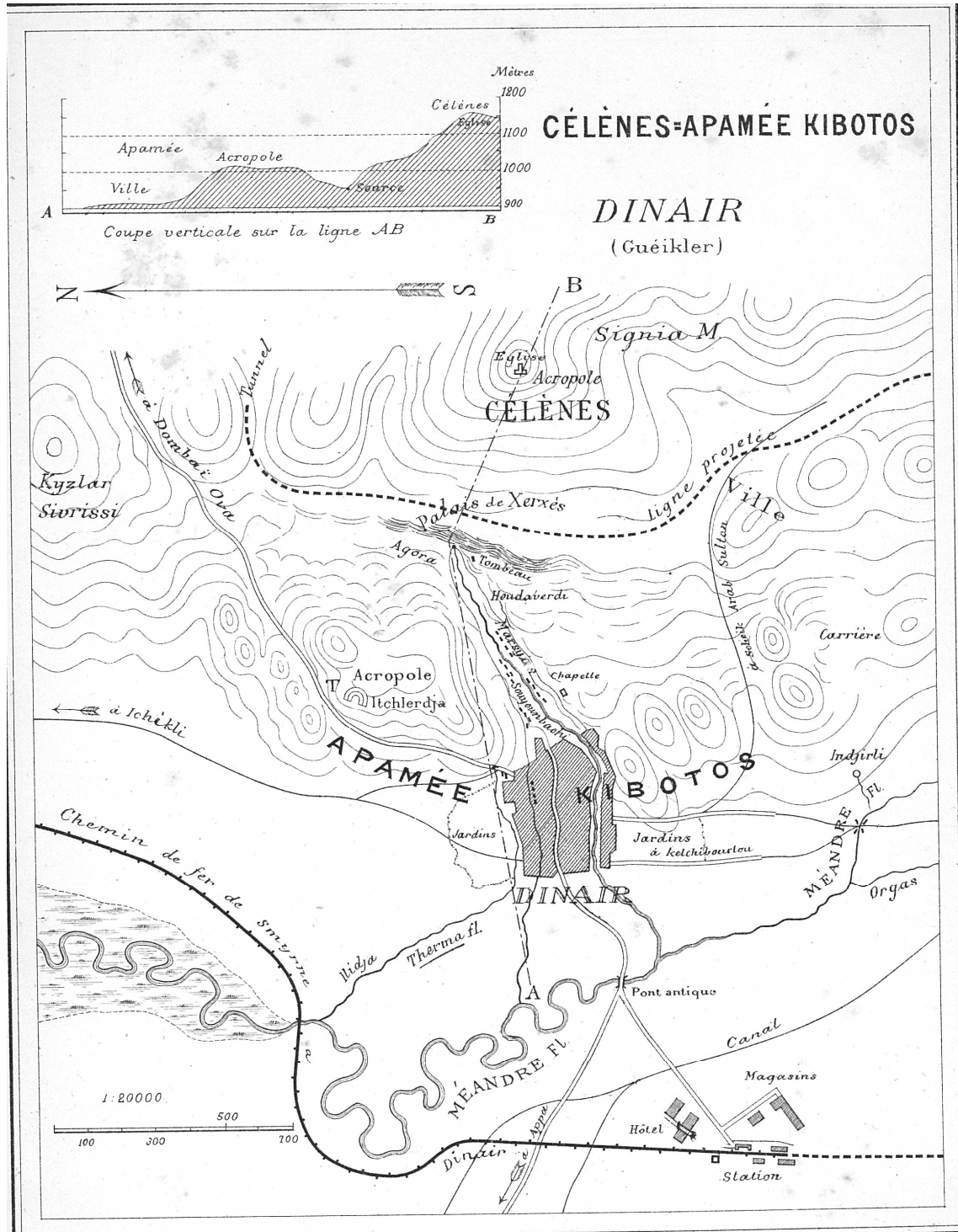
--- Klepert
 ooooo TAYO
 ..... Mecan/Hogarth
 -o-o-o Ramsay
 -|-|- Calder

Müller 1997

Harita 2. Pers Kral Yolu güzergâh önerileri

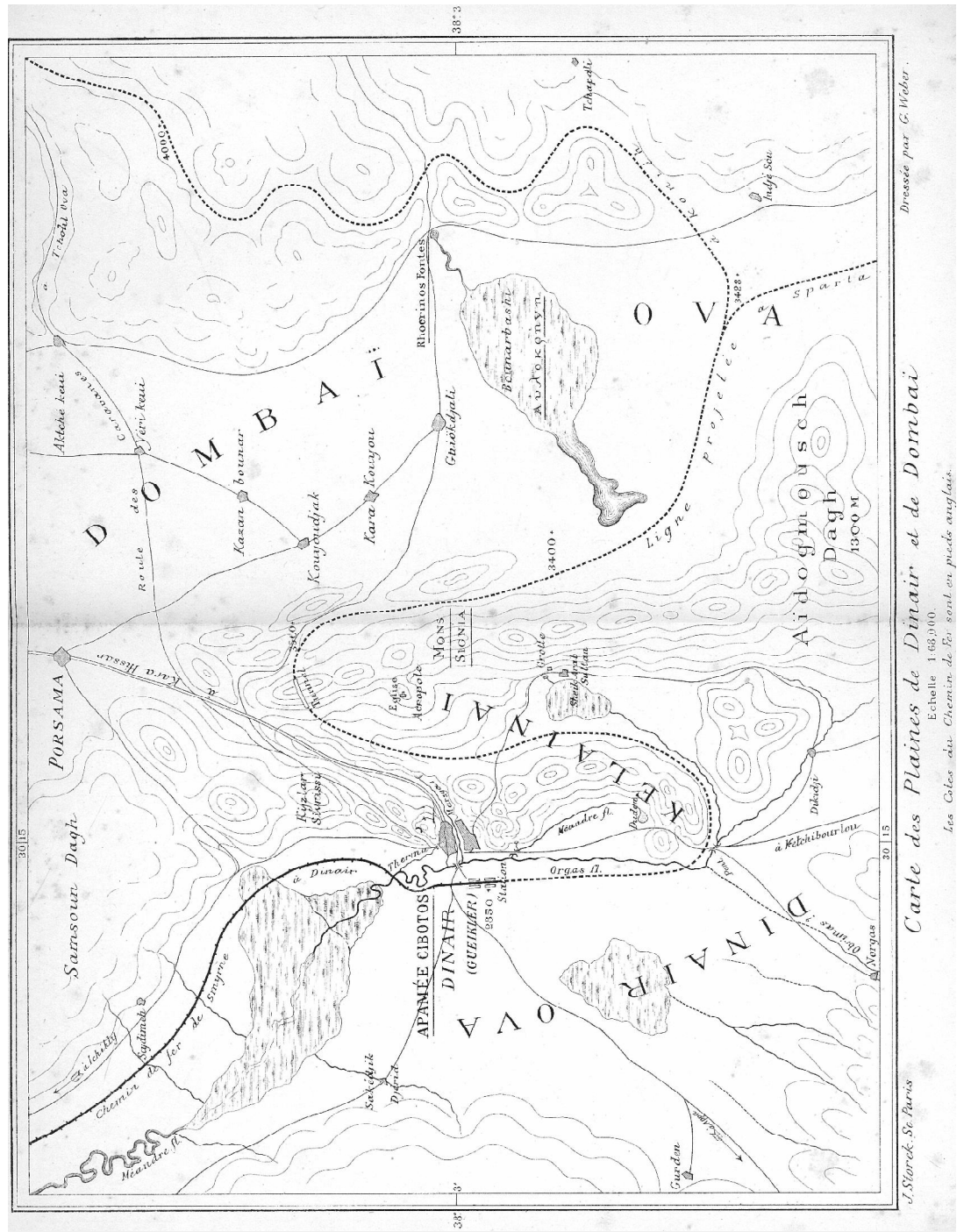

Harita 4. Weber'in Kelainai/Apameia Kibotos haritasi

Weber 1892

Harita 5. Weber'in Kelainai/Apameia Kibotos'un su kaynakları haritası

Weber 1892

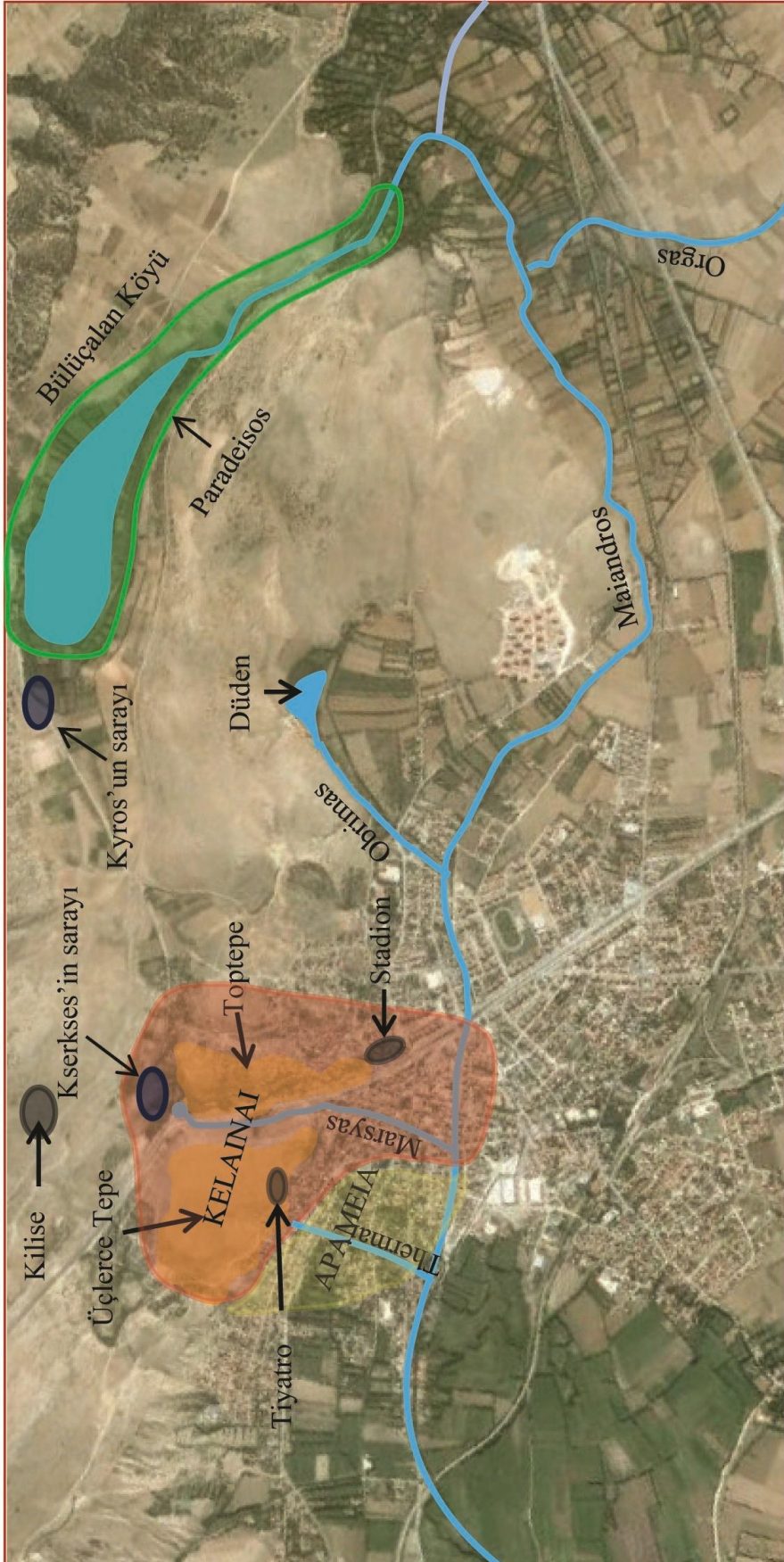

Harita 8. Ramsay'in Batı Phrygia haritası

Ramsay 2003

E. Yıldız

Harita 9. Kentin coğrafya ve topografyasına ait harita

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Mehmet Ertan YILDIZ

Doğum Tarihi ve Yeri : 23/03/1973-Dinar-Afyonkarahisar

Medeni Durumu : Evli

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : İzmir Torbalı Çevre Sağlığı Meslek Lisesi

Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü

Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri A.B.D.

Tez Konusu : Kıbrıs Hece Yazılı Yunancada Morfolojik ve Fonetik Çözümlenmeler

Yabancı Dil / Diller : Almanca

Bilimsel Faaliyetler

- : 6-11 Mayıs 2009 tarihleri arasında Dinar’da düzenlenen Uluslararası Marsyas Kültür, Sanat ve Müzik Festivali, sempozyum kapsamında “*Kelainai (Κελαιναί)/Apameia Kibotos’un (Ἀπάμεια Κιβωτός) Yazıtlar ve Antik Metinler Işığında Tarihi*” başlıklı bildiri.
- : Bodeaux-Münih Üniversitesinin ortaklaşa yürüttüğü Kelainai-Apameia Kibotos Projesi 2010 yılı yüzey araştırmaları.
- : 21-22 Ekim 2010 tarihleri arasında Bordeaux’da düzenlenen “Kelainai-Apameia Kibotos: Eine achämenidische,

hellenistische und römische Metropole. Drei Jahre Forschungen” başlıklı sempozyumda “*Kelainai/Apameia Kibotos im Schnittpunkt von Handelsrouten*” başlıklı bildiri.

: 2011 yılı Tlos Kazı Çalışmaları (epigraf)

: M. E. Yıldız, “*Kelainai/Apameia Kibotos ve Nuh Tufanı*” Eskiçağ Yazıları 2, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2012, 17-52.

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar

: Antalya Muratpaşa Toplum Sağlığı Merkezi

E-Mail

: ertanyy@hotmail.com